

שבוע פרשת ראה

(9 - 15 August 09)

י"ט - כ"ה מנחם-אב ה'תשס"ט

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה – אך חשוב להניחן מיד בבוקר

וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם, לֹא־הִבֵּה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטַּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְנֶךָ וְתִירְשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמַרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לִבְבְּכֶם, וְסַרְתֶּם וּעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטַּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבְדַּתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וּשְׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבֹתֶם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתֵּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כַּנְּפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַכְּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲמַת. (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֲמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

חַרִּינִי מִקַּבֵּל עָלַי מְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד כְּמוֹד מִצְוֵה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלָל שִׁיעוֹר תַּהֲלִים כְּפִי שֶׁמִּתְחַלֵּק לִימֵי הַחוּדוּשׁ.
יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יֹשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹרָה בִּי נִשְׁמַתִּי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִילִין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָו לְעוֹלָם וָעֵד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָד וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבֹתֶם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיתיות "לה") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִפְנֵי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֹרָה הַנִּבֵּל וְכִזּוֹר
 אֲעִירָה שָׁחַר: ד אֹרֶךְ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלֵאמִים: ה פִּי־גִדּוֹל מֵעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ
 וְעַד־שָׁחַקִים אֲמַתְּךָ: ו רֹמְמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הַוְשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ אֲעֲלֶזָה אֲחַלְקָה שְׂכֵם וְעֵמֶק סָפוֹת אֲמַדְדָּ:
 ט לִי גִלְעָד | לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מְעוֹז רֵאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדוֹם
 אֲשִׁלֶּךְ נַעֲלִי עַל־פְּלִשְׁתִּי אֲתַרְוַעֵעַ: יא מִי יִכְלֵנִי עִיר מְבַצֵּר מִי נַחֲנִי עַד־אֲדוֹם: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים
 זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצַבְאֹתֵינוּ: יג הֲבֵה־לָנוּ עֹזֶרֶת מִצֹּר וְיִשׁוּא תְּשׁוּעַת אָדָם: יד בְּאֱלֹהִים
 נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

קט

חברו דוד בכרחו מפני שאול וכאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לְמַנְצַח לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֲל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מַרְמָה עָלַי פָּתַחוּ דִּבְרוּ
 אֹתִי לְשׁוֹן שִׁקְרָה: ג וּדְבַרִי שִׁנְאָה סְבִיבֵנִי וַיִּלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁמְנוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה:
 ה וַיִּשְׁמְנוּ עָלַי רַעַת תַּחַת מוֹכָה וְשִׁנְאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֵד עַל־יְמִינִי:
 ז בַּהֲשִׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתוֹ תִּהְיֶה לְחַטָּאָה: ח יְהִיו־יָמָיו מַעֲטִים פְּקַדְתּוֹ יָקַח אַחֵר: ט יְהִיו־בָּנָיו
 יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְנוֹעַ יְנוּעוּ בָנָיו וְשָׁאֲלוּ וְדַרְשׁוּ מִחֲרֹבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גּוֹשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
 וַיִּבְזוּ זָרִים יַגִּיעוּ: יב אֱלֹהֵי־לוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֱלֹהֵי חוֹנֵן לִיתוּמוֹ: יג יְהִי־אַחֲרֵיתוֹ לְהַכְרִית בְּדוֹר
 אַחֵר יִמַּח שָׁמַם: יד יִזְכֹּר | עוֹן אֲבֹתָיו אֱלֹהֵי הַחַטָּאָה וְחַטָּאת אִמּוֹ אֲל־תִּמַּח: טו יְהִיו נְגִד־יְהוָה תָּמִיד
 וַיְכַרֵּת מֵאָרֶץ וְכָרַם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֵנִי וְאֶבְיוֹן וְנָכְאָה לִבִּי לְמוֹתָת:
 יז וַיֵּאָהֵב קָלְלָה וְתַבּוּאָה וְלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָה וְתִרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלְלָה כְּמֹדוֹ וְתַבּוּאָה כַּמָּיִם
 בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כְּבִגְדֵי יַעֲטָה וְלִמְזוֹחַ תָּמִיד יִחְגְּרֶה: כ זֹאת | פָּעַלְתָּ שְׁטֵנִי מֵאֵת
 יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַעַע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יְהוָה אֲדַנִּי עֲשֵׂה־אֹתִי לִמְעַן שִׁמְךָ כִּי־טוֹב חֲסִדְךָ הִצִּילָנִי:
 כב כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כג בְּצַל־בְּנֻטוֹתַי נִהְלַכְתִּי נִנְעַרְתִּי כְּאַרְבֶּה: כד בְּרַפִּי כָּשְׁלוּ
 מֵצוּם וּבְשׂוּרֵי כַחַשׁ מִשְׁמֹן: כה וְאֲנִי | הָיִיתִי חֲרֻפָּה לָהֶם יְרֹאוּנִי יַגִּיעוּן רֵאשִׁם: כו עֲזַרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
 הַוְשִׁיעָנִי כְּחֲסִדְךָ: כז וַיִּדְעוּ כִּי־יִרְדֶּךָ זֹאת אֲתָה יְהוָה עֲשִׂיתָה: כח וַיִּקְלְלוּ־הֶמָּה וְאַתָּה תִּבְרַךְ קָמוּ |
 וַיִּכְשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׁמַח: כט וַיִּלְבְּשׁוּ שׁוֹטְנֵי כַלְמָה וַיַּעֲטוּ כַּמְעִיל בְּשִׁתָּם: ל אֹדְדָה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבַתּוֹךְ
 רַבִּים אֶהְלָלְנוּ: לא כִּי־יַעֲמֵד לִימִין אֶבְיוֹן לְהַוְשִׁיעַ מִשְׁפָּטֵי נַפְשׁוֹ:

מפתח כללי

- א) סדר הנחת תפילין ב
- ב) מזמורי תהלים ק"ח ק"ט ג
- ג) מאמר ד"ה אני לדודי ודודי לי שבת פרשת ראה, מברכים החודש אלול ה'תשט"ו ה
- ד) שיחת שבת פרשת ראה, מברכים החודש אלול, ה'תשט"ו יב
- ה) לקוטי שיחות פרקי אבות פרק שישי (בלה"ק) יט
- ו) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת ראה כד
- ז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ראה לג
- ח) הלכה יומית לעיון ברמב"ם לו

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

- ט) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ראהלט
- י) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ראהסט
- יא) – ספר המצוות לשבוע פרשת ראהפ
- יב) נביאים וכתובים שופטים פרק כ, דברי הימים-ב פרק טז-יזפד
- יג) מסכת בבא מציעא עם ביאורים מדף קו עד דף קיבפו

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

- יד) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקןקטז
- טו) שולחן ערוך הלכות תפילה - אדמו"ר הזקןקטז
- טז) לקוטי תורה – ביאור מאמר ולא תשבית - אדמו"ר הזקןקיז
- יז) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעיקיט
- יח) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"קכ
- יט) תורת שמואל תרל"ב - אדמו"ר מוהר"שקכב
- כ) קונטרס העבודה - אדמו"ר מוהרש"בקכג
- כא) ספר המאמרים ה'תרפ"ז - אדמו"ר מוהרי"צקכג
- כב) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צקכד
- כג) ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צקכה
- כד) אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צקכו
- כה) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת ראה ע"פ חומש "תורה תמימה"קכח
- כו) לוח זמנים לשבוע פרשת ראהקנ
- כז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודשקנא

בס"ד. שבת פרשת ראה, מברכים החודש אלול, ה'תשט"ו

(הנחה בלתי מוגה)

- 1 **אני** לדודי ודודי לי¹. הנה קודם לזה נאמר² דודי לי ואני לו, ואחר-כך נאמר אני לדודי
 2 ודודי לי. וידוע בזה דמה שכתוב דודי לי ואני לו, שהוא מלמעלה למטה, קאי על
 3 הזמן דחודש ניסן, שהוא הכנה למתן תורה, כמו שכתוב³ בהוציאך את העם ממצרים
 4 תעבדון את האלקים על ההר הזה, דמתן תורה הוא מלמעלה למטה. ומה שכתוב אני לדודי
 5 ודודי לי, קאי על הזמן דחודש אלול, שהוא הכנה לתשרי, שזהו שאני לדודי ודודי לי
 6 'סופי-תיבות' ד' יו"דין⁴, דקאי על הארבעים יום שהיה משה רבינו בהר, שהתחלתם מראש
 7 חודש אלול, וזהו שאני לדודי ודודי לי הוא 'ראשי-תיבות' אלול⁵, דבחודש אלול הוא סדר
 8 העבודה מלמטה למעלה. וצריך להבין⁶ מהו ענין דודי לי ואני לו שהוא מלמעלה למטה,
 9 ואני לדודי ודודי לי שהוא מלמטה למעלה, ובשניהם מסיים הרועה בשושנים, דעם היות
 10 שחלוקים הם, מכל-מקום, בשניהם נאמר הרועה בשושנים.
 11 **ב) ולהבין** זה יש להקדים בנוגע לב' אופני העבודה דמלמעלה למטה ומלמטה למעלה,
 12 דאף שבכללות נחלקים הם לב' זמנים מיוחדים, אלול שהוא הכנה לתשרי,
 13 וניסן שהוא הכנה למתן תורה, מכל-מקום, ישנם ב' אופני עבודה אלו גם בכל השנה, שהם
 14 העבודה דתורה והעבודה דתפילה. והענין בזה⁷, דהנה, ההפרש בין תורה ותפילה הוא כמו
 15 ההפרש בין שם מ"ה לשם ב"ן. תורה היא בחינת מ"ה, כמו שכתוב⁸ זאת התורה אדם,
 16 ואדם בגימטריא מ"ה⁹, והעבודה דתורה היא בבחינת המשכה מלמעלה למטה. ותפילה היא
 17 בחינת ב"ן, כמו שכתוב¹⁰ ואני תפילה, דקאי על ספירת המלכות שהיא בחינת שם ב"ן,
 18 והעבודה דתפילה היא בבחינת העלאה מלמטה למעלה, וכמו שכתוב¹¹ למען יזמרך כבוד
 19 ולא ידום, דנהורא תתאה קארי תדיר ולא שכיך לנהורא עילאה¹², שהוא ענין העליה
 20 מלמטה למעלה. ואין זה בסתירה למבואר במקום אחר¹³ שמ"ה וב"ן הם אורות וכלים,
 21 והרי האורות שהם בחינת מ"ה, הם בבחינת עליה והתכללות במקורם, והכלים שהם בחינת
 22 שם ב"ן, הם בבחינת ירידה והמשכה למטה, כי, ענין זה שהאורות הם בעליה והכלים הם

1) שה"ש ו, ג.

2) שם ב, טז.

3) שמות ג, יב ובפרש"י.

4) ראשית חכמה שער התשובה פ"ד (ד"ה עוד יש קטו),

א)). ב"ח לטור או"ח סתקפ"א. וראה אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תקמו.

5) פרי עץ חיים שער ר"ה פ"א. שער הפסוקים שה"ש עה"פ.

ראשית חכמה וב"ח שם. ועוד.

6) ראה רד"ה זה תרד"ע (המשך תער"ב ח"א ע' תריז).

7) בהבא לקמן – ראה המשך תער"ב שם ע' תריח ואילך.

וראה גם ד"ה אני לדודי דש"פ ראה תשי"ב (תורת מנחם –
 התוועדויות ח"ו ע' 134 ואילך).

8) חוקת יט, יד.

9) פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) ערך אדם. עץ חיים

שער י (שער התיקון) פ"ג. שער לח (שער לאה ורחל) פ"ב.
 ועוד.

10) תהלים קט, ד. ראה זח"ג מט, ב.

11) תהלים ל, יג.

12) ראה זח"ב קמ, רע"א. זח"א עז, ב. פו, ב. קעח, ב.

13) ראה המשך תער"ב שם ע' תקעד וס"ע תריח.

1 בירידה למטה, הוא כמו שהם מצד עצם מהותם, שמצד עצם התהוותם (ווי זיי זיינען
 2 געוואָרן) הנה האורות הם בדביקות ניכרת במקורם ומרגישים את מקורם, ולכן הם ברצוא
 3 ותשוקה להתכלל במקורם, והכלים שאופן התהוותם הוא שהם בדביקות בלתי ניכרת, ואין
 4 מרגישים את מקורם אלא מרגישים את עצמם, שזהו מציאותם, לכן נשארים הם במקומם
 5 למטה. וכל זה הוא מצד עצם התהוותם. אבל כפי שנמשכו (ווי מ'האָט זיי אַריינגעגעבן)
 6 בסדר ההשתלשלות על-פי הכוונה העליונה, הרי זה היפך הדברים, שהרי הכוונה באור
 7 שנמשך בסדר השתלשלות היא בכדי שיפעול בירור זיכוך ועליה בכללות ההשתלשלות,
 8 ומצד כוונה זו בא האור באופן של ירידה והמשכה למטה (בכדי לפעול שם העליה),
 9 והכוונה בכלים היא שיהיו מוכשרים לקבל את האור בתוכם, ומצד כוונה זו הרי הם בדרך
 10 עליה מלמטה למעלה בכדי לקבל את האור. וזהו ענינם של האורות וכלים כפי שבאים
 11 בסדר ההשתלשלות. ומכל-שכן כמו שהוא מצד העבודה, הרי כיון שענין העבודה הוא
 12 הנחת עצמותו, הנה מצד העבודה נפעל (טוט זיך אויף) באורות וכלים ביטול ישותם,
 13 ביטול טבעם, להיות היפך טבעם. והיינו, שהאורות שמצד טבעם הם בעליה, הנה מצד
 14 העבודה הם בביטול והנחת ישותם להיות בהמשכה למטה, והכלים שמצד טבעם הם
 15 למטה, הנה מצד העבודה הם בביטול והנחת ישותם להיות בעליה למעלה.

16 (ג) וביאור הענין, דהנה, תפילה היא בעליה מלמטה למעלה, דסדר עבודת התפילה הוא
 17 שההתחלה הוא ממדריגות נמוכות ביותר, ואחר-כך עולה בעילוי אחר עילוי,
 18 עד שבא למדריגות הנעלות ביותר, וכמו שכתוב¹⁴ סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה,
 19 שהתחלת התפילה היא מענינים נמוכים שמוצבים ארצה, וכך הוא עולה בעילוי אחרי עילוי
 20 בסדר והדרגה, עד שבא לענינים הנעלים ביותר, ועד שמגיע השמימה. והיינו, שההתחלה
 21 היא מבחינת הודאה, הודו להוי', ועוד לפני-זה מאמירת מודה אני, ועד שבא לביטול
 22 דשמונה-עשרה שהוא תכלית העילוי. והענין בזה, דהנה, תחילת עבודת התפילה היא
 23 ממודה אני, שהוא ענין ההודאה בלי שום השגה, שלכן, מיד בקומו משינתו שאז הוא
 24 כקטן שנולד, אזי אומר מודה אני. ובזה יובן מה שאומרים מודה אני לפניך, שהם ב'
 25 הפכים, שהרי מודה אני היא הודאה בלבד כקטן שנולד, שזוהי מדריגה תחתונה ביותר,
 26 ולפניך הוא ענין שלמעלה מבחינת שמות, דלא אתרמיז לא בשום אות ולא בשום קוץ¹⁵,
 27 שהוא ה'עצמות', ואיך הם ב' הפכים אלו. אך היא הנותנת, דלהיות שהוא בבחינת הודאה
 28 בלי שום השגה, היינו, לא רק הודאה שבאה מצד ההשגה, שבהשגה גופא הוא משיג דעד
 29 כאן יכול להשיג ומכאן ואילך צריך להודות, דהודאה זו כיון שבאה מצד ההשגה, אינה
 30 'תופסת' אותו (עס נעמט אים ניט אַרום) בכל עצמותו, אמנם ההודאה דמודה אני שהיא
 31 בלי שום השגה כלל, וכקטן שנולד, דהיינו הודאה שלמעלה מטעם ודעת, הנה הודאה זו
 32 היא 'תופסת' אותו (נעמט אים אַרום) בכל עצם נפשו ובכל כוחותיו, ולכן הודאה זו מגיעה

15) ראה לקו"ת פינחס פ, ב. פ' ראה לא, ד. ועוד.

14) ויצא כח, יב. ראה זח"א רסו, ב. זח"ג שו, ב. ועוד.

1 למעלה בבחינת לפניך, שהוא ה'עצמות', כמו שכולל כל ההשתלשלות מעומק רום עד
 2 עומק תחת, שזהו לפי שגם בנפש הרי זה בכל עצם נפשו. וכמו שאנו רואים בעובדי הוי'
 3 באמת, שבאמירתם מודה אני הם בבחינת מסירה ונתינה לאלקות בעצם נפשם ובכל
 4 הכוחות שלהם. ומההודאה דמודה אני עולה הוא בעילוי אחר עילוי עד שבא לבחינת הודו
 5 להוי', שהרי ההודאה דהודו להוי' יש בה השגה קצת וחלוקי מדריגות, שיודע לחלק שהודו
 6 הוא בבחינת הוי', וקראו הוא בשמו, והיינו, דבהוי' שהוא היה הווה ויהיה כאחד¹⁶ למעלה
 7 מהשתלשלות, שם שייך רק הודאה בלבד, ובשמו שהוא שם אד' ושם אלקים כפי שנמשך
 8 בעולם, שהוא בחינת כח הפועל שבא בהתלבשות בנפעל, שם שייך קריאה והמשכה כו'.
 9 והטעם שבהודאה זו יש קצת השגה וחלוקי מדריגות, הוא מצד הקדמת ח"י ברכות השחר,
 10 הנותן לשכוי בינה, פוקח עורים וכו', שענינם הוא עשיית כלים, הנה לאחרי הקדמה זו יש
 11 בו קצת השגה וחלוקי מדריגות, שיודע לחלק שהודו הוא להוי' וקראו הוא בשמו. אך כל
 12 זה הוא העבודה דהודאה בלבד.

13 ואחרי העבודה דהודו להוי' עולה הוא בעילוי אחר עילוי עד שבא לעבודה דפסוקי-
 14 דזמרה שהיא העבודה דהשגה. אמנם, כיון שעבודת התפילה היא עבודה מלמטה
 15 למעלה בסדר והדרגה, הרי אי אפשר שמהודאה יבוא מיד להשגה, ולכן גם ההשגה
 16 דפסוקי-דזמרה אינה אמיתית ענין ההשגה, שהרי ההתבוננות בפסוקי-דזמרה הוא בענין
 17 התהוות יש מאין, וענין ההתהוות יש מאין לא בא בהשגה כלל, דאף שיש לנו דוגמא על
 18 זה מצמיחת אילנות ודשאים בלי שום זריעה כלל, הרי זה רק דוגמא ומופת שישנו ענין
 19 בריאה יש מאין, אבל איך היא בריאת יש מאין, אין אנו משיגים כלל. ונמצא, שההתבוננות
 20 דפסוקי-דזמרה אינה ענין ההשגה, כי אם לעורר התפעלות המדות מצד הפלאת הענין, ולכן
 21 הנה העבודה דפסוקי-דזמרה אינה עבודת המוחין, כי אם עבודת המדות בלבד.

22 ואחרי העבודה דפסוקי-דזמרה עולה הוא למעלה יותר עד שבא לעבודה דברכות
 23 קריאת-שמע וקריאת-שמע שזהו אמיתית ענין ההשגה. אמנם להיות שהעבודה
 24 דתפילה היא עבודה מלמטה למעלה בסדר והדרגה, לכן בהכרח שתהיה הכנה לעבודה
 25 דברכות קריאת-שמע על-ידי העבודה דפסוקי-דזמרה, והיינו שהעבודה דפסוקי-דזמרה היא
 26 ההכנה בנפשו להסיר את כל המונעים ומעכבים לעבודה דברכות קריאת-שמע, שזהו ענין
 27 פסוקי דזמרה, מלשון לזמר עריצים¹⁷, דהיינו להכרית את כל החוחים והקוצים דנפש-
 28 הבהמית המונעים התגלות הכוחות דנפש-האלקית, דענין הקוצים הרי כשם כן הם שהם
 29 דברים שאין בהם ממש, וענינו בעבודה הוא דברים בטלים וליצנות, שאינם דבר תאוה,
 30 אלא דברים שאין בהם ממש, ואם-כן, יכולים לחשוב שכיון שאין בזה ממש אין זה פועל
 31 מאומה, אבל האמת הוא שענין זה פועל הגשמה בנפשו (האלקית), והיינו שמתגשם (ער)

17) ע"פ ישעי' כה, ה.

16) זח"ג רנז, סע"ב (ברע"מ). פרס שער א (שער עשר ולא

תשע) פ"ט. תניא שעהיה"א פ"ז (פב, א).

1 ווערט פאָרגרעבט) באופן שאין לו עריכות (ער האָט ניט קיין געשמאַק) בענינים רוחניים
 2 ועד שאין לו שום שייכות לרוחניות. ומכל-שכן שזה פועל בנפשו הבהמית שנשאר
 3 בגשמיותו ואינו יכול להזדכך (ווערן איידעלער). ונוסף לזה, הנה על-ידי דברים בטלים
 4 הרי הוא בא למחשבות זרות שהם מבלבלות ההשגה דנפש-האלקית ואפילו ההשגה
 5 דנפש-הבהמית. וכמו-כן מבואר גם-כן במקום אחר¹⁸ בענין הראיה במקום בלתי רצוי
 6 (ועל-דרך-זה בשמיעה), שיכולים לחשוב שאין בכך מאומה, אבל האמת הוא שעל-זה
 7 כתיב¹⁹ ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, דהגם שענין זה עצמו אינו עבירה,
 8 מכל-מקום, עינא ולבא הם תרין סרסורי דעבירה²⁰, הנה כל ענינים אלו הם מבלבלים
 9 לעבודה, וזהו ענין פסוקי-דזמרה לזמר עריצים, להסיר כל המונעים ומעכבים, שעל-ידי-זה
 10 יוכל אחר-כך לעבוד עבודתו בברכות קריאת-שמע וקריאת-שמע. ואין זה בסתירה למבואר
 11 במקום אחר²¹ שקודם התפילה צריכה להיות הכנה כללית דלך לך מארצך וממולדתך ומבית
 12 אביך²², שכחי עמך ובית אביך²³, והיינו, שהכנה זו צריכה להיות קודם התפלה, ולא
 13 בפסוקי-דזמרה, כי, ההכנה הכללית לתפילה להיות לך לך מארצך גו', שכחי עמך ובית
 14 אביך, אינה אלא בנוגע לפועל, והיינו, שענין זה הוא באפשרות כל איש ישראלי שיכול
 15 לכפות את עצמו שיהיה לך לך מארצך כו' בנוגע לפועל, אמנם העבודה דפסוקי-דזמרה
 16 לזמר עריצים היא שלא יהיה שייך לענינים אלו (לא רק בפועל, אלא) גם מצד ההרגש.
 17 ועם היות שהעבודה דפסוקי-דזמרה אינה פועלת עליו ענין של אתהפכא, שלא יהיה שייך
 18 כלל לענינים אלו, מכל-מקום, אף שהוא שייך לענינים אלו, הרי העבודה דפסוקי-דזמרה
 19 פועלת רוממות בנפשו, ובמילא נעשה מרוחק מענינים אלו. ולאחרי הכנה זו יוכל לעבוד
 20 עבודתו בברכות קריאת-שמע, שהיא העבודה דהשגה. דהנה, בברכות קריאת-שמע
 21 ההתבוננות היא בעבודת המלאכים, שנחלקים בכללות לב' סוגים, המלאכים בעלי השגה
 22 שאומרים קדוש, והאופנים שהם ברעש מצד העדר ההשגה, היינו שהם משיגים את
 23 ההפלאה ומזה הם ברעש, ואומרים ברוך, שרוצים בהמשכה כו'. וכאשר האדם מתבונן
 24 בעבודת המלאכים, ובפרט בעבודת האופנים שהם שרש נפש-הבהמית, נעשה גם בו אחת
 25 מב' תנועות אלו, תנועת העלאה (בדוגמת עבודת השרפים שהיא בדרך העלאה שאומרים
 26 קדוש), שרוצה לעלות ולהתכלל למעלה, או שרוצה בהמשכת וגילוי אלקות למטה
 27 (בדוגמת עבודת האופנים שהיא בדרך המשכה שאומרים ברוך). וענין זה נמשך (דריקט
 28 זיך אויס) גם אחר-כך בקריאת-שמע באמירת הוי' אחד, שיש בזה ב' ענינים. הוי' אחד,
 29 וכד אמליכתיה למעלה ולמטה ולד' רוחות²⁴. הוי' אחד הוא ההשגה שכל מה שנברא, ז'

18) ראה קונטרס העבודה פ"ב.

19) שלח טו, לט. וראה תניא ר"פ כז.

20) תנחומא ס"פ שלח. ובכ"מ. וראה סה"מ תש"א ע' 157

ושי"נ.

21) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תשפז. סה"מ תרס"ח ע' ה

ואילך.

22) לך לך יב, א.

23) תהלים מה, יא.

24) ראה ברכות יג, ב.

1 רקיעים וארץ וד' רוחות, הכל הוא בביטול כמו קודם שנברא, שהוא ענין ביטול במציאות
 2 בדרך העלאה מלמטה למעלה, וכד אמליכתי למעלה ולמטה ולד' רוחות, שהוא ענין
 3 'ברוך שם', הוא בדרך המשכה מלמעלה למטה בביטול דיחודא-תתאה. ואחרי העבודה
 4 דברכות קריאת-שמע וקריאת-שמע עובד הוא עבודתו בעילוי אחר עילוי עד שמגיע לביטול
 5 דשמונה-עשרה, שהוא כעבדא קמי מריה²⁵, שהוא בביטול במציאות. וזהו כללות סדר
 6 העבודה דעבודת התפילה שהוא בדרך העלאה מלמטה למעלה, ומאחר שהוא בדרך
 7 העלאה, היינו עבודת הנברא בכח עצמו, הרי מובן שגם בעליות היותר נעלות אין זה
 8 אמיתית הענין דביטול במציאות, אלא הוא רק ביטול היש בלבד.

9 ד) **אמנם** עדיין צריך להבין, דכיון שעבודת התפילה היא בהשגה, והרי ענין ההשגה הוא
 10 שבא בהתיישבות, וההשגה פועלת שביעת הרצון באדם המשיג, אם-כן הרי זה
 11 היפך מה שנתבאר לעיל שעבודת התפילה ענינה העלאה מלמטה למעלה. אך הענין הוא,
 12 שההשגה שבתפילה עיקרה לא בשביל ההשגה עצמה, כי אם בשביל לעורר התלהבות
 13 והתפעלות באדם המשיג. ולכן אינו מספיק ענין ההשגה בלבד, אלא העיקר הוא שירגיש
 14 את האלקות שבהשגה, בכדי לעורר ההתפעלות, והיינו לפי שכל עיקר ההשגה שבתפילה
 15 הוא לעורר את המדות. וענין זה הוא בכל המדריגות שבתפילה. וכמו בהשגה שבהודאה,
 16 הן ההשגה שבהודאה דמודה אני, שגם בזה יש קצת השגה, שהרי אומר שהחזרת בי נשמתי
 17 כו', והן ההשגה שבהודאה דהודו להוי', הנה כל ענין ההשגה הוא רק בשביל לעורר את
 18 ההודאה. וגם ההשגה שבפסוקי-דזמרה שהיא השגה נעלית יותר, הנה גם היא אינה
 19 אמיתית ענין ההשגה, וכנ"ל שענין התהוות הבריאה יש מאין אינו בא בהשגה כלל, וכל
 20 ענין ההשגה הוא רק לעורר את התפעלות המדות, שזהו שענין פסוקי-דזמרה הוא חקיקה
 21 מבחון²⁶, כיון שאין זה ענין ההשגה, כי אם לעורר את המדות בלבד. ומשום זה לא מספיק
 22 ענין החכמה ובינה בלבד, לפי שמצד החכמה ובינה לא יוליד בנפשו התפעלות אמיתית,
 23 לפי שהענין הוא רחוק ממנו, שהרי אפשר ששיגי היטב עשירות מופלגה של עשיר מופלג
 24 ומכל-מקום לא תתעורר בנפשו תשוקה לזה, לפי שהענין רחוק ממנו, ועל-דרך מה שכתוב
 25 בספרים²⁷ שאיש כפרי לא תהיה לו תשוקה לבת מלך גם כאשר ידע מעלותיה כו', לפי
 26 שהוא רחוק ממנה לגמרי, וכמו-כן הוא בעבודה, שמצד החכמה ובינה לבד לא תהיה
 27 ההתפעלות, אלא העיקר הוא ענין הדעת דוקא, שיקשר דעתו ויתקע מחשבתו כו', כמבואר
 28 בארוכה בתניא²⁸, והיינו, שהדעת מקרב אותו לענין ואת הענין אליו, ולכן דוקא על-ידי
 29 הדעת תהיה ההתפעלות כו'. ויתירה מזה, שגם ההשגה דברכות קריאת-שמע, הנה עם
 30 היותה השגה אמיתית, שהרי אין זה חקיקה מבחון, אלא חקיקה מבפנים²⁹, מכל-מקום,

(28) פ"ג. ריש פמ"ב.

(25) שבת י, א.

(29) ראה המשך תער"ב ח"א ע' קעג. ח"ב ע' תתו ואילך.

(26) ראה לקו"ת בחוקתי מז, ד. המשך תער"ב ח"ב שם.

וראה גם ד"ה ואלה שמות תשט"ז פ"ה (תורת מנחם -

ח"ג ע' א'שיג.

התוועדויות חט"ז ע' 10 ואילך).

(27) ראב"ע יתרו כ, יד.

1 הרי תכלית ההשגה הוא שיהיה ואהבת גו'³⁰, והיינו שתכלית הידיעה היא שיומשך בהרגש
2 הלב, וכמו שכתוב³¹ וידעת היום והשבות אל לבבך, שלזה לא מספיקה ההשגה דחיצונית
3 המוחין, אלא צריכה להיות ההשגה דפנימיות המוחין דוקא, לפי שמצד פנימיות המוחין
4 יומשך האור בלב כמו שהוא במוח³². והיינו, שעיקר ההתבוננות הוא כדי שיהיה ואהבת
5 מלשון רצון³³, שהוא ענין של עליה מלמטה למעלה, ועוד זאת, שהאהבה תורגש גם
6 בנפש-הבהמית, כמו שכתוב³⁰ בכל לבבך, ואמרו רבותינו ז"ל³⁴ בשני יצריך, דעל-ידי בירור
7 נפשו הבהמית נעשה יתרון האור מתוך החושך³⁵, שהאהבה דנפש-האלקית היא בחילא
8 יתיר³⁶, והיינו, לפי שבנפש-האלקית עצמה אין רצון כזה כמו בנפש-הבהמית, ועל-ידי
9 בירור נפש-הבהמית נעשה גם בנפש-האלקית רצון כזה, והוא ענין האהבה דבכל מאדך³⁰,
10 שהיא בדרך עליה, והוא על-דרך מעלת ה'בעל-תשובה' על צדיק גמור (והרי תשובה הוא
11 ענין ההעלאה). וכמו-כן הוא גם בשמונה-עשרה שהוא בדרך העלאה, דעם היות שי"ב
12 ברכות אמצעיות דשמונה-עשרה ענינם הוא המשכה למלאות צרכיו, מכל-מקום, העבודה
13 בזה, היינו כיצד בא (ווי אָזוי קומט ער צו) לבקשת צרכיו, הרי זה מצד ההשתחוואה וכל
14 הענינים שקודמים לזה, שהם בדרך עליה, לפי שכל עיקר ענין התפילה הוא בדרך העלאה
15 מלמטה למעלה.

16 (ה) **אמנם** ענין התורה הוא בדרך המשכה מלמעלה למטה. דהנה, כללות הענין דנתינת
17 התורה היה בדרך מלמעלה למטה, שהרי ישראל היו אז משוקעים במ"ט שערי
18 טומאה³⁷, וגם לאחרי שיצאו ממצרים באופן דכי ברח העם³⁸, מכל-מקום, הרי אין זה בערך
19 כלל שבמשך נ"א יום יהיו ראויים לקבל התורה מצד עצמם, ומתן תורה היה בדרך
20 מלמעלה למטה. וזהו מצד נתינת התורה. וכמו-כן הוא מצד התורה עצמה, שהרי התורה
21 היא חכמתו ורצונו של הקב"ה, שהוא וחכמתו אחד³⁹, ואין זה דומה לחכמה דאצילות,
22 דבחכמה דאצילות האור הוא בפשיטות והציור הוא מצד הכלי⁴⁰, אמנם בתורה הרי המדידה
23 היא מצד התורה עצמה, והיא מדידה עצמית⁴¹, היינו שמצד ה'עצמות' עצמו 'הכניס את
24 עצמו' האָט ער זיך אַריינגעשטעלט בחכמה דתורה, ולכן התורה היא למטה כמו שהיא
25 למעלה, והיינו דגם בהיותה למטה היא למעלה מסדר השתלשלות. וזהו הטעם שדברי
26 תורה אין מקבלים טומאה⁴², דכיון שגם בהיות התורה למטה הרי היא למעלה מסדר
27 השתלשלות, הנה כל ענין של כלי, כל ענין של השתלשלות, אינו יכול לפעול בה מאומה.

(30) ואתחנן ו, ה.

(31) שם ד, לט.

(32) ראה גם קונטרס העבודה ע' 6 ואילך. סה"מ עת"ר ע'

יג ואילך. סה"מ ה'שי"ת ע' 22 ואילך. לקו"ש חל"ט ע' 28.

וש"נ. וראה גם ד"ה ואלה שמות הנ"ל.

(33) ראה לקו"ת בהעלותך כט, ד. ואתחנן ב, ג. ט, ובכ"מ.

(34) ברכות נד, א.

(35) ע"פ קהלת ב, יג.

(36) ראה זח"א קכט, ב.

(37) ראה זהר חדרש ר"פ יתרו. ועוד.

(38) בשלח יד, ה. וראה תניא פל"א.

(39) ראה תניא פ"ד. פ"ה. ועוד.

(40) ראה סה"מ צ"ה להצ"צ מח, א ואילך. סה"מ תרס"ח ע' רד

ואילך. ובכ"מ.

(41) ראה המשך תרס"ו ע' נג ואילך.

(42) ברכות כב, א.

1 והיינו לפי שהתורה היא המשכת ה'עצמות', שזהו שמצינו בלימוד התורה, הן בהשגת
 2 התורה והן כאשר לומד ואינו משיג שהוא ענין לימוד של מקרא, שכל הקורא ושונה
 3 הקב"ה קורא ושונה כנגדו⁴³, שהוא כאדם הקורא לחבירו וכבן קטן הקורא לאביו⁴⁴, והיינו
 4 שבלימוד התורה נעשה המשכת ה'עצמות', בדרך המשכה מלמעלה למטה.

5 (ו) וזהו גם ההפרש בין ניסן ואלול, דניסן הוא הכנה למתן תורה, כמו שכתוב בהוציאך
 6 את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה, ומתן תורה הוא המשכה
 7 מלמעלה למטה, וזהו שבניסן כתיב דודי לי ואני לו. אמנם אלול הוא הכנה לתשרי, וסדר
 8 העבודה דאלול הוא בדרך מלמטה למעלה, ויש בזה סדר והדרגה, דכשם שנתבאר לעיל
 9 בעבודת התפילה שהיא באופן של עליה בסדר והדרגה, כמו־כן הוא גם בעליה דאלול,
 10 שלאחרי העבודה בתחלת חודש אלול, באים בסוף חודש אלול לימי הסליחות, ואחר־כך
 11 באים לראש־השנה עשרת־ימי־תשובה ויום הכיפורים, עד לנעילה דיום הכיפורים שהיא
 12 תכלית העליה. וכיון שאלול הוא בדרך עליה מלמטה למעלה, הנה על זה כתיב אני לדודי
 13 ודודי לי.

14 ועל־פי־זה יובן ענין דודי לי ואני לו, וענין אני לדודי ודודי לי, ובשניהם מסיים הרועה
 15 בשושנים⁴⁵. דהנה, דודי לי ואני לו הוא הסדר דמלמעלה למטה, שקאי על
 16 הזמן דניסן שהוא הכנה למתן תורה, ועל־זה נאמר הרועה בשושנים, ששונים בתורה⁴⁶,
 17 שהוא ענין המשכת התורה מצד עצמה שהיא בבחינת המשכה מלמעלה למטה. ומה
 18 שכתוב אני לדודי ודודי לי קאי על הזמן דאלול שהוא בסדר העבודה מלמטה למעלה,
 19 דתחלה הוא אני לדודי, שהוא ענין העבודה דאלול, ועבודה זו היא הכנה לענין ודודי לי
 20 שבתשרי, ומסיים הרועה בשושנים, דשושנה קאי על ספירת המלכות⁴⁷, שנעשה בה העליה
 21 עד בחינת הכתר, וענין זה הוא בעיקר בראש־השנה, שאז נעשה ענין ההכתרה ובנין
 22 המלכות. ונמצא שהפירוש דהרועה בשושנים שנאמר גבי אני לדודי ודודי לי הוא בקו
 23 העליה. אמנם מצד העבודה דאלול בקו העליה, שהוא ענין עבודת התפילה, ובפרט עבודת
 24 התשובה, הנה על־ידי־זה נעשה עליה גם בתורה, שזהו ענין הרועה בשושנים ששונים
 25 בתורה, והיינו שעל־ידי העבודה באופן של עליה מלמטה למעלה מחברים תורה שלמעלה
 26 בהקב"ה⁴⁸, שזהו ענין תוספת אור בתורה, למעלה יותר מכמו שהתורה היא מצד בריאתה
 27 ומצד נתינתה, כי על־ידי התשובה נעשה עליה גם בתורה, וזהו ענין מה שכתוב אני לדודי
 28 ודודי לי הרועה בשושנים.

(43) תדא"ר פי"ח.

(44) ראה תניא ספ"ז.

(45) ראה המשך תע"ב שם ע' תרכו.

(46) ראה שבת ל, ב. וראה לקו"ת פ' ראה לב, ד. לג, ד.

(47) ראה זח"א בתחילתו. ובביאורי הזהר לשם.

(48) ראה זח"ג רכב, ב ברע"מ. ס' הבהיר (סנ"ח) סקצ"ו

ובאור הבהיר. לקו"ת שלח מז, ג. נא, א.

בס"ד. שיחת* שבת פרשת ראה, מברכים החודש אלול, ה'תשט"ו.

בלתי מוגה

- 1 א. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור-המתחיל' אני לדודי ודודי לי.
- * * *
- 2 ב. המדובר לעיל (במאמר¹) ש"אין דברי תורה מקבלין טומאה"² – הרי זה רק בנוגע לתורה עצמה, שאין זה
3 מזיק לתורה, מה שאין-כן בנוגע לאדם הלומד – הרי בענין זה אמרו רבותינו ז"ל³ "זכה נעשית לו סם חיים,
4 לא זכה נעשית לו כו" (ההיפך מזה)⁴.
- 5 ולכן צריכה להיות זהירות ביותר שלימוד התורה יהיה כדבעי – עוד יותר מהזהירות הנדרשת בעבודת
6 התפילה, כי, אף שתפילה היא עבודה מלמטה למעלה, ואילו תורה ענינה מלמעלה למטה⁵, ואם-כן, השייכות
7 לתורה לענינים שלמטה היא פחותה משייכות התפילה לענינים אלו, הרי כל זה הוא בנוגע לתורה ותפילה
8 עצמם, אבל לגבי האדם – עליו להיות זהיר בתורה יותר מאשר בתפילה.
- 9 ג. יובן מהחילוק בין חודש אלול לחודש תשרי:
10 ב'לקוטי' תורה⁶ ישנו משל על החילוק בין אלול לתשרי: אלול – הוא כמשל המלך הנמצא בשדה קודם
11 שבא לעיר, ובתשרי – כמלך הנמצא בהיכלו.
- 12 בשעה שהמלך נמצא בהיכלו, אין הכל יכולים להכנס אליו, ויש צורך בכמה וכמה הכנות. כשהמלך יוצא
13 אל העם, אל השדה, הרי אף שבהיותו שם אינו בכל תפארתו וגדולתו כמו בהיכל מלכותו – הרי מצד זה גופא
14 ישנה המעלה, שכל אחד יכול בעצמו לדבר עם המלך, והמלך "מקבל את כולם בסבר פנים יפות", ומקבל מכל
15 אחד את בקשתו.
- 16 באלול בא הקב"ה אל כל אחד ואחד מישראל, וכל אחד ואחד מישראל יכול למסור לו את בקשתו, כמבואר
17 ב'לקוטי-תורה' באריכות.
- 18 אבל מצד זה מובן, שכאשר המלך נמצא בשדה, יש צורך בזהירות גדולה יותר, דמכיון שהאדם נמצא במעמד
19 ומצב שלו, ואף-על-פי-כן בא המלך אליו ומקבל את בקשתו, ויתירה מזה, מראה לו סבר פנים יפות – יכול
20 הוא לטעות ולחשוב שטוב הוא להשאר באותו מצב, וראייה לדבר, שבהיותו במצבו זה בא אליו המלך.
- 21 בשעה שהמלך נמצא בהיכלו – שם אין אפשרות לטעות, שהרי שם אין מכניסים אותו פנימה⁸, אלא-אם-כן
22 עבר את כל ההכנות הנדרשות לזה, ומכניסים אותו רק במדה שהוא ראוי לה, כלשון⁹ הגמרא¹⁰ "הראוי לחצר
23 לחצר, הראוי לגינה לגינה, הראוי לביתן לביתן"; אבל כשהמלך בשדה – אזי אפשר בקלות לטעות, ולכן יש
24 צורך בזהירות ביותר.
- 25 וכן הוא גם בחודש אלול: ענין זה שהמלך בא אל כל אחד ואחד, מבלי הבט על מצבו, ומראה לו פנים
26 שוחקות – הרי זה מעלה גדולה ביותר, שכל אחד ואחד מישראל יכול "לקחת" אלקות. אבל, מצד מעלה זו
27 גופא – יש צורך בזהירות ביותר, כדי שלא יבוא לידי טעות, שיכול הוא להשאר במעמדו ומצבו, וראייה
28 לטעות¹¹, שאף שנמצא עתה ב"עובדין דחול", ל"ט מלאכות (שהרי אלול איננו יום-טוב¹²), אף-על-פי-כן
29 נותנים לו את הגילוי דיי"ג מדות הרחמים, וכמאמר הגמרא¹³ "מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח-ציבור", "ויעבור
30 הוי' על פניו ויקרא הוי' הוי'"¹⁴, שזהו משם הוי' שלמעלה מסדר השתלשלות.

(7) פרשתנו לב, ב. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 224.
(8) בין אם הוא רוצה בכך ובין אם לאו – אין מניחים אותו להכנס (מהנחה בלתי מוגה).
(9) ע"ה פ' (אסתר א, ה) "בחצר גינת ביתן המלך" (מהנחה בלתי מוגה).
(10) מגילה יב, א.
(11) שמעמדו ומצבו אינו משנה ("מאכט ניט אויס"). – מהנחה בלתי מוגה.
(12) כמבואר ב'לקוטי' שם (מהנחה בלתי מוגה).
(13) ר"ה יז, ב. ועיי"ש.
(14) תשא לד, ו.

(* שיחה זו נדפסה בלה"ק בבטאון חב"ד (חוברת יב ע' ה ואילך) ע"כ תיקונים מכ"ק אדמו"ר שליט"א, שנעתקו למהדורא זו.
(1) פ"ה (לעיל ריש ע' 274).
(2) ברכות כב, א. וש"נ.
(3) יומא עב, ב.
(4) ראה גם לעיל ע' 200. וש"נ.
(5) ראה גם שיחת ש"פ מטו"מ ס"ד (לעיל ס"ע 225 ואילך). וש"נ.
(6) מאן עד סוף הסעיף – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס ב'לקוטי' ח"ב ס"ע 378 ואילך. במהדורא זו ניתוספו ע"י המו"ל עוד ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

ד. ועל-פי-זה יובן גם בנוגע לתורה ותפילה:

תורה – היא גילוי שלמעלה מסדר השתלשלות, ולכן "אין דברי תורה מקבלין טומאה", כיון שזהו ענין של המשכת העצמות. אבל, מצד ענין זה גופא, הרי בנוגע לאדם הלומד יש צורך בזהירות ביותר – דכיון שהתורה ירדה למטה, והאדם יכול להבינה בשכל האנושי, יכול הוא לחשוב שטוב כפי שהוא במעמדו ומצבו עתה ("עס איז גוט אַזוי ווי ער איז"), בראותו שמבלי הבט על מעמדו ומצבו זה, לומד הוא תורה ומבין את חכמתו ורצונו של הקב"ה, ואם-כן, הרי זו "ראיה" שמעמדו ומצבו אינו משנה ("עס מאַכט ניט אויס")...

בתפילה, שענינה עליה מלמטה למעלה – הרי בעמדו להתפלל יוצא הוא ממציאיותו. בתפילה אין מקום למציאות שלו, שהרי גם מה שמדובר בתפילה אודות מציאות הבריאה, הרי זה כפי שהבריאה באה מהבורא, וכמו שכל המלאכים עומדים בביטול לאלקות, ובמילא אין בתפילה מקום להתפשטות מציאותו.

ולכן, הנה עוד קודם התפלה, לפני אמירת תיבות התפילה, הרי עצם חגירת האבנט והעמידה לתפילה⁵ – מהווה ניתוק ממציאיותו ("אַפרייסן זיך פון זיין מציאות"), שהאדם מסתלק ממציאיותו שלו ("טרעט אָפּ פון זיך") ועומד להתפלל אל הקב"ה.

מה-שאין-כן בתורה – כיון שבאה בשכל אנושי, שהוא מבין את התורה בשכלו האנושי, הרי אין בזה ניתוק ממציאיותו, ובמילא יכול לחשוב שיכול להשאר במציאותו, והראיה, שבהיותו במציאותו הוא מבין את התורה.

ויתירה מזה: בנוגע לתורה איתא בזהר¹⁵ שצריך "לאפשא לה", דהיינו שיש צורך לחדש בתורה¹⁶, ובמילא יכול לחשוב ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"¹⁷. מה-שאין-כן בתפילה – הרי אומר "אתה חונן לאדם דעת", היינו, שכל דעתו של האדם תלויה בהקב"ה, ועל-דרך-זה בשאר הברכות, רופא חולים ומברך השנים כו', שכל צרכי האדם באים מהקב"ה, כך, שגם ללא כוונות יתירות, אלא על-פי פירוש המלות הפשוט, אין נתינת מקום לישות ומציאות.

ולכן, אף שמצד הגילויים שלמעלה (היינו כפי שהענינים נמשכים מלמעלה) תורה היא למעלה מתפילה, שהרי תורה היא המשכה מלמעלה, ואילו תפילה היא העלאה מלמטה (ולכן "אין דברי תורה מקבלין טומאה", מכיון שיש בהם המשכת העצמות) – מכל-מקום, בנוגע לאדם הרי זה היפך הדברים, שבתפילה אין נתינת מקום למציאותו, מה-שאין-כן בתורה. ולכן יש צורך בזהירות יתירה בלימוד התורה.

ה. ועל-פי-זה יובן מה שמצינו בגמרא¹⁸ "אבא בנימין אומר . . . על תפילתי שתהא . . . סמוכה למטתי", "שלא לעשות מלאכה ושלא לעסוק בתורה כשעמדתי ממטתי עד שאקרא קריאת שמע ואתפלל": לכאורה אינו מובן¹⁹: בשלמא "שלא לעשות מלאכה", ענינים של עסק העולם, מובן שאין לעשותם קודם התפילה, דכיון שענינים אלו יכולים לגשם את האדם, צריך תחילה להתחזק ביראת-שמים על-ידי התפילה; אבל "שלא לעסוק בתורה" – אדרבה – שילמד חכמתו ורצונו של הקב"ה קודם התפילה?

והביאור בזה²⁰ – על-פי המבואר לעיל, שכאשר חסרה ההזדככות שעל-ידי התפלה, אזי יכולה להיות על-ידי התורה יניקה לחיצונים, כיון שהאדם יכול לחשוב שמותר לו להישאר במצבו ומעמדו, ויתרה מזו – שעלול הוא לחשוב שכוחו ועוצם ידו עשה לו את החיל הזה.

ולכן, בהכרח שתהיה הקדמת עבודת התפילה ללימוד התורה.

ו. וזהו גם הביאור במאמר רבותינו ז"ל³ "זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו" ההיפך ד"סם חיים": לכאורה אינו מובן: מכיון ש"זכה נעשית לו סם חיים", הרי אם לא זכה – אינה נעשית לו סם חיים; אבל מדוע נעשית התורה היפך מ"סם חיים"?

והביאור בזה – על-פי האמור לעיל: "זכה" הוא מלשון הזדככות. כשהאדם מזכך את עצמו, "ללמוד לשמה" (כפירוש רש"י³¹) – אזי נעשית לו סם חיים; אבל כשאינו מזכך את עצמו – אזי נעשית התורה היפך מ"סם חיים", כיון שבאופן זה יש נתינת מקום שתהיה יניקה לחיצונים, שיכול לחשוב שמעמדו ומצבו עתה טוב הוא, שהרי אפילו כשאינו מזכך את עצמו לומד הוא תורה ומבינה.

(18) ברכות ה, ב ובפרש"י.

(19) ראה תוס' שם.

(20) ראה לקו"ת ברכה צו, ב.

(15) ח"א יב, ב. הובא בתו"א מקץ לט, ד.

(16) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. וש"נ.

(17) עקב ה, יז.

1 [בהמשך הענין דובר שכן הוא בכללות החילוק בין המצוות המלוכשות בגשמיות למצוות שאינן מלוכשות
 2 בגשמיות – שהמצוות המלוכשות בגשמיות, אף ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו"²¹, מכל-מקום, מרגישים בהם
 3 הנאה גשמית, ולכן מוכרחים לזהירות יתירה בהן²²].

4 ז. ועל-פי-זה יובן גם כן סדר החדשים דניסן ותשרי בזמני השנה:
 5 חודש ניסן – הוא הזמן דתורה, ואילו חדשי אלול ותשרי – הם הזמן דתפילה (כמבואר לעיל במאמר²³).
 6 וחודש תשרי, שענינו תפילה, הוא ראש-השנה של כל ימי השנה, גם של חודש ניסן, שענינו תורה. והיינו,
 7 שאף שתורה היא למעלה מתפילה, הרי ראש-השנה של התורה – הוא ענין התפילה דוקא.

8 כלומר: כפי שהסדר הוא מצד הקב"ה – חודש ניסן הוא "ראשון גו' לחדשי השנה"²⁴, כולל לחודש תשרי,
 9 כיון שמצד סדר הגילויים מלמעלה – תורה היא למעלה מתפילה (כנ"ל); אבל כפי שהסדר הוא מצד ימי העולם,
 10 דהיינו מצד האדם העובד – בהכרח שתהיה התחלת סדר העבודה בתפילה דוקא, ורק אז לימוד התורה הוא כדבעי.

11 ח. ישנו טעם נוסף להאמור לעיל, שבלימוד התורה יש צורך בזהירות יתירה יותר מאשר בעבודת התפילה:
 12 כיון שתפילה היא מלמטה למעלה, הרי כאשר התפילה אינה כדבעי, אזי מקלקל האדם ענין שלו. כלומר:
 13 ענין התפילה הוא הרגש האדם, שהרי ענין התפילה הוא שצריך לידע "לפני מי אתה עומד"²⁵, ולהבין פירוש
 14 המלות כו', דבלאו-הכי אין זה ענין התפילה כלל. ולכן, כשישנו הרגש הנ"ל, אלא ש"מתגנבת" בו איזו פניה
 15 – אזי מקלקל האדם ענין שלו: ההרגשים שלו, השכל והמדות שלו; אבל אין הוא מקלקל ענין אלקי, שהרי זו
 16 עבודה שמלמטה למעלה.

17 מה-שאינ-כן בלימוד התורה, שהוא ענין שמלמעלה למטה – הרי כאשר לימוד התורה אינו כדבעי, ומצד זה ישנה
 18 ניקה לחיצונים, מקלקל הוא ענין של הקב"ה כביכול, דהיינו שנוטל ענין אלקי, ועל-ידו גופא מורד הוא בהקב"ה!
 19 ועל-דרך מה שכתוב בקונטרס עץ החיים²⁶, שבכח התורה גופא מחדש הוא היתרים; תחלה – בדברי הרשות,
 20 ואחר-כך בדברים האסורים, עד ש"מטהר את השרץ בק"ן טעמים"²⁷, וכל זה – בכח התורה גופא.

21 וזהו ביאור נוסף במאמר הגמרא "לא זכה נעשית לו" ההיפך ד"סם חיים".

22 ט. אלא מאי, יכולים לטעון שאמרו חכמינו ז"ל²⁸ "המאור שבה מחזירו למוטב".
 23 ובכן:

24 לכל לראש – הענין ד"מחזירו למוטב" יכול להיות "בגלגול זה או בגלגול אחר" (בלשון אדמו"ר הזקן²⁹).
 25 ונוסף לכך – ענין זה יכול להיות כדברי הגמרא³⁰ "הקב"ה מעמיד להן מלך שגזירותיו קשות כהמן . . .
 26 ומחזירן למוטב".

27 וטעם הדבר – מצד הענין האמור גופא: כיון שהתורה ענינה המשכה מלמעלה למטה, ענין אלקי, אי אפשר
 28 שהתורה תישאר אצלו במעמד ומצב שבו הוא נמצא, ולכן בהכרח שסוף-כל-סוף יהיה עליו לחזור בתשובה
 29 ("מחזירן למוטב"); אלא שענין זה יכול להיות באחד משני האופנים האמורים.

30 ובינתיים – הרי זה ההיפך מ"סם חיים".

31 י. והנה, כשם שישנו הענין האמור (שדוקא בענינים נעלים יותר צריכה להיות זהירות יתירה) בחילוקי הזמנים
 32 (חודש אלול ותשרי) ובחילוקי הענינים (תורה ותפילה) – כן הוא גם בחילוקי המקומות.
 33 ובהקדמה:

34 שנינו³¹ "עשר קדושות הן", ובכללות, החילוק הוא בין שני מקומות: ארץ-ישראל וחוץ-לארץ.

ס"ג.

(27) עירובין יג, ב.
 (28) פתיחתא דאיכ"ר ב. ירושלמי הגיגה פ"א ה"ז.
 (29) הל' ת"ת פ"ד סה"ג (בשם חכמי הקבלה). וש"נ.
 (30) סנהדרין צז, ב.
 (31) כלים פ"א מ"ו.

21) ר"ה כה, א. וש"נ.

22) ראה גם שיחת כ"ף מנחם-אב ס"ט (לעיל ס"ע 252 ואילך).

וש"נ.

23) פ"ב (לעיל ע' 267 ואילך).

24) בא יב, ב.

25) ראה ברכות כה, ב.

26) ראה שם פ"ב, פל"א. וראה גם במכתב שנדפס ב"מבוא" שם

1 והנה, החילוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ הוא – שארץ ישראל היא "ארץ אשר גוי עיני הוי' אלקיך בה"³².
 2 ומקשים: הרי "לית אתר פנוי מיניה"³³, ואם-כן, מדוע דוקא בנוגע לארץ ישראל נאמר ש"עיני הוי' אלקיך בה"?
 3 והתירוץ – שבארץ ישראל אין שליטה לשרים שלמעלה.

4 והפירוש בזה³⁴ – שהחילוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ הוא, שבחוץ לארץ מתלבשת ההשפעה האלקית
 5 ב'שבעים שרים', מה-שאינ-כן בארץ ישראל, אף שגם שם נמשכת ההשפעה דרך ה'שבעים שרים', אין זה אלא
 6 "בדרך מעבר" ולא "בדרך התלבשות"³⁵.

7 יא. וביאור החילוק בין "דרך מעבר" ל"דרך התלבשות"³⁶ – יובן על-פי משל:
 8 המשל ל"דרך מעבר" הוא – מאדם הכותב דבר-שכל באצבעותיו, שאף שדבר-השכל נמשך אמנם דרך
 9 אצבעותיו, מכל-מקום אין זה אלא "בדרך מעבר" בלבד, שהרי השכל נשאר בטהרתו, והאצבעות אינם משנים
 10 אותו כלל, אלא שהוא רק עובר ("דרך מעבר") דרך האצבעות.

11 מה-שאינ-כן "דרך התלבשות" – הוא כמשל ה"מן" שנקרא "לחם אבירים"³⁷, לחם שמלאכי השרת ניזונים
 12 בו³⁸, ומכיון שמלאכים אין להם גוף גשמי כלל, הרי מובן, שגם "לחם" של המלאכים אינו מזון גשמי,
 13 ואף-על-פי-כן היה ה"מן" מזון גשמי. ונמצא, שירידת המן למטה היתה "בדרך התלבשות" – שהענין ד"לחם
 14 אבירים" (לחם רוחני) התלבש בגשמיות, ונשתנה למזון גשמי.

15 ומשל נוסף ל"דרך התלבשות" – מכסף וזהב, ששרשם הוא כסף וזהב רוחניים – אהבה ויראה³⁹;
 16 ואף-על-פי-כן, בהגיעם למטה נעשים דבר גשמי, שזהו ענין של התלבשות ושינוי המהות – שמאהבה ויראה
 17 רוחניים נעשה כסף וזהב גשמיים, ויתירה מזה, שאפשר להשתמש בהם לענינים בתירוציים.

18 ולכן מצינו שגם כאשר דבר מסויים נמשך כבר בשרשו, יש צורך בבקשה נוספת כדי שיומשך בגשמיות,
 19 כידוע סיפור הבעל-שם-טוב בענין זה, שעליו מיוסדים כמה וכמה מאמרים⁴⁰.

20 יב. וזהו החילוק באופן המשכת ההשפעה בין ארץ ישראל לחוץ לארץ:
 21 בחוץ לארץ – מתלבשת ההשפעה האלקית על-ידי השרים (דהיינו – "בדרך התלבשות"), מה-שאינ-כן בארץ
 22 ישראל הרי זה "בדרך מעבר" בלבד, היינו, שגם כשההשפעה מגיעה למטה הרי היא עדיין ענין אלקי, כמשל
 23 הדבר-שכל העובר דרך האצבעות, שמעבר זה לא פעל עליו, ונשאר בטהרתו, וכמו כן הענינים שבארץ ישראל
 24 הם אלקות כמו שהוא.

25 אלא, שמצד ההעלם והסתור, אין רואים בעיני בשר שההשפעה שבארץ ישראל היא אלקות, ועד שאי אפשר
 26 לחלק ("פאנאנדערטיילן") ולחוש היכן מסתיימת "חוץ-לארץ" והיכן מתחילה "ארץ-ישראל"; אבל, אין זו אלא
 27 התעלמות לעיני בשר, בכדי שיהיה ענין 'בחירה חפשית', אבל האמת היא שכל הענינים שבארץ ישראל הם אלקות
 28 כמו שהוא, בטהרתו.

29 יג. יוצא מזה, שכשם שמבואר לעיל בענין דתורה ותפילה, שכיון שהתורה היא ענין אלקי, צריך להיות בזה
 30 זהירות ביותר – כן הוא גם בנוגע לארץ-ישראל, שכיון שענינה אלקות, הרי כאשר ההנהגה בה אינה כדבעי,
 31 גרוע הדבר הרבה יותר מאשר בחוץ לארץ.

32 והטעם לזה – כיון שנוסף על עצם המרידה שהאדם מורד בהקב"ה, הרי כאשר מרידה זו נעשית בארץ
 33 ישראל, יש בה עוד שני ענינים:

34 א) מרידה זו היא בפני המלך, שהרי ארץ ישראל היא "ארץ אשר גוי עיני הוי' אלקיך בה", והרי זה בבחינת
 35 "לכבוש את המלכה עמי בבית"⁴¹;

36 ב) לשם מרידה זו משתמש הוא באלקות גופא כביכול – שמורד במלך באמצעות עיני "פלטין של מלך"⁴² גופא.

(37) תהלים עח, כה.

(38) יומא עה, ב.

(39) ראה תו"א ר"פ וישב. ובכ"מ.

(40) ראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' רצא ואילך. וש"נ.

(41) לשון הכתוב – אסתר ז, ח.

(42) ראה במדב"ר פי"ט, יג. תשב"ץ שבהערה הבאה.

(32) עקב יא, יב.

(33) תקו"ז תנ"ז (צא, ב).

(34) ראה תניא אגה"ק סכ"ה (קלט, ב). וראה גם תורת מנחם –

התועדויות ח"ג ע' 77. וש"נ.

(35) ראה סה"מ מלוקט ח"ה ע' קמב. וש"נ.

(36) ראה לקו"ש ח"ט ע' 11, ובהערות שם. וש"נ.

ומטעם זה מצינו שהיו נוהגים זהירות יתירה בנוגע לנסיעה לארץ ישראל, וגם אלו שהיתה להם היכולת לזה בגשמיות – נמנעו מלנסוע. וכדאיתא ב'תשב"ץ' (קטן)⁴³, שמי שאינו בטוח שיוכל לשמור על התורה ומצוות ולנהוג בהתאם לרצונו של הקב"ה – מוטב שלא יסע לארץ ישראל⁴⁴.

יד. וזהו פירוש נוסח התפילה⁴⁵ "ומפני חטאינו גלינו מארצנו", כיון שאין ארץ ישראל יכולה לסבול ענין של חטא – דלכאורה אינו מובן: אם החטא הוא חמור כל-כך – כיצד יכול חוץ לארץ לסבולו? – אלא הטעם הוא, כנ"ל, דכיון שארץ ישראל היא "פלטין של מלך", אין היא יכולה לסבול שום ענין המנוגד לרצונו של המלך; אם זה ענין ד'מפני' חטאינו" – אין לו מקום בארץ ישראל.
אלא, שמצד ההעלם והסתור, וכדי שיהיה ענין 'בחירה חפשית' – הרי המצב בגשמיות הוא, שגם כאשר ישנו הענין ד'ומפני חטאינו', אפשר להיות בארץ ישראל.

ופנימיות הטעם בזה הוא – לפי שרצונו של הקב"ה הוא שישובו בתשובה, וכיון שהקב"ה הוא "ארץ אפים", ממתין הוא עד שישובו בתשובה, כפי שמצינו⁴⁶ שמצד טעם זה "נכרים מרקדין בהיכלו ושותק . . שנותן ארץ אפים לרשעים", דהיינו שממתין שישובו בתשובה.

* * *

טו. בפרשתנו ישנו ענין שלכאורה אינו מובן: כתיב⁴⁷: "כי יקום בקרבך נביא גוי ונתן אליך אות או מופת, ובא האות והמופת גוי' (שכן הוא סדר הענינים על-פי דין⁴⁸, שכאשר בא נביא מנסים אותו על-ידי מופת, וכאשר מראה את המופת, הרי זו ראייה שהוא נביא אמת; אמנם, אם מסקנתו היא) לאמר נלכה אחרי אלקים אחרים גוי' ונעבדם, (הרי לא זו בלבד ש)לא תשמע אל דברי הנביא ההוא גוי' (אלא יתירה מזו) והנביא ההוא גוי' יומת" (כדין מסית ומדיח⁴⁹, ש"לא תאבה לו ולא תשמע אליו וגו' וסקלתו באבנים ומת", כמו שכתוב בהמשך הכתובים⁵⁰).

והנה, מה שכתוב "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא גוי'" – מובן, וכמו שכתב הרמב"ם⁵¹ ש"משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה . . ובמה האמינו בו במעמד הר סיני, שענינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים, והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך" – החל מ"אנכי הוי' אלקיך"⁵² ושאר עשרת הדברות, תורה שבכתב ותורה שבעל-פה, עד "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש"⁵³.

ולכן "אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים ובקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו . . לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך אותות זה לאותות זה, אלא בענינו ראינוה ובאזנינו שמענוה"⁵⁴, ולכן אין בכוחו של מופת להפריך אמונה זו (מה שאין-כן אילו היתה האמונה במשה מצד המופת בלבד – שאז בא מופת אחר ומפריך את המופת הראשון).

אבל הקושיא היא – איך יתכן שנביא השקר יוכל להראות מופת: הרי כל הענינים, ואפילו ענינים טבעיים, הם מצד אלקות, ומכל-שכן ענין נסי; ואם-כן, איך יתכן שיתנו מלמעלה יכולת לנביא השקר להראות מופת?!
והביאור בזה – "כי מנסה הוי' אלקיכם גוי"⁵⁵, דהיינו שזהו ענין של העלם והסתור, שמטרתו כדי שיהיה ענין 'בחירה חפשית', שיש צורך בה כדי שהעבודה לא תהיה באופן ד'נהמא דכסופא'⁵⁶; וכדי שתהיה בחירה חפשית, ניתנה האפשרות לענין של מופת גם ל'לעומת-זה', שלא תהיה התגברות יתירה של צד אחד על הצד השני.

(50) שם, ט"א.

(51) שם רפ"ח.

(52) יתרו כ, ב.

(53) ראה מגילה יט, ב. ועוד (נסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252).

(54) שם ספ"ח.

(55) פרשתנו שם, ד.

(56) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.

(43) בסופו אות תקנט.

(44) ראה גם לעיל ע' 189. ועוד.

(45) במוסף דיו"ט.

(46) יומא סט, ב (לגירסת הע"י). וראה ירושלמי ברכות פ"ז ה"ג.

(47) מגילה פ"ג ה"ז. מדרש תהלים יט, ב. יל"ש נחמ"י רמז תתרעא.

(48) יג, ב"ד.

(49) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת ספ"ז. שם רפ"י.

(49) סנהדרין פט, ב.

1 וזהו ג"כ הביאור במאמר רבותינו ז"ל⁵⁷ על הפסוק⁵⁸ "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה", "בישראל לא קם,
2 אבל באומות העולם קם, ואיזה זה בלעם בן בעור" – שהטעם לזה הוא כנ"ל, כיון שאילו היה בקדושה ענין
3 שאין כדוגמתו ב'לעומת-זה, לא היתה בחירה חפשית.

4 אמנם, אף שיש הכרח בענין המופת ב'לעומת-זה – מכל-מקום, אותו הנביא שאמר "נלכה אחרי אלקים
5 אחרים", הרי לא זו בלבד ש"לא תשמע אל דברי הנביא ההוא", אלא יתירה מזה – "והנביא ההוא גו' יומת"
6 מכלל ישראל, שעליהם נאמר⁵⁹ "ואתם הדבקים בהוי' אלקיכם חיים כולכם היום", ועליו נאמר "יומת".

7 טז. והנה, בפירוש ד"אלקים אחרים" – נכלל גם ענין השיתוף, שהרי בני ישראל מוזהרים על השיתוף (ורק
8 בני-נח אינם מוזהרים עליו⁶⁰).

9 וענין ה"שיתוף" הוא – שמשתפים להקב"ה ענין נוסף. ועל-דרך-זה בנוגע לתורה – שהיא "תורה אחת"⁶¹
10 משום שהקב"ה הוא "הוי' אחד"⁶² – שמשתפים לתורה ענין נוסף.

11 דוגמא לדבר: הדין שאסור לנשק בניו הקטנים בבית-הכנסת⁶³. והיינו, שאף ש"ואהבת לרעך כמוך"⁶⁴ היא
12 מצוה מן התורה, והענין ד"רחמי אב על הבן" הוא דין בתורה (גבי הבא במחותרת)⁶⁵ – אף-על-פי-כן, כשהאדם
13 נמצא בבית הכנסת, שהוא המקום לאהבת ה' – אסור לשתף בזה ענין נוסף⁶⁶.

14 כלומר: אף שלעת-עתה מניח הוא מקום גם להקב"ה ולתורתו – מכל-מקום, מכיון שמשתף בזה גם ענין
15 נוסף, הרי זה התחלה לכך שבסופו של דבר ישליך 'רחמנא-ליצלן' לגמרי את הקב"ה מאחורי הדלת...

16 ובפרט שגם כאשר מניח מקום לתורה, הרי זה באופן שהוא מקבל את התורה באופן המתאים לרצונו שלו,
17 רק את הענינים הכדאיים עבורו, למחצה לשליש ולרביע ("האלב תורה, דריי פערטל תורה") וכו' – הרי ודאי
18 שזוהי התחלה לעזיבת התורה לגמרי ("אָפּטערעטן אינגאַנצן פון תורה") 'רחמנא-ליצלן', וכמאמר הגמרא⁶⁷ "היום
19 אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה".

20 וכפתגם כ"ק מורי-וחמי אדמו"ר⁶⁸, שכאשר פוגשים אדם תועה במעבה היער, הרי אין ענינו שקפץ מביתו
21 ישירות למעבה היער, אלא בתחילה הלך בדרך המלך, אחר-כך סטה מדרך המלך בפסיעה אחת, ואחר-כך הוסיף
22 לסטות על סטייתו בפסיעה אחר פסיעה, ובסופו של דבר – הרי כשם שבקדושה "כל פרוטה ופרוטה מצטרפת
23 לחשבון גדול"⁶⁹, כן הוא גם בצד השני, שכל פסיעה ופסיעה מצטרפת, עד שבסופו של דבר הוא תועה במעבה היער.

24 וכפי שראו במוחש בהנהגת הצדוקים והבייתוסים, שההתחלה היתה בכך שלא שמעו להוראות החכמים
25 שבדורם, ואחר-כך הלכו ונתרחקו יותר ויותר, עד שיצאו מכלל ישראל⁷⁰.

26 יז. ולטענה שהיה בזה ענין של מופת כו'⁷¹ – הרי התורה הבהירה זאת מראש ("הָאֵט דָּאָס באַוואָרנט")
27 בשעת מתן-תורה, שתתכן מציאות של נביא שקר שיראה "אות או מופת", ואף-על-פי-כן, אם מסקנתו היא
28 "נלכה אחרי אלקים אחרים" – אזי "לא תשמע וגו'".

29 שלמה המלך היה גדול מכל מלכי הארץ, ובזמנו ישבו בני ישראל "איש תחת תחת גפנו ותחת תאנתו"⁷².
30 ואף-על-פי-כן, כשרצה שלמה לבטל יו"ד אחת מהתורה – אמר הקב"ה⁷³: "שלמה ואלף כיוצא בו יהיו בטלין,
31 וקוצה ממך איני מבטל".

32 ועל-אחת-כמה-וכמה כשהמדובר אינו על אדם במדריגתו של שלמה המלך, ולא רק על "אות אחת" מהתורה
33 – הרי בוודאי שאין לזה מקום כלל.

57) ספרי ברכה לד, יו"ד, ויל"ש שם (רמז תתקסו). במדבר פי"ד, ואילך.
כ. זח"ב כא, ב. ובכ"מ.
58) ברכה שם.
59) ואתחנן ד, ד. וראה אבות דר"נ ספ"ד.
60) ראה הנסמך בלקו"ש חכ"א ע' 41 הערה 36.
61) בא יב, מט. ועוד.
62) ואתחנן ו, ד. ועוד.
63) רמ"א ושו"ע אדה"ז או"ח רסצ"ח.
64) קדושים יט, יח.
65) מכילתא ופרש"י משפטים כב, ב. סנהדרין עב, רע"ב ובפרש"י.
66) ראה גם אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"י"ה ס"ע שצד
67) שבת קה, ב. וש"נ.
68) ראה גם מכתב ו' כסלו שנה זו (אגרות-קודש ח"י ריש ע' קכד). ח"ז ריש ע' ריט. תורת מנחם – התועדויות ח"א ס"ע 134 ואילך. לקו"ש ח"א ע' 226. ועוד.
69) ב"ב ט, רע"ב.
70) ראה אבות דר"נ ספ"ה.
71) החו"ל.
72) מלכים-א ה, ה.
73) שמו"ר רפ"ו. וש"נ.

ומכיון שהתורה היא נצחית, ולא תשתנה לעולם, שזהו אחד מעיקרי האמונה: "אני מאמין באמונה שלמה
שזאת התורה לא תהא מוחלפת"⁷⁴ – הרי גם פסק-הדין האמור (שאינן מקום להנהגה באופן ד"שיתוף", "אלקים
אחרים", גם כשהיסוד לזה הוא על-ידי "מופת") הוא נצחי.

אלא שמכיון שהקב"ה הוא "ארך אפים", וכל שאר י"ג מדות הרחמים – מניח הקב"ה לענין זה להתקיים,
וממתין שישוכו בתשובה⁷⁵.

ומה שנזכר לעיל שישנו אופן ש"הקב"ה מעמיד להן מלך שגזירותיו קשות כהמן . . ומחזירן למוטב" –
הרי כבר שתינו את כוס המרורים במילואה ("די ביטערע האָבן מיר שוין געהאַט אין דער פולער מאָס")...
בדורנו, קשה כהמן כבר היה ובפועל 'רחמנא-ליצלן' – הקדושים ה' יקום דמם, ובודאי שארית הפליטה, שארית
ישראל, יעשו תשובה, ובפרט בחודש אלול – תשובה שלימה ותשובה עילאה, באופן ש"זדונות נעשו לו (לא
רק "כשגגות", אלא גם) כזכות"⁷⁶.

יח. ויש להוסיף בזה – אפילו בנוגע לנביא-השקר עצמו שמגיע לו עונש:
ידוע⁷⁷ שענין העונשים אינו בשביל העונש בלבד, אלא בשביל הזיכרון שנעשה על-ידם, כמו שכתוב⁷⁸ "ונקלה
אחריך", "כשלקה הרי הוא כאחריך"⁷⁹. ואפילו בעונשי מיתות – הרי אמרו רבותינו ז"ל⁸⁰ "ביום הזה אתה עכור,
ואי אתה עכור לעולם הבא", היינו, ש"ביום הזה אתה עכור" (ענין העונש) הוא בשביל שיהיה "אי אתה עכור
לעולם הבא" (ענין הזיכרון), והרי "כל המומתין מתוודין"⁸⁰, כדי שיהיה אצלם ענין הזיכרון.

והנה, בזמן הזה הרי ד' מיתות בטלו, ורק "דין ד' מיתות לא בטלו"⁸¹. וכיון שכן, הרי מובן בפשיטות,
שמאחר שכל בני ישראל הם "קומה אחת"⁸², אזי התעוררות של אדם מישראל יכולה לפעול גם על הזולת,
כמשל האיברים⁸², שכאשר ישנו חולי באבר אחד, הנה לפעמים שמרפאים אבר זה עצמו, ולפעמים מרפאים
אותו על-ידי הוספת חיות באבר אחר.

ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר כמה וכמה מישראל יחד מתעוררים לעבודת התפילה, לימוד התורה וקיום
המצוות – הרי בוודאי שהדבר פועל על כל בני ישראל בכל קצווי תבל⁸³.

יט. המורם מכל האמור לעיל:
ראשית – אין לעשות ענינים שעל-ידם יהיה נתינת מקום למחשבה שמסכימים עם ה"שיטה" דשינויים בתורה
ועשיית היפך התורה, אפילו אם ישנם מופתים.

שנית – יש להודיע ברבים ש"שיטה" זו היא ענין של "אלקים אחרים", וממילא "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא".
ונוסף לזה, שאפילו "נביא השקר" עצמו – אין להתיימש ממנו, שהרי אין להתיימש משום אדם מישראל,
אלא יש לפעול שיעשה תשובה. וההתחלה – על-ידי התעוררות עצמו, כנ"ל במשל האיברים.

והרי זהו תוכן עבודתו של משיח – "ויכונן כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה"⁸⁴, מבלי לשאלם אם רצונם
בכך⁸⁵.

[כ"ק אדמור"ר שליט"א צוה לנגן "אבינו מלכנו" ו"ניע זשוריצי כלאַפציי". ואחר-כך אמר:]

מצינו⁸⁶ שגם לעתיד לבוא "מזכירין יציאת מצרים" (אף שהזכרה זו היא בדרך טפל), ולכן ינגנו עתה
"ממצרים גאלתנו".

(80) סנהדרין מג, ב (במשנה).

(81) כתובות ל, סע"א ואילך. וש"נ.

(82) לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

(83) ראה גם לעיל ע' 241.

(84) רמב"ם הל' מלכים ספ"א. וראה גם לעיל ע' 243. וש"נ.

(85) חסר הסיום (המו"ל).

(86) ברכות יב, סע"ב.

(74) עיקר הט' מי"ג העיקרים. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט.

הל' מלכים פי"א סה"ג. פיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד התשיעי.

(75) חסר קצת (המו"ל).

(76) יומא פו, ב.

(77) ראה לקו"ש חכ"ב סע"ב 71 ואילך. וש"נ.

(78) תצא כה, ג.

(79) מכות כג, סע"א (במשנה).

לקוטי שיחות פרקי אבות פרק שישי כרך יז

מתורגם ללשון הקודש

א.

מי זקוק לשכר על "תורה לשמה"?

1 "רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה
2 לדברים הרבה כו" – ומונה לאחר מכן ריבוי "דברים"¹
3 להם זוכה העוסק בתורה לשמה.

4 ויש להבין: לאיזה סוג יהודים פונה ר' מאיר בהוראתו
5 – שהרי ממה נפשך: אם הוא מדבר אודות יהודי הלומד
6 כבר לשמה, מה נוגע לו שיזכה ל"דברים הרבה"? הוא הרי
7 לומד "לשמה", לשם התורה עצמה, ולא לשם ה"דברים"
8 להם יזכה; ואם מדובר אודות יהודי שעדיין אינו אוהב
9 בלימוד תורה לשמה והכוונה היא להשפיע עליו שילמד
10 תורה לשמה – הרי מכיוון שילמד כדי לזכות ל"דברים
11 הרבה" שוב לא יהא זה לימוד לשמה?

12 לכאורה היה אפשר לומר, בדומה לביאור הרמב"ם²
13 בזה שהתורה מבטיחה טוב גשמי כשכר עבור לימוד
14 התורה וקיום המצוות (אף שלכאורה אינו בערך להוות
15 שכר עבור תורה ומצוות) – שזה על מנת שהיהודי ידע,
16 "שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש כו' שיסיר ממנו
17 כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כו' וישפיע לנו כל
18 הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כו'";

19 ובדומה לכך בענייננו: ר' מאיר מבטיח לעוסק בתורה
20 לשמה, שהוא "זוכה לדברים הרבה" שיסייעו להסיר ממנו
21 את המניעות והבלבולים מלימוד התורה³; וכפי שממשיך
22 תיכף "ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו",
23 שפירושו: לא רק שענייני העולם לא יבלבלוהו, אלא
24 אדרבה – כל העולם "כדאי הוא לו", ענייני העולם יעזרו
25 לו שיוכל לעסוק בתורה מתוך מנוחה ושלוה.

26 אך ביאור זה אינו מספיק, משום שזה מתרץ רק כמה
27 פרטים⁴ מהדברים אותם מונה ר' מאיר – אך לגבי פרטים
28 אחרים, הרי אין להם כל שייכות להבהרה אשר "יסיר ממנו
29 כל הדברים המונעים אותנו" מלימוד התורה לשמה.

ב.

כל ה"דברים" – קשורים ללימוד תורה לשמה?

30 בין הדברים אותם מונה ר' מאיר, ישנם כאלה
31 שלכאורה כלל לא מתאים לומר שהינם שכר עבור העוסק
32 בתורה לשמה דווקא. ולדוגמא – אחדים:

33 (א) "אוהב את המקום אוהב את הבריות" – דבר זה
34 הרי הינו חיוב מצות עשה מן התורה⁵: ואהבת את ה'
35 אלקיך, ואהבת לרעך כמוך.

36 (ב) "מרחקתו מן החטא" – האם צריך להגיע למעלה
37 המיוחדת של (שכר עבור) תורה לשמה כדי להרחיק יהודי
38 מן החטא? – הרי לשם כך די בהרגש של יראת העונש,
39 יראת חטא. יתירה מזו: קודם לכן בפרקי אבות⁶ מוצאים
40 במפורש "הסתכל בשלושה דברים ואין אתה בא לידי
41 עבירה" – ואלו הם דברים פשוטים, שההסתכלות
42 וההתבוננות בהם מונעים מעבירה.

43 (ג) "מוחל על עלבוננו" – לכאורה אין ניכרת בזה
44 המעלה הגדולה הבאה כתוצאה מלימוד "תורה לשמה";
45 כי מחילה על עלבון (כלומר שהוא מרגיש נעלב) עדיין
46 איננה המעלה האמתית בכיטול – כיטול עמוק יותר הוא
47 כאשר העלבון כלל לא מפריע לו, ומלכתחילה⁷ אין הוא
48 חש בעלבון.

ג.

דיוקים נוספים במשנה

49 ישנם גם כמה דיוקים בלשון המאמר, ומהם⁸:

50 (א) הלשון "מלבשתו ענוה ויראה" ולא על דרך הרגיל
51 (שעל-ידי תורה לשמה) "נעשה עניו וירא", או "יבוא
52 לענוה ויראה" וכדומה?

53 (ב) מהי ההדגשה "נתנין ממנו עצה ותושיה" – ולא
54 "מבקשים ממנו" או "מקבלים ממנו"?

55 (ג) בסיום המאמר נאמר "מגדלתו ומרוממתו על כל
56 המעשים" – מהו החילוק בין שתי הלשונות בתוכן ובענין?

(ואדרבה – מסייעים אותו).

(5) ואתחנן ו, ה. קדושים יט, יח.

(6) רפ"ב ורפ"ג.

(7) ראה פיה"מ להרמב"ם אבות פ"ד מ"ד. חובת הלבבות שער יחוד
המעשה פ"ה. צוואת הריב"ש ס"ב ב' (וראה שם ס"י יו"ד ובשינויי נוסחאות
שם).

(8) ראה גם נחלת אבות ועוד כאן.

(1) ראה מדרש שמואל (ועוד), דיש ב' פירושים – האם הדברים שפרט

אח"כ הם ה"דברים הרבה" שבתחלת המאמר.

(2) הל' תשובה רפ"ט.

(3) נוסף על הסידע בלימוד התורה גופא – "מגלץ לו רזי תורה ונעשה
כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק".

(4) כמו "ונותנת לו מלכות וממשלה", "ומגדלתו ומרוממתו על כל
המעשים" ואולי גם "אוהב את הבריות.. משמח את הבריות.. ונהנין ממנו
כו" (ושאר ענינים שבין אדם לחבירו) – שלכן אין הבריות מבלבלים אותו

22 קשורה עם העבודה של בירור וזיכוכ המדות – פיתוח רגש
23 עבור הזולת, לא להיות בעל גאווה, וכו' – שלכך נדרשים
24 עבודה ויגיעה מיוחדים.

25 ואפילו בענינים שבין אדם למקום ישנם כמה וכמה
26 עניני עבודה – לעורר אהבת ה', להיות ירא שמים כדבעי
27 וכו' – שאינם נעשים בדרך ממילא, אלא צריך להתייגע
28 עליהם רבות. ובפרט לפי הוראת הרמב"ם¹⁴: והאיך היא
29 הדרך לאהבתו ויראתו¹⁵, בשעה שיתבונן האדם במעשיו
30 וברואיו¹⁶ הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו כו' מיד
31 אוהב כו' וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע
32 לאחוריו וירא¹⁷ ויפחד כו'.

33 שואל איפוא ה"עוסק בתורה לשמה": מכיוון שכל
34 ה"עסק" שלו הוא בתורה לשמה, כיצד יוכל לעשות
35 ולהצליח בכל שאר עניני עבודת ה'¹⁸? הרי יחסר לו, חס
36 ושלום, בענינים אלה?

37 אילו היה עסקו בתורה שלא בדרגת תורה לשמה, אלא
38 כדי לידע את המעשה אשר יעשון, שזה כולל "לידע" את
39 כל עניני עבודת ה'¹⁹ – אזי אין ה"לימוד" וה"מעשה"
40 סותרים זה לזה, אלא אדרבה, זהו לימוד המביא אותו
41 למעשה ועבודת ה';

42 אך מכיוון ומדובר כאן אודות העוסק בתורה לשמה –
43 שאינו חושב כלל אודות מה שהוא יקבל וישיג באמצעות
44 הלימוד, כי אם לומד רק בשביל השגת התורה גופא –
45 ואם כן, הריהו נמצא בקביעות במצב, שאינו חושב
46 כלל אודות "עצמו" ואודות ה"מדריגות" שלו בעבודת
47 ה'²⁰; אין לו זמן להתבונן האם כבר בירר וזיכך את מדותיו

14 הל' יסוה"ת פ"ב ה"ב.

15 בכ"כ כתי" ורפוסים: ולידאחו.

16 בסהמ"צ להרמב"ם מ"ע ג': שנתבונן ונשכיל מצותיו ופעולותיו.

ובחינוך סתי"ח: בפעולותיו ובפקודיו. ובשניהם ממשין: עד שנשיגהו. וצ"ע*.

17 וידא – ברפוס וואראא חסר (ובמילא גם בצילומיו וכו'). ולפענ"ד היא השמטת הרפוס דמוכח.

18 פשוט, שבמדריגות גבוהות דעוסק בתורה לשמה (כמו "לשם התורה עצמה", מחבר תורה שלמעלה בקוב"ה – לקר"ת שלה מו, רע"ג. ובכ"מ), האדם כבר אוהב וירא ה' וכו' – אבל [נוסף לזה, שגם בזה יתכן שהענינים שבין אדם לחבירו לא יהיו בתכלית השלימות, הרי"ן הוראת ר"מ היא ל"כל העוסק בתורה לשמה", גם דרגות נמוכות יותר (וראה מד"ש כאן).

19 דלעשיית מצוות כפשוטה – הרי (כל) תלמוד מביא לידי מעשה (קידושין מ, ב. וש"נ). ואפילו תורתו אומנתו מפסיק לעשיית מצוה (ירושלמי ברכות פ"א סה"ב. שבת פ"א סה"ב). וראה בארוכה לעיל ע' 328 ואילך.

20 אף שמפסיק לעשיית מצוות (כנ"ל הערה הקודמת). וראה תר"ה כאן מו"ק ט, ריש ע"ב.

ד.

ביאור המושגים "לשמה" ו"עוסק"

1 הביאור בזה:
2 ר' מאיר מדייק, אשר כאן מדובר אודות אדם ה"עוסק
3 בתורה לשמה", שהכוונה בכך היא:
4 "לשמה" פירושו, שהוא לומד לא כדי לנצל את
5 הלימוד בשביל איזו תכלית שהיא מלבד עצם הלימוד,
6 אפילו לא לצורך תכלית של קדושה (כמו לידע את המעשה
7 אשר יעשון כו', וכיוצא בזה), אלא רק בשביל התורה,
8 השגת התורה⁹ – רק בשביל לימוד התורה עצמו.
9 ו"עוסק בתורה לשמה" פירושו, שהוא לומד (באופן
10 זה, ו)מתוך עמל ויגיעה¹⁰; ויתירה מזו, שלימודו הוא
11 בדוגמת אדם המנהל עסק כפשוטו¹¹, שהוא עוסק בו יומם
12 ולילה עד שאינו מפסיק לחשוב אודותו – כך, שכל חיותו
13 ויגיעתו היא בלימוד התורה לשמה, עד שזו נעשית כל
14 מציאותו ומהותו.

ה.

כיצד ישיג "עוסק בתורה לשמה" שאר עניני עבודת ה'?

15 מכיוון שכאן המדובר אודות "עוסק בתורה לשמה",
16 יכולה להתעורר אצלו שאלה:
17 רז"ל¹² אומרים הרי "כל האומר אין לו אלא תורה..
18 אפילו תורה אין לו", אלא צריכה להיות הנהגה של תורה
19 עם גמילות חסדים, כלומר, גם העוסק בתורה לשמה צריך
20 לעסוק בגמ"ח¹³, דבר האפשרי רק על-ידי העיסוק עם
21 האנשים שמסביבו; יתירה מזו: ההתעסקות בגמ"ח כדבעי

9 ובתנאי ספ"ה (מפע"ח) כדי לקשר נפשו לה' ע"י השגת התורה. וראה ג"כ ב"ח או"ח סמ"ד ד"ה ומ"ש דאמר.

בהל' ת"ת לאדה"ז (פ"ד ס"ג) "לשמה ללמוד ע"מ לשמור ולעשות" – כי יש כו"כ דרגות בלשמה כמו שיש בשלא לשמה (חב"ז תליא) – ראה הל' ת"ת שם. ובארוכה – פיה"מ להרמב"ם סנה"ר"פ חלק. והענין ד"לשמה" המדובר בנדר"ד במס' אבות – מילי דחסידותא (ב"ק ל, א) – הוא דרגא גבוה. וראה ר"ן נדרים (פא, א. מרבינו יונה), לבוש ושוע' אדה"ז או"ח שם (ברייתא הסימן) שלימוד לשמה היינו מצד חשיבות התורה. ובחידושי חת"ס שם, שזהו לימוד לשם השגת התורה עצמה (ע"ד "דרוש וקבל שכר"), ולא רק כדי לידע את המעשה כו'. ובארוכה רמב"ם הל' תשובה (פ"י ה"ה) – דלשמה היינו העובר מאהבה, ע"ש.

10 (10) ב"ח שם ד"ה ונוסחא. ט"ז שם סק"א.

11 (11) סד"ה אריב"ל כו' כל העוסק בתורה וסד"ה אריב"ל בכל יום ויום תפ"ה. ועוד.

12 (12) יבמות קט, ב. אגה"ק ס"ה (קח, סע"ב). ועוד. וראה ע"ז יז, ב ומפרשי הע"י שם.

13 (13) עכ"פ "מיעוט ימיהם" (אגה"ק שם – קט, א).

(* וראה לקו"ש חל"ד ע' 32 ואילך).

ז.

שני סוגים ב"דברים הרבה"

ה"דברים הרבה", להם זוכה העוסק בתורה לשמה, מתחלקים לשני סוגים: "דברים" שהוא מקבל בדרך ממילא, ואין הוא זקוק לשם כך ליגיעה מיוחדת; ו"דברים" נוספים להם "זוכה" רק באופן חלקי וממילא נדרשת גם עבודתו שלו; זאת אומרת: הוא מקבל על-ידי עבודה קלה בהרבה מאשר אדם אחר – אך נדרשת עשייתו כדי שענינים אלה יהיו אצלו כדבעי ובשלימות.

וזו משמעות השינויים ודיוקי הלשונות בדברי ר' מאיר "ומלבשתו עונה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא ומקרבנו לידי זכות" – משום שעל דברים אלה צריך גם העוסק בתורה לשמה להתייגע כדי לקבלם בשלימותם:

העוסק בתורה לשמה גורם לכך אשר "מלבשתו עונה ויראה" – התורה פועלת בו שיהיו לו את המדות (עונה ויראה)²⁷ בדרך לבוש, באופן חיצוני (כמו לבוש על האדם) – אך הם אינם מתאחדות איתו עד שנעשות המדות שלו ("נעשה עניו וירא"); כמו כן, התורה (רק) מכשירה אותו להיות "צדיק.. ונאמן", מרחיקה אותו מהחטא (כדומה לנאמר (ולא ממש) "לא יאונה לצדיק כל אָן"²⁸) ומקרבת אותו למצוות – אך כדי להיות "צדיק.. ונאמן" בפועל, להשמר מחטאים ולהיות בעל זכויות בפועל – זקוק הוא לעבודה ויגיעה.

וכמו כן – מוחזל על עלבונו: התורה, להיותה "דברי כאש"²⁹, מלבנת ומזככת³⁰ את המדות של הלומד תורה לשמה, שיהא מוחזל על עלבונו; אך כדי להגיע לשלימות בכיור המדות, שמלכתחילה לא ידגיש כל עלבון, נדרשת עבודה מיוחדת.

ח.

הדברים להם זוכה ללא כל יגיעה

אמנם לאידך, ישנם "דברים" להם זוכה העוסק בתורה

או לא (ועל אחת כמה וכמה להתעסק עם (עניני גמ"ח –) אנשים שמסביבו²¹) – ואם כן, מה יהא אצלו בקשר עם שאר הענינים בעבודת ה'?

ו.

ה"דברים הרבה" – אינם שכר על הלימוד

מחדש ר' מאיר "כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה" – הדיוק הוא "זוכה" (ולא שיקבל ענינים אלה בתור שכר):

השכר שהקדוש-ברוך-הוא משלם ליהודים עבור לימוד התורה וקיום המצוות הינו בערך לתורה ולמצוות עצמן. אפילו לפי הדיעה²² ששכר המצוות (אינו תוצאה ומסוכב מהמצוות עצמן, אלא) באופן סגולי, כגמול (צדדי) עבור עשיית המצוה

– הרי העובדה שלכל מצוה יש שכר משלה, מוכיחה כי לשכר יש שייכות והתדמות למצוה עבורה הותאם שכר זה²³;

ועל אחת כמה וכמה לפי הדיעה¹⁹ ששכר המצוות הוא כמו תוצאה טבעית מהמצוה עצמה²⁴ – הרי בוודאי שהשכר הוא בערך למצוה עצמה.

וכמו כן בענייננו: השכר עבור "עוסק בתורה לשמה" – הוא באותו ענין, כלומר: התקשרות לנותן התורה אשר "אורייתא וקודשא-בריך-הוא כולא חד"²⁵. ולכן אי אפשר להגדיר את ה"דברים הרבה" הנמנים כאן בשם "שכר", משום שבהם לא מתבטא הענין של תורה לשמה (התקשרות לקדוש-ברוך-הוא, לנותן התורה).

וזה חידושו של ר' מאיר, אשר בהמשך לעיקר השכר (המהווה תוצאה) של ה"עוסק בתורה לשמה", הוא גם "זוכה לדברים הרבה" – הוא מקבל, בדרך זכיה, "דברים הרבה" הנמוכים²⁶ מעצם המדרגה של העוסק בתורה לשמה, ואותם "דברים" מסייעים לו בשאר עניני עבודת ה', כדלקמן.

(21) ראה ע"ד"ו לקו"ש [המתורגם] ח"ט"ז (ע' 288-9) בכיבור מאמר ריב"ז (ברכות כח, ב) איני יודע באיזו דרך) מולכים אותי – שמפני גודל טרדותיו במילוי שליחותו בעלמא דין לא הי' מרגיש אהוי"ר שלו. עיי"ש.
(22) ב' הדיעות הובאו ונתבארו בשל"ה בית אחרון (יב, א-ב).
(23) ועפ"ז יש להתאים מ"ש אדה"ו בתניא פל"ט (נג, א) – "שכר מצוה מצוה פי' שמשכרה נדע מהותה" – גם לדיעה זו.
(24) בלשון התניא (רפ"ז): כי הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה. וראה הנסמן בלקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 137 הערה 23.
(25) ראה תניא פכ"ג. ליקוט פי' לפרק זה (קה"ת, ברוקלין, תשל"ח). ולהעיר מחדא"ג פסחים ג, ב.
(26) וכן זוכה לדברים שלמענה מה"שכר" שמגיע לו, כי הם למעלה מגדר

נבא (מצ"ע) ובאים אל האדם רק דרך זכ" ואתעדל"ע. כגון: מגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק. וכן לפמשנת (לקו"ש ח"ז ע' 371) הפירוש ב"דברים הרבה". שהו"ע הריבוי א"ט שבתורה – שהוא רק בדרך "זכ"י".
(27) הטעם שנותנים לו ב' מדות אלו דוקא, י"ל שהוא מפני שהן מוכרחות לעבודת האדם, כמשנת בארוכה בהתועדות (ע"פ סיום מס' סוטה: לא יתנית עונה. יראת חטא).
(28) משלי יב, כא. וראה דרך חיים (למהר"ל) אבות כאן.
(29) ירמ" כג, כט.
(30) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט"ז ע' 414-5 (כפי' "עיקר טבילותא בנורא" – סנה' לט, א).

1 לשמה בשלימותם, ללא כל השתדלות מיוחדת מצדו³¹ –
 2 לדוגמה: "אוהב את המקום אוהב את הבריות, משמח את
 3 המקום משמח את הבריות.. ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה
 4 וגבורה.. ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין".

5 ומכיוון שהוא "אוהב את הבריות.. משמח את
 6 הבריות", ברור שלא יחסר לו חס ושלוים בהנהגה הטובה
 7 בין אדם לחבירו; ויתירה מזו: דוקא מפני שהוא עוסק
 8 בתורה לשמה הוא יזכה לעילוי בשכל באופן כללי, גם
 9 ביחס לעניני העולם, כך שיוכל לתת "עצה" גם במילי
 10 דעלמא כו"³², עד לעצה עליה מעידה תורת אמת "נהנין
 11 ממנו כו" – ומכיוון ש"נהנין ממנו עצה ותושיה" הריהו
 12 "משמח את הבריות"³³.

ט.

הוראה גם עבור ה"נהנין ממנו עצה"

13 מכך מובן, שבמאמרו של ר' מאיר ישנה הוראה (לא
 14 רק עבור העוסק בתורה לשמה עצמו, אלא) גם עבור יהודי
 15 שני, העשוי לחשוב:

16 מכיוון שהעוסק בתורה לשמה חייב להיות פרוש
 17 מעניני העולם ומהאנשים סביבו – נמצא שאין לו ידיעה
 18 בעניני העולם (כי אילו הייתה לו, זו גופא הוכחה שאין
 19 הוא עוסק בתורה לשמה); ועל אחת כמה וכמה שלא ניתן
 20 לסמוך על עצתו בהוויות העולם או בעסקנות ציבורית
 21 וכיוצא בזה.

22 מבהיר ר' מאיר, כי אדרבה: דוקא משום שהוא עוסק
 23 בתורה לשמה הריהו זוכה להבנה מושלמת בעניני העולם
 24 – ולכן "נהנין ממנו עצה ותושיה כו", שהעצה שהוא נותן
 25 היא באופן של "נהנין".

26 ובפשטות: אם אין לו בהירות מספקת בנושאים
 27 הנשאלים, הוא ימנע מלתת עצה; אך לאידך, אם כן יאמר
 28 את חוות-דעתו ועצתו, אזי ברור שזוהי העצה ותושיה
 29 האמתיים והנכונים על פי תורת אמת; ואפילו אם נדמה

(31) וי"ל, שזהו בעיקר בענינים דמילי דעלמא ואלה הנוגעים בין אדם לחבירו – כדי שלא יצטרך "לצאת" מד"א של תורה ועבודה להתעסק בהם. ומה ש"אוהב את המקום.. משמח את המקום" (ולא רק "מכשרת" לזה וכדומה) – יש לומר, כי מדת האהבה (החפץ לדבקה בו ית') נוגע לעוסק בתורה לשמה גופא – ראה תניא פמ"א שם איך שכל הכוונות דחשיב מיוסדים באהבה כו' – (וראה בארוכה רמב"ם הל' תשובה פ"י). וראה חינוך (מצוה תיח): שעם ההתכוונות בתורה תתישב האהבה בלב בהכרח: ומכשי"כ מה שמגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק.
 (32) להעיר גם מתולדות י"י ס"פ ויצא בשם הבעש"ט (בפי' משנה זו).
 ובאגה"ק סכ"ב: ונהנין ממנו עצה ותושי' היינו בד"ת כו'.

(33) וי"ל, שהענין ד"אוהב.. משמח את הבריות" נעשה דוקא מצד היותו עוסק בתורה לשמה. כי התואר "בריות" מורה על מי שאין בו שום מעלה רק זה שנברא ע"י הקב"ה [ראה תניא פל"ב]. תענית כ, ריש ע"ב. ובארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' [1347], ולכן:

30 שהעצה שנתן אינה מתיישבת עם שכל אנושי – הרי
 31 מכיוון שהוא, העוסק בתורה לשמה, "אוהב.. משמח את
 32 הבריות", ברור הדבר ש"נהנין ממנו כו", ומעצה זו שנתן,
 33 להיותו אוהב ובכח התורה, בוודאי תקבל הנאה.

י.

ההבדל בין "גדלות" ל"רוממות"

34 ובכך תובן גם לשון המשנה "מגדלתו ומרוממתו על
 35 כל המעשים", שאין זה סתם כפל לשון –

36 מהאמור עד כה עולה, כי אישיותו ומצבו של העוסק
 37 בתורה לשמה, מכילים שני רבדים ודרגות שונות: (א) מצד
 38 עצם עיסוקו בתורה לשמה הריהו נעלה מכל עניני העולם
 39 (בדיוק כמו התורה עצמה); (ב) מצד ה"דברים הרבה"
 40 להם "זוכה" – יש לו שייכות לעניני העולם (למרות שהם
 41 נמוכים בהרבה מדרגתו ומעלתו – עוסק בתורה לשמה).

42 ובהתאם לשתי דרגות אלה נוקטת המשנה בשני
 43 הביטויים "מגדלתו ומרוממתו": "גדול" מתאים לומר
 44 בהשוואה לאחד שהוא (בערך אליו, אלא שהוא) קטן
 45 ממנו; ואילו "רוממות" מורה על התנשאות והבדלה,
 46 עליונות שלא בערך מזה שהוא מרומם ממנו.

47 ובעניינינו: מצד ה"דברים הרבה" להם הוא זוכה (להם
 48 יש שייכות וערך לעניני העולם והבריאה) הוא "גדול על
 49 כל המעשים" – גדלותו ביחס למעשים ועניני העולם היא
 50 בערך, אלא שהוא גדול מהם;

51 אך מצד עצם העסק בתורה לשמה הריהו מובדל ונעלה
 52 לגמרי מכל עניני העולם – "מרוממתו על כל המעשים".

יא.

לימוד "לשמה" אצל כל אדם

53 על אף שדרגת "עוסק בתורה לשמה" – באופן תמידי
 54 – אינה שייכת לכל אחד³⁴, עם זאת אומר אדמו"ר הזקן
 55 בתניא³⁵, שהכוונה "לשמה" צריכה להיות אצל כל אחד³⁶
 56 על כל פנים "בתחילת הלימוד".

העוסק בתורה בשביל איוו תכלית, הרי טיפולו והתעסקותו הוא עם אלה שבידם להביא לו תועלת לתכלית זו שבשבילה לומד, אבל לא עם בריות בעלמא שלא יוכלו לסייע לו:

אבל העוסק בתורה לשמה, שלומדה אך ורק משום שהיא תורתו של הקב"ה. הרי דוקא משום זה יש בו רגש וקירוב ואהבה גם לבריות (מכיון שגם הם נבראו מאתו ית'), ולכן מטפל עמהם ולא עוד אלא ש"משמח את הבריות".

(34) ראה רמב"ם הל' תשובה שם ה"ב: ומעלה זהו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה והיא מעלת אברהם אבינו כו'. וראה גם (בארוכה) פיה"מ סנה"ר פ' חלק.

(35) ספמ"א (נח, ב).

(36) כמי"ש שם "בבניונים" – ש"היא מדת כל אדם כו" (תניא רפי"ד). וראה שם לפנינו (נח, א) "בוה חפץ כל אדם מישראל באמת לאמיתו לגמרי בכל לב ובכל נפש... לדבקה בה". ועייג"כ בסיום הפרק שם.

16 (המורה על הרגש מציאותו הפרטית), ונרגשת רק מציאות
 17 התורה⁴².
 18 וזהו הטעם מדוע מסדר הברייתא פתח את הברייתא
 19 של "קנין תורה" במאמרו של ר' מאיר.
 20 – שלכאורה תמוה: היה מתאים לפתוח בברייתות
 21 המזוזות על לימוד התורה בכלל, ורק אחר כך – להתייחס
 22 למדריגה הנעלית ביותר בלימוד התורה (עוסק בתורה
 23 לשמה)? –
 24 לפי שהברייתא של "קנין תורה" הנלמדת בשבת שלפני
 25 שבועות, זמן מתן תורתנו, מציגה את הסדר בו צריך יהודי
 26 להתכונן לקבלת התורה בחג השבועות⁴³; והסדר הוא:
 27 לכל לראש נדרשת תנועה של "עוסק בתורה לשמה"⁴⁴,
 28 שעל-ידיה מקבלים את התורה; ורק אחר כך מתחיל הסדר
 29 של לימוד התורה בפועל.

(משיחות ש"פ במדבר,
 חגה"ש וש"פ נשא תשל"ה)

1 ויש לומר הביאור בזה:
 2 מכיוון שתורתו של הקדוש-ברוך-הוא היא אין סוף,
 3 אין היא יכולה להתפס בשכל האדם, שהוא נברא ומוגבל,
 4 אלא אם כן קיימת אצלו תנועה של ביטול, ועל ידה יכול
 5 הוא לקבל את תורתו של הקדוש-ברוך-הוא³⁷; ובדומה
 6 למה שמצינו במתן-תורה, שהכלי לקבלת התורה היה
 7 הביטול באמירתם "נעשה ונשמע"³⁸ (ובהקדמת נעשה
 8 לנשמע³⁹).
 9 וכן הוא גם אצל כל אחד, אשר עוד בטרם מתחיל אצלו
 10 הסדר של לימוד התורה – מצב בו תקף פסק-הדין
 11 ש"לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה כו"⁴⁰
 12 – צריכה להיות התנועה של "קבלת התורה", כדי לקבל
 13 שייכות עם תורתו של הקדוש-ברוך-הוא⁴¹;
 14 ודבר זה נפעל על-ידי תנועת הביטול, המתבטאת
 15 בכוונה "לשמה" – שאין לו שום פניה אישית בלימוד

42 בערך הדרגא בלשמה "לשם התורה" (נסמן לעיל הערה 18), הכוונה
 דלשמה לקשר נפשו לה' נק' לימוד אדעתא דנפשי' (ראה הנסמן בתורת שלום
 ע' 19 הערה 3) – אבל בכללות, מכיון שגם בכוונה זו לומד אך ורק בשביל
 התקשרות זו שנעשה ע"י השגת התורה גופא, נק' לימוד שלא אדעתא דנפשי'.
 וראה תורת שלום שם.
 43 ראה מדרש שמואל כאן בריש הפרק.
 44 עדמשנת כמ"פ (לקו"ש ח"ב ע' 229. ועוד) דאפשר לכאור"א לקבוע
 עתים בתורה כאופן שבעת הדיא יהי לימודו באופן דתורתו אומנתו.

37 ראה גם לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 353 ואילך.
 38 משפטים כד, ז.
 39 שבת פח, א.
 40 פסחים נ, ב. וש"נ. רמב"ם שם ה"ה. פיה"מ שם. ראה הל' ת"ת
 לאדה"ז פ"ד ס"ג ובקו"א שם.
 41 להעיר ממשנת (לקו"ש חט"ו ע' 1 ואילך) הטעם שהתורה מתחילה
 בבי"ת – כי לימוד התורה בהבנה והשגה הו"ע ה"ב" בתורה, כי אפ"ל רק
 לאחר הקדמת הביטול.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב מני"א, תשי"ז
 ברוקלין.

הווי"ח אי"א נוי"נ משתתפי באמירת תהלים נעים זמירות ישראל, אחרי התפלה,
 בבית הכנסת אגודת בני יעקב נוסח האריז"ל, בוואוסטער
 ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

נעם לי לקבל הבשורה טובה מהרה"ח אי"א נוי"נ רב פעלים מו"ה ישראל שי' גארדאן, אשר נקבעה
 שמירת תקנת אמירת תהלים לאחר תפלת הבקר בכל יום.

וכידוע עד כמה השתדל בזה כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"ג זי"ע ונתפרסמה בקשתו בזה
 וגם נתקבלה בכו"כ קהלות קדושות בישראל, וגודל הענין ביאר בעל פה וגם בכתב כ"פ וכמבואר גם כן
 במכתבו שנדפסו בקובץ תהלים.

ויהי רצון אשר ילכו מחיל אל חיל בכל עניניהם, וההתחזקות בתקנה זו האמורה תשמש צנור וגם
 כלי להוספה בברכות השי"ת בזה ובכל עניניהם ועניני בני ביתם שיחיו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה.

יום ראשון י"ט מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 218, ו זורע צדקה... עד עמ' 220, ישענו כו'.

1 ו. "זרע צדקה שכר אמת" (במשלי יא)¹. פרוש, ששכר זריעת
2 הצדקה היא מדת אמת. – שנותנים לו מלמעלה מדת ה"אמת"
3 שכר על שהוא זורע צדקה. כוונת רבנו הזקן באמרו "פירוש",
4 שדרך כלל הכוונה היא הסתייגות מפירוש אחר, היא: רש"י מפרש
5 כאן את המלה "שכר" לא
6 בתור תשלום, כי אם מלשון²
7 "ויסכרו מעינות תהום",
8 סתימה ועצירה (כדי לרכז
9 וללכד). גם בתרגום
10 ובמפרשים אחרים
11 שמפרשים מלשון "תשלום",
12 יכולים הרי גם בהם לפרש,
13 לא שהשכר שנותנים לו
14 הוא מדת האמת, אלא
15 שהשכר שהוא מקבל הוא
16 אמיתי ומתקיים לנצח; לכן
17 אומר רבנו הזקן "פירוש",
18 שהכוונה כאן היא, שהשכר
19 שהוא מקבל על זריעת
20 הצדקה – הוא מדת האמת
21 שנותנים לו מלמעלה,
22 וכתביב: "תתן אמת
23 ליעקב", – הרי, שקיים ענין
24 שנותנים לו מלמעלה מדת
25 האמת, אלא, שלפי פירוש
26 רש"י והתרגום שם (במיכה),

27 שזוהי בקשה, שהבטחת ה"אמת" שהבטיח הקב"ה ליעקב, ימלא
28 אותה לבניו וכו', הרי אין ראייה משם, שנותנים מלמעלה מדת
29 האמת, לכן אומר רבנו הזקן: וְשָׂכָרָא דְקַדְשָׁא דְפְרִיז' הוּא מְפָרַד
30 נְבִיא כו', – הנביא מסדר כאן שבחו של הקב"ה, כְּמוֹ שְׂפָתַיב
31 בְּזִמְרָת הַקְּדוּשָׁה, – שאין זה לשון בקשה, אלא שבח להקב"ה, שהוא
32 נותן "אמת" ליעקב. פְּרוּשׁ – שכן, גם בשבחו של הקב"ה, הרי יכול
33 להיות שהוא מקיים את ההבטחה של אמת (שהבטיח ליעקב), ולא
34 שהוא נותן ליעקב את מדת האמת – לכן אומר רבנו הזקן שהכוונה
35 היא: שְׂהַקְדוּשָׁא דְפְרִיז' הוּא הַנּוֹתֵן מִדַּת אֱמֶת לְיעָקֵב. וְצְרִיז'
36 לְהִבְיָ, וְכִי אֵין אֱמֶת בְּיעָקֵב חָס וְשָׁלוֹם עַד שְׂהַקְדוּשָׁא דְפְרִיז' הוּא
37 יתן לו מלמעלה:

38 אֵךְ הִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת, – הרי ידוע, דְּמִדַּת יַעֲקֹב הִיא מִדַּת
39 רְחֻמְנוּת, – אברהם הוא מדת החסד, יצחק – מדת הגבורה, ויעקב
40 – מדת התפארת – רחמים – רחמנות, וְעֲבֹדַת ה' בְּמִדַּת רְחֻמְנוּת
41 – העבודה הפנימית בנפשו של יהודי במדת הרחמנות, כשם
42 שהעבודה הפנימית של מדת החסד היא ענין האהבה, והעבודה
43 הפנימית של מדת הגבורה היא יראה, כך היא העבודה הפנימית של

44 מדת הרחמנות, היא הַבָּאָה מִהַתְעוֹרְרוֹת רְחֻמִּים רַבִּים בְּלֵב
45 הָאָדָם עַל נִיצוּץ אֱלֻקוֹת שְׁבִנְפֵשׁוֹ הַרְחֻקָּה – הנפש שלו רחוקה,
46 מאור פני ה' כְּאֲשֶׁר הוֹלֵךְ בְּחֶשֶׁךְ הַכְּלִי עוֹלָם – שאז נפשו רחוקה
47 מאור פני ה', הרי זו עבודת ה' בהתעוררות רחמים שהוא מעורר על

48 נשמתו הוא. וְהַתְעוֹרְרוֹת

49 רְחֻמְנוּת זוּ הִיא בָּאָה

50 מִהַתְבֻּנָּה וְהַרְעַת בְּנִדְלַת

51 ה', – מה שהוא מבין

52 ומעמיק את דעתו בגדולת

53 ה' – שאז הוא מרגיש חוש

54 ברחמנות הגדולה שעליו,

55 על שהוא רחוק מאור פני ה',

56 וההתבוננות היא אֵיךְ

57 שְׂאִפְלוֹ הַעוֹלָמוֹת

58 הָעֲלִיּוֹנִים לְמַעְלָה מַעְלָה

59 עַד אֵין קֵץ – גם הם, בְּלֵא

60 מְשֵׁשׁ הַשִּׁבְי כְּמִיָּה, – הם

61 נחשבים ככלום ממש לגבי

62 הקב"ה. כִּי בְּלֵא שְׂפָעַם

63 וְחִיּוֹתָם – של העולמות

64 האמורים, אֵינוֹ רַק מְזִין

65 וְהָאָרֶץ מֵאוֹת אָחָד – אחת,

66 כְּשֵׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, בְּמֵאֲמָרָה: –

67 חכמינו ז"ל: "כִּינֹד נִבְרָא

68 עוֹלָם הַבָּא כּו'". – הרי,

69 שגם עולמות העליונים,

70 הנכללים בשם הכללי "עולם הבא" כו' – נבראו כולם מאות אחת

71 (אות יר"ד) של שם הוי'. וְהִנֵּה, בְּזִין וְהָאָרֶץ זו, שְׂהוּא הַתְּפִשְׁמוֹת

72 החיות מְשֵׁמוֹ יִתְבָּרַךְ לְחַיּוֹת עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, – בזה דוקא,

73 הוא שֵׁשׁ הַבְּדֵל וְהַפְּרָשׁ בֵּין עֲלִיּוֹנִים לְתַחְתּוֹנִים, שְׂעוֹלָם הַזֶּה

74 נִבְרָא בְּה' – באות ה' של שם הוי', וְכו', – כפי שהסביר באגרת

75 הקודמת, שחיות העולם הזה, שהוא עולם שפל, באה רק מחומר

76 וגוף אותיות הדיבור שלמעלה, שזה בא מהאות ה' של שם הוי',

77 ואילו העולמות העליונים באים מציור האותיות שמבחינת "חכמה"

78 – האות יר"ד של שם הוי', הרי שהבדל בין עליונים לתחתונים

79 מקורו בהתפשטות החיות משמו יתברך. אך, כל זה הוא זיו והארה

80 בלבד מבחינת השם ("שם" כשלעצמו הוא ענין של הארה, כמו

81 למשל באדם שהשם אינו העצם והוא נוגע רק לזולת שיוכל לקרוא

82 אותו בשמו). וְכֵן בְּלֵא שְׂנַוֵּי הַפְּרָטִים שְׂפָכַל עוֹלָם וְעוֹלָם – לעיל

83 דובר על הכלל של העולמות, העולמות העליונים והעולמות

84 התחתונים, ואילו כאן אומר רבנו הזקן, שהשוני בפרטים שבכל

85 עולם, גם בעולמות העליונים וגם בעולמות התחתונים הוא לְפִי

86 שְׂנַוֵּי צְרוּפֵי הָאוֹתִיּוֹת, – שמהם נבראו, וְכֵן שְׂנַוֵּי הַמְּנִיָּם בְּעֵבֶר

1. פסוק יח. 2. נח ח. ב. 3. מיכה ז, כ. 4. ח"ג קלא, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מח"א פמ"ה". 6. מנחות כט, ב. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א. וראה לעיל ס"ה.

בכל זאת אין אות אחת תופסת מקום כלל לגבי כל הנפש השכלית, ומענין השכל שבנפש באות הרי המדות, ומדן באות המחשבה והדיבור, ולגבי עצם הנפש (שהוא למעלה מענין השכל) הרי, אות אחת של דיבור או מחשבה, אין תופסת מקום כלל, הדברים

האמורים מהווים משל שהאוזן תוכל להבין ולהשיג אפסות הבריאה לגבי הקב"ה. ופאמת "אין ערוך אליך קתיב", - שלא כפי שאמרנו קודם שזה כמו אות אחת של דיבור או מחשבה לגבי הנפש כולה, שהרי לאות האחת יש על כל פנים ערך "כל שהוא", ואילו לגבי הקב"ה אין לנבראים שום ערך כלל, וכמו שנתבאר במקום אחר (בלקוטי אמרים - ספר ה"תניא", חלק ב - שער היחוד והאמונה" פרק ט) עין שם. וזהו שאמרים: - בתפלה, כשמבקשים על ענין הרחמים, "ברחמך הרבים רחם עלינו: "המלך המרום לבדו מאו", פרוש כמו ש"מאו" קדם הפריאה - של העולמות והנבראים, ה"ה הוא לבדו הוא, - ושום דבר בלעדו

לא היה קיים, כך עתה - אחרי התהוות העולמות והנבראים, הוא "מרום כו"; - שרק הוא קיים, ו"מתנשא מימות עולם", פרוש שהוא רם ונשא למעלה מעלה מבחינת זמן הנקרא בשם "ימות עולם", והינו לפי שחיות כל "ימות עולם" - ענין הזמן, הוא רק מבחינת "המלך כו", - מבחינת וספירת "מלכות", שהיא בחינת "המלך", שער, הוה ועתיד, המהווים ענין ה"זמן", שייכים בספירת ה"מלכות" בלבד, שעליה אומרים ההבדל של מלך מלך וימלוך, שהם הוה, עבר ועתיד, ואילו בספירות ומדות שלמעלה מ"מלכות" לא שייך עדיין ענין ה"זמן", וכמו שמבואר במקום אחר. ויא לואת, - ואם כך, שהקב"ה מרומם ומנושא כולו מענין הבריאה שאיננה תופסת מקום ואין לה ערך כלל לגביו יתברך, הרחמנות גדולה מאד על הניצוץ - שהוא חלק מהקב"ה, חלק אלוהי ממעלה, השובן בנוף החשוף והאפל, - הנקרא משכא דחויא, - העור של הנחש (הקדמוני), העלול לקבל ממאה - על ידי ענינים של איסור שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי, ולהתנאל בכל התאוות רחמנא ללן, - שאף אם דן

הוה ועתיד, ושנוי כל תקורות פלופי הזמנים - הכל - בא, משנוי צירופי האותיות, שהן - צירופי האותיות, הן המשכת החיות מהותית ותפרך שמו (כמו שנתבאר בלקוטי אמרים - ספר ה"תניא", חלק ב - שער היחוד והאמונה", פרק יא). -

שבהמשכת החיות הנמשכת מהמדות ובאה למטה על ידי אותיות הדיבור - בזה שייכים כל השינויים של החיות ושינוי הזמן, עבר, הוה ועתיד, אכל לגבי מהותו ועצמותו ותפרך לא קתיב: "אני ה' לא שניתני", - אין שום שינוי בו יתברך בין לפני הבריאה ללאחרי הבריאה, בין בבחינת שנוי החשתלשלות מרום המעלות - והמדריגות, עד למטה מטה, - מהעולמות העליונים ביותר עד לעולמות התחתונים ביותר; ששמו שהוא ותפרך מצוי ב - עולמות עליונים - כך הוא ממש בשוה ב - עולמות התחתונים (וכמו שנתבאר בלקוטי אמרים - ספר ה"תניא", חלק א פרק נא), - שלגבי הקב"ה עצמו, אין שום הבדל בין עולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, שכן, גם העולמות העליונים אין מחשבתם יכולה "לתפוס" בו יתברך, הרי, שגם לעליונים אין שום "תפיסה" והשגה בו יתברך, והוא יתברך נמצא בתחתונים כפי שהוא נמצא בעליונים, ההבדל בין עליונים ותחתונים מתבטא רק בהמשכת החיות הנמשכת ממנו יתברך לעולמות שבעולמות העליונים החיות יותר בגילוי מאשר בעולמות התחתונים. ובין בבחינת שנוי הזמן, - גם בזה אין שום שינוי לגבי הקב"ה, ששמו שהיה הוא לבדו הוא, - ובאופן מציאות של יחיד ומיוחד, לפני ששת ימי בראשית - כך הוא עתה אחר הפריאה, והינו - למרות שניתוספו נבראים, ובכל זאת הוא לבדו הוא, והוא יחיד ומיוחד, משום שהכל באין ואפם ממש לגבי מהותו ועצמותו, - ולכן אין הנבראים שנבראו גורמים לשינוי במציאותו ובאחדותו, שכן הם כאין ואפס לגביו יתברך, וכמו אות אחד - אחת, מדבורו של אדם או אפלו ממחשבתו לגבי כללות מהות הנפש השכלית ועצמותה, על דרך משל, לשבך את האון, - למרות שהמחשבה היא לבוש עדין וקרוב יותר לנפש,

אגרת הקדש

בעבר הוה ועתיד ושינוי כל הקורות בחילופי הזמנים הכל משנוי צירופי האותיות שהן הן המשכת החיות ממדותיו ית"ש (כמו"ש בלק"א ח"ב פי"א) אבל לגבי מהותו ועצמותו יתברך כתוב אני ה' לא שניתני בין בבחינת שינוי ההשתלשלות מרום המעלות עד למטה מטה שכמו שהוא יתברך מצוי בעליונים כך הוא ממש בשוה בתחתונים (וכמו"ש בלק"א ח"א פי"א) ובין בבחינת שינוי הזמן שכמו שהיה הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד לפני ששת ימי בראשית כך הוא עתה אחר הבריאה והינו משום שהכל כאין ואפס ממש לגבי מהותו ועצמותו וכמו אות אחד מדבורו של אדם או אפילו ממחשבתו לגבי כללות מהות הנפש השכלית ועצמותה עד"מ לשכך את האון ובאמת אין ערוך אליך כתוב וכמו"ש במ"א (בלק"א ח"ב פי"ט) ע"ש. וזהו שאמרים המלך המרום לבדו מאו פירוש כמו שמאו קודם הבריאה היה הוא לבדו הוא כך עתה הוא מרום מעלה ומתנשא מימות עולם פי' שהוא רם ונשא למעלה מעלה מבחינת זמן הנקרא בשם ימות עולם והינו לפי שחיות כל ימות עולם הוא רק מבחינת המלך כו וכמו"ש במ"א. ואי לואת הרחמנות גדולה מאד מאד על הניצוץ השוכן בגוף החשוך והאפל משכא דחויא העלול לקבל טומאה ולהתנאל בכל התאוות ר"ל לולי

7. מלאכי ג, ו. 8. תהלים מ, ו. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משהיחודה" א פי"ז. אבל אאפ"ל שהכוונה ע"ז - כי אז הי' מפרש זה, וכדלעיל "בלק"א ח"ב". ואכמ"ל. 10. תניא רפ"ב. 11. ראה תקו"ז בהקדמה (י, ב). ובכ"מ.

1 מענינים של היתר שמקליפת "נוגה", אך, כשהן באופן של תאוות
 2 נעשה הגוף מלוכלך מזה, לכל אלה עלול הגוף להגיע, לזלי
 3 שתקדושי-פרוה-הוא מגן
 4 לו ונותן לו עז ותעצומות
 5 ללחם עם הגוף ותאוותיו
 6 ולנצחון, – אך, מבלי עזרתו
 7 של הקב"ה לנצח את
 8 התאוות, עלול הגוף מצד
 9 עצמו לכל זה, וזה עצמו הוא הרי ענין של נחיתות – גם כשזה נשאר
 10 בכוח בלבד ואינו בא לידי פועל להתגאל חלילה על ידי התאוות.

אגרת הקדש

שהקב"ה מגן לו ונותן לו עז ותעצומות ללחום עם הגוף ותאוותיו ולנצחן וז"ש ארון עוזנו כו' מגן ישענו כו'.

היא על הכוח שנותן הקב"ה באור מקיף שלמעלה מהאדם וכוחותיו העצמיים – שיוכל האדם לעמוד בעוז ולהתגונן נגד הגוף ותאוותיו.

יום שני כ' מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 220, והנה מודעת זאת... עד עמ' קיא, תכונני.

21 והנה מודעת זאת¹², – ידוע הדבר, דיש ב' מיני דחילו ורחימו:
 22 – ישנם שני סוגי יראה ואהבה (גם ביראה וגם באהבה ישנם שני מינים): הראשונות – הסוגים הראשונים ביראה ואהבה, הן הנולדות מהתבונה והדעת בנדרת ה' ו- מההתבוננות והעמקת הדעת בדרגים המביאים לידי אהבת ה' ויראתו, –
 23 על מדת קירוב ואהבתו של
 24 הקב"ה לבני ישראל וכו',
 25 שבשעה שהאדם מעמיק דעתו בענינים אלה, נולדות בו אהבת ה' ויראת ה', והאחרונות – הסוגים האחרונים ביראה ואהבה הן הנבואות אחר כך מלמעלה בבהינת מתנה, – אחרי שהאדם השיג לעצמו יראת ה' ואהבת ה' על ידי התבוננות, באות היראה והאהבה בדרך של מתנה מלמעלה, וכמו שנתפאר במקום אחר על פסוק¹³:
 26 "עבודת מתנה אתן את כהונתכם, היא מדת אהבה, ועל כך אמר הפסוק שישנו אופן זה של אהבה שהוא עבודת מתנה, בדרך מתנה מלמעלה, וכן הו' – וכך הדבר, גם בן ביראה. – שישנה מדריגה ביראה שהיא בדרך מתנה מלמעלה. והנה, ודאי – הדבר, ש – אין ערוך כלל בין הראשונות – בין הסוגים הראשונים ביראה ואהבה, שהן תולדות השכל הנברא, לנבי האחרונות – האחרונים ביראה ואהבה, שהן של מתנה, מהפירא ותפרך שמו, – כשם שאין שום ערך בין נברא לבורא, כך אין שום ערך בין

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת דיש ב' מיני דו"ר הראשונות הן הנולדות מהתבונה והדעת בנדרת ה' ובדברים המביאים לידי אהבת ה' ויראתו והאחרונות הן הבאות אחר כך מלמעלה בבחי' מתנה וכמ"ש במ"א ע"פ עבודת מתנה אתן את כהונתכם שהיא מדת אהבה וכן הוא ג"כ ביראה. והנה ודאי אין ערוך כלל בין הראשונות שהן תולדות השכל הנברא לגבי האחרונות שהן מהבורא ית"ש. ולכן הן הן הנקראות בשם אמת כי חותמו של הקב"ה אמת שהוא אמת האמיתי וכל האמת שבנבראים כלא חשיבי קמיה אך איזה הדרך שיוכה האדם לאמת ה' הנה הוא על ידי שיעור רחמים רבים לפני ה' על הניצוץ שבנפשו שהיא מדתו של יעקב מבריה מהקצה אל הקצה דהיינו מרום המעלות עד למטה מטה להמשיך אמת ה' לעולם השפל הזה החשוך וכמ"ש כי אשב בחשך ה' אור לי וזהו כי גבר עלינו חסדו כו'. אך התעוררות ר"ר לפני ה' צ"ל ג"כ באמת וגם כשהוא באמת שלו איך יוכל על ידי אמת

הסוג הראשון של אהבה ויראה שנוצר על ידי הנברא (באמצעות שכלו) לבין הסוג האחרון של אהבה ויראה שבא מהבורא. ולכן הן – היראה והאהבה האחרונות, הן הנקראות בשם "אמת", כי "חותמו של תקדושי-פרוה-הוא אמת"¹⁴, שהוא אמת האמיתי, וכל האמת שבנבראים כלא חשיבי קמיה. – נחשבת ככלום לפניו יתברך, לכן, היראה והאהבה הבאות בדרך מתנה מהבורא, נקראות בשם "אמת". אך איזה הדרך שיוכה האדם ל"אמת ה'", – שיוכה האדם ליראה ואהבה שהן "אמת" מבחינת ה"אמת" של הקב"ה, הנה הוא על ידי שיעור רחמים רבים לפני ה' על הניצוץ שבנפשו, שהיא – מדת הרחמים, היא מדתו של יעקב, מבריה מהקצה אל הקצה, דהיינו – כלומר, מרום המעלות – והמדריגות, עד למטה מטה, – עוברת ומשתורת מדת הרחמים של יעקב, ומכיוון שכך – יש בכוחה להמשיך "אמת ה'" לעולם השפל הנה הקשוח, וכמו שכתוב¹⁵: "כי אשב בחשך – של העולם הזה, ה' אור לי". וזהו – מה שכתוב¹⁶: "כי גבר עלינו חסדו כו'". – שחסד ה' מתגבר על חושך העולם הזה, ובנפש האדם הנמצאת בגוף – מאיר גילוי אור מה'. הרי, על כל פנים, שהדרך להמשכת "אמת ה'", היא על ידי התעוררות רחמים רבים. אך התעוררות רחמים רבים לפני ה' – צריך להיות גם בן באמת, וגם כשהוא באמת שלו

12. ראה לקו"א ח"א פי"ד. ח"ב – חינוך קטן. 13. קרה יח, ז. 14. שבת נה, א. 15. מיכה ז, ח. 16. תהלים קיו, ב.

לצדקה¹⁷, להצמיח – ולגלות, כמו צמיחה שהיא הגילוי של
 הזריעה, אמת העליון, "אמת ה'". ובפרט, בצדקה וחסד של אמת
 שעושים עם ארץ תקדש תפנה ותבונן במהרה בימינו אמן, לקום
 מה שפיתוב¹⁸: "אמת מארץ הצמח", – למטה זה "ארץ ישראל"
 ולמעלה זה ספירת

ה"מלכות" הנקראת בשם
 "ארץ", על ידי זריעת
 הצדקה בה, – בארץ
 ישראל, וחסד ורחמים
 רבים הנאספים ונלקטים
 לתוכה, הם מעוררים גם כן
 חסדים עליונים הצפונים
 ונעלמים (בנסח אחר: בה),
 כמו שפיתוב¹⁹: – "מה רב
 טובך "אשר צפנת בו" –
 לבזונה ולהקומה. – את
 הארץ שלמטה ארץ ישראל,
 ואת הארץ שלמעלה
 "מלכות דאצילות", היורדת
 להיות מקור לנבראים
 ולעולמות שלמטה מעולם
 ה"אצילות", ויש להקימה ולהעלותה, וזהו שפיתוב²⁰: "בצדקה
 תבונני": – המוסב על כנסת ישראל שלמטה ושלמעלה – "מלכות
 דאצילות" הנקראת "כנסת ישראל".

1 - איך יוכל על ידי אמת שלו לעורר רחמים עליונים מ"אמת
 2 ה"? – כיוון שכאמור, כל אמת של נברא היא "כלא" לגבי האמת
 3 של הקב"ה. אך העצה לזה היא מדת הצדקה, שהיא מדת
 4 הרחמים על מאן דלית ליה מנרמיה – למי שאין לו מעצמו כלום,
 5 להחיות רוח שפלים בו,
 6 ובאתערוהא דלתתא –

7 "בהתעוררות שמלמטה" –
 8 אתערוהא דלעילא, –
 9 באה "התעוררות מלמעלה",
 10 ה' מעורר ישנים ומקיץ
 11 נרדמים, הם בפינת
 12 רחמים רבים וחסדים
 13 עליונים הנעלמים, – שינה
 14 ותרדמה הם ענין של העלם
 15 ושל העלם עמוק יותר, כמו
 16 למשל באדם כשהוא ישן
 17 כוחותיו הם בהעלם, לכן
 18 נקראים הרחמים רבים
 19 והחסדים העליונים, שהם
 20 נעלמים בעצם – "ישנים"
 21 ו"נרדמים", ואותם הקב"ה
 22 מעורר ומקיץ לצאת מההעלם אל הגילוי והארה רבה, "לאור
 23 באור החיים", "אמת ה' לעולם". וזהו לשון זריעה הנאמר
 24 בצדקה, – כמו "זרע צדקה" שבתחילת האגרת, או "זרעו לכם

אגרת הקדש

שלו לעורר רחמים עליונים מאמת ה'. אך העצה לזה
 היא מדת הצדקה שהיא מדת הרחמים על מאן דלית
 ליה מנרמיה להחיות רוח שפלים בו' ובאתעדל"ת
 אתעדל"ע ה' מעורר ישנים ומקיץ נרדמים הם בחי'
 רחמים רבים וחסדים עליונים הנעלמים לצאת מההעלם
 אל הגילוי והארה רבה לאור באור החיים אמת ה'
 לעולם (וזה) [וזהו] לשון זריעה הנאמר בצדקה להצמיח
 אמת העליון אמת ה' ובפרט בצדקה וחסד של אמת
 שעושים עם אה"ק תובכ"א לקיים מ"ש אמת מארץ
 תצמח על ידי זריעת הצדקה בה וחסד ור"ר הנאספים
 ונלקטים לתוכה הם מעוררים ג"כ חסדים עליונים הצפונים
 ונעלמים (בני"א בה) כמ"ש אשר צפנת בו' לכוננה
 ולהקימה וז"ש בצדקה תכונני:

יום שלישי כ"א מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיא, ז אשרינו מה טוב... עד עמ' 222, ועלול וכו'.

64 שמוצאים אנו הלשון "חלק" על גורל, על האלקות המאירה
 65 בנשמתו של יהודי. להבין לשון "חלקנו" ו"גורלנו" – מדוע
 66 נקראת האלקות, המאירה בנשמה של יהודי, בשם "חלק" ו"גורל",
 67 משמעותו של "חלק" יכולה להיות שחלק אחד שוה לשני, ואילו
 68 "גורל" משמעו חלק שהוא
 69 יוצא מן הכלל, ורק על פי

49 ז. "אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו בו". – דברים
 50 אלה אומרים בסדר התפלה שלפני "הודו" – בהקשר לקירוב
 51 ולקשר של הקב"ה ובני ישראל, אנו אומרים – אשרי לנו, מה טוב
 52 הוא חלקנו, ומה נעים הוא גורלנו (ומסיימים) ומה יפה ירושתנו.
 53 הביטויים "חלק" ו"גורל"
 54 מתייחסים להתגלות

אגרת הקדש

ז אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו
 בו' ה' מנת חלקי וכוסי וגו'. חבלים
 נפלו לי וגו'. להבין לשון חלקנו וגורלנו צריך לבאר
 היטב לשון השגור במארו"ל אין לו חלק באלהי
 ישראל כי הגם דלכאורה לא שייך לשון חלק כלל
 באלקות יתברך שאינו מתחלק לחלקים ח"ו. אך הענין
 "חלק" כולל פאלקות יתברך, שאינו מתחלק לחלקים חס
 ושלום. – הקב"ה הוא הרי פשוט בתכלית הפשוטות, ופשוטות היא

55 האלקות ליהודי, וכמו
 56 שכתוב: "ה' מנת חלקי
 57 וכוסי וגו'". (ולאחר מכן)
 58 כתוב: "תבלים נפלו לי"
 59 וגו'". – חלקים בגורל נפלו
 60 לי בו' (כפי שהוא מסיים)
 61 "בנעימים", שהחלקים
 62 שנפלו לי בגורל, נעימים לי, שכן, לפני כן הוא הרי אמר "אתה
 63 תומיך גורלי", אתה, הקב"ה, תומך גורלי, שיהיה החלק הטוב. הרי

17. הושע י, יב. וראה לקמן סי' ח. 18. תהלים פה, יב. 19. תהלים לא, כ. 20. ישעי' נד, יד. 1. תהלים טז, ה. 2. שם, ו. 3. הרבי שליט"א
 מציין לתניא ח"א פי"ח. – שם מדובר, איך "אין סוף ב"ה" "מלוכבש בבחי' חכמה שבנפש האדם יהי' מי שיהי' מישראל", "שהיא למעלה מן
 הדעת והשכל המובן". 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לע"ע לא מצאתי אלא בתנחומא ס"פ תזריע, אבל בכו"כ מקומות אי' לכם (ב"ר פ"ב,
 ד. וש"נ. הובא בתו"א ל, רע"א) וכן "אין להם" (ברכות סג, ב). וי"ל שלא רצה להעתיק לי נוכח וגם לא לי רבים. וק"ל".

44 בְּגוֹפוֹ עַל דְּרָךְ מְשָׁל, – הנשמה הנתפסת בגוף, מושפעת
 45 מהשינויים שבגוף, ואילו הוא יתברך אינו נתפס בעולמות, שתהיה
 46 להם חס ושלום השפעה עליו, כְּמוֹ שְׂמֹכּוֹאֵר בְּמָקוֹם אֲחֵר
 47 בְּאַרְיֵבוֹת⁸. וְלִזְאוֹת – ולכן, כיוון שהקב"ה קדוש ומובדל ולמעלה

48 לגמרי מעולמות, לֹא הָיוּ
 49 יְכוּלִים לְקַבֵּל חַיּוּתָם
 50 מִמְּהוּתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ לְבָדוֹ
 51 כְּבִיכּוֹל, רַק הַתְּפִשּׁוּת
 52 הַחַיּוּת אֲשֶׁר תִּקְדוּשׁ
 53 בְּרוּךְ-הוּא מְחַיֶּה עֲלִיוֹנִים
 54 וְתַחְתּוֹנִים הוּא, עַל דְּרָךְ
 55 מְשָׁל, כְּמוֹ הָאֲרֵה מְאִירָה
 56 מְשֻׁמוֹ וְהַתְּבָרָה, – שהשם
 57 עצמו הוא גם כן הארה
 58 בלבד, ומהשם קורנת
 59 ומאירה הארה, שְׁהוּא
 60 וְשִׁמוֹ אֲחֵר, – שלכן יש
 61 בכוח הארה משמו להחיות
 62 כל העולמות, וְכְמוֹ
 63 שְׂפָתוֹבִי: "כִּי נִשְׁנֵב שְׁמוֹ
 64 לְבָדוֹ", – שגם השם הוא
 65 "לבדו" – למעלה מהעולם,
 66 רַק זִיוו וְ"הוֹדוּ" – של השם,
 67 עַל אֲרֵץ וְשָׁמַיִם וְגו'". –

68 החיות של ארץ ושמים, היא הוד וזיו בלבד – הארה משמו.
 69 שכאמור, השם כשלעצמו הוא גם כן הארה בלבד, כך שלמעשה
 70 חיות העולמות והנבראים היא הארה מהארה. וְהָאֲרֵה – מהארה זו
 71 מְתַלַּבֶּשֶׁת מְשֻׁשׁ בְּעֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְחַיּוּתָם, – כאן כבר
 72 מדובר על התלבשות ממש. לא רק שהיא נמצאת בהם, אלא
 73 התלבשות שהחיות מצומצמת ומותאמת בהתאם למדרגת העולם,
 74 ומתאחדת עם העולם, וְנִתְפַּסֶּת בְּתוֹכָם עַל יְדֵי מְצַעֵים רַבִּים, –
 75 מדרגות שהן כמו "ממוצעים" בין מדרגה עליונה ותחתונה, שכן, יש
 76 להן שייכות גם למדרגות העליונות וגם למדרגות התחתונות, ולכן
 77 משמשות הן "ממוצעים" לירידת השפע והחיות מהמדרגה העליונה
 78 למדרגה התחתונה, וְצִמְצוּמִים רַבִּים – צמצומים רבים בכמות,
 79 שעל ידי כל צמצום, מתקטנים האור והחיות, וְעֲצוּמִים, – צמצומים
 80 שבאיכות הם חוקים ביותר, שהאור, לאחרי הצמצום, הוא לא רק
 81 קטן ומועט יותר, אלא הוא סוג אחר של אור מאשר האור שלפני
 82 הצמצום, בְּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַמְּדְרָגוֹת – של העולמות, דְּרָךְ עֲלָה
 83 וְעֵלּוֹל וְכו'. – שבעולם אחד עצמו יש סדר של "עילה" – סיבה –
 84 ו"עלול" – מסובב, מדרגה אחת היא עילה וסיבה למדרגה
 85 התחתונה שהיא "עלול" מה"עילה", הרי, אחרי כל הצמצומים
 86 והירידות של האור, בא האור בעולמות באופן שהוא נתפס בהם.

1 היפך מחלקים – הרי שלא שייך באלקות הלשון "חלק", ובכל זאת
 2 משתמשים חכמינו ז"ל בביטוי "חלק" באלקות, מכאן עלינו להבין,
 3 שלמרות שאלקות היא ענין של פשיטות, אך באלקות המאירה
 4 ויורדת לנשמות ישראל – שייכת הלשון "חלק", שכן, היא יורדת

5 בהתגלות של חלקים, כפי
 6 שיסביר להלן. אֲךָ הָעֵינָן, –
 7 הוא, כְּמוֹ שְׂפָתוֹבִי בִּיעֲקֹב:⁵
 8 "וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי
 9 יִשְׂרָאֵל", פְּרוּשׁ – שכן,
 10 בפשטות ישנם בפסוק כמה
 11 דברים לא מובנים: (א) עד
 12 לפסוק זה, משתמשים
 13 בפרשה זו בשם "יעקב",
 14 ואילו כאן נאמר "אל"
 15 (אלקי ישראל. ב) מה היא
 16 השייכות למה שכתוב לפני
 17 זה "ויצב שם מזבח. ג) מה
 18 החידוש בענין "אל אלקי
 19 ישראל". על כך מסביר רבנו
 20 הזקן, שה"פירוש" בפסוק
 21 הוא: כִּי הִנֵּה בְּאֵמַת
 22 תִּקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּשִׁמוֹ
 23 בֶּן הוּא, – הוא, שהוא
 24 "קדוש", מובדל ומרומם

אגרת הקדש

כמ"ש ביעקב ויקרא לו אל אלהי ישראל פירוש כי
 הנה באמת הקב"ה כשמו כן הוא כי אף דאיהו ממכ"ע
 עליונים ותחתונים מרום המעלות עד מתחת לארץ
 הלזו החומרית כמ"ש הלא את השמים ואת הארץ
 אני מלא אני ממש דהיינו מהותו ועצמותו כביכול ולא
 כבודו לכד אעפ"כ הוא קדוש ומוכדל מעליונים ותחתונים
 ואינו נתפס כלל בתוכם ח"ו כתפיסת נשמת האדם
 בגופו עד"מ כמ"ש במ"א באריכות. ולזאת לא היו
 יכולים לקבל חיותם ממהותו ועצמותו לבדו כביכול
 רק התפשטות החיות אשר הקב"ה מחיה עליונים
 ותחתונים הוא עד"מ כמו הארה מאירה משמו יתברך
 שהוא ושמו אחד וכמ"ש כי נשגב שמו לבדו רק זיוו
 והודו על ארץ ושמים וגו'. והארה זו מתלבשת ממש
 בעליונים ותחתונים להחיותם ונתפסת בתוכם על ידי
 ממוצעים רבים וצמצומים רבים ועצומים בהשתלשלות
 המדרגות דרך עלה ועלול וכו'.

25 מהעולם, הוא "ברוך הוא" – הוא נמשך ומתגלה (ברכה מלשון
 26 המשכה והתגלות), שמה שהיה לפני זה "הוא", נסתר ונעלם, ירד
 27 בהמשכה והתגלות, ובלשון רבנו הזקן: כִּי אֵף דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל
 28 עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים – למרות שהוא ממלא כל העולמות,
 29 העליונים והתחתונים, מְרוֹם הַמְּעֻלוֹת – והמדריגות, עַד מִתַּחַת
 30 לְאֲרֵץ הַלְּזוֹ הַחֲמִרִית, – ממלא הקב"ה את כולם ונמצא בכל מקום
 31 בשווה, שכן כאן אין הכוונה ב"ממלא כל עלמין" כפי שמוסבר בדרך
 32 כלל בהקשר למדרגה באלקות המצומצמת בכל עולם בהתאם
 33 למעלתו ולמדריגתו, אלא כאן הכוונה היא למה שהקב"ה ממלא
 34 ונמצא בכל העולמות, כְּמוֹ שְׂפָתוֹבִי: "הֲלֹא אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת
 35 הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא" – "אני" מְשֻׁשׁ, דְּהֵינּוּ מְהוּתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ
 36 כְּבִיכּוֹל וְלֹא כְּבוֹדוֹ לְבָד, – כפי שכתוב במקום אחר:⁷ "מלא כל
 37 הארץ כבודי", שם מדובר אודות ה"כבוד" שלו וההארה מאתו
 38 יתברך, ואילו כאן, שכתוב "אני מלא" – הכוונה לעצמותו ומהותו
 39 יתברך. הרי, למרות שהקב"ה במהותו ועצמותו ממלא ונמצא בכל
 40 העולמות, אֲף-עַל-פִּיֵּבֶן הוּא קְדוּשׁ וּמְבָדֵל מְעֲלִיוֹנִים
 41 וְתַחְתּוֹנִים, – לא רק מהעולמות והנבראים התחתונים – אלא גם
 42 מהעולמות העליונים, וְאִינוֹ נִתְפָּס כָּלל בְּתוֹכָם חַס וְשְׁלוֹם –
 43 שהעולמות יפעלו בו שיהיה מושפע מהם, כְּתִפְסַת נִשְׁמַת הָאָדָם

יום רביעי כ"ב מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 222, והנה הארה זו... עד עמ' 222, יספר מרוב.

44 רבים לאין קץ ותכלית, והן הן גופי הלכות פרטיות שפבל
45 מצוה שאין להם מספר, – אין מספר לפרטי ההלכות שבכל אחת
46 מהמצוות, כמו שפיתוח¹¹: "ששים המה מלכות" – דורשים
47 חכמינו ז"ל¹²: הן ס' מסכתות – הש"ס, בו, "ועלמות אין מספר"
48 – דורשים חכמינו ז"ל: הן

49 ההלכות בו, – שהן בלי
50 מספר, שהן המשכת רצון
51 העליון בו, – וכיוון שהרצון
52 העליון הוא הרי בלי גבול,
53 כך גם פרטי ההלכות, שהם
54 פרטי המשכות מהרצון
55 העליון – הם בלי גבול.
56 וכשם שלגבי תרי"ג החלקים
57 הכלליים בהם מתחלקת
58 ההארה, אמר לעיל,
59 שבנשמה, הקולטת אותם,
60 ישנם תרי"ג עינים, רמ"ח
61 אברים ושס"ה גידים, כך גם
62 לגבי פרטי ההמשכות
63 שמההארה, שהם בלי גבול
64 – יש לנשמות ישראל כלים
65 פרטיים לקלוט הפרטים
66 מההארה והמשכה זו. ובלשון
67 רבנו הזקן: וכן הוא ממש
68 בנשמת האדם. – שיש
69 לנשמה כלים לקליטת
70 הפרטים האינסופיים
71 מהמשכה והארה זו. כי
72 הנה, כל הנשמות שבעולם
73 היו בלולות ב – נשמתו של
74 אדם הראשון¹³, ודרך כלל

75 היתה נשמתו – של אדם הראשון, נחלקת למספר תרי"ג: רמ"ח
76 אברים ושס"ה גידים, אך דרך פרט נחלקת לניצוצות אין
77 מספר, שהן נשמות כל ישראל מימות האבות והשבתים עד
78 ביאת המשיח ועד בכלל, שיקים אז מה שנאמר¹⁴: "והיה מספר
79 בני ישראל כחול הים, אשר לא ימד ולא יספר בני כחול
80 האמור מובן, שנשמת אדם הראשון (המתחלקת לניצוצות אין ספור
81 של נשמות) היה בכוחה להכיל הפרטים האינסופיים מהמשכה
82 וההארה של הרצון העליון, האור והחיות האלקי הנמשך לנשמות
83 ישראל. להלן יסביר רבנו הזקן מה שהזכיר לעיל, שביעקב כתוב
84 "ויקרא לו א"ל אלקי ישראל", שגם ביעקב האירו בנשמתו כל
85 הפרטים מההארה האלקית, כפי ועל דרך שהיה הדבר באדם
86 הראשון. ובלשון רבנו הזקן:

1 והנה, הארה זו, אף שלמעלה – בעולמות העליונים ביותר
2 שלמעלה מהגבלה וגבול, היא מאירה ומתפשטת בכחיות בלי
3 גבול ותכלית, – בלי גבול ובלי סוף, להחיות עולמות נעלמים
4 לאין קץ ותכלית, – גם סוגי עולמות אלה הם בלי גבול, וגם כל

5 עולם מהם הוא באופן של
6 בלי גבול ותכלית, כמו
7 שפיתוח באדרא רבא¹⁰, –
8 שישנם עולמות נעלמים
9 לאין קץ ותכלית, אף-על-
10 פייכן בדרתה – בדרת
11 ההארה – למטה על ידי
12 צמצומים רבים להחיות
13 הנבראים והיצורים
14 והנעשים, – הנבראים
15 שבעולמות "בריאה",
16 "יצירה" ו"עשיה". מכך מובן
17 שלפני זה מדובר אודות
18 עולם ה"אצילות" ועולמות
19 אין-סוף שלמעלה מעולם
20 ה"אצילות", היא נחלקת
21 דרך כלל למספר תרי"ג,
22 – 613, כנגד תרי"ג מצות
23 התורה, שהן הן תרי"ג
24 מיני המשכות הארה זו
25 מאור-אין-סוף ברוך-הוא,
26 להאיר לנשמת האדם
27 הכלולה מרמ"ח – 248
28 אברים ושס"ה – 365
29 גידים, – שביחד הם תרי"ג
30 (613), אשר בעבורה –
31 בשביל נשמתו של יהודי,
32 הוא עקר תכלית ירידת והמשכת הארה זו למטה לכל
33 הנבראים והיצורים והנעשים, – הנקראים כולם "מטה", לעומת
34 העולמות שלמעלה מהגבלה, שתכלית בלן – של כל הנבראים,
35 הנוצרים והנעשים, הוא האדם, בנודע: – הרי, למרות שאלקות
36 הוא פשוט בתכלית הפשוטה, ולא שייך באלקות ענין של חלקים,
37 אך, בההארה האלקית המאירה בעולמות למטה שעיקרם ותכליתם
38 היא נשמתו של יהודי – שייך הענין של חלקים. ובאופן כללי הם
39 תרי"ג (613) חלקים בהם מתחלקת ההארה, ובפרטיות – יסביר רבנו
40 הזקן להלן – מתחלק כל אחד מחלקים אלה, להרבה חלקים פרטיים.
41 והנה, מספר זה – תרי"ג (613) – כנגד תרי"ג מצוות התורה, הוא
42 בדרך כלל, – באופן כללי מתחלקת ההארה לתרי"ג (613) חלקים,
43 אבל בדרך פרט – הנה כל מצוה ומצוה מתחלקת לפרטים

אגרת הקדש

והנה הארה זו אף

שלמעלה היא מאירה ומתפשטת בכחיות בלי גבול ותכלית להחיות עולמות נעלמים לאין קץ ותכלית כמ"ש באדרא רבא אעפ"כ בדרתה למטה ע"י צמצומים רבים להחיות הנבראים והיצורים והנעשים היא נחלקת דרך כלל למספר תרי"ג. כנגד תרי"ג מצות התורה שהן הן תרי"ג מיני המשכות הארה זו מאור א"ס ב"ה להאיר לנשמת האדם הכלולה מרמ"ח אברים ושס"ה גידים אשר בעבורה הוא עיקר תכלית ירידת המשכת הארה זו למטה לכל הנבראים והיצורים והנעשים שתכלית כולן הוא האדם כנודע:

והנה מספר זה הוא בדרך כלל. אבל בדרך פרט הנה כל מצוה ומצוה מתחלקת לפרטים רבים לאין קץ ותכלית והן הן גופי הלכות פרטיות שבכל מצוה שאין להם מספר כמ"ש ששים המה מלכות הן ס' מסכתות בו ועלמות אין מספר הן ההלכות בו שהן המשכת רצון העליון בו וכן הוא ממש בנשמת האדם כי הנה כל הנשמות שבעולם היו כלולות באדר"ר ודרך כלל היתה נשמתו נחלקת למספר תרי"ג רמ"ח אברים ושס"ה גידים אך דרך פרט נחלקת לניצוצות אין מספר שהן נשמות כל ישראל מימות האבות והשבתים עד ביאת המשיח ועד בכלל שיקיים אז מ"ש והיה מספר בני כחול הים אשר לא ימד ולא יספר מרוב.

היתה נשמתו – של אדם הראשון, נחלקת למספר תרי"ג: רמ"ח אברים ושס"ה גידים, אך דרך פרט נחלקת לניצוצות אין מספר, שהן נשמות כל ישראל מימות האבות והשבתים עד ביאת המשיח ועד בכלל, שיקים אז מה שנאמר¹⁴: "והיה מספר בני ישראל כחול הים, אשר לא ימד ולא יספר בני כחול האמור מובן, שנשמת אדם הראשון (המתחלקת לניצוצות אין ספור של נשמות) היה בכוחה להכיל הפרטים האינסופיים מהמשכה וההארה של הרצון העליון, האור והחיות האלקי הנמשך לנשמות ישראל. להלן יסביר רבנו הזקן מה שהזכיר לעיל, שביעקב כתוב "ויקרא לו א"ל אלקי ישראל", שגם ביעקב האירו בנשמתו כל הפרטים מההארה האלקית, כפי ועל דרך שהיה הדבר באדם הראשון. ובלשון רבנו הזקן:

10. זח"ג קצו, ב ואילך. 11. שה"ש ו, ח. 12. שהש"ר שם. ובכ"מ. 13. ראה ב"ר פ"מ, ב. ובכ"מ. 14. הושע ב, א. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סיום מפסוק אחר" (שם טז, י).

יום חמישי כ"ג מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 222, והנה שופרי' דיעקב... עד עמ' קיב, כמ"ש במ"א.

32 – הרי ש"אל" הוא לשון הארה, וזהו ויקרא לו אל אלקי ישראל,¹⁶
 33 שיעקב קרא והמשיך להתגלות מזה הארה הכללית של אור אין סוף,
 34 הכלל המכיל בתוכו כל הפרטים שבתורה ומצוות – שהתגלות תאיר
 35 בנשמתו. ואחריו כל ישרי לב²³, – אלה שהאור האלקי המאיר
 36 במוחם בא בלבם ואשר יש
 37 להם התעוררות של אהבת
 38 ה' ויראת ה', המכניסה חיות
 39 בלימודם תורה ובקיומם
 40 מצוות, העוסקים בתורה
 41 ובמצוות, מאיר אור ה' איך
 42 כוף ברוך-הוא פכהינת
 43 גלוי פנשמתם, – "הארה" זו
 44 נקראת "חלקינו" (אשרינו מה
 45 טוב חלקינו), כלומר,
 46 ההארה האלקית הפרטית
 47 המאירה על ידי כל מצוה,
 48 שהיא חלק מההארה
 49 הכללית. וכפי שהוסבר
 50 לעיל, שהארה זו כשהיא
 51 יורדת למטה, היא באופן של
 52 התחלקות לתרי"ג (613)
 53 חלקים וכו' – הרי החלק
 54 שמהארה האלקית מאיר

בנשמה של יהודי המקיים מצוה, ועל כך נאמר "אשרינו מה טוב
 55 חלקינו". וזמן גלוי זה בטר שאת ויתר עז ההארה במחם ולבם
 56 הוא בשעת התפלה, כמו שמבואר במקום אחר²⁴. – שכן, על ידי
 57 סולם התפלה עולים מעשי המצוות של יהודי, ונמשך על ידי הסולם
 58 ההארה האלקית והתגלות שבעקבותיה. עד כאן הסביר רבנו הזקן
 59 הלשון "חלקינו". להלן יסביר הלשון "מה נעים גורלינו", שגורל הרי
 60 מורה על חלק יוצא מן הכלל ורק על פי גורל זוכים בחלק היפה.
 61
 62 ובלשון רבנו הזקן:

1 והנה, שופריה יעקב מעין שופריה האדם הראשון¹⁶, – יופיו
 2 ושלמותו של יעקב בעין יופיו ושלמותו של אדם הראשון, שתקן –
 3 יעקב, הוא אדם הראשון, והיתה נשמתו גם כן כלולה מכל
 4 הנשמות שבש"א, מעולם ועד עולם, – כלומר, גם הנשמות
 5 מ"עלמא דאתכסיא"

6 (מהעולמות המכוסים). וגם
 7 הנשמות מ"עלמא
 8 דאתגליא" (מהעולמות
 9 הגלויים) היו כולן כלולות
 10 בנשמתו של יעקב, והיה
 11 מרבה לתורה שלמעלה,
 12 שנקראת בשם "אדם", –
 13 "זאת התורה אדם"¹⁷, כמו
 14 שכתוב¹⁸: "ועל דמות
 15 תפא דמות במראה אדם
 16 וכו'", – שהכוונה היא
 17 ל"תורה", כפי שמובא בתורת
 18 הקבלה¹⁹. וכמו שכתוב²⁰:
 19 "וזאת לפנים ביש"א כו"
 20 – וזאת בפנימיותם של
 21 ישראל, "אין זאת אלא
 22 תורה כו", – ש"זאת",¹⁵ כמ"ש במ"א.

23 תורה, היה מקודם ביש"א,
 24 שהיתה כלולה ומלכשת בנשמת "יש"א ככא", – המוסב על
 25 יעקב אבינו למטה הנקרא "יש"א סבא", וכן על שורשו למעלה שגם
 26 כן נקרא "יש"א סבא", הכלולה – נשמת "יש"א סבא" כלולה מכל
 27 הנשמות. – והוא היה כלי לאור התורה. והיו "ויקרא לו אל אלהי
 28 יש"א" – "אל" לשון המשכת – שכן, השם אל רומז על מדת
 29 החסד, המשכה והשפעה, ההארה מאור-אין-סוף ברוך-הוא
 30 מהעולם אל גלוי, – הכוונה לאור אין סוף המלושב בתורה,
 31 להאיר פכהינת גלוי בנשמתו, וכמו שכתוב²²: "אל ה' ויאר לנו";

יום שישי כ"ד מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיב, והנה אף שגילוי... עד עמ' קיב, ממש.

70 התורה והמצוות, היא נמשכת לכל אחד מישראל בשוה, אף-על-
 71 פייבן בדרך פרט אין כל
 72 הנפשות או – המדריגה
 73 שלמעלה ממנה, הרוחות ו
 74 – או המדריגה שלמעלה
 75 ממנה, הנשמות שוות
 76 פענן זה – בהארה

63 והנה, אף שגילוי – אלקי, זה על ידי עסק התורה והמצוות הוא
 64 שוה לכל נפש מישראל
 65 בדרך כלל, כי תורה אחת
 66 ומשפט אחד לכלנו – כל
 67 יהודי מחוייב בתורה
 68 ומצוות, ומצד ההארה
 69 שלמעלה הנמשכת על ידי

אגרת הקדש

והנה אף שגילוי זה ע"י עסק התורה והמצוות הוא שוה לכל נפש מישראל בדרך כלל כי תורה אחת ומשפט א' לכולנו אעפ"כ בדרך פרט אין כל הנפשות או הרוחות והנשמות שוות בענין זה לפי

16. ב"מ פד, א. ובכ"מ. 17. חוקת יט, יד. 18. יחזקאל א, כו. 19. ראה זח"א עא, ב ואילך. 20. רות ד, ז. 21. זח"ג פא, ב. 22. תהלים קיה, כז. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דישראל אותיות ישר-אל" (ראה לקו"ת שלח מ, ג). 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקמן סכ"ד".

לְקַיֵּם כָּל תְּרֵי"ג מִצְוֹת, – כיצד מתאים, איפוא, לומר, שלנשמה
 של זמן זה ודורות אלה מאירה, באופן אחר, ההתגלות האלקית,
 ונדרשת זהירות מיוחדת וחזקה יותר במצוות פרטיות מסוימות?
 מִכָּל מְקוֹם לֹא נִצְרָחָה – הזהירות המיוחדת במצוה מסוימת,

אֵלָּא לְהַעֲדִיפָה וְזִהְיֹת

וְזִרְיוֹת יִתְרָה, בִּיתְרֵי שְׂאֵת

וְיִתֵּר עָוֹ, כְּפֹלָה וּמִכְפֹּלָה,

לְמַעַל מַעַל מִזִּהְיֹת

שְׂאֵת הַמִּצְוֹת. וְזֵהוּ שְׂאֵמֵר

"בְּמֵאֵי הָיוּ זִהְיֵי טָפְי" –

"טָפְי" – יוֹתֵר, דִּיקָא. –

דוקא, שכן, זהירות צריכה

להיות בכל המצוות,

השאלה כאן היא: באיזו

מצוה היה זהיר יותר. וְהִנֵּה,

יִתְרוֹן הָאוֹר הָהוּא הַפְּרָטִי

לְנִשְׁמוֹת פְּרָטִיּוֹת – שבהן

מאיר האור שמהמצוה ביתר

התגלות, אינו בכחינת

טַעַם וְדַעַת מִשְׁנֵי, אֵלָּא

לְמַעַל מִכְּחִינַת הַדַּעַת, – וההבנה,

וְהַפְּרָדָה, – שבנשמה מסוימת יאיר האור של מצוה מסוימת בהארה

והתגלות מיוחדת. וְדוֹגְמָתוֹ לְמַטָּה הוּא כְּחִינַת הַגּוֹרֵל מִמֶּשֶׁ:

שגם הוא אינו על פי טעם ושכל, מדוע זוכה בגורל זה או אחר, אלא

כך נקבע מלמעלה, כמו שכתוב²⁰: "בחיך יטל את הגורל ומה' כל

משפט", שהגורל יפול בחלק של זה או זה, הרי זה הענין של "מה

נעים גורלינו", שהחלק היפה מה שישנה התגלות אלקית מיוחדת

מענין מסויים של תורה ומצוות, לנשמה מסוימת, הוא ענין של

58 "גורל" שלמעלה מטעם ודעת.

1 והתגלות האלקית המאירה להם על ידי תורה וקיום מצוה, לְפִי עַת
 2 וּזְמַן גִּלְגּוּלָם וּבּוֹאֵם בְּעוֹלָם הָהוּא, – מרבית הנשמות של דורותינו
 3 אלה הן הרי נשמות שהיו כבר בעולם זה וירדו שוב לעולם הזה כדי
 4 לתקן ענין מסויים, הרי לפי הזמן והתקופה שהנשמה מתגלגלת
 5 ויורדת לעולם זה – באופן
 6 כזה מאירה לה מלמעלה

7 ההארה וההתגלות האלקית

8 שעל ידי מצוה זו או זו.

9 וּבְמֵאֵמֵר רַבּוֹתֵינוּ וְקְרוֹנֵם

10 לְבִרְכָתָהּ²⁵: "אֲבוּךָ בְּמֵאֵי

11 הָיוּ זִהְיֵי טָפְי, אָמֵר לִי

12 בְּצִיצֵית כּו". – "אביך במה

13 היה זהיר יותר?" וענה לו:

14 "במצות ציצית". הרי,

15 שבמצות ציצית האירה לו

16 התגלות אלקית מיוחדת,

17 שלכן היה זהיר בקיומה יותר

18 מאשר במצוות אחרות, וכפי

19 הפירוש²⁶: "במאי הוי זהיר

20 טפ" – במה האיר לו יותר

21 האור האלקי. וְכֵן אֵין כָּל הַדּוֹרוֹת²⁷ שְׁוִין. – לא זו בלבד שישנם

22 שינויים בין נשמה אחת לשניה, אלא ישנם גם שינויים מצד הדורות,

23 שהיו דורות שעבודתם העיקרית היתה ענין התורה, ודורות

24 שעבודתם העיקרית היתה ענין הצדקה וכי²⁸, שכן, לנשמות

25 שבאותם דורות האירה התגלות מיוחדת בענינים אלה. כִּי כְּמוֹ

26 שְׂאֲבְרֵי הָאָדָם, כָּל אֲבֵר יֵשׁ לוֹ פְּעֻלָּה פְּרָטִית וּמִיחֲדָת, הָעוֹן

27 לְרֵאוֹת וְהָאֵין לְשִׁמְעָה, בְּךָ כָּל מִצְוָה – הנקראות "אברין

28 דמלכא"²⁹ – "אברי המלך", מְאִיר אֹר פְּרָטִי וּמִיחֲדָת מְאֹרֵי אֵין

29 סוּף בְּרוּךְ הוּא. וְאֵף שְׁכָל נַפְשׁ מִיִּשְׂרָאֵל צְרִיכָה לְבוֹא בְּגִלְגּוּל

יום שבת קודש כ"ה מנחם-אב

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיב, ח זורע צדקות... עד עמ' 224, נמוך כו'.

59 ח. "זורע צדקות, מצמיח ישועות". – מלשונות סדר התפלה.

60 הנה מה שכתוב לשון "זריעה" במצות הצדקה, וכמו

61 שכתוב בפסוק: "זרעו

62 לכם לצדקה כו", –

63 ומסיים: "קצרו לפי חסד",¹⁴

64 שיקצרו את פרי הזריעה לפי

65 מדת החסד, ויובן על פי מה

66 שְׂאֵמֵרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְקְרוֹנֵם

67 לְבִרְכָתָהּ²⁵: "רַבִּי אֶלְעָזָר

68 יְהִיב פְּרוּטָה לְעֵנִי וְהָדָר

69 מְצִלִי, – ר' אלעזר נתן

אגרת הקדש

ח זורע צדקות מצמיח ישועות הנה מ"ש

לשון זריעה במצות הצדקה וכמ"ש

ל"שון זריעה במצות הצדקה וכמ"ש

25. שבת קיח, ב. 26. ראה ספר השיחות תש"ב ע' 21. סה"מ תש"א ע' 240. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה נכלל ב"עת וזמן" דלעיל. ויש לחפש בכת"י דאגה"ק אולי צ"ל 'המצוות'. 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק ס"ה, ס"ט". 29. תקו"ז ת"ל. 30. משלי טז, לג. 1. הושע י, יב. 2. ב"ב א, 3. תהלים י"ז, טו.

27 "חֶסֶד ה'", – שכן, זה בא על ידי עבודתו של יהודי, אך העבודה
 28 עצמה אינה בערך כלל שתמשיך המשכה זו, אלא זה ענין של "חסד
 29 ה'" המאיר ליהודי גילוי זה, הַמְכַנֵּה – "חסד ה'" מכונה, בְּשֵׁם
 30 "מים", הַיּוֹרְדִים מִמָּקוֹם גְּבוּהָ לְמָקוֹם נמוך כו': – כמו טבע

אגרת הקדש

31 המים לרדת ממקום גבוה
 32 לנמוך, כך יורד אור ה'
 33 מהעולמות העליונים אל
 34 העולם השפל, "חסד ה'" זה
 35 נמשך על ידי "אתערותא
 36 דלתתא" – ההתערורות
 37 מלמטה – מהחסד והצדקה
 38 שיהודי עושה, שלכן "אחזה
 39 פניך", ראיית הפנימיות של
 40 אלקות ליהודי בתפלתו –
 41 בא אחרי "בצדקה", אחרי
 42 נתינת פרוטה לעני, כדי
 43 להמשיך את החסד
 44 שלמעלה על ידי החסד
 45 שלמטה. ברם, לכאורה,

46 כיוון שהארת גילוי זה הוא בין כה ענין של צדקה וחסד שלמעלה –
 47 הרי זה יכול להאיר גם בלי ה"אתערותא דלתתא" – ההתערורות
 48 מלמטה – מהחסד של האדם למטה? מסביר רבנו זקוק, שגם למעלה
 49 ישנה מדת הגבורה והצמצום, לצמצם ולכסות על אורו יתברך, לכן
 50 זקוקים לחסד וצדקה של האדם כ"אתערותא דלתתא" לחסד ה', כדי
 51 שמדת הגבורה והצמצום לא תימנע את ההתגלות האלקית ליהודי
 52 בשעת התפלה, ובלשון רבנו זקוק:

1 יִרְאוּ כו'". – שמאירה ויורדת מהעולם העליון לעולם התחתון
 2 התגלות אלקית על יראי השם, כְּלוּמַר, שְׂאוֹר ה' אֵינִי-סוּף בְּרוּךְ
 3 הוּא הַמְאִיר לְמַעְלָה בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים, בְּהֶאֱרָה רַבָּה בְּכַחַיִּת
 4 גְלוּי רַב – בכמות, וְעֵצוֹם, – באיכות, עַד שֶׁבִּאֲמַת – הנבראים
 5 שבעולמות העליונים, הֵן
 6 בְּטֵלִין בְּמִצִּיאוֹת וּבְלֹא
 7 מְשֵׁשׁ חֲשִׁיבֵי קְמִיָּה – שהם
 8 חשים בביטולם ואין שאין
 9 הם נחשבים לכלום לגביו
 10 יתברך, וְנִכְלָלִין בְּאוֹרוֹ
 11 יתברך, וְהֵן הֵן הַחִכּוּלֹת
 12 עִם הַמְּלֹאכִים וְהַנְּשָׁמוֹת
 13 שֶׁבָּהֶן, הַמְּכַבְּרִים בְּזֵהָר
 14 הַקְּדוֹשׁ בְּשִׂמּוֹתָם
 15 לְמָקוֹמוֹתָם בְּסֵדֶר הַתְּפִלָּה
 16 שֶׁסִּדְּרוּ לָנוּ אֲנָשֵׁי בְּנֵי
 17 הַגְּדוּלָּה, – בסדר התפלה
 18 מרומים והיכולות
 19 והמלאכים והנשמות שבהם,

20 הַנֵּה מְשֵׁם – מההתגלות האלקית המאירה בהם בעולמות
 21 העליונים. מְאִיר הָאוֹר כִּי טוֹב לְעוֹלָם הַשֶּׁפֶל הַזֶּה, עַל "יִרְאֵי ה'
 22 וְחֹשְׁבֵי – מתבוננים ב"שמו", הַחֲפָצִים לְעֵבְרוּ בְּ"עֲבוּדָה שְׂבִלָּב
 23 זוֹ הַתְּפִלָּה", – הנקראת "עבודה שבלב"⁴, וְכִמוֹ שֶׁבְּתוֹכָהּ:⁵ "וְה' יִגִּיד
 24 הַשִּׁבְי". – שבעולם השפל הזה שהוא עולם חשוך שאינו מאיר בו
 25 גילוי אלקות, "הוי" יגיד חשכי", יאיר האור של שם הוי" את החושך
 26 שלי. וְהַנֵּה, יִרְדֵּת הָאֲרָה זוֹ לְמַטָּה לְעוֹלָם הַזֶּה, נִקְרָאת בְּשֵׁם

4. תענית בתחילתה. 5. שמואל ב כב, כט. 6. ראה תענית ז, א.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שישי עמ' ב

1 היינו סוברים שזהו מְשֵׁם דְּאִפְשֵׁר שֶׁהָיָה לֹא קִרְחָה בֵּיהּ, אלא ירש את
 2 הממון, אֲבָל עוֹשֵׂקוֹ דְּרַחֵחַ גְּבִיָּה – שעבד אצלו, ומעכב את שכרו,
 3 אִימָא לֹא הִתִּירָה הַתּוֹרָה לְעוֹשֵׂקוֹ. וְאִי אֲשַׁמְעִינָן שְׁעוֹשֵׂקוֹ מוֹתֵר, היינו
 4 סוברים שהקילה בזה התורה מְשֵׁם דְּלֹא אֲתָא לְיָדֶיהָ – עדיין לא בא
 5 הממון ליד הגוי, אֲבָל גְּלוּל, דְּאֲתָא לְיָדֶיהָ, אִימָא לֹא הִתִּירָה הַתּוֹרָה,
 6 צְרִיכָא.
 7 הגמרא ממשיכה לבאר את דעות התנאים. שואלת הגמרא: וְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי
 8 יְהוֹדָה הַסּוֹבֵר שֶׁבַּהֲמָה וְכֻלִּים נִרְשִׁים רַק לְגַבֵּי פֶרֶשֶׁת שְׂכִיר לַיְלָה שֶׁבִּסְפֵר
 9 דְּבָרִים, וְלֹא לְגַבֵּי פֶרֶשֶׁת שְׂכִיר לַיְלָה שֶׁבִּסְפֵר וִיקְרָא, הֲאִי לֹא תִּלְיִן פְּעוּלַת
 10 שְׂכִיר אֲתָהּ עַד בְּקֵר' שֶׁבִּסְפֵר וִיקְרָא, שֶׁהִתְנַא שֶׁל מִשְׁנֵיתֵינוּ מֵרַבָּה מִמֵּנו שֶׁכֵּר
 11 בַּהֲמָה וְכֻלִּים, מֵאִי עָבִיד לֵיהּ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מִיִּבְעִיא לֵיהּ לְכַדְרָב אִסְרֵי
 12 דְּאֲמֵר רַב אִסְרֵי, אִפִּילוּ אִם לֹא שְׂכָרָו לְפֻעַל אִילָא כְּדִי לְכַצוֹר לֹא אֲשַׁבּוּל
 13 אֲחֵד שְׁל עֲנָבִים, שׁוּ שְׂכִירוֹת מוֹעֵטָה, לְשַׁעוֹת בְּלַבָּד, וְלֹא שְׂכִירוֹת יוֹם אוֹ
 14 לַיְלָה שְׁלֵמִים, אִם אִיחָר אֶת שְׂכָרוֹ עוֹבֵר עֲלָיו מְשֵׁם 'בַּל תִּלְיִן'.
 15 שואלת הגמרא: וְאִיֶּךָ – הִתְנַא שֶׁל מִשְׁנֵיתֵינוּ, שְׁלוּמָה מִפְּסוּק זֶה לְרַבּוֹת
 16 בַּהֲמָה וְכֻלִּים, מֵהֵיכֵן הוּא לּוֹמֵד אִיסוּר הַלֵּנֶת שְׂכֵר בְּשְׂכִיר שְׁעוֹת. מְשִׁיבָה
 17 הַגְּמָרָא: מִ'וְאִילָוִי הוּא נִשְׂא אֶת נִפְשׁוֹ' נִפְקָא, שֶׁמִּשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ אִיסוּר בְּכֹל
 18 דְּבָר הַגּוֹרֵם שֶׁהַשְּׂכִיר מוֹסֵר נִפְשׁוֹ עָלָיו, וְאִם שְׂכִירוֹת מוֹעֵטָה בְּכֻלָּל.

1 מ'אתך', וְלֹהֲצִיא – למעט גַּר תּוֹשֵׁב מִרְעַךְ, וְלֹא בְּהִיפֵךְ, לְמַעַט בַּהֲמָה
 2 וְכֻלִּים וְלַרְבוֹת גֵּר תּוֹשֵׁב. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מִסְּתַפְרָא דְּהַקְּמָה וְכֻלִּים הֵוָה
 3 לֵיהּ [וְהִיה לֹו] לְרַבּוֹת מ'אתך' וְלֹא לְמַעַט מִרְעַךְ, שְׂכָן אִף שְׁאִינֵם 'רַעַךְ'
 4 מִמֶּשׁ, מְכַל מָקוֹם יִשְׁנֵן בְּכֻלָּל מְמוֹן רַעַךְ, וְהִרִי הֵם קְרוּבִים לְהִיכַל בְּלִשׁוֹן
 5 'רַעַךְ', מֵה שְׁאִין כֵּן גַּר תּוֹשֵׁב שְׁאִינֵו אִפִּילוּ בְּכֻלָּל מְמוֹן רַעַךְ, וּמִסְּתַבֵּר שֶׁבֵּא
 6 הַכְּתוּב לְמַעַטוֹ.
 7 הַגְּמָרָא מְבַאֵרֵת כִּיצַד הַתְּנָאִים שֶׁבְּבִרְיָתָא יִדְרְשׁוּ אֶת הַפְּסוּקִים 'אתך'
 8 וְרַעַךְ. שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְתַנָּא קָמָא שֶׁל הַבְּרִייתָא ד'מִאֲחִיד', הַלוּמֵד
 9 בְּגוֹזִירָה שׁוּה שְׂכָל אוֹפְנֵי הַשְּׂכִירוֹת כְּלוּלִים בְּאוֹהֲרוֹת שֶׁבִּסְפֵר וִיקְרָא, הֲאִי
 10 'רַעַךְ' מֵאִי עָבִיד לֵיהּ, וְהִרִי מִלְּשׁוֹן זוֹ מִשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ לְמַעַט גֵּר תּוֹשֵׁב. מְשִׁיבָה
 11 הַגְּמָרָא: הֵהוּא – תִּיבַת 'רַעַךְ' מִיִּבְעִי לֵיהּ לְכַדְרָתֵינוּ בְּבִרְיָתָא, שְׁאִיִּסוּר הַלֵּנֶת
 12 שְׂכֵר נִאֲמַר רַק ב'רַעַךְ', וְלֹא בְּעַמְלָקִי – עוֹבֵד כּוֹכָבִים.
 13 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְהִרִי עַמְלָקִי מִלְּשׁוֹן 'מִאֲחִיד' שֶׁנִּאֲמָרָה בִּסְפֵר דְּבָרִים נִפְקָא
 14 – הַתְּמַעַט, כְּמִבּוֹאֵר בְּדַבְרֵי תַנָּא קָמָא שֶׁבְּבִרְיָתָא, וְיֵשׁ לְלַמּוּד בְּגוֹזִירָה שׁוּה
 15 שְׁהוּא מִמוֹעַט אִף מֵהֵאִיסוּרִים שֶׁבִּסְפֵר וִיקְרָא, וּמְדוּעַ יֵשׁ צוֹרֵךְ בְּפִסּוּק 'רַעַךְ'.
 16 מִתְּרַצַּת הַגְּמָרָא: יֵשׁ צוֹרֵךְ בְּשֵׁנֵי הַפְּסוּקִים, תָּד לְמִשְׁרָא עוֹשֵׂקוֹ – אַחַד לְלַמּוּד
 17 שְׁמוֹתָה לְעוֹשֵׂק אֶת שְׂכָרוֹ, וְחֵד לְמִשְׁרָא גְּלוּל – וְאַחַד גּוֹזֵל בִּידִים מִמֶּשׁ.
 18 מְבַאֵרֵת הַגְּמָרָא: וְצְרִיכֵי שְׁנֵי הַלִּימּוּדִים, דְּאִי אֲשַׁמְעִינָן רַק שְׁגוּלוֹ מוֹתֵר,

יום ראשון
תהלים:
מפרק צ
עד פרק צו

יום שישי

יט מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, ששי עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: והנה באדם . . . לאברהם כו'.

המתפללים בארבעה זוגות תפלין – כך נוהגים: א) מניחים תפלין של יד ותפלין של ראש דרש"י קדם אמירת פֶּרֶק "איזהו", ומתפללים בהם עד אחרי "אף צדיקים" גו', ב) מסירים תפלין של ראש דרש"י, ומניחים – בלא ברכה – תפלין של ראש דשמושא רבא, וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", ואומרים מזמורי תהלים כפי שנגחלק לימי החדש. והמהדרים היו לומדים אותם עם פרוש רש"י ומצודות. ג) אחר כך מניחים תפלין דרבנו תם – בלא ברכה – וקוראים "שמע גו'" "עד אמת", פֶּרֶשֶׁת "קדש גו'" והזכירות שנדפסו בסדור. ולומדים פֶּרֶק משניות כל אחד לפי הבנתו. ד) מסירים תפלין של ראש דרבנו תם, ומניחים תפלין של ראש דראב"ד – בלא ברכה – וקורים "שמע גו'" "עד אמת", ולומדים פֶּרֶשֶׁת חמש עם פרוש רש"י – מפֶּרֶשֶׁת השבוע: יום א' עד שני, ביום ב' פֶּרֶשֶׁה ב' וכו'.

יום שני
תהלים:
מפרק צו
עד פרק קג

שבת

כ מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: עקב, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צז"קג.
תניא: אך . . . והמשכילים יבינו.

כשם שמצות תפלין, עד"מ, יש לה מקום קבוע בראש ובזרוע, ומרגיש כובד התפלה של ראש וההידוק דתפלה של יד, כן הוא במצות אהבה ויראה, וכמ"ש הרמב"ם (יסודי התורה פ"ב ה"א): "האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה"א ונאמר את ה"א תירא", הנה שיעור מצות אלו הוא אשר יורגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן, ולא זו בלבד אז אים זאל ווערען גוט פון דעם, שישכח על כל הדברים המעיקים אותו, אלא עוד שיתעורר בו חיות פנימי בתקוה טובה, כי לבו טוב עליו, וכן במדת היראה נופל עליו פחד גדול ומורא, כי בשעה ההיא הוא נזכר על כל עניניו הלא טובים במחשבה דבור ומעשה, ולבו יכאב בכאב מורגש מיראת העונש ביר"ש ולפעמים הוא ברגש של ירא בושת או גם יראת הרוממות.

כשם שמצות תפלין, על דרך משל, יש לה מקום קבוע בראש ובזרוע, ומרגיש כבד התפלה של ראש וההידוק דתפלה של יד – כן הוא במצות אהבה ויראה, וכמו שכתב הרמב"ם (יסודי התורה פרק ב' הלכה א'): האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבה וליראה אותו, שנאמר "ואהבת את ה' אלקיך", ונאמר "את ה' אלקיך תירא". הנה שיעור מצות אלו הוא אשר ירגשו בהרגש גופני בבשר הלב ממש, וכמו אדם הפוגש את אוהבו הנאמן, ולא זו בלבד שיהיה לו טוב מזה, שישכח על כל הדברים המעיקים אותו, אלא עוד שיתעורר בו חיות פנימי בתקוה טובה, כי לבו טוב עליו, וכן במדת היראה נופל עליו פחד גדול ומורא, כי בשעה ההיא הוא נזכר על כל עניניו הלא טובים במחשבה דבור ומעשה, ולבו יכאב בכאב מרגש מיראת העונש ביראת שמים, ולפעמים הוא ברגש של ירא בשת או גם יראת הרוממות.

יום שלישי

יום ראשון

כא מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.
תניא: ו. זורע . . . 220 ישענו כו'.

תהלים:
מפרק קד
עד פרק קה

ההתעסקות בדרך החסידות הוא, אשר גם בהלכו בשוק טרוד בעסקיו, יחשב מה הוא יכול לעשות בעד עניני החסידות וטובת החסידים, וכשהוא פוגש מי שהוא מאנשי השוק ממכיריו – בעניני מסחר – ידבר על לבו, כי יבוא אל שעורי הלמודים בדא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] או לאיזו התועדות.
וההתעסקות בדרך החסידות הוא חובת גברא [=חובה אישית] מבלי הברדל בין גדול וקטן בידיעת דא"ח.

יום רביעי

יום שני

כב מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, שני עם פירש"י.
תהלים: קור"קו.
תניא: והנה מודעת . . . תכונני.

תהלים:
מפרק קו
עד פרק קז

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אומר: קדם רחיצת הפה שחרית, אין לברך – מלבד בימי התעניות – ברכות השחר.

יום חמישי

יום שלישי

כג מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קח"קיב.
תניא: ז. אשרנו . . . 222 ועלול כו'.

תהלים:
מפרק קח
עד פרק קיב

בחרף תרנ"ב, כאשר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] למד עמי בספר התניא "ונפש השנית בישאל היא חלק אלקה ממעל ממש", הסביר כי הנושאים בתבת "ממעל" ובתבת "ממש" הם הפכים. "ממעל" תארו רוחניות שברוחניות, ו"ממש" תארו גשמיות שבגשמיות. ויבאר, כי זהו מעלת נפש השנית [=האלקית], שעם היותה רוחניות שברוחניות, פועלת בגשמיות שבגשמיות.

יום שישי

יום רביעי

כד מנחם אב

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קיג"קח.
תניא: והנה הארה . . . 222 מרוב.

תהלים:
מפרק קיג
עד פרק קיח

מקובל רבי מפי רבי: אין דער צייט פון מחלוקת הידועה, האבען חסידים דערציילט דעם אלטען רבי'ן די גרויסע יסורים וואס מ'האט פון די מתנגדישע פראסטע אידען. האט דער רבי געזאגט: דער זיידע – אזוי פלעגט דער רבי רופען דעם בעש"ט – האט זייער ליב געהאט די פראסטע אידען. אין די ערשטע טעג ווען איך בין געווען אין מעזריטש, האט דער רבי הה"מ געזאגט: מרגלא בפומי' פון רבי'ן – הבעש"ט – אהבת ישראל איז אהבת המקום, בנים אתם לה' אלתיכם, אז מען האט האלט דעם פאטער האט מען האלט די קינדער.

מְקַבֵּל רַבִּי מִפִּי רַבִּי: בְּזִמְנֵן הַמַּחְלֶקֶת הַיְדוּעָה, סִפְרוּ הַחֲסִידִים לְאֲדָמוֹר הַזֶּקֶן אֶת גְּדֹל הַיְסוּדִים שְׂסוּבָלִים מִפְּשׁוּטֵי הַמַּתְנַגְדִּים. עֲנֵה הַרְבִּי: הַסְבֵּא – כִּךְ הִיָּה הַרְבִּי מְכֻנָּה אֶת הַבְּעַל שֵׁם טוֹב – אֶהֱב בְּיֹתֵר אֶת הַיְהוּדִים הַפְּשׁוּטִים. בְּיָמִים הָרִאשׁוֹנִים שְׁהִיִּיתִי בְּמַעְזְרִיטֵשׁ, הַרְבִּי – הַרֵב הַמַּגִּיד – אָמַר: מַרְגְּלָא בְּפִנְיָהּ [שְׁגוּר הִיָּה בְּפִיו] שֶׁל הַרְבִּי – הַבְּעַל שֵׁם טוֹב – אֶהֱבֵת יִשְׂרָאֵל הִיא אֶהֱבֵת הַמְּקוֹם, "בְּנִים אַתֶּם לֵה' אֱלֹקֵיכֶם" – הַאוֹהֵב אֶת הָאֵב אוֹהֵב אֶת הַבְּנִים.

שבת קודש יום חמישי כה מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
 תניא: והנה שופרי' . . . קיב במ"א.

אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמְּכַתְּבָיו: שְׂמַעְתִּי בְּשֵׁם כְּבוֹד קִדְשֵׁת אַבּוֹתֵינוּ הַקְדוּשִׁים וְצוּקְלָלָהּ "נ"ע זי"ע [=זכר צדיקים וקדושים לברכה לחיי העולם הבא, נשמתם עזן, זכותם יגן עלינו] שֶׁגַם עַל בֵּית צָרִיף לֹמֵר "לְתוֹרָה (וּלְחֶפֶז וּמַעֲשִׂים טוֹבִים)", עַל פִּי מַה שְׂאָמְרוּ רַז"ל (בְּרִכּוֹת יז, א) "נִשְׁי בְּמֵאֵי זְכִיּוֹן, בְּאֶקְרוּנֵי כּו' וּבְאֶתְנוּנֵי כּו' וְנִטְרִין כּו'" [גַּם לְנִשְׁיִם חֵלֶק בְּלַמּוּד הַתּוֹרָה – עַל יְדֵי שְׂמִסְיֻעוֹת לְבַעֲלֵיהֶן].

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שלישי עמ' א

- 1 מְסַלְקִינָן לִיה – מסלקים את המחזיק ממנה, משום שגמרא (דברים ו יח)
- 2 'וְעֲשִׂיתָ הַיִּשָּׁר וְהַטוֹב בְּעֵינֵי ה'" – במקום שאינך נחסר כל כך, נקוט במידת
- 3 חסידות ותוותר לאחר אף על פי שאינך חייב מן הדין. אף כאן, שהמחזיק
- 4 אינו נחסר כל כך, שהרי יכול למצוא קרקע במקום אחר, אל לו להטריח על
- 5 בן המצר לחלק את נכסיו בכמה מקומות.
- 6 הגמרא מבררת באיזה אופן מועילה מחילתו של בן המצר: אָתָּא אִימְרִיף
- 7 בִּיה – אם בא הלוקח ונמלך בבן המיצר, ואמר ליה איניל איזבון – האם
- 8 אלך ואקנה את הקרקע שעל המצר שלך, ואמר ליה זיל זבון – ואמר לו
- 9 בן המצר לך וקח. צָרִיף לְמִיקְנָא מִינֵיהּ אוֹ לֹא – האם צריך הלוקח לעשות
- 10 עמו קנין על מחילה זו, או אינו צריך. רַבִּינָא אָמַר, לֹא צָרִיף לְמִיקְנָא מִינֵיהּ
- 11 – אינו צריך לעשות עמו קנין על ויתורו, וְנִהְרְדְעֵי אָמְרִי, צָרִיף לְמִיקְנָא
- 12 מִינֵיהּ – צריך לקנות ממנו. שאם לא כן, יכול בן המצר לומר משטה הייתי
- 13 כך ולא רציתי אלא להעמידה על דמי שוויה, שאם הייתי בא בעצמי אל
- 14 המוכר היה מבקש ממני עבודה דמים מרובים לפי שהיא חביבה עלי.
- 15 וְהִלְכְתָּא צָרִיף לְמִיקְנָא מִינֵיהּ.
- 16 הלכה העולה מתוך פסק ההלכה שצריך לקנות מבן המיצר על מחילתו:
- 17 הַשְׁתָּא דְאֶמְרַת צָרִיף לְמִיקְנָא מִינֵיהּ – לאחר שנפסקה הלכה שצריך
- 18 הלוקח לקנות מבן המיצר על מחילתו, אִי לֹא קְנוּ מִינֵיהּ – אם לא קנה
- 19 ממנו הלוקח, אלא רק קיבל את רשותו, לא זכה בה לעצמו, אלא הוא
- 20 כשלוחו של בן המיצר וזכה בה עבורו, לפיכך אִיִּיקוּר וְוּל – אם התייקרה
- 21 הקרקע או החלה בינתיים, בְּרִשׁוּתֵיהּ – ברשותו של בן המיצר הוא, ואם
- 22 רוצה לסלק את הלוקח מן הקרקע משלם לו כפי ששילם הוא בשעת
- 23 הקניה, והריוח או ההפסד שלו.
- 24 הגמרא מבארת דין נוסף בענין זה: זְבִין בְּמֵאָה וְשָׁנֵי מֵאָה – אם הלוקח קנה
- 25 את הקרקע במנה אך היא שוה מאתים, תְּוִנָּא – מעינים בדבר, אִי לְכוּלֵי
- 26 עֲלָמָא קָא מוּזִילָא וְזִבְוִין – אם היה המוכר מוכר אותה במחיר זה לכל

- 27 אדם, כגון שהיה דחוק למעות, יְהִיב לִיה מֵאָה וְשָׁקִיל לִיה – בן המיצר נותן
- 28 ללוקח מנה, שהרי גם הוא יכל לקנות במחיר זה, ומסלק אותו מן הקרקע.
- 29 וְאִי לֹא – אם לא היה מוכרה כך לאחר, יְהִיב לִיה מֵאָה וְשָׁקִיל לִיה –
- 30 נותן בן המיצר ללוקח מאתים, כיון שכך שוויה, אלא שהמוכר נתן ללוקח
- 31 מתנה.
- 32 זְבִין בְּמֵאָה וְשָׁנֵי מֵאָה – אם קנה הלוקח את הקרקע במאתים ואינה שוה
- 33 אלא מנה, כְּבוֹד מִינָה – לפי הדין הקודם, שהלוקח נחשב כשלוחו של בן
- 34 המיצר וקונה את הקרקע עבורו, סברו בני הישיבה לומר שְׂמַצֵּי אָמַר לִיה
- 35 לְתַקְוֵי שְׂדֵרְתֵיהּ וְלֹא לְעוֹתֵי – יכול בן המיצר לומר ללוקח לא עשיתי
- 36 אותך שליח אלא כדי לתקן ולא כדי לקלקל, ומכיון שקנית את הקרקע
- 37 ביותר ממחירה אין כאן שליחות ובטל המכר. אֲךְ אָמַר לִיה מֵר קַשִּׁישָׁא
- 38 בְּרִיה דְרַב חֲסִדָּא – בנו הגדול של רב חסדא לְרַב אֲשֵׁי, חָבִי אָמְרִי נִהְרְדְעֵי
- 39 מִשׁוּם דְרַב נְחֻמָּן – כך אמרו חכמי נהרדעא בשם רב נחמן, אִין אוֹנָאָה
- 40 לְתַרְקַעוֹת – אין דין אונאה נוהג במי שקונה קרקע, ואפילו נתן עבודה יותר
- 41 משוויה קיים המקח, ומכיון שבתחילה היתה כוונת הלוקח לקנות את
- 42 הקרקע לעצמו, אלא שאנו מחשיבים כאילו הוא נעשה שליחו של בן
- 43 המיצר, אינו יכול לטעון שמאחר וקלקל בשליחותו יתבטל המקח. לפיכך
- 44 אם בן המיצר חפץ בה יתן ללוקח מאתים ויקח את הקרקע, אבל אם אינו
- 45 חפץ נשארת הקרקע בידי הלוקח.
- 46 הגמרא דנה באיזה אופן יש לחשוש להערמה מצד הלוקח: זְבִין לִיה גְרִינָא
- 47 דְאֶרְעָא בְּמִצְעָא נְכִסִּיהּ – אם מכר ללוקח מעט קרקע באמצע שדותיו ושל
- 48 המוכר, ואחר כך מכר לו קרקע נוספת בצד אותה קרקע, תְּוִנָּא – מעינים
- 49 בדבר, אִי עִידִית הִיא אִי זִיבְוִרִית הִיא – אם אותו המעט שמכר לו תחילה
- 50 היא עידית או זיבורית, ושונה מן הקרקע שמכר לו באחרונה, זְבִינֵיהּ זְבִינֵי
- 51 – זכה הלוקח בקרקע ואין בן המצר יכול לסלקו, כיון שהוא בעצמו בן מצר
- 52 כאן מפני אותו מעט שקנה באמצע.

עדות אישה

יום ראשון י"ט מני"א היתשס"ט

העולם אומרים כן".

המשנה מכשירה עדותה של אישה על רעותה - במקרה ששתייהן נשבו - שהשניה טהורה היא (כתובות כג, ב). ואמרו על כך בגמרא (שם כז, ב) שהוא משום שבשבויה הקילו, והרמב"ם נתן טעם - "הואיל ואיסור כל הספקות כולן מדברי סופרים" (הל' איסור פ"ב, הי"ז).

הרמב"ם פוסק שבדיני ממונות האשה פסולה לעדות תמיד (הלכות יבום וחליצה פ"ד, הל' לא), וכן כתב הרשב"א בתשובותיו (ח"ה, סי' קלט). ואילו רבינו גרשום מאור הגולה ורבינו תם סוברים שקיימת תקנה לפיה כאשר אין אפשרות אחרת מסתמכים על עדות אשה זו גם בדיני ממונות. וכך נוהגים היום על פי ההלכה שנפסקה כך בשו"ע (הר"ם סי' לה סעי' יד, וראה פסקי דין רבניים ג, ע' 77 בע' 68).

הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה ט"ו: **מִי שֶׁהִזְקָה אִשָּׁת אִישׁ, וְהִלְכָה הִיא וּבְעֵלָהּ, וְשָׁלוּם בֵּינוּ לְבֵינָהּ וְשָׁלוּם בְּעוֹלָם, וּבָאָה וְאָמְרָה: 'מֵת בְּעָלִי' - נֶאֱמַתָּה, וְתִנָּשֵׂא אוֹ תִתְיַבֵּם... אֶפְלוּ עֵבֶד, אוֹ אִשָּׁה, אוֹ שִׁפְחָה, וְעַד מִפִּי עַד, מִפִּי עֵבֶד, מִפִּי שִׁפְחָה, מִפִּי קְרוֹבִין - נֶאֱמָנִין לומר מֵת פְּלוֹנִי, וְתִנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ אוֹ תִתְיַבֵּם עַל פִּיהֶם.**

בצד המקורות הפוסלים את עדותה של אשה (שבעות ל, א ועוד) יש מקורות אחרים מהם משתמע אחרת, כמו המשנה (יבמות טז) "מקובלני מרבן גמליאל הזקן, שמשאיין את האישה על פי עד אחד... והוחזקו להיות משייין עד מפי עד, מפי עבד, מפי אישה...". גם בעדות לגבי קביעת קירבה בקשר למצות יבום, עדות האשה קבילה, וזאת, כדברי המהרי"ט, כי "גילוי מילתא בעלמא הוא, משום דבלאו הכי היינו תופסין אותו בחזקת אחיו מן האב והקרובים הוא דמגלן לה מילתא... היינו לפי שכל

מתי אין "זריזין מקדימין למצוה"?

יום שני כ"י מני"א היתשס"ט

מוצאי שבת (וראה רמ"א או"ח תכ"ו, ב).

ועל פי עיקרון זה פסק אדמו"ר הזקן (או"ח צד, ה):

ההולך בדרך והגיע זמן התפילה, מן הדין יכול להתפלל תוך כדי הליכה, אך "כדי לקיים המצוה מן המובחר, נכון הוא שימתין עד שיגיע למחוז הפצו להתפלל שם מעומד, ואין בזה משום... זריזין מקדימין למצוה - כיון שהתכוין כדי לקיים מצוה מן המובחר".

ואין להקשות ממה שכתב בהלכות תפילין (סי' כ"ה, ד), שאם יש לו תפילין ועדיין אין לו טלית, כך שלא יוכל ללבוש את הטלית קודם התפילין ולקיים את ההידור של "תדיר קודם לשאינו תדיר" - יניח תפילין מיד, וכשיביאו לו טלית יתעטף בו מפני שאין משהין את המצוה, ואף "שייעשה אח"כ המצוה יותר מן המובחר - מצוה בשעתה חביבה". כי שם ההידור הוא לא במצוה עצמה, אלא בהקדמת המצוה התדירה לשאינה תדירה שהוא דין צדדי, ואילו כאן התפילה מעומד היא הידור במצוה עצמה, ולכן יש להמתין ולקיים את המצוה ביתר הידור (לקו"ש כרך י"ט, עמ' 76).

הלכות יבום וחליצה פרק ב, הלכה ט: **אם היה הגדול במדינה אחרת - אין אחיו תקמן יבול לומר: 'על אחי הגדול היא המצוה, המתנינו לו עד שיבוא'; אלא אומרין לזה שהוא כאן: 'אויבם או תלין'.**

וכך מבוארת הלכה זו בתרומת הדשן (סי' לה):

אף שקיום המצוה על ידי האח הגדול מובחר יותר, אין להמתין עד שיבוא כי אין משהין מצוה כאשר יש חשש שתחבטל (יבמות לט, ב), וכאן יש לחשוש שכיוון שהוא במדינה אחרת, לא יוכל להגיע. אך כאשר הגדול נמצא באותה מדינה וקרוב הדבר שיבוא, יש להמתין לו כדי שתתקיים המצוה ביתר הידור. מכאן יש ללמוד לענין קידוש לבנה, שמצוה מן המובחר לברך עליה במוצאי שבת "כשהוא מבושם ובגדיו נאים", שיש לנהוג כן רק כאשר ליל מוצאי שבת הוא קודם העשירי בחודש, כך שאפילו אם יהיה מעונן במוצאי שבת ובארבעת הלילות הבאים עדיין ניתן לקדש את הלבנה. אבל אם מוצאי שבת הוא לאחר העשירי בחודש, ויש לחשוש שבחמשת הלילות הבאים תתכסה הלבנה בעננים ויעבור זמן הברכה - אין להמתין עד

גט קודם היבום

יום שלישי כ"א מני"א היתשס"ט

לגרשה, ולפיכך הם מוסיפים כי לסוברים שאדם יכול להקנות דבר שלא בא לעולם הגט כשר.

בהמשך לזה, מסתפק רמי בר חמא מה הדין במצוה לכתוב גט ליבמתו כדי לגרש בו לאחר היבום. ורש"י מבאר שמדובר בכותב גט ליבמתו בעודה זקוקה לו, ובכוונתו לגרשה לאחר שיכנסנה. על כך מקשים התוספות (ד"ה ליבמתו) שלפי דברי הגמרא שאין אדם יכול לכתוב גט לפנויה כיוון שאין בידו לגרשה, גט זה צריך להיות פסול שהרי גם את יבמתו אינו יכול לגרש. ומבאר הרא"ש: היות שהיבם יכול לבוא על היבמה בעל כרחו, יש לומר שכבר עכשו נחשבת היבמה לאשתו שיכול לגרשה. והרשב"א מבאר: מאחר שהיבם יכול לחלוץ לה, דומה הדבר

הלכות יבום וחליצה פרק ה, הלכה ה: **נָתַן גֵּט לְזָקָתוֹ וְלֹא לְמֵאֲמָרוֹ - פְּסָלָהּ עָלָיו וְעַל שְׂאֵר אֶחָיו, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ; וְצָרִיכָה גֵּט לְמֵאֲמָרוֹ, וְחִלְצָהּ לְהַתְיָרָה לְזָר.**

אמרו בגמרא (יבמות נב) שהכותב גט לפנויה כדי לגרש בו כשישאנה, הגט פסול. ופירש רש"י: כיוון שבשעה שנכתב, הגט אינו ראוי לגרשה - אינו גט. והרמב"ם (גירושין ג, ה) מוסיף שסיבת הפסול היא משום שהגט לא נכתב "לשמה", היינו לשם האישה המתגרשת, כי מאחר שעדיין אינה אשתו נמצא שלא נכתב לשם גירושין.

ואילו התוספות (ד"ה ולאשה) והרא"ש מבארים, שהחיסרון הוא בעשיית הסופר שליה לכתובת הגט בשעה שעדיין אינו ראוי

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסמ"צ לז

לאשתו שמגרשה בגט. האם גט זה פוסל את היבמה לכהונה מדרבנן, אך מן התורה פשוט שאינו מועיל. ולריב"ם – מדובר בכותב גט ליבמה לפני

שעשה בה מאמר כדי לגרשה בו לאחר המאמר, והספק הוא האם גט זה מפקיע את המאמר. להלכה, כתבו הרמב"ם והשלחן ערוך (אבן העזר קלב, א ב) שיש לנהוג בספק זה לחומרא.

יום רביעי כ"ב מני"א ה'תשס"ט

החליצה

שחרית כאשר יש אפשרות לכנס אנשים רבים לפני שיצאו לעבודת יומם (רמ"א, סדר חליצה, סי"ג), אולם בימינו החליצה נעשית בצנעה.

ובאשר לייבום בזמנינו - בקהילות המזרח הייבוים היה מעשה מקובל אך בקהילות אשכנז היה מקובל שאין לייבם אלא לחלוץ. אכן, בתקנות הרבנות הראשית לישראל משנת תש"י ("חרם ירושלים"), נאסר לייבם בארץ ישראל, ללא קשר למוצא היבם, אלא רק במקרים מיוחדים, כי "בזמננו ברור הדבר שרוב יבמים אינם מכוונים לשם מצוה, ומשום דרכי שלום ואחדות במדינת ישראל, שלא תהיה התורה כשתי תורות" (תחוקה לישראל על פי תורה, ח"ג, עמ' 69). שנה לאחר מכן, היה מי שיצא נגד התקנה, וקבע שגם בזמן הזה מצות היבום קודמת לחליצה עבור הספרדים, וכי להחלטות הרבנות הראשית לישראל אין סמכות לאסור את מצות היבום (יביע אומר, ח"ו, אבן העזר סי' יד). אולם למעשה גם גדולי הרבנים מעדות ספרד פסקו לאסור את הייבום בימינו (ראה: שו"ת עמק יהושע, ח"ג, סי' לז).

הלכות יבום וחליצה פרק ח, הלכה י"ג: ועל דרך זו תבין ותורה בכל הספקות שיאדעו לענין יבום וחליצה, שהרי בארנו כל העקרין שעליהן תסמך. ותדע מי הוא שחולץ, ומי הוא שמיבם, ומי היא הפטורה מן החליצה ומן היבום, ומי היא הראויה ליבום. כאשר אדם מת בלי להשאיר אחריו צאצאים, אחיו מצווה לייבם את אשת אחיו, כלומר לשאתה לאישה, ולהקים לאחיו שם על ידי העמדת צאצאים מאשת אחיו. לחלופין, ניתן לבצע חליצה בה האח מצהיר בפומבי על סירובו לייבם את אשת אחיו, ולאחריו האישה מותרת להינשא לכל אדם. החליצה מתבצעת כאשר האדם נועל סנדל מיוחד לכך, בפני שלושה דיינים. האישה חולצת את סנדלו, יורקת בפניו (על הרצפה) וקוראת "ככה ייעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו", ומסיימת: "ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל". בכך האישה מעבירה ביקורת על אחי בעלה על שהוא מסרב לשאת אותה לאישה ולדאוג להמשכיות של אחיו. בעבר הייתה החליצה מתקיימת בפרהסיה, אחר תפילת

יום חמישי כ"ג מני"א ה'תשס"ט

איסור או ממון

היא שקר הרי נאמן אדם לאסור על עצמו אף כנגד מאה עדים ("שו"א אנפשיה חתיכה דאיסורא")? אלא שציווי התורה "לו תהיה לאישה" ו"לא יוכל לשלחה" מתיר אותה לשבת תחתיו, אך זאת רק כאשר הוא וודאי מוציא שם רע, ואילו במוציא שם רע בנישואין הראשונים, שספק הוא – יכול הוא לגרשה. ויש לתמוה: אם מצות התורה "ולו תהיה לאישה" לא חלה כאן, מדוע אינו חייב לגרשה ורק "אם רצה לגרש – יגרש"? והגרסה "ע גרודינסקי מיישב את קושיית ה'משנה למלך": האיסור לשלחה כל ימיו הוא במהותו שעבוד של הבעל לאשתו בדיני ממונות, ואם כן כאשר יש ספק בדבר הרי זה בגדר 'ספק ממון', שעלינו ללכת בו לקולא, ולא 'ספק איסור'. ולכן גם לענין הגירושין פסק הרמב"ם "אם רצה לגרש – יגרש", כי דין זה נובע משעבוד ממוני.

(שו"ת אבינו ח"ג סי' פ"ב אות ז)

הלכות נערה בתולה פרק ג, הלכה ט: קדש נערה ונרששה, וְחֹר וְקִדְשָׁהּ וְהוּצִיא עָלֶיהָ שֵׁם רַע, וְהָבִיא עִדִים שֹׁנְתָהּ תַּחְתּוּי בְּקִדְשֵׁי הָרְאוּשׁוֹנִים, וְנִמְצְאוּ זִמְמוּן - תְּרֵי זֶה פְּטוּר... וְכָל תַּפְטוּר - אִם רָצָה לְגַרְשׁ, יִגְרַשׁ. הגמרא (כתובות נו, א) מסתפקת האם מוציא שם רע על אשתו בנישואיו הראשונים, לוקה ומשלם קנס. וכיון שהבעיה לא נפשטה פסק הרמב"ם שפטור מקנס וממלקות כי ספק ממון לקולא, ואין לוקים על הספק. אך על דברי הרמב"ם הנוספים ש"אם רצה לגרש יגרש" הקשה ה'משנה למלך': מקנס הוא אכן פטור כי אי אפשר לחייבו מספק כי ספק ממון לקולא, וכן אין לוקים על הספק, אבל איך מותר לו לגרש, היפך ציווי התורה "לא יוכל שלחה", והרי ספיקא דאורייתא לחומרא? ומבאר העונג יום טוב:

לכאורה, האיסור על המוציא שם רע לגרש את אשתו אינו מובן: לטענתו, הרי היא אסורה עליו, ואף שהתברר שטענתו

יום שישי כ"ד מני"א ה'תשס"ט

השקאת הסוטה

הראיות בהלכה, לפיהם "על פי שני עדים יקום דבר" (דברים יז, ט). לפיכך חז"ל הגבילו את השימוש בכך למקרים שאין בהם עדות, אף הקלושה ביותר, היכולה לתמוך בעמדת הבעל או בעמדת האישה. ה'אבן עזרא' מזכיר את דברי חז"ל שאפילו עדות נשים די בה למנוע את פתיחת הליך הברירה באמצעות המים. והוא הדין

הלכות סוטה פרק ג, הלכה ב: הגיעו לירושלם, בית דין הגדול מושיבין אותה ביניהן, ומאמיין עליה שלא בפני בעלה, ומפחידין אותה פחד גדול שלא תשתה. ואומרין לה: 'פתי, הרבה יין עושה... אל תגרמי לשם הגדול שנקבת ב'קדשה', ש'מחה על המים'.

בדיקת הסוטה במים המאררים היא הליך לא שגרתי בדיני

המרים ונמצאת טהורה, וחזרה לבית אחותה. יצאת שמחה לקראתה, חיבקה אותה ונשקה לה בפיה. כיון שנשקו זו לזו, הריחה במים המרים, ומיד מתה".

אכן, נאמר במשנה שבשלהי הבית השני, "משרבו המנאפין, פסקו המים המאריים. ורבי יוחנן בן זכאי הפסיקן" (משנה סוטה ט, ט).

הרמב"ן בפירושו על התורה מוסיף ומסביר כי הדבר הבלתי רגיל הזה והסתמכות על הנס נובעים מכך שבמקום בו נוהג העם כולו בקדושה ובטהרה, והפריצות הינה מעשה יוצא-דופן, יש מקום לנס ממרום לכבוד ישראל, אבל משעה שנתקלקלו ישראל בעבירות, פסק הנס שנעשה לכבוד ישראל ולהיותם עם קדוש.

אם ידע האיש שאשתו מזנה תחתיו, אך שתק ולא עשה דבר להניאה ממעשיה (ספרדנו, שם).

"יכולת הגילוי" של המים המרים מוצגת על ידי חז"ל כפלא שאינו ניתן להבנה לפי חוקי הטבע. וכך מובא במדרש תנחומא (נשא, פרשה ו):

"מעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו, והייתה אחת נשואה בעיר אחת ואחת נשואה בעיר אחרת. ביקש בעלה של אחת מהן לקנאות לה ולהשקותה מים המרים בירושלים. הלכה לאותה העיר שהייתה אחותה נשואה שם. אמרה לה אחותה: מה ראית לבוא לכאן? אמרה לה: בעלי מבקש להשקות אותי מים המרים. אמרה לה אחותה: אני הולכת תחתך ושותה. אמרה לה: לכי. לבשה בגדי אחותה, והלכה תחתיה, ושתתה מי

בין מבו לשכונה שבת קודש כ"ה מני"א היתסי"ט

קשר עם אישה האסורה עליו ("נטען על ערוה") – לא יגור איתה באותו מבו.

והוסיף הרמב"ם - "ולא יראה באותה שכונה":

'שכונה' קטנה מ'מבוי' ויש בה שלושה בתים (תוס' כתובות שם ד"ה ואם). ואף שהמגורים נאסרו בכל המבוי, להיראות איתה באקראי אין איסור, אלא בסמוך לביתה. ודבר זה נלמד מאותו מעשה "באחד שהיו מרננין אחריו עם חמותו" שנאסר עליו "לעבור על פתח ביתה" (קידושין שם), וכך גם ה"נטען על הערוה" לא יעבור "באותה שכונה" כדי שלא יפגש עימה סמוך לביתה. ומה שכתב הראב"ד שרק בחמותו נאמרה הלכה זו, כיון שליבו גס בה, תמוה - הרי החשוד בקשר עם הערווה וודאי שליבו גס בה ויש לאסור עליו להיות בשכונתה.

(מגדל עוז)

הלכות איסורי ביאה פרק ב, הלכה יב: מי שנטען על ערוה, או שיצא לו שם רע עמה - לא ידור עמה במבוי אחד, ולא יראה באותה השכונה.

לכאורה, מקור ההלכה הוא בסיפור הגמרא (קדושין יב, ב) באחד שנטען על קשר עם חמותו, וציווה רב אשי להכותו מכת מרדות משום שעבר על פתח ביתה, כפי שהביא הרמב"ם בסוף ההלכה. ותמה עליו הראב"ד: אולי רק בחמותו אסרו חכמים, כיון שלב חתנה גס בה, ואילו באישה אחרת אין סיבה לאסור לגור באותו רחוב!

ומבאר המגדל עוז:

הרמב"ם למד הלכה זו מהדין שכהן שגירש את אשתו לא יגור עמה באותו מבו (כתובת כה, א) כי מכיון שהיו נשואים בעבר יש לחשוש שמא יבואו לידי עבירה, ומכאן שכל אדם שיש לו

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום רביעי עמ' א

1 אתכם בלא שְׁבָהָא. ורשאי אני לעשות כן, כפי דְּאָמַר רב יהודה, וְאִיתִימָא
2 רב הונא, וְאִיתִימָא רב נחמן, הַאי שְׁבָהָא דְּשָׂבִיב - הַנוטע כרמים בשדות
3 אחרים ועובד בהם כאריס ונטל מחצה מהם, ומת, וְיִרְשִׁים דִּילְיָה מְסַתְלָקִין
4 לְהוּ בְּלֵא שְׁבָהָא - יכול בעל הקרקע לסלק את יורשיו בלא שיקבלו בשבח
5 השדה כלל. ומסיימת הגמרא: וְלֵאמוּ מִלְּתָא הֵיא - ודבר זה אינו נכון, אלא
6 נוטלים בשבח ככל ירושה שהוריש להם.
7 מעשה נוסף: הָהוּא שְׁבָהָא - מעשה באדם שהיה נוטע כרמים בקרקעות
8 אחרים ועובד בהם כאריס, דְּאָמַר לְהוּ לְבַעְלֵי הַשְּׂדוֹת, אִי מְפַסְדִּינָא
9 מְסַתְלָקִין - אם יהיה הפסד מחמתי אסתלק. ולבסוף אכן אֲפִסְדִּי חֵלֶק
10 מהשבח הראוי לבוא, ועדיין נשאר שבח בכרמים שנטע. אָמַר רב יהודה,
11 מְסַתְלָק בְּלֵא לִיטוּל כִּלְל שְׁבָהָא מהפירות שנשאר, שכן מפרשים אנו את
12 כוונתו שיתלק בלא ליטול כלום. רב בְּהֵנָא אָמַר, מְסַתְלָק מְנִיעֵת
13 הכרמים, אבל וְשָׂקִיל - נוטל הוא שְׁבָהָא, שכונתו היתה שכאשר יפסיד,
14 יסתלק מלעבוד, אבל יטול השבח. וּמוֹדָה רב בְּהֵנָא, דְּהֵיא אָמַר בּמְפֹרֵשׁ
15 אִי פְסִידָא מְסַתְלָקִין בְּלֵא שְׁבָהָא - אם אפסיד אסתלק לגמרי ואף לא
16 אטול השבח, אכן מְסַתְלָק בְּלֵא שְׁבָהָא. רָבָא אָמַר, אף אם אמר שיתלק
17 בלא ליטול השבח שנשאר, אֲסַמְכָתָא הֵיא - אמר כן רק בגוזמא שאדם
18 מבטיח את חבירו כדי שישמוך עליו, שאם יפסיד יסתלק מזה, וְאִסְמְכָתָא
19 לֵא קִנְיָא - ואין דבריו תופסים כקנין, ולכן אף שאמר שלא יטול כלום, אינו
20 מפסיד מחמת דבריו.
21 מקשה הגמרא על דעת רבא: וְלִרְבָּא, מֵאִי שָׂנְא - מה שונה דין זה מְהָא
22 דְּתֵנָּן - ממה ששינונו במשנה (לעיל קד.). המקבל שדה מחבירו לזרעה ולא

23 זרעה, משלם לבעל השדה כמה שהיתה ראויה לעשות, משום שכך כותב
24 לו אַם אוֹבֵיר - אעשה את השדה בורה, וְלֵא אֲעָבִיר - ולא אעבוד להצמיח
25 בה פירות, אֲשֶׁלֶם בְּמִיטְבָּא - במיטב, ואין אומרים שנחשב כאסמכתא.
26 אלא צריך לשלם כפי שאמר, ואף כאן עליו להפסיד כל השבח כפי שאמר.
27 מתרצת הגמרא: הָתָם בּמִשְׁנָה לא חייב לקנוס את עצמו יותר מכפי הראוי,
28 אלא מֵאִי דְּאֲפִסְדִּי מְשִׁלֵּם, והרי הפסיד את כל מה שהיה ראוי לצמוח אילו
29 היה עובד בה, וְהָכֵא - גם כאן ראוי שנאמר כן, דְּמֵאִי דְּאֲפִסְדִּי מְנַבְּינָן לֵיהּ
30 - מנכים מחלקו את השבח שהפסיד, וְאִירְדֵּי יְהִיבֵנָן לֵיהּ - ומכל מקום את
31 שאר השבח שנשאר נותנים לו.
32 מעשה נוסף: אדם ושמו רוֹנִינָא, שְׁבָהָא דְּרַבִּינָא הָהוּ - היה נוטע כרמים
33 בקרקעותיו של רבינא, ועובד בהם כאריס לקבל מחצית הפירות הצומחים
34 בהם. פעם אחת אֲפִסְדִּי רוניא ולא השבירו הפירות, ומחמת כן סְלָקִיה -
35 סלקו רבינא. אָתָא לְקַמְיָה דְּרַבָּא - בא רוניא לפי רבא, אָמַר לֵיהּ, חָזִי מַר
36 מֵאִי קָא עָבִיר לִי - יראה הרב מה עשה לי רבינא. אָמַר לֵיהּ רבא לרוניא,
37 שְׁפִיר עָבִיר - טוב עשה רבינא שסילקך משדותיו. אָמַר לֵיהּ רוניא, הָא -
38 הרי לא הִתְרַדָּה בִּי קודם שסילקני, וכיצד יכול לסלקני בלא התראדה. אָמַר
39 לֵיהּ רבא, לֵא צְרִיכָא - לא היה רבינא צריך להִתְרַדָּת בך, מפני שאתה
40 כמותרה ועומד, כיון שאם תפסיד לא יוכל רבינא בעל הקרקע להשיב
41 לעצמו את הרווח שהפסיד. וְרַבָּא לְמַעֲמֵיהּ - לשיטתו. דְּאָמַר רָבָא, מְקַרְי
42 דְּרַבְּרִין - מלמד תינוקות, וכן שְׁבָהָא - נוטע כרמים בשדות אחרים ועובד
43 בהם כאריס ונטל מחצית הפירות שצומחים בהם, וכן מְסַתְלָא - טבח
44 השוחט ובודק את הבהמות, וְכֵן אוֹמְנָא - מודה תינוקות,

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - י"ט-כ"ה מנחם-אב ה'תשס"ט

יום ראשון י"ט מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות גרושין פרק י

א. כל מקום שאמרנו בחבור זה שהגט בטל, או אינו גט, או אינה מגרשת - הרי זה גט בטל מן התורה, ועדין היא אשת איש גמורה; ואם נשאת, תצא והולך [מהנישואין השניים] ממזר. ואם היה בעלה כהן, לא נאסרה עליו משום גרושה - חוץ מן המגרש את אשתו ואמר לה 'הרי את מגרשת ממני, ואין את מתרת לכל אדם'; שאף על פי שאין זה גט, הרי זו פסולה לכהנה מדבריהן, שנאמר: "ואשה גרושה מאישה"; אפרו חכמים: אפלו לא נתגרשה אלא מאישה ולא התרה לכל, נאסרה לכהנה - וזהו ריח הגט, שפוסל בכהנה מדבריהן.

ב. וכל מקום שאמרנו בחבור זה שהגט פסול - הרי זה פסול מדברי סופרים בלבד; ונפסלה בו מן הכהנה מדברי תורה. ולכתחלה לא תנשא, ואם נשאת לא תצא והולך פשר. וכתבין לה גט אחר פשר, ונותנין לה והיא - [בעודה] תחת בעלה [השני]. ואם אי אפשר לכתב אחר, והיה הבעל [השני] רתיק [ישר ובעל מידות] וגרש מעצמו - הרי זה משבח, אם אין לו בנים; אבל אם יש לו בנים - לא יוציא מפני פסול הגט, שמא יוציא לעז [שם רע] על בניו [שהם ממזרים].

ג. וכל מקום שאמרנו בחבור זה 'הרי זה ספק גרושין', או שהיא ספק מגרשת - לא תנשא. ואם נשאת, תצא; והולך ספק ממזר, מפני שהיא ספק ערוה. ובין שגרש את אשתו בגט פסול, או שהיתה ספק מגרשת ורצה להחזירה - הרי זו מתרת לבעלה; ואינו צריך לחדש הנישואין ולכרף שבע ברכות ולכתב כתובה, עד שתתגרש גרושין גמורין.

ד. כל מי שנשאת בגט בטל, הרי זו צריכה גט מבעל שני מדבריהן - כדי שלא יאמרו: 'אשת איש יוצאה בלא גט'; וצריכה גט מן הראשון להתיקה לשאר העם. ונאסרה על שניהם לעולם אף על פי שנבעלה בשגגה, כדי שלא יאמרו: 'החזיר זה גרושתו אחר שנשאת'; ואם עבר אחד משניהן והחזירה, יוציא.

ה. וכן הדין באשה שבאו לה עדים שמת בעלה ונשאת, ואחר כך בא בעלה, בין שהיה בעלה פקת, בין שהיה חרש, בין שנשאת לפקח, בין שנשאת לחרש שאין קדושו קדושין גמורין - תצא משניהן, וצריכה גט משניהן, ונאסרה על שניהן עולמית.

ו. הרי שנתקדשה, ואחר כך בא בעלה, או נמצא הגט בטל - הרי זו מתרת לבעלה, ואינה צריכה גט משני, שאין קדושין תופסין בעריות; ואין חוששין שמא יאמרו 'אשת איש יוצאה בלא גט' - כיון שלא נשאת [אלא], יאמרו: 'תנאי היה בקדושין ולא נתקיים'.

ז. האשה שנשאת, ואחר כך נמצא הגט בטל, או בא בעלה

אחר ששמעה שמת - אין הבעל הראשון והשני זכאין לא במציאתה, ולא במעשה ידיה, ולא בהפר נדריה. וכל פרות [מנכסיה] שאכלו שניהן אחר שנשאת, אין מוציאין מהן; ואין לה כתובה, ולא תנאי מתנאי כתובה, ולא מזונות - לא על זה ולא על זה. ואם נטלה מזה או מזה - תחזיר. וכל מה שבלה [נשחק] או אבד מנכסיה, אפלו מנכסי צאן ברזל [נכסי האשה שהבעל מקבל עליהן אחריות] - אין מוציאין אותן לא מזה ולא מזה. והולך מן השני ממזר; ואם בא עליה הראשון קדם שיגרש השני, הרי הולך ממזר מדבריהם. גרשה השני ונטלה ממנו כתובה, ואחר כך בא בעלה או נמצא הגט בטל - אין מוציאין מידה מה שנטלה, לא מן המזונות ולא מן הכתובה.

ח. וכן הדין באחיו שקדש אשה והלך, ושמע בו שמת, ויבם אשתו, ואחר כך בא - תצא מזה ומזה, וצריכה גט מזה ומזה; וכל הדרכים [הדינים] האלו בה. וכן אם קדש אשה, והלכה למדינה אחרת, ושמע שמתה, ונשא אחותה, ואחר כך נודע שלא מתה - צריכות גט ממנו שתיהן, וכל הדרכים האלו בהן.

ט. אבל אם הלכה אשתו הנשואה למדינה אחרת, ושמע שמתה, ונשא אחותה, ונמצאת אשתו קיימת - אין אחותה צריכה ממנו גט, ואשתו מתרת לו; וכן שאר העריות שנסאן בתוקת היתר, ונמצאו ערוה - אינן צריכות גט, שאין קדושין תופסין בעריות.

י. ומפני מה הצריכו אחות ארוסתו גט - שמא יאמרו: 'תנאי היה בארוסין, וכדת נשא אחותה'; והואיל ויצאה אחותה בגט, אחותה שהיא ארוסתו הראשונה אסורה, כדי שלא יאמרו: 'נשא אחות גרושתו'.

יא. כתב הסופר, וטעה ונתן גט לאיש ושוכר [שטר פרעון הכתובה] לאשה, או שטעו הן ונטל הבעל הגט, ונטלה היא השוכר, וכמדמה להם שנתגרשה, ולאחר זמן והרי הגט יוצא מתחת ידי האיש - אם לא נשאת, הרי זו אינה מגרשת, ונתגלה הדבר שעדין לא נתגרשה, ויתן לה הגט בפנינו, ותהיה מגרשת משעת נתינתו. ואם נשאת, ואחר כך הוציא הבעל את הגט ואמר: 'עדין לא נתגרשה, שהרי הגט בכדי ולא הגיע לידה' - אין שומעין לו לאסרה על בעלה, אלא הרי זו בתוקת גרושה, ונפל הגט מידה ומצאו זה, והרי בא לאסרה על בעלה השני.

יב. המוציא את אשתו משום שם רע [שם שזינתה], או משום שהיא פרוצה בנדרים [נוודת הרבה] - אומרין לו: 'הודיעה שמפני זה אתה מוציאה, כדי ליסרה; ודע שאין אתה מחזיר אותה לעולם'. ומפני מה המוציא את זה לא יחזירה לעולם? גזירה, שמא תנשא לאחר, ותעשה תשובה ותהיה צנועה תחתיו, ויאמר הראשון: 'אלו הייתי יודע שפן הוא, לא הייתי מגרשה', ונמצא כמגרש על תנאי ולא נתקיים, שנמצא הגט בטל למפרע. לפיכך אומרין לו: 'אמר

והגדילו והוסיפו בדבר זה שעלה על דעתם, עד שהורו שמי שיש לו בן משפחתו, חוששין לו, ולא תתיבם אשתו [אם ימות בלא בנים] - שמא שחרר שפחתו ואחר כך בא עליה; ויש מהן שהורה שונדאי שחרר, שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. וכל הדברים האלו - רחוקים הם בעיני עד מאד מדרבי ההוראה, ואין ראוי לסמוך עליהן; שלא אמרו חכמים תזקה זו, אלא באשתו שגרשה בלבד, או במקדש על תנאי וכצל סתם, שהרי אשתו היא, ובאשתו הוא שחזקהו שאינו עושה בעילתו בעילת זנות, עד שיפרש שהיא בעילת זנות, או יפרש שעל תנאי הוא בוצל. אבל בשאר הנשים - הרי כל זונה בחזקת שבעל לשם זנות, עד שיפרש שהוא לשם קדושין. ואין צריך לומר בשפחה או גויה שאינה בת קדושין, שאין חוששין להן כלל, והרי הן מהן בחזקת גוי ועבד, עד שיודע בנדאי שנסתחררה אמו או נתגירה.

כ. מי שהחזקה אשת איש, בין מן הנשואין בין מן הארוסין, ויצא שמה בעיר מגרשת, אפלו רב העיר או פלן מעבירין קול שנתגרשה - אין חוששין לה, והרי זו בחזקתה; אבל אם יצא שמה בעיר מקדשת, והחזק הקול בבית דין, שהרי היא מקדשת בספק כמו שבארנו, ואחר כך יצא עליה קול שנתגרשה מאותן הקדושין - הרי זו מגרשת, שקול אסרה וקול התיבה.

כא. לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה; ולא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה. ולא יגרש אדם אשתו ראשונה, אלא אם כן מצא בה ערות דבר, שנאמר: "כי מצא בה ערות דבר" וגו'. ואין ראוי לו למהר לשלח אשתו ראשונה; אבל שניה, אם שנאה ישלחה.

כב. אשה רעה בדעותיה [מדותיה], ושאינה צנועה כבנות ישראל הפשרות - מצוה לגרשה, שנאמר: "גרש לך, ויצא מדון". ואשה שנתגרשה משום פריצות - אין ראוי לאדם כשר שישאנה, שאין זה מוציא רשעה מביתו וזה מכניסה לתוך ביתו.

כג. מי שנתגרשה אשתו - הרי זה מגרשה בגט, ותהיה מגרשת. אבל אם נשתפת - אינו מוציאה עד שתבריא; ודבר זה תקנת חכמים הוא, כדי שלא תהיה הפקר לפרוצים, שהרי אינה יכולה לשמר עצמה. לפיכך מניחה ונושא אחרת, ומאכילה ומשקה משלה [על חשבונה]. ואין מחייבין אותו בשאר כסות ועונה, שאין כל דעת לדור עם השוטים בבית אחד; ואינו חייב לרפותה, ולא לפדותה. ואם גרשה, הרי זו מגרשת; ומוציאה מביתו, ואינו חייב לחזור ולהטפל בה.

הלכות גרושין פרק יא

א. אין נושאין קטנה. והנושא קטנה תומה, ולא רצת בפעל - הרי זו ממאנת והולכת, ואינה צריכה ממנו גט; שאין קדושי קטנה קדושין גמורין, כמו שבארנו. וכן קטנה שהשיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה כשהיא קטנה - הרי היא כיתומה בחיי אביה; ואם נשאת כשהיא קטנה, הרי זו ממאנת.

בלבד לגרשה, שאין זו חוזרת לך לעולם; ואם עבר והחזיר, לא יוציא.

יג. וכן המוציא את אשתו משום אילונית [עקרה], או משום שרואה דם בכל עת תשמיש - הרי זה לא יחזיר לעולם; שמא תנשא לאחר, ותלד האילונית ותתרפא הנדה, ויאמר: 'אלו הייתי יודע שפן הוא, לא הייתי מגרש' - ונמצא הגט בטל והבנים ממזרים; ואם עבר והחזיר, לא יוציא.

יד. שליח שהביא גט בחוצה לארץ ואמר בפני נכתב ובפני נחתם - הרי זה לא ישאנה, שאנו חוששין שמא עיניו נתן בה ולפיכך העיד לה; וכן עד אחד שהעיד לאשה שמת בעלה, ונשאת על פיו - הרי זה לא ישאנה; וכן החכם שאסר את האשה בנדר על בעלה - הרי זה לא ישאנה; וכן הנטען על השפחה [יצא קול שבא עליה] ונשתחררה, על הנכרית ונתגירה - הרי זה לא ישאנה; וכן גוי ועבד הבא על בת ישראל, אף על פי שחזר הגוי ונתגיר, העבד ונשתחרר - הרי זה לא ישאנה. וכלן, אם עברו ונשאו - אין מוציאין מדם.

טו. וכלם [דלעיל בהלכה הקודמת] שהיו להן נשים, ומתו נשותיהן, או שנתגרשו והיו הנשים הן שהרגילו [גרמו] את בעליהן לגרשן - הרי אלו מתרות להנשא להם לכתחלה; וכן אם הלכו נשים אלו ונשאו לאחרים, ונתאלמנו או נתגרשו [מנישואיהן השניים] - הרי אלו מתרות להנשא להן לכתחלה.

טז. וכל אחת מהן מתרת להנשא לכן העד שהעיד לה, או לכן החכם שאסרה על בעלה, או לכן הנטען עליה, או לשאר קרוביה - שאין אדם חוטא כדי שיהנה אחר; ומתרת האשה להנשא לאחד מעדי גרושיה, או מעדי מאוניה [קטנה שהשיאו אחיה שדי לה במיאון לבטל נישואיה], או לאחד מן הדינים שחלצה בפניהם [היבמה] - שאין חוששין אלא לעדות אחד. ולעולם יתרחק אדם מעדות מאון [שמא תתחרט על מיאונה], ויתקרב לחליצה. **יז.** המגרש את אשתו, וחזר ובעלה בפני עדים קדם שתנשא לאחר, בין שגרשה מן הנשואין, בין מן הארוסין - הואיל ואשתו היתה, הרי זו בחזקת שהחזירה, ולשם קדושין בעל, לא לשם זנות, ואפלו ראו אותה שנתן לה מעות; שחזקה היא שאין אדם עושה בעילתו באשתו בעילת זנות, והרי בידו לעשותה בעילת מצוה. לפיכך הרי זו בחזקת מקדשת קדושי ודאי, וצריכה ממנו גט שני.

יח. נתיחד עמה בפני עדים - אם היתה מגרשת מן הנשואין, חוששין לה שמא נבעלה, והן הן עדי יחוד, הן הן עדי ביאה; שכל המקדש בביאה, אינו צריך לבעל בפני עדים, אלא יתיחד בפניהן ויבעל, כמו שבארנו. לפיכך צריכה גט מספק, והרי היא ספק מקדשת. ואם היתה מגרשת מן הארוסין - אין חוששין לה, שהרי אין לבו גס [מורגל] בה.

יט. הורו מקצת הגאונים, שכל אשה שתבעל בפני עדים, צריכה גט - חזקה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.

ב. החרשת - אף על פי שגשואייה מדברי סופרים פשוטי קטנה - לא תקנו לה למאן, כדי שלא ימנעו מלנשאה. ג. ממאנת היא הקטנה - בין מן הארוסין, בין מן הנשואין, בין בפני בעלה, בין שלא בפניו; וכשם שממאנת בבעל, כך ממאנת בבעל. וממאנת בבעל זה, ונשאת לאחר; וממאנת בשני, וכן בשלישי - אפלו פמה פעמים; כל זמן שהיא קטנה, יש לה למאן. וקטנה שלא מאנה, אף על פי שהיא נשואה, והלכה ונתקדשה לאחר, כשהיא קטנה - קדושיה הן הן מאוניה.

ד. ועד מתי הבת ממאנת? כל זמן שהיא קטנה, עד שתהיה נערה, או עד שיודע שהיא אילונית [עקרה, שאין לה ימי נערות]. במה דברים אמורים? בשלא בא עליה הבעל אחר שנעשית בת שתיים עשרה שנה ויום אחד. אבל אם הגיעה לזמן הזה ונבעלה - הואיל והבעילה קונה מן התורה כמו שבארנו, הרי זו אינה ממאנת; ואינה צריכה בדיקה למאן [אם הביאה ב' שערות], שתוקתה שהביאה סימנין.

ה. הרי שנבדקה ולא נמצא לה סימנין - הואיל ונבעלה אחר שהגיעה לזמן הראוי לסימנין, הרי זו חוששין לה שמא הביאה ונשרו; ולפיכך צריכה גט מספק. ואם מאנה אחר שנבדקה, ונתקדשה לאחר - צריכה ממנו גט מספק; ואם נשאת - תצא מזה ומזה, והולד ספק ממנו משניהם. ו. קטנה שלא מאנה והגדילה - ואף על פי שלא בעלה בעלה משנעשית בת שתיים עשרה שנה ויום אחד - הרי זו אינה ממאנת, שהרי הגדילה, וצריכה גט מדברי סופרים; שהרי לא בא עליה אחר שהגיעה לשני נערות, עד שנחוש לה שמא הביאה סימנין ויהיה ספק מקדשות, ולא בא עליה אחר שגדלה, כדי שתהיה אשת איש גמורה; ונמצאת שאינה צריכה גט אלא מנשואי קטנות, שהם מדברי סופרים. לפיכך, אם עמדה ונתקדשה אחר שגדלה, תופסין בה קדושי שני; ואם גרש הראשון, כנס השני. אבל אם גרש שני, לא יקנס ראשון - שמא יאמרו: 'החזיר גרושתו מאחר שנתארסה'. ואם בא עליה שני קדם שיגרש ראשון - תצא מזה ומזה, מפני שהיא דומה לאשה ששמעה שמת בעלה ונשאת ואחר כך בא בעלה. ואין הולד מן השני ממנו; ואם בא עליה ראשון קדם שיגרש השני, הולד ממנו.

ז. איזו היא קטנה שצריכה למאן? מבת שש עד בת עשר, בודקין אותה לפי יפי דעתה: אם יודעת לשמר [כסף] קדושיה ושהן קדושיה, לא שתשמר אותם כמו שמשמרת האגוז והתמרה וכיוצא בהן - הרי זו צריכה מאן; ואם אינה יודעת לשמר קדושיה - אינה צריכה למאן, אלא הולכת לבית אמה כאלו לא נתקדשה מעולם. ופחותה מבת שש - אפלו יודעת לשמר, אינה צריכה מאן; ויתרה על בת עשר - אפלו סכלה [טיפשה] ביותר, צריכה מאן. וכל מי שהשיאה אחיה או אמה או קרובה, שלא לדעתה - אינה צריכה למאן.

ח. כיצד ממאנת? אומרת בפני שנים: 'אין רצוני בפלוני בעלי', או 'אין רצוני בקדושין שקדשוני אמי או אחי', וכיוצא בדברים אלו; ואפלו היו אורחין מסבין בבית בעלה, והיא עומדת ומשקה עליהן, ואמרה: 'אני רוצה בפלוני בעלי' - הרי זה מאן.

ט. השנים שממאנת הקטנה בפניהן, כותבין לה: 'ביום פלוני מאנה פלונית בת פלוני בפנינו בפלוני בעלה', וחותמין ונותנין לה; וזה הוא גופו [עיקרו] של גט מאן. וגט מאן - אינו כגט הגרושין שנתנתו מגרשת, ואינו צריך כתיבה לשמה, ולא מסיקה, ולא דבר ממשפטי [מדיני] גט הגרושין; ואין כותבין בו טפסי [נוסח] הגט, שמא יראה כגט גרושין, לפי שאינו אלא כמעשה בית דין [תיעוד המיאון].

י. השנים שממאנת בפניהן, צריכין שהיה מכירין אותה ואת בעלה שמאנה בו; לפיכך כל מי שראה אותה שמאנה, ושמע מאוניה - יש לו לכתב לה גט מאן, אף על פי שאינן מכירין. וכבר נהגו ישראל לכתב גט מאן בגט זה:

יא. 'כך בשבת כך וכך יום אחד פלוני שנת כך וכך למנן פלוני, מאנה פלונית בת פלוני בפנינו, ואמרה שאמי או אחי הטעוני והשיאוני או קדשוני ואני קטנה [השיאוני -] לפלוני בר פלוני. והשתא [כעת] גליתי דעתי קדמיכון [לפניכם] דלא צבינא ביה ולא קיימנא עמיה [שאיני רוצה בו ואיני עומדת עימו]. ובדקינן פלונית דא [ובדקנו אותה] ואתברר לנא [והוברר לנו] דעדין קטנה היא, וכתבנא וחתמנא ויהבנא לה לזכו [וכתבנו וחתמנו ונתנו לה לזכות] ולראיה ברובה'.

יב. המגרש את אשתו, ונתקדשה לאחר - אף על פי שלא בעלה, נאסרה על הראשון; ואם החזירה הראשון ובעלה - לוקה, וכופין אותו להוציא, שנאמר: "לא יוכל בעלה הראשון" וגו'.

יג. ונת עם אחר כשהיא גרושה - מתרת לחזר לבעלה, שנאמר: "ויצאה מביתו, והלכה והיתה לאיש אחר" - היתה לאיש אחר שהיא הקדושיה, היא שאוסרת אותה לחזר לו.

יד. ובכלל לאו זה, שכל אשה שנת תחת בעלה, נאסרה על בעלה ולוקה עליה - שנאמר: "אחרי אשר השמאה", והרי בטמאה; אלא אם פן היתה אשת ישראל שנאנסה. לפיכך כל אשה שנאסרה על בעלה על ידי קנוי וסתירה [שהתרה בה: אל תסתרי עם איש פלוני ונסתרה עימו] - אם בעל אותה, מכין אותו מפת מרדות; ואם עבר והחזירה אחר שגרשה, יוציא בגט.

טו. חרש שגרש ברמיה כמו שבארנו, והלכה ונתקדשה לחרש אחר, ואין צריך לומר לפקח - אסורה לחזר לבעלה החרש; אבל אשתו של פקח שנתגרשה, והלכה ונשאת לחרש, ונתגרשה - מתרת לחזר לבעלה הפקח.

טז. הממאנת באיש, אינה מגרשת ממנו [אין דינה כ"גרושה"]; ודינה עם בעלה שמאנה בו, כדינה עם מי שלא קדשה מעולם: היא מתרת [להינשא] בקרוביו, והוא

ב. החרשת - אף על פי שגשואייה מדברי סופרים פשוטי קטנה - לא תקנו לה למאן, כדי שלא ימנעו מלנשאה.

ג. ממאנת היא הקטנה - בין מן הארוסין, בין מן הנשואין, בין בפני בעלה, בין שלא בפניו; וכשם שממאנת בבעל, כך ממאנת בבעל. וממאנת בבעל זה, ונשאת לאחר; וממאנת בשני, וכן בשלישי - אפלו פמה פעמים; כל זמן שהיא קטנה, יש לה למאן. וקטנה שלא מאנה, אף על פי שהיא נשואה, והלכה ונתקדשה לאחר, כשהיא קטנה - קדושיה הן הן מאוניה.

ד. ועד מתי הבת ממאנת? כל זמן שהיא קטנה, עד שתהיה נערה, או עד שיודע שהיא אילונית [עקרה, שאין לה ימי נערות]. במה דברים אמורים? בשלא בא עליה הבעל אחר שנעשית בת שתיים עשרה שנה ויום אחד. אבל אם הגיעה לזמן הזה ונבעלה - הואיל והבעילה קונה מן התורה כמו שבארנו, הרי זו אינה ממאנת; ואינה צריכה בדיקה למאן [אם הביאה ב' שערות], שתוקתה שהביאה סימנין.

ה. הרי שנבדקה ולא נמצא לה סימנין - הואיל ונבעלה אחר שהגיעה לזמן הראוי לסימנין, הרי זו חוששין לה שמא הביאה ונשרו; ולפיכך צריכה גט מספק. ואם מאנה אחר שנבדקה, ונתקדשה לאחר - צריכה ממנו גט מספק; ואם נשאת - תצא מזה ומזה, והולד ספק ממנו משניהם. ו. קטנה שלא מאנה והגדילה - ואף על פי שלא בעלה בעלה משנעשית בת שתיים עשרה שנה ויום אחד - הרי זו אינה ממאנת, שהרי הגדילה, וצריכה גט מדברי סופרים; שהרי לא בא עליה אחר שהגיעה לשני נערות, עד שנחוש לה שמא הביאה סימנין ויהיה ספק מקדשות, ולא בא עליה אחר שגדלה, כדי שתהיה אשת איש גמורה; ונמצאת שאינה צריכה גט אלא מנשואי קטנות, שהם מדברי סופרים. לפיכך, אם עמדה ונתקדשה אחר שגדלה, תופסין בה קדושי שני; ואם גרש הראשון, כנס השני. אבל אם גרש שני, לא יקנס ראשון - שמא יאמרו: 'החזיר גרושתו מאחר שנתארסה'. ואם בא עליה שני קדם שיגרש ראשון - תצא מזה ומזה, מפני שהיא דומה לאשה ששמעה שמת בעלה ונשאת ואחר כך בא בעלה. ואין הולד מן השני ממנו; ואם בא עליה ראשון קדם שיגרש השני, הולד ממנו.

ז. איזו היא קטנה שצריכה למאן? מבת שש עד בת עשר, בודקין אותה לפי יפי דעתה: אם יודעת לשמר [כסף] קדושיה ושהן קדושיה, לא שתשמר אותם כמו שמשמרת האגוז והתמרה וכיוצא בהן - הרי זו צריכה מאן; ואם אינה יודעת לשמר קדושיה - אינה צריכה למאן, אלא הולכת לבית אמה כאלו לא נתקדשה מעולם. ופחותה מבת שש - אפלו יודעת לשמר, אינה צריכה מאן; ויתרה על בת עשר - אפלו סכלה [טיפשה] ביותר, צריכה מאן. וכל מי שהשיאה אחיה או אמה או קרובה, שלא לדעתה - אינה צריכה למאן.

ח. כיצד ממאנת? אומרת בפני שנים: 'אין רצוני בפלוני

ומינקת חכרו [שמניקה את בנה], ואף על פי שהזרע ידוע למי הוא; מעברת - שְׁמָא יזיק הולד בשעת תשמיש, שאינו מקפיד על בן חכרו; ומניקה - שְׁמָא יתעבר [יזדהם] החלב, והוא אינו מקפיד לרפאת החלב בדרךרים המועילים לחלב כשייתעבר.

כו. כמה הוא זמן היניקה - ארבעה ועשרים חדש, חוץ מיום שנולד בו ומיום שתתאָרס בו.

כז. כשם שְׁאָסור לְשָׂא, כִּף אָסור לְאָרס עד אחר זמן זה; ואפלו נתנה בנה למניקה, או שגמלתהו בתוך ארבעה ועשרים חדש - לא תנשא; מת בנה - מתרת לנשא, ואין חוששין שְׁמָא תהרנגו [כדי להנשא מיד].

כח. עבר ונשא מעברת או מניקה בתוך זמן זה - יוציא בגט, ואפלו היה כהן; ואם היה ישראל, יחזירה אחר עשרים וארבעה חדש של מניקה. נשא וברת, ולאחר זמן כא וישב עם אשתו - אין כִּכָּף כלום. ארס מעברת או מניקה, אין כופין אותו להוציא; ולא יכנס עד אחר זמן היניקה, או עד שימות הולד.

הלכות גרושין פרק יב

א. האשה שבאה ואמרה: 'אשת איש הייתי, וגרושה אני' - נאמנת, שהפה שאָסר ["אשת איש הייתי"] הוא הפה שהתיר ["גרושה אני"]. החזקה אשת איש, ובאה ואמרה: 'גרשני בעלי' - אינה נאמנת להתיר עצמה; אכל פסלה עצמה לפנה [כגרושה] לעולם. ואם מת בעלה, חוששין לדבריה, וחולצת [לאחי בעלה אם מת בלא בניס] ולא מתבימת [שמה גרושה היא].

ב. היו לה שני עדים שהיא גרושה - אף על פי שאין שם גט, הרי זו תנשא לכתחלה. הוציאה גט מתחת ידה ואמרה: 'גרשני בעלי בזה' - הרי זו נאמנת; ותנשא בו אף על פי שאינו מקים [לא זוהו חתימותיו], כמו שבארנו. **ג.** כא הבעל וערער - אם אמר: 'לא נתתיו לה אלא נפל ממני ומצאה אותו', אינו נאמן; שהרי הודה שכתבו לה, והרי הוא יוצא [נמצא] מתחת ידה. אכל אם אמר הבעל: 'על תנאי היה', [או] 'פקדון היה', [או] 'מעולם לא כתבתיו ומזיף הוא' - יתקיים בחותמיו [אם זוהו החתימות] או בעדי מסירה [עדים שראו מסירת הגט], כמו שבארנו. ואם לא נתקיים, אינה מגרשת להיותה מתרת לאחרים; אכל נפסלה מן הפנה, כמו שבארנו, שהרי פסלה עצמה בהודאת פיה, ועשתה עצמה כחתיכה של אסור.

ד. באה היא ובעלה, היא אומרת 'גרשתי ואבד גטי', והוא אומר 'לא גרשתיך' - אף על פי שהחזקה אשתו, הרי זו נאמנת; חזקה שאין אשה מעזה פניה בפני בעלה.

ה. אמר הבעל: 'גרשתי את אשתי' - אינו נאמן, וחוששין לדבריו ותהיה ספק מגרשת; ואפלו הודת לו שגרשה, אינו נאמן - שְׁמָא יתפון לקלקל אותה [להכשילה]; שתינשא לאחר ותצטרך להתגרש משניהם, או בגט בטל גרשה והיא אינה יודעת, או שְׁמָא תעזו פניה בו מפני שהוא מאמינה, והיא אינה יודעת ככד האסור שלה. לפיכך אומרין לו:

מתר בקרובותיה; ולא פסלה מן הפנה. ואם נשאת לאחר, וגרשה האחר, או מת, או מאנה בו - מתרת לחזר לראשון. ולא עוד, אלא אפלו גרשה הראשון [בגט] והחזירה ומאנה בו, ונשאת לאחר אחר שמאנה בו, וגרשה האחר - מתרת לחזר לראשון: שְׁכַל היוצאה במאון, אף על פי שקדמו גט - הרי זו כמי שלא נתגרשה ממנו בגט מעולם, ומתרת לחזר לו. אכל המגרש את הקטנה בגט, ונשאת לאחר, ומאנה באחר - אסורה לחזר לראשון, מפני שיצאת ממנו בגט, אף על פי שיצאת מן האחרון במאון; ואין צריך לומר, אם גרשה האחרון, או מת. וכן אסורה לאבי הראשון, ולבנו, ולאחיו, כשאר הגרושות - אף על פי שיצאת מן האחרון במאון.

יז. המקמנת ביכס - אסורה לאביו, מפני שנואית בכלתו בעת שמת בנו; אכל לשאר קרוביו, מתרת. לפיכך אם מאנה באחד מן היכמין, מתרת לאחיו.

יח. כל אשה שנתגרשה או שנתאלמנה - הרי זו לא תנשא ולא תתאָרס, עד שתמתין תשעים יום, חוץ מיום שנתגרשה בו או שמת בעלה בו, וחוץ מיום שנתאָרסה בו [עם השני]; כדי שידוע אם היא מעברת או אינה מעברת, להבחין בין זרעו של ראשון לזרעו של אחרון.

יט. ומיום כתיבת הגט מונין למגרשת; ואפלו היה על תנאי, או שלא הגיע לידה אלא אחר כמה שנים - מיום הפתיכה מונין, שהרי אינו מתייחד עמה משכתבו לה.

כ. וגזרת חכמים היא שאפלו אשה שאינה ראויה לולד, ואפלו נתגרשה או נתאלמנה מן הארוסין - צריכה להמתין תשעים יום; אפלו קטנה, או זקנה, או עקרה, או אילונית [עקרה מלידה, שאין לה סימני נערות], ואפלו בעלה במדינת הים, או חולה, או חבוש בבית האסורין, אפלו בתולה מן הארוסין - צריכות להמתין תשעים יום.

כא. שפחה שנספתחרה וגזירת שנתגירה - ממתינין תשעים יום; אפלו גר ואשתו שנתגירו, מפרישין אותן תשעים יום, כדי להבחין בין זרע שגזרע בקדשה לזרע שלא נזרע בקדשה. וכן יפת תאר [שבית מלחמה גויה] - אף על פי שנתנה לה תורה שלשים יום לתקנת עצמה [עד שתפוג ליכנס תחת כנפי השכינה], צריכה להמתין תשעים יום לתקנת הולד; והשלשים, מכלל התשעים.

כב. המקמנת, אינה צריכה להמתין תשעים יום; לא גזרו אלא בגרושה. וכן המזנה [תחת בעלה], אינה צריכה להמתין, מפני שהיא משמרת עצמה שלא תתעבר; וכן אנוסה ומפטה אין צריכות להמתין.

כג. מי שנשאת בטעות, ונודע שהיא אסורה לבעלה, והוציאה בית דין מתחתיו - אם היתה קטנה שאינה ראויה לולד, אינה צריכה להמתין; שזה דבר שאינו מצוי הוא, וכל דבר שאינו מצוי ברב, לא גזרו בו.

כד. המאָרס בתוך תשעים יום, מנדין אותו; ארס וברת, אין מנדין אותו. פנס בתוך תשעים יום - מפרישין אותו עד אחר הזמן, ויעמד עם אשתו.

כה. וכן גזרו חכמים, שלא ישא אדם מעברת חכרו,

יד. בא הבעל וערער שלא כחבו, או שהיה גט בטל - יתקיים בחותמיו, שהרי עדים מעידים שהגט שנתנו לה יצא מתחת ידי שלושה שידו כידה, ואף על פי שהיא אינה יודעת [ממי נשלח אליה], הרי העדים ידעו; ואם לא נתקיים, אינה מגרשת.

טו. מי שהחזקה אשת איש, והלכה היא ובעלה, ושלוש בינו לכינה ושלוש בעולם, וכאה ואמרה: 'מת בעלי' - נאמנת, ותנשא או תתייבם [לאחיו אם מת בלא בנין]; חזקה שאינה מקלקלת עצמה, ותאסר עצמה על זה ועל זה, ותפסיד כתבתה מזה ומזה, ותוציא בניה ממזרים, בדרך העשוי להגלות לכל; ואי אפשר להכחיש ולא לטען [איזו] טענה, שאם הוא חי, סופו לבוא או יודע שהוא חי. וכן אם בא עד אחד והעיד לה שמת בעלה - תנשא על פיו, שהדבר עשוי להגלות; אפלו עבד, או אשה, או שפחה, ועד מפי עד, מפי עבד, מפי שפחה, מפי קרובין - נאמנין לומר מת פלוני, ותנשא אשתו או תתייבם על פיהם.

טז. והכל נאמנים להעיד לה עדות זו, הוין מחמש נשים שחזקתן שונאות זו את זו, שאין מעידות זו לזו במיתת בעלה, שמה יתבוננו לאסרה על בעלה, ועדין הוא קיים; ואלו הן: חמותה, וכת חמותה, וצרתה [אשתו השניה], ויבמתה [אשת אחי בעלה], וכת בעלה. אפלו גוי המסיח לפי תמו [משוחח שלא בכוונה] נאמן, ומשיאין על פיו, כמו שיתבאר; ואם נתפנו להעיד, אינו נאמן.

יז. וכן הפסול בעברה מן התורה - אם בא להעיד לאשה שמת בעלה, אינו נאמן; ואם היה מסיח לפי תמו, נאמן; אין זה פחות מן הגוי. אכל פסול מדבריהם, נאמן לעדות אשה.

יח. בא עד אחד והעיד שמת בעלה, והתירוה להנשא על פיו, ואחר כך בא אחר והכחיש את הראשון ואמר 'לא מת' - הרי זו לא תצא מהתרה, ותנשא; שעד אחד בעדות אשה [העד הראשון], כשני עדים בשאר עדיות, ואין דבריו של אחד [העד השני] במקום שנים.

יט. באו שניהן כאחד, זה אומר 'מת' וזה אומר 'לא מת', אשה אומרת 'מת' ואשה אומרת 'לא מת' - הרי זו לא תנשא; ואם נשאת, תצא, מפני שהיא ספק. ואם נשאת לעד שהעיד לה, והיא אומרת 'בריא לי שמת' - הרי זו לא תצא; באו שנים ואמרו 'לא מת' - אף על פי שנשאת, תצא.

כ. במה דברים אמורים? בשניהן האחד שנשאת על פיו כמו השנים שבאו והכחישו אותו - כגון שנשאת על פי איש, ובאו שנים ואמרו 'לא מת', או שנשאת על פי אשה או על פי עצמה, ובאו שתי נשים או שני פסולין של דבריהן ואמרו 'לא מת'. אכל עד פשר אומר 'מת', ונשים רבות או פסולין אומרים 'לא מת' - הרי זה כמחצה למחצה, ואם נשאת לאחד מעדיה והיא אומרת 'ודאי מת' - הרי זו לא תצא.

כא. אשה אומרת 'מת', או היא שאמרה 'מת בעלי', ואחר כך בא עד פשר ואמר 'לא מת' - הרי זו לא תנשא; ואם נשאת, תצא.

'אם אמת הדבר, הרי אתם קימין, גרשה עתה בפנינו'. ו. שנים אומרים 'נתגרשה', ושנים מכחישין אותן ואומרים 'לא נתגרשה' - אפלו הבעל עומד והיא אומרת לו 'גרשתני' - הרי זו בחזקת אשת איש גמורה לשתייה; מפני העדים שסומכין אותה, אפשר שתעיו פניה. לפיכך אם נשאת, תצא והולך ממור.

ז. במה דברים אמורים? בשאמרו: 'עכשו נתגרשה', שהרי אומרים לה: 'אם אמת הדבר, הוציאי גטך'; אכל אם אמרו העדים: 'מכמה ימים נתגרשה', יש לומר אכל הגט והואיל והיא אומרת 'גרשה אני בודאי', ושני עדים מעידין לה - אף על פי שהרי שנים מכחישין אותן - אם נשאת לאחד מעדיה, לא תצא; שהרי היא ובעלה יודעין בודאי שהיא מתרת, וחזקה היא שאין מקלקלין עצמן. אכל אם נשאת לאחר, הואיל והדבר אצלו ספק, וכן אם אמרה היא 'איני יודעת', אפלו נשאת לאחד מעדיה - הרי זו תצא, והולך ספק ממור.

ח. אמרו שנים 'ראינוה שנתגרשה', ושנים אומרים 'לא ראנוה' - אם היו כלן שרייין בחצר אחת, הרי זו לא תנשא; ואם נשאת - לא תצא והולך פשר, שבגני אדם עשויין לגרש בצנעה.

ט. האשה שלא החזקה אשת איש, ובא עד אחד ואמר: 'אשת איש היתה ונתגרשה', ובא עד אחד ואמר: 'לא נתגרשה' - הרי שניהן מעידין שהיא אשת איש, ואחד מעיד שהיא גרושה, ואין דבריו של אחד מועיל במקום שנים, ולפיכך לא תנשא; ואם נשאת, תצא.

י. אשה ושני אנשים שבאו ממדינה אחרת, זה אומר: 'זו אשתי וזה עבדי', וזה אומר: 'זו אשתי וזה עבדי', והאשה אומרת: 'שניהן עבדי' - הרי היא מתרת לכל; ואף על פי ששניהן החזיקוה אשת איש - הואיל וכל אחד מהן לעצמו העיד, אינן נאמנין.

יא. שליח קבלה [של האשה] שהוציא גט מתחת ידו, והבעל אומר: 'מויף הוא' - יתקיים בחותמיו או בעדי מסירה, כמו שבארנו; אמר הבעל: 'פקדון נתתיו לו', והשליח אומר: 'לגרושין נתנו לי' - השליח נאמן. וכן אם היה הגט יוצא [נמצא] מתחת ידי האשה, והיא אומרת: 'שליח זה נתנו לי', והשליח אומר: 'כן היה, ולגרושין נתנו לי', והבעל אומר: 'לא נתתיו אלא לפקדון' - השליח נאמן, והיא מגרשת.

יב. אכל הגט - אף על פי שהבעל אומר 'לגרושין נתתי הגט לשליח', והשליח אומר 'נתתיו לה' - הרי זו ספק מגרשת; שהרי החזקה אשת איש, ואין כאן אלא עד אחד ובעל. ואפלו אמרה האשה: 'בפני נתנו לו לגרושין, ונתנו לי השליח' - הואיל והבעל והשליח מעידין אותה, אפשר שתעיו פניה, ושמה לא נתגרשה.

יג. שליח קבלה שקבל גט לאשה, ושלחו לה ביד שני עדים, והגיע הגט לידה ונטלתו, והרי הגט יוצא מתחת ידה, והיא אינה יודעת אם בעלה שלחו לה, או שליח קבלה שלה, או שלוחו של בעלה - הרי זו מגרשת, כמו שבארנו.

שנת רעבון ואמרה 'מת בעלי' - אינה נאמנת; 'מת וקברתי' - נאמנת.

ו. אמרה: 'נפלו עלינו גויים', או 'לקטים', הוא נהרג, ואני נצלת' - נאמנת; שאין דרפן להרג הנשים, כדי שנאמר: כשם שנצולה היא, כך נצול הוא.

ז. הנה דבר [מגיפה] בעולם, וכאן ואמרה: 'מת בעלי' - נאמנת; שהדבר פשוט כפי כל אדם, שבשנת הדבר זה חויה וזה מת, ואפשר שימותו בדבר נערים חזקים, וינצלו החלשים; ולפי זה אין חוששין לה, שמה סמכה דעתה על רב המתים.

ח. כבר אמרנו שעד מפי עד פשוט לעדות אשה; במה דברים אמורים? ששמע מפי בן דעת שמת פלוני, כגון עבד או שפחה. אבל אם שמע מפי שוטה או קטן, אינו מעיד ואין סומכין על דבריהם.

ט. שמע מן התינוקות שהם אמרין: 'עכשו באנו מהספד פלוני, כך וכך ספדנין היו שם, ופלוני החכם, ופלוני עלה [הלך] אחר מטתו, כך וכך עשו במטתו' - הרי זה מעיד מפייהם על פי הדברים האלו וכיוצא בהן, ומשיאין את אשתו.

י. ישראל שאמר: 'הרגתי פלוני' - הרי זה תנשא על פיו; שאין אדם משים עצמו רשע [ואין נאמן שהוא הרגו], והרי העיד שמת [ונאמן שמת].

יא. כבר אמרנו שהגוי שהסיח לפי תמו משיאין על פיו. ביצד? הנה הגוי מסיח ואומר: 'אוי לפלוני שמת, במה הנה נאה וכמה טובה עשה עמי'; או שהיה מסיח ואומר: 'כשהייתי בא בדרך נפל פלוני שהיה מהלך עמנו ומת, ותמהנו לדרך זה ביצד מת פתאום', וכיוצא בדברים אלו, שהן מראין שאין בנותו להעיד - הרי זה נאמן.

יב. וישראל ששמע מגוי המסיח לפי תמו, מעיד ששמע ממנו, ותנשא על פיו. במה דברים אמורים? שלא היתה שם אמתלא [טיבה] בשיתת הגוי - שמה לא נתפון אלא לדרך אחר: כגון שאמר לאחד: 'עשה לי כך וכך שלא אהרג אותך בדרך שהרגתי פלוני' - אין זה מסיח לפי תמו, שפונתו להטיל אימה על זה.

יג. וכן אם שמע מערפאות [בתי משפט] של גויים שאמרו: 'הרגנו פלוני' - אין נאמנין, שהן מסתקין ידי עצמן ככוב כדי להטיל אימה. וכן כל כיוצא בדברים אלו.

יד. גוי שהתחיל להסיח לפי תמו תחלה - אף על פי ששאלו אותו אחר כן, ובדקוהו עד שפרש כל המאדע - הרי זה נאמן, ומשיאין על פיו.

טו. כבר אמרנו שהעד שאמר: 'שמעתי שמת פלוני', אפלו שמע מאשה ששמעה מעבד - הרי זה פשוט לעדות אשה, ומשיאין על פיו. אבל אם אמר העד או האשה או העבד, 'מת פלוני ואני ראיתי שמת' - שואלין אותו: 'היאך ראית, ובמה ידעת שמת?' אם העיד בדבר ברור, נאמן; ואם העיד בדברים שרפן למיתה, אין משיאין את אשתו; שאין מעדיין על האדם שמת אלא בשראוהו שמת ודאי ואין בו ספק.

כב. אשה אמרת 'לא מת', ושתי נשים אמרות 'מת' - הרי זו תנשא; וכן אם אמרו עשר נשים 'לא מת', ואחת עשרה אמרות 'מת' - הרי זו תנשא; שאין אמרים 'שנים כמאה' אלא בעדים פשוטים, אבל בפסולין - הולף אחר הרב, בין להקל בין להחמיר.

כג. שני עדים אמרין 'מת', ושנים אמרין 'לא מת' - הרי זו לא תנשא; ואם נשאת, תצא, מפני שהיא ספק. ואם נשאת לאחד מעדיה, והיא אמרת 'בריא לי שמת' - הרי זו לא תצא.

כד. מי שיש לו שתי נשים, וכאן אחת מהן ואמרה 'מת בעלי' - הרי זו תנשא על פי עצמה, כמו שבארנו; וצרתה אסורה, שאין צרה מעידה לחברתה. ואפלו נשאת זו תחלה, אין אמרין 'אלו לא מת בעלה לא היתה אסרת עצמה עליו' - שמה משנא אתה בצרתה, רוצה היא שיאסרו שתיהן עליו. ואת אמרת 'מת בעלי', וצרתה מכחשת אותה ואמרת לה 'לא מת' - הרי זו תנשא; כשם שאינה מעידה לה להתייר, כך לא תעיד לה לאסרה. זו אמרת 'מת', וצרתה אמרת 'נהרג' - הואיל ושתייהן אמרות שאינו קים, הרי אלו ינשאו.

יום שני כ' מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות גרושין פרק יג

א. האשה שאמרה לבעלה: 'גרשתי בפני פלוני ופלוני', וכאן אותם העדים והכחישוהו, ואחר כך הלכה היא ובעלה, ושלום [אין מלחמה] בעולם, וכאן ואמרה: 'מת בעלי' - אינה נאמנת; שזו החזקה שקרנית, ורוצה להשטמ מתחת בעלה. בא עד אחד והעיד לה שמת בעלה - לא תנשא, שמה היא שברה אותו; ואם נשאת, לא תצא, שהרי יש לה עד.

ב. וכן אם היתה מלחמה בעולם, וכאן ואמרה: 'מת בעלי במלחמה' - אינה נאמנת, ואף על פי שהיה שלום בינו לבינה; שמה תסמך דעתה על דברים שרפן למיתה ותאמר 'מת' - כגון שנהרגו הראשונים והאחרונים שהיה באמצעו, שהרי היא אמרת: 'מאחר שנהרגו אלו ואלו, נהרג בכללן'. לפיכך אינה נאמנת, ואפלו אמרה: 'מת במלחמה וקברתי'; אבל אם אמרה: 'מת על מטתו' [לא במלחמה] - נאמנת.

ג. לא החזקה מלחמה בעולם, וכאן ואמרה: 'מלחמה היתה במקום פלוני, ומת במלחמה' - לא תנשא לכתחלה; ואם נשאת, לא תצא.

ד. וכן האשה שאמרה: 'מת בעלי תחת המפלת' - אינה נאמנת. וכן אם היה שלוח [מכת שמים של -] נחשים ועקרבים, ואמרה: 'נשכו נחש או עקרב, ומת' - אינה נאמנת, שמה תסמך דעתה על רב אנשים שמתו כך בגשיכה.

ה. אמרה: 'עשנו עלינו בית' [הציתוהו באש ונתמלא עשן], או 'מערה', הוא מת, ואני נצלת' - אינה נאמנת; כשם שנעשה לה נס, כך נעשה לו נס. היתה

למקום פלוני, אמר להם שמת יצחק בן מיכאל, ובא השליח ואמר לנו, והשליח אינו יודע מי הוא זה - הואיל ואנו יודעים פלוני הידוע בשם זה, הרי אשתו מתה, ואין אומרים: 'שמה יצחק בן מיכאל אחר הוא שמת'.

כה. יצא ישראל וגוי מעמנו למקום אחד, ובא הגוי והסית לפי תמו ואמר: 'איש שיצא עמי מכאן מת' - משיאין את אשתו, ואף על פי שאין הגוי יודע [מכיר] אותו האיש; והוא שיאמר: 'קברתי'.

כו. וכן אם יצאו עשרה בני אדם באחד ממקום למקום, והן אסורין בקולר [שרשרת], או נושאים גמלים, וכיוצא בדברים אלו, והסית הגוי לפי תמו ואמר, שעשרה אנשים שהלכו ממקום פלוני למקום פלוני, והם נושאים כף וכף, מתו כלם, וקברנום - משיאין את נשותיהן.

כז. ישראל שאמר: 'מת איש יהודי עמנו במקום פלוני, כף וכף צורתו, וכף וכף היו סימניו' - אין אומרים באמדין הדעת 'הוא פלוני', עד שיעיד העד שהוא פלוני, ויפיר שמו ושם עירו. אבל אם אמר: 'אחד יצא עמנו מעיר פלונית ומת' - מחפשיין באותה העיר: אם לא יצא משם אלא הוא, תנשא אשתו.

כח. מצאו פתוב בשטר: 'מת איש פלוני בן פלוני, או נהרג איש פלוני', ונדע כי זה כתב ישראל - הרי זו תנשא אשתו. וכן מי שנשפתק [נתאלם], וקדקו אותו בדרך שבדקין לגטין, ונמצאת דעתו מכוננת, וכתב שמת פלוני בן פלוני - סומכין על כתיבתו, ותנשא. ואין בודקין עדי אשה בדרישה ובקירה, שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל משום התרת עגונה.

כט. אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים הערוה החמונה בעדות אשה, אפלו שפקה, ועד מפי עד, ומפי הפתב, ובלא דרישה ובקירה - כמו שבארנו; שלא הקפידה תורה על העדת שני עדים ושאר משפטי העדות, אלא בדבר שאין אתה יכול לעמד על בריו [ביורו] אלא מפי העדים ובעדויות, כגון שהעידו שזה הרג זה או הלנה את זה. אבל דבר שאפשר לעמד על בריו שלא מפי העד הזה, ואין העד יכול להשמיט אם אין הדבר אמת, כגון זה שהעיד שמת פלוני - לא הקפידה תורה עליו; שדבר רחוק הוא שיעיד בו העד בשקר. לפיכך הקלו חכמים בדבר זה, והאמינו בו עד אחד, מפי שפקה, ומן הפתב, ובלא דרישה ובקירה - כדי שלא ישארו בנות ישראל עגונות. בריך רחמנא דסייען

טז. כיצד? ראוהו שנפל לים, אפלו טבע בים הגדול - אין מעדין עליו שמת, שמה יצא במקום אחר; ואם נפל למים מקבצים כגון בור או מערה, שעומד ורואה כל סביביו [גדותיו], ושהה כדי שתצא נפשו, ולא עלה - מעיד עליו שמת, ומשיאין את אשתו. וכן אם השליכוהו בים, והשליכו מצודה [רשת] אחריו, והעלו ממנו אבר שאי אפשר שינטל מן החי, ויחיה - הרי זה מעיד עליו שמת, ומשיאין את אשתו.

יז. ראוהו שנפל לגב אריות ונמרים וכיוצא בהן - אין מעדין עליו; אפשר שלא יאכלוהו. נפל לחפירת נחשים ועקרבים, או לתוף כבשן האש, או לתוף יורה רותחת מלאה יין או שמן, או ששטטו שני סימנין או רב שני הסימנין [קנה ווסט] - אפלו עמד וברח, מעדין עליו שמת; שודאי סופו למות. וכן כל פיוצא בזה מדברים שאי אפשר שיערה, אלא ימות מיד בזמן קרוב - הרי אלו מעדין עליו. יח. ראוהו צלוב [תלוי] והעוף אוכל בו - אף על פי שדקרוהו או ריו בו חצים, אינו מעיד עליו שמת; ואם ראו העוף אוכל במקום שהנפש יוצאה בנטילתו, כגון מחו או לבו או בני מעיו - הרי זה מעדין עליו שמת.

יט. עד אחד שאמר: 'ראיתי שמת במלקמה', או 'במלת', או 'שטבע בים הגדול ומת', וכיוצא בדברים אלו שרפן למיתה - אם אמר 'קברתי', נאמן, ותנשא על פיו; ואם לא אמר 'קברתי', לא תנשא; ואם נשאת, לא תצא. כ. וכן האשה שהעיד לה עד אחד שטבע בעלה במים שאין להם סוף, ולא עלה [בשיעור זמן שיוכל לחיות], ואבד זכרו, ונשמתע שמו - הרי זו לא תנשא על עדות זו, כמו שבארנו; ואם נשאת, לא תצא. ואפלו היה הגוי הוא שהסית לפי תמו ואמר: 'טבע פלוני בים', ונשאת על פיו - הרי זו לא תצא; וחקם שהורה להשיא אותה לכתחלה - מנדין אותו.

כא. מצאוהו הרוג או מת - אם פדחתו [מצחו] וחתמו ופרצוף פניו קמין, והפירוהו בהן שהוא פלוני - מעדין עליו; ואם נטל אחד מאלו - אף על פי שיש להן סימנין כגופו ובכליו [בגדיו], ואפלו שומא [יבלת] - אין מעדין, שמה אחר הוא. במה דברים אמורים? שראוהו בתוף שלשה ימים אחר הריגתו או מיתתו; אבל אחר שלשה אין מעדין עליו, מפני שפרצוף פניו משתנה.

כב. טבע בים, והשליכו הים ליבשה, אפלו אחר כמה ימים - אם הכירו פניו וחתמו, מעדין עליו, שאינו משתנה במים אלא אחר זמן מרבה; ואם שהה ביבשה אחר שהשליף מן הים שעות, ונתפח - אין מעדין עליו, שהרי נשתנה. כשמשתכלין בצורתו כדי להכירו להעיד עליו, בודקין אותו ורואין אותו אפלו בלילה לאור הנר או לאור הלכנה.

כג. ראו אחד עומד מרחוק ואומר [על עצמו] שהוא פלוני בן פלוני או פלוני ממקום פלוני, והרי נחש והרי הוא מת, והלכו ומצאוהו שנשתנה, ולא הפירוהו - הרי אלו משיאין את אשתו.

כד. בא אחד ואמר: 'אמר לי בית דין, או אנשים, כשתלך

הלכות יבום וחליצה

יש בכללן שלש מצוות - שתי מצוות עשה, ואחת מצוות לא תעשה; וזה הוא פסוק: (א) ליבם; (ב) לחלץ; (ג) שלא תנשא יבמה לאיש זר עד שתסור רשות היבם מעליה. והאשה שהיא ראויה ליבום נקראת 'זקוקה ליבום'; ורשות היבם נקראת 'זקה'. ובאור מצוות אלו בפסקים אלו.

הלכות יבום וחליצה פרק א

א. מצות עשה מן התורה, שייבם אדם [יישא לאשה את] אשת אחיו מאביו, בין [אם הייתה אשת אחיו] מן הנשואין בין מן הארוסין, אם מת בלא זרע - שגאמר: "ובן אין לו יבמה יבא עליה". ומן התורה אינו צריך לקדש יבמתו, שזו אשתו היא שהקנו לו מן השמים, אלא יבוא עליה; וכתבתי על נכסי בעלה שמת.

ב. לא רצה ליבם, או שלא רצת היא - הרי זה חולץ לה [חולצת נעלו], ואחר כך תהיה מתרת להנשא לאחר; ומצות עשה מן התורה לחלץ אם לא רצה ליבם - שגאמר: "וחלצה נעלו". ומצות יבום קודמת למצות חליצה.

ג. זה שגאמר בתורה "ובן אין לו" - אחד הבן ואחד הבת, או זרע הבן או זרע הבת [ונכדים]; הואיל ויש לו זרע מקל מקום, בין מאשה זו בין מאשה אחרת - הרי זה פוטר את אשתו מן החליצה ומן היבום. אפלו הנה לו זרע ממזר או עובד עבודה זרה - הרי זה פוטר את אשתו מן החליצה ומן היבום.

ד. אכל בנו מן השפחה ומן הנכרית - אינו פוטר; שזרע הבא מן השפחה - עבדים, והבא מן הגויה - גוים, וכאלו אינם. הרי הוא אומר בשפחה: "האשה וילדיה תהיה לאדניה", מלמד שולדה כמוה; ויגויה הוא אומר: "כי יסיר את בנו מאחרי", מסיר אותו מלחשב בקהל. ואף על פי שגשפתחרו בנו מן השפחה, או נתגבר בנו מן הגויה - הרי הן כשאר הגרים והמשחררין, ואינן פוטרין את אשתו. הרי שהיה לו בן מן השפחה שלו, ושחררו, ושחררה, ונשאה, ומת בלא זרע - הרי זה תתיבם לאחיו, ואף על פי שבנה ממנו קדם, שפכר שחררו.

ה. מי שמת והניח אשתו מעברת - אם הפילה [ולד מת] אחר מותו [של בעלה], הרי זה תתיבם; ואם ילדה ויצא הולד חי לאויר העולם - אפלו מת בשעה שנולד - אמו פטורה מן החליצה ומן היבום. אבל מדברי סופרים, עד שינדע בודאי שפלו לו הדישיו [תמו ימי עיבורו], ונולד לתשעה חדשים גמורים. אבל אם לא נודע לכמה נולד - אם שהה שלשים יום - הרי זה ולד קימא, ופוטר את נשי אביו מן החליצה ומן היבום; ואם מת בתוך השלשים, אפלו ביום שלשים - בין שמת מחלי, בין שנפל מן הגג או אכלו ארי - הרי זה ספק גפיל, ספק בן קימא; ולפיכך אמו חולצת מדברי סופרים, ולא מתביבמת. ו. מי שיש לו אח מכל מקום - אפלו ממזר או עובד עבודה זרה, בין קטן בין גדול - משיצא ראשו ורבו לאויר העולם קדם שזמיות אחיו, הרי זה זקק את אשתו ליבום. ואם היה לו אח מן השפחה או מן הנכרית - אינו אחיו לדבר מן הדברים, ואינו זקק את אשתו; ואף על פי שהיתה לדתו בקדשה, הואיל והיתה הורתו [עיבורו] שלא בקדשה, אינו אחיו.

ז. אחים מן האם - אינן חשוכין אחים אלא לאבלות

ולעדות; אבל לענין ירשה או ליבום וחליצה - הרי הן כמי שאינן, שאין אחנה אלא מאב.

ח. גרים שנתגירו ועבדים שגשפתחרו - אין להן אחנה כלל, והרי הן כזרים זה לזה. ואפלו אחד מהן הורתו שלא בקדשה ולדתו בקדשה, והשני הורתו ולדתו בקדשה - הרי הן כזרים; ואפלו תאומים ונולדו בקדשה, אין ביניהן אחנה - עד שתהיה הורתן ולדתן בקדשה.

ט. מי שהיו לו נשים רבות ומת - ביאתה או חליצתה של אחת מהן, פוטרת את השאר; ואינו מיבם לשתיים, שגאמר: "אשר לא יבנה את בית אחיו" - בית אחד הוא בונה, ואינו בונה שני בתים. וכן אם היו לו אחים רבים - אחד מהן חולץ או מיבם לאחת מן היבמות, ונתרו שאר הצרות [שאר נשי המת].

י. היו ביבמות אלו כשרות לכהנה ופסולות - אם היה מיבם - מיבם לאינו שיצאה; ואם היה חולץ - חולץ לפסולה, כדי שלא יפסל את הכשרה לכהנה בחליצה.

יא. מתו לו אחים רבים, ונפלו נשותיהן לפניו - אם אפשר לו ליבם את כלן, מיבם; ואם לאו, חולץ לכלן, או חולץ למי שיצאה מהן ומיבם למי שיצאה, אחת מקל בית ובית.

יב. הכונס את יבמתו - נאסרו צרותיה עליו ועל שאר האחים. ואם בא הוא או אחד מאחיו על צרתה, הרי זה עובר בעשה - שגאמר: "יבמה יבוא עליה", לא עליה ועל צרתה; ואלו [איסור] הבא [היוצא] מכלל [מצות] עשה, [הרי הוא מצות] עשה. וכן החולץ ליבמתו - נאסרה החליצה היא וכל צרותיה, על החולץ ועל שאר האחים. וכלן אסורות עליהן מדברי סופרים כשניות [עריות שאיסורן מדרבנן], שמאחר שמת אחיו בלא ולד, נסתלק אסור ערוה מעל כל נשיו; לפיכך תופסין בהן הקדושים כשניות.

יג. החולץ ליבמתו - כשם שהיא אסורה עליו, כך קרובותיה, כגון אמה ובתה; וכן היא אסורה לבנו ולאחיו. ואפלו השניות שלה אסורות, כגון בת בתה; וכן היא אסורה לבן בן בנו. כללו של דבר, הרי היא כאשתו שגורשה. וכן אם מתה יבמתו ועדין היא זקוקה לו [יש לה זיקה אליו כי לא נתיבמה ולא נחלצה, ולכן] - אסור בקרובותיה, כאלו הייתה אשתו ומתה תחתיו. וכל האסורין האלו - מדברייהן. ומתאדם לשא אחות צרת חלוצתו ושאר קרובותיה.

יד. אסור ליבם לשא קרובת זקוקתו [שלא נתיבמה ולא נחלצה], כגון אמה או בתה, עד שייבם אחד מאחיו לה, או יחלץ ותסור זקתו מעליה; וישא אמה או בתה או שאר קרובותיה, אף על פי שהן בלן אסורות על אחיו שחלץ או יבם, כמו שבארנו.

טו. הכונס את יבמתו וגורשה - אם רצה להחזיר, יחזיר; מפני שהיא אשתו לכל דבר, ולא נשאר עליה שם [שום] אסור מפני אחיו כלל - לא מדברי תורה, ולא מדברי סופרים.

טז. בכר בארנו בהלכות אישות, שכן תשע שנים ויום אחד, ביאתו ביאה; ודבר זה, הלכה מפי הקבלה [מסורת

מדעתה - לא עשה כלום, שאין האשה מתקדשת אלא ברצונה. וקטנה מן הארוסין (שנתארסה ומת ארוסה), אין עושין בה מאמר אלא מדעת אביה.

ב. וכשם שהוא מקדש את יבמתו, כך הוא מכרף ברפת נשואין בעשרה, וכותב כתובה, כדין כל נושא אשה. ואם בא על יבמתו ולא עשה מאמר - קנה קננה גמור, ואינו צריך לחזור ולקדש אחר הבעילה; ומפני אותו מפת מדרות צרקות מדרבנן, וכותב לה כתובה.

ג. הבא על יבמתו - בין בשוגג בין במזיד, בין באנס בין ברצון, בין שהיה הוא מזיד והיא שוגגת או אנוסה, בין שהיתה היא מזידה והוא שוגג או אנוס, בין שהיתה ישנה בין שהיתה ערה, בין שבא עליה פדרפה בין שלא פדרפה, אחד המערה (תחילת ביאה) ואחד הגומר (גמר ביאה) - קנה.

ד. במה דברים אמורים? שנתפון לבעל; אכל אם נפל ונתקע בה, או שבא עליה שכור שאינו מפיר כלום, או ישן - לא קנה. נתפון להטיח בכהל, והטיח (בעל) ביבמתו - לא קנה; להטיח בבמה, והטיח ביבמתו - קנה, שהרי נתפון לשם בעילה מכל מקום.

ה. יבמה שנתפנה (ונתגרשה), ואמרה בתוך שלשים יום: 'לא נבעלתי' - ואף על פי שהוא אומר: 'בעלתי' - כופין אותו שיחליץ לה, הואיל וקדם ונגרשה בגט; ואם עדין לא גרש, כופין אותו שיבעל, או יחליץ ויוציא בגט. גרשה לאחר שלשים יום, והיא אומרת 'לא נבעלתי' - מבקשין ממנו שיחליץ לה; ואם היה מודה שלא בעל, כופין אותו לחליץ. היא אומרת: 'נבעלתי', והוא אומר: 'לא בעלתי' - אינה צריכה חליצה; שאין זה נאמן לאסרה על כל אדם אחר שפנסה.

ו. מי שמת והניח אחים רבים - מצוה על הגדול ליבם או לחליץ, שנגאמר: 'והיה הבכור אשר תלד'; מפני השמועה למדו, שאינו מדבר אלא בבכור של אחים, כלומר: גדול האחים יקום על שם אחיו המת; וזה שנגאמר: 'אשר תלד' - משמעו 'אשר ילדה האם', עם משמע 'אשר תלד היבמה'.

ז. לא רצה הגדול ליבם, מחזרין על כל האחים; לא רצו - חוזרין אצל הגדול ואומרין לו: 'עליך מצוה, או חליץ או יבם'. ואין כופין את היבם ליבם, אכל כופין אותו לחליץ.

ח. אמר הגדול: 'המתינו עד שיגדיל (האח) הקטן, או עד שיבוא ההולך' (האח שהלך למדינת הים), או 'עד שיבגיא (האח) החרש, ונמלך בו, ואם לא ירצה, אני איבם או אחליץ' - אין שומעין לו; אלא אומרין לו: 'עליך מצוה, או יבם או חליץ'.

ט. וכן אם היה הגדול במדינה אחרת - אין אחיו הקטן יכול לומר: 'על אחי הגדול היא המצוה, המתינו לו עד שיבוא'; אלא אומרין לזה שהוא כאן: 'או יבם או חליץ'.

י. יבמה הראויה ליבום (מותרת ליבם) שלא רצת להתנבם - דינה כדין מורדת על בעלה, וכופין את יבמה לחליץ לה, ותצא בלא כתובה. הניח אחיו נשים רבות - כל מי שתבע היבם מהן ליבום ולא רצת - היא המורדת, וחולץ לה

ממדתה. לפיכך, יבם קטן שרצה ליבם אשת אחיו - אם היה בן תשע שנים ויום אחד, מיבם; אכל אינו חולץ עד שיגדיל ויבדק (אם הביא סימני גדלות), שהרי "איש" כתוב בפירוש לענין חליצה; ואם היה פחות מזה, אין ביאתו ביאה. וביאת בן תשע, אינה קונה קננה גמור; לפיכך אין יבמתו נותרת לזר, עד שיבוא עליה אחר שיגדיל, או עד שתחליץ, כמו שיתבאר.

יז. וכן היבמה הקטנה - אם רצה היבם ליבם אותה, מיבם; אכל אינה חולצת עד שתגדיל ותבדק; ואפלו נבעלה אחר שתים עשרה שנה, אינה חולצת עד שתבדק וימצאו בה סימנין.

יח. כשם שאין היבם חולץ עד שיעשה איש - כך היבמה לא תחליץ עד שתעשה אשה גדולה; ויבם קטן שבא על יבמה קטנה, יגדלו זה עם זה (אינו יכול לגרשה).

יט. היבמה לא תתבם ולא תחליץ, עד שתמתין תשעים יום, חוץ מיום המיתה ויום היבום או יום החליצה - כשאר כל הנשים. ומפני מה לא תחליץ בתוך תשעים יום? מפני שאינה ראויה ליבום, ונגאמר: "ואם לא יחפץ האיש וחליצה נעלו"; בעת שהיא עולה ליבום, עולה לחליצה; וכל זמן שאינה עולה ליבום, אינה עולה לחליצה. ואם יבם אותה או חליץ בתוך השלשה חדשים - הואיל ואינה מעברת - הרי זו נפטרה, ואינה צריכה כלום.

כ. החולץ ליבמתו, ונמצאת מעברת וילדה - אם היה ולד של קימא, הרי זו כמי שלא נחלצה לו מעולם; ומתרת לכהנה, ומתיר בקרובותיה. אם הפילה, או שלא שהה שלשים יום אחר שנולד - חוזר וחולץ לה הוא או אחד מאחיו; שחליצת המעברת אינה חליצה, וביאת המעברת אינה יבום.

כא. לפיכך, הכונס או החולץ ליבמתו המעברת - לא תנשא צרתה עד שתלד זו, שאין הולד מתיר עד שיצא לאויר העולם.

כב. הכונס את יבמתו ונמצאת מעברת - מפרשין אותו, וממתנין לה; אם הפילה, יחזר ויקים; ואם ילדה, אפלו מת ביום שנולד - הרי זה מוציאה בגט וחולץ לה, ואחר כך תהיה מתרת לאחרים. ואם נתקם הולד שלשים יום אחר שנולד, הרי זה ולד של קימא; ואינה צריכה ממנו גט, מפני שהיא ערוה עליו [אשת אחיו].

כג. ילדה לאחר ששה חדשים משנתבמה, ולד של קימא - הרי הולד ספק אם בן תשעה לראשון, או בן שבועה לאחרון; לפיכך יוציא בגט, והולד כשר. ואם בא עליה אחר שילדה, הבנים שיבואו אתריו ספק ממזרים (שמהו בן הראשון הוא).

הלכות יבום וחליצה פרק ב

א. מדברי סופרים, שלא יבוא היבם על יבמתו, עד שיקדש אותה בפני שני עדים בפרוטה או בשוה פרוטה; וזה הוא הנקרא 'מאמר'. ואין המאמר קונה ביבמה קננה גמור, כמו שיתבאר; והעושה מאמר ביבמתו שלא

לא כתב לה בעלה כתבה, או שמכרה לו כתבה או מחלה אותה - צריך היכם לכתב לה כתבה כשאר האלמנות.

יח. היבמה - קדם שיבוא עליה יבמה, או קדם שיהלץ לה - הרי היא אסורה להנשא לזר, שנאמר: "לא תהיה אשת המת החוצה, לאיש זר". ואם נשאת לאחר ובעלה - לוקה הוא והיא, ומוציאה בגט, ואפלו היו לה כמה בנים, ונאסרה עליו ועל יבמה; ויבמה חולץ לה, ואחר כך תהיה מתרת לאחרים.

יט. נתקדשה לאחר, לא נאסרה על יבמה; אלא נותן לה הזר שקדשה גט, ויבמה מנבם או חולץ. ואם היה יבמה כהן, שאינו יכול לשא גרושה - תצא מן הזר בגט, כדי שלא יהיה החוטא נשכר, ויהלץ לה יבמה.

כ. חזר הזר שגרשה מן הארוסין, ונשאה אחר שחלץ לה יבמה - אין מוציאין אותה מידו. אכל אם גרשה מן הנשואין, וחזר ונשאה אחר שחלצה - מוציאין אותה; מפני שהיא דומה לאשת איש שנשאת וקא בעלה, שהיא אסורה על זה ועל זה, כמו שבארנו. והיבמה שזנת והיא [- בעודה] זקוקה [שלא התייבמה ולא נחלצה] - לא נאסרה על יבמה; אלא רצה חולץ, רצה מנבם.

כא. כל יבמה שהיא ספק מדבריהם אם יש עליה זקת יבם או אין עליה זקת יבם - בגון יבמה שילדה ולד שלא כלו לו חדשיו ומת בתוך שלשים יום, שדינה שיתחלץ מספק מדבריהם כמו שבארנו - אם הלכה ונתקדשה לאחר קדם חליצה, חולץ לה יבמה ותשב עם בעלה; ואם נתקדשה לכהן שהוא אסור בחלוצה, אינו חולץ לה, שאין אוסרין על זה אשתו, מספק מדבריהם. גרשה הכהן או מת - הרי זו חולצת, ואחר כך תנשא לאחרים לכתחלה.

יום שלישי כ"א מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות יבום וחליצה פרק ג

א. האומר: 'זה בני', או שאמר: 'יש לי בנים' - הרי זה נאמן, ופוטר את אשתו מן החליצה ומן היבום [כשימות].

ב. אומר: 'זה אחי', או שאמר: 'יש לי אחים' - אינו נאמן לאסר את אשתו ולהניחה זקוקה ליבם; שהרי זה מתבונן לאסרה לאחר מותו.

ג. היה מחזק שיש לו אחים, ואמר בשעת מיתתו: 'אין לי אחים' - אינו נאמן; וכן אם אמר על מי שהחזק אחיו: 'אין זה אחי' - אינו נאמן. לא היה מחזק באחים, ויצא עליה קול שיש שם עדים שיעידו שיש לבעלה אחים, והעדים במדינה אחרת - אפלו אמר הוא בשעת מיתתו: 'אין לי אח' - הרי זו חוששת, ותמתין עד שיבואו העדים שאמרו [עליהם שהם יודעים] וישאלו [יחקרו אותם].

ד. מי שזנה עם אשה, בין פנויה בין אשת איש, ונתעברה, ואמר: 'זה העבר ממני הוא', ואפלו היא מודה לו - אף על פי שהוא בנו לענן ירשה - הרי זה ספק לענן יבום; כשם שזנת עמו, כך זנת עם אחר, ומאין יודע הדבר שזנה בנו ודאי, והרי אין לו חזקה? אלא לעולם ספק הוא, ולהחמיר דנין בו - וחולצת, ולא מהיבמת.

ותצא בלא כתבה. ושאר צרותיה שלא נתבעו, נוטלות כתבתן כשאר האלמנות.

יא. היו היבמין רבים, ותבע אותה הגדול ליבום, והיא אינה רוצה בו, ורוצה באחיו - אין שומעין לה, שמצוה בגדול.

יב. אמר הגדול: 'איני רוצה לא לחלץ ולא ליבם, הרי אחי לפניך', ותבע אותה אחד מן האחים ליבום, והיא אינה רוצה בו, ורצת באח אחר, והוא רוצה בה - אין זו מותרת; מאחר שנסתלק הגדול שמצוה בו, הרי בלן [ראויין [שוין]; והואיל והיא רוצה באחד מהן, והוא רוצה בה - הרי זו לא מרדה. ולא עוד, אלא אם היה אחד מהן במדינה אחרת, ואמרה: 'הריני ממתנת עד שיבוא ויבם אותי, אבל זה איני רוצה בו' - אין זו מותרת. ואומרין לזה שאינו הגדול שתובע אותה: 'אם תרצה לחלץ לה ולתן לה כתבה, חלץ; ואם לאו, הרי רצתה רצת שתשב עד שיבוא אחיך - הואיל ואין לך דין קדימה עליו'.

יג. בא זה שתלת בו, ולא רצה בה - חוזרין אצל זה שתבע אותה ליבום, והיא אינה רוצה בו. ואומרין לה: 'אין פאן מי שרוצה ליבם אלא זה, ומצות יבום קודמת' - או תניבם לו, או תצא בלא כתבה כדין כל מותרת.

יד. כל יבמה שאמרנו שדינה שיתחלץ ולא תניבם - הרי זו נוטלת כתבה, אם יש לה כתבה, כשאר כל האלמנות. וכן אם היה יבמה מכה שחין, או שיש בו שאר מומין אנושים - חולץ לה, ונוטלת כתבה. נולדו בה מומין כשהיא שומרת יבם [כשמומתינה להתייבם] - נסתפקה [נתקלקלה] שדהו [כלומר: מזול גרם]; ואם לא רצה ליבם, חלץ ויתן כתבה.

טו. יבמה שנדרה הניה מיבמה בחיי בעלה, או שנדרה הניה מכל היהודים - כופין אותו שיתחלץ לה, ותטל כתבה. ואם נדרה לאחר מיתת בעלה [כדי להיפטר מיבום], מבקשין ממנו שיתחלץ לה; ואם לא רצה, הרי זו מותרת. וכן אם נתפנה בנדרה, אפלו בחיי בעלה, כדי שלא ייבם אותה - אין כופין אותו לחלץ, אלא אם פן מרדה, ותצא בלא כתבה.

טז. יבמה שתבעה היבם לחליצה, והיא אומרת: 'איני חולצת ולא נוטלת כתבה, אלא אשב בבית בעלי כשאר האלמנות' - אין שומעין לה; שהרי הקנו אותה לזה מן השמים; ורצה מיבם, רצה חולץ ונותן כתבה. ולא עוד, אלא אפלו אמרה: 'איני נזונת משלי, ואשב עגונה כל ימי' - אין שומעין לה; שהרי היבם אומר לה: 'כל זמן שאת זקוקה בי, אין נזונת לי אשה'; ואפלו היה נשוי, אפשר שישא אשה אחרת, או תהיה לו מריבה בתוך ביתו מפני היבמה [שאשתו תחשוש שמא ייבם].

יז. יבמה שלא היה לה על בעלה כתבה מפני שהיתה אסורה עליו, והרי היא מתרת ליבם, כמו שיתבאר - אם רצה היבם ליבם, מניבם; ואין לה עליו כתבה, כדרך שלא היה לה על בעלה. ודינה עם יבמה בתוספת [ותוספת כתובה], כמו שהיה עם בעלה [שחייב בתוספת]; אבל אם

נאמנת לפטר עצמה מן היבום ומן החליצה; וחוששין לדבריה, וחולצת ולא מתבכמת.

טו. במה דברים אמורים? בשהיתה פסולה לכהנה מתחלתה, כגון שהיתה גרושה או חלה [פסולה לכהונה], או שאמרה: 'במערה היינו כשמתו' [ולא ידוע מי מת ראשון]. אבל אם אין הדבר כן, אינה חולצת - שמא תחליץ, וכבאו עדים ויעידו שהדבר כמו שאמרה והפעל מת תחלה, ונמצאת חליצה זו אינה כלום, ותנשא לכהן, וינאה הרואה אותה שחלצה ונשאת לכהן, וידמה שהחלצה מתרת לכהנה, והוא אינו יודע בעדים שבאו; לפיכך לא תחליץ ולא תתבבס, אלא תשאר בחזקת זקוקה כשיצאת, עד שביבאו עדים.

טז. וכן אשה שהלף בעלה וצרתה [אשתו השניה] למדינת הים, וכבאו ואמרו לה: 'מת בעלך' - הרי זו לא תחליץ ולא תתיבס לעולם, עד שיעדע אם ילדה צרתה או לא ילדה. ולמה לא תחליץ אחר תשעה חדשים ממימת הפעל, ותהיה מתרת לזר על כל פנים, שאם ילדה צרתה, הרי נפטרה זו, ואם לא ילדה, הרי נחלצה? גזירה, שמא יודע אחר החליצה שילדה צרתה ולד של קמא, ונמצאת זו שאינה חליצה, ותנשא לכהן אחר שנחלצה, ויאמר הרואה שלא ידע בעדים שבאו, שהחלוצה מתרת לכהן, ויעיד שראה אותה נשאת לכהנה על פי בית דין. לפיכך אם הייתה אסורה לכהנה מתחלתה - הרי זו חולצת לאחר תשעה, ותנשא לזר. אבל זו הצרה שהיתה עם בעלה בשמת - תמתין תשעים יום כשאר היבמות, ותחליץ או תתיבס; ולא תחוש לצרתה שבמדינה האחרת, הואיל ולא היה בעלה עמה במדינה.

יז. האשה שמת בעלה, והיתה לה חמות במדינת הים - אינה חוששת שמא ילדה חמותה וכבר נתן [נולד] לה יבם במדינה אחרת; שלא גזרו בדבר זה, אלא נעמיד אותה על חזקתה, והרי היא מתרת. והוא הדין לאשה שמת בעלה, והיה לו בן במדינה אחרת - הרי זו מתרת לזר; ואין חוששין שמא מת הבן, אלא העמד אותה על חזקתה.

יח. יצאת חמותה מעברת - הרי זו חוששת, ולא תנשא לזר עד שתדע מה היה סוף עבור חמותה, שמא נולד לה יבם קדם מימת הפעל.

יט. האשה שהלף בעלה ויבנה למדינת הים, וכבאו ואמרו לה: 'מת בעלך ואחר כך מת בנך', ונשאת, ואחר כך נודע שחלוף היו הדברים - תצא, ותולד פשר; אמרו לה: 'מת בנך ואחר כך מת בעלך', ונתבכמה, ואחר כך נודע שחלוף היו הדברים - תצא, ותולד שנולד לפני השמועה או לאחר השמועה ממזר.

הלכות יבום וחליצה פרק ד

א. כיצד מצות חליצה? היבמה הולכת אחר יבמה למקום שהוא שם, ובאה לבינין, והם קוראין לו, ונותנין לו עצה ההוגנת [ראויה] לו ולה. אם עצה טובה ליבם [שמתאימים הם זלי], יועצין אותו ליבם; ואם עצה טובה לחלץ - כגון

ה. נאמן עד אחד להעיד ליבמה שמת בעלה, ומתבכמת על פיו; או שמת יבמה, או שנתן לבעלה בן, להתיירה לזר. ואפלו עבד, או אשה, או גוי מסיח לפי תמו [ולא כוונת עדות] - מעיד במיתת היבם, כמו שמעיד לאשת איש להתיירה, כמו שבארנו בהלכות גרושין.

ו. והמש הנשים שאין מעידות זו לזו שמת בעלה, כף אין מעידין לה שמת יבמה; ודין עדות זו כדין אותה עדות, לענין עדים שמכחישין זה את זה במיתת היבם, ויכלל דבר. **ז.** שתי יבמות [הנשואות לשני אחים] שבאו ממדינה הים, זו אמרת: 'מת בעלי', וזו אמרת: 'מת בעלי' - זו אסורה [לזר] מפני בעלה של זו [שהיא 'זקוקתו'], וזו אסורה מפני בעלה של זו; שאין יבמתה נאמנת להעיד לה שמת יבמה, כמו שבארנו.

ח. היה לאחת מהן עד שמת בעלה - זו שיש לה העד, עומדת באסורה; שאינה אסורה מפני בעלה, אלא מפני יבמה. וזו שאין לה עד, מתרת; שהרי העד העיד שמת יבמה, והיא נאמנת לומר 'מת בעלי'.

ט. לזו בנים ולזו אין בנים - זו שיש לה בנים, מתרת; ושאין לה בנים, אסורה. היה להן יבם אחר כפאן, הרי זה יבבס לשתיהן.

י. מת זה היבם שיבס אותן - אסורות להנשא לזר, כשהיו בתחלה. נתיבמו ונתגרשו, הרי אלו מתרות לזר.

יא. אף על פי שהאשה נאמנת לומר 'מת בעלי', ותנשא או תתיבס - אין היבמה נאמנת לומר 'מת יבמי', שתנשא לזר; הואיל והוא אסור לאו, שמא יהיה קל בעיניה. וכן אין היבם נאמן לומר 'מת אחי', שייבס את אשתו - שמא עיניו נתן בה. ואין האשה נאמנת לומר 'מתה אחותי', שתפגס לביטה, ואין האיש נאמן לומר 'מתה אשתי', שישא את אחותה - עד שיעידו שני עדים שמתה אחותה, ואחר כך תפגס לביטה; שלא האמינו עד אחד אלא משום התרת עגונה, כמו שבארנו.

יב. לפיכך, האשה שהלכה היא ובעלה ויבמה למדינת הים, ובאה ואמרה: 'מת בעלי ואחר כך מת יבמי', או שאמרה: 'מת יבמי ואחר כך מת בעלי' - הרי זו אינה נאמנת. אבל אם הלכה היא ובעלה בלבד, ובאה ואמרה: 'נתן לי יבם [נולד לבעלי אח] במדינת הים ומת' - בין שאמרה 'מת היבם ואחר כך מת בעלי', בין שאמרה 'מת בעלי ואחר כך מת היבם שנתן לי' - הרי זו נאמנת, שהפה שאסור הוא הפה שהתיר.

יג. האשה שהלכה היא ובעלה ויבנה למדינת הים, ובאה ואמרה: 'מת בעלי ואחר כך מת בני' - נאמנת, שהרי היתה בחזקת התר לזר [שהרי יש לו בן]. אמרה: 'מת בני ואחר כך מת בעלי' - אינה נאמנת להתיבס; וחוששין לדבריה, וחולצת ולא מתבכמת.

יד. הלכה היא ובעלה בלבד, ובאה ואמרה: 'נתן [נולד] לי בן במדינת הים ומת, ואחר כך מת בעלי' - נאמנת ומתבכמת, שהרי היתה בחזקת התר ליבמה בעת שהלכה. אמרה: 'מת בעלי ואחר כך מת הבן שנתן לי' - אינה

יב. חלצה בלבד, ולא קראה ולא רקקה - חליצתה פשרה; ואין צריך לומר, שחלצה וקראה ולא רקקה, או שחלצה ורקקה ולא קראה - שחליצתה פשרה.

יג. כמה דברים אמורים? בשהיו יכולין לדבר, והרי הם ראויין לקרות. אבל אלמת או אלם, אינן חולצין; ואם חלצו, חליצתן פסולה; ואינן פתורש או חרשת שחלצו, שלא עשו כלום - לפי שהחרש והחרשת אינן בני דעת.

יד. רקקה בלבד, או שרקקה וקראה ולא חלצה - הרי זו פחליצה פסולה. קראה היא והוא, ולא חלצה ולא רקקה - לא עשה כלום, שנאמר: "ככה יעשה לאיש" - המעשה שהוא החליצה והרקיקה, היא שמועיל; אבל הקריאה אינה מעפכת ואינה מועלת.

טו. חלצה ורקקה וקראת, והן יושבין או מטין על צדיהן, או שהיה שרוף הנצל קשור על שוקו מן הארבעה ולמטה [בין השוק לירד], או שחלצה בפני שלשה עמי הארץ שאינן יודעין להקרות, וכן הסומה שחלצה - חליצתו פשרה.

טז. חלצה בלילה, או שחלצה בפני שנים, או בפני שלשה ונמצא אחד מהן קרוב או פסול [לדון דיני ממונות], או שהיה המנצל קשור למעלה מן הארבעה, או שהתיר הוא ושמטה היא, או שהתירה היא ושמט הוא, או שנתפונה היא ולא נתפון הוא, או שנתפון הוא ולא נתפונה היא, וכן קטנה שחלצה לגדול - חליצתה פסולה. וכן אם חלצה בפני יחיד, ואפלו בינו לבניה, ובלילה - הרי זו חליצה פסולה; אבל חרש שוטה וקטן שחלצו, וכן החולץ למי שהיא פטורה מן החליצה ומן היבום - אינה חליצה.

יז. יבם שרגלו הימנית חתוכה, אינו חולץ בשמאל; ואם חלצה מעל שמאלו, חליצתה פסולה. היתה רגלו עקומה לאחור, או הפוכה על צדה, או שהיה מהלך על ראשי אצבעות רגליו - הרי זה אינו חולץ, שהחולץ צריך לנעץ עקבו בארץ, וזה אינו יכול; ואם חלצה למי שרגלו כף, חליצתה פסולה.

יח. ויבמה שידיה חתוכות - חולצת לכתחלה ואפלו בשניה, שלא נאמר 'וחלצה בידה'. חלצה במנעל של בגד [בד], אינה חליצה; אבל אם חלצה במנעל שאין לו עקב, או שהיה תפור בפשתן, או שהיה מנעל של שער או של סיב [חוטים מהצומח] או של שעם [עץ אלון] או של עץ, או שהיה מנעל גדול שאינו יכול להלך בו, או קטן שאינו חופה רב רגלו, או מנעל פרום [קרוע] שאינו חופה רב הרגל, או נפחת [נקרעה סולית] שאין מקבל רב הרגל - חליצתה פסולה.

יט. חלצה בסנדל של עץ ומחפה עור, או שהיתה קרקעיתו עור ולחיהו [צדדי] של שער, או שחלצה סנדל של שמאל מעל רגלו הימנית, או שלא היה המנעל שלו, או שהיה המנעל גדול שיכול להלך בו, או קטן שחופה רב רגלו, או נפרם שחופה רב הרגל, או נפחת שמקבל רב הרגל - חליצתה פשרה.

כ. סנדל המסגר [פרחה בו צרעת והוטגר ע"י הכהן לבדוקו] והמחלט [נטמא ע"י הכהן], ושל עבודה זרה שמניחין אותו

שהיתה היא ילדה והוא זקן, או היא זקנה והוא ילד - יוצעין אותו לחלץ.

ב. וצריכין הדינין לקבוע מקום שישבו בו, ואחר כך תחלץ שם בפניהם, שנאמר: "ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים" וגו'. לא נועדו [סיכמו ביניהם] ולא קבעו מקום, אלא נקראו נקרה [קרה מקרה], ונקרית היא והוא לפנייהם, וחלצו - חליצתה פשרה.

ג. ומלמדין אותה ואת הזבם לקרות, עד שיהיו רגילין; ותהיה יכולה לקרות "לא אבה" בנשימה אחת, ואחר כך תאמר "יבמי" - כדי שלא יהיה משמע דבריה: 'אבה יבמי'.

ד. ומאחר שתהיה רגילה לקרות, אף על פי שלא קראת בנשימה אחת, אין מקפידין על זה; אבל אם אינה יכולה, מרגילין אותה עד שתדע.

ה. והחליצה ביום, ולא בלילה, ובפני שלשה שיוצעין להקרות בשורה. ואם אחד מן השלשה גר - פסול, ואפלו היה אביו גר ואמו ישראלית; עד שיהיה אביו ואמו מישראל. ומצותה [לכתחילה] בחמשה, כדי לפרסם הדבר; ואותן השנים, אפלו היו עמי הארץ.

ו. ביצד חולצין? מביאין לו מנעל של עור שיש לו עקב, ואינו תפור בפשתן; ולובשו בימין, וקושר רצועותיו על רגלו; ועומד הוא והיא בבית דין, ומקרין ליבמה בלשון הקדש: "מאן יבמי וגו'", ואחר כך מקרין ליבם: "לא חפצתי לקחתה"; ונועץ רגלו בארץ, והיא יושבת ופושטת ידה בבית דין, ומתרת רצועות המנעל מעל רגלו, וחולצת המנעל ומשלכת אותו לארץ; ומשישמט רב העקב, התרה היבמה לזר.

ז. ואחר כך עומדת ויוקרת בארץ בנגד פניו, רק הנראה לדינין - שמצות חליצה שיהיו שניהן עומדין בשעת קריאה ובשעת ריקה; וצריכין הדינין לראות הרק יוצא מפיה. ואחר כך מקרין לה: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל".

ח. הכל בלשון הקדש, שנאמר: "ככה" - בלשון הזה; וכל היושבין שם עונין אתריה: 'חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל', שלשה פעמים. וצריך שתתפון היבמה שתחלץ לו, ויתפון הוא שחלץ לה; ויעשו מעשים אלו לשמן [לשם מצוות חליצה]. והסומה אינו חולץ, שנאמר: "וירקה בפניו"; ואין זה רואה הרק.

ט. נמצא סדר חליצה כף הוא: קוראה היא תחלה: "מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל, לא אבה יבמי"; ואחר כך קורא הוא: "לא חפצתי לקחתה"; ואחר כך תחלץ, ואחר כך תרק; ואחר כך תקרא: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל".

י. ואין הסדר מעכב, אלא אם לא קראה בתחלה לא היא ולא הוא, או שרקקה ואחר כך חלצה, או שרקאה ואחר כך רקקה - חליצתה פשרה.

יא. ולמה לא תחזר ותרק על הסדר? שמא יאמרו: 'ריקה לבדה אינה כלום, ואינה פוסלת מן האחי' [והרי היא פוסלת, כדהלן].

הדנין חולצין אלא אם כן מכירין [שזו יבימתו]. לפיכך מי שראו זאת שנהלצה - בותבין לה גט חליצה, אף על פי שאינן מכירין שזו היא אשת פלוני ושזה שחלץ לה אחיו; שהרי הדנין שחלצה בפניהם הפירו זה, ואחר כך חלצה. וזה הוא נסח גט חליצה שנהגו בו העם:

ל. "ביום פלוני, כך וכך לגרש פלוני, שנת כך וכך למנן פלוני למניאנא די רגילנא לממני ביה [למנין שאנו רגילים למנות בו] במקום פלוני, אנחנא דיני דמקצנתא חתימין לתתא [אנו הדיינים שמקצתינו חתומים למטה], במותב תלתא פחדא הוינא יתבין בכי דינא [במושב שלושה כאחד היינו יושבים בבית דין], וסליקת לקדמנא [ועלתה לפנינו] פלונית בת פלוני ארמלת [אלמנת] פלוני, ואקריבת לקדמנא גוכרא חד די שמייה [והביאה לפנינו אדם אחד ששמו] פלוני בן פלוני, וכן אמרה לנא [לנו] פלונית דא [זו]: 'פלוני בר פלוני דנא [זה] אחוהי דפלוני מאבוייה הוא דהוינא נסיבנא ליה, ושכיב [אחיו של פלוני מאבא, שהייתי נשואה לו ומת], וחי לרבנן וכלל ישראל שבך [השאר], ובר וברת גרית ומחסין ומוקים שמא בישראל לא שבך [ובן ובת יורש ומנחיל ומקים שם בישראל לא השאר], והדין פלוני אחוהי חזי ליבומי יתי [זה פלוני אחיו ראוי לייבם אותי]. כען רבנן, אמרו ליה, אי צבי ליבומי יתי [כעת חכמים, אימרו לו אם רוצה היבם לייבם אותי] - ייבם, ואי לא - בטלע לי קדמיכון רגליה דימינא ואשרי סיניה מעל רגליה וארוק באנפוהי' [ואם לא, יצדד לעברי לפניכם את רגלו הימנית ואתיר נעלו מעל רגלו, וארוק בפניו]. ואשתמודענהי לפלוני דנא, דאחוהי דפלוני מיתנא מאבוייה הוא [ונתברר לנו שפלוני זה אחיו של פלוני המת מאביו הוא], ואמרנא ליה: 'אי צבית ליבומי יתה - ייבם, ואי לא - אטלע לה קדמנא רגלך דימינא ותשרי סינך מעל רגלך ותרוק באנפך' [ואמרנו לו אם רצונך לייבם אותה - ייבם, ואם לא צדד לה לפנינו את רגלך הימנית ותתיר נעלך מעל רגלך ותירוק בפניך]. ועני ואמר: 'לית אנא צבי ליבומי יתה' [וענה ואמר לנו אין אני רוצה לייבם אותה]. מיד אקרינוהא לפלונית דא [מיד הקרינו לפלונית זו]: 'מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי. ואף להאי פלוני אקרינא ליה [וגם לפלוני זה הקרינו לו]: 'לא חפצתי לקחתה', ואטלע לה רגליה דימינא ושרת סיניה מעל רגליה, ורקת באנפוהי וקא דאיתחזי לנא מפומה על ארעא [וצידד לה את רגלו הימנית, והתירה נעלו מעל רגלו, ורקקה בפניו רוק הנראה לנו, מפיה על הארץ]. ותוב אקרינוהא [ושוב הקרינו לה]: 'ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל'. ואנחנא דיני וכל דהוו יתבין קדמנא ענינא בתרייה [ואנו הדיינים, וכל אלה שהיו יושבים לפנינו, ענינו אחריה]: 'חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, חלוץ הנעל, תלתא ומני [שלוש פעמים]. ומדאיתעביד עובדא דא קדמנא, שרינוהא לפלונית דא למקה להתנסבא לכל מאן דתצבי, ואנש לא ימחא בידיה מן יומא דנן ולעלם [ומשנעשה מעשה זה

ברגלי הצורה [פסל] - לא תחלץ בו; ואם חלצה - חליצתה כשרה, ואף על פי שהוא אסור בהנדה. אבל סנדל של תקרבת עבודה זרה [מעור בהמה שהוקרבה לעז], ושל עיר הנדחת, או שנעשה למת שיקבר בו - אם חלצה בו, חליצתה פסולה; שהרי אינו עומד להלך בו.

כא. קרעה המנעל מעל רגלו, או ששרפתה, או שהיה לבוש שני מנעלין וחלצה העליון - אף על פי שקרעה התחתון עד שנתגלתה רגלו, הרי זו חליצה פסולה.

כב. יבמה שאכלה שום ונגריר [חדל] וכיוצא בהן מדברים שמדיבין [מדבים] את הרק, והיה הרק זב מפיה - אינו כלום, עד שהיה הרק מעצמו ["וירקה"].

כג. רקקה דם, או שהיה שותת מפיה - אינו כלום; אבל אם מצצה ורקקה - כשר, שאי אפשר לדם שנמצץ בלא צחצוחי [טיפות] רק. רקקה וקלטתו [אחותו] הריח קדם שניע לכנגד פניו, כגון שהיתה [היבמה] ארפה [גבוהה] והוא [היבם] קצר [נמוך] - אינו כלום; ואם אחר שהגיע לנגד פניו - אף על פי שלא הגיע לארץ, כשר. וכן אם לא ראו הדנין הרק כשצא מפיה, כשר.

כד. חליצה מטעית, פסולה. כיצד? כגון שאמרו לו: 'חלץ לה ובכך אפה כונסה', או שאמרו לו: 'חלץ לה, שזו מצוה היא ואינה מפקדת עליך כלום, ואם רצית אחר כך ליבם תיבם', וכיוצא בדברים אלו. אבל אם הטעוהו ואמרו לו: 'חלץ לה על מנת שתתן לה מאתים זוז', או על תנאי כך וכך - אף על פי שלא נתנה ולא נתקיים התנאי, חליצתה כשרה; והרי נתכונן לחלץ לה.

כה. המוסר מודעא על החליצה [הצהיר לפני החליצה שהוא אנוס], חליצתו פסולה; לפיכך ראוי לדנין לומר לו לבטל המודעא, פדרך שעושין בגט. לחצוהו ישראל והכוהו עד שחלץ - אם בדין עשוי, חליצתו כשרה; ואם שלא בדין, כגון שטעו או שהיו הדיוטות - חליצתו פסולה. ואם הגויים אנסוהו מעצמן - אם היה הדין נותן שישלח, חליצתו פסולה; ואם שלא בדין, אינה חליצה.

כו. כל מקום שאמרנו 'אינה חליצה', או 'לא עשה כלום', או 'אינה כלום' - הרי היא כאלו לא נחלצה לו, ולא נאסרו עליו קרובותיה, ולא נפסלה מן הפהנה, ומתרת להתיבם. וכל מקום שאמרנו 'חליצתה פסולה' - נאסרו עליו קרובותיה, ונפסלה מן הפהנה, ונאסרה על האחין, ואינה מתבטלת; ואינה מתרת להנשא לזר עד שתחלץ חליצה כשרה.

כז. עברה ונשאת - הרי זה חולץ לה חליצה כשרה, והיא תחת בעלה; ואין מוציאין אותה מידו.

כח. יבמה שגדלה בין האחים, הרי זו מתרת להתיבם; ואין חוששין לה שמא חלצה לאחד מהן בינו לבניה ונפסלה עליהן. אבל אם ראינה שחלצה נעלו של אחד מהן - נפסלה, שמא נתכונה לחליצה; וצריכה חליצה כשרה להתיירא לזר.

כט. גט חליצה שאנו כותבין - אינו אלא [תיעד של - מעשה בית דין, כדי שיהיה בידיה ראייה שנהלצה. ואין

וחמשה זוגי [ואביא לך מוהר מאתיים זוז כסף, ששוויים לעשרים וחמשה זוזים מכסף טהור] דחאזו ליכי [הראויים לך], ומזוניכי וחסותיכי וסיפוקיכי ומעל עליכי כאורח כל ארעא [ומזונותיך ומלבושך וסיפוקיך ולבוא עליך כדרך כל הארץ]. וצביאת פלגא פלוגית דא, והות ליה לאנתו ורצתה כלה פלוגית להיות לו לאשה]. ורצה והוסיף לה תוספת על עקר כתבתה עד משלם כף וכף. ודא נדוניא דהנעלת ליה כף וכף [וזה סכום הנדוניה שהכניסה לו], הפל נתקבל חתן זה וקא לידו ונעשה ברשותו, ונקף הכל על עצמו במלגה ורשו [וחוב]. וכף אמר לנא חתנא דנן: 'אחריות כתבה דא כלה עקר ונדוניא ותוספת עם שאר תנאי כתבה, קבלית עלאי ועל ירתאי בתראי [קבלתי עלי ועל כל יורשי אחרי] ועל כל שפר ארג [כל הנראה נחמד] נכסין וקנינין דאית לי תחות [תחת] כל שמיא, דקניתי ודעתיד אנא למקני, מקרקעי ומטלטלי, מטלטלי אגב מקרקעי, כלהון יהון אחראין וערבאין לכתבה דא כלה עקר ונדוניא ותוספת [עיקר כתובה והתוספת והנדוניה, כולם יוכלו] לאתפרעא מנהון כתיי ובתר מותי ואפלו מגלימא דאכתפאי' [מגלימה שעל כתפי]. וקנינו מפלוגי דנן [נעשה קנין] על כל מאי דכתיב ומפרש לעיל קנין שלם דלא פאסמכתא [הבטחה סתמית] ודלא כטפסי דשטרי [לא כטופס מצוי חסר משמעות], אלא כחמר חזק כל שטרי כתבות הנהגות בישראל וכהגן וכתקון רבותינו ז"ל. וחתמנו על שטר כתבה דא בזמן הנזכר למעלה, והכל שרירי ופרירי וקיים.

לד. ואם היתה כתבת אלמנה, כותב פלוגית ארמלתא [אלמנה פלוגית]; ואם היתה כתבת גרושה, כותב פלוגית הגרושה - כדי שלא יפשל בה פהן. וכותב: ויהבנא ליכי מוהריכי כסף זוגי מאה דאינון מזוגי כספא טבא תריסר זוגי ופלג זוגא דחאזו ליכי.

לה. כשפותבין גט יכמין או כתבת יכמין - משרטט [בקלף קוים ישרים ל-] מקום הפסוקים; שאסור לכתב שלש תבות בלא שרטוט. ויכמה שחלצה, מתרת להנשא ביום חליצתה, שהרי אינה חולצת עד שתשלים תשעים יום [ממות בעלה].

הלכות יבום וחליצה פרק ה

א. היכמה שנתן לה היבם גט כריתות - פסלה [מלהתייבם לו] ופסל את צרותיה, עליו ועל שאר האחין; שהרי נעשה כמי שחלץ לה. ואין הגט מועיל ביכמה אלא מדבריהן, הואיל והגט מגרש אשת איש. וכל גט שפוסל אשתו מן הכהנה, פוסל את יבמתו; ואינה נתרת לזר עד שחלץ לה.
ב. המאמר [קידושי היבם בכסף ובאמירת "הרי את וכו'"] - על פי מאמר חכמים - אף על פי שאינו קונה ביכמה קנין גמור [מהתורה], ואינה נעשית בו אשת איש גמורה [אלא בביאה, אעפ"כ] - צריכה ממנו גט, ואינה נתרת לזר אלא בחליצה.
ג. פיצד? העושה מאמר ביבמתו ולא רצה לבעל [אלא להוציאה] - צריך לכתב לה גט, שהרי נתקדשה לו, וצריך

בפינו, התרונה לפלוגית זו לילך ולהינשא לכל מי שתדחה, ואיש לא ימחה בידה מיום זה ועד עולם]. וכעית מנא פלוגית דא גטא דחליצותא דא, וכתבנא ויהבנא לה לזכו [וביקשה מאיתנו פלוגית זו גט חליצה זה, וכתבנו ונתנו לה לזכות] פדת משה וישאל.

לא. ומעדין עליו שלשה, או שנים מן השלשה, או שנים שראו החליצה אף על פי שאינן הדינין שחלצה בפניהם, כמו שבארנו. ואפלו אשה, ואפלו עבד, או קטן שהוא מכיר ונכון - נאמנין לומר: 'זה הוא פלוגי וזו היא יבמתו', וחולצין על פיהן; וכן בשאר ערות של תורה, בין לעדות מוזן בין לעדות אסור - שנה דבר העשוי להגלות הוא; ואפשר לידע אמתת הדבר שלא מפיהן, כענין שבארנו בסוף הלכות גרושין. ואם רצה היבם ליבם - מקדש ומיבם וכותב לה כתבה, כמו שהודענו. וזה הוא גסח כתבת יכמין שנהגו בו העם:

לב. "ביום פלוגי, כף וכף לירח פלוגי, שנת כף וכף למנן פלוגי למניאנא די רגילנא לממני ביה [בתאריך פלוגי לחודש פלוגי למנין השנים שבו רגילים למנות], איך פלוגי בן פלוגי אתא לקדמנא [פלוגי בא לפנינו], וכן אמר לנא [וכך אמר לנו]: 'דפלוגי בן פלוגי אחי דמן אבא שכיב, וחי לרבנן ולכל ישראל שבק [אחי מאב מת והותיר חייו] לרבנן ולכל ישראל, ובר וברת ומונית ומחסין ומוקים שמא בישראל לא שבק [לא הותיר אחיו בן ובת יורש ונוחל ומקים שם בישראל], ושבק אתמא הדיא די שמה פלוגית בת פלוגי [השאיר אשה ופלוגית בת פלוגי], וחאזי לי מן אורייתא ליבומי יתה [ואני ראוי לייבם אותה מדין תורה], כדכתיב בספר אורייתא דמשה יכמה יבא עליה'. וצביאת פלוגית דא ואתיבמת לפלוגי בר פלוגי יכמה לאוקמי שמא בישראל [והסכימה פלוגית זו להתייבם ליבם פלוגי בן פלוגי כדי להקים שם בישראל], כדכתיב ויהיה הכבוד אשר תלד יקום על שם אחי המת ולא ימחה שמו מישראל'. וכתב לה פלוגי יכמה לפלוגית יכמתיה כסף זוגי מאתן דחאזו לה [מאתיים זוז הראויים לה] דהוון כתיבין לה בכתבתה דכתב לה בעלה קדמאה, ואוסיף לה מדיליה כף וכף. ודא נדוניא דהנעלת ליה [זוהי הנדוניה שהכניסה לו] וכו', כשאר טפסי כתבות.

טפס הכתבה:

לג. ביום פלוגי לירח פלוגי, שנת כף וכף למניאנא די רגילנא לממני ביה במאתא פלוגית דעל נהרא פלוגי מותבה, איך פלוגי בן פלוגי אמר לה לפלוגית בת פלוגי בתולתא פלגא: 'הוי לי לאנתו [לאשה] פדת משה וישאל, ואנא כמימרא דשמיא [במאמר ובעורת השם] אפלה ואנקר [אעבוד ואכבד] ואסובר [ואכלכל] ואזיון ואפרנס ואכסי יתיכי [אלבישה] כהלכת גוברין יהודאין דפלחין ומיקרין ומסוברין וזנין ומפרנסין ומכסין ית גשיהון בקשוט [כמנהג יהודים שמוקירים ומפרנסים ומלבישים נשותיהם באמונה], ויהבנא ליכי מוהרי כותבתי זוגין כסף זוגי מאתן דאינון מזוגי כספא טבא עשרין זוגין

זו שנתחלץ. אבל צרתה אסורה עד שתחלץ גם היא, או עד שיחלצו כל האחין לראשונה שנתחלץ החליצה הפחותה, שאין חליצה פחותה מסלקת זקת היבום מבית זה עד שתחזר על כל האחין, או עד שתחלץ כל אחת מהן. יג. כל יבמה שנתחלץ ליבמה, בין בעילה כשרה בין בעילה פסולה, ואפילו בעלה אחר שחלץ לה, בין הוא בין אחיו, בין לשם אישות בין לשם יבמות, ואפילו בעל צרתה אחר שבעל בעילה כשרה, בין הוא בין אחיו - הרי זו צריכה גט, שהרי נעשית אשת איש בפעילה. וכן כל יבמה שנתן לה מאמר, בין מאמר כשר בין מאמר פסול - הרי זו צריכה גט מפני המאמר, כמו שבארנו; ואחר כך יסור אסור המאמר.

יד. כבר בארנו, שהגט אינו דוחה היבמה דחיה גמורה (להתירה לזר), וכן המאמר אינו קונה בה קנין גמור; אבל הבעילה קונה קנין גמור, והחליצה דוחה אותה דחיה גמורה. לפיכך גט אחר גט ביבמה, או מאמר אחר מאמר (כדלהלן) - מועיל; אבל בעילה אחר בעילה, וחליצה אחר חליצה - אין האחרונה מועלת כלום. וכן גט או חליצה אחר הבעילה אינם כלום.

טו. ביצד? יבם שנתן גט ליבמתו, וחזר ונתן גט לצרתה - הרי זה אסור בקרובות שתיקה. וכן שני יבמין שנתנו שני גטין ליבמה אחת זה אחר זה - הרי זה בגרושה לשניהן, ושניהן אסורין בקרובותיה; ואחד מהן חולץ. וכן אם נתן גט ליבמתו, ונתן אחיו גט לצרתה - כל אחד אסור בקרובות זו שנתן לה הגט; וכן אם נתנו מאמר אחר מאמר, כמו שבארנו. אבל היבם שחלץ ליבמתו, וחזר וחלץ לצרתה בין הוא בין אחיו, וכן שני יבמין שחלצו זה אחר זה ליבמה אחת - אין חליצה אחרונה כלום, ואין החולץ אותה אסור בקרובותיה, שזה פחולץ לשאר הנשים שאין לו עליה זקה.

טז. וכן הבעל יבמתו, וחזר בין הוא בין אחיו וחלץ לה או לצרתה - אין חליצה זו כלום; וכן אם חזר אחיו ונתן גט לה או לצרתה, אינו כלום. חזר אחיו ונתן לה מאמר, או בעל - לא עשה כלום; מאחר שבעל אחיו תחלה, קנה קנין גמור, ואין הקדושין תופסין באשת איש. אבל אם נתן מאמר לצרתה, או בעל צרתה - צריכה גט, כמו שבארנו.

יז. שני יבמין שיבמו שתי יבמות הבאות מבית אחד (נשי אח אחד), ולא נודע מי יבם תחלה - שניהן יוציאו בגט ויתרו לזרים, ואסורות ליבמין. לפיכך, ראוהו שקהה בירושלים, ולו שתי נשים, אחת בעכו ואחת בצור, ושמעון אחיו בעכו ולוי אחיו בצור, ושמעון שמת ראוהו - הדין נותן שלא יבם אחד מהן עד שידע מה עשה אחיו, שמא קדם ויבם. קדם אחד מהן ויבם - אין מוציאין מידו, עד שידע שאחיו יבם תחלה. רצה האחד לחלץ קדם שידע מה עשה אחיו - אין מונעין אותו.

יח. יבם קטן בן תשע שנים ויום אחד - ביאתו כמאמר מן הגדול, שאינו קנין גמור. ומאמר בן תשע שנים ויום אחד - אם נתנו תחלה מועיל, והרי הוא פוסל בו על

לחלץ לה, כדי להתיירא לאחרים; שאין היבמה נתרת לזר אלא אחר בעילת היבם או אחר חליצה; אבל הגט פוסלה ליבום ואינו מתיירא לזר, והמאמר אינו קונה בה קנין גמור כבעילה.

ד. נתן מאמר ליבמתו, וחזר ונתן גט למאמרו - מה שעשה (- המאמר), הרי בטלו, והתרה. ויראה לי, שלא התרה אלא לאחיו; אבל זה שנתן הגט, נאסרה עליו. ה. נתן גט לזקתו ולא למאמרו - פסלה עליו ועל שאר האחין, כמו שבארנו; וצריכה גט למאמרו (להפקיע קידושיה), וחליצה להתיירא לזר.

ו. המאמר שנתן ליבמה תחלה, ולא קדמו דבר אחר, ולא נעשה אחריו דבר אחר, אלא אם בעל אותה זה שנתן לה המאמר - הוא הנקרא 'מאמר כשר'. ואם קדמו גט או חליצה, בין מיבם זה בין מיבם אחר, בין בה בין בצרתה, וכן אם קדמתו בעילה בצרתה, בין ממנו בין מאחיו, או שנעשה אחריו גט או חליצה, בין בה בין בצרתה, בין ממנו בין מאחיו, או שבעל או נתן מאמר אחר לצרתה, בין הוא בין אחיו, או שנתן לה אחיו מאמר אחר או בעלה - הרי זה נקרא 'מאמר פסול'; בין המאמר שקדמוהו המעשים האלו, בין המאמר שנתאחרו אחריו.

ז. ביצד? נתן גט או חלץ ליבמתו, וחזר ונתן מאמר לה או לצרתה, בין הוא בין אחיו, או שבא על יבמתו או נתן לה מאמר, וחזר ונתן מאמר אחר לצרתה, בין הוא בין אחיו, או שנתן מאמר ליבמתו, וחזר אחיו ונתן לה מאמר אחר או בעלה - הרי זה מאמר פסול, בין המאמר הראשון בין המאמר האחרון.

ח. נמצאת למד, שהמאמר - בין שקדמו מאמר אחר, או גט, או חליצה, או בעילה, בין שקדם המאמר לאחד מאלו - הרי זה מאמר פסול; חוץ מן הנותן מאמר ובעל לבעלת המאמר - שזו היא כהלכתה.

ט. הבעילה שבוועל היבם את יבמתו תחלה, או אחר מאמרו בה, ולא קדמה דבר אחר - נקראת 'בעילה כשרה'. ואם קדמה מאמר מאחיו, או גט בין ממנו בין מאחיו, בין בה בין בצרתה, או אם קדמה מאמר בצרתה, בין ממנו בין מאחיו - הרי זו נקראת 'בעילה פסולה'.

י. החליצה שחולץ היבם ליבמתו תחלה, אם לא קדמה דבר אחר - נקראת 'חליצה מעלה'. ואם קדמה גט או מאמר, בין מיבם זה בין מאחיו, בין בה בין בצרתה - הרי זו נקראת 'חליצה פחותה'.

יא. יבמות רבות הבאות מבית אחד (שהניח המת נשים רבות), פיון שנתחלץ אחת מהן בעילה כשרה, או נחלצה חליצה מעלה - התירו הכל, ונסתלקה זקת היבום (קשר היבם) מעליהן. ואם נבעלה אחת מהן בעילה פסולה, או נתן לה מאמר פסול - נאסרו כלן ליבום; וצריכה גט זו שנתחלץ או שנתן לה המאמר, וצריכה אחת מהן חליצה להתיירא לזר, שאין זקת היבום מסתלקת כבעילה פסולה. יב. נחלצה אחת מהן חליצה פחותה - התרה להנשא לזר,

כח. בא היבם תחלה על התרשת, וחרור וכא הוא או אחיו על הקטנה - פסל את התרשת; ומלמדין את הקטנה שתמאן, והתרשת יוצאה בגט.

כט. היו אחת פקחת ואחת חרשת, בא היבם על הפקחת, וחרור וכא הוא או אחיו על התרשת - לא פסל את הפקחת, והתרשת צריכה גט. בא היבם על התרשת, וחרור הוא או אחיו וכא על הפקחת - פסל את התרשת, והתרשת יוצאה בגט, והפקחת בגט וחליצה.

ל. היו גדולה וקטנה, בא על הגדולה, וחרור הוא או אחיו וכא על הקטנה - לא פסל את הגדולה; ומלמדין את הקטנה שתמאן. בא על הקטנה, וחרור וכא הוא או אחיו על הגדולה - מלמדין את הקטנה שתמאן; ויקים הגדולה, שבעילתה קונה קנן גמור.

יום רביעי כ"ב מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות יבום וחליצה פרק ו

א. יש אחים שהן ראויין ליבום או לחליצה; ויש אחים שאינן ראויין, לא ליבום ולא לחליצה, ואין להן זקה (קשר ליבמה) כלל, אלא יבמתו מתרת לזר. ויש אחים שהן ראויין לחליצה, ואינן ראויין ליבום; ויש אחים שהן ראויין ליבום, ואינן ראויין לחליצה.

ב. ואלו שאין להן זקה כלל: סריס [מיו עקר] חמה [מלידה] ואנדורגיגוס [יש בו סימני זכרות ונקבות] - מפני שאינן ראויין לולד [להוליד], ולא היתה להן שעת הכשר. ואלו מנבמין ולא חולצין: החרש והשוטה והקטן, מפני שאין בהן דעת לחלץ. וכשיבם החרש, אינו מוציא לעולם, מפני שבעילתו עושה אותה אשת איש גמורה, ואין גרושיו גרושין גמורין; וכן תשע שנים ויום אחד שיבם, אינו יכול לגרש עד שיגדיל, כמו שבארנו.

ד. ואלו חולצין ולא מנבמין: הספקות - כגון שהיתה ספק ערוה - ופצוע דבא [נפצעו ביציו] וזרות שפכה [נכרת גידו] וכיוצא בהן ממיני הסרוס, והזקן ביותר שתשש כחו וכשל; ואם בעל סריס [שנסותר בידי -] אדם - קנה, שהרי היתה להן שעת הכשר, ומוציא בגט, מפני שהוא אסור לבוא בקהל. והטמטום [שאינו בו לא סימני זכרות ולא נקבות] חולץ ולא מיבם, מפני שהוא ספק; ואם נקבע [נותח] ונמצא זכר - רצה חולץ, רצה מיבם. ושאר האחים - או חולצין או מנבמין.

ה. יש יבמות שהן ראויות לחליצה או ליבום; ויש יבמות שהן ראויות ליבום, לא לחליצה; ויש יבמות שהן ראויות לחליצה, לא ליבום; ויש יבמות שאינן ראויות לא לחליצה ולא ליבום, ואין עליהן זקה כלל, ומתרות להנשא לזר.

ו. ואלו שמתנבמות ולא חולצות: החרשת והשוטה והקטנה, לפי שאין בהן דעת לקרות ולהבין; ואם רצה היבם לגרש את החרשת בגט אחר שביעל אותה, הרי זה מגרש. ז. ואלו חולצות ולא מתנבמות - אסורי לאוין, והשניות, ואסורי עשה, כמו שיתבאר. וכל אשה שהיא ספק מגרשת

הגדול [מלייבמה]; אבל אם נתנו בסוף, אינו כלום. וגטו וחליצתו אינם כלום, בין בתחלה בין בסוף.

יט. ביצד? בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, או שנתן לה מאמר תחלה - פסלה על שאר האחים. אבל אם עשה הגדול מאמר ביבמתו, וחרור בן תשע שנים ויום אחד ונתן לה או לצרתה מאמר - לא עשה כלום, ולא פסלה על אחיו הגדול; חזר בן תשע ויבא עליה או על צרתה אחר מאמר אחיו הגדול - פסלה על הגדול, כשני גדולים שעשו מאמר אחר מאמר, כמו שבארנו.

כ. בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, וחרור אחיו הגדול ויבא עליה, או חלץ, או נתן גט לה או לצרתה - הרי זה פסלה על הקטן; וכן אם חזר הקטן ויבא על צרתה, או בא אחיו האחר שהוא בן תשע שנים ויום אחד עליה או על צרתה - נפסלה עליו, כדין מאמר ומאמר.

כא. בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, והגדיל ולא בא עליה משהגדיל - צריכה גט, וחליצה; גט - מפני ביאתו שהיא כמאמר; וחליצה - להתיירה לזר, שהרי לא נבעלה בעילה שקונה קנן גמור. ואם בא עליה משהגדיל, הרי זו צריכה גט בלבד.

כב. ואחד בן תשע שנים ויום אחד, ואחד בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות [שדינו כקטן] ולא נולדו בו סימני סריס [מיו עקר], כמו שבארנו בתחלת הספר.

כג. קטנה [יתומה שהשיאוה] שראויה למאן [דיה במיאון] בבעלה כדי לבטל נישואיה, והתרשת - אף על פי שקדושי שתייהן מדברי סופרים כמו שבארנו - שני מיני קדושין הן: קטנה - יש לה קדושין כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר, וקדושיה תלוין [בספק] עד שתגדיל. ותרשת - תקנו לה נשואין כדי שלא תשאר פנויה לעולם [וקידושיה מדרבנן בלבד], לפיכך אם היו כל היבמות הבאות מבית אחד קטנות או חרשות - ביאתה של אחת מהן פוטרת את כלן. **כד.** היתה אחת חרשת ואחת קטנה - אין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה. וכיצד תקנתן? מלמדין את הקטנה שתמאן, וכונס את החרשת; ואם רצה לגרשה - כותב לה גט אחר שיבוא עליה, ותתר לזר.

כה. היתה אחת פקחת ואחת חרשת - ביאת הפקחת או חליצתה, פוטרת את החרשת; ואין ביאת החרשת פוטרת את הפקחת, שאין קדושיה אלא מדבריהן. וכן גדולה וקטנה - ביאת הגדולה או חליצתה פוטרת את הקטנה, ואין ביאת הקטנה פוטרת את הגדולה.

כו. היו שתייהן קטנות הראויות למאן, וכא היבם על אחת מהן, וחרור וכא הוא או אחיו על השניה - לא פסל את הראשונה; אבל מלמדין את השניה שתמאן, ויקים זה את יבמתו הקטנה שנבעלה תחלה.

כז. וכן הדין בקטנה וחרשת, שבא היבם תחלה על הקטנה, וחרור וכא הוא או אחיו על החרשת - לא פסל את הקטנה, והתרשת צריכה גט; שביאת הקטנה מעלה מביאת החרשת, שהקטנה ראויה לאמר זמן [כשתגדל תהיה מוקדשת מדאורייתא]; לפיכך יקים הקטנה שנבעלה תחלה.

יבמה שהיא ספק ערוה על היבם, או ספק ערוה על בעלה - הרי זו חולצת ולא מתניבמת. לפיכך, מי שקדש אשה בספק קדושין, ואחר כך מת אחיו שהיה נושא אחותה, ונפלה לו ליבום שהיא ספק אחות אשתו - הרי זו חולצת ולא מתניבמת; ומוציא את אשתו בגט מספק. ושתייהן אסורות עליו: יבמתו, מפני שהיא ספק ערוה; וארוסתו, מפני שהיא ספק קרובת חלוצתו, שהיא בשניה, כמו שבארנו.

יד. מי שמת אחיו והניח שתי נשים, האחת אסורה עליו משום ערוה, והשניה אינה ערוה - כשם שהערוה פטורה מן החליצה ומן היבום, כך צרתה פטורה; ולא נפלה לו זקה על בית זה כלל, שנאמר: "אשר לא יבנה את בית אחיו" - בית שיש לו לקוחין באיו מהן שירצה, הוא שיש לו עליו זקה; ובית שמקצתו אינו יכול לבנותו, שהרי אין לו בו לקוחין - אינו בונה אפלו מקצתו שהוא מתר. ונמצאת צרת הערוה ערוה עליו משום אשת אחיו - שהרי אין לו עליה זקה.

טו. לפיכך ראובן שמת והניח שתי נשים, האחת ערוה על שמעון ושתייהן ראויות ללוי - אין לשמעון זקה על בית זה, והרי שתייהן תחת זקת לוי; יבם לוי האחת מהן שהיא צרת ערוה של שמעון, והיתה לו אשה אחרת, ומת לוי ונפלו שתייהן לפני שמעון - שתייהן פטורות מן החליצה ומן היבום משמעון: האחת, מפני שהיתה צרת ערוה; והשניה, מפני שהיא צרתה. וכן הדין בצרת צרתה עד סוף העולם - שכל אשה שאין לו עליה זקה, באסור אשת אח עומדת לעולם.

טז. וכן אשת אחיו שלא היה בעולמו (שנולד אחר שמת), הואיל ואין לו עליה זקה - שנאמר: "פי ישובו אחים יחדיו", עד שישבו שניהן בעולם. ואם לא היתה ביניהן ישיבה בעולם - הרי זו ערוה עליו לעולם משום אשת אח, ופטורת צרתה.

יז. ביצד? ראובן שמת והניח אשה, ונפלה לפני שמעון, ואחר שמת ראובן נולד לוי, בין שנולד קדם שיבם שמעון אשת ראובן בין שנולד אחר שיבמה - הרי אשת ראובן ערוה על לוי לעולם; לפיכך אם מת שמעון ונפלה זו וצרתה לפני לוי - שתייהן פטורות מן החליצה ומן היבום. **יח.** עשה שמעון מאמר (קידושי כסף כתקנת חכמים קודם יבום) ביבמתו אשת ראובן, ומת קדם שיכנס אותה - הרי לוי חולץ לצרתה, ולא מיבם; שאין המאמר קונה ביבמה קנן גמור, כמו שבארנו.

יט. אשה שנת תחת בעלה ברצון ובצדדים, ומת קדם שיגרושה, ונפלה לפני יבם - הרי היא פטורה מן החליצה ומן היבום וכן צרתה, כאלו היתה ערוה על היבם; מפני שטמאה פתובה בה פעריות, שנאמר: "והיא נטמאה". אכל שוטה (שקניא לה בעלה שלא תיטור עם פלוני ונסתרה עימו) שמת בעלה קדם שישקנה מי המרים (הבודקים אם יזנתה), או שאינה בת שתייה (כגון ארוסה) אלא בת גרושין - הרי זו חולצת ולא מתניבמת; ואם היתה לה צרה - הרי צרתה מתרת, וחולצת או מתניבמת.

חולצת ולא מתניבמת - שמא פגע (יכשל) בערוה, שאשת אחיו שגרשה אסורה עליו משום ערוה. אבל מי שהיא מקדשת לאחיו בספק קדושין - הרי היא כשאר כל היבמות, וחולצת או מתניבמת; שאין כאן דבר לחוש לו. וכן אשת החרש וקנה ועקרה, הרי הן כשאר כל היבמות - רצה חולץ, רצה מיבם; וקנה ועקרה היתה להן שעת הכשר. ח. ואלו הן שהן פטורות מן החליצה ומן היבום: אשת סריס חמה ואנדורוגינוס, ואשת השוטה, ואשת הקטן, ואילונית (עקרה), ומי שהיא ערוה [קרובה], שנאמר: "ולא ימחה שמו מישראל" - פרט לסריס חמה ואנדורוגינוס, ששם מחוי, הואיל ואינן ראויין לולד מתחלת ברייתן, הרי הן כמין בפני עצמו. "והיה הבכור אשר תלד" - פרט לאילונית, שאינה ראויה לולד מתחלת ברייתה. "לא תהיה אשת המת" - פרט לאשת שוטה וקטן, מפני שאין להן אישות כלל. "וילקחה לו לאשה" - פרט לערוה, שאין לו בה לקוחין.

ט. ביצד? יבמה שהיא ערוה על יבמה [- יבם שלה], כגון שהיתה אחות אשתו, או אמה, או בתה - הרי זו פטורה מן החליצה ומן היבום, ואין לו עליה זקה כלל, שנאמר: "וילקחה לו לאשה ויבמה" - מי שראויה ללקוחין וקדושין תופסין בה, היא שהיא זקוקה ליבם.

י. היתה היבמה אסורה על יבמה אסור לאו, או אסור עשה, או שהיתה שניה - הרי זו חולצת ולא מתניבמת. ומפני מה צריכה חליצה? מפני שיש בה לקוחין; הואיל וקדושין תופסין בהן, הרי הן זקוקות ליבם. ומן הדין היה שיתניבמו, שהיבום מצות עשה, וכל מקום שאמה מוצא עשה ולא תעשה, כבוא עשה ויבמה את לא תעשה; אבל חכמים גזרו, שלא יתניבמו חבבי לאוין ולא שניות - גזרה שמא יבוא עליה ביאה שניה, והרי ביאתה אסורה ואין שם מצוה, שאין מצות עשה אלא ביאה ראשונה בלבד. לפיכך, אם עבר ובעל יבמתו האסורה משום לאו או משום עשה, ואין צריך לומר שניה (היינו ערוה מדרבנן) - הרי זה קנה קנן גמור, ומוציאה בגט; והיא וכל צרותיה מתרות לזר, שהרי נפטרו.

יא. ויבמה שהיא אלמנה מן הנשואין, וכא עליה כהן גדול - לא נפטרה צרתה, שאין עשה (מצות יבום) דוחה את לא תעשה ועשה (איסור אלמנה לכהן ג), והואיל ולא קנה מן התורה קנן גמור, לא התרה צרתה לזר עד שתחליץ.

יב. היתה היבמה ערוה על בעלה, כגון שעבר או טעה ולקח אחותו מאביו, ונפלה לפני אחיו - אין זו (נחשבת) אשתו (של המת), שאין קדושין תופסין בה, ואינה לא בת יבום ולא בת חליצה; ואם היתה לה צרה, חולצת או מתניבמת. ואם היתה זו שהיא ערוה על הבעל מתרת ליבם, ורצה היבם לשא אותה וליבם צרתה - הרשות בידו.

יג. היתה היבמה אסורה על בעלה משום לאו, או משום עשה, או שהיתה שניה לבעל, ולא היתה אסורה על היבם מצד מאלו הצדדים - הרי זו מתרת ליבם; הוין ממחזיר גרושתו משנשאת ומת - שהיא חולצת ולא מתניבמת. וכן

ונמצאת כאלו היא אשת שני מתים; ודרשו חכמים ואמרו: "אשת המת", לא אשת שני מתים. לפיכך, כל אשה שעליה זקת שני יבמין, חולצת ולא מתניבמת, וכן צרתה; ואסונון מדברי סופרים.

כח. ומפני מה לא יחליץ לבעלת המאמר שעליה זקת שני יבמין, ויבבם צרתה? גזרה, שלא יאמרו: 'שתי יבמות הבאות מבית אחד, אחת חולצת ואחת מתניבמת'; ולפיכך אסרו אף צרתה.

כט. עשה מאמר ביבמתו, ונתן גט למאמרו, ומת - חזרה להתרה, שהמאמר שאסרה הרי בטלו (ע"י הגט); ורצה חולץ לה, רצה מיבם.

ל. בן תשע שנים ויום אחד שבה על יבמתו, ומת כשהוא קטן, ונפלה פעם שניה לפני אחיו הגדול - הרי זו חולצת ולא מתניבמת; שביאת בן תשע כמאמר מן הגדול, כמו שבארנו, ונמצא עליה זקת שני יבמין.

לא. מי שחזרה שפחה ונחזרה בת חורין, שנתקדשה לראובן ונשפתחורה, וחזרה ונתקדשה לשמעון, ומתו שניהם - מתניבמת ללוי, ואינה אשת שני מתים; אם קדושי ראובן קדושין, אין קדושי שמעון כלום; ואם קדושי שמעון קדושין, אין קדושי ראובן כלום.

הלכות יבום וחליצה פרק ז

א. שנים מן האחים נשואין לשתי אחיות, ומתו שניהן, ולא נודע אינה מהן מת ראשון - הואיל ואי אפשר ליבם שתייהן והרי זקה (רשות וקשר היבום) נפלה על שתייהן - שתייהן חולצות ולא מתניבמות; ואפלו הייתה אחת מהן אסורה על היבם משום שניה (ערוה מדרבנן), או מחיבי עשה, או מחיבי לאוין - הרי אלו חולצות ולא מתניבמות. אכל אם הייתה אחת מהן ערוה עליו, כגון שהיתה אם אשתו, או בתה - הרי אחותה מתרת לו, ורצה חולץ רצה מיבם; שהרי לא נפלה זקתו על שתייהן, שאין זקה על הערוה.

ב. הייתה אחת מהן אסורה על יבם זה משום ערוה, והאחרת אסורה על היבם השני משום ערוה - האסורה לזה מתרת לאחיו, והאסורה לזה מתרת לאחיו, שהרי נפלה זקת כל אח מהן על המתרת לו בלבד; ורצה חולץ לזו המתרת לו, רצה מיבם.

ג. מת אחד מן האחין, ונפלה אשתו ליבום, ואחר כך מת שני, ונפלה אשתו שהיא אחות הראשונה ליבום, והרי שתייהן קימות - שתייהן חולצות ולא מתניבמות, כמו שבארנו.

ד. מתה האחרונה - חזרה הראשונה להתרה, וחולצת או מתניבמת. מתה הראשונה - הרי האחרונה באסורה עומדת, וחולצת ולא מתניבמת; שהרי לא הייתה ראויה ליבום בשעת נפילתה. וכן אם קדם אחד מן האחים וחליץ לאחרונה - התרה הראשונה לשאר האחים; שהרי הזקה שאסרה אותה, הסירה אחיו בחליצתו.

ה. וכן אם הייתה הראשונה ערוה על אחד מהן, וקדם יבם את האחרונה שהיא מתרת לו - התרה הראשונה

וכן שתי יבמות הבאות מבית אחד, שהיתה האחת מהן שניה על היבם, או מחיבי לאוין, או מחיבי עשה, או אילונית (עקרה) - הרי צרתה מתרת, וחולצת או מתניבמת. אכל החולץ ליבמתו, והלכה אחת חולצתו, או אמה, וכיוצא בהן ונשאת לאחיו, ולו אשה אחרת, ומת ונפלו שתייהן לפניו - פשם שקרובת חולצתו אסורה עליו, כף צרתה אסורה; והרי שתייהן כשניות לו, וחולצות ולא מתניבמות. ומפני מה אסרו צרת קרובת חולצתו? מפני שמתחלפת בצרת חולצתו (ויאמרו צרת חלוצתו נשא).

כא. שתי יבמות הבאות מבית אחד, שהאחת מהן ערוה על היבם, והרי הערוה אילונית - צרתה מתרת, וחולצת או מתניבמת: הואיל והאילונית אינה בת יבום - הרי זו כמו שאינה, ונפלה זקתו על צרתה בלבד. וכן אם גרש אחיו את הערוה או מאנה בו (שהיתה קטנה, שדי לה במיאון לבטל נישואיה) קדם שימות, או שמתה בחיי בעלה, ואחר כך מת אחיו - הרי צרתה מתרת, וחולצת או מתניבמת; ואין אומרים: 'הואיל ונעשית צרה לערוה שעה אחת, תאסר לעולם', שאין הצרה אסורה, עד שתהיה צרת ערוה בשעת נפילה ליבום.

כב. הייתה זו שהיא ערוה על היבם מקדשת לאחיו שמת בספק, או מגרשת ממנו בספק, או שהיתה קטנה הראויה למאן ולא מאנה באחיו בחייו, אף על פי שמאנה ביבם - צרתה חולצת ולא מתניבמת.

כג. הלכה צרת הערוה ונשאת לאחר, ואחר כך נמצאת הערוה אילונית - תצא הצרה מבעלה ומיבמה; וצריכה גט מבעלה וחליצה מיבמה כדי להתירה לשוק (לכל העולם). **כד.** יבם שיהם הצרה מפני שדמו שהערוה אילונית, ונמצאת הערוה שאינה אילונית - תצא מיבמה בגט, והולד ממזר.

כה. שלשה אחים, שנים מהן נשואין לשתי אחיות, ואחד נשוי נכרית - מת הנשוי נכרית, ואחר כך מת אחד מבעלי אחיות - הרי הנכרית חולצת ולא מתניבמת, מפני שהיא צרת אחות אשתו, בזקת אחיו שמת אחרון. ולא עוד, אלא אפלו גרש האחד מבעלי אחיות את אשתו אחר שמת הנשוי נכרית, ומת המגרש - הרי הנכרית חולצת ולא מתניבמת, הואיל ונעשית צרת אחות אשתו בזקה שעה אחת; שאם תתיבם, שמא יבואו ליבם אותה ואפלו לא גרש זה שמת אחרון את אשתו.

כו. ומפני מה לא גזרו דבר זה בנשואין, שהרי צרת ערוה בנשואין, אם גרש את הערוה ומת - צרתה מתרת ליבם, כמו שבארנו? מפני שאסור צרת הערוה בנשואין ידוע לכל, ואינן באין להתיר הצרה אם לא גרש הערוה; ואסור צרת ערוה בזקה אינו ידוע לכל, ובאין להתיר הצרה ואפלו לא נתגרשה הערוה.

כז. שלשה אחים נשואין שלש נשים נכריות, ומת אחד מהן, ועשה השני מאמר (קידושי כס) ביבמתו, ומת קדם שיכנס, ונפלו שתייהן לפני היבם - הרי אלו חולצות ולא מתניבמות; מפני שבעלת המאמר עליה זקת שני יבמין,

והחזירה ומת - הרי זו מתרת ליכם; ואף על פי שהרי נאסרה עליו במי אחיו בשעה שגרשה, הרי חזרה להתרה, וכשמת אחיו - בהתרה הימה עומדת.

יג. קטנה שהשיאה אביה, ונרשה בעלה, והחזירה ומת, ועדין היא קטנה - הרי זו אסורה ליכם; מפני שגרופיה גרושין גמורין, שהרי אביה השיאה; ואין תורתה (שנישאת בשנית) חזרה גמורה, שאין קדושי קטנה גמורין, כמו שבארנו.

יד. והוא הדין למגרש פקחת, ונתקדשה, והחזירה ומת, והניחה חרשת - שהיא אסורה ליכם, ואינה חולצת ולא מתניבמת. וצרת קטנה זו, או חרשת זו - חולצת או מתניבמת. ואם החזירה פשהיא קטנה וגדלה או חרשת ונתפקחה אצלו, ואחר כך מת - הרי זו מתרת ליכמה.

טו. שני אחים נשואין לשתי אחיות, היו שתיהן קטנות הראויות למאן [שדי במיאונ לבטל נישואיהן] או חרשות, ומת אחד מהן - תצא משום אחות אשה, ופטורה מן החליצה ומן היבום. היו אחת גדולה ואחת קטנה, ומת בעל הקטנה - תצא משום אחות אשה; מת בעל הגדולה - מלמדין את הקטנה שתמאן בכעלה, ותהיה גדולה זו מתרת ליכמה.

טז. שני אחים חרשין נשואין לשתי אחיות פקחות, או חרשות, או אחת פקחת ואחת חרשת, וכן שתי אחיות חרשות נשואות לשני אחים פקחין, או חרשין, או אחד פקח ואחד חרש, ומת אחד מהן - אשתו פטורה מן החליצה ומן היבום, משום אחות אשה; שהרי אין נשואי אחד משניהן נשואין גמורין.

יז. שני אחים אחד פקח ואחד חרש, נשואין לשתי אחיות פקחות, או אחת חרשת ואחת פקחת, והרי הפקחת היא אשת הפקח - מת החרש - תצא אשתו, משום אחות אשה. מת הפקח - הואיל ונשואי הפקח שמת נשואין גמורין וזקת זה החרש גמורה [מן התורה], ונשואי החרש אינם נשואין גמורין - הרי זה מוציא את אשתו בגט, מפני שאחותה זקוקה לו; ואשת אחיו הפקח אסורה לעולם, שאינו יכול לכנס מפני אחותה, ולא יחלץ, מפני שהוא חרש.

יח. ולמה גזרו חכמים שיוציא זה החרש אשתו החרשת, והם אינן בני חיוב, אלא הרי הן פקטן אוכל ובלות, שאין בית דין מצוין להפרישו? אמרו חכמים: אם תשכ אשתו עמו, נמצאת אחותה נשאת לזר, ויאמרו: נפטרה משום אחות אשה; לפיכך מוציא החרש אשתו בגט, כדי שתהיה אחותה אסורה לעולם.

יט. וכן שני אחים פקחין נשואין לשתי אחיות, אחת פקחת ואחת חרשת - מת בעל החרשת, תצא משום אחות אשה. מת בעל הפקחת, מוציא את אשתו החרשת בגט, ואת אשת אחיו בחליצה, מפני שהוא פקח ויכול לחלץ.

כ. שני אחים, אחד פקח ואחד חרש, והחרש נשוי שתי נשים פקחות, אחת מהן צרוה על הפקח, ומת החרש - שתיהן פטורות על כל פנים: אם נשואי הצרוה נשואין

לשאר האחים; שהרי האחרונה שאסרה אותה עליהם, נתניבמה למת לה. אבל אם הייתה האחרונה היא שאסרה על אחד מהן בלבד משום צרוה, הרי הוא מיבם לראשונה. ושאר האחים אסורין בשתייהן, וחולצין ולא מתניבמין כמו שבארנו; ואם קדמו וכןסו כל אחד אחת מן האחיות, מוציאין מיזן.

ו. שלשה אחים, שנים מהן נשואין לשתי אחיות, מת אחד מבעלי אחיות, ועשה השלישי ביבמתו מאמר [קידשה בכסף כתקנת חכמים לפני היבום], ואחר כך מת בעל האחות השני, ונפלה האחות השנייה לפני האח השלישי - הרי זה נותן גט לבעלת המאמר וחולץ לה, וחולץ לאחותה האחרונה, כדי להתיבן לזר.

ז. מת זה שעשה המאמר והיתה לו אשה אחרת, ונפלו שתיהן לפני בעל האחות - בעלת המאמר פטורה מן החליצה ומן היבום, שהרי היא אחות אשתו; והאשה האחרת, חולצת ולא מתניבמת, שאין המאמר קונה קנין גמור עד שיפטר את הצרה.

ח. אחד מן היבמין שקדש אחות יבמתו - אומרין לו: 'המתן ואל תגרשנה ואל תשאנה עד שייבם אחיד, או יחלץ, ליבמה זו הזקוקה לכלכם'. חלץ לה אחיו, או יבמה, או שמתה היבמה - הרי זה יכנס ארוסתו; מתו אחיו כלם - מוציא את ארוסתו בגט, ויבמתו בחליצה. ואם מתה ארוסתו, בין שמתה קדם מיתת האחים בין שמתה לאחר מיתתן - חזרה היבמה להתרה, ורצה מיבם רצה חולץ.

ט. שלשה אחים, שנים מהן נשואין לשתי אחיות, ויש לכל אחת משתיהן צרה, ומתו הנשואין את האחיות, ונפלו האחיות וצרותיהן ליבום - אם חלץ לצרות, נפטרו אחיות; אבל אם חלץ לאחיות, לא נפטרו צרותיהן עד שיחלצו הצרות; מפני שחליצת אחיות חליצה שאינה מעלה [כי אינו ראויות להתיבם], וחליצה שאינה מעלה אינה פוטרת את הצרה, כמו שבארנו.

י. ויראה לי, שקדו הדין בשתי יבמות הבאות מבית אחד, והאחת מהן אסורה על יבמה משום שניה וכיוצא בה, או מחיבי לאוין, או מחיבי עשה - שאם חלץ לאסורה [שחליצתה פחותה], לא התרה צרתה; חלץ לצרה, התרה האסורה.

יא. שלשה אחים, שנים מהן נשואין שתי אחיות, והשלישי נשוי נכרית, מת אחד מבעלי אחיות, ויבם הנשוי נכרית את אשתו, ואחר כך מתה אשתו של שני, ואחר כך מת השלישי, ונפלו שתי נשוי לפני השני שאין לו אשה - הרי אלו פטורות מן החליצה ומן היבום: האחת, מפני שהיתה אחות אשתו בשעה שמת אחיו הראשון, נאסרה עליו לעולם משום אשת אח, כדין אשת אחיו שלא היה בעולמו; והנכרית, משום צרתה.

יב. וכן שני אחים נשואין לשתי אחיות, ומת אחד מהן, ואחר כך מתה אשתו של שני - הרי זו אסורה עולמית, הואיל ונאסרה עליו שעת נפילה. אבל המגרש את אשתו

שהיא ערוה עליו. ולנשי בני הפלה - אחד חולץ בתחלה, ואחד מיבם על כל פנים: אם בן הפלה הוא זה שחלץ תחלה, הרי חלץ אשת אחיו, והשני מן התעורבות הוא בן הזקנה, ומתיר לו לשא אשת בן אחיו אחר שנתחלצה מיבמה; ואם זה שחלץ תחלה הוא בן הזקנה, הרי חלץ לאשת בן אחיו ולא עשה כלום, והשני מן התעורבות הוא בן הפלה, והרי יבם אשת אחיו.

ו. מי שלא שָׁהָת אחר בעלה שלשה חדשים, ונשאת וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבועה לאחרון, והיו לה בנים מן הראשון ומן השני - אם מת זה הבן הספק - בגי הראשון ובגי האחרון חולצין לאשתו, ולא מיבמין; שכל אחד מהן שכיבא ליבם, שמא אינו אחיו מאביו; והרי הוא אחיו מאמו בודאי, ואשת אחיו מאמו אסורה על האדם לעולם משום ערוה. וכן זה הבן הספק - חולץ לנשותיהן [של הוודאיים] ולא מיבם.

ז. היה בן לראשון וכן לשני, שלא מאשה זו שנשאת בתוך זמן [ג' חודשים], ומת אחד מהן - הרי זה הבן הספק חולץ לאשת זה שמת או מיבם; שאם אחיו מאביו הוא, הרי יבם את אשתו; ואם אינו אחיו מאביו - הרי אין בניניהן אחרה [קשר אחים] כלל, לפיכך מתיר לו לשא את אשתו.

ח. מת הבן הספק - אחד משני הבנים הודאין חולץ לאשתו תחלה, והשני מיבם על כל פנים: אם אחיו הוא, הרי יבם את אשתו; ואם אינו אחיו וכן האב האחר הוא, הרי נתחלצה מאחי בעלה.

ט. מי שהלך בעלה למדינה אחרת ושמעה שמת ונשאת, ואחר כך בא הבעל הראשון, ומתו שניהן, לזה אחים ולזה אחים - אחיו של זה ואחיו של זה, חולצין ולא מיבמין. י. חמש נשים שהיה לכל אחת מהן בן ידוע, ונתעברו תמשתן וילדו פאחת במחבואה, ונתעברו הולדות והגדילו התעברות, ונשאו נשים ומתו החמשה האנשים, ונפלו חמש הנשים לפני החמשה הבנים הודאין, שאין אחד מהן יודע איזו היא אשת אחיו - כיצד תנקתן? ארבעה מהן חולצין לאחת תחלה, והחמישי ישא זו שנתחלצה ארבע חליצות על כל פנים.

יא. כיצד? אם אשת אחיו היא, הרי יבם אותה; ואם אינה אשת אחיו - הרי היא אשת אח אחד מהארבעה, והרי חלצו לה ארבעתן תחלה. וכן השנייה - חולצין לה ארבעה, והאחד מן הארבעה זה שנשא הראשונה, והחמישי ישאנה. עד שנמצאו הבנים החמשה נשאו החמש נשים, אחר שנתחלצה כל אחת מהן ארבע חליצות. יב. ולעולם הזהר בכל הספקות בעקרם אלו; שכל מי שנסתפק לך שמא בת חליצה היא לאיש זה או אינה צריכה לחליצה ממנו - אינה נתרת להנשא לזר, עד שיתחלץ לה אותו האיש; וכל מי שסתפק לך שמא ביאתה אסורה על איש זה, בין מדברי תורה בין מדברי סופרים - אינה מתבממת לו. וכל שנתחלצה חליצה מעלה או נכעלה בעילה כשרה - התרה צרתה לזר.

יג. ועל דרך זו תבין ותורה בכל הספקות שיאָרעו לעגן

הרי השניה צרתה ופטורה; ואם אין נשואי הערוה נשואין, כך לא יהיו נשואי צרתה נשואין.

כא. היתה בתו וכיוצא בה חרשת, ונשואה לאחיו הפסק - צרתה חולצת ולא מתבממת; שאין נשואי החרשת גמורין. כב. כל מקום שאמרנו בהלכות אלו 'שתי אחיות' - אחד שתי אחיות, או אשה ובתה, או אשה ובת בנה, וכיוצא בה; עגן הדברים - שהן שתי נשים שהאחת מהן ערוה עם האחרת, ואי אפשר לשא שתייהן משום ערוה. וכן כל מקום שגאמר 'אחות אשתו', או 'אחות יבמתו' - אחד אחותה, או אמה, או בתה; עגן הדברים - אחת מקרובותיה שהן ערוה עמה.

הלכות יבום וחליצה פרק ח

א. מי שקדש אחת משתי אחיות, ואין ידוע איזו מהן קדש, ומת, ולו אח אחד - חולץ לשתייהן, כדי להתיירן לאחרים. היו לו שני אחין - אחד חולץ לאחת מהן בתחלה, והשני מיבם לשניה על כל פנים: אם זו היא שקדש אחיו, הרי יבם אותה; ואם אינה אשת אחיו, הרי נשא אשה משאר הנשים, ואחותרה שהיתה אשת אחיו, כבר נתחלצה. אבל לא יבם האחת תחלה - שמא האחרת היא אשת אחיו, ונמצא שנשא קרובת וקוקתו; קדמו שני האחים וכנסו שתי היבמות - אין מוציאין מידם.

ב. שנים שקדשו שתי אחיות, זה אינו יודע איזו קדש, וזה אינו יודע איזו קדש, ומתו שניהן - לזה אח ולזה אח - זה חולץ לשתייהן, וזה חולץ לשתייהן. לזה אח אחד ולזה שנים - היחיד, חולץ לשתייהן בתחלה; והשנים, אחד חולץ ראשון, והשני מיבם. ואם קדמו וכנסו - אין מוציאין מידם, ואפלו היו כהנים; שהחליצה שחלץ היחיד, מספק חלץ; והחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים, ובספק חלוצה לא גזרו.

ג. היו לזה שני אחים ולזה שני אחים - אחיו של זה חולץ לאחת, ואחיו של זה חולץ לאחת; ואחר כך האח השני של זה מיבם חלוצתו של זה, והאח השני של זה מיבם חלוצתו של זה. קדמו שני אחים וחלצו לשתייהן - לא יבמו שני האחים האחרים; אלא אחד חולץ בתחלה, ואחיו מיבם לשניה. ואם קדמו וכנסו, אין מוציאין מידן.

ד. האשה שהיו לה בנים, והיו לכלתה בנים, ונתעברה האשה ונתעברה פלטה, וילדו שתייהן במחבואה אחת, ונתעברו שני הילדים, והגדילו התעורבות ונשאו נשים ומתו - כיצד הן נותרות? בני הפלה חולצין לשתייהן תחלה, ולא מיבמין - שכל אחת משתייהן ספק שהיא אשת אחיו ותהיה מתרת לו, ספק שהיא אשת אחי אביו והיא ערוה עליו. אבל בני הזקנה, או חולצין או מיבמין: שאם היא זו אשת אחיו, הרי יבמה; ואם היא אשת בן אחיו, מתרת היא לו - שפכר נתחלצה.

ה. מתו הבנים הידועים [הוודאיים] של זקנה ושל פלטה, והרי בני התעורבות קימין - בני התעורבות לנשי בני הזקנה, חולצין ולא מיבמין; שהיא ספק אשת אחי אביו,

אם לא קיים עשה שבה, כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין. לפיכך אונס שעבר וגרש - כופין אותו להחזיר, ואינו לוקה; מתה גרושתו קדם שיחזירנה, או שנתקדשה לאחר, או שהיה כהן שאסור בגרושה - הרי זה לוקה; שהרי עבר על לא תעשה, ואינו יכול לקיים עשה שבה.

ח. אין האונס או המפתה חייב בקנס, עד שיבוא עליה כדרכה, ובכעדים; ואינו צריך התראה. ומאימתי יהיה לפת קנס? מאחר שלש שנים גמורות, עד שתבגר. נבעלה בתוך שלש שנים, אין ביאתה ביאה; בא עליה משבגרה, אין לה קנס - שנאמר: "נערה בתולה", לא הבוגרת.

ט. ואחת שיש לה אב, או שאין לה אב - יש לה קנס. ואלו שאין להן קנס: הבוגרת, והממאנת (קטנה יתומה שמיאנה בנישואין שהשיאוה), והאילונית (עקרה), והשוטה, והחורשת, ומי שיצא עליה שם רע בילדותה וכאו שנים והעידו שתבעה אותן לזנות עמה, והמתגרשת מן הנישואין ועדין היא נערה בתולה. אכל המתגרשת מן הארוסין - אם נאנסה, יש לה קנס; ואם נתפתתה, אין לה קנס.

י. הגיורת, והשבויה, והמשחררת (שפחה כנענית שנשתחררה) - אם נתגירה נפדית ונשתחררה והיא בת שלש שנים או פחות - יש לה קנס. ואם היתה בת שלש שנים ויום אחד פשנתגירה או לפנדית או כשנשתחררה, אין לה קנס; הואיל וביאתן ביאה, הרי הן כבעולות.

יא. היתה בתולה זו אסורה על האונס או המפתה - אם היתה מחיבי פרות, כגון אחותו ודודתו והנדה וכיוצא בהן, או שהיתה מחיבי לאוין - אם התרו בו, הרי זה לוקה ואינו משלם קנס; שאין אדם לוקה ומשלם. ואם לא היתה שם התראה - הואיל ואינו חייב מלקות, הרי זה משלם קנס. יב. היתה מחיבי עשה או שניה וכיוצא בה שאסורה מדברי סופרים - בין התרו בו בין לא התרו בו, חייב בקנס; שאין פאן מלקות.

יג. היתה מחיבי מיתת בית דין, כגון בתו ואשת בנו וכיוצא בהן - בין התרו בו, בין לא התרו בו - פטור מן הקנס, שנאמר (גבי נוגף אשה הרה ומת עוברת): "ולא יהיה אסון - ענוש יענש", הא אם היה שם אסון (שמחה האשה), אין שם ענש [אינו משלם דמי הולד]; ואף על פי שהריגת האשה בשנגה, שהרי לא נתכוננו לה, שנאמר: "כי ינצו אנשים, ונגפו אשה הרה" - הא למדת שלא חלק באסון בין שוגג למזיד לפטרו מן התשלומין. והרי הוא אומר: "מכה נפש בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת" - מה מכה נפש בהמה, לא חלק בו בין שוגג למזיד לחיבו בתשלומין, אף מכה נפש אדם, לא חלק בו בין שוגג למזיד לפטרו מן התשלומין.

יד. והוא הדין לכל עברה שיש בה מיתת בית דין, שאין בה תשלומין.

טו. בא עליה ומתה - הרי זה פטור מן הקנס, שנאמר: "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה", לא לאבי המתה; והוא שתמות קדם שתעמד בדין.

יבום וחליצה, שהרי בארנו כל העקרין שעליהן תסמוך. ונתע מי הוא שחולץ, ומי הוא שמנבם, ומי היא הפטורה מן החליצה ומן היבום, ומי היא הראויה ליבום. ברין רחמנא דסייען

יום חמישי כ"ג מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות נערה בתולה

יש בכללן חמש מצוות - שלש מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לקנס המפתה; (ב) שישא האונס אנוסתו; (ג) שלא יגרש האונס; (ד) שתשב אשת מוציא שם רע תחת בעלה לעולם; (ה) שלא יגרש מוציא שם רע את אשתו. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות נערה בתולה פרק א

א. מי שפתה בתולה, קונסין אותו משקל חמשים סלעים של כסף מזקק (טהור); וזה הוא הנקרא 'קנס'. וכן אם אנס אותה. וקנס זה - מצות עשה של תורה, שנאמר: "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף".

ב. ואיזה הוא מפתה ואיזה הוא אונס? מפתה - לרצונה; ואונס - שבא עליה בעל כרחה. כל הנבעלת בשדה - הרי זו בחזקת אנוסה, וזנין בו דין אונס, עד שיעידו העדים שברצונה נבעלה. וכל הנבעלת בעיר - הרי זו בחזקת מפתה, מפני שלא זעקה, עד שיעידו עדים שהיא אנוסה, כגון ששלה חרב ואמר לה: 'אם תזעקי, אהרג אותך'.

ג. המפתה שלא רצת להנשא למפתה, או שלא רצה אביה לתנה לו, או שלא רצה הוא לכנס - הרי זה נותן קנסה, והולך; ואין כופין אותו לכנס. ואם רצו וקנסה - אינו משלם קנס, אלא פותח לה כתבה כשאר הבתולות. אכל האנוסה שלא רצת היא או אביה להנשא לאונס - הרשות בידם, ונותן קנס. רצת היא ואביה ולא רצה הוא - כופין אותו וכונס ונותן קנס, שנאמר: "ולו תהיה לאשה", הרי זו מצות עשה - אפלו היא חגרת או סומה או מצרעת, כופין אותו לכנס. ואינו מוציא לרצונו לעולם, שנאמר: "לא יוכל שלחה כל ימיו" - הרי זו מצות לא תעשה.

ד. ואין לה כתבה - שלא תקנו חכמים כתבה לאשה אלא כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה, וזה אינו יכול להוציא.

ה. היתה אנוסה זו אסורה עליו מדרבנן - הרי זה לא ישאנה; וכן אם נמצא בה דבר זמה (שזנתה) אחר שכנסה, הרי זה יגרשנה - שנאמר: "ולו תהיה לאשה", אשה הראויה לו. ו. כהן גדול שאנס בתולה או שפתה אותה - הרי זה לא יכנס, מפני שהוא מצוה לשא את הבתולה, ובשעה שישא זו, אינה בתולה; ואם פנס, יוציא בגט.

ז. אף על פי שנאמר באונס: "לא יוכל שלחה" - בין שקדמו (מצות -) עשה, שנאמר: "ולו תהיה", הרי נתקו לעשה (נתנה התורה אפשרות לתקן הלאו); ונמצאת זו מצות לא תעשה שנתקה לעשה, שאין לוקין עליה אלא

הלכות נערה בתולה פֶּרֶק ב

א. חמשים כסף של קנס, הם דמי הנאת שכיבה בלבד. וחיוב המפתה לתן בשת ופגם, יתר על הקנס הקצוב בתורה; יתר עליו האונס, שהוא נותן את הצער; שהנבעלת ברצונה אין לה צער, ואנוסה יש לה צער; וכן הוא אומר באנוסה: "פתח אשר ענה".

ב. נמצא המפתה משלם שלשה דברים: קנס, ובשת, ופגם; והאונס, ארבעה: קנס, ובשת, ופגם, וצער.

ג. קנס, שוה בכל; אחד הבא על בת כהן גדול, ואחד הבא על בת גר או ממזרת - קנסה חמשים כסף. אבל הבשת והפגם והצער - אינן שוין בכל, וצריכין שומא (הערכה).

ד. כיצד שמין הבשת? הכל לפי המביש והמתביש - שאינו דומה המביש נערה חשוכה וממשפחה מיחסה, למביש קטנה עניה בזויה; ואינו דומה המתביש מאדם חשוב וגדול, למי שבישו אחד מן הנבילים וקל מן הקלים. ה. ולפי זה, רואין הדינין מעלתה ומעלתו; ושמין כמה ממון ראוי לאביה ולמשפחתה לתן [כמה היו מוכנים לתת כדי ש-] ולא יארע להן דבר זה מאדם זה, וכמוהו [כסכום הזה] חיוב לשלם.

ו. פגם, לפי יפיה - רואין אותה כאלו היא שפחה נמקרת בשוק, כמה היא שוה בעולה וכמה היתה שוה בתולה, כשאדם רוצה לקנות שפחה בתולה לתנה לעבדו שהוא רוצה בהנחתו וטובתו; ורואין כמה פחתה, וישלם. צער - לפי קטנותה ובגין גופה ולפי שגיו וגופו; אומדין כמה האב רוצה לתן ולא תצטער זו מזה, ויתן.

ז. המפתה - נותן בשת ופגם מיד, ואינו נותן את הקנס אלא אם כן לא נשאה, שנאמר: "ואם מאן ימאן אביה לתתה לו, כסף ישקל כמהר הבתולות". אבל האונס - נותן ארבעה דברים מיד, וכונס; לפיכך כשתרצה להתגרש, או אם מת - אין לה כלום [דמי כתובה].

ח. באו עליה שנים, אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה: זה שבא עליה שלא כדרכה - אם הוא ראשון, חיוב בבשת ופגם; ואם הוא אחרון, חיוב בבשת בלבד, שפכר נפגמה. וזה שבא עליה כדרכה - בין ראשון בין אחרון, חיוב בקנס ובשאר הדברים; אבל אין בשת ופגם של בת שלא נבעלה כלל, כבשת ופגם זו שנבעלה שלא כדרכה.

ט. ככר הודענו הפגות שאין להן קנס, ועשר הן: הבוגרת, והממאנת [קטנה יתומה שמיאנה בנישואין שהשיאה], והמתגרשת, והאילונית [עקרה], והשוטה, והתגרשת, והגיוורת, והשבויה, והמשחררת [שפחה כנענית שנשתחררה], והיוצא עליה שם רע [שם זנות]; ושאר הפגות, יש להן קנס.

י. כל בת שיש לה קנס - יש לה בשת ופגם; ואם היתה אנוסה - צער. וכל בת שאין לה קנס - כן אין לה לא בשת ולא פגם, אם נתפתה, וכן אם נאנסה, חוץ מבוגרת וממאנת ושוטה וחרשת.

יא. כיצד? האונס את הבוגרת ואת הממאנת - אף על

פי שאין להן קנס, יש להן בשת ופגם וצער; והאונס שוטה או תרשת, משלם צער בלבד. אבל המפתה את בלן, פטור מכלום.

יב. אין אדם משלם קנס בכל מקום בהודאת פיו, אלא על פי עדים. לפיכך, האומר: 'אנסתי' או 'פתיתי בתו של פלוני' - אינו משלם קנס; אבל משלם בשת ופגם בהודאת פיו. וכן בת שתבעה איש בדין ואמרה לו: 'אנסתה' או 'פתיתת אותי', והוא אומר: 'לא היו דברים מעולם' - הרי זה נשבע שבועת הפס [שבועה מדובנו]; שאילו הודה, הריהו משלם לה בשת ופגם וצער על פי עצמו.

יג. אמרה לו: 'אנסת אותי', והוא אומר: 'לא כי אלא פתיתת' - הרי זה נשבע שבועת התורה על דמי הצער, ומשלם בשת ופגם; שהרי הודה במקצת הטענה, כמו שיתבאר במקומו.

יד. שלשה דברים של מפתה וארבעה של אונס - הרי הן של אב, שכל שבת ועורים לאב; ואם אין לה אב, הרי הן של עצמה.

טו. מפתה או אנוסה שלא תבעה [המגיע לה] עד שבגרה, או עד שנשאת, או עד שמת האב - הארבעה דברים [לאנוסה] או השלשה [למפותה], שלה. עמדה בדין ותבעה אותו [כשהיא נערה], ואחר כך בגרה או נשאת - הרי הן של אב; ואם מת האב אחר עמידתה בדין - הרי הן של אחים, שהן יורשי האב; מעת שעמדה בדין, וכה בהן האב.

טז. הבת שנתארסה ונתגרשה, קנסה לבדו לעצמה; נאנסה או נתפתתה ואחר כך נהקדשה לאחר, קנסה ושאר הדברים לאביה - שאין הארוסין מוציאין מרשות האב.

יז. אני אומר, שזה שנאמר בתורה: "אל תחלל את בתך להזנותה" - שלא יאמר האב: 'הואיל ולא חיבה תורה מפתה ואונס אלא שיתן ממון לאב, הריני שוכר בתי הבתולה לזה לבוא עליה בכל ממון שארצה, או אניח זה לבוא עליה בחנם, שיש לאדם למחל ולתן ממונו לכל מי שירצה'; לכך נאמר: "אל תחלל את בתך להזנותה". שזה שחיבה תורה לאונס ולמפתה ממון, לא מלקות - בשארע הדבר מקרה, שלא מדעת אביה, ולא הכינה [זימנה] עצמה לכך, שדבר זה אינו הונה תמיד, ואינו מצוי; אבל אם הניח זה בתו הבתולה מוכנת [מזומנת ומיעדת] לכל מי שיבוא עליה, גורם שתמלא הארץ זמה, ונמצא האב נושא בתו והאח נושא אחותו, שאם תתעבר ותלד לא יודע בין מי הוא. והמכין בתו לכך, הרי היא קדשה, ולוקה הבועל והנבעלת משום "לא תהיה קדשה"; ואין קונסין אותו, שלא חיבה תורה קנס אלא לאונס ומפתה, אבל זו שהכינה עצמה לכך, בין מדעתה בין מדעת אביה - הרי זו קדשה; ואסור קדשה אחד הוא, בין בבתולה בין בכעולה. ולפיכך אמרו חכמים, שהיוצא עליה שם רע בלדותה, אין לה קנס, כמו שבארנו - שהרי זו בתוקת שהפקירה עצמה לדבר זה ברצונה.

המלקות ומן הפשלוּמין. וכן הנקריה שנתגירה והשפחה [הכנענית] שגשתחררה, פחותה מבת שלש שנים - אפלו היתה הורטה [הריון אמה ממנה] שלא בקדשה [בהיותה גויה או שפחה] ולדחה בקדשה - המוציא עליה שם רע פטור מן הקנס ומן המלקות, שנאמר: "כי הוציא שם רע על בתולת ישראל", עד שתהיה הורטה ולדחה בקדשה. ט. קדש נערה וגרשה, וחזר וקדשה והוציא עליה שם רע, והביא עדים שזנתה תחתיו בקדושין הראשונים, ונמצאו זוממין - הרי זה פטור. וכן אם היתה יבמתו שפנסה, והוציא עליה שם רע, והביא עדים שזנתה תחת קדושי אחיו, ונמצאו זוממין - הרי זה פטור מן המלקות ומן הפשלוּמין. וכל הפטור - אם רצה לגרש, יגרש.

י. אינו חייב עד שיבעל אותה כדרבא, ויוציא שם רע [שנבעלה לזר] כדרבא. בעלה שלא כדרבא, ואמר: 'לא מציאתיה בתולה' - פטור; ומכין אותו מכת מרדות [מלקות מדרבנן].

יא. וכן אם אמר: 'לא מציאתיה בתולה', ולא אמר שזנתה תחתיו, או שאמר 'זנתה תחתיו', ולא הביא עדים אלא באו מאליהן - הרי זה פטור, אף על פי שהעדים נהרגים אם הוזמו.

יב. זה שנאמר בתורה: "ופרשו השמלה" - לשון כבוד, [כשהכוונה היא] שנושאין ונותנין בסתרי הדבר; וכן זה שיאמר האב: "ואלה בתולי בתי", הם זוממי עדי הפעל. וזה שנאמר: "ואם אמת הנה הדבר" תהרג, בשזנת אחר הארוסין בעדים, שנאמר: "לזנות בית אביה"; אבל קדם הארוסין, כבר דנה תורה בה שהיא פטורה מכלום, ויבועלה חייב בתשלומי ממון בלבד, בין פתה בין אנס.

ברייך רחמנא דסייען

יום שישי כ"ד מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות שוטה

יש בכללן שלש מצוות - אחת מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לעשות לשוטה כתורת הקנאות הסדורה בתורה; (ב) שלא לתן שמן על קרבנה; (ג) שלא לתן עליו לבונה. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות שוטה פ'ק א

א. קנוי [התראה] האמור בתורה: "ונקנא את אשתו" - הוא שיאמר לה בפני עדים: 'אל תסתרי עם פלוני'; אפלו הנה [זה שעליו אמר "אל תיסתרי עימו"] אביה, או אחיה, או גוי, או עבד, או שחוף, והוא האיש שאינו מתקשה ואינו מוליד. ב. הסתיירה האמורה בתורה: "ונסתרה" - היא שתסתור עם אותו האיש שאמר לה 'אל תסתרי עמו' בפני שני עדים. אם שהת עמו כדי טמאה, שהוא כדי לצלות [על האש] ביצה [של תרנגולת] ולגמעה [לשתותה] - הרי זה אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים ויבדק הדבר;

הלכות נערה בתולה פ'ק ג

א. המוציא שם רע על בת ישראל, ונמצא הדבר שקר - לוקה, שנאמר: "ויסרו אותו"; ואזהרה שלו מ"לא תלך רכיל בעמך"; ונותן לאביה משקל מאה סלעים כסף מזקק [טהור]; ואם היתה יתומה, הרי הן של עצמה.

ב. והמוציא שם רע על הקטנה או על הבוגרת - פטור מן הקנס ומן המלקות; ואינו חייב עד שיוציא על הנערה, שנאמר: "והוציאו את בתולי הנערה", "נערה" מלא דבר הכתוב.

ג. אין דנין דין זה אלא בפני הבית [בית המקדש], ובבית דין של עשרים ושלשה - מפני שיש בדין מוציא שם רע דיני נפשות, שאם נמצא הדבר כמו שאמר, הרי זו נהרגת. אבל האונס והמפתה, דנין בהן בכל זמן בשלשה, כמו שיתבאר בהלכות סנהדרין.

ד. ומצות עשה של תורה, שתשב אשת מוציא שם רע תחתיו [נשואה לו] לעולם, שנאמר: "ולו תהיה לאשה", אפלו עורת או מכת [חולת] שחין. ואם גרשה - עבר על 'לא תעשה', שנאמר: "לא יוכל לשלחה כל ימיו". וכופין אותו ומחזיר, ואינו לוקה, כמו שבארנו באונס; ואם קדם אחד וקדשה, או שמתה, או שהיה כהן שאסור בגרושה - לוקה על גרושיה.

ה. נמצא בה דבר זמה [שזינתה תחתיו], או שנמצאת אסורה עליו מחייב לאוין, או מחייב עשה, ואפלו שניה [אסורה לו מדרבנן] - הרי זה יגרשנה בגט: שנאמר: "ולו תהיה לאשה", אשה הראויה לו. ולמה לא יבוא עשה וידחה לא תעשה, בין במוציא שם רע בין באונס, וישא זו האסורה לו? שהרי אפשר שלא תרצה היא לישב, ונמצא עשה ולא תעשה קיימין.

ו. כיצד הוצאת שם רע? הוא שיבוא לבית דין ויאמר: 'נערה זו בעלתי אותה ולא מצאתי לה בתולים, וקשבששתי [חקרת] על הדבר, נודע לי שזנתה תחתיו אחר שארסתיה, ואלו הן עדי שזנתה בפניהן'; ובית דין שומעין דברי העדים, וחוקרין עדותן: אם נמצא הדבר אמת, נסקלת; ואם הביא האב עדים והוזמו העדים שהביא הפעל, ונמצא שהעידו שקר - יסקלו, וילקה הוא, ויתן מאה סלע. ועל זה נאמר: "ואלה בתולי בתי", אלו העדים שזמו עדי הפעל. חזר הפעל והביא עדים אחרים, והוזם עדי האב - הרי הנערה ועדי אביה נסקלין; על זה נאמר: "ואם אמת הנה הדבר הזה", מפי השמועה [מסורת] ממש רבינו ע"ה] למדו שפרשה זו, יש בה עדים וזוממין וזוממי זוממין.

ז. הוציא עליה שם רע והיא בוגרת - אף על פי שהביא עדים שזנת תחתיו פשהיתה נערה, הרי זה פטור מן המלקות ומן הקנס; ואם נמצא הדבר אמת - הרי זה תסקל, אף על פי שהיא בוגרת, הואיל ובעת שזנתה נערה היתה. ח. כל נערה שאין לה קנס אם נאנסה או נתפתתה [כמפורט לעיל] - כף המוציא עליה שם רע פטור מן

שהוא בעל שני; ואפלו מאה ונשאת לזה אחר זה, משקין אותה על ידי איש אחד; ואין אומרים: 'ודאי שהחזקה לזה וטמאה', עד שיהיה שם עד.

יד. האשה שקנא לה בעלה, ונסתרה אחר הקנאי עמו בעדים, והרי היא עומדת לשותת [כדי להבדק], ובא עד אחד והעיד עליה שנבעלה בפניו עם זה שקנא לה עמו - הרי זו אסורה על בעלה לעולם, ואינה שותה, ויוצאה בלא כתבה; ואפלו היה עד טמאה זה אחד מעדי הסתירה, שנאמר: "ועד אין ביה", והרי עד.

טו. אפלו אשה, ועבד, ושפחה, ופסול לעדות בעברה מדברי סופרים, ואפלו קרוב - נאמן לעדות שוטה להעיד עליה שזנת, ותאסר על בעלה לעולם, ואינה שותה, ותצא בלא כתבה; הואיל וקדם הקנאי והסתירה בעדים כשרים, והתורה האמינה עד אחד בטמאה - הרי בלן כשרין לעדות טמאה. אף חמש נשים ששונאות זו את זו (המנויות בהלכות גירושין יב, טז), מעידות זו על זו שנטמאת, ונאמנת עליה לאסרה על בעלה, וישלח להשקותה; אבל לא לפסלה מכתבתה, אלא נוטלת כתבתה ויוצאה.

טז. בא עד אחד פשר ואומר 'נטמאת' - הרי זו אינה שותה, כמו שבארנו; בא עד אחד והכחישו ואמר 'לא נטמאת' - אין שומעין לו; שערך אחד בטמאת שוטה כשנים; ואין דכריו של אחרון דוחין דברי הראשון, שהיא כשנים.

יז. באו שניהן כאחד, זה אומר 'נטמאת', וזה אומר 'לא נטמאת', או שאמר אחד 'נטמאת', ובאו שנים אחריו ואמרו 'לא נטמאת' - הרי זו שותה.

יח. בא עד אחד פשר, ונשים רבות, או פסולין רבים, כאחד - העד אומר 'נטמאת', והנשים והפסולין אומרים 'לא נטמאת' - הרי זו שותה; שערך אחד ופסולין רבים, כמחצה על מחצה הם.

יט. היו בלן פסולין, הולכין אחר הרב. כיצד? שתי נשים אומרות 'נטמאת', ושלש אומרות 'לא נטמאת' - הרי זו שותה; שלש אומרות 'לא נטמאת', וארבע אומרות 'נטמאת' - הרי זו אינה שותה. היו מחצה למחצה, הרי זו שותה.

כ. כל שוטה שאינה שותה מפני עדי טמאה - הרי זו אסורה על בעלה לעולם, ותצא בלא כתבה; שהרי נאסרה בקנאי וסתירה, והשתיה שסתירה נמנעה [אינה נבדקת בשתייה] - שהרי יש בה עד (שנטמאה), כמו שבארנו.

הלכות שוטה פָּרָק ב

א. אשה שקנא לה בעלה, ונסתרה - אין כופין אותה לשותת; אלא אם רצת, ואמרה: 'הן נטמאת' - תצא בלא כתבה, ונאסרה על בעלה לעולם; ואינה שותה. וכן אם אמרה: 'איני טמאה, ואיני שותה' - אין כופין אותה לשותת, ותצא בלא כתבה. וכן אם אמר בעלה: 'איני רוצה להשקותה', או שבעלה בעלה אחר שנסתרה - הרי זו אינה שותה, ונוטלת כתבתה ויוצאה; והיא אסורה עליו לעולם.

ובזמן שאין שם מי שוטה - תאסר עליו לעולם, ותצא בלא כתבה.

ג. קנא לה עם [על] שנים כאחד ואמר לה: 'אל תסתרי עם פלוני ופלוני', ונסתרה עם שניהן כאחד, ושהת כדי טמאה - אפלו הן שני אחיה, או אביה ואחיה - הרי זו אסורה עד שתשתה.

ד. אמר לה בפני שנים: 'אל תדברי עם פלוני' - אין זה קנאי; ואף על פי שנסתרה עמו בעדים ושהת כדי טמאה - לא נאסרה עליו, ואינה שותה בקנאי זה.

ה. וכן אם אמר לה: 'אל תסתרי עמו', וראוה מדברת עמו - אין זו סתירה, ולא נאסרה ולא שותה; וכן אם לא קדם קנאי, ובאו שנים והעידו שנסתרה עם זה ושהתה ושהת כדי טמאה - לא נאסרה על בעלה, ואינה שותה.

ו. אמר לה: 'אל תסתרי עם פלוני', והיה קטן פחות מכן תשע שנים ויום אחד, או שאמר לה: 'אל תסתרי עם בהמה זו' - אין זה קנאי, שנאמר: "ושכב איש אותה" - פרט לקטן ולבהמה, שאינן אוסרין אותה עליו.

ז. בעל שמחל על קנאיו קדם שתפטר - קנאיו מחול, וכאלו לא קנא לה; אבל אחר שתפטר אינו יכול למחל. גרשה - הרי זה כמי שמחל; ואם החזירה - צריך לקנות קנאי אחר.

ח. קנא לה בפני שנים, וראה אותה שנסתרה עם זה שקנא לה עליו, ושהת כדי טמאה - הרי זו אסורה עליו, ויוצא ויתן כתבה; שאינו יכול להשקותה על פי עצמו. וכן אם שמע העם מרננין אחריה אחר הקנאי, עד ששמע מהנשים הטוות [צמור] לאור הלכנה נושאות ונותנות בה, שזנת עם האיש שקנא לה עליו - הרי זה אסור לו לקימה, ויוצא ויתן כתבה.

ט. בא עד אחד והעיד לו שנסתרה עמו אחר קנאי ושהת כדי טמאה - אם הוא נאמן לו ודעתו סומכת עליו, יוציא ויתן כתבה; ואם לאו, הרי אשתו מתרת לו.

י. ואלו שבית דין מקנין להן: מי שנתחרש בעלה, או נשתטה, או שהיה במדינה אחרת, או שהיה חבוש בבית האסורים; לא להשקותה, אלא לפסלה מכתבתה.

יא. כיצד? שמעו בית דין שהעם מרננין אחריה, קוראין לה ואומרים לה: 'אל תסתרי עם פלוני'. באו עדים אחר כך שנסתרה עמו ושהת כדי טמאה - בית דין אוסרין אותה על בעלה לעולם, וקורעין כתבתה; וכשיבוא בעלה, או יבריא, או יצא מבית האסורים - נותן לה גט; ואינו יכול להשקותה, מפני שלא קנא לה.

יב. שתת מי המרים ונקתה מהן [לא מתה מהם], וחסר וקנא לה מהאיש שהשקה על ידו, ונסתרה עמו - אינו משקה אותה על ידו פעם שניה, אלא תאסר עליו לעולם, ותצא בלא כתבה. אבל אם קנא לה עם אחר, ונסתרה עם האחר בעדים - משקה אותה פעם שניה, ואפלו כמה פעמים; והוא שישקה אותה כל פעם בגלל איש אחר.

יג. השקה אותה, וגרשה, ונשאת לאחר, וקנא לה עם האיש שהשקה אותה הבעל הראשון בגללו, ונסתרה עמו בעדים - הרי הבעל השני משקה אותה על ידו, מפני

ט. לפיכך אם היתה אשתו אסורה עליו מחיבי לאוין או מחיבי עשה; אפלו שניה [אסורה מדרבנן], וקנא לה ונסתרה - אינה שותה, אלא תצא בלא כתפה, ותיקה אסורה עליו אף משם זה. עבר ונשא מעברת חכרו ומינקת חכרו ואחר מיתה או גירושין] - הרי זו שותה, שאין כאן עברה.

י. מי שאין לו אשה הראויה לולד ולא בנים, ונשא עקרה או זקנה או אילונית [עקרה מלידה] - אינה שותה, ולא נוטלת כתפה; היו לו בנים, או אשה אחרת ראויה לולד - הרי זה משקה אותה, אף על פי שהיא זקנה או עקרה או אילונית ואינה ראויה לולד; שלא נאמר בתורה "ונורעה נרע" אלא בראויה לולד - שאם היתה יולדת בצער, תלד ברוח; היה נרפה לילד נקבות, תלד זכרים.

יא. היו לו אשה ובנים, ומתו בין קנוי לסתירה - כפר נראית [העקרה] לשתות, ומשקה אותה. לא היו לו בנים, ולא אשה הראויה לולד, אלא זו האילונית וכיוצא בה, ונולד לו בן מגרושתו בין קנוי לסתירה - כפר נדחית האילונית מלשתות.

יב. כל אשה שהיה לה קנוי וסתירה, ולא שותת מי המרים - בין שלא רצה בעלה להשקותה, בין שלא רצת היא, בין שבא לה עד טמאה, או הודת, או היתה מאלו הנשים שאינן ראויות לשתות, או שקנאו לה בית דין - הואיל ונאסרה על בעלה מכל מקום, הרי היא אסורה על זה שנותנידה עמו לעולם, בדרך שהיא אסורה על בעלה. ואם עבר ונשא - מוציאין אותה מתחתיו בגט, אפלו היו לה ממנו בנים; מפי השמועה [מסורת ממש רבינו ע"ה] למדו - כשם שטמאה לבעל, כך טמאה לבועל.

יג. אכל אם לא קדם קנוי, וכאו עליה שני עדים שנסתרה עם איש זה, וראו דבר מלער, כגון שנוכנסו אחריו ומצאוה חוגרת חגורה או מצאו רק למעלה מן הכילה [וילון שעל המיטה] וכיוצא בזה - אם הוציאה בעלה בדרך מלער זה - הרי זו לא תנשא לנטען, אלא אסורה עליו. ואם עבר ונשא, והיו לה בנים ממנו - לא תצא; ואם לא היו לה בנים, תצא.

יד. במה דברים אמורים? שנבוכה [רעשה] העיר עליה ועל זה הנטען יום ומחצה או יותר, ואמרו: 'פלוני זנה עם פלונית', ולא פסק הקול - והוא שלא היו לה או לו אוזבים שמעבירין הקול. אכל אם לא היתה שם רנה לדרך זה בעיר, או פסק הקול שלא מחמת יראה - אם נשאת לנטען לא תצא, אף על פי שאין לה בנים; אפלו בא עד אחד שנות עמו, לא תצא.

טו. מי שהוציאה בעלה בעדי דבר מלער, ונשאת לאחר וגרשה - הרי זו אסורה להנשא לנטען שיצאת מתחת בעלה בגללו; ואם נשאת - לא תצא, אף על פי שאין לה בנים.

טז. כל אשה שבאו שני עדים והעידו שנות עם זה כשהיתה תחת בעלה הראשון - הרי זו תצא מזה, ואף על פי שיש לה ממנו כמה בנים. וכל שאמרנו 'תצא, תצא בלא כתפה'.

כ. ואלו הן הנשים שאינן ראויות לשתות, אף על פי שהיא רוצה לשתות ובעלה רוצה להשקותה, אלא יוצאות בלא כתפה, משיבואו עדי סתירה אחר עדי קנוי, ונאסרו על בעליהן לעולם; וחקם עשרה נשים הן, ואלו הן: ארוסה, ושומרת יכם [מת בעלה בלא בנים וממתינה שאחיו ייבמה], וקטנה אשת הגדול, וגדולה אשת הקטן, ואשת אנדרוגינוס [יש בו איבר זכרות ואיבר נקבות], ואשת הסומא, או החגר, או האלם, או מי שאינו שומע, או שהוא פרות יד, וכן החגרת, והאלמת, והסומא, וכוותת כף, ושאניה שומעת - כל אחת מאלו אינה ראויה לשתות. ג. ומנין שאינן ראויות לשתות? שגאמר: "אשר תשטה אשה תחת אישה" - פרט לארוסה ושומרת יכם, שאינה תחת אישה; "אשה" - פרט לקטנה; "אישה" - פרט לאשת קטן ואשת אנדרוגינוס שאינו איש; "ונעלם מעיני אישה" - פרט לאשת סומא; "והעמיד הפהן את האשה" - פרט לחגרת; "ונתן על כפיה" - פרט למי שאין לה כף, או שהיתה עקמה, או יבשה שאינה יכולה לקח בה, ואפלו כפה אחת, שגאמר: "כפיה"; "ואמרה האשה" - פרט לאלמת; "ואמר אל האשה" - פרט למי שאינה שומעת. ודברי הוא אומר: "אשה תחת אישה", עד שתהיה היא שלמה כמוהו והוא שלם כמוה; הא למדת, שכל דבר שמעכב אותה מלשתות, מעכב את בעלה מלהשקותה; וכל המעכב את הבעל מלהשקותה, מום כמוהו מעכב אותה מלשתות.

ד. קטנה שהשיאה אביה - אם זנת ברצונה, נאסרה על בעלה; לפיכך מקנין לה - לא להשקותה, אלא לפסלה מכתבתה, כמו שאמרנו. אבל קטנה בת מאון [קטנה יתומה שהשיאה ומבטלת נישואיה במיאונה בנישואין אלו] - אין מקנין לה, שאין לה רצון להאסר על בעלה; ואפלו היה כהן, לא נאסרה עליו.

ה. קנא לארוסתו או לזקוקתו [יבימתו קודם שיבמה], ונסתרה אחר שנושא - הרי זו שותה, כשאר כל הנשים. נשואה שקנא לה, ונסתרה קדם שיבעל אותה בעלה - אינה שותה, ויוצאה בלא כתפה, ואסורה עליו לעולם, שגאמר: "ויתן איש כף את שכבתו, מבלעדי איש", שקדמה שכיבת בעל לשכיבת בועל.

ו. הגיורת, והמשחררת, ואשת הגר, ואשת עבד משחרר, וממזרת, ואשת ממזר, ואשת הסריס [עקר], בין סריס חמה [מלידה] בין סריס [בידי] אדם [כגון שנה כוס עיקריו], המתרות לבעליהן - הרי הן ככל הנשים ושותות.

ז. מעברת ומניקה - מקנא לה ומשקה אותה כמות שהיא. אשה העומדת לשתות, ומת בעלה קדם שתשטה - אינה שותה, ולא נוטלת כתפה.

ח. כל איש שבא ביאה אסורה מימיו אחר שהגדיל - אין המים המאריים בודקין את אשתו; אפלו בא על ארוסתו בבית המיו, שאסורה מדברי סופרים - אין המים בודקין את אשתו, שגאמר: "ונקה האיש מעון, והאשה היא תשא את עונה" - בזמן שהאיש מנקה מעון, האשה תשא את עונה.

הלכות שוטה פרק ג

א. ביצד סדר השקאת שוטה? הפעל בא לבית דין שבעירו, ואומר להן: 'אשתי זו קנאתי לה בפני פלוני ופלוני שלא תפטר עם פלוני, ונסתרה עמו, ואלו עדי, והיא אומרת שהיא טהורה, ואני רוצה להשקותה לבדק הדבר'. ובית דין שומעין דברי העדים, ומוסרין לו שני תלמידי חכמים לשמרו שפא יבוא עליה קדם שתיה, שהרי נאסרה עליו עד שתשתה; ומשליחין אותו לירושלים, שאין משקיין את השוטה אלא בית דין הגדול של שבעים וקנים במקדש.

ב. הגיעו לירושלים, בית דין הגדול מושיבין אותה ביניהן, ומאמיין עליה שלא בפניה, ומפחידין אותה פחד גדול שלא תשתה. ואומרין לה: 'בתי, הרבה יין עושה, הרבה שחוק עושה, הרבה ילדות עושה, הרבה שכנים הרעים עושים; אל תגרמי לשם הגדול שנתכת בקדשה, שימחה על המים'. ואומרין לה: 'בתי, הרבה קדמוף (בעבירה זו) ונשטפו (מן העולם), ואנשים גדולים ויקרים תקף יצרן עליהן ונכשלו; ומגידין לה מעשה יהודה ותמר פלתו, ומעשה ראובן בפילגש אביו על פשוטו, ומעשה אמנון ואחותו, כדי להקל עליה עד שתודה. אם אמרה: 'הן נטמאתי', או 'איני שוטה' - יוצאה בלא כתובה, והולכת לה.

ג. עמדה בדבורה שהיא טהורה - מביאין אותה לשער מזרחי של עזרה, שהוא כנגד קדש הקדשים; ומעלין אותה ממקום למקום, ומקיפין בה, כדי ליגעה עד שתקצר נפשה - אולי תודה.

ד. אם עמדה בדבורה - מביאין אותה כנגד שער המזרח מבחוץ, ומעמידין אותה שם. היתה מתכסה בלבוניה, מכסה בשחורין; ואם היו השחורין נאין לה, מתכסה בכגדים שאין לה בהן נואי. ומסירין כל חלי (תכשיטין) כסף וזהב שעליה.

ה. ומקבצין עליה קבוצ גדול של נשים, שכל הנשים הנמצאות שם חבוות לראותה, שגאמר: 'ונסורו כל הנשים, ולא תעשינה פזמתכנה'; וכל איש שיחפץ לבוא ולראותה, יבוא ויראה. והיא עומדת ביניהן, בלא רדיד [צעיף-919] ולא מטפחת, אלא בכגדיה וכפח שעל ראשה, כמו שהאשה בתוך ביתה.

ו. ואין מניחין שם לא עבדיה ולא שפחותיה, מפני שהיא מכרת אותן, ודעתה מתלשבת בהן.

ז. ואחר כך משיבעה הכהן בלשון שהיא מכרת, ומודיעה בלשונה שלא גרם לה אלא קנוי וסתירה שקנא לה בעלה ונסתרה; ואומר לה בלשון שהיא מכרת: "אם לא שכב איש אותך, ואם לא שטית טמאה תחת אישך - הנקי ממי המרים המאריים האלה. ואת, כי שטית תחת אישך וכי נטמאת, ויתן איש בך את שכבתו מבלעדי אישך יתן ה' אותך לאלה ולשבעה בתוך עמך בתת ה' את ירכך נופלת ואת בטנך צכה. וכאו המים המאריים האלה במעיה, לצבות בטן ולנפיל גרף"; והיא אומרת: "אמן אמן"

בלשון שהיא מכרת. ומודיעה שהבטן תלקה תחלה והגרף בסוף, כדי שלא להוציא לעז על המים (שיאמרו לא עשו המים כסדר המפורש בתורה).

ח. ואחר כך מביא מגלה של עור טהור (מבהמה טהורה), כמו ספר תורה, וכותב עליה בלשון הקדש בדיו שאין בו קלקלות [חומצת נחושת], לשמה של אשה כמו הגט; כותב כל הדברים שהשיבע אותה בהם, אות באות ומלה במלה, וכותב את השם ככתבו, ואינו כותב "אמן אמן".

ט. ואחר כך מביא פלי חרס שלא נעשה בו מלאכה מעולם, ולא יראה ככלי בולה מארץ הזמן; ואם החזירו לכבשן עד שנתחדש, פשר. ונותן לתוכו חצי לג מים מן הפיור, ובחצי לג שהיה במקדש היה מודרו; ונקנס בו להיכל.

י. ומקום היה שם אמה על אמה לימין הנקנס, ובו טבלה של שיש וטבעת קבועה בה; מגביה הטבלה, ולוקח עפר מקרקע המשכן, ונותנו על פני המים, כדי שייראה (יהיה יכר) על פני המים. ונותן לתוכן דבר מר, כגון לענה (צמח שעליו מרים) וכיוצא בה, שגאמר: "מי המרים". ומוחק לתוכן המגלה, לשמה; וימחק יפה יפה, עד שלא ישאר במגלה רשם הנפר.

יא. ואחר כך כהן אחר בא אליה, מכהני העזרה, ואוחז בכגדיה מכנגד פניה, וקורע עד שהוא מגלה את לבה; ומגלה שערה, וסותר מחלפות (שערות) ראשה כדי לנולה. ומביא חבל מצרי (שעשוי מסיב מיוחד), כדי להנפירה מעשה מצריים (זנות) שעשת, ואם לא מצאו מצרי, מביא חבל מכל מקום; וקושרו למעלה מדדיה, כדי שלא יפלו הכגדים ונמצאת ערמה, שהרי נקרעו.

יב. ואחר כך מביא עשרון קמח שעורים משל בעל (על חשבון הבעל), ונותנו בקפיפה מצרית (סל), והחבל והקפיפה באין משרי הלשכה (ממותר הכסף בלשכת התרומות); ונותנו על ידיה, כדי ליגעה.

יג. ואחר כך לוקח המנחה מן הקפיפה, ונותנה לכלי שרת, ואינו נותן עליה שמן ולא לבונה; ואם נתן - לוקח על השמן בפני עצמו ועל הלבונה בפני עצמה, שגאמר: "לא יצק עליו שמן, ולא יתן עליו לבונה".

יד. ובכל הזמן שפורע ראשה ונותן העשרון על ידיה - יהיו המים בפלי ביד הכהן, ויראה אותה את המים, שגאמר: "וכיד הכהן יהיו מי המרים המאריים".

טו. ואחר כך משקה אותה. ואחר שתשתה, לוקח פלי השרת שיש בו המנחה ונותנו על ידיה, וכהן מניח ידו תחתיה, ומניפה במזרח כשאר כל התנופות, מוליך ומביא ומעלה ומוריד; ואחר שמינה, מגיש המנחה לקרן דרומית מערבית של מזבח, כשאר מנחות של יחיד. וקומץ, ומקטיר הקמץ; והשאר נאכל לכהנים.

טז. אם טהורה היא - יוצאה והולכת לה, והרי היא מתרת לבעלה. ואם טמאה היא - מיד פניה מוריקות, ועיניה בולטות, והיא מתמלאה (נראית) גידים גידים. והן אומרין: 'הוציאוה! הוציאוה!' כדי שלא תפרש גדה, והנדות מטמאות עזרת נשים; והן מוציאין אותה מעזרת

ב. ואין משקין את השוטה אלא ביום, וכל היום כשר להשקנת שוטה; ואין משקין שתי סוטות כאחת, שנאמר: "והעמיד אותה".

ג. שוטה שאמרה 'איני שוטה' מחמת יראה ופחד - יש לה לחזור ולומר 'הריני שוטה'; אבל אם אמרה 'איני שוטה', והיא בריאה, ואינה יראה ולא פוחדת - אינה יכולה לחזור ולומר 'הנני שוטה'.

ד. אמרה 'איני שוטה' קדם שתמחק המגלה - הרי מגלתה נגנזה, ואינה כשרה להשקות בה שוטה אחרת; ומנחתה מתפזרת על הדשן [מקום שריפת קדשי קדשים שנפסלו].

ואם אמרה 'איני שוטה' אחר שנמחקה המגלה - מערערין [מכריחים] אותה ומשקין אותה בעל כרהה .

ה. ומאימין עליה [דוחקין בה] שתשתה; ואומרין לה: 'בתי, אם ברור לך הדבר שטהורה את, עמדי על בריך ושתי, ואל תפחדי, לפי שאין המים דומין אלא לסם [עשב מרפא] יבש מנח על בשר חי: יש שם מפה, מחלחל ויורד; אין שם מפה, אינו עושה כלום'.

ו. אמרה: 'טמאה אני' - אף על פי שנמחקה המגלה - המים נשפכין, מפני שאין בהן קדשה; ומנחתה מתפזרת על הדשן.

ז. מגלת שוטה שכתבה בליה - פסולה, שנאמר: "וְכַתַּב וְהִשְׁקָה וְהִקְרִיב" - כִּשְׁם שֶׁקָּרְבָּנָה בַּיּוֹם, כִּף כְּתִיבַת הַמַּגְלָה וְהִשְׁקִינָהּ בַּיּוֹם. כתבה למפרע [בסדר הפוך] - פסולה, שנאמר: "האֵלֶּה", על הסדר. כתבה קדם שתקבל עליה השבועה - פסולה, שנאמר: "וְהִשְׁבִּיעַ וְכַתַּב".

ח. כתבה אגרת [לא שירות שורות] - פסולה, שנאמר: "בספר". כתבה על שני דפין [עמודים] - פסולה, שנאמר: "בספר" - ספר אחד, ולא שנים ושלשה. ואינו כותב לא על היגר [העשוי מעשבים], ולא על הדפתרא [עור שאינו מעובד], אלא במגלת ספר [עור מעובד], שנאמר: "בספר"; ואם כתבה על גיר או דפתרא, פסולה.

ט. "וְכַתַּב הַפֶּהֶן" - הא למדת שאם כתבה ישראל או כהן קטן, פסולה. אינו כותבה לא בקמוס [שרף אילון], ולא בקלקנתוס [חומצת נחושת], ולא בכל דבר שרשמו נפר ועומד - אלא בדיו שאין בו קלקנתוס, שנאמר: "וְכַתַּב וּמָחָה", כתב שהוא יכול להמחות; ואם כתב בדבר המתקין [שאינו נמחה], פסולה.

י. נשאר במגלה רשם כתב נפר - פסולה, עד שימחק יפה יפה. כתב אות אחת ומחקה, וחזר וכתב אות שניה ומחקה, עד שהשלים - פסולה, עד שתהיה כלה כתובה. **יא.** כתבה שלא לשמה, או שמחקה שלא לשמה - פסולה. כתב שתי מגלות לשתי סוטות, ומחקן לתוף כוס אחד, או לתוף שני כוסות וצרכן בכוס אחד, והשקה לשתייהן - פסולה, שכל אחת לא שנת מגלתה. מחקן לשני כוסות וצרכן, וחזר וחלקן לשני הכוסות - לא ישקה אותן; ואם השקה, כשר. נשפכו המים - הרי זה כותב מגלה אחרת, ומביא מים אחרים. נשפכו ונשתיר מהן - לא ישקה את השאר; ואם השקה, כשר.

הנשים שהיא עומדת בה. ובטנה צבה [מתנפחת] בתחלה, ואחר כך תפל ירכה ותמות.

יז. באותה השעה שתמות היא, ימות הנואף שהשקה על ידו בכל מקום שהוא; ויארע לו מארעות שארעו לה, "לצבות בטן ולנפיל ירך". וכל הדברים האלו - בשלא חטא הבעל מעולם; אבל אם בעל בעילה של אסור - אין המים בודקין את אשתו, כמו שבארנו.

יח. ואם עבר והשקה את אשתו [אחר שבא עליה] - הרי זה מוסיף על חטאתו פשע: שגורם לשם המפרש שימחה במים לבטלה, ומוציא לעז על מי שוטה - שאשתו אומרת לאחרות שזנת ולא בודקו בה, והיא לא תדע שמעשי הבעל גרמו.

יט. לפיכך, משרבו המנאפין בגלוי בבית שני, בטלו הסנהדרין את מי המרים, וסמכו על הכתוב בקבלה: "לא אפקד על בנותיכם כי תזנינה, ועל בנותיכם כי תנאפנה".

כ. שוטה שהיה לה זכות תלמוד תורה - אף על פי שאינה מצויה על תלמוד תורה - הרי זו תולה לה [מאריך את חייה], ואינה מתה לשענה [מיד]; אלא נמוקת [מתנוונת] והולכת, וחלאים כבדים באין עליה, עד שתמות אחר שנה או שנים או שלש, לפי זכותה; והיא מתה בצבית בטן ובנפילת איברין.

כא. שוטה ששתת מי המרים ולא מתה מיד - הרי היא מתרת לבעלה, ואפלו היה כהן; ואף על פי שהתחילו החלאים לבוא עליה, וחלו שאר אבריה, הואיל ולא צבתה בטנה והתחיל ירכה לנפל, הרי זו מתרת. אבל משתתחיל בטנה לצבות וירכה לנפל - הרי זו אסורה ודאית.

כב. שוטה ששתת והיתה טהורה - הרי זו מתחזקת, ופניה מזהירות; ואם היה בה חלי, יסור; ותתעבר ותלד זכר; ואם היה דרבה לילד בקשי, תלד במהרה; היה דרבה לילד נקבות, תלד זכרים.

כג. באו עדי טמאה אחר ששתת - הרי זו תצא בלא כתבה, ואסורה לבעלה, ואפלו לא ארע לה דבר מדברים האלו; מפני שאין המים בודקין אלא מי שאין לה עדים שמודיעין זנותה; ועוד, שמה בעלה אינו מגנה מעון, ולפיכך לא בודקו המים את אשתו. אבל אם בא עד אחד והעיד שהיא טמאה - הרי זו תשב תחת בעלה, שהרי שתת.

כד. אשה שזנת באנס או בשגגה, או שכא עליה זה שקנא לה עמו דרך איברין [שכב עמה בקירוב בשר] - אין המים בודקין אותה, שנאמר: "והיא לא נתפשה" - פרט לאנוסה, שהרי נתפשה בחזקה; "ותמעל מעל באישה" - פרט לשוגגת; "ושכב איש אותה שכבת זרע" - פרט לכא עליה דרך איברין.

יום שבת קודש כ"ה מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות שוטה פרק ד

א. בחמשה עשר באדר נפנין בית דין לצרכי הרבים, ובודקין על הראויה לשנות להשקותה, ועל הראויה לקנא לה ולהוציאה בלא כתבה [כגון אם שנתחרש בעלה] לקנא לה ולהוציאה; ובכל זמן משקין את הסוטות.

יט. אין ראוי לקפץ ולקנות בפני עדים תחלה, אלא בינה לבינה בנחת ובדרך טהרה וזהו הרה, כדי להדריכה בדרך ישרה, ולהסיר המכשול. וכל שאינו מקפיד על אשתו ובניו ובני ביתו, ומזהירן, ופוקד [בזדק] דרכיהם תמיד, עד שידע שהם שלמים מכל חטא ועון - הרי זה חוטא, שנאמר: "וידעת פי שלום אהלה [אישתך]; ופקדתך נוד [ביתך], ולא תחטא".

בריה רחמנא דסיעון. נגמר ספר רביעי, בעזרת שדי. ומגן פרקים של ספר זה - שלשה ותמישים: הלכות אישות - חמשה ועשרים פרקים; הלכות גרושין - שלשה עשר פרקים; הלכות יבום וחליצה - שמונה פרקים; הלכות נערה בתולה - שלשה פרקים; הלכות שוטה - ארבעה פרקים.

בשם ה' אל עולם.

פעמי הכן באמרתך, ואל תשלט בי כל און.

ספר חמישי והוא ספר קדשה

הלכותיו שלש, וזה הוא סדרן: הלכות אסורי ביאה, הלכות מאכלות אסורות, הלכות שחיטה.

הלכות אסורי ביאה

יש בכללן שבע ושלשים מצוות - אחת מצות עשה, ושש ושלשים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לבא על האם; (ב) שלא לבא על אשת אב; (ג) שלא לבעל אחות; (ד) שלא לבעל בת אשת אב; (ה) שלא לבעל בת הבן; (ו) שלא לבעל בת; (ז) שלא לבעל בת הבת; (ח) שלא לשא אשה ובתה; (ט) שלא לשא אשה ובת בנה; (י) שלא לשא אשה ובת בתה; (יא) שלא לבעל אחות אב; (יב) שלא לבעל אחות אם; (יג) שלא לבעל אשת אחי האב; (יד) שלא לבעל אשת הבן; (טו) שלא לבעל אשת אח; (טז) שלא לבעל אחות אשתו; (יז) שלא לשכב עם בהמה; (יח) שלא תביא אשה בהמה עליה; (יט) שלא לשכב עם זכר; (כ) שלא לגלות ערות אב; (כא) שלא לגלות ערות אחי האב; (כב) שלא לבעל אשת איש; (כג) שלא לבעל נדה; (כד) שלא להתחטף בגויים; (כה) שלא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'; (כו) שלא להרחיק דור שלישי מצרי מלבוא בקהל ה'; (כז) שלא להרחיק דור שלישי אדומי מלבוא בקהל ה'; (כח) שלא יבוא ממזר בקהל ה'; (כט) שלא יבוא סריס בקהל ה'; (ל) שלא לסרס זכר, אפלו בהמה חיה ועוף; (לא) שלא ישא בהן גדול אלמנה; (לב) שלא יבעל בהן גדול אלמנה, אפלו בלא נשואין; (לג) שישא בהן גדול בתולה בנערותה; (לד) שלא ישא בהן גרושה; (לה) שלא ישא זונה; (לו) שלא ישא חללה; (לז) שלא יקרב אדם לאחת מכל העריות, ואף על פי שלא בעל. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

יב. מי שוטה שלנו [עבר עליהם לילה], נפסלין בלינה. הקדים עפר למים, פסל. לא הנה שם עפר בהיכל - מביא עפר מבחוץ, ומניחו בהיכל, ולוקח ממנו, ונותן על פני המים; ואינו מביא אפר [שריפה], אכל מביא רקבובית [ירק רקוב] שהיא כעפר.

יג. ולא יחפר בקרדם בהיכל ויוציא עפר, שנאמר: "אשר יהיה בקרקע המשפן"; ואם חפר והוציא עפר, כשר.

יד. הקריב את מנחתה ואחר כך השקה - כשרה. נטמאת מנחתה קדם שניחנה בכלי שרת - הרי זו תפדה ככל המנחות שנטמאו קדם שיתקדשו בכלי שרת, וביא מנחה אחרת. נטמאת המנחה אחר שקדשה בכלי שרת - הרי זו תשרף. וכן אם אמרה 'טמאה אני' קדם שתקמץ המנחה, או שאמרה 'איני שותה', או שלא רצה בעלה להשקותה, או שבאו עדי טמאה, או שמת הוא, או שמתה היא - הרי המנחה פלה נשרפת; ואם ארע אחד מאלו אחר שקרב הקמץ, אין השירים נאכלין.

טו. היה בעלה כהן - אין שרי מנחתה נאכלין, מפני שיש לבעל חלק בה; ואינה עולה פלה לאשים כמנחת זכרי כהנה, מפני שיש לה חלק בה; אלא הקמץ קרב לעצמו, ושירים מתפזרין על בית הדשן. נמצאו עדיה [שהעידו שנותרה] זוממין, מנחתה תצא לחלין.

טז. המקנא לאשתו על ידי אנשים הרבה [אל תסתרי עם פלוני ופלוני ופלוני], ונסתרה עם פל אחד ואחד מהן - הרי זה מביא מנחה אחת על ידי [בשביל] בלן כשמשקה אותה, שנאמר: "מנחת קנאות" - מנחה אחת לקנויין הרבה.

יז. יש לבעל לגלגל עליה [לכלול] בשבועה, שלא זנתה עם איש זה שקנא לה בו, ולא עם איש אחר, ושלא זנתה תחתיו משנתארסה קדם שתנשא, ולא אחר שנשאת; אכל אינו מגלגל עליה שלא זנתה קדם הארוסין, ולא אחר שגרשה, אם גרשה והחזירה - שאם זנתה בעת זה, לא תאסר עליו, וכל שתבעל ולא תהיה אסורה לו, אינו מתנה עמה [אינו מכליל בשבועה]. לפיכך, אם פנס יבמתו, אינו מגלגל עליה שלא זנתה כשהיתה שומרת יבם [בין מות אחיו ליבום]; אכל מגלגל עליה שלא זנתה תחת אחיו, שאם זנתה תחת אחיו, הרי זו אסורה עליו. וכן אם גרשה והחזירה, מגלגל עליה שלא זנתה תחתיו בנשואין הראשונים. וכן יש לו לגלגל עליה בלהבא, שלא תזנה תחתיו, ושלא תזנה אחר שניחזרה, אם יגרש ויחזיר; לפיכך כשתזנה להבא - מים בודקין אותה, ויארעו לה אותן המארעות; לכה נאמר: "אמן אמן" - "אמן" מאיש זה, "אמן" מאיש אחר; "אמן" נשואה, "אמן" ארוסה; "אמן" לשעבר, "אמן" להבא.

יח. מצות חכמים על בני ישראל לקנות לנשותיהן, שנאמר: "יקנא את אשתו"; וכל המקנא לאשתו, נכנסה בו רוח טהרה. ולא קנא לה לא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שיחה בטלה, ולא מתוך מריבה, ולא להטיל עליה אימה; ואם עבר וקנא לה בפני עדים מתוך אחד מכל הדברים האלו, הרי זה קנוי.

הלכות אסורי ביאה פ"ק א

א. הבא על אחת מכל העריות במזיד - חייב כרת, שנגאמר: "כי כל אשר יעשה מכל התועבת האלה - ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם", שניהם הבועל והנבעלת; ואם היו שוגגין - חייבין חטאת קבועה. ויש מן העריות שהיא במיתת בית דין, יתר על הכרת השוה בכלן.

ב. אותן העריות שיש בהן מיתת בית דין - אם היו שם עדים והתראה, ולא פראשו ממשעשעיהן - ממיתין אותן מיתה האמורה בהן.

ג. ואפלו היה העובר תלמיד חכמים - אין ממיתין ולא מלקין, עד שתהיה שם התראה; שלא נתנה התראה בכל מקום, אלא להבחין בין שוגג למזיד.

ד. העריות שיש בהן מיתת בית דין - מהן שמיתתן בסקילה, ומהן בשרפה, ומהן בחנק. ואלו שמיתתן בסקילה: הבא על אמו, ועל אשת אביו, ועל אשת בנו, והיא הנקראת 'פלתו', והשוכב עם זכר, והשוכב עם בהמה, והאשה המביאה את הבהמה עליה.

ה. ואלו הן העריות שמיתתן בשרפה: הבא על בת אשתו בחיי אשתו, ועל בת בתה, ועל בת בנה, ועל אם אשתו, ועל אם אמה, ועל אם אביה, והבא על בתו, ועל בת בתו, ועל בת בנו.

ו. אין לה ערוה בחנק, אלא אשת איש בלבד - שנגאמר: "מות יומת הנאף והנאפת"; ומיתה האמורה בתורה סתם, היא חנק. ואם היתה בת כהן - היא בשרפה ובויעלה בחנק, שנגאמר: "ויבת איש כהן כי תחל לזנות.. באש תשרף". ואם היתה נערה מארסה - שניהם בסקילה, שנגאמר: "כי יהיה נערה בתולה מארשה.. וסקלתם אתם באבנים". וכל מקום שנגאמר בתורה: "מות יומתו דמיהם כם", הרי הן בסקילה.

ז. ושאר העריות כלן בכרת בלבד, ואין בהן מיתת בית דין; לפיכך, אם היו שם עדים והתראה - בית דין מלקין אותן; שכל חייבי כריתות לוקין.

ח. הבא על אחת מחייבי לאוין במזיד - הוא לוקה והיא; בשוגג - פטורין מכלום. והבא על אחת מן השניות (איסורי עריות בדוגה שניה, מדרבנן) במזיד - מפין אותו מפת מרדות מדבריהם. אבל הבא על אחת מחייבי עשה, אינו לוקה; ואם הפו אותן בית דין מפת מרדות כדי להרחיק מן העברה, הרשות בידם.

ט. אנוס פטור מכלום - מן המלקות, ומן הקרפון, ואין צריך לומר מן המיתה; שנגאמר: "ולנערה לא תעשה דבר". במה דברים אמורים? בשנגאנס הנבעל; אבל הבועל - אין לו אנס, שאין קשוי [של האבר] אלא לדעת. ואשה שתחלת ביאתה באנס וסופה ברצון - פטורה מכלום; שמשהתחיל לבעל באנס, אין בידה שלא תרצה, שיצטר האדם וטבעו כופה אותו לרצות.

י. המכניס ראש העטרה בלבד - הוא הנקרא 'מערה', מלשון "את מקורה הערה"; והמכניס כל האבר, הוא

הנקרא 'גומר'. וכל הביאות האסורות, אחד המערה ואחד הגומר, ואף על פי שלא הוציא שכבת זרע, ואף על פי שפרש ולא גמר; פיון שהכניס ראש העטרה - נתחייבו שניהן מיתת בית דין, או כרת, או מלקות, או מפת מרדות. ואחד הבא על האשה כדרכה, ואחד הבא עליה שלא כדרכה, משערה בה - נתחייבו שניהן מיתה, או כרת, או מלקות, או מפת מרדות; בין שהיו שוכבין, בין שהיו עומדין - על הכנסת העטרה הוא החיוב.

יא. כל הבא ביאה אסורה בלא קשוי, אלא שהיה האבר שלו מדלדל כמו אבר המתים, כגון החולים, או מי שגולד כף, כגון סריס חמה [מלידה] - אף על פי שהכניס את האבר בידו - אינו חייב לא כרת ולא מלקות, ואין צריך לומר מיתה; שאין זו ביאה. אבל פוסל הוא מן התרומה, ובית דין מפין את שניהן מפת מרדות.

יב. הבא על ערוה מן העריות כמתעסק [=בלי כוונה], אף על פי שאין פונתו לכף - חייב; וכן בחייבי לאוין ובשניות. אבל הבא על ערוה מן העריות והיא מטה - פטור מכלום; ואין צריך לומר בחייבי לאוין שהוא פטור. והבא על הטרפה [פגוע באבריו הפנימיים שמיתתו קרובה], או ששכב עם בהמה טרפה - חייב; חי הוא, אף על פי שסופו למות מחלי זה; ואפלו שחט בה שני סימנין ועדין היא מפרקסת - הבא עליה חייב, עד שתמות, או עד שיתיו את ראשה.

יג. כל אשה אסורה מאלו, אם היתה בת שלש שנים ויום אחד ומעלה - גדול הבא עליה חייב מיתה או כרת או מלקות; והיא פטורה מכלום, אלא אם כן היתה גדולה. ואם היתה פחותה מזה - הרי שניהן פטורין, שאין ביאתה ביאה. וכן אשה גדולה שבא עליה קטן - אם היה כן תשע שנים ויום אחד ומעלה - היא חייבת כרת, או מיתה, או מלקות; והוא פטור. ואם היה כן תשע שנים ולמטה, שניהן פטורין.

יד. הבא על הזכור, או הביא זכור עליו - פיון שהערה, אם היו שניהן גדולים, נסקלין, שנגאמר: "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה", בין שהיה בועל או נבעל. ואם היה קטן כן תשע שנים ויום אחד ומעלה - זה שבא עליו או הביא על עצמו, נסקל; והקטן, פטור. ואם היה הזכור כן תשע או פחות, שניהן פטורין; וראוי לבית דין להכות הגדול מפת מרדות, לפי ששכב עם זכור, ואף על פי שהוא פחות מכן תשע.

טו. אחד הבא על הזכור, או הבא על אנדרוגינוס [עם סימני זכר ונקבה] דרך זכרותו - ואם בא עליו דרך נקבותו, פטור. והשטמטום, ספק הוא; לפיכך הבא על השטמטום, או אנדרוגינוס דרך נקבותו - מפין אותו מפת מרדות. והאנדרוגינוס מתר לשא אשה.

טז. הבא על הבהמה, או שהביא בהמה עליו - שניהן נסקלין, שנגאמר: "ובכל בהמה לא תתן שכבתך"; בין שרבעה, בין הביאה עליו. ואחד בהמה ואחד חיה ועוף - הכל בסקילה; ולא חלק הכתוב בהמה בין גדולה לקטנה, שנגאמר: "ובכל בהמה" - אפלו ביום לדתה, הבא

הלכות אסורי ביאה פָּרֶק ב

א. אֵשֶׁת אָבִיו, וְאֵשֶׁת בְּנוֹ, וְאֵשֶׁת אַחִיו, וְאֵשֶׁת אַחֵי אָבִיו - אֲרֻבְעָתָן עֲרוּהָ עֲלָיו לְעוֹלָם, בֵּין מִן הָאָרוּסִין בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין, בֵּין בְּחַיֵּי בְּעֻלְתָּהּ בֵּין אַחֵר מִיתַת בְּעֻלְתָּהּ, חוּץ מֵאֵשֶׁת אַחִיו שֶׁלֹּא הֵנִיחַ בָּן, בֵּין שֶׁנִּתְגַּרְשׁוּ. וְאִם כָּא עַל אַחַת מֵהֶן בְּחַיֵּי בְּעֻלָּהּ, חֵיב שְׂתִימָ: מִשּׁוּם שֶׁאָר בְּשׂוֹר, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ; שֶׁהָרִי שְׁנֵיהֶם הָאָסוּרִין בָּאִין בְּאַחַת.

ב. לְפִיכָךְ, הֵבֵא עַל אִמּוֹ שֶׁהִיא אֵשֶׁת אָבִיו - חֵיב שְׂתִימָ; בֵּין בְּחַיֵּי אָבִיו, בֵּין לְאַחֵר מִיתַת אָבִיו, אַחַת מִשּׁוּם אִמּוֹ, וְאַחַת מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָבִיו. אֶחָד אַחִיו מֵאָבִיו אוֹ אַחִיו מֵאִמּוֹ, בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִזְנוּת - אֵשֶׁתוֹ עֲרוּהָ עֲלָיו; אֲבָל אֵשֶׁת אַחֵי אָבִיו מִן הָאֵם, הָרִי הִיא שְׁנֵיהָ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָנוּ. וְאֶחָד אַחֲתוֹ מֵאָבִיו אוֹ מֵאִמּוֹ, בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִזְנוּת - כְּגוֹן שְׁזֻנְתָהּ אִמּוֹ אוֹ אָבִיו עִם אַחֲרִים, וְהִיתָה לוֹ אַחֲתוֹ מִזְנוּת - הָרִי זֶה עֲרוּהָ עֲלָיו, שְׁנַאֲמַר: "מוֹלְדֵת בֵּית, אוֹ מוֹלְדֵת חוּץ".

ג. בַּת אֵשֶׁת אָבִיו שֶׁהִיא אַחֲתוֹ - הִיא הָעֲרוּהָ עֲלָיו, שְׁנַאֲמַר: "עֲרוּת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלְדֵת אָבִיךָ"; אֲבָל אִם נִשְׂאָה אָבִיו אִשָּׁה, וְהִיתָה לָּהּ בַּת מֵאִישׁ אַחֵר - הָרִי הַבַּת מִתְּרַת לוֹ, שְׂאִין זֶה מוֹלְדֵת אָבִיו. וְהֵלֵא מִשּׁוּם אַחֲתוֹ הוּא חֵיב עֲלֶיהָ, וְלָמָּה נֶאֱמַר "בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ"? לְחֵיב עֲלֶיהָ אִף מִשּׁוּם זֶה.

ד. לְפִיכָךְ, הֵבֵא עַל אַחֲתוֹ שֶׁהִיא בַּת נְשׂוּאָת אָבִיו - חֵיב שְׂתִימָ: אַחַת מִשּׁוּם "עֲרוּת אַחֲוֹתֶיךָ", וְאַחַת מִשּׁוּם "עֲרוּת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ". אֲבָל אִם אָנֹס אָבִיו אִשָּׁה אוֹ פֶּתָה אוֹתָהּ, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בַּת, וּבָא עֲלֶיהָ - אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא מִשּׁוּם אַחֲתוֹ בְּלִבְדוֹ, שְׂאִין בַּת הָאֲנוּסָה בַּת אֵשֶׁת אָבִיו.

ה. אַחֲתוֹ אִמּוֹ, בֵּין אַחֲתָהּ מֵאָבִיהָ בֵּין אַחֲתָהּ מֵאִמָּהּ, בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין שֶׁהִיתָה אַחֲתָהּ מִזְנוּת - הָרִי זֶה עֲרוּהָ עֲלָיו מִשּׁוּם אַחֲתוֹ אִם; וְכֵן אַחֲתוֹ אָב, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן הָאָב, בֵּין מִן הַנְּשׂוּאִין בֵּין מִזְנוּת - הָרִי זֶה עֲרוּהָ עֲלָיו מִשּׁוּם אַחֲתוֹ אָב.

ו. הֵבֵא עַל אִשָּׁה דֶרֶךְ זְנוּת, וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בַּת - אוֹתָהּ הַבַּת עֲרוּהָ עֲלָיו מִשּׁוּם בַּתוֹ; וְאִף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בַּתוֹרָה 'עֲרוּת בַּתָּךְ לֹא תִגְלַח', מֵאַחֵר שֶׁאָסַר בַּת הַבַּת, שֶׁמֶק (הַכְּתוּב) מִן הַבַּת; וְאֵסוּרָהּ מִן הַתּוֹרָה, וְאֵינוֹ מְדַבְּרִי סוֹפְרִים; לְפִיכָךְ הֵבֵא עַל בַּתוֹ מִנְשׂוּאָתוֹ - חֵיב שְׂתִימָ, מִשּׁוּם בַּתוֹ וּמִשּׁוּם עֲרוּת אִשָּׁה וּבַתָּהּ.

ז. בֵּינָן שֶׁקִּדְּשׁ אָדָם אִשָּׁה, נֶאֱסָרוּ עֲלָיו מִקְרוּבוֹתֶיהָ שֵׁשׁ נְשִׁים, וְכָל אַחַת מֵהֶן עֲרוּהָ עֲלָיו לְעוֹלָם, בֵּין כְּנֶס (לְחוּפָה) בֵּין גֵּרֶשׁ, בֵּין בְּחַיֵּי אִשְׁתּוֹ בֵּין לְאַחֵר מוֹתָהּ; וְאֵלוֹ הֵן: אִמָּה, וְאִם אִמָּה, וְאִם אָבִיהָ, וּבַתָּהּ, וּבַת בְּנָהּ. וְאִם כָּא עַל אַחַת מֵהֶן בְּחַיֵּי אִשְׁתּוֹ, שְׁנֵיהֶן נִשְׂרְפִין.

ח. וְאִם כָּא עֲלֶיהָ לְאַחֵר מִיתַת אִשְׁתּוֹ - הָרִי אֵלוֹ בְּכַרְתָּ, וְאִין בְּהֵן מִיתַת בֵּית דִּין, שְׁנַאֲמַר: "כָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אוֹתוֹ וְאִתְּהֵן" - בְּזִמְן שֶׁשְׂתִּיחֵן קִימּוּת, שֶׁהֵן אִשְׁתּוֹ וְזוֹ שֶׁכָּא עֲלֶיהָ, הָרִי הוּא וְהָעֲרוּהָ נִשְׂרְפִין; וּבְזִמְן שֶׁאִין שְׂתִּיחֵן קִימּוּת, אִין שֵׁם שְׂרָפָה.

עֲלֶיהָ בֵּין כְּדֻרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כְּדֻרְכָּהּ, בֵּינָן שֶׁהָעֲרוּהָ בָּהּ אוֹ הָעֲרַת בּוֹ - חֵיב.

יז. קָטָן כֵּן תִּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁכָּא עַל הַבְּהֵמָה אוֹ הַבִּיאָה עֲלָיו - הִיא נִסְקָלַת עַל יָדוֹ, וְהוּא פְּטוּר; הִיָּה כֵּן תִּשַׁע אוֹ פָּחוֹת, אִין סוֹקְלִין אֶת הַבְּהֵמָה. וְכֵן קָטְנָה בַּת שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁהִבְיָאָה בְּהֵמָה אוֹ חֵיהָ עֲלֶיהָ - בֵּין בְּהֵמָה גְּדוֹלָה בֵּין בְּהֵמָה קְטַנָּה, בֵּינָן שֶׁהָעֲרַת בָּהּ הַבְּהֵמָה, בֵּין כְּדֻרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כְּדֻרְכָּהּ - הַבְּהֵמָה נִסְקָלַת, וְהִיא פְּטוּרָה. וְאִם הִיתָה גְּדוֹלָה, שְׁנֵיהֶן נִסְקָלִין; וְאִם הִיתָה מִבַּת שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים וּלְמַטָּה, אִין הַבְּהֵמָה נִסְקָלַת.

יח. וְכֵן הַשּׂוֹכֵב עִם בְּהֵמָה בְּשִׁגְגָה, וְהֵאֵשָׁה שֶׁהִבְיָאָה אֶת הַבְּהֵמָה עֲלֶיהָ בְּשִׁגְגָה - אִין הַבְּהֵמָה נִסְקָלַת עַל יָדוֹ, וְאִף עַל פִּי שֶׁהֵם גְּדוֹלִים. כָּל הָעֲרוּיּוֹת כֵּלָן שֶׁהִיָּה אֶחָד גְּדוֹל וְאֶחָד קָטָן - הַקָּטָן פְּטוּר, וְהַגְּדוֹל חֵיב כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָנוּ. אֶחָד עַר וְאֶחָד יֵשֵׁן - הַיֵּשֵׁן פְּטוּר. אֶחָד מְזִיד וְאֶחָד שׁוֹגֵג - הַמְּזִיד חֵיב, וְהַשּׁוֹגֵג מְכִיָּא קֶרְבָּן. אֶחָד אָנוּס וְאֶחָד בְּרִצּוֹן - הָאָנוּס פְּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָנוּ.

יט. וְאִין הָעַדִּים נִזְקָקִין לְרֵאוֹת הַמִּנְאָפִין שֶׁהָעֲרוּ זֶה בְּזֶה וְהַכְּנִיס כְּמִכְחֹל בְּשׂוֹפְרַת - אֶלָּא מִשְׁרִיאוּ אוֹתָן דְּבוּקִין זֶה בְּזֶה כְּדֶרֶךְ כָּל הַבוֹעֲלִין, הָרִי אֵלוֹ נִהְרָגִין בְּרֵאִיהָ זֶה; וְאִין אוֹמְרִין: 'שְׂמָא לֹא הָעֲרָה', מִפְּנֵי שֶׁחֻזַּקת צוּרָה זֶה שֶׁהָעֲרוּהָ.

כ. מִי שֶׁהִחֲזַק בְּשֹׂאֵר בְּשׂוֹר [לְקָרוּב] - דִּנּוּן בּוֹ עַל פִּי הַחֻזְקָה, אִף עַל פִּי שְׂאִין שֵׁם רֵאִיָּה בְּרוּרָה שְׁזָה קְרוּב; וּמִלְקָקִין וְשׁוֹרְפִין וְסוֹקְלִין וְחוּזְקִין עַל חֻזְקָה זֶה. בִּיצֵד? הָרִי שֶׁהִחֲזַק שְׁזוֹ אַחֲתוֹ אוֹ בַּתוֹ אוֹ אִמּוֹ, וּבָא עֲלֶיהָ בְּעֵדִים - הָרִי זֶה לוֹקָה אוֹ נִשְׂרָף אוֹ נִסְקָל; וְאִף עַל פִּי שְׂאִין שֵׁם רֵאִיָּה בְּרוּרָה שְׁזוֹ הִיא אַחֲתוֹ, אוֹ אִמּוֹ, אוֹ בַּתוֹ - אֶלָּא בְּחֻזְקָה בְּלִבְדוֹ. וּמִעֲשָׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁכָּאָת לִירוּשָׁלַם, וְתִינּוֹק מְרַכֵּב לָּהּ עַל כַּתְּפָה, וְהִגְדִילָתוֹ בְּחֻזְקָתָהּ שֶׁהוּא בְּנָהּ, וּבָא עֲלֶיהָ, וְהִבְיָאוּהָ לְבֵית דִּין וְסָקְלוּהָ. רֵאִיָּה לְדִין זֶה, מֵה שְׁזָנָה תּוֹרָה בְּמִקְלָל אָבִיו וּמִכָּה אָבִיו שְׂיוּמַת - וּמִזְנוּן לְנוֹ רֵאִיָּה בְּרוּרָה שְׁזָה אָבִיו? אֶלָּא בְּחֻזְקָה; כִּךְ שֹׂאֵר הַקְּרוּכִים בְּחֻזְקָה.

כא. אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁכָּאוּ מִמְדִּינַת הַיָּם, הוּא אוֹמֵר: 'אִשְׁתִּי', וְהִיא אוֹמֵרַת: 'בְּעֻלָּי' - אִם הַחֻזְקָה בְּעִיר שְׁלִשִׁים יוֹם שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ, הוֹרְגִין עֲלֶיהָ; אֲבָל בַּתוֹף הַשְּׁלִשִׁים יוֹם, אִין הוֹרְגִין עֲלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ.

כב. הָאִשָּׁה שֶׁהִחֲזַקָה נִדְּהָ בְּשִׁכְחוּתֶיהָ, בְּעֻלָּהּ לוֹקָה עֲלֶיהָ מִשּׁוּם נִדְּהָ. הַמִּקְנָא לְאִשְׁתּוֹ, וְנִסְתְּרָהּ, וּבָא עַד אֶחָד וְהָעִיד שְׁנַטְמַתָּ, וְהִיָּה בְּעֻלָּהּ כְּהֵן, וּבָא עֲלֶיהָ אַחֵר כִּךְ - הָרִי זֶה לוֹקָה עֲלֶיהָ מִשּׁוּם זוֹנָה; אִף עַל פִּי שֶׁעָקַר הָעֲדוּת בְּעַד אֶחָד, כִּכְרָ הַחֻזְקָה בּוֹ זוֹנָה.

כג. הָאָב שֶׁאָמַר: 'בַּתִּי זֶה זֶה מְקַדְּשֶׁת הִיא לְזֶה', אִף עַל פִּי שֶׁהוּא נֶאֱמָן וְהַנְּשֹׂא לוֹ - אִם זְנוּת, אֵינָה נִסְקָלַת עַל פִּיו, עַד שֶׁהִיוּ שֵׁם עֲדִים שֶׁנִּתְאַרְסָה בְּפִגְיָהֶם. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: 'מְקַדְּשֶׁת אָנִי' - אֵינָה נִהְרָגַת עַל פִּיהָ, עַד שֶׁהִיוּ שֵׁם עֲדִים אוֹ תַחֲזוּק.

יב. מי שנטען על ערוה, או שיצא לו שם רע עמה - לא ידור עמה במבוי אחד, ולא יראה באותה השכונה. ומעשה באחד שהיו מרננין אחריו עם חמותו, והכו אותו חכמים מפת מדרות מפני שעבר על פתח ביתה.

יג. הבא על אשה ובתה דרך זנות, או על אשה ואחותה, וכיוצא בהן - הרי זה כמי שבא על שתי נשים נכריות; שאין נעשות ערוה זו עם זו אלא בנשואין, לא בזנות. וכן אם אנס אביו או בנו או אחיו או אחי אביו אשה, או פתה אותה - הרי זו מתרת לו, וישאנה; שלא נאמר אלא "אשת", ואין כאן אישות.

יד. אביו או בנו שנישא אשה - הרי זה מתר לשא בתה או אמה, כמו שבארנו. ומתר לאדם לשא אשת בן אחיו; ונושא אדם אשה וכת אחותה, או בת אחיה כאחת. ומצות חכמים שישא אדם בת אחותו, והוא הדין לבת אחיו, שנאמר: "ומבשרך לא תתעלם".

ט. וכן אחות אשתו, ערוה עליו עד שתמות אשתו; בין אחותה מאמה בין אחותה מאביה, בין מן הנשואין בין אחותה מזנות - הרי זו ערוה עליו.

י. עבר ונאף עם אחת משבע נשים אלו, בין בשגגה בין בזדון - אף על פי שהוא והנאפת במיתת בית דין או בכרת, לא נאסרה אשתו עליו; חוץ מאחות ארוסתו, שהיא אוסרת אשתו עליו, כמו שבארנו בהלכות גרושין.

יא. הבו על אשה דרך זנות - לא נאסרו עליו קרובותיה, שהן השבע נשים שאמרנו. אבל חכמים אסרו על מי שנאף עם אשה לשא אחת משבע נשים קרובותיה, כל זמן שהזונה קיימת - מפני שהזונה באה לקרובותיה לבקר אותן, והוא מתניח עמה, ולבו גס בה, ויבוא לידי עברה שיבעל הערוה; ולא עוד, אלא אפלו נטען על אשה - הרי זה לא ישא אחת מקרובותיה, עד שתמות זו שנטען עליה. ואם פנס הקרובה שזנה עם קרובותיה, לא יוציא.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ט כ"ה מנחם-אב ה'תשס"ט

יום ראשון י"ט מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה פרק ד

א. היכן מניחין התפלין? של ראש - מניחין אותן על הקדקד, שהוא סוף השער שנגד הפנים, והוא המקום שמחו של תינוק רופס [ורן] בו; וצריך לבון אותן באמצע, כדי שיהיו בין העינים, ויהיה הקשר [של תש"ר] בגובה הערך, שהוא סוף הגלגלת.

ב. ושל יד - קושר אותה על שמאלו על הקברת, והוא הכשר התפוח [מנופח ועולה] שבמרפק שבין פרק הפתף ובין פרק הזרוע; שנמצא כשהוא מדבק מרפקו לצלעיו, תהיה תפלה פגגד לבו, ונמצא מקום: "והיו הדברים האלה . . על לבבך".

ג. המניח תפלין של יד על פס ידו, או של ראש על מצחו - הרי זו דרך המינות; העושה תפלתו עגלה באגוז, אין בה מצוה כלל. אשר [שמאלין] - מניח תפלין בימינו, שהיא לו כשמאל; ואם היה שולט בשתי ידיו - מניח אותה בשמאלו, שהיא שמאל כל אדם. ומקום קשירת התפלין ומקום הנחתן, מפי השמועה למדום [מסורת ממושה רבינו ע"ה].

ד. תפלין של ראש, אינה מעפכת של יד, ושל יד, אינה מעפכת של ראש - מפני שהן שתי מצוות, זו לעצמה וזו לעצמה. וכיצד מברך עליהן? על של ראש מברך: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על מצות תפלין'; ועל של יד מברך: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו להניח תפלין'.

ה. במה דברים אמורים? בששהניח אחת מהן; אבל אם

הניח שתיהן - מברך ברכה אחת, והיא 'להניח תפלין', וקושר של יד תחלה, ואחר כך מניח של ראש. וכשהוא חולץ, חולץ של ראש תחלה, ואחר כך חולץ של יד.

ו. מי שבברך 'להניח תפלין' וקשר תפלין של יד - אסור לו לספור, ואפלו להשיב שלום לרבו, עד שניח של ראש; ואם שח, הרי זו עברה, וצריך לברך ברכה שניה על מצות תפלין, ואחר כך מניח של ראש.

ז. תפלין - כל זמן שמניחן, מברך עליהן, ואפלו חלץ ולבש מאה פעמים ביום. וכל המצות כולן, מברך עליהם קדם עשייתן; לפיכך, צריך לברך על התפלין של יד, אחר הנחה על הקברת קדם קשירה; שקשירתן, היא עשייתן.

ח. כשחולץ אדם תפלין להצניען בכלי, לא ניח של יד מלמטה ושל ראש מלמעלה; מפני שבשעה שהוא רוצה ללבשן, יפגע בשל ראש תחלה, ונמצא שמניחה [עוזבה] ומוציא של יד, לפי שאין לובשין של ראש קדם של יד, ואסור לו לאדם להניח מצוה, ולעבר ממנה למצוה אחרת - אלא מצוה שתבוא לידי של אדם בתחלה, בה הוא מתעסק. לפיכך, צריך להניח של יד למעלה, כדי שיפגע בה תחלה וילבש על הסדר.

ט. כלי שהכינו [יחדו] להניח בו תפלין, והניח בו - נתקדש, ואסור להשתמש בו בדברי חל; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו עראי [במקרה] ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חל כמות שהיה. ואסור לתלות את התפלין, בין ברצועה בין בתפלה עצמה; אבל תולה הוא את הכיס שהתפלין מניחין בו.

י. זמן הנחת תפלין - ביום, לא בלילה, שנאמר: "מימים

כדי שלא תצא רצועה מתחת ידו טפח, ונכנס ועושה צרכיו. וכשיצא, מרחיק ארבע אמות מבית הפסא, ולובשן. יח. במה דברים אמורים? בבית הפסא הקבוע, שאין ניצוצות נתזות עליו; אבל בית הפסא עראי - לא יכנס בהן כשהן גלולין, אלא חולץ אותן, ונותנן לחברו לשמרן. ואין מי רגלים פלין (מהגוף בלא ניצוצות) אפלו בבית הפסא הקבוע, אלא בשיכה; ואם היה עפר תחוח (ורו), אפלו בעמידה. היה במקום קשה - יעמד במקום מדרון, כדי שלא ינתזו ניצוצות עליו.

יט. היה לבוש תפלין והצריך לבית הפסא לעת ערב, ולא נשאר מן היום כדי ללבושן אחר שיצא - לא יכנס בהן גלולים בבגדו, ואפלו להשתין מים בבית הפסא הקבוע. אלא כיצד יעשה? חולצן ומניחן בכלין (תיק המיוחד להן) אם היה בו טפח, או בכלי שאינו פלין אף על פי שאין בו טפח, ואוחז הפלי בידו, ונכנס. וכן אם הצריך פלילה - מניחן בכלי, ואוחז הפלי בידו, ונכנס.

כ. שכח ונכנס לבית הפסא והוא לבוש תפלין - מניח ידו עליהן עד שיגמר עמוד (קילווח) ראשון, ויוצא וחולץ, אחר כך נכנס ועושה כל צרכיו; שאם נפסק בעמוד ראשון, בין בגדולים בין בקטנים - יבוא לידי חלאים שיש בהן סכנה גדולה.

כא. שכח ושמש מטתו בתפלין - הרי זה לא יאחז לא ברצועה ולא בקציצה (בית), עד שיטל ידיו; ויטלם, מפני שהידים עסקניות.

כב. הנכנס למרחץ - מקום שבגני אדם עומדין לבושין, מתר להניח תפלין; ומקום שבגני אדם עומדין שם מקצתן ערמין ומקצתן לבושין, אינו חולץ תפלין ואינו מניח שם תפלין לכתחלה; ומקום שבגני אדם עומדין ערמין, חולץ תפלין, ואין צריך לומר שאינו מניח.

כג. לא יהלך אדם בבית הקברות ותפלין בראשו, ואפלו בתוך ארבע אמות של מת או של קבר; וצריך לחלץ תפלין, עד שירחיק ארבע אמות. ולא ילבוש אדם תפלין, עד שיכסה ערותו וילבוש בגדיו. הנושא משוי על ראשו - חולץ תפלין של ראש, עד שסיר המשוי; אפלו מטפחת, אסור להניח על הראש שיש בו תפלין, אבל צונף הוא מצנפתו על תפלין.

כד. בית שיש בו תפלין או ספר תורה - אסור לשמש בו מטתו, עד שיוציאן, או יניחן בכלי ויניח הפלי בכלי אחר שאינו פלין; אבל אם היה הפלי השני מזמן להן - אפלו עשרה פלים, בכלי אחד הן חשוכין. ואם הניחן פלי בתוך פלי, מתר להניחן תחת מראשותיו בין פר לכסת שלא כנגד ראשו, כדי לשמרן, ואפלו אשתו עמו במטה.

כה. קדשת תפלין, קדשה גדולה היא; שכל זמן שתפלין על ראשו של אדם, ועל זרועו - הוא ענו ונרא, ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטלה, ואינו מהרהר מחשבות רעות, אלא מפנה לבו לדברי האמת והצדק. לפיכך, צריך אדם להשתדל להיותן עליו כל היום - שמצותן, כך היא. אמרו עליו על רב, תלמיד רבנו הקדוש, שכל ימיו לא

ימימה" - "חקה" זו היא מצות תפלין. וכן שבתות וימים טובים, אינן זמן תפלין, שנאמר: "והיו לך לאות", ושבתות וימים טובים הן עצמן אות. ומאימתי זמן הנחתן? משיראה את חברו ברחוק ארבע אמות ויפירהו, עד שתשקע החמה.

יא. מי שהניח תפלין קדם שתשקע החמה, וחסקה והן עליו - אפלו היו עליו כל הלילה, מתר; ואין מורין דבר זה ברבים, אלא מלמדן את הכל, שלא יניחו תפלין עליהן, אלא יחלצו אותן משתשקע החמה. וכל המניח תפלין לכתחלה אחר שתשקע החמה - עובר בלאו, שנאמר: "ושמרת את החקה הזאת למועדה, מימים ימימה".

יב. היה בא בדרך ותפלין בראשו, ושקעה עליו החמה - מניח ידו עליהן עד שהוא מגיע לביתו, וחולץ. היה יושב בבית המדרש ותפלין בראשו, וקדש (שבת) עליו היום - מניח ידו עליהן עד שמיגיע לביתו, וחולץ; ואם יש בית סמוך לחומה שמשפתרין בו, מניחן שם. ואם לא חלץ תפלין משתשקע החמה מפני שלא היה לו מקום לשמרן, ונמצאו עליו כדי לשמרן - מתר.

יג. כל הפטור מקריית שמע, פטור מן התפלין. קטן שיודע לשמר תפלין - אביו לוקח לו תפלין, כדי לחנכו במצוות. חולי מעים, וכל שאינו יכול לשמר את נקביו אלא בצער - פטור מן התפלין; וכל הטמאין, פלין חזבין בתפלין כטהורין. מצטערין, ומי שאין דעתו נכונה ומישבת עליו - פטור מן התפלין; שהמניח תפלין, אסור לו להסיח דעתו מהן. כהנים בשעת העבודה, והלוויים בשעה שאומרים שיר על הדוכן, וישראל בשעת מעמדן במקדש - פטורים מן התפילה ומן התפלין.

יד. חב אדם למשמש בתפלין כל זמן שהן עליו, שלא יסיח דעתו מהן אפלו רגע אחד - שקדשתן גדולה מקדשת הציץ; שהציץ אין בו אלא שם אחד, ואלו יש בהן אחד ועשרים שם של יוד הא בשל ראש, וכמותן בשל יד.

טו. תפלין צריכין גוף נקי באלישע, שיזהר שלא תצא ממנו ריח מלמטה כל זמן שהן עליו. לפיכך, אסור לישן בהם שנת קבע ולא שנת עראי, אלא אם הניח עליהן סודר, ולא היתה עמו אשה - ישן בהן שנת עראי. כיצד הוא עושה? מניח ראשו בין ברביו, והוא יושב וישן (שארין זו שינת קבע).

טז. היו תפלין פרוכין בידו - מתר לישן בהם אפלו שנת קבע. ואינו אוכל בהם אלא אכילת עראי; אבל אם נכנס לסעודת קבע - חולצן ומניחן על שלחנו עד שיטל ידיו (מים אחרונים), ואחר כך יניחם, ויברך על מזונו והוא לבוש בהן.

יז. היה לבוש תפלין, והצריך לבית הפסא - לא יניח תפלין בחוץ (שבכותל) הסמוכין לרשות הרבים ויכנס, שמא יטלום עוברי דרכים. כיצד יעשה? אפלו הצריך להשתין מים, חולץ תפלין ברחוק ארבע אמות, וגוללן כבגדו כמין ספר תורה, ואוחזן בימינו כנגד לבו; ויזהר

בראש השיטה בין באמצע שיטה; ונהגו כל הסופרים לכתב אותה בשתיים ועשרים שיטות, ו"על הארץ" בראש שיטה אחרונה. ואלו הן האותיות שבראש כל שיטה ושיטה, על הסדר: שמע, ה', הדברים, לבניך, ובשכבך, בין, ויהי, מצוה, בכל, יורה, עשב, פן, והשתחיתם, השמים, ואבדתם, ושמתם, אתם, בדרך, ובשעריך, אשר, על הארץ.

ו. בשכופלין אותה, גוללין אותה מסוף השיטה לתחלתה, עד שתמצא ששפתח הקורא לקרות, לקרא מראש השיטה לסופה. ואחר שגוללה, מכניסה בשפופרת של קנה או של עץ או של כל דבר, ומחבר אותה אל מזוות הפתח במסמר, או חופר במזוות הפתח ומכניס בה המזווה.

ז. וקדם שיקבענה במזוות הפתח, מברך תחלה: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו לקבע מזווה'; ואינו מברך בשעת כתיבתה, שקביעתה היא המצוה.

ח. תלנה במקל [העומד ליד המזווה] - פסולה, שאין זו קביעה. הניחה אחורי הדלת [בקיר], לא עשה כלום. חפר במזוות הפתח, והכניס המזווה כמו נגר, והוא פכריח הקרשים בטבעות - [שהכניסה ברוחב המזווה] פסולה. העמיק לה טפח [חפר עומק טפח וקבעה], פסולה. חתך קנה והכניס בו מזווה, ואחר כך חבר הקנה אל קנים אחרים, והעמיד מן הכלל מזוות הפתח - פסולה, מפני שקדמה קביעת המזווה לעשיית מזוות הפתח.

ט. מזוות היחיד, נבדקת פעמים בשבוע [שבע שנים], ומזוות רבים, פעמים ביובל [חמישים שנה] - שמא נקרעה ממנה אות או נמחקה; מפני שהיא קבועה בפתלים, מרקבת.

י. הכל חייבין במזווה, אפלו נשים ועבדים; ומחנכין את הקטנים לעשות מזווה לכתיהם. השוכר בית בחוץ לארץ, והדר בפונדק [מלון] בארץ ישראל - פטור מן המזווה שלשים יום; אבל השוכר בית בארץ ישראל, חייב במזווה מיד.

יא. המשכיר בית לחברו - על השוכר להביא מזווה ולקבע אותה, אפלו היה נותן שכר על קביעתה; מפני שהמזווה חובת הדר היא, ואינה חובת הבית. וכשהוא יוצא, לא יטלנה בידו ויצא; ואם היה הבית לגוי, הרי זה נוטלה כשיצא.

יום שלישי כ"א מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות תפלין ומזווה וספר תורה פרק ו

א. עשרה תנאים יש בבית, ואחר כך יתחייב הדר בו לעשות לו מזווה, ואם חסר תנאי אחד מהן, פטור מן המזווה; ואלו הן: שיהיה בו ארבע אמות על ארבע אמות או יתר, ושיהיה לו שתי מזוזות [עמודים מב' צידי הפתח], ויהיה לו משקוף, ותהיה לו [לביית] תקרה, ויהיו לו דלתות, ויהיה גבה השער עשרה טפחים או יותר, ויהיה בית חל [פרט לבית כנסת וכיו"ב], ויהיה עשוי

ראוהו שהלך ארבע אמות בלא תורה, או בלא ציצית, או בלא תפלין.

כו. אף על פי שמצותן ללבושן כל היום - בשעת תפלה, יותר מן הכל; אמרו חכמים: 'כל הקורא קריית שמע בלא תפלין, כאלו מעיד עדות שקר בעצמו'. וכל שאינו מניח תפלין, עובר בשמונה עשה - שהרי בארבע הפרשיות צוה על תפלין של ראש, ועל תפלין של יד. וכל הרגיל בתפלין - מאריך ימים, שנאמר: "אדני עליהם - יחיו".

יום שני כ' מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות תפלין ומזווה וספר תורה פרק ה

א. כיצד כותבין את המזווה? כותב שתי הפרשיות "שמע" ו"ויהי אם שמע" על דף [עמוד] אחד, ביריעה אחת; ועושה לה רוח מלמעלה ורוח מלמטה, כמו חצי צפרן. ואם כתבה בשנים בשלשה דפין, בשרה - ובלבד שלא יעשנה כנבך [רחב למעלה וקצר למטה], או כמו עגול [כתובה בצורה עגולה], או כקבה [כאהל, קצר למעלה ורחב למטה]; ואם עשה פאת מאלו, פסולה. כתבה שלא על הסדר, כגון שהקדים פרשה לפרשה - פסולה. כתבה בשני עורות - אף על פי שתפרן, פסולה. ספר תורה שבילה ותפלין שבילו - אין עושין מהן מזווה; ולא מן הגליון [הקלף הריק] של ספר, אין כותבין עליו מזווה, לפי שאין מורידין מקדשה חמורה לקדשה קלה.

ב. ומצוה לעשות הרוח שבין פרשת "שמע" ל"ויהי אם שמע", פרשה סתומה יסיים הראשונה בסוף השורה ויפסיק ריוח ט' אותיות ויתחיל השניה באמצע השורה; ואם עשה אותה פתוחה, בשרה, לפי שאינה סמוכה לה מן התורה. וצריך להזהר בתגין שבה; ואלו הן התגין שעושין במזווה: ג. פרשה ראשונה - יש בה שבע אותיות, על כל אות ואות מהן שלשה זינין; ואלו הן: שין ועין של "שמע", ונון ד"נפד", ושני זינין של "מזוזות", ושני טיתין של "[לטטפת]", ופרשה שניה - יש בה שש אותיות, על כל אחת מהן שלשה זינין; ואלו הן: גימל של "דגגד", ושני זינין של "מזוזות", ושני טיתין של "[לטטפת]", וצדי של "הארץ". ואם לא עשה תגין, או שהוסיף בהן, או גרע מהן - לא פסל. ואם כתבה שלא בשרטוט [קוים ישרים לישור הכתב], או שלא דקדק במלא וחסר, או שהוסיף בה מבפנים אפלו אות אחת - הרי זו פסולה.

ד. מנהג פשוט, שכותבין על המזווה מבחוץ, כנגד הרוח שבין פרשה לפרשה, 'שדי'; ואין בזה הפסד, לפי שהוא מבחוץ. אבל אלו שכותבין בה מבפנים שמות המלאכים, או שמות קדושים, או פסוק, או חותמות [צורות שונות] - הרי הן בכלל מי שאין לו חלק לעולם הבא; שאילו הטפשים, לא די להן שבטלו המצוה, אלא שעושין מצוה גדולה, שהיא יחוד שמו של הקדוש ברוך הוא ואהבתו ועבודתו, כאלו הוא קמיע להננת עצמן, כמו שעלה על לבם הסכל שזה דבר המהנה בהכלי העולם.

ה. ומצוה לכתב "על הארץ" בשיטה [שורה] אחרונה, בין

לדירת אדם, ועשוי לדירת כבוד [פרט למרחץ וכיו"ב],
ועשוי לדירת קבע.

ב. בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, פטור
מן המזוזה; ואם יש בו כדי לרבע ארבע אמות על
ארבע אמות בשוה, אף על פי שהוא עגל, או בעל חמש
זויות, ואין צריך לומר, שאם היה ארכו יתר על רחבו
- הואיל ויש בו כדי לרבע ארבע אמות על ארבע אמות,
חייב במזוזה.

ג. אכסדרה, והוא המקום שיש לו שלשה כתלים ותקרה
- אף על פי שיש לה שני פצימין [עמודים] ברוח רביעית,
פטורה מן המזוזה, מפני שהפצימין להעמיד התקרה הן,
ולא משום מזוזות נעשו. וכן תקרה שאין לה כתלים, אלא
עומדת על עמודים מכאן ומכאן - אף על פי שהיא
כתבנית בית, פטורה, לפי שאין לה מזוזות, שאלו
העמודים להעמיד התקרה הן עשויין.

ד. בית שיש לו מזוזה מכאן ומזוזה מכאן, וכפה כמין
קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף - אם יש בגובה
המזוזות עשרה טפחים או יתר - חייב במזוזה; ואם אין
בהן עשרה טפחים - פטור, מפני שאין לו משקוף.

ה. בית שאין לו תקרה, פטור מן המזוזה; היה מקצתו
מקרה, ומקצתו אינו מקרה - יראה לי, שאם היה הקרוי
כנגד הפתח, שהוא חייב במזוזה. ומעמידין הדלתות, ואחר
בהן קובעין את המזוזה.

ו. הר הבית הלשכות והעזרות, ובתי פנסיות ובתי
מדרשות - שאין בהן בית דירה - פטורין, לפי שהן
קדש. בית הפנסות של פורים שהאורחין דרין בו, חייב
במזוזה; וכן בית הפנסות של פסחין, אם היה בו בית
דירה. כל השערים שהיו במקדש, לא היה להן מזוזות
- חוץ משער ניקנור, ושילפנים ממנו, ושל לשפת
פלהדרין; מפני שהלשכה הזאת, היתה בית דירה לכהן
גדול בשבעת ימי ההפךשה.

ז. בית התבן, בית הקר, בית העצים, בית האוצרות
[מחטני יין ושמן] - פטורין מן המזוזה, שנאמר: "ביתך -
ביתך המיוחד לך, פרט לאלו וכיוצא בהן. לפיכך, רפת
בקר שהנשים יושבות בה ומתקשטות בה - חייבת
במזוזה, שהרי יש בה יחוד לדירת אדם. בית שער,
אכסדרה, ומרפסת, {והגנה} (ושער הגנה), והדיר -
פטורין מן המזוזה, מפני שאינן עשויין לדירה; ואם היו
בתים החייבין במזוזה פתוחין למקומות אלו, חייבין גם
הם במזוזה.

ח. לפיכך, אחד שערי חצרות, ואחד שערי מבואות [רחוב
שחצרות פתוחין אליו], ואחד שערי מדינות ועירות - כלן
חייבין במזוזה, שהרי הבתים החייבין במזוזה פתוחין
לתוכן. ואפלו עשרה בתים, זה פתוח לזה, וזה פתוח לזה
- הואיל והפנימי חייב במזוזה, כלן חייבין במזוזה; ומפני
זה אמרו: 'שער הפתוח מן הגנה לחצר, חייב במזוזה.'
ט. בית הפסא, ובית המרחץ, ובית הטבילה, ובית
הפרסקי [בית עיבוד עורות], וכיוצא בהן - פטורין מן

המזוזה, לפי שאינן עשויין לדירת כבוד. ספת החג כחג,
ובית שבספינה - פטורין מן המזוזה, לפי שאינן עשויין
לדירת קבע. שתי סכות של יוצרין [אומנים], זו לפנים מזו
- החיצונה פטורה מן המזוזה, מפני שאינה קבועה. וכן
החניות שבשוקים פטורין מן המזוזה, מפני שאינן
קבועים לדירה.

י. בית שיש לו פתחים הרבה - אף על פי שאינו רגיל
לצאת ולבוא אלא בפתח אחד מהן, חייב לעשות מזוזה
בכל פתח ופתח. פתח קטן שבין בית ועליה, חייב במזוזה.
חדר שבבית, אפלו חדר בחדר - חייב לעשות מזוזה על
שער החדר הפנימי, ועל שער החדר החיצון, ועל שער
הבית; שכלן עשויין לדירה, וקבועין.

יא. פתח שבין בית המדרש או בית הפנסות וביתו - אם
היה רגיל לצאת ולבוא באותו הפתח, חייב במזוזה. פתח
שבין שני בתים, הולכין אחר הציר של דלת ויתד
שלמעלה ושלמטה] - מקום שהציר נראה עמו, שם קובעין
את המזוזה.

יב. והיכן קובעין את המזוזה? בתוך חלל הפתח, בטפח
הסמוך לחוץ, בתחלת שליש העליון של גבה השער. ואם
קבעה למעלה מזה, כשרה, והוא שירחיקנה מן המשקוף
טפח. על ימין הנכנס לבית; ואם קבעה משמאל, פסולה.
ובית של שתיים, חייב במזוזה.

יג. חייב אדם להזהר במזוזה, מפני שהיא חובת הכל
תמיד. וכל עת שייכנס ויצא, יפגע ביחוד שמו של הקדוש
ברוך הוא - ויזכר אהבתו, ויעור משנתו ושגיתו [עיסוקו]
בהכלי הזמן; וידע שאין שם דבר העומד לעולם ולעולמי
עולמים, אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו,
והולך בדרכי מישרים. אמרו חכמים, כל מי שיש לו
תפלין בראשו ובזרועו, וציצית בכגורו, ומזוזה בפתחו -
מתקן לו שלא יחטא; שהרי יש לו מזכירין רבים, והן הן
המלאכים שמצילין אותו מלחטא, שנאמר: "חנה מלאך
ה' סביב ליראיו, ויחלצם." (ברוך רחמנא דסייעו).

יום רביעי כ"ב מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה פרק ז

א. מצות עשה על כל איש ואיש מישראל, לכתב ספר
תורה לעצמו, שנאמר: "ועתה, כתבו לכם את השירה
הזאת," כלומר: כתבו את התורה, שיש בה שירה זו
[שירת "האזינו"] - לפי שאין כותבין את התורה פרושיות
פרשיות. ואף על פי שהניחו לו לאדם אבותיו ספר תורה,
מצוה לכתב משלו. ואם כתבו בידו, כאלו קבלו מסיני;
ואם אינו יודע לכתב, אחרים כותבין לו. וכל המגיעה בספר
תורה אפלו אות אחת - הרי הוא כאלו כתבו בלו.

ב. המלך מצוה לכתב לו ספר תורה אחר לעצמו לשם
המלך, יתר על ספר שהיה לו כשהוא הדיוט - שנאמר:
"והיה כשכתו על פסא ממלכתו - וכתב לו וגו";
ומגיהין אותו מספר העזרה, על פי בית דין הגדול. זה
שהיה לו כשהוא הדיוט, מניחו בבית גנזיו; וזה שכתב

בלן פתקנו, או שקרב את השיטין, או הרחיקו, או האריך בהן, או קצרן - הואיל ולא הדביקן אות לאות, ולא חסר ולא הותיר, ולא הפסיד צורת אות אחת, ולא שנה בפתיחות וסתומות [כדלקמן] - הרי זה ספר כשר.

י. יש דברים אחרים, שלא אמרו אותן בתלמוד - נהגו בהם הסופרים, וקבלה היא בידם איש מפי איש; והן: שיהיו מגין השיטין שבכל דף ודף, לא פחות משמונה וארבעים, ולא יתר על ששים; ושיהיה הרוח שבין כל פרשה ופרשה, כמו תשע אותיות 'אָשֶׁר אָשֶׁר אָשֶׁר'; ושיהיה בראש השיטין למעלה משירת הים: הבאים, ביבשה, ה', מת, במצרים - חמש שיטין; ולמטה מן השירה - חמש שיטין, תחלת כל שיטה מהן כף; ותחת אחריה, סוס, ויצאו, ויבאו; ויהיה בראשי השיטין למעלה משירת האזינו: ואעידה, אחרי, הדרך, באחרית, להכעיסו, קהל - שש שיטין; ולמטה ממנה - חמש שיטין; ויבא, לדבר, אשר, הזאת, אשר.

יא. וכל הדברים האלו, למצוה מן המבחר; ואם שנה, לא פסל. אבל אם כתב המלא חסר, או החסר מלא; או שכתב מלה שהיא קרא [נקראת אחת מכתובתה] וכתב בקריאתה, כגון שכתב "ישפכנה" במקום "ישגלנה", "ויבטחירם" במקום "ובעפלים", וכיוצא בהן; או שכתב פרשה פתוחה סתומה, או שכתב סתומה פתוחה; או שכתב השירה [שירת הים או שירת האזינו] כשאר הכתב, או שכתב פרשה אחת בשירה - הרי זה פסול, ואין בו קדשת ספר תורה כלל, אלא כתמש מן החמשין ששלמדו בהן התינוקות. יב. ספר תורה שאינו מגה, אסור לשהותו יותר על שלשים יום; אלא יתקן, או יגנו. ספר תורה שיש בו שלש טעיות בכל דף ודף, יתקן; ארבע, יגנו. ואם היה רב הספר מגה, והשאר יש בו ארבע טעיות בכל דף, ונשאר אפלו דף אחד מאותו השאר המשבש בלא ארבע טעיות - הרי זה יתקן.

יג. כמה דברים אמורים? שכתב המלא חסר, שגמץא תולה האותיות ששכח ביני השיטות; אבל אם כתב החסר מלא, אפלו יש בכל דף ודף כמה טעיות, הרי זה מתקנו, מפני שהוא גורד ואינו תולה.

יד. מתר לכתב התורה חמש חמש, כל חמש בפני עצמו, ואין בהן קדשת ספר תורה התם; אבל לא יכתב מגלה בפני עצמה, שיהיה בה [רק כמה] פרושיות. ואין פותבין מגלה לתינוק להתלמד בה; ואם דעתו להשלים עליה חמש, מתר. כתב מגלה שלש שלש תבות בשיטה אחת, מתר.

טו. מתר לדבק תורה נביאים וכתובים בכרך אחד, ומניח בין כל חמש וחמש ארבע שיטין, ובין כל נביא ונביא שלש שיטין, ובין כל נביא ונביא משנים עשר שלש שיטין - שאם בא לחתך, חותך. וסודרן של נביאים, כף הוא: והושע, ושופטים, שמואל, ומלכים, וימיה, ויחזקאל, וישעיה, ויחזקאל, וישעיה, וסדר הפתובים: רות, ותלים, ואיוב, ומשלי, וקהלת, ושיר השירים, וקנינות, ודניאל, ומגלה, ועזרא, ודברי הימים.

או שנכתב לו אחר שמלך, יהיה עמו תמיד. ואם יצא למלחמה, ספר תורה זה עמו; ונכנס, והוא עמו; יושב בדין, והוא עמו; מסב, והוא כנגדו, שגאמר: "ויהיה עמו, וקרא בו כל ימי חייו".

ג. לא היה לו ספר תורה לעצמו קדם שימלך - צריך לכתב אחר שמלך שני ספרי תורה: אחד, מניחו בבית גנניו; והשני, יהיה עמו תמיד - לא יסור מעמו אלא בלילה, או כשיכנס למרחץ, או לבית הכסא, או לישן על מטתו.

ד. ספר תורה שכתבו שלא בשרטוט [מתיחת קוים על הקלף לישור הכתב], או שכתב מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף - פסול; אלא או כלו על הגויל, או כלו על הקלף. וכיצד פותבין ספר תורה? פותב פתיכה מתקנת נאה ביותר: יניח בין כל תבה ותבה, כמלא אות קטנה; ובין כל שיטה [שורה] ושיטה, כמלא שיטה; ואריך כל שיטה ושיטה - שלשים אותיות, כדי לכתב למשפחותיכם למשפחותיכם שלשה פעמים, וזה הוא רחב כל דף [עמוד] ודף. ולא תהא השיטה קצרה מזה, כדי שלא יהיה הדף פאגרת; ולא ארבה יתר על זה, כדי שלא יהו עיניו משוטטות [מחפשות הרבה] בכתב.

ה. לא ימעט ויקטין הכתב, מפני הרוח שבין פרשה לפרשה [לצורך מרווח תשע אותיות בין פרשה לפרשה]. נודמנה לו תבה בת חמש אותיות - לא יכתב שתיים בתוך הדף ושלש חוץ לדף, אלא פותב שלש בתוך הדף ושתיים חוץ לדף; לא נשאר מן השיטה כדי לכתב שלש אותיות - מניח המקום פנוי, ומתחיל מתחלת השיטה.

ו. נודמנה לו תבה בת שתי אותיות - לא יורקנה [יכתבנה] בין הדפין [בין העמודים], אלא יחזר לתחלת השיטה. נודמנה לו בסוף השיטה תבה בת עשר אותיות, או פחות או יתר, ולא נשאר מן השיטה כדי לכתב את כלה בתוך הדף - אם יכול לכתב חצייה בתוך הדף וחצייה חוץ לדף, כותב; ואם לאו, מניח המקום פנוי ומתחיל מתחלת השיטה.

ז. ומניח בין כל חמש וחמש, ארבע שיטין פנויות בלא פתיכה, לא פחות ולא יתר; ויתחיל החמש מתחלת שיטה חמישית. וכשיגמר התורה, צריך שיגמר באמצע שיטה שסוף הדף; ואם נשאר מן הדף שיטין הרבה, מקצר ועולה, ויתחיל מתחלת השיטה, ולא יגמר את השיטה. ומתפזר, עד שיהיה "לעיני כל ישראל" באמצע שיטה בסוף הדף.

ח. ויזהר באותיות הגדולות, ובאותיות הקטנות, ובאותיות הנקודות [שיש ניקוד מעליהם], ובאותיות שצורתן משנות כגון הפיין הלפופות [מקופלות], והאותיות העקמות כמו שהעתיקו הסופרים איש מפי איש. ויזהר בתגין [כתרים] ובמגנין - יש אות שיש עליה תג אחד, ויש אות שיש עליה שבעה; וכל התגין - בצורת זין הן, דקין פחות השערה.

ט. כל הדברים האלו, לא נאמרו אלא למצוה מן המבחר; ואם שנה בתקוין זה, או שלא דקדק בתגין, וכתב האותיות

שְׁהֶעֱתִיקוּ. וְעָלְיוֹ סִמְכֵתִי בְּסֵפֶר תּוֹרָה שִׁכְתַּבְתִּי כְּהִלְכָתוֹ. סֵפֶר בְּרָאשִׁית: יְהִי רִקְעֵי, יָקוּוּ הַמַּיִם, יְהִי מְאֹרֹת, יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם, תּוֹצֵא הָאָרֶץ, וְיִכְלוּ, אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם - בְּלֶן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שִׁבְעַת פְּרָשִׁיּוֹת; אֵל הָאֵשָׁה אָמַר, וּלְאָדָם אָמַר - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת; וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים - פְּתוּחָהּ; וְהָאָדָם יָדַע, זֶה סֵפֶר, וַיְחִי שֵׁת, וַיְחִי אֲנוֹשׁ, וַיְחִי קַיִן, וַיְחִי מִהֶלְלָאֵל, וַיְחִי יִרְדְּ, וַיְחִי חֲנוּךְ, וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח, וַיְחִי לָמֶד, וַיְחִי נֹחַ - אַחַת עֶשְׂרֵה פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ, בְּלֶן סְתוּמוֹת; וַיִּרְא ה', אֱלֹהֵי תוֹלְדַת נֹחַ - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת; וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ, וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵל נֹחַ, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵל נֹחַ - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת; וַיְהִי בְנֵי נֹחַ, וְאֵלֶּה תוֹלְדַת בְּנֵי נֹחַ - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת; וַיְכַנְעֵן יֶלֶד, וְיִלְשֵׁם יֶלֶד - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת; וַיְהִי כָל הָאָרֶץ, אֱלֹהֵי תוֹלְדַת שָׁם - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת; וְאָרְפַכְשָׁד חַי, וְשֹׁלַח חַי, וַיְחִי עֶבֶר, וַיְחִי פֶלֶג, וַיְחִי רֶעוּ, וַיְחִי שְׂרוּג, וַיְחִי נַחוֹר, וַיְחִי תְרַח - בְּלֶן סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁמוֹנֵה פְּרָשִׁיּוֹת; וַיֹּאמֶר ה' אֵל אַבְרָם, וַיְהִי רַעַב, וַיְהִי בִימֵי אַמְרָקַל - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת; אַחַר הַדְּבָרִים, וְשָׂרִי אֵשֶׁת אַבְרָם, וַיְהִי אַבְרָם, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵל אַבְרָם - אַרְבַּעַת סְתוּמוֹת; וַיִּרְא אֱלֹוֹ - פְּתוּחָהּ; וַיִּסַּע מִשָּׁם, וְה' פָּקַד - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת; וַיְהִי בַעַת הַהוּא, וַיְהִי אַחַר, וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים, וַיְהִי חַי שָׂרָה - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת; וְאַבְרָהָם זָקֵן - סְתוּמָה; וַיִּסַּף אַבְרָהָם, וְאֵלֶּה תְלֻדַת יִשְׁמָעֵאל, וְאֵלֶּה תוֹלְדַת יִצְחָק, וַיְהִי רַעַב - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת; וַיְהִי עֶשׂוֹ, וַיְהִי פִי זָקֵן יִצְחָק, וַיִּצָּא יַעֲקֹב - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת; וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב - פְּתוּחָהּ; וַיָּבֵא יַעֲקֹב, וַתִּצָּא דִינָה - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת; וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים, וַיִּרְא אֱלֹהִים, וַיְהִי בְנֵי יַעֲקֹב, וְאֵלֶּה תְלֻדוֹת עֶשׂוֹ - אַרְבַּעַת פְּתוּחוֹת; אֵלֶּה בְנֵי שְׁעִיר - סְתוּמָה; וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים, וַיִּשָּׁב יַעֲקֹב, וַיְהִי בַעַת - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת; וַיּוֹסֶף הַיּוֹרֵד מִצְרַיִמָה - סְתוּמָה; וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים, וַיְהִי מִקֵּץ - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת; וַיִּגַּשׁ אֱלֹוֹ, וְאֵלֶּה שְׁמוֹת, וְאֵת יְהוּדָה - שְׁלֹשֶׁת סְתוּמוֹת; וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים, וַיִּקְרָא יַעֲקֹב, שְׁמֵעוֹן וְלוֹי, יְהוּדָה, זְבוּלֹן, יִשְׁשָׁכָר - בְּלֶן פְּתוּחוֹת, וְהֵן שָׁשׁ; דָּן, גָּד, מְאָשֶׁר, נַפְתָּלִי, בֵּן פֶּרֶת יוֹסֵף - חֲמִשָּׁתַּת סְתוּמוֹת; בְּנִימִן - פְּתוּחָהּ. מְנַן הַפְּתוּחוֹת, שְׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים; וְהַסְתוּמוֹת, שְׁמוֹנֵה וְאַרְבָּעִים; הַכֹּל, אַחַת וְחֲשָׁעִים פְּרָשִׁיּוֹת.

סֵפֶר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת: וַיָּקָם מִלֶּדָּה חֲדָשׁ, וַיִּלְךְ אִישׁ, וַיְהִי בְיָמֵים הָרַבִּים - שְׁלֹשֶׁת פְּתוּחוֹת; וַיִּמְשָׁה הָיָה רַעַב - סְתוּמָה; וַיִּלְךְ מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר ה' אֵל אַהֲרֹן - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת; וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵל מֹשֶׁה - סְתוּמָה; וַיְדַבֵּר ה' אֵל מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר ה' אֵל מֹשֶׁה וְאֵל אַהֲרֹן - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת; אֵלֶּה רֵאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם, וַיְדַבֵּר ה' אֵל מֹשֶׁה - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת; וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה רָאָה נִתְתִּיר, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה וְאֵל אַהֲרֹן - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת; וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה כְּבֹד, וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה אָמַר אֵל אַהֲרֹן - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת; וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה הִשְׁכֵּם - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת; וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה בֵּית אֲשֶׁר, וְדָקְדַק בּוֹ שְׁנַיִם הֶרְבֵּה, וְהִגִּיהוּ פְעָמִים רַבּוֹת כְּמוֹ

טז. כָּל כְּתָבֵי הַקֶּדֶשׁ - אֵין כּוֹתְבִין אוֹתָן אֶלָּא בְּשֵׁרְטוּט [מתחת קוים ישרים לישור הכתב], אֶפְלוּ בְּתֵבֶן עַל הַגֵּיז. וּמִתָּר לְכַתֵּב שְׁלֹשׁ תְּבוֹת בְּלֹא שֵׁרְטוּט; יִתֵּר עַל זֶה, אֲסוּר. יז. כָּרַף זֶה שֵׁשׁ בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים - אֵין קִדְשָׁתוּ בְּקִדְשַׁת סֵפֶר תּוֹרָה, אֶלָּא כְּחֶמֶשׁ מִן הַחֲמִשִּׁין; דִּין [ספר] הֵיָתֵר [על חמשה חומשי תורה], כְּדִין [הספר] הַחֲסֵר [מחמשת החומשים].

יום חמישי כ"ג מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה פרק ח

א. פְּרָשָׁה פְּתוּחָהּ, יֵשׁ לָהּ שְׁתֵּי צוּרוֹת: אִם גָּמַר בְּאִמְצַע הַשִּׁיטָה, מְנִיחַ שָׂאֵר הַשִּׁיטָה פְּנוּי, וּמִתְחִיל הַפְּרָשָׁה שֶׁהִיא פְּתוּחָהּ מִתְחִלַת הַשִּׁיטָה הַשְּׁנִיָּה, כְּגוֹן זֶה: בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? שְׁנֹשְׂאֵר מִן הַשִּׁיטָה רְוּחַ כְּשֶׁעוֹר תִּשַׁע אוֹתִיּוֹת; אֲבָל אִם לֹא נִשְׂאֵר אֶלָּא מְעַט, אוֹ אִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁיטָה - מְנִיחַ שִׁיטָה שְׁנִיָּה כְּלָהּ פְּנוּיָה בְּלֹא כְּתָב, וּמִתְחִיל הַפְּרָשָׁה הַפְּתוּחָהּ מִתְחִלַת שִׁיטָה הַשְּׁלִישִׁית, כְּגוֹן זֶה: מִיָּה

ב. וּפְרָשָׁה סְתוּמָה, יֵשׁ לָהּ שְׁלֹשׁ צוּרוֹת: אִם גָּמַר בְּאִמְצַע הַשִּׁיטָה, מְנִיחַ רְוּחַ כְּשֶׁעוֹר [תשע אותיות], וּמִתְחִיל לְכַתֵּב בְּסוֹף הַשִּׁיטָה מִתְחִלַת הַפְּרָשָׁה שֶׁהִיא סְתוּמָה, עַד שֶׁיִּמְצָא הַרְוּחַ בְּאִמְצַע, כְּגוֹן זֶה: וְאִם לֹא נִשְׂאֵר מִן הַשִּׁיטָה כְּדִי לְהִנִּיחַ הַרְוּחַ כְּשֶׁעוֹר וְלְכַתֵּב בְּסוֹף הַשִּׁיטָה תְּבָה אַחַת - יְנִיחַ הַכֹּל פְּנוּי, וַיְנִיחַ מְעַט רְוּחַ מֵרֵאשׁ שִׁיטָה שְׁנִיָּה, וַיְתְּחִיל לְכַתֵּב הַפְּרָשָׁה הַסְתוּמָה מֵאִמְצַע שִׁיטָה, כְּגוֹן זֶה: וְאִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁיטָה, מְנִיחַ מִתְחִלַת שִׁיטָה הַשְּׁנִיָּה כְּשֶׁעוֹר הַרְוּחַ, וּמִתְחִיל לְכַתֵּב הַסְתוּמָה מֵאִמְצַע הַשִּׁיטָה, כְּגוֹן זֶה: וְאִם גָּמַר בְּסוֹף הַשִּׁיטָה, תְּחִלְתָּהּ בְּתְחִלַת הַשִּׁיטָה לְעוֹלָם; וּפְרָשָׁה סְתוּמָה, תְּחִלְתָּהּ מֵאִמְצַע הַשִּׁיטָה לְעוֹלָם. סֵפֶר תּוֹרָה שְׂאִינוּ מְגִיחַ בְּמֵלֵא וְחֵסֶר, אֶפְשָׁר לְתַקְּנוּ וּלְהִגִּיהוּ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ; אֲבָל אִם טָעָה בְּרוּחַ הַפְּרָשִׁיּוֹת וְכַתֵּב פְּתוּחָהּ סְתוּמָה, אוֹ סְתוּמָה פְּתוּחָהּ, אוֹ שֶׁהִפְסִיק בְּרוּחַ וְהִנִּיחַ פְּנוּי בְּמָקוֹם שְׂאִין בּוֹ פְּרָשָׁה, אוֹ שֶׁכַּתֵּב כְּדוּכּוֹ וְלֹא הִפְסִיק בְּרוּחַ בְּמָקוֹם הַפְּרָשָׁה, אוֹ שֶׁשָּׁנָה צוּרַת הַשִּׁירוֹת [שירת הים והאזינו] - הָרִי זֶה פְּסוּל, וְאֵין לוֹ תַּקְּנָה, אֶלָּא לְסַלֵּק אֶת כָּל הַדָּף שֶׁטָּעָה בּוֹ.

ד. וּלְפִי שְׂרָאִיתִי שְׁבוּשׁ גָּדוֹל בְּכָל הַסְּפָרִים שְׂרָאִיתִי בְּדָבָרִים אֵלּוּ, וְכֵן בְּעֵלֵי הַמְּסוּרוֹת שְׁכוּתְבִין וּמְחַבְּרִין לְהוֹדִיעַ הַסְתוּמוֹת וְהַפְּתוּחוֹת, נִחְלָקִין בְּדָבָרִים אֵלּוּ, בְּמִחְלָקַת הַסְּפָרִים שְׁסוּמְכִין עֲלֵיהֶן - רֵאִיתִי לְכַתֵּב הֵנָּה כָּל פְּרָשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה, הַסְתוּמוֹת וְהַפְּתוּחוֹת, וְצוּרוֹת הַשִּׁירוֹת, כְּדִי לְתַקֵּן עֲלֵיהֶן כָּל הַסְּפָרִים וּלְהִגִּיהַ מְהֵן. וְסֵפֶר שְׁסוּמְכָנוּ עָלְיוֹ בְּדָבָרִים אֵלּוּ, הוּא הַסֵּפֶר הַיְדוּעַ בְּמִצְרַיִם, שֶׁהוּא כּוֹלָל אַרְבַּעַת וְעֶשְׂרִים סְפָרִים וְכָל הַתּוֹרָה נְבִיאִים וְכְתוּבִים, שֶׁהִיא בִּירוּשָׁלַיִם מִכְּמָה שְׁנַיִם לְהִגִּיהַ מְנַנּוּ הַסְּפָרִים, וְעָלְיוֹ הָיוּ הַכֹּל סוּמְכִין, לְפִי שֶׁהִגִּיהוּ בֵּן אֲשֶׁר, וְדָקְדַק בּוֹ שְׁנַיִם הֶרְבֵּה, וְהִגִּיהוּ פְעָמִים רַבּוֹת כְּמוֹ

ויעש את הכיור, ויעש את החצר, אלה פקודי, כל הנהב - חמשתן סתומות; ויעש את האפד - פתוחה; ויעשו את אבני - סתומה; ויעש את החשן, ויעש את מעיל - שתייהן פתוחות; ויעשו את הכתנת שש, ויעשו את ציץ, ותכל - שלשתן סתומות; ויביאו את המשכן, וידבר דכיום החדש - שתייהן פתוחות; ויהי בחדש הראשון, וימתן את השלחן, וישם את המנרה, וישם את מזבח, וישם את מסך, וישם את הכיר, ויקם את החצר - כלן סתומות, והן שמונה; ויכס הענן - פתוחה. מנין הפתוחות, תשע וששים; ומנין הסתומות, חמש ותשעים; הכל, מאה וארבע וששים פרשיות.

ספר ויקרא: ואם מן הצאן - סתומה; ואם מן העוף - פתוחה; ונפש כי תקריב, וכי תקרב, ואם מנחה על המזבח, ואם מנחת מרחשת, ואם תקריב - חמשתן סתומות; ואם זבח, ואם מן הצאן, ואם עז, וידבר, ואם כל עדת, אפר נשיא, ואם נפש, ואם כבש, ונפש כי תחטא - כלן פתוחות, והן תשע; ואם לא תשיג, וידבר ה' - שתייהן סתומות; ואם נפש, וידבר דנפש, וידבר דצו - שלשתן פתוחות; וזאת תורת - סתומה; וידבר דזה קרבן, וידבר דדבר אל אהרן, וזאת תורת האשם, וזאת תורת זבח, וידבר דדבר אל בני ישראל, וידבר דקח את אהרן - כלן פתוחות, והן שש; ויהי ביום השמיני - סתומה; וידבר ה' אל אהרן, וידבר משה, וידבר ה' אל משה - שלשתן פתוחות; וזה לכם, וכי ימות - שתייהן סתומות; וידבר דאשה כי תוריע, וידבר דאדם כי יהיה, נגע צרעת, וכשר - ארבעתן פתוחות; או כשר - סתומה; ואיש או אשה - פתוחה; ואיש או אשה כי יהיה כעור בשרם, ואיש כי ימרט, והבגד - שלשתן סתומות; וידבר דזאת תהיה - פתוחה; ואם דל - סתומה; וידבר דכי תבאו, וידבר דדברו אל בני ישראל - שתייהן פתוחות; ואיש כי תצא - סתומה; ואשה כי תהיה - פתוחה; ואשה כי יזוב - סתומה; וידבר דאחרי מות, וידבר דדבר אל אהרן, וידבר דדבר אל בני ישראל - שלשתן פתוחות; איש איש, ערות אביד, ערות אשת אביד, ערות אחות אביד, ערות אחות אביו, ערות פלתי, ערות אשת אחיד, ערות אשה ובתה - כלן סתומות, והן שתים עשרה; וידבר דדבר אל כל עדת, וכי תבאו אל - שתייהן פתוחות; וכי יגור - סתומה; וידבר דאשר יתן מזרעו, ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים - שתייהן פתוחות; והכהן הגדול, וידבר דדבר אל אהרן - שתייהן סתומות; וידבר דוינורו, וידבר דדבר אל אהרן ואל בניו - שתייהן פתוחות; וידבר דשור או כשב - סתומה; וידבר דדבר אל בני ישראל, אלה מועדי ה', וידבר דכי תבאו אל הארץ - שלשתן פתוחות; וספרתם לכם - סתומה; וידבר דבחדש השביעי - פתוחה; וידבר דאף בעשור - סתומה; וידבר דבחמשה עשר יום, וידבר דצו את בני ישראל, ולקחת סלת - שלשתן פתוחות; ויצא בן אשה - סתומה; וידבר דהוצא את המקלל, וידבר דהר

אל משה, ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה - שתייהן פתוחות; ויאמר ה' אל משה נטה ידך - סתומה; ויאמר . ויהי חשך, ויאמר . . עוד נגע אחד - שתייהן פתוחות; ויאמר משה, ויאמר ה' אל משה, ויאמר ה' אל משה ואל אהרן - שלשתן סתומות; ויקרא משה - פתוחה; ויהי בחצי הלילה - סתומה; ויסעו בני ישראל, ויאמר ה' אל משה ואהרן - שתייהן פתוחות; ויהי בעצם - סתומה; וידבר כו' קדש לי, והיה כי יבאך - שתייהן פתוחות; ויהי בשלח - סתומה; וידבר ה' וכו' וישבו ויחנו, ויאמר ה' אל משה מה תצחק, ויאמר ה' נטה את ידך, אז ישיר משה, ותקח מרים - חמשתן פתוחות; ויסע משה, ויבאו אילמה, ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר - שלשתן סתומות; וידבר ה' אל משה - פתוחה; ויאמר ה' אל משה - סתומה; ויסעו כל עדת, ויבא עמלק, ויאמר ה' אל משה כתב, וישמע יתרו, בחדש השלישי - חמשתן פתוחות; וידבר אלהים את כל הדברים, אנכי, לא תשא - שלשתן סתומות; וכו' - פתוחה; כבוד, לא תרצה, לא תנאף, לא תגנב, לא תענה, לא תחמד, לא תחמד - כלן סתומות, והן שבע; וכל העם - פתוחה; ויאמר ה' אל משה - סתומה; ואלה המשפטים - פתוחה; וכי ימפר, מכה איש, וכי יזד, ומכה אביו, וגנב איש, ומקלל אביו, וכי יריבן, וכי יכה איש, וכי ינצו אנשים, וכי יכה איש - כלן סתומות, והן עשר; וכי יגח שור - פתוחה; וכי יפתח, וכי יגף, כי יגנב איש, כי יכער איש, כי תצא אש, כי יתן, כי יתן איש - כלן סתומות, והן שבע; וכי ישאל - פתוחה; וכי יפתה, מכשפה, זבח לאלהים - שלשתן סתומות; אם כסף - פתוחה; אלהים לא תקלל, לא תשא, כי תפגע, כי תראה, לא תטה - חמשתן סתומות; הנה אנכי - פתוחה; לא תהיה משפלה - סתומה; ואל משה אמר - פתוחה; ויאמר ה' - סתומה; וידבר ה' - פתוחה; ועשו ארון - סתומה; ועשית שלחן, ועשית מנרת - שתייהן פתוחות; ואת המשכן - סתומה; ועשית את הקרשים - פתוחה; ועשית פרכת, ועשית את המזבח, ועשית את חצר המשכן, ואתה תצוה, ואתה תקרב - חמשתן סתומות; ועשו את האפד - פתוחה; ועשית משבצת, ועשית חשן, ועשית את מעיל, ועשית ציץ, וזה הדבר, וזה אשר תעשה - כלן סתומות, והן שש; ועשית מזבח, וידבר דכי תשא, וידבר דועשית כיור, וידבר דבשמים - ארבעתן פתוחות; ויאמר דקח לך סמים, וידבר דראה קראתי - שתייהן סתומות; ויאמר ה' - פתוחה; ויתן אל משה - סתומה; וידבר דלך רד, ויפן ויירד - שתייהן פתוחות; וידבר דלך עלה - סתומה; ויאמר משה, ויאמר ה' אל משה, ויאמר ה' אל משה פסל, ויאמר ה' אל משה כתב - ארבעתן פתוחות; ויקהל משה - סתומה; ויאמר משה, ויאמר משה אל בני ישראל - שתייהן פתוחות; ויעשו כל חכם לב - סתומה; ויעש יריעת - פתוחה; ויעש את הקרשים - סתומה; ויעש בצלאל, ויעש את השלחן, ויעש את המנרה, ויעש את מזבח הקטרת - ארבעתן פתוחות; ויעש את מזבח העלה,

סתומה; וישב ישראל, וידבר דפינקס, וידבר דצור, ויאמר ה' - ארבעתן פתוחות; בני שמעון, בני גד, בני יהודה, בני יששכר, בני זבולן, בני יוסף, אלה בני אפרים, בני בנימין, אלה בני דן, בני אשר, בני נפתלי - כלן סתומות, והן אחת עשרה; וידבר ה' - פתוחה; ואלה פקודי הלוי, ותקרבנה - שתיהן סתומות; ויאמר דבן בנות צלפחד, ויאמר דעלה - שתיהן פתוחות; וידבר משה - סתומה; וידבר דצו, וביום השבת, ובראשי חדשיכם - שלשתן פתוחות; ובחדש הראשון, וביום הכפורים - שתיהן סתומות; ובחדש השביעי - פתוחה; ובעשור, ובחמשה עשר, וביום השני, וביום השלישי, וביום הרביעי, וביום החמישי, וביום הששי, וביום השביעי, ביום השמיני - כלן סתומות, והן תשע; וידבר משה, וידבר ה' - שתיהן פתוחות; ויצאו משה ואלעזר, ויאמר אלעזר, ויאמר דשא - שלשתן סתומות; ומקנה רב - פתוחה; ויאמרו אם מצאנו, ויגשו אליו - שתיהן סתומות; ויאמר אליהם משה, אלה מסעי - שתיהן פתוחות; וישמע הנבעני, וידבר דבערבת - שתיהן סתומות; וידבר דצו את בני ישראל, וידבר דאלה שמות האנשים, וידבר דבערבת מואב, וידבר דדבר אל בני ישראל, ויקרבו ראשי - חמשתן פתוחות. מגן הפתוחות, שמים ותשעים; והסתומות, שש וששים; הכל, מאה ושמונה וחמשים פרושות.

ספר אלה הדברים; ויאמר ה' אלי, ונפן ונעבר, וידבר ה', ויאמר ה' אלי ראה, ואתחנן - חמשתן סתומות; ועתה ישראל, כי תוליד בנים, או בידל, ויקרא משה - ארבעתן פתוחות; אנכי, לא תשא, שמור, כבוד, לא תרצח, ולא תנאף, ולא תגנב, ולא תענה, ולא תחמד, ולא תאנוה, את הדברים - כלן סתומות, והן אחת עשרה; שמע ישראל - פתוחה; והיה כי יביאך, לא תנסו, כי ישאלך בך, כי יביאך - ארבעתן סתומות; והיה עקב - פתוחה; כי תאמר - סתומה; כל המצוה, והיה אם שלח תשבת, שמע ישראל, בעת ההוא, ועתה ישראל - חמשתן פתוחות; כי הארץ, והיה אם שמע, כי אם שמר תשמרון, ראה אנכי, והיה כי יביאך, כי ירחיב, כי יכרית - כלן סתומות, והן שבע; כי יקום - פתוחה; כי יסיתך, כי תשמע, בני אדם, לא תאכל, את זה תאכלו, כל צפור טהרה - כלן סתומות, והן שש; עשר תעשר - פתוחה; מקצה שלש שנים, מקץ שבע שנים, כי יהיה בך אביון, כי זמכך לך - ארבעתן סתומות; כל הבכור, שמור את תדש - שתיהן פתוחות; שבעה שבעת - סתומה; חג הסוכה - פתוחה; שפטים ושטרם, לא תשע לך, לא תזבח, כי ימצא בקרבך - ארבעתן סתומות; כי יפלא - פתוחה; כי תבא, לא יהיה לכהנים, וזה יהיה, וכי יבא הלוי, כי אתה בא, כי יכרית - כלן סתומות, והן שש; וכי יהיה איש - פתוחה; לא תסיג, לא יקום עד, כי תצא למלחמה, כי תקרב אל עיר, כי תצור - חמשתן סתומות; כי ימצא חלל - פתוחה; כי תצא למלחמה, כי תהיין לאיש, כי יהיה לאיש, וכי יהיה

סיני - שתיהן פתוחות; וספרת לך, כי ימוך אחיד, ואיש כי זמכר, וכי ימוך אחיד ומטה, וכי ימוך אחיד עמך, וכי תשיג יד - כלן סתומות, והן שש; אם בחקתי, ואם לא תשמעו לי - שתיהן פתוחות; ואם בזאת - סתומה; וידבר דאיש כי יפלא - פתוחה; ואם בהמה - סתומה. מגן הפתוחות, שמים וחמשים; והסתומות, שש וארבעים; הכל, שמונה ותשעים.

ספר במדבר סיני; ויהיו בני ראובן - סתומה; לבני שמעון, לבני גד, לבני יהודה, לבני יששכר, לבני זבולן, לבני יוסף, לבני מנשה, לבני בנימין, לבני דן, לבני אשר, בני נפתלי, אלה הפקדים, וידבר דאף את מטה לוי, וידבר דאיש על דגלו - כלן פתוחות, והן ארבע עשרה; דגל מחנה ראובן, ונסע אהל, דגל מחנה אפרים, דגל מחנה דן - ארבעתן סתומות; אלה פקודי, ואלה תולדות, וידבר . . הקרב, וידבר . . ואני, וידבר דפקד - חמשתן פתוחות; ולקחה, ויאמר דפקד - שתיהן סתומות; וידבר דקח, וידבר דנשא, וידבר דאל תכריתו, וידבר דנשא - ארבעתן פתוחות; בני מררי, ופקודי בני גרשון - שתיהן סתומות; וידבר דצו, וידבר דאיש או אשה כי יעשו, וידבר דאיש כי תשטה, וידבר דאיש או אשה כי יפלא, וידבר דדבר אל אהרן - חמשתן פתוחות; יכרך, יאר, ישא, ושמו, ויהי ביום כלות משה, ויהי המקריב - כלן סתומות, והן שש; ביום השני, ביום השלישי, ביום הרביעי, ביום החמישי, ביום הששי, ביום השביעי, ביום השמיני, ביום התשיעי, ביום העשירי, ביום עשתי עשר, ביום שנים עשר, זאת חנפת, וידבר דבהעלתך, וידבר דקח את הלויים - כלן פתוחות, והן ארבע עשרה; וידבר דזאת אשר ללויים - סתומה; וידבר דוינעשו, וידבר דכי יהיה טמא - שתיהן פתוחות; וביום הקים - סתומה; וידבר דעשה לך, ויהי בשנה השנית - שתיהן פתוחות; ויאמר משה לחכב, ויהי בנסע - שתיהן סתומות; ויהי העם כמתאננים, ויאמר דאספה לי, ויאמר דהידי ה' תקצר, ותדבר מרים - ארבעתן פתוחות; ויאמר ה' פתאם - סתומה; ויאמר דואביה, וידבר דשלח לך, ויאמר דעד אנה ינאצני, וידבר דעד מתי, וידבר דכי תבאו, וידבר דכבאכם - כלן פתוחות, והן שש; וכי תשגו, ואם נפש אחת - שתיהן סתומות; ויהיו בני ישראל - פתוחה; ויאמר דמות יומת - סתומה; ויאמר דועשו להם, ויקח קרח - שתיהן פתוחות; וידבר דהבדלו, וידבר דהעלו, וידבר דאמר אל אלעזר - שלשתן סתומות; וילגו - פתוחה; וידבר דהרמו - סתומה; וידבר דוקח מאתם, ויאמר דהשב, ויאמרו בני ישראל - שלשתן פתוחות; ויאמר ה' אל אהרן - סתומה; וידבר ה' אל אהרן - פתוחה; ולבני לוי - סתומה; וידבר דואל הלויים, וידבר דזאת חקת, ויבאו בני ישראל, וידבר דקח את המטה - ארבעתן פתוחות; ויאמר דיען לא האמנתם, וישלח משה - שתיהן סתומות; ויסעו מקדש - פתוחה; וישמע הנבעני - סתומה; ויסעו מהר ההר - פתוחה; אז ישיר - סתומה; וישלח ישראל - פתוחה; וירא בלק -

יִצְרָנְהוּ, יִפְרֹשׁ, וְאֵין, וְיֹאכַל, וְשָׁמֵן, עֵם, עֵם, וְיִשְׁמֵן, וְיִטֹּשׁ, יִקְנָאָהוּ, יִזְבְּחוּ, חֲדָשִׁים, צוּר, וַיֵּרָא, וַיֹּאמֶר, כִּי, הִם, וְאֵין, כִּי, וְיֹאכַל, אֶסְפָּה, מִזֵּי, וְשָׁן, מִחוּץ, אֶמְרָתִי, לֹוּלִי, פֶּן, כִּי, לוֹ, אֵיכָה, אִם, כִּי, כִּי, עֲנַבְמוּ, חֲמַת, הֲלֹא, לִי, כִּי, כִּי, וְאָמַר, אֲשֶׁר, יִקְוֹמוּ, רְאוּ, אֲנִי, וְאֵין, וְאֶמְרָתִי, וְיִתְאַחֲזוּ, וְלִמְשָׁנָאֵי, וְחֲרָבִי, מֵרֹאשׁ, כִּי, וְכִפְרוּ: שִׁירַת הַיָּם - כֹּוֹתְבִין אוֹתָהּ בְּשִׁלְשִׁים שִׁיטָה: שִׁיטָה רֵאשׁוֹנָה, כְּדָרְכָה; וְשִׁיטָה הַשְּׁיטוֹת, אַחַת מִיַּחֲזִין בְּאֶמְצָעָה רֹוּחַ אֶחָד, וְאַחַת מִיַּחֲזִין הַרְנוּחַ בְּשִׁנֵּי מְקוֹמוֹת בְּאֶמְצָעָה, עַד שֶׁתִּמְצָא הַשִּׁיטָה חֲלוּקָה לְשִׁלְשׁ, וְנִמְצָא רֹוּחַ כִּנְגֵד הַפְּתָח וְכֹתֵב כִּנְגֵד הַרְנוּחַ. וְזוֹ הִיא צוּרְתָהּ:

אוּ יִשִּׁיר מִשָּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ
 לֹאמֹר אֲשִׁירָה לַיהוָה כִּי גָאָה גָאָה סוּם
 וְרִכְבוּ רָמָה בָּיָם: עֲזוּ וּזְמַרְתִּי יְהוָה וְיִהְיֶה לִי
 לִישׁוּעָה יְהוָה אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי
 אֲבִי וְאַרְמְמָנָהוּ: יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה
 שְׁמוֹ: מִרְכַּבַת פְּרָעָה וְחִילוֹ יְהוָה בָּיָם וּמִבְּחַר
 שְׁלִשׁוֹ טַבְעוֹ בָּיָם סוּף: תְּהַמַּת וְכִסְיָמוּ יִרְדּוּ כִּמְצוֹלַת כְּמוֹ
 אֲבִי: וְיִמְנָךְ יְהוָה נֶאֱדָרִי בַכֶּחַ וְיִמְנָךְ
 יְהוָה תִּרְעֵץ אוֹיְבִי: וְכָרֵב גְּאוֹנְךָ תִּהְרַם
 קְשִׁיךְ אֶפְיֹךְ נִעְרַמוּ מִיָּם: תְּשַׁלַּח חֲרָדְךָ וְאִכְלָמוּ כְּפֹשׁ: וּבְרִיחַ
 גּוֹלִים קָפְאוּ תְהַמַּת בְּלֵב יָם: אֲמַר
 אוֹיֵב אֶרְדָּף אֲשִׁיג אֶרִיק חֲרָבִי תוֹרִישְׁמוּ יְדִי: גִּשְׁפַת
 כְּרוּחְךָ בְּסוּמֵי יָם: צִלְלוּ כְּעוֹפְרַת בְּמִים
 אֲדִירִים: מִי כְּמִכָּה בְּאֵלִים יְהוָה מִי
 כְּמִכָּה נֶאֱדָרֵךְ בְּכֹדֶשׁ נְטִיחַ וְיִמְנָךְ תִּכְלַעְמוּ אֶרְצִי: נְחִית
 כַּחֲסֹדֶךָ עִם זוּ גְּאֵלַת כַּחֲסֹדֶךָ עִם זוּ גְּאֵלַת
 אֲחִי וְשָׁבִי פִלְשֶׁת: שְׁמַעוּ עַמִּים וְרַחוּן
 אֱלֹהִים אֵילִי מוֹאֵב יִאחֲזוּמוּ רַעַד נְמַגוּ
 כֹּל יִשְׁבֵי כְנַעַן: תִּפְלַע עֲלֵיהֶם אִמְתָּה תִּפְלַע עֲלֵיהֶם אִמְתָּה
 וְפַחַד בְּגִדְלֵךְ וְרוּעַד יְדָמוּ כְּאֶבֶן עַד
 יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה יַעֲבֹר עִמָּךְ עִם זוּ
 קִנְיָתִי: תִּכְאֲמוּ וְתִטְעַמוּ בְּהַר נִחְלָתְךָ מִכּוֹן
 לְשִׁבְתְּךָ פִּעֲלַת יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדָנִי כֹוֹנֵנוּ
 יְהוָה: יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: כִּי
 כָּא סוּם פְּרָעָה וּכְבָרְשׁוֹ בָּיָם וְיִשָּׁב יְהוָה עֲלֵהֶם
 אֶת מִי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּיבֶשֶׁת בְּתוֹךְ הַיָּם:
 כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, בֵּין בְּשִׁירוֹת בֵּין בְּשִׁאֵר הַפְּתָח, יִתְבַּנֵּן
 שֶׁתִּהְיֶה אוֹת סְמוּכָה לְחֻבְרָתָהּ בִּיּוֹתֵר, וְלֹא תִדְבַק בָּהּ וְלֹא
 תִתְרַחַק מִמֶּנָּה - כְּדִי שֶׁלֹּא תִרְאֶה הַתְּכָה כְּשֶׁתִּי תִבּוֹת, אֲלֹא
 יִהְיֶה בֵּין אוֹת לְאוֹת כְּחוּט הַשְּׁעָרָה; וְאִם הִרְחִיק אוֹת
 מֵאוֹת, כְּדִי שֶׁתִּרְאֶה הַתְּכָה כְּשֶׁתִּי תִבּוֹת לְתִינּוֹק שְׂאִינּוּ
 רְגִיל, הִרְיָ זֶה פְּסוּל, עַד שֶׁיִּתְקַן.

כְּאִישׁ, לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר, לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר, לֹא יִהְיֶה
 כְּלִי גְבֵר - בְּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שָׁבַע; כִּי יִקְרָא - פְּתוּחָה; כִּי
 תִכְנֶה, לֹא תִחְרַשׁ, וְגִדְלִים, כִּי יִקַּח אִישׁ, וְאִם אָמַת יִהְיֶה, כִּי
 יִמְצָא אִישׁ, כִּי יִהְיֶה נֶעְרָה כְּתוּלָה, וְאִם בְּשִׁדָּה יִמְצָא, כִּי
 יִמְצָא, לֹא יִקַּח אִישׁ, לֹא יִבֵּא פְצוּעַ, לֹא יִבֵּא מִמְזוֹר, לֹא יִבֵּא
 עֲמוּנִי, לֹא תִתְעַב אֲדָמִי, כִּי תִצָּא מִחֶנֶה, לֹא תִסְגִּיר, לֹא
 תִהְיֶה קְדוּשָׁה, לֹא תִשָּׂרֵף, כִּי תִדָּר נָדָר, כִּי תִבֵּא בְכָרֶם, כִּי
 תִבֵּא בְקָמַת, כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה,
 כִּי יִמְצָא, הַשְּׁמֵר בְּגִנַּע הַצְּרַעַת, כִּי תִשָּׂה בְרַעַף, לֹא תִעַשֶׂק
 שְׂכִיר עֲנִי, לֹא יוֹמְתוּ אֲבוֹת, לֹא תִטָּה, כִּי תִקְצוֹר, כִּי תִחְבֹּט,
 כִּי יִהְיֶה רִיב, כִּי יִשְׁכּוּ אֲחִים, כִּי יִנְצוּ אֲנָשִׁים, לֹא יִהְיֶה לָךְ
 בְּכִיסֶּךָ - בְּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן חֲמֵשׁ וְשִׁלְשִׁים; וְזָכוֹר אֶת אֲשֶׁר
 עָשָׂה, וְהִיָּה כִּי תִבּוֹא - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת; כִּי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹר,
 הַיּוֹם הַזֶּה - שְׁתִּיחֶן סְתוּמוֹת; וְיִצּוּ מִלְּשָׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל -
 פְּתוּחָה; וְיִדְבֹר מִלְּשָׁה, וְיִצּוּ מִלְּשָׁה אֶת הָעָם, אֲרוּר הָאִישׁ
 אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶּסֶל, אֲרוּר מִקְלָה, אֲרוּר מִסִּיג, אֲרוּר מִשְׁנָה,
 אֲרוּר מִטָּה, אֲרוּר שֹׁכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה, אֲרוּר שֹׁכֵב עִם
 אֲחִתּוֹ, אֲרוּר שֹׁכֵב עִם חֲתַנְתּוֹ, אֲרוּר מִפְּהַ, אֲרוּר לִקַּח שַׁחַד,
 אֲרוּר אֲשֶׁר לֹא יִקַּח - בְּלֵן סְתוּמוֹת, וְהֵן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה; וְהִיָּה
 אִם שְׁמַע, וְהִיָּה אִם לֹא תִשְׁמַע - שְׁתִּיחֶן פְּתוּחוֹת; אֲלֶה
 דְּבָרֵי הַבְּרִית - סְתוּמָה; וְיִקְרָא מִלְּשָׁה, אֲתָם נִצְבִים - שְׁתִּיחֶן
 פְּתוּחוֹת; וְהִיָּה כִּי יִבְאוּ, כִּי הַמְצָנָה, רְאֵה נְתִי - שְׁלִשְׁתֵּן
 סְתוּמוֹת; וְיִלְךְ מִלְּשָׁה - פְּתוּחָה; וְיִקְרָא מִלְּשָׁה - סְתוּמָה;
 וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִלְּשָׁה הַזֶּה, הַאֲזִינוּ הַשְּׁמַיִם, וְיִבֵּא מִלְּשָׁה, וְיִדְבֹר
 ה' אֵל מִלְּשָׁה בְּעֶצֶם, וְזֹאת הַבְּרָכָה - תִּמְשַׁתֵּן פְּתוּחוֹת; וְזֹאת
 לַיהוָה - סְתוּמָה; וְיִלְוִי - פְּתוּחָה; לְבִנְיָמֵן, וְלִיּוֹסֵף,
 וְלְזַבּוּלֵן, וְלִגְדֵן, וְלְאֲשֶׁר, וְיַעֲלֵ מִלְּשָׁה - בְּלֵן סְתוּמוֹת,
 וְהֵן שָׁבַע. מִנֵּן הַפְּתוּחוֹת שֶׁל סֶפֶר זֶה, אַרְבַּע וְשִׁלְשִׁים;
 וְהַסְּתוּמוֹת, מֵאָה אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים; הַכֹּל, מֵאָה שְׁמוֹנֶה
 וְחֲמֵשִׁים. וּמִנֵּן הַפְּתוּחוֹת שֶׁל כָּל הַתּוֹרָה, מֵאֲתָם וְתִשְׁעִים;
 וְהַסְּתוּמוֹת, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת תִּשְׁעֵה וְשָׁבְעִים; הַכֹּל, שֵׁשׁ מֵאוֹת
 שָׁשִׁים וְתִשְׁעֵה.

צוּרַת שִׁירַת הַאֲזִינוּ - כָּל שִׁיטָה וְשִׁיטָה, יֵשׁ בְּאֶמְצָעָה רֹוּחַ
 אֶחָד [של תשע אותיות] כְּצוּרַת הַפְּרָשָׁה הַסְּתוּמָה, וְנִמְצָא
 כָּל שִׁיטָה חֲלוּקָה לְשָׁתַיִם; וְכֹוֹתְבִין אוֹתָהּ בְּשָׁבַע וְשָׁשִׁים
 שִׁיטוֹת. וְאֵלוֹ הֵן הַתְּבוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ כָּל שִׁיטָה וְשִׁיטָה:
 הַאֲזִינוּ, יַעֲרַף, כְּשִׁעִירֶם, כִּי, הַצּוּר, אֵל, שַׁחַת, הֲלֹה, הֲלוֹא,
 זָכַר, בְּהִנְחָל, יִצָּב, כִּי, יִמְצָאָהוּ, יִסְבְּכָהוּ, כְּנִשְׂרָה, ה',
 יִרְכַּבְהוּ, וְיִנְקָהוּ, חֲמַאֲת, בְּנִי, וְדָם, שְׁמַנְתָּ, וְיִנְבֵּל, בְּתוֹעֵבַת,
 אֱלֹהִים, לֹא, וְתִשְׁפַח, מִפְּעַס, אֶרְאָה, בָּנִים, כְּעֶסוּנִי, בְּגוֹי,
 וְתִיִקֵּד, וְתִלְהַט, חֲצִי, וְקִטְבִי, עִם, גַּם, אֲשֶׁבִיתָה, פֶּן, וְלֹא,
 וְאֵין, יְכִינּוּ, וְשָׁנִים, וְה', וְאֵיבִינוּ, וּמִשְׁדָּמַת, אֲשֶׁכֶּלַת,
 וְרֹאשׁ, חֲתוּם, לַעֲת, וְחַשׁ, וְעַל, וְאֶפְסֵס, צוּר, יִשְׁתּוּ, יְהִי,
 וְאֵין, מִחֲצָתִי, כִּי, אִם, אֲשִׁיב, אֲשִׁפִּיר, מִדָּם, הַרְנִינוּ, וְנִקָּם.
 וְאֵלוֹ הֵן הַתְּבוֹת שֶׁבְּרֹאשׁ חֲצִי כָּל שִׁיטָה אֲחֻרוֹנָה, שֶׁהֵן
 בְּאֶמְצָע הַדָּף; וְתִשְׁמַע, תּוֹל, וְכָרְבִיבִים, הָבוּ, כִּי, צִדִּיק,
 דוֹר, עִם, הוּא, שָׁאֵל, בְּהַפְרִידוֹ, לְמַסְפֵּר, יַעֲקֹב, וּבְתַהוּ,

יום שישי כ"ד מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה פרק ט

א. אין עושין ספר תורה, לא ארכו יתר על הקפו, ולא הקפו יתר על ארכו. וכמה הוא ארכו? בגויל [קלף עבה] - ששה טפחים, שהם ארבע ועשרים אצבע ברחב הגודל של יד; ובקלף [שהוא דק יותר] - או פחות או יותר, והוא שיהא ארכו כהקפו. וכן אם עשה בגויל פחות מששה ומעט את הכתב, או יתר על הששה והרחיב בכתב, עד שיהיה ארכו כהקפו - הרי זה במצוה.

ב. שעור הגליון [שוליים. קלף ריק ללא כתב] מלמטה, ארבע אצבעות; ולמעלה, שלש אצבעות; ובין דף [עמוד] לדף, שתי אצבעות. לפיכך, צריך שנייח בתחלת כל ריעה ובסופה, רחב אצבע אחת וכדי תפירה - שנמצא כשתתפר הרייעה, יהיה בין כל דף ודף בכל הספר כלו, שתי אצבעות. ונייח מן העור בתחלת הספר ובסופו, כדי לגל עמוד. וכל השעורין האלו, למצוה; ואם חסר או הויתר, לא פסל.

ג. כיצד יתפון אדם, עד שיעשה הספר שיהיה ארכו כהקפו? מתחיל ומרבע העורות בשנה [ברחבם], ועושה רחב כל עור מיהן ששה טפחים, קצב [מדה] אחד לכל. ואחר כך גולל העורות, ועושה מהן כרף אחד, מהדק יפה יפה; ומוסיף בעורות ומהדק, עד שיעשה הקף הכרף ששה טפחים, שהוא רחב העור. ומודד בחוט של שני, שמקיפו על הכרף.

ד. ואחר כך יעשה פנה שנה, יהיה ארבה ארבעים או חמשים אצבעות; ויחלק אצבע אחת מהן בכנה לשנים ולשלושה ולארבעה חלקים, כדי שידע בו שעור חצי אצבע, ורביע אצבע, וכיוצא בזה החלק. וימדד כל עור ועור בכנה זו, עד שידע כמה אצבע יש בכל עור ועור, כדי שידע כמה אצבע בארף כל הכרף.

ה. ואחר כך לוקח עורות אחרים, שנים או שלשה, לבדק בהן שעור הכתב, וכותב בהן דף אחד. ודבר ידוע, שארף הדף שבע עשרה אצבעות, לפי שהוא מניח גליון למעלה שלש, ולמטה ארבע; אבל רחב הדף, הוא לפי הכתב - אם דק אם עבה. וכן מגין השיטות שבדף, יבואו לפי הכתב, לפי שבין שיטה לשיטה, כמלא שיטה.

ו. ואחר שכותב הדף שבדק בו לפי מה שירצה, ימדד רחב הדף באצבעות הפנה; ויוסיף על רחב הדף שתי אצבעות שבין דף ודף, ויחשב כמה דפין יבואו בכרף שגלל מאותו הכתב שבדק בו, וידע השבון הדפין. ויראה כמה נכתב בדף זה שבדק בו מן התורה בלה, ומשער לפי הספר שהוא כותב ממנו. ומחשב - אם עלתה כל התורה לפי מגין הדפין, זה הוא הכתב שכותב בו בכרף; ואם הוציא החשבון שהדפין יותר מן התורה [עודף דפים על הכתב], ירחיב בכתב עד שיתמעט מגין הדפין, ויבדק בדף אחר; ואם הוציא החשבון שהתורה יתר מן הדפין, ימעט בכתב עד שירבה במגין הדפין, ויבדק בדף אחר. וכן בדף אחר דף, עד שיבוא החשבון

אחד. מאחר שידע רחב הדפין ושעור הכתב, מתחיל באותו הכרף.

ז. ומחלק כל עור ועור, דפין דפין בשרטוט, כפי רחב הדף שבדק בו, ועלה בחשבון. וכשישאר לו מן העור שלש אצבעות או ארבע יותר על הדף האחרונה שביריעה, מניח ממנו רחב אצבע וכדי תפירה, ויקץ השאר ואל יחוש - שבאחרונה יתוסף עורות אחרות על הכרף שגלל, כנגד כל התוספות שקוצץ מכל עור ועור; ואינו צריך לחשב דבר זה, שהכתב מושכו לפי מגין הדפין [מנין הדפים הוא כרוחב הכתב].

ח. וכן הריעה לעשות רחב הספר יותר על ששה או פחות מששה, על הכרף הזאת הוא מחשב, ויצא ארכו כהקפו, בלא פחות ולא יותר - והוא, שלא יטעה בחשבון.

ט. רחב הגודל האמור בכל השעורין האלו ובשאר שעורי תורה בלה, והוא הבינוני - ככר דקדקנו בשעורו, ומצאנוהו רחב שבע שעורות בינוניות זו בצד זו בדחק; והן כארף שתי שעורות ברוח. וכל טפח האמור בכל מקום, הוא ארבע אצבעות מזו; וכל אמה, ששה טפחים.

י. ספר תורה שכתבתי אני - רחב כל דף ודף מדפיו, ארבע אצבעות; ושירת היים ושירת האזינו, רחב כל דף משתייהן שש אצבעות; ומגין השיטין שבכל דף ודף, אחת וחמשים; ומגין הדפין של כל הספר, מאתיים ששה ועשרים דף; וארף כל הספר, אלף ושלש מאות וששים ושש אצבעות, בקרוב.

יא. אלו השש אצבעות היתרות בחשבון, לגליון שבתחלת הספר ובסופו. והעורות שכתבנו בהם, עורות אילים. ובזמן שתירצה לכתב על פי המדות האלו, או קרוב להן מעט, הן חסר דף אחד או שנים או שלשה, או יתר דף או שנים או שלשה - לא תיגע ולא תהא צריך לחשבון, אלא מיד יבוא לך ארכו כהקפו.

יב. אין עושין ביריעה פחות משלושה דפין, ולא יתר על שמונה דפין; ונדמנה לו ריעה בת תשעה דפין, חולק אותה ארבעה לכאן וחמשה לכאן. כמה דברים אמורים? בתחלת הספר, או באמצעו; אבל בסוף הספר, אפלו פסוק אחד בדף אחד, עושין אותו דף אחד לבדו, ותופרין אותו עם שאר הריעות.

יג. כשתופרין הריעות, אין תופרין אותן אלא בגידין של בהמה או חיה טהורה, ואפלו מנבלות וטרפות שלהן, כדרך שתופרין התפלין; ודבר זה, הלכה למשה מסיני. לפיכך, אם תפרן שלא בגידין, או בגידי בהמה טמאה - פסל, עד שיתיר ויחזר ויתפר בהלכה.

יד. כשתופרין הריעות, אינו תופר כל הרייעה בלה מתחלתה ועד סופה, אלא מניח מעט מלמעלה ומעט מלמטה בלא תפירה, כדי שלא תקרע הרייעה באמצעה כשיגלל. ועושה לו שני עמודים של עצ, אחד בתחלתו ואחד בסופו. ותופר העור ששיר בתחלה ובסוף על העמודים בגידין, כדי שיהא נגלל עליהן; וירחיק בין העמוד והכתב שבדף.

וכן הכפא שהוכן להניח עליו ספר תורה, והנח עליו ספר תורה - הכל תשמישי קדשה הן, ואסור לזרקן; אלא כשיכלו או כשישברו, נגנזין. אכל הבימות שעומד עליהן אוהו ספר תורה, והלוחות [דגם לוחות הברית] שכותבין בהן לתינוק להתלמד - אין בהן קדשה. וכן רמוגי כסף וזהב וכיוצא בהן, שעושין לספר תורה לנואי - תשמישי קדשה הן; ואסור להוציאן לחל, אלא אם כן מכר אותן לקנות בדמיהן ספר תורה או חמש.

ה. מתר להניח ספר על גבי ספר, ואין צריך לומר על גבי החמשין. ומניחין חמשין על גבי נביאים וכתובים, אבל אין מניחין נביאים וכתובים על גבי החמשין, ולא חמשין על גבי ספר תורה. וכל כתבי הקדש, אפלו הלכות והגדות - אסור לזרק אותן. הקמיעין [קלפים עם שמות הקודש לסגולה] שיש בהם ענינים של כתבי הקדש - אין נכנסין בהן לבית הכפא, אלא אם כן היו מחפות עור.

ו. לא יאחו אדם ספר תורה בזרועו, ויכנס בו לבית המרחץ, או לבית הכפא, או לבית הקברות - אף על פי שהוא כרוף במטפחות, ונתון בתוך התיק שלו. ולא יקרא בו, עד שירחיק ארבע אמות מן הקבר, או מן המת, או מבית הכפא. ולא יאחו הספר כשהוא ערם. ואסור לישוב על מטה שספר תורה עליה.

ז. בית שיש בו ספר תורה - אסור לשמש משתו בו, עד שיוציאנו, או עד שניחנו בכלי, ויתן הכלי בכלי אחר שאינו מזמן לו [מיוחד, מיוחד]; אבל אם היה מזמן לו - אפלו עשרה בלים זה בתוך זה, בכלי אחד הן. או עד שיעשה לו מחצה גבוהה עשרה טפחים, אם אין לו בית אחר; אבל אם יש לו בית אחר - אסור לשמש משתו, עד שיוציאנו.

ח. כל הטמאין, ואפלו נדות, ואפלו גוים - מתרין לאחו ספר תורה, ולקרות בו; שאין דברי תורה מקבלין טמאה. והוא, שלא יהיו ידיו מטופות, או מלכלכות בטיט; אלא ירחצו ידיהן, ואחר כך יגעו בו.

ט. כל הרואה ספר תורה כשהוא מהלך, חייב לעמד מפניו. ויהיו הפל עומדין, עד שיעמד זה שהוא מהלך בו כשיגיענו למקומו, או עד שיתכסה מעיניהם; ואחר כך, יהיו מתרין לישוב.

י. מצוה ליחד לספר תורה מקום, ולכבד אותו המקום, ולהדרו יתר מדי; דברים שבלוחות הברית, הן הן שבכל ספר וספר. לא ירק אדם כנגד ספר תורה, ולא יגלה ערותו כנגדו, ולא יפשוט רגליו כנגדו, ולא יניחנו על ראשו כמשוי. ולא יחזיר אחריו לספר תורה, אלא אם כן היה גבוה ממנו עשרה טפחים.

יא. היה מהלך ממקום למקום וספר תורה עמו - לא ניח ספר תורה בתוך השק, ויניחנו על גבי החמור וירכב עליו; ואם היה מתפחד מן הגנבים, מתר. ואם אין שם פחד - מניח בחיקו כנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך. כל מי שיושב לפני ספר תורה, ישוב

טו. ספר תורה שנקרעה בו יריעה - בתוך שתי שיטות [בתוך הכתב בין אות לאות], יתפר; בתוך שלש, לא יתפר. במה דברים אמורים? ביטן שאין עפצו [מי פרי האלו שבו עובד הקלף] נפר; אבל אם נפר הגויל שהוא עפוצ - תופר, ואפלו קרע הכא בתוך שלש. וכן בין דף לדף, ובין תכה לתכה - יתפר. וכל הקרעים - אין תופרין אותן, אלא בגידין שתופרין בהן היריעות זו לזו; ובכל הקרעים - יתפר שלא תחסר אות אחת, או תשתנה צורתה.

יום שבת קודש כ"ה מנחם-אב ה'תשס"ט

הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה פרק י

א. נמצאת למד, שעשירים דברים הן, שכל אחד מהן פוסל ספר תורה; ואם נעשה בו אחד מהן - הרי הוא כחמש מן החמשין שמלמדין בהן התינוקות, ואין בו קדשת ספר תורה, ואין קורין בו בברים; ואלו הן: (א) אם נכתב על עור בהמה טמאה; (ב) שנקתב על עור בהמה טהורה שאינו מעבד; (ג) או שהיה מעבד שלא לשם ספר תורה; (ד) שנקתב שלא במקום כתיבה, על הגויל במקום בשר ועל הקלף במקום שער; (ה) שנקתב מקצתו על הגויל, ומקצתו על הקלף; (ו) שנקתב על דוכסוסטוס [חלק העור הפנימי בבהמה]; (ז) שנקתב בלא שרטוט; (ח) שנקתב שלא בשחר העומד [המתקיים זמן רב]; (ט) שנקתב בשאר לשונות; (י) שכתבו גוי וכיוצא בו משאר פסולין; (יא) שכתב האזכרות [שמות הקב"ה] בלא בונה; (יב) שחסר אפלו אות אחת; (יג) שהוסיף אפלו אות אחת; (יד) שנגעו אות באות; (טו) שנפסדה צורת אות אחת, עד שלא תקרא כל עקר, או תדמה לאות אחרת - בין בעקר [בתחילת] הכתיבה, בין בנגב [שניקבה האות], בין בקרע, בין בטשטוש [נמחקה מקצת האות]; (טז) שהרחיק או הקריב בין אות לאות, עד שתראה התכה כשתי תבות, או שתי תבות כתבה אחת; (יז) ששנה צורת הפרשיות; (יח) ששנה צורת השירות; (יט) שכתב בשאר הכתב כשירה; (כ) שתפר היריעות שלא בגידי טהורה. ושאר כל הדברים - למצוה, לא לעכב.

ב. ספר תורה הכשר - נוהגין בו קדשה תרה וכבוד גדול. ואסור לו לאדם למכר ספר תורה, אפלו אין לו מה יאכל, ואפלו יהיו לו ספרים רבים, ואפלו ישן לקח בו חדש. לעולם אין מוכרין ספר תורה, אלא לשני דברים - שילמד תורה בדמיו, או שישא אשה בדמיו; והוא, שלא יהיה לו דבר אחר למכר.

ג. ספר תורה שבלה, או שנפסל - נותנין אותו בכלי חרש, וקורין אותו אצל תלמיד חכמים; וזו היא גניזתו. מטפחות [מעלי] ספרים שבלו, עושין אותן תכריכין למת מצוה; וזו היא גניזתן.

ד. תיק שהוכן לספר תורה, והנח בו; וכן המטפחות, והארון, או המגדל [בימה להנחת הס"ת בעת קריאתן] שמניחין בו ספר תורה, אף על פי שהספר בתוך התיק;

בכבד ראש ובאימה ופחד, שהוא העד הנאמן על כל באי עולם, שנאמר: "והיה שם בך לעד"; ויכבדנו כפי כחו. אמרו חכמים הראשונים: 'כל המחלל את התורה,

גופו מחלל על הבריות; וכל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות'.
בריש רחמנא דסינע

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט-כ"ה מנחם-אב ה'תשס"ט

יום ראשון י"ט מנחם-אב ה'תשס"ט

מצות לא תעשה שנו.

המצוה השנו' — האזהרה שהזהר האדם מלהחזיר גרושתו אחר שנשאת לאחר, והוא אמרו יתעלה: "לא-יוכל בעלה הראשון אשר-שלחה לשוב לקחתה" (דברים כד, ד). והעובר על לאו זה — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות ביבמות.

אדם מלבוא על היבמה (אשת אח שמת ולא הניח זרע) כשהיא פחת זקת (קשר, שחובה על אח המת — היבם — לישאנה) יבמה, והוא אמרו: "לא-תהיה אשת-המת החוצה לאיש זר" (דברים כה, ה). והעובר על לאו זה — לוקה, היא והוא. וכבר נתבאר דיני מצוה זו ביבמות.

יום חמישי כ"ג מנחם-אב ה'תשס"ט

מצות עשה רכ. ריח. מצות לא תעשה שנת.
מצות עשה ריט. מצות לא תעשה שנט.

המצוה ה"כ — הצווי שנצטוינו בדין המפתה (לזנות), והוא אמרו יתעלה: "וכי-יפתה איש בתולה" (שמות כב, טו). וכבר נתבאר כל-דיני מצוה זו בפרק ג' ופרק ד' מכתבות.

יום שני כ' מנחם-אב ה'תשס"ט

מצות לא תעשה שנו.

מצות עשה רטז.

המצוה השנו' נדפסה ביום הקודם.
המצוה ה"ט"ז — הצווי שנצטוינו שישא היבם (הגיס) אשת אחיו אם מת ולא הניח זרע, והוא אמרו יתעלה: "יבמה יבא עליה" (דברים כה, ה). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכתא המיוחדת לה, כלומר מסכת יבמות.

המצוה ה"יח — הצווי שנצטוה האונס (הבועל בתולה בעל-כרח) לשא את-אנוסתו, והוא אמרו יתעלה: "ולו-תהיה לאשה פחת אשר ענה לא-יוכל שלחה כל-ימיו" (דברים כב, כט), וכבר נתבאר בגמרא מפות (טו). שלא זו של אונס, שהוא לא יוכל לשלחה, הוא לא-תעשה שקדמו עשה. וכך אמרו: "ואמאי, לא-תעשה שקדמו עשה עשה הוא". הנה נתבאר שזה שנאמר: "ולו תהיה לאשה" — מצות עשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ג' (לט) ופרק ד' מכתבות (מב).

יום שלישי כ"א מנחם-אב ה'תשס"ט

מצות עשה ריז.

המצוה ה"י"ז — הצווי שנצטוינו שתחלוץ היבמה (אשת האח שמת) ליבמה אם לא ישאנה, והוא אמרו יתעלה: "ותלצה נעלו מעל רגלו" (דברים כה, ט) וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכתא המיוחדת לכהן, והיא מסכת יבמות. וכבר ידעת לשונם (ברכות יג. יבמות לט): "מצות יבום (שאח המת ישאנה) קודמת למצות חליצה", ולפיכך קראו למסכתא "יבמות", אף-על-פי שהיא כוללת דיני היבום והחליצה כאחד.

המצוה השנ"ח — האזהרה שהזהר האונס מלגרש אנוסתו, והוא אמרו: "ולו-תהיה לאשה [וגו'] לא-יוכל שלחה כל-ימיו" (שם) ולא זו קדמו עשה, והוא אמרו: "ולו תהיה לאשה" וכך בארו בגמרא מפות (טו) שזה לאו שקדמו עשה, ושם אמרו: "אונס שגרש, אם ישאל הוא (שבידו להחזיר ולקיים הצווי "ולא תהיה לאשה") — מחזיר ואינו לוקה: ואם פהן הוא (שהגרשה

יום רביעי כ"ב מנחם-אב ה'תשס"ט

מצות לא תעשה שנו.

המצוה השנו' — האזהרה שהזהרו שאר בני

"והביא את-קרבנה עליה וגו' לא יצק עליו שמן" (שם טו) ואם הקריבה בשמן — לוקה.

יום שבת קודש כ"ה מנחם-אב ה'תשס"ט
מצות לא תעשה קה. של. שלא.
שלב. שלג. שלד.

המצוה הק"ה — האזקה שהזהרנו מלתן לבונה (מין שרף של עץ בשמים) במנחת סוטה, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יתן עליו לבנה" (דברים ה, טו) ולשון ספרי (נשא שם): "מגיד שאם נתן שמן או לבונה — עובר בלא-תעשה, כשם שעובר על שמנו כף עובר על לבונתו". ולפיכך גם העובר על לאו זה — לוקה. ובמקלטה: "לא-יצק עליו שמן ולא-יתן עליו לבנה — מגיד שהן שתי אזהרות".

המצוה הש"ל — האזקה שהזהרנו מלבוא על האם, והוא אמרו: "אמך הוא לא תגלה ערותה" (ויקרא יח, ז). והעובר על לאו זה — בכרת. ואם נתקיימה העדות עליו — נסקל אם היה מזיד; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה.

המצוה השל"א — האזקה שהזהרנו מלבוא על אשת אב, והוא אמרו: "ערות אשת-אביך לא תגלה" (שם, ח), והעובר על זה בכרת ואם נתקיימה עליו העדות — בסקילה אם היה מזיד; ובשוגג, מקריב חטאת קבועה. הנה נתבאר לך שהבא על אמו חייב עליה משום אם ומשום אשת-אב, בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו, כמו שנתבאר בסנהדרין (נד.).

המצוה השל"ב — האזקה שהזהרנו מלבוא על האחות, והוא אמרו יתעלה: "ערות אחותך בת אביך וגו' לא תגלה ערותן" (שם, ט) והעובר על לאו זה במזיד — חייב כרת; ובשוגג — חטאת קבועה.

המצוה השל"ג — האזקה שהזהרנו מלבוא על בת אשת האב אם היא אחותו, והוא אמרו יתעלה: "בת-אשת אביך מולדת אביך אחותך הוא לא תגלה ערותה" (שם, יא) לאו זה בא לעשות בת אשת האב (איסור) ערוה בפני עצמה. והראיה שבת

אסורה עליו) — לוקה ואינו מחזיר". ודע שאפלו היה ישראל וגרש אנוסתו ומתה קדם שיחזירנה, או נשאת לאחר — לוקה, שהרי לא קיים עשה שבה, כפי הכלל שאצלנו: קימו ולא קימו (כלומר חיוב במלקות או פטור מהם, תלוי במבחן אחד: אם ניתן במצב זה, לקיים את העשה ה"מתקן", את הלאו — שאז פטור ממלקות, או שלא ניתן במצב זה לקיים את העשה — שאז מתחייב במלקות). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפ"ק ג' ופ"ק ד' מכתבות.

המצוה הרי"ט — היא דין המוציא שם רע (נשא בתולה והעליל עליה כי לא מצא לה בתולים), כלומר: הצווי שנוצטוינו להלקותו ושתשאר אשתו עמו, לפי שגם בו נאמר: "ולו-תהיה לאשה לא-יוכל לשלחה כל-ימיו" (שם יט). ונתבאר בגמרא מכות (שם) גם בלאו זה, כמו שנתבאר באונס, כלומר: שזה לאו שקדמו עשה (הרי לנו שיש כאן עשה). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפ"ק ג' ופ"ק ד' מכתבות (מה:).

המצוה השנ"ט — האזקה שהזהר מוציא שם רע מלגרש את-אשתו, והוא אמרו גם בו: "לא-יוכל לשלחה כל-ימיו" (שם). וגם לאו זה קדמו עשה והוא אמרו: "ולו-תהיה לאשה" (שם) ודינו בגרושין לענין המלקות כדין האונס, כמו שנתבאר בסוף מכות. ושם (מכות טו.) ובפ"ק ג' ובפ"ק ד' מכתבות נתבארו דיני מצוה זו.

יום שישי כ"ד מנחם-אב ה'תשס"ט

מצות עשה רכג. מצות לא תעשה קד.

המצוה הרכ"ג — הצווי שנוצטוינו בדין סוטה (אשה שהזהירה בעלה שלא תתיחד עם אדם זר ולא נשמעה) והוא אמרו יתעלה: "איש איש פיתשטה אשתו" (במדבר ה, יב), וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו ביצד משקין אותה וכיצד תקריב קרבנה ושאר תנאיה, במסכתא המיוחדת לכך, כלומר מסכת סוטה.

המצוה הק"ד — האזקה שהזהרנו מלבול (לערבב) מנחת סוטה בשמן, והוא אמרו יתעלה:

החולקים על רבי יוסי ומחייבים שתיים) אָמְרִי: מְכַדִּי (הנה ראו): פְּתִיב "עֲרוֹת אַחוֹתֶךָ בַּת אָבִיךָ" וְגו' — "עֲרוֹת בַּת-אִשְׁתְּ אָבִיךָ מוֹלְדֵת אָבִיךָ" לְמָה לִּי? שְׁמַע מִינָה (מכאן משמע) לְחִיבוֹ מְשׁוּם אַחוֹתוֹ וּמְשׁוּם בַּת-אִשְׁתְּ אָבִיו". וְהַעוֹבֵר עַל לְאוּ זֶה, כְּלוּמַר: אַחוֹתוֹ בַּת נְשׂוּאֹת אָבִיו — בְּכָרְתָּ, בְּלִבְדָּ אִם הָיָה מְזִיד: וּבְשׁוֹגֵג מְקָרִיב חֲטָאת קְבוּעָה. הַמְצַוָּה הַשְּׁלֵד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּבֹאֵ עַל בַּת הַבֵּן, וְהוּא אָמְרוּ: "עֲרוֹת בַּת-בְּנֶךָ וְגו' לֹא תִגְלָה" (שם, י).

אִשְׁתְּ הָאָב עָרוּהָ בְּפָנָי עֲצָמָה הִיא, שֶׁהָבָא עַל אַחוֹתוֹ בַּת נְשׂוּאֹת אָבִיו (להוציא בתו שלא מן הנשואין) חָיִב שְׁתִּים: מְשׁוּם אַחוֹתוֹ וּמְשׁוּם בַּת אִשְׁתְּ אָבִיו, כְּמוֹ הָבָא עַל אִמוֹ שֶׁהוּא חָיִב שְׁתִּים: מְשׁוּם אִמוֹ וּמְשׁוּם אִשְׁתְּ אָבִיו, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ. וְזֶה לְשׁוֹנָם: אָמְרוּ בְּפֶרֶק ב' מִיְכָמוֹת (כב:): "תָּנוּ רַבְּנָן: הָבָא עַל אַחוֹתוֹ וְהִיא בַּת אִשְׁתְּ אָבִיו — חָיִב מְשׁוּם אַחוֹתוֹ וְחָיִב מְשׁוּם בַּת אִשְׁתְּ אָבִיו, רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ חָיִב אֲלָא מְשׁוּם אַחוֹתוֹ בְּלִבְדָּ. מֵאֵי טַעְמֵיהוּ דְרַבְּנָן? (מה טעמם של חכמים

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום ראשון עמ' ב

משנה

35 המשנה דנה בחוכר שדה מחבירו, האם מותר לו לזרוע דבר אחר ממה
36 שלשם זריעתו חכר את השדה:
37 הַמְּכַבֵּל שָׂדֶה מִחִבְרֵי בַחֲבִירוֹת כְּדִי לְזַרְעָה שְׁעוּרִים, לֹא יִזְרְעֶנָּה חֲפִים,
38 אבל אם קיבלה כדי לזרוע בה חֲפִים, יִזְרְעֶנָּה שְׁעוּרִים, מְשׁוּם שֶׁחֲפִים
39 מְכַחֵשׂוֹת אֶת הַקֶּרֶק עֵינָה מִן הַשְּׁעוּרִים, וְלִכֵּן מוֹתֵר לִזְרֹעַ שְׁעוּרִים בְּכָל
40 מְקָרָה, אֲבָל חֲפִים מוֹתֵר לִזְרֹעַ רֶק אִם קִיבַל אֶת הַקֶּרֶק לְשֵׁם כֶּךָ. וְרַבֵּן
41 שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹסֵר אֶף לִזְרֹעַ שְׁעוּרִים כְּשִׁקִּיבֵל אֶת הַקֶּרֶק כְּדִי לִזְרֹעַ
42 בַּה חֲפִים.
43 כְּמוֹ כֵּן אִם קִיבַל אֶת הַשְּׂדֵה בַחֲבִירוֹת כְּדִי לִזְרֹעַ בַּה הַבּוֹאָה, לֹא יִזְרְעֶנָּה
44 קְמָנִית, וְאִם קִיבַלָּה כְּדִי לִזְרֹעַ בַּה קְמָנִית, יִזְרְעֶנָּה הַבּוֹאָה, מְשׁוּם
45 שֶׁהַקְּמָנִית מְכַחֵשֶׂת אֶת הַקֶּרֶק יוֹתֵר מִן הַבּוֹאָה, וְלִכֵּן מוֹתֵר לִזְרֹעַ תְּבוּאָה
46 בְּכָל מְקָרָה, וְאִסּוּר לִזְרֹעַ קְטֵנִית אֲלָא אִם כֵּן קִיבַל אֶת הַקֶּרֶק לְשֵׁם כֶּךָ.
47 וְרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹסֵר אֶף לִזְרֹעַ תְּבוּאָה כְּשִׁקִּיבֵל אֶת הַקֶּרֶק כְּדִי
48 לִזְרֹעַ בַּה קְטֵנִית:

גמרא

49 הגמרא מבארת את טעמו של רבן שמעון בן גמליאל: אָמַר רַב הַסְדָּא, מַאי
50 טַעְמָא דְרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּכִתְיִב עַל אַחֲרֵית הַיָּמִים (צפניה ג יג)
51 'שְׂאֲרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עוֹלָה, וְלֹא יִדְבְּרוּ כְּזָב, וְלֹא יִמְצֵא כְּפִיהֶם לְשׁוֹן
52 תְּרִמּוֹת', וְכִשְׁקִיבֵל אֶת הַשְּׂדֵה כְּדִי לִזְרֹעַה בְּמִין מְסוּיָם, וְרוּעָה לִזְרֹעָהּ בְּמִין
53 אַחֵר, הִרִיז זֶה נִרְאָה כּוֹב וְתִרְמִית, שְׂאִינוּ עוֹשֶׂה כְּפִי שְׂאִמֵּר, וְלִכֵּן אִסּוּר.
54 הגמרא מקשה על דברי רב חסדא בטעמו של רבן שמעון בן גמליאל:
55 מִיִּתְיָבִי, שֵׁינֵי בְּרִייתָא (לעיל עח:). מִנְּבַת פּוֹרִים – הַגְּבִיָּה שֶׁל פּוֹרִים,
56 דְּהֵינּוּ מַעוֹת שְׂגוּבִים גְּבָאֵי הַצְדָּקָה מְבַנֵּי הָעֵיר כְּדִי לְחַלֵּק לְעַנְיִים לְצוּרֵךְ
57 סְעוּדַת פּוֹרִים, יִתְנוּהוּ כּוֹלָה לְצוּרֵי הָעַנְיִים בְּפּוֹרִים בְּלִבְדָּ, וְלֹא יֵאָחֲרֶה
58 לְאַחַר פּוֹרִים לִיתְנָה לְקוֹפֵת הַצְדָּקָה, וְגַם אֵין מְדַקְדְּקִין בְּדָבָר אִם עֲנִיִים אֵלוֹ
59 צְרִיכִים אֶת כָּל הַמַּעוֹת, או שְׂאִינֵם צְרִיכִים אֶת כּוֹלֵן וְיִתְנוּ לְהֵם חֶלֶק
60 מִהַמַּעוֹת, וְכֵל מַעוֹת שֶׁנִּשְׂאָרוֹ יִתְנוּ לְכֵס הַצְדָּקָה, אֲלָא וְיִתְנִים אֶת כּוֹלֵם
61 לְעַנְיִים בְּפּוֹרִים. וְאֵין הָעַנְיִי שִׁקִּיבֵל אֶת הַמַּעוֹת לְצָרְכֵי פּוֹרִים רְשָׁאֵי לִיקָח
62 מִהֶן כְּדִי לְשַׁלֵּם לְסַנְדְּלָר שִׁיתְקֵן רְצוּעָה לְסַנְדְּלוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהַמַּעוֹת נִיתְנוּ לוֹ
63 לְצָרְכֵי סְעוּדַת בְּלִבְדָּ, וְאִסּוּר לוֹ לְשַׁנּוֹת מִמִּטְרַת הַצְדָּקָה, אֲלָא אִם בֶּן הַתְּנָה
64 שִׁיעֲשֶׂה כֵן, בְּמַעֲמָד אֲנָשֵׁי הָעִיר, שְׂאוּ וְדָאֵי נִתְנוּ אֶת הַצְדָּקָה גַם עֲבוּר עֵינֵן
65 זֶה, דְּבָרֵי רַבִּי יַעֲקֹב שְׂאָמַר כֵּן מְשׁוּם רַבִּי מַאִיר. וְרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל

1 הַהוּא נְבָרָא דְקָבִיל אַרְעָא לְאַסְפְּסָתָא – שִׁקִּיבֵל קֶרֶק בַחֲבִירוֹת כְּדִי לִגְדֹל
2 בַה שַׁחַת, כְּבוֹרֵי דְשְׁעָרֵי – תְּמוֹרֵת שְׁעוּרִים בְּמִידַת כְּמַה כּוֹרִים. זֵרַע אוֹתָהּ
3 אוֹתוֹ אָדָם בַּשַּׁחַת, וְעִבְרָא אֲסַפְּסָתָא – הַצְמִיחָה שַׁחַת, וְאַחַר שֶׁקָּצַר אֶת
4 הַשַּׁחַת בְּסוֹף שְׁלוֹשִׁים יוֹם מְצַמִּיחָתָהּ, חֲרָשָׁה לְשֵׂדָה, וְזִרְעָה בְּשְׁעָרֵי, וְלָקוּ
5 הָיִי שְׁעָרֵי – שְׁעוּרִים אֵלוֹ שׁוֹרַע. שְׁלָחָה רַב חֲכִיבָא מְסוּרָא דְפָרַת
6 ו-הַסְמוּכָה לְנָהָר (פּוֹרְתָּ) אֶת שַׁאֲלַת מְקָרָה זֶה, לְקָמִית ו-לְפָנָיו דְרַבִּינָא, כִּי
7 הָאֵי גּוֹנָא מַאי – מַה הֵדִין בְּמְקָרָה זֶה, כִּי לְקָתָה שְׁנוֹתָן לוֹ מִתּוֹכָה דְמִי
8 – הָאֵם מְקָרָה זֶה דּוּמָה לְדִין בְּמְקָרָה שֶׁל הַמְּשַׁנָּה כְּשֶׁחֶכֶר שַׁחַת תְּמוֹרֵת
9 חֲפִים חוֹרַעָה חֲפִים וְלִקְתָּהּ, שְׁנוֹתָן לוֹ מִתּוֹכָה, אוֹ לֹא, שְׁהָיִי לֹא חֶכְרָה
10 כְּדִי לִזְרֹעָה בְּשְׁעוּרִים. אָמַר לִיָּה רַבִּינָא לְרַב חֲכִיבָא, מִי דְמִי מְקָרָה זֶה
11 לְמְקָרָה שֶׁל הַמְּשַׁנָּה, הֲלֹא הִתָּם בְּמַשְׁנָה שֶׁחֲכִירָה בְּעֵלִיָּה כְּדִי לִזְרֹעַ בַּה
12 שְׁעוּרִים, לֹא עִבְרָא אַרְעָא שְׁלִיחוּתָא דְמָרָה – לֹא עֲשֵׂתָה הַקֶּרֶק אֶת
13 שְׁלִחוֹת בְּעֵלִיָּה, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הַצְמִיחָה חֲפִים טוֹבִים אֲלָא שְׂדוּפִים, וְלִכֵּן יוֹכֵל
14 לִיתְנֵם לְבְּעֵלִיָּה, כִּיּוֹן שׁוֹה הַפֶּסֶד שְׁלוֹ. אֲבָל הָבָא כְּשֶׁחֲכִירָה כְּדִי לִזְרֹעַ בַּה
15 שַׁחַת, וּפְסַק עִמּוֹ שִׁיבִיא לוֹ שְׁעוּרִים מִן הַשּׁוֹק, הִרִי עִבְרָא אַרְעָא שְׁלִיחוּתָא
16 דְמָרָה – עֲשֵׂתָה הַקֶּרֶק שְׁלִחוֹת בְּעֵלִיָּה וְהַצְמִיחָה שַׁחַת, וְאֵילוֹ הִיָּה לִזְרֹעָה
17 שׁוֹב בַּשַּׁחַת הִיתָה צוּמַחַת כְּרִאֵי, אֲלָא שְׁהוּא זֵרַעָה שְׁעוּרִים וְנִתְקַלְקְלָה,
18 וְאִם כֵּן אֵין בְּעֵלִיָּה צְרִיךְ לְהַפְסִיד אֶת הַשְּׁעוּרִים שֶׁפֶסַק עִמּוֹ שִׁיבִיא לוֹ מִן
19 הַשּׁוֹק.

20 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה, ודנה האם דינו כדיון המשנה: הַהוּא
21 נְבָרָא דְקָבִיל פְּרָדִם מִחֲבִירוֹהִי – שִׁקִּיבֵל כֶּרֶם מִחִבְרֵי לִגְדֹל בַּה עֲנַבִּים, פְּעֻשָׁר
22 דְגֵי חֲמָרָא – תְּמוֹרֵת עֶשֶׂר חֲבִיתֵי יַיִן מְעַבְבִּים אֵלוֹ, וְלְבִסּוֹף תְּקוּף הַהוּא
23 חֲמָרָא – הַחֲמִיץ הַיַּיִן שֶׁהִיָּה בְּתוֹךְ הַחֲבִיתֵי. כְּכַר רַב בְּהָנָא לְמִימַר תֵּינֵינוּ
24 מִתְּנִיתֵינוּ – שֶׁמְקָרָה זֶה דּוּמָה לְמְקָרָה שֶׁל הַמְּשַׁנָּה, שְׂאִף אִם לְקָתָה הַשְּׂדֵה
25 נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָה. אָמַר לִיָּה רַב אֲשֵׁי, מִי דְמִי, הֲלֹא הִתָּם בְּמַשְׁנָה לֹא עִבְרָא
26 אַרְעָא שְׁלִיחוּתָא, שְׁהָיִי הַחֲכִירָה כְּדִי לִזְרֹעַ שֶׁם חֲפִים וְלֹא הַצְמִיחָה
27 אוֹתָם, אֲבָל הָבָא שֶׁחֲכִירָה כְּדִי לִגְדֹל בַּה עֲנַבִּים, הִרִי עִבְרָא אַרְעָא
28 שְׁלִיחוּתָא וְגִידְלָה עֲנַבִּים, אֲלָא שֶׁהֵינֵן שִׂיבָא מֵהֶם הַחֲמִיץ אַחֵר כֵּן, וְאִם כֵּן
29 צְרִיךְ לְהִבְיָא לוֹ יַיִן אַחֵר טוֹב מִן הַשּׁוֹק. וְמוֹדָה רַב אֲשֵׁי בְּעֵינֵי דְכִדּוּם –
30 בְּעַנְבִּים שֶׁהִתְלַעְיָו לְאַחַר שֶׁקְטַפְּם מִהַכְרָמִים, וְכִשְׁדָּה שְׁלָקְתָּה בְּעוֹמְרִיתָּ,
31 שְׁעוּמֵרֵי הַתְּבוּאָה שְׁבָה נִשְׂדָּפוּ לְאַחַר שֶׁקָּצַרְם, כְּשֶׁהָיוּ עֵדִיין שְׁטוּחִים בְּשַׁדָּה
32 לִיבִשְׁם בִּימוֹת הַקִּיץ, שְׁכִיּוֹן שְׁעֵדִיין הֵם צְרִיכִים לְקֶרֶק לְשׁוֹטְחֵם עֲלֵיהֶם
33 לִיבּוּשׁ, לִכֵּן נִחְשַׁב שֶׁלֹּא עֲשֵׂתָה הַקֶּרֶק שְׁלִחוֹת בְּעֵלִיָּה, וְנוֹתֵן לוֹ הַחוֹכֵר
34 מֵהֶם, וְאֵינוֹ צְרִיךְ לְהִבְיָא אַחֲרֵים מִן הַשּׁוֹק:

נמרא

40 שנינו במשנה, שכיר יום גובה כל הלילה, שכיר לילה גובה כל היום.
 41 הגמרא מבארת מהיכן נלמדים דינים אלו: תנו רבנן, מניין לשכיר יום
 42 שגובה כל הלילה, ואין בעל הבית רשאי לעכב את שכרו אחרי הלילה,
 43 תלמוד לומר (ויקרא יט ג) 'לא תלין' – לא תעכב במשך הלילה [פעלת
 44 שכיר אתה עד בקר], אלא עליך לשלם לו עד זמן זה, ופסוק זה נאמר
 45 בשכיר יום, שזמנו כל הלילה. ומניין לשכיר לילה שגובה כל היום, שנאמר
 46 (דברים כד טו) 'כיומו תתן שכרו', ופסוק זה נאמר לגבי שכיר לילה.
 47 שואלת הגמרא: מנין לברייתא לדרוש כך את הפסוקים, ואימא איפכא –
 48 שמה נדרשם בהיפך, וממילא ישתנה גם הדין, ש'כיומו תתן שכרו' נאמר
 49 בשכיר יום המסיים את מלאכתו בסוף היום, וחיוב בעל הבית לשלם לו בזמן
 50 שהוא עושה את המלאכה, והיינו ביום. ו'לא תלין' נאמר בשכיר לילה
 51 המסיים בסוף הלילה, שבעל הבית משלם לו בלילה, ואינו רשאי להמתין
 52 ליום.
 53 משיבה הגמרא: לא יתכן לפרש כך את הפסוקים, כיון ש'שכירות אינה
 54 משתלמת אלא ביום', ובתוך זמן מלאכתם ודאי שאינו חייב עדיין לשלם.
 55 ולכן דרשה הברייתא את הפסוקים באופן זה, שחיוב התשלומים של שכיר
 56 יום הוא בלילה, ושל שכיר לילה הוא ביום שאחריו.
 57 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בדרשת הפסוק: תנו רבנן, מפשמע שנאמר
 58 'לא תלין פעולת שכיר אתה', האם איני יודע ומבין שזמן האיסור הוא
 59 להשהות עד בקר, והרי משמעות הלשון 'לינה' היא המתנה עד הבוקר,
 60 ואם כן מה תלמוד לומר 'עד בקר', אלא פסוק זה מלמד שאינו עובר
 61 באיסור זה אלא עד בקר ראשון בלילה, שהשהה את שכר פועל היום.
 62 שזמנו היה כל הלילה אבל לאחר מכן אף אם השהה אותו זמן רב אינו עובר
 63 שוב באיסור זה.
 64 שואלת הגמרא: מכאן ואילך – מומן שעבר הבוקר הראשון והלאה מאי –
 65 האם אין בעל הבית עובר על איסור כלל. משיבה הגמרא: אמר רב, עובר
 66 משום 'בל תשקא' שתיקנו חכמים על המונע עצמו מלשלם שכר פועלו.
 67 הגמרא מבארת את המקור לאיסור 'בל תשקא': אמר רב יוסף, מאי קראת
 68 – מהו הפסוק שרמז בו איסור זה, שעליו הסמיכו חכמים את דבריהם לתקן
 69 איסור 'בל תשקא', שנאמר (משלי ג כח) 'אל תאמר לרעה לך ושוב וקחר
 70 אתה ויש אתה', כלומר, אל תדחה בדברים את האדם שאתה חייב לו ממון,
 71 בזמן שיש לך ממון לשלם לו.
 72 הגמרא מביאה אופן שאין עוברים בו על 'בל תלין': תנו רבנן, האומר
 73 להכיר וצא ושכור לי פועלים, ועשה כדבריו, וכשהגיע זמן התשלום לא
 74 קיבלו הפועלים את שכרם, הדין הוא ששנינו – בעל הבית ושליחו ששכר
 75 עברו את הפועלים אין עוברין משום 'בל תלין' זה – בעל הבית פטור לפי
 76 שלא שפך בעצמו, ואינם נחשבים כשכירים שלו, ואילו לשון התורה
 77 באיסור זה הוא להלין פעולת שכיר.

1 השנים שהוא משלם עליהן, ורצונו שתישאר השדה ברשותו שנה נוספת
 2 אחרי שבע השנים, אין מקבלים את דבריו, והדין הוא שאף השנה השביעית
 3 היא חלק מן הפניין של שבע השנים, כיון שמשמעות לשון 'שבעה אחר' היא
 4 שבע שנים בסדרן, ומסתבר שידע שבתוך 'שבע' זה כלולה שנת שמיטה
 5 שאסור לעבוד בה, ועל דעת כן קיבלה.
 6 אך אם כשקבלה הימנו אמרו שהשדה תהיה אצלו למשך 'שבע שנים'
 7 בשבע מאות זון, הדין הוא שאין השביעית מן הפניין, והמקבל מחזיקה
 8 שנה נוספת, כיון שהאומר שרצונו להחזיק בשדה מנין שנים מסוים מסתבר
 9 שכוונתו למנין שנים שיוכל לעבוד בה, ואינו מתכוין לכלול את שנת
 10 השמיטה.
 11 החלק הבא של משנתנו, וכן המשנה להלן (קיא). עוסקים בענין זמן תשלום
 12 שכר שכיר.
 13 אדם השוכר פועל למלאכה, חייב לשלם לו בזמנו ואסור לו לאחור את
 14 התשלום, שנאמר (ויקרא יט ג) 'לא תעשק את רעך ולא תגול, לא תלין
 15 פעלת שכיר אתה עד בקר', ויבואר בסוגיא שפסוק זה עוסק בשכיר יום.
 16 ונאמר עוד (דברים כד יד-טו) 'לא תעשק שכיר עני ואביון מאחיק או
 17 מגרף אשר בארץך בשעריך, כיומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש
 18 כי עני הוא ואילו הוא נשא את נפשו ולא יקרא עליך אל ה' והיה כך
 19 חטאי, ופסוקים אלו עוסקים בשכיר לילה. משנתנו מבררת מהו זמן
 20 התשלום הראוי לכל פועל כפי עניינו, שחייב בעל הבית לשלם לו בתוך
 21 אותו זמן.
 22 שכיר יום – הנשכר לעבוד כל היום, עד סופו, גובה את שכר פעולתו כל
 23 הלילה, עד עלות השחר, ואם יתאחר בעל הבית מלשלם לו בתוך הזמן
 24 הזה, יעבר על איסור. כמו כן נחשב הלילה כ'זמנו' של שכיר יום לענין
 25 שהוא יכול להיטעם בתוך הזמן הזה שבעל הבית עדיין לא שילם לו והוא
 26 נאמן בשבועתו.
 27 שכיר לילה, המסיים את מלאכתו בסוף הלילה, גובה כל היום, עד שקיעת
 28 החמה, ולאחר זמן זה עובר בעל הבית באיסור, ובתוך זמן זה נאמן השכיר
 29 בשבועה שלא נפרע. שכיר שעזת, העובד רק כמה שעות ושכירותו
 30 מסתיימת לפני סוף היום או הלילה, גובה את שכרו באותה עונה שעסק
 31 במלאכה, אם עבד בלילה גובה את שכרו במשך כל הלילה, מעת
 32 שהסתיימה שכירותו ועד הבוקר, ואם נשכר לעבודה ביום, גובה את שכרו
 33 מעת שנגמרה שכירותו במשך כל היום.
 34 המשנה מבארת את דינו של הנשכר ליותר מיום אחד או לילה אחד: שכיר
 35 שבת – שבע ימים, שכיר חרש, שכיר שנה, שכיר שבוע – שבע שנים,
 36 דינו נקבע לפי זמן סיום שכירותו, אם יצא ביום, קודם שקיעת החמה, הדין
 37 הוא שגובה כל היום עד שקיעת החמה, ככל שכיר המסיים את מלאכתו
 38 ביום שזמנו כל היום, ואם יצא בלילה, גובה כל הלילה וכל היום
 39 שאחריה:

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שני עמ' ב

12 מעשיך שיהיו כדעת קונך, ואחר כך קשומי אחרים – תשוה ותתקן את
 13 מעשיהם של אחרים. אם כן מדוע דחה רבה מלתקן את המכשול שמציבים
 14 אילנותיו כל עוד אחרים אינם מתקנים את שלהם.
 15 מתרצת הגמרא: התיב – שם, היכן שהיה נטוע היער של רבה, אמר רבי
 16 פרוק רופילא הנה – מעליו ומתחתיו היה נטוע היער של בית פרוק, שר
 17 ומשנה למלך פרס, והיה ידוע שאינם מסכימים לקצוץ אותו. ולפיכך אמר
 18 רבה, אי קניצו – אם יקצוץ בית פרוק את יערותיהם קניצו – אקצוץ אף
 19 אני את יערי, ואי לא קניצו – אבל אם הם אינם מסכימים לקצוץ את שלהם
 20 אמאי יקניצו – מדוע אקצוץ את שלי, הרי אין בכך שום תועלת, דאי
 21 ממתתי להו אשליהו – כי אם הם יכולים למתוח את חבלי הספינה בצד
 22 הנדר שבו נטועים האילנות, הרי ממתני להו – יוכלו לעבור שם,

1 למתוח את החבל ביבשה לקשרו, לפיכך כמלא בתפי נגדי סגי – די
 2 בשיעור שהוא כמלא כתפי המושכים, שהוא קטן משיעור רשות הרבים.
 3 הגמרא מביאה מעשה רדיון נוסף בענין זה: רבה בר רב הונא הנה ליה
 4 ההוא אמא אגודא דנהרא – היה לו יער על שפת הנהר. אמרו ליה ניקוץ
 5 מר – שכבודו יקצוץ את האילנות. אמר להו רבה בר רב הונא, קניצו עילאי
 6 ותתאי – תחילה יקצוץ בעלי היערות שלידי שאף אילנותיהם נטועים על
 7 שפת הנהר, למעלה ממני או למטה, וחדר ניקוץ אמא – ואחר כך אקצוץ
 8 גם אני.
 9 מקשה הגמרא: היכי עבדי הכי – כיצד עשה רבה בר רב הונא כך, ולא קצץ
 10 את שלו תחילה, ונהתיב – והרי נאמר בפסוק (צפניה ב א) 'התקוששו
 11 וקושו', ואמר ריש לקיש בפירושו הפסוק, קשומי עמך – השהה ותקן את

שופטים כ טז-כו

טז מכל העם הזה שבע מאות איש בחרו אטר ידימינו כל־זה קלע באבן אל־השערה ולא יחטיא: יז ואיש ישראל התפקדו לבד מבנימן ארבע מאות אלף איש שלף חרב כל־זה איש מלחמה: יח ויקמו ויעלו בית־אל וישאלו באלהים ויאמרו בני ישראל מי יעלה־לנו בתחלה למלחמה עם־בני בנימן ויאמר יהוה יהודה בתחלה: יט ויקומו בני־ישראל בפקר ויחנו על־הגבעה: כ ויצא איש ישראל למלחמה עם־בנימן ויערכו אתם איש־ישראל מלחמה אל־הגבעה: כא ויצאו בני־בנימן מן־הגבעה וישחיתו בישראל ביום ההוא שנים ועשרים אלף איש ארצה: כב ויתחזק העם איש ישראל ויספו לערוד מלחמה במקום אשר ערכו־שם ביום הראשון: כג ויעלו בני־ישראל ויבכו לפני־יהוה עד־הערב וישאלו ביהוה לאמר האוסף לגשת למלחמה עם־בני בנימן אחי ויאמר יהוה עלו אליו: כד ויקרבו בני־ישראל אל־בני בנימן ביום השני: כה ויצא בנימן לקראתם מן־הגבעה ביום השני וישחיתו בבני ישראל עוד שמונת עשר אלף איש ארצה כל־אלה שלפי חרב: כו ויעלו כל־בני ישראל וכל־העם ויבאו בית־אל ויבכו וישבו שם לפני יהוה ויצומו ביום־ההוא עד־הערב ויעלו עלות ושלמים לפני יהוה:

רש"י

אבל לא בחנו לשאול אם לנצח אם לינצח, ובאחרונה שבחנו, אמר (פסוק כח): עלו כי מחר אתננו בידך, השכימו והשלימו דבריהם: (כא) וישחיתו. נענשו על שלא קנאו כמו כן במעשה דמות מיכה שהיה כבר:

(טז) אטר יד ימינו. גמודי יד ימינם, לא היו שולטים בה כאילו היתה אטומה, כמו (תהלים טט טז): אל תאטר עלי באר פיה: כל זה. שבע מאות איש הללו: אל השערה. לחוט השער: ולא יחטיא. לא ישגה: (יח) יהודה בתחלה.

מצודת ציון

(טז) בחרו. כל אחד היה נבחר: אטר וכו'. רוצה לומר, שמאלי, ודוגמתו באהוד (לעיל ג טו): קלע. ענין השלכת אבנים בכף הקלע, והוא הכלי העשוי לכך: השערה. חוט השער: יחטיא. ענין חסרון, כמו (מל"א א' כ"א) והייתי אני ובני שלמה חטאים: (כו) וישבו. ענין עכבה: ויצומו. התענו:

מצודת דוד

(טז) מכל העם הזה. של בני בנימן: כל זה. כל אלו היו קולעים באבן אל חוט השער, ולא החסיר האבן מלפול עליו עם רוב דקותו: (יח) בית אל. רצה לומר, לבית האלהים אשר בשילה: באלהים. באורים ותומים: מי יעלה. מי מאשר עמנו יעלה למלחמה בראש, אבל לא שאלו אם יצליחו: (כא) ארצה. הפילו חללים לארץ, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (סנהדרין קא ב) שנענשו על שלא מיחו בפסל מיכה: (כב) ויתחזק. חזקו את לבבם: (כג) ויעלו. טרם נגשו למלחמה עלו שילה: (כה) כל אלה. כל החללים האלה: (כו) וכל העם. כפל הדבר לתוספת ביאור: ויעלו עלות ושלמים. עלות לרצות עצמן לה, ושלמים לעשות שלום בינם לאביהם שבשמים:

דברי הימים ב טז יא-יד

יא וְהִנֵּה דְבַרְי אֲסָא הָרֵאשׁוֹנִים וְהָאֲחֵרוֹנִים הֵנָּם פְּתוּבִים עַל־סֵפֶר הַמְּלָכִים לְיְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל: יב וַיַּחֲלֵא אֲסָא בְּשֵׁנֹת שְׁלוֹשִׁים וַתֵּשַׁע לְמַלְכוּתוֹ בְּרִגְלָיו עַד־לְמַעְלָה חָלָיו וְגַם־בְּחָלְיוֹ לֹא־דָרַשׁ אֶת־יְהוָה כִּי בָרְפָאִים: יג וַיִּשְׁכַּב אֲסָא עִם־אֲבֹתָיו וַיָּמָת בְּשֵׁנֹת אַרְבָּעִים וְאַחַת לְמַלְכוֹ: יד וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּקִבְרֹתָיו אֲשֶׁר פָּרַה־לוֹ בְּעִיר דָּוִד וַיִּשְׁכְּבוּהוּ בְּמִשְׁכַּב אֲשֶׁר מִלֵּא בְּשָׁמַיִם וּזְנוּיִם מְרַקְחִים בְּמִרְקַחַת מַעֲשֵׂה וַיִּשְׁרְפוּ־לוֹ שְׂרָפָה גְדוֹלָה עַד־לְמָאֵד:

דברי הימים ב יז א-ה

יז א וַיִּמְלֹךְ יְהוֹשָׁפָט בְּנוֹ תַחְתָּיו וַיִּתְחַזַּק עַל־יִשְׂרָאֵל: ב וַיִּתֵּן־חֵיל בְּכָל־עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת וַיִּתֵּן נְצִיבִים בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבְעָרֵי אֶפְרַיִם אֲשֶׁר לְכַד אֲסָא אָבִיו: ג וַיְהִי יְהוָה עִם־יְהוֹשָׁפָט כִּי הִלֵּךְ בְּדַרְכֵי דָוִד אָבִיו הָרֵאשׁוֹנִים וְלֹא דָרַשׁ לְבַעֲלִים: ד כִּי לֹאֱלֹהֵי אָבִיו דָּרַשׁ וּבְמִצּוֹתָיו הִלֵּךְ וְלֹא כְּמַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל: ה וַיִּכֶן יְהוָה אֶת־הַמַּמְלָכָה בְּיַדוֹ וַיִּתֵּנוּ כָּל־יְהוּדָה מִנְחָה לְיְהוֹשָׁפָט וַיְהִי־לוֹ עֲשָׂר־וּכְבוֹד לָרֹב:

רש"י

לשלמה ורחבעם שלמה נשיו הטו לכבו באחרית ימיו ובנה במה לכמוש תועבת מואב ולמולך שקוץ בני עמון ורחבעם כתיב (לעיל ב יב) ויהי כהכין מלכות רחבעם וכחזקתו עזב את תורת ה' ולא כאביו שכתוב בו במלכים (א' ט') ולא היה לכו שלם עם ה' אלהיו ולא כאסא שלא נשען בה' אלא כדוד אביו שלא היה לו אלא לב אחד לאביו שבשמים: ולא דרש לבעלים. כמעשה ישראל שבימיו כי אחאב היה בימיו שעבד את הבעלים הוא וישראל שבימיו:

מצודת ציון

(יד) כרה. חפר כמו בור כרה (תהלים ז): וזנים. ר"ל מינים הרבה כי מהעוף למינהו (בראשית ז) ת"א לזנוהי: מרקחים. ענין ערבוב הבשמים וכן אשר ירקח כמוהו (שמות ל): במרקחות. כן יקרא שם האומנות והאומן נקרא רוקח: (ב) נציבים. פקידים:

(יב) עד למעלה חליו. נפח שברגליו עלה מכף רגלו עד קדקדו: (יד) וזנים. מיני בשמים הם והבשמים היו מרוקחים במרקחה מעשה רוקח מרקחת וזה פתרון מרוקחים במעשה רוקח: וישרפו לו שרפה גדולה. שרפו לו בשמים טובי' לאפר ואותו אפר יזורו עליו ויש מפרשין כמו ששורפין על המלכים ומהו שורפין וכו' ועוקרין על המלכים: (ג) בדרכי דוד אביו הראשונים. ולא האחרונים שפשע במעשה בת שבע וגם הסית אותו שטן למנות את ישראל ועיקר ויש מפרשים ראשונים ראש

מצודת דוד

(יא) וישראל. גם בד"ה של מלכי ישראל יסופר מדברי אסא: (יב) עד למעלה חליו. חולי רגליו נתגברה ועלתה עד למעלה לקדקדו: לא דרש. להתפלל אל ה': כי ברופאים. שם בטחונו ברופאים לבדם: (יד) אשר כרה לו. חפר לעצמו בחייו: מרקחים במרקחת מעשה. מעורבים במעשה מרקחת ר"ל בערבוב בשמים מעשה

רוקח: וישרפו לו. מטתו וכלי תשמישו כי כן הדרך לשרוף על המלכים כמ"ש ובמשרפות אבותיך המלכים (ירמיה ל"ד): (א) ויתחזק. עשה תחבולות להתחזק במלוכה: (ג) הראשונים. שלא חטא בהם אבל בימים האחרונים חטא בדבר אוריה ובמה שמנה את ישראל: (ד) ולא כמעשה ישראל. הם בני י' השבטים שחטאו בעבודת כוכבים:

1 **מאי**, האם אומרים שכיון שארבע השדות שסביבותיה לא נשדפו אין זו
2 מכת מדינה, או שיכול לומר לו שלא נשדפו רק מפני שהיו זרועות שחת,
3 אבל אם היו זרועות בתבואה היו נשדפות כשאר השדות שסביבותיהן,
4 ונחשבת מכת מדינה ומנכה לו מדמי הכירות.

5 ואם נאמר ששדות שחת שלא נשדפו אין זו הפסקה מפני פורענות שאר
6 השדות, כיון שהגזירה לא נגזרה אלא על התבואה, ואם היו בשדות אלו
7 תבואה היו אין הן משתדפות, עדיין יש להסתפק באופן שהפסיקו בין שדה
8 זו לשאר השדות השדופות, שדות של **זרע מאכל אחר**, **מאי**, האם יש לומר
9 שעל זרע אחר לא נגזרה מכת המדינה, או שכיון שהוא זרע מאכל הרי הוא
10 בכלל הגזירה כתבואה, וכיון שלא נשדפו השדות מוכח שאין זו מכת מדינה
11 אלא מזלו של החובר גרם לו שתשדוף השדה כשהיא אצלו.

12 ואם נאמר שזרע אחר הרי הוא כשחת שעליו לא נגזרה מכת המדינה,
13 עדיין יש להסתפק באופן שבשדה זו ובשאר השדות השדופות גדלו חיטים,
14 ובשדות שסביבות שדה זו המפסיקות בינה לשאר השדות גדלו שעורים,
15 או להיפך, האם **חיטי לנבי שעורים בזרע אחר דמי** – נחשבים כזרע אחר
16 ולא עליהם נגזרה הגזירה, ולפיכך אינם נחשבים הפסקה מפני מכת מדינה,
17 או לא.

18 ספק נוסף בענין מכת מדינה: אם שדות **כל העולם בולו** לקו **בשדפון** שהוא
19 התרוקנות התבואה מגרעיני הזרע, שנפלו מהשבלים מחמת רוח מזרחית
20 חזקה שנשבה עליהן וייבשתן, והשדה **שלו** שחבר לקתה **בירקון** – יושב
21 התבואה, שצבע פני התבואה משונה, **אי נמי** להיפך, ששדות **כל העולם**
22 **בולו** לקו **בירקון**, והשדה **שלו** לקתה **בשדפון**, יש להסתפק **מאי**, האם
23 נחשב ששדה זו לקתה במכת מדינה אף שלא לקתה ממש כמכת המדינה,
24 כיון שלקתה במכה דומה, או שכיון שלא לקתה ממש באותה מכה כשאר
25 השדות אין מכתה נחשבת כמכת מדינה.

26 מסקנת הגמרא בכל הספיקות האחרונים היא, **תיקו** – ספיקות אלו עדיין
27 במקומם עומדים, ולא נפשטו.

28 הגמרא מסתפקת במקרים נוספים שהוכחה השדה החכרה, האם נחשבים
29 כמכת מדינה או לא: אם **אמר** ליה בעל השדה לחובר, **ירעה** – זרע שדה זו
30 **בחיטי**, ו**אול** הוא – והלך החובר **ורעה בשערי** –שעורים, ו**אשתדוף**
31 **רבא דבאנא** – ונשדפו רוב שדות הבקעה שבה נמצאת השדה, שהיו גם
32 הם זרועות בשדפון, וכן **אשתדוף נמי** **הנה שערי** דיליה – נשדפו גם
33 השעורים שצמחו בשדפון, **מאי** **מי אמרין דאמר** ליה – שיכול החובר
34 לומר לבעל השדה, **אילו ירעה** – אם היית זורע בשדך **חיטי**, **הנה נמי**
35 **משדפא** – גם אז הייתה נשדפת מחמת מכת המדינה, ואין חילוק בין חיטים
36 לשעורים לענין זה, או **דלמא מצי אמר** ליה בעל השדה לחובר, **אילו**
37 **ירעה בחיטי**, **הנה מפינים בי** – היה מתקיים בי מאמר הכתוב (איוב כב
38 כח) **ותגזר אומר ויגם לך**, שיש לדרוש בכוונת הפסוק, שאם הנך מבקש
39 מה' שיתן לך דבר, הרי הוא נותנו לך, ואני בקשתי רק שאצליח בגידול
40 חיטים בשדותי, ולא בקשתי שאצליח בגידול שעורים, ולכן אם לא היית
41 זורע שעורים אלא חיטים בבקשתי, לא הייתה התבואה ניוזקת מחמת מכת
42 המדינה, גמרא כבשתי.

43 פושטת הגמרא את הספקי **מסתברא דאמר** ליה – שאכן יכול בעל השדה
44 להשיב לחובר, **אי ירעה חיטי** – אם היית זורע חיטים ולא שעורים, לא
45 הייתה תבואתי ניוזקת אלא **הנה מפינים בי** – היה מתקיים בי מאמר הכתוב
46 **ותגזר אומר ויגם לך ועל דרכיך נגה אור**, שהיה ה' שומע לבקשתי
47 והייתי מצליח בגידול התבואה.

48 ספק נוסף: אם **נשתדפו** **כל שאר שדותיו של המהפיר** – בעל השדה,
49 **ואשתדוף נמי** **הא בהדיהו** – וגם שדה זו שהחכיר נשתדפה עמו, ולא
50 **אשתדוף רבא דבאנא** – אבל לא נשתדפו רוב שדות הבקעה, **מאי** **מי**
51 **אמרין שבין דלא אשתדוף רבא דבאנא** – שלא נשתדפו רוב שדות
52 הבקעה, אין זו מכת מדינה ולא **מנבי** ליה – אין החובר יכול לנכות לבעל
53 השדה מדמי החכירה, כיון שמזלו של החובר גרם לו, או **דלמא אמרין**
54 **דאשתדוף בולחו ארעתיא** – שנשתדפו כל שדותיו של המחכיר, **מצי אמר**
55 ליה החובר, **האי** – מה שנשתדפה שדה זו, **משום** **לתף דידך** – משום
56 שמולך הרע גרם לך **הוא**, **דהא** – שהרי **משדפון** **כל שדותיך**, ולכן בדין
57 הוא שתפסיד מנך, ואנכה לך מדמי החכירה.

58 פושטת הגמרא את הספקי **מסתברא דאמר** ליה המחכיר לחובר, **אי** – אם
59 היו שדותי נשדפות רק **משום** **לתאי דדי** – שמזלי הרע גרם, **הנה משדפון**

60 **לי פורקא** – היה נשאר לי מעט קרקע שהתבואה הגדילה בה לא הייתה
61 נשדפת, **ברבתינו** (ירמיה מב ב) שאמרו שארית הפליטה שנשארו בארץ
62 ישראל לאחר חורבן בית המקדש הראשון והריגת גדליהו בן אחיקם, **כי**
63 **נשארינו מעט מהרבה**, ומבואר שגם כשמזלו של אדם גרם לו להנוק,
64 משאיר לו ה' מעט ממה שהיה לו, ובהכרח שמולך גרם לשדפון שדה זו,
65 ולכן אין החובר מנכה למחכיר מדמי החכירה.

66 ספק נוסף: **נשתדפו** **כל שדותיו של חובר**, ו**אשתדוף רבא דבאנא** –
67 ונשתדפו רוב שדות אותה בקעה שבה נמצא השדה שחבר, ו**אשתדוף נמי**
68 **הא בהדיהו** – וגם שדה זו שחבר נשתדפה עמו, **מאי**, **מי אמרין שבין**
69 **דאשתדוף רבא דבאנא** – שנשתדפו רוב שדות הבקעה, האם נחשב למכת
70 מדינה ו**מנבי** ליה החובר למחכיר את ההפסד מדמי חכירתו, או **דלמא**
71 **שבין דאשתדוף בולחו ארעתיא** – שנשתדפו כל קרקעותיו של החובר,
72 **מצי אמר** ליה המחכיר, איני חייב לשאת עמך בהפסד שהפסדת משדפון
73 שדה זו, כיון **משום** **לתף דידך** – המזל הרע שלך שגרם **הוא**, **דהא**
74 **משדפון** – שהרי רואים זאת בכך שנשתדפו **כל שדותיך**.

75 פושטת הגמרא את הספקי: **מסתברא דאמר** ליה המחכיר לחובר, **משום**
76 **לתאך הוא** – משום מולך הרע מה שנשתדפה השדה ולא מחמת מכת
77 המדינה, שהרי נשתדפו כל שדותיך.

78 שאלת הגמרא: **אמאי** – מדוע יכול לומר לו כך, הלא **הכא נמי נימא** ליה
79 – גם כאן יכול החובר להשיב לו כפי שאמרנו לעיל שיכול המחכיר להשיב
80 לחובר שנשתדפו כל שדותיו, **אי משום לתאי דדי הוא** – אם השדפון הוא
81 מחמת מזלי הרע שגרם, **הנה משדפון לי פורקא** – היה נשאר לי מעט שלא
82 היה נשדף, **דהנה מפינים בי** – משום שהיה מתקיים בי מה שאמרו שארית
83 הפליטה **כי נשארינו מעט מהרבה**, אלא ודאי מכת המדינה גרמה לשדפון
84 זה ועליך להפסיד.

85 משיבה הגמרא: אין החובר יכול לטעון כך למחכיר, **משום** **דאמר** ליה
86 המחכיר, **אי הנה תזית לאישתיורי לך מדי** – אם היית ראוי לכך שתשאר
87 לך שדה שלא נשדפה, לא הייתה נשארת לך שדה זו שחכרת, אלא **הנה**
88 **משדפון** **לך מרנפשה** – הייתה נשארת לך שדה משדופתך, אלא ודאי מכיון
89 שלא נשארה לך שדה כזו, ודאי מולך הרע גרם שינך ראוי לכך ועליך
90 להפסיד הכל, וממילא אם השדה שחכרת נשדפה משום שדה זו, ואני איני צריך
91 להפסיד מנך, אלא תשלם לי את כל דמי החכירה ותפסיד אתה לבדך.

92 הגמרא חוזרת למחלוקת לעיל (קה): מהי מכת מדינה, ומקשה על שתי
93 השיטות בזה: **מיתיבי** – הקשו בני הישיבה, על השיטות שמכת מדינה היא
94 שנשתדפו רוב שדות הבקעה או השדות שסביב, הרי שנינו במשנה (ערכין
95 כט), המוכר את שדהו בשעת היובל, אינו מותר לגאול אותה מן הקונה
96 בטרם תעבורנה שתי שנים מזמן שמכרה, שנאמר במוכר קרקע לחבירו
97 (ויקרא כה טו) **במספר שני תבואת ימך לך**, ואם **היתה** אחת משתי שנים
98 אלו **שנת שדפון וירקון**, או **שנת שביעית** שאסור לזרוע בה תבואה בארץ
99 ישראל, או **שני שנים** אלו **בשני אליו** שלא ירדו גשמים ולא גדלה
100 תבואה בעולם כלל (מלכים א' יז א-ז), אינו – אין זמן זה עולה לו מן **המנין**
101 של שתי השנים שאסור לגאול ממנו את השדה, אלא יש להמתין תקופה
102 נוספת כזמן זה, מפני שנאמר בפסוק **שני תבואות** דהיינו שנים שגדילה בהן
103 תבואה, ובשנים אלו לא גדלה תבואה כלל.

104 מדייקת הגמרא: **קתני** שאם היו שנות **שדפון וירקון** אינן עולות לו מן
105 המנין, והרי זה **דומיא** **השנים בשני אליו** – בדומה למה שכתוב אחר כך
106 שאם היו כשני אליו אינן עולות לו, ויש ללמוד מכך **שמה** – כשם **ששני**
107 **אליו** היו שנים **דלא היו** – שלא הייתה בהן **תבואה כלל**, אף **הכא נמי** –
108 גם שנים אלו של שדפון וירקון מדובר **דלא היו תבואה כלל**, דהיינו
109 שנתקלקלה התבואה בכל המקומות בעולם, ויש לדייק מכך, **אבל דאבא**
110 – אם הייתה בשנים אלו **תבואה** בשאר מקומות בעולם, אף שבבקעה שבה
111 נמצאת השדה או בשדות שסביבותיה לא היה תבואה, הדין הוא **דלמא**
112 ליה – עולות לו למנין השנים של החכירה, ולא **קאמרין** – ולא אומרים
113 **שכתב מדינה היא** מה שלא גדלה סביבות השדה, אלא מזלו של הלוקח
114 גרם לו כך ומשמים קנסוהו, ולא כשיטות המובאות לעיל בסוגייתנו שאף
115 במקרים אלו נקראת המכה מכת מדינה, ומנכה החובר את ההפסד למחכיר
116 מדמי החכירה.

117 מתרצת הגמרא: **אמר** **רב נתן** **בר יצחק**, אמנם בכל המקומות אומרים
118 שאף אם נתקלקלה התבואה בכל סביבות השדה נקראת מכת מדינה,
119 המשך בעמוד קיד

בבא מציעא. פרק תשיעי. – המקבל שדה מחבירו דף קו עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס פז רש"י

1 **מא**. מי אמרינן ארבע שדות ששביבותיה לא נשדפו או דלמא אמר ליה אילו הוי
2 זרועות תבואה אף הן נשדפו: **ורע אחר מא**. אם תמצא לומר אספתא לאו
3 הפסקה היא משום דלאו בכלל גזירת פורענות התבואה הוא דאמר ליה אילו
4 תבואה הווי איהו נמי אישתדוף ורע אחר מי הוי הפסקה: **ותגור אומר**. מה
5 שתבקש מן הוציר יעשה ואני לא בקשתי

6 מן השמים בתחילת השנה שיעליחני
7 בשעורים אלא בחטף: **כל שדוחיו**. בכל
8 מקום שהן: לתד. מנלה: **בולחו ארעתייהו**
9 ואפי' ישנן בבקעה אחרת: **היתה שנת**
10 **שדפון**. גבי מוכר בזמן שהיובל נהוג שאינו
11 מותר לו לגאול פחות משיש שנים תנן לה
12 בערכין דף כט: **או שנים בשני אלהו**
13 שלא ירדו גשמים: **אינו עולה לו מן**
14 **המנץ**. שתי שנים: **הא איכא תבואה**
15 **בדוכתא אחרית**. אע"ג דההוא באגא
16 אישתדוף אמרינן לתא דידיה (מגל דידיה)
17 גרם וסלקין ליה מגרע מדמים מה שמגיע
18 לשנה אחת כאלו היו בה פירות: **שיש בהן**
19 **תבואה**. בשום מקום בארץ: **אפקעתא**
20 **דמלכא**. המלך בשילו מלורעה ודרי היא
21 כמו שאינה ולא קראתה הכתוב לישראל
22 שנת תבואה: **אלא מעתה**. אי כמאן
23 דליתיה: **לא תעלה לו בגירוע**. מקדיש
24 שדהו ובא לפדותו שנתן לו הכתוב פדיון
25 בתחילת היובל החשוב שקל כסף (ויקרא כ)
26 ואם אחר היובל וחשב לו הכתוב וגו' ונגרע
27 מערכך (כס) שנים שעברו הוא מגרע מן
28 החשבון כמה שמגיע להם ונתן כמה
29 שמגיע לשנים הבאות וכוון דבשביעית
30 כמאן דליתנהו למח' הן נמנות לפחות את
31 הפדיון דתנן נתן סלע ופנדיון לשנים
32 הבאות שדור החשבון המגיע לכל שנה
33 בשאתה מחלק חמישים סלעים למיט' שנים
34 נמצאו שביעית מועילות לגרע הפדיון דאי
35 מדלית שבע שמישות ותחלק חמישים
36 שקלים למי"ב שנה מגיע לכל שנה קרוב
37 לסלע דינרי: **למשפוח ביה פירי**. הלכך
38 סלקא ליה דגבי פדיון שדה אחרת לא
39 התיב שני תבואות: **לא שנו**. אם מכת
40 מדינה היא מנכה לו: **אבל לא זרעה**
41 ואשתדוף רובא דבאגא לא מנכה ליה: **דכי**
42 **חנינא בן דוסא**. במסכת תענית:
פעם

31 **בר זבחה** שאני התם דאמר קרא במספר שני תבואות ימכר לך שנים שישי בהן תבואה בעולם
32 אמר ליה רב אשי לרב כהנא אלא מעתה שביעית תעלה לו מן המנץ דהא איכא תבואה
33 בחוצה לארץ אמר ליה שביעית אפקעתא דמלכא היא אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי
34 לרבינא אלא מעתה שביעית לא תעלה לו מן הגירוע אלמא תנן נתן סלע ופנדיון לשנה אמר
35 ליה שאני התם דחויא למישמחא בה פירי אמר שמואל לא שנו אלא שזרעה וצמחה ואכלה
36 חגב אבל לא זרעה כלל לא דאמר ליה אילו זרעה הווי מקיים בי לא יבשו בעת רעה ובימי
37 רעבון ישבעו מתיב רב ששת רועה שהיה רועה והניח עדרו ובא לעיר ובא זאב וטרף ובא ארי
38 ודרס אין אומרים אילו היה שם היה מציל אלא אומדין אותו אם יכול להציל חייב ואם לאו
39 פטור ואמאי נימא ליה אי הווי התם הווי מקיים בי גם את הארי גם (את) הדוב הכה עברך
40 משום דאמר ליה אי הווי חיות לאיתרחושי לך ניפא הווי איתרחושי לך ניפא כר' חנינא בן
41 דוסא דמתנין עיני דוכי פקרינהו ונימא ליה נהי דלניפא רבה לא הווי חוינא לניפא זוטא
חוינא

ברוך הוא תפלתו של זה שיעליח כל מה שזרעו אם לא שיעשה לו נס ולא קאמר לעיל הווי מקיים בי ותגור אומר וקימא

1 **מא**. מי אמרינן ארבע שדות ששביבותיה לא נשדפו או דלמא אמר ליה אילו הוי
2 זרועות תבואה אף הן נשדפו: **ורע אחר מא**. אם תמצא לומר אספתא לאו
3 הפסקה היא משום דלאו בכלל גזירת פורענות התבואה הוא דאמר ליה אילו
4 תבואה הווי איהו נמי אישתדוף ורע אחר מי הוי הפסקה: **ותגור אומר**. מה
5 שתבקש מן הוציר יעשה ואני לא בקשתי

6 מן השמים בתחילת השנה שיעליחני
7 בשעורים אלא בחטף: **כל שדוחיו**. בכל
8 מקום שהן: לתד. מנלה: **בולחו ארעתייהו**
9 ואפי' ישנן בבקעה אחרת: **היתה שנת**
10 **שדפון**. גבי מוכר בזמן שהיובל נהוג שאינו
11 מותר לו לגאול פחות משיש שנים תנן לה
12 בערכין דף כט: **או שנים בשני אלהו**
13 שלא ירדו גשמים: **אינו עולה לו מן**
14 **המנץ**. שתי שנים: **הא איכא תבואה**
15 **בדוכתא אחרית**. אע"ג דההוא באגא
16 אישתדוף אמרינן לתא דידיה (מגל דידיה)
17 גרם וסלקין ליה מגרע מדמים מה שמגיע
18 לשנה אחת כאלו היו בה פירות: **שיש בהן**
19 **תבואה**. בשום מקום בארץ: **אפקעתא**
20 **דמלכא**. המלך בשילו מלורעה ודרי היא
21 כמו שאינה ולא קראתה הכתוב לישראל
22 שנת תבואה: **אלא מעתה**. אי כמאן
23 דליתיה: **לא תעלה לו בגירוע**. מקדיש
24 שדהו ובא לפדותו שנתן לו הכתוב פדיון
25 בתחילת היובל החשוב שקל כסף (ויקרא כ)
26 ואם אחר היובל וחשב לו הכתוב וגו' ונגרע
27 מערכך (כס) שנים שעברו הוא מגרע מן
28 החשבון כמה שמגיע להם ונתן כמה
29 שמגיע לשנים הבאות וכוון דבשביעית
30 כמאן דליתנהו למח' הן נמנות לפחות את
31 הפדיון דתנן נתן סלע ופנדיון לשנים
32 הבאות שדור החשבון המגיע לכל שנה
33 בשאתה מחלק חמישים סלעים למיט' שנים
34 נמצאו שביעית מועילות לגרע הפדיון דאי
35 מדלית שבע שמישות ותחלק חמישים
36 שקלים למי"ב שנה מגיע לכל שנה קרוב
37 לסלע דינרי: **למשפוח ביה פירי**. הלכך
38 סלקא ליה דגבי פדיון שדה אחרת לא
39 התיב שני תבואות: **לא שנו**. אם מכת
40 מדינה היא מנכה לו: **אבל לא זרעה**
41 ואשתדוף רובא דבאגא לא מנכה ליה: **דכי**
42 **חנינא בן דוסא**. במסכת תענית:
פעם

31 **בר זבחה** שאני התם דאמר קרא במספר שני תבואות ימכר לך שנים שישי בהן תבואה בעולם
32 אמר ליה רב אשי לרב כהנא אלא מעתה שביעית תעלה לו מן המנץ דהא איכא תבואה
33 בחוצה לארץ אמר ליה שביעית אפקעתא דמלכא היא אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי
34 לרבינא אלא מעתה שביעית לא תעלה לו מן הגירוע אלמא תנן נתן סלע ופנדיון לשנה אמר
35 ליה שאני התם דחויא למישמחא בה פירי אמר שמואל לא שנו אלא שזרעה וצמחה ואכלה
36 חגב אבל לא זרעה כלל לא דאמר ליה אילו זרעה הווי מקיים בי לא יבשו בעת רעה ובימי
37 רעבון ישבעו מתיב רב ששת רועה שהיה רועה והניח עדרו ובא לעיר ובא זאב וטרף ובא ארי
38 ודרס אין אומרים אילו היה שם היה מציל אלא אומדין אותו אם יכול להציל חייב ואם לאו
39 פטור ואמאי נימא ליה אי הווי התם הווי מקיים בי גם את הארי גם (את) הדוב הכה עברך
40 משום דאמר ליה אי הווי חיות לאיתרחושי לך ניפא הווי איתרחושי לך ניפא כר' חנינא בן
41 דוסא דמתנין עיני דוכי פקרינהו ונימא ליה נהי דלניפא רבה לא הווי חוינא לניפא זוטא
חוינא

ברוך הוא תפלתו של זה שיעליח כל מה שזרעו אם לא שיעשה לו נס ולא קאמר לעיל הווי מקיים בי ותגור אומר וקימא

פח בבא מציעא. פרק תשיעי - המקבל שדה מחבירו דף קו עמוד ב - מתוך מהדורת טובי'ס תוספות

1 **פַּעַם רֵאשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה**. זרעה ואכלה חֲנֹב או נשדפה חוֹר וזרעה שנית ואם
2 אינו זרעה אינו מנכה לו אפילו היא מכת מדינה: **פְּלוּתָא דְרַבִּי וְרַשְׁבַּי** גבי
3 נשואה לראשון ומת לשני ומת במסכת יבמות: **מַצֵּי אָמַר לִיה פַּעַל הַקִּרְקַע**
4 **כָּל יוֹמֵי זְרַע וְזַע וְאוּל**. כלומר כל זמן ההירעה חוֹר זרעה שמא לא הגיע זמן:
5 **וְעַד אֵימָת**. הוי משך זמן ההירעה: **עַד זְמַן**
6 **דְּכִי אִתָּא אֲרִיסָא מַדְבְּרָא**. **מַדְבְּרָא** זכר ונכנס לבית
7 בזמן שכן גלילין ליכנס דהיינו גארח תשע
8 שעות ביום קרוב לסוף העשירית קיימא
9 כימה שהוא זכר טלה להדי רישיהו בראש
10 כל אדם דהיינו באמצע הקרקע שנגאח
11 לכל אדם כאילו הוא על ראשו והן הן
12 ימי אדר לפי שבגלגל קבועין בו שנים
13 עשר שנות וזהו סידור טיבת טיבת מעיק
14 גר"ד ולעולם ששה עולין וְשֵׁשֶׁה שוֹקְעִין
15 בְּנִסּוֹן לעולם בתחילת עלות השחר טלה
16 מתחיל לעלות ומאנים שוקע וב' שעות
17 המגול שוהה לעלות לאחר שתי שעות
18 העולה גמר עלייתו והשוקע גמר שיקועו
19 נמצא הששה עולים בשתיים עשרה שעות
20 ביום וְשֵׁשֶׁה בלילה כל ימי ניסן ראש
21 טלה מתחיל לעלות ובאֲייר שור ובניסן
22 תאומים וכן הסדר נמצא באדר מזל דגים
23 מתחיל לעלות בבוקר סוף ב' שעות טלה
24 מתחיל לעלות ולסוף ארבע גמר עלייתו
25 ושור עולה לסוף שש גמר שור עלייתו
26 ומתחיל תאומים לסוף ששמה גמר תאומים
27 ומתחיל סרטן ונמצא ראש טלה באמצע
28 שְׁהַרְי עברו שש שעות משתחיל ובשש
29 שעות ראשו מגיע לאמצע שְׁהַרְי מתחילת
30 עליית המגול עד תחילת שיקועו שנים עשר
31 שעות נמצא שמשעה שמתחיל לעלות עד
32 ו' שעות מגיע לאמצע הקרקע ולסוף שמה
33 שעות משעלה הוי זכר באמצע הקרקע
34 נמצא באדר זכר טלה בסוף שעה עשירית
35 באמצע הקרקע הוא זכרי אמרין במסכת
36 ברכות בפרק הרואה (דף כח) שכימה בזכר
37 טלה הוא: **חָצִי תַּשְׁרִי וְכֹל** שש תקופות
38 שהובטחו לזכר ובניו קמפרש: **קָצִיר**. בנגד
39 זרע זה בתחילת גְּמִימָה זה בתחילת התמנה
40 וקצץ בנגד חורף וחורף הוא חזקו וחורפו
41 של סתיו וימי צינה לשון (אויב כט) באשר
42 הייתי בימי חרפי חזקו ועיקרי קץ הוא
43 חזקו של יבש ועל שמייבשין באותו פרק
44 תמרים ותאנים לקציעות והן נקראין קץ
45 בדכתיב (משאל כ טו) הַלְחֵם וְהַקֶּץ לְאָבֹל
46 הַזְּעִרִים וגו' קור הוא סופו של סתיו וכן חום
47 סופו של שמש וכן כל אחד שני חדשים
48 י"ב חדשים לששה עתים: **מִתְחִילַת תַּשְׁרִי**.
49 מתחיל למנות שני חדשים בכל עת: **מֵאֵן**
50 **קָמִיָּקֵל**. במשך ימי הזרע למי שבא לאחר

1 **וְכִי־מָא** כימה להדי רישא. פי' בוקנט' דכימה זכר טלה כדאמר בבבבכות והי
2 (כח) ולא דק אלא אמרין התם דעש זכר טלה אלא שכימה סמוכה
3 לה ואומר הב לי בניי ומה שפי' בוקנט' דביים ראשון של אדר בסוף שעה
4 עשירית קיימא כימה באמצע הקרקע קשה דפועלים לא אנו מדבבא עד צאת
5 הובבבים כפי' ברש הפועלים (פלי דף טז)
6 וזו דבסוף ו' שעות הן עוד היים גזול ואין
7 נראין הובבבים וימשע שבא ליתן סימן
8 לאריסין להכיר שעה שבאו מן השדה
9 וזה דחוק לומר דה"ק ששששש שיקל לילה אז
10 וראין למפרע שבשעת הליכתן היתה
11 כימה להדי רישיהו ונגאח לפרש דאתו
12 אריסי מדבבא בתחילת הלילה וקיימא
13 כימה להדי רישיהו היינו בתחילת טלה
14 ואז קלה זמן הזרע והא דאמר בפ' כל
15 הקרבנות (מנחות דף פה. וסג ד"ט וורט) שהיו
16 זורעים קודם הפסח ע' יום וזהו המשך
17 יומי בתוך שבט התם שקרקע חשוכה היא
18 שזרעין בה לצורך העומר נמשך שם ימי
19 הזרע יותר א"נ דבתחילת שבט של חמה
20 הוא דקיימא כימה להדי רישיהו ואין
21 תחילת של שבט של חמה מתחיל ברוב
22 שנים יותר מע' יום לפני הפסח:
23 **שָׂדָא** ביה אספסתא ועבדא. לא היה
24 צריך למימר שדא ביה אספסתא דבלאו
25 הכי מצ' למימר אילו היה זרע אספסתא
26 היה עבדא אלא מעשה היה הכי
27 האי
28 **סְבָא** בזווי איסתבר נהר מלכא סבא אמת לקמיה דרבא אמר ליה נהר מלכא סבא לא עביד
29 דמיסבר מכת מדינה היא זיל נבי ליה אמרו ליה רבנן לרבא הא אגן תנן ר' יהודה אמר
30 אם קבלה הימנו במעות בין פד ובין פד אינו מנכה לו מן הכורו אמר להו לית דחש לה
31 לדר' יהודה: **מתני'** המקבל שדה מחבירו בעשרה פור חטים לשנה ולקתה נותן לו מתוכה
32 היו חמיה פות לא יאמר לו הרני לוקח מן השוק אלא נותן לו מתוכה: **גמ'** ההוא גבא
33 דקביל ארעא לאספסתא בכורי דשערי עבדא אספסתא וחרשה זרעה שערי ולקו הני שערי
34 שלחה רב חביבא מפורא דפרת לקמיה דרבינא כי האי גונא מאי כי לקתה נותן לו מתוכה
35 דמי או לא אמר ליה מי דמי התם לא עבדא ארעא שליחותא דמרה הכא עבדא ארעא
36 שליחותא דמרה ההוא גבא דקבל פודם מהכריה בעשר דני המרא תקוף ההוא המרא סבר
37 רב כהנא למימר היינו מתני' לקתה נותן לו מתוכה אמר ליה רב אשי מי דמי התם לא עבדא
38 ארעא שליחותא הכא עבדא ארעא שליחותא ומודה רב אשי בעיניו כדכדום ובשדה שלקתה
39 בעומריה: **מתני'** המקבל שדה מחבירו לזרעה שעורים לא יזרעה חטים חטים יזרעה
40 שעורים רשב"ג אוסר תבואה לא יזרעה קמנית קמנית יזרעה תבואה ורשב"ג אוסר: **גמ'**
41 א"ר הסדא מ"ט דרשב"ג דכתיב שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא
42 בפהם לשון תרמית מיתבי מנבת פורים לפורים ואין מדקדקין בדבר ואין העני רשאי ליקח
43 מהן וזרעה לסנדלו אא"כ התנה במעמד אנשי העיר דברי רבי יעקב שאמר משום ר"מ רשב"ג
44 מיקל

1 זרועותיה: ר"ש. שמה מן מרחשון ואמר מרחשון וכסלו זרע: **בְּחֶרְפִי**. חסין ושיפון מרחשון
2 (כמסכת ח) ויכסרו מעינות תהום. נסתמה וליכתו שעבבוהו העליונים העליונים הסיבבוהו דרך אחרת ואין זרע מצליח אלא בקרקע נרצבת בארץ לחה: **מכת כדניה**.
3 לא עליו לבדו עברה ולאסוקי אדעמיה נמי לא היה ליה דלא הוי עביד למיסתבר: **מתני'** ולקתה. שהיו חסין שדופות וגם בחושות הן בחבירות הוצרכה לשנותה
4 ולא בקבלנות דאי בקבלנות פשיטא דכל אחד זוכה ומתחייב בחלקו: **גמ'** עבדא אספסתא. היא נקצרת לשלשים יום כדאמר בריש ח"ה (פ"ב כח) וחוֹר זרעה
5 שעורים: **עבדא ארעא שליחותא**. בעליה לא חכרה אלא לאספסתא ואילו זרע לה אספסתא ואילו היה מצליח והוא פסק עמו לימח שעורין מן השוק: **פְּרִדְיָהָא**.
6 פרס תקוף. החמין: **עבדא ארעא שליחותא**. העניים לא לקו אלא משנעשה יין בחביותיו בביתו לקה ואמר בגבא בתרא (דף טו) תמרא אכתפא דגבכא שזור זה
7 קונהו מהו טוב ומגולו גורם להחמין: **עָנְבִי דְבֵדוּם**. ענבים שהתלעבו: **בעומריה**. בעון שטחוח ליבש בימות הקץ דכל וזמן זה עוין צריכין לקרקע וכן הענבים
8 שהתלעבו בין צציר לדריכה ובגון דלא אצרו יותר מן הממנה: **מתני'** המקבל שדה לזרעה שעורים. ובחבירות כך וכך חסין או שעורים או מעות: **לא יזרעה**
9 חמין. שהחטין מבחישות את הקרקע יותר מן השעורין והא לא מיתקומא אלא בחבירות דאי בקבלנות הא אמרין תיבחוש ארעא ולא ליבחוש מרה וזרי הוא
10 נהנה בשניו של זה: ורְבִן שָׁמְעוֹן בֶּן גְּמַלְיָא אוסר. וטעמא מפרש בגמרא: **תבואה לא יזרעה קמנית**. שהקמנית מבחשת הקרקע יותר מן התבואה: **גמ'**
11 מיקל

60 התמרים והתאנים, והתקופה של הַחֲצִי השני מחדש אַב, וכל חודש אֶלּוּל,
 61 וְחֲצִי הראשון מחדש תְּשֻׁרִי, הם ימי החום, שאו החום קשה יותר מימי
 62 הקיץ, וגם בו לא זורעים ולא לוקטים כלום. רַבִּי יְהוּדָה מוֹנֵה את תחילת
 63 תקופת השנה פְּחוּדֵי תְּשֻׁרִי, דהיינו שתשרי ומרחשון הם ימי הזרע, כסליו
 64 וטבת הם ימי החורף, שבת ואדר הם ימי הקור, ניסן ואייר הם ימי הקציר,
 65 סיון ותמוז הם ימי הקיץ, ואב ואלול הם ימי החום. רַבִּי שְׁמַעוֹן מוֹנֵה את
 66 תחילת תקופת השנה פְּחוּדֵי מַרְחֶשֶׁן, דהיינו שמרחשון וכסליו הם ימי
 67 הזרע, טבת ושבת הם ימי החורף, אדר וניסן הם ימי הקור, אייר וסיון הם ימי
 68 הקציר, תמוז ואב הם ימי הקיץ, ואלול ותשרי הם ימי החום.
 69 מבאר הגמרא את הקושיא: מֵאַן מִיִּקְלָה בְּבוֹלָהּ – מי הוא התנא בברייתא
 70 המיקל מכולם למי שרצה לאחר זריעתו עד לסוף ימי הזרע, הלא הוא
 71 רַבִּי שְׁמַעוֹן שאמר שימי הזרע הם עד סוף חודש כסליו, ואילו רבי יהודה
 72 סבר שעד סוף מרחשון ורבי מאיר עד חצי כסליו, שהם קודם לכן, וְאֵיךְ התנא
 73 המיקל ביותר בּוֹלֵי הָאֵי לֹא קָאָמְרַ – לא אמר שסוף ימי הזרע הם בזמן
 74 שאמר רב פפא, שיוצא לפי החשבון תחילת חודש אדר, שהוא יותר משני
 75 חדשים לאחר הזמן המאוחר ביותר.

76 מתרצת הגמרא: לֹא קָאָמְרַ מהברייתא על רב פפא, הָאֵ – הברייתא דיברה
 77 במקרה דְּקַבְּלָה הוֹרַע לְשָׁדֵה מִיְּנִיָּה – מבעליה כדי לזרעה בְּחֶרְפֵי – במיני
 78 תבואה שצריך לזרעם מוקדם יותר בתחילת החורף, כגון חֲטִיטִים ושיפון,
 79 וימי הזרע שלהם אכן מסתיימים לשיטה המאוחרת ביותר בסוף חודש
 80 כסליו, וְהָאֵ – רב פפא דיבר במקרה דְּקַבְּלָה הוֹרַע לְשָׁדֵה מִיְּנִיָּה – מן
 81 המחזיר כדי לזרעה בְּחֶרְפֵי – במיני תבואה כגון שעורים, וכן קטניות.
 82 שאפשר לזרעם מאוחר יותר בסוף החורף, וימי הזרע שלהם מסתיימים רק
 83 באדר:

84 שנינו במשנתנו: רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אִם קָבְּלָה מִמֶּנּוּ בְּמַעוֹת בֵּין כַּךְ וּבֵין
 85 כַּךְ אִינוּ מִנְכֵה לּוּ מַחְבֵּרָה:

86 הגמרא מביאה מעשה שרינו היה תלוי אם הלכה כרבי יהודה בענין זה או
 87 לא: הָהוּא גִבְרָא דְּקָבִיל אֲרַעָא לְמִזְרְעָה קְהוּ תוּמִי – שקיבל קרקע
 88 בחכירות כדי לזרוע בה שומים, והיתה הקרקע אֲנֻדָּא דְּנְהָר מְלִכָא סְבָא –
 89 על שפת נהר הקרוי 'נהר המלך חוקן', וקבלה בְּזוּזֵי – נמורת מעות ששילם
 90 בדמי החכירה. לבסוף אִיסְתַּכַּר נְהָר מְלִכָא סְבָא – נסתמה הליכת מימיו
 91 של הנהר הקרוי 'נהר המלך חוקן', והלכו המים לדרך אחרת, ולכן לא
 92 הצליחה זריעת השדות שעל שפת הנהר. אָתָּא לְמִיָּה דְּרַבָּא – בא החוכר
 93 לפני רבא, לשאלו אם צריך הוא להפסיד מכך, או שנחשב מכת מדינה
 94 ויכול לנכות ההפסד למחכיר. אָמַר לֵיהּ רַבָּא לְחוּכְר, נְהָר מְלִכָא סְבָא לֹא
 95 עָבִיד דְּמִסְכַּר – אינו רגיל להסתם, ואם כן לא עלה בדעתך כן כשחכרת
 96 את השדה, ולכן מַכַּת מְרִינָה הִיא, שהרי נפסדו כל השדות שבשפת הנהר,
 97 ולכן וַיֵּל נָבִי לֵיהּ – לך ונכה את ההפסד שנגרם לך מכך למחכיר מדמי
 98 החכירה. אָמְרוּ לֵיהּ רַבִּינָן דְּרַבָּא, הָא אֲנֵן תַּנָּן – הרי אנו שנינו במשנה
 99 שְׂרָבִי יְהוּדָה אָמַר, אִם קָבְּלָה הִמְנֵנוּ הוֹכֵר בְּמַעוֹת, בֵּין כַּךְ וּבֵין כַּךְ אִינוּ
 100 מְנַכֵּה לּוּ מִן דְּמִי תְּכַוְרוּ, כיון שעל המעות לא גזרה מכת המדינה, וממילא
 101 אין המחזיר צריך להפסיד, ואם כן כיון שבמקרה זה קיבל החוכר את
 102 השדה תמורת מעות בדמי החכירה, צריך לשלמן לשחכיר אף שהפסיד.
 103 אָמַר לְהוּ רַבָּא לְחַכְמַי, לִית דְּחָשׁ לָהּ – אין מי שחושש להלכה דְּרַבִּי
 104 יְהוּדָה, אלא כולם פוסקים כתנא קמא, שכשהיא מכת מדינה, מנכה החוכר
 105 למחכיר אף כשחכר ממנו במעות:

משנה

106 הַמְּקַבֵּל עֲרָה מִחְבִּירוֹ בְּחִכְרוֹת פְּתוּמָה לְעֶשְׂרָה מִידוֹת שֶׁל פּוֹר הַחַיִּים
 107 שֵׁית לּוּ מִמָּה שֶׁתְּצַמִּיחַ הַשָּׂדֶה לְמִשְׁךְ שָׁנָה, וְלִקְחָתָה הַשָּׂדֶה, שֶׁהִיוּ חֲחִטִּים
 108 שֶׁצִּמְחוּ בָּהּ שְׂדוּפוֹת וּכְחוֹשׁוֹת, נוֹתֵן לוֹ הוֹכֵר לְמַחְכִּיר אֶת חֲחִטִּים שֶׁהִתְנֵן
 109 מִתּוֹכָהּ – מהתבואה שגדלה בשדה זו, אף שלא צמחו כראוי, ואינו יכול
 110 לתבוע ממנו שיתן לו חטטים יפות אחרות מן השוק. וכן הדין אם קרה
 111 להיפך, שאם הָיוּ חֲחִטִּיהֶן שֶׁל הַשָּׂדֶה יְפוֹת מִן הַרְגִיל, לֹא יֵאמָר לוֹ הוֹכֵר
 112 לְמַחְכִּיר, הָרִיעִי לִקְחָתָה חֲחִטִּים רְגִילוֹת מִן הַשּׁוּק וְנוֹתֵן לָךְ, אֲלֵא נוֹתֵן לוֹ אֶת
 113 חֲחִטִּים הַיְּפוֹת מִתּוֹכָהּ:

גמרא

114 הגמרא מביאה מעשה בענין שדה שלקתה, ודנה האם דינו כדין המשנה:
 115 המחשך בעמוד פב

1 הַחֲחִיטִּים – אני ראוי לנס קטן יותר שהיית מתגבר על חיות הטרף, ועדיין קשה
 2 לפי שמואל שבעל השדה יכול לטעון שהיה מצליח בזריעת שדהו אף שרוב
 3 השדות נתקלקלו, מדוע גם כאן אין בעל הבהמות יכול לטעון לרועה שהיה
 4 ראוי לנס קטן יותר, ויתחייב הרועה באונס. ונשאלת הגמרא בְּשֵׁנִיא.
 5 הגמרא מביאה שתי ברייתות החולקות, עד כמה פעמים חייב החוכר
 6 שנשדפה התבואה שבשדהו לחזור ולזרעה, וכל זמן שלא קיים את חיובו
 7 אינו מנכה מדמי החכירה אף במכת מדינה: הַגִּי תְּרָא – שנינו בברייתא
 8 אחת, פְּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה זוֹרְעָה לְתַבּוּאָה, כלומר אף אם זרע את
 9 התבואה פעם אחת וצמחה ונשדפה, אינו מנכה ההפסד מדמי החכירה אף
 10 אם השדפון הוא מכת מדינה, אלא זורע את התבואה פעם שנייה, וּבְפַעַם
 11 הַשְּׁלִישִׁית, כלומר אם גם לאחר הזריעה השנייה נשדפה התבואה שצמחה,
 12 אִינוּ זוֹרְעָה שׁוּב, אלא מנכה ההפסד מדמי החכירה. וְתִנְיָא אִידָךְ –
 13 ובברייתא אחרת שנינו, שגם בפעם הַשְּׁלִישִׁית זוֹרְעָה לְתַבּוּאָה לאחר
 14 שנשדפה בפעם השנייה, ורק בפעם הרביעית אִינוּ זוֹרְעָה לאחר שנשדפה
 15 בפעם השלישית, אלא מנכה למחכיר את ההפסד מדמי החכירה. ולכאורה
 16 קשה סתירת שתי הברייתות, האם צריך לזרוע את התבואה בפעם
 17 השלישית, או שכבר לאחר הפעם השנייה שנשדפה התבואה שזרע מנכה
 18 ההפסד מדמי החכירה.

19 מיישבת הגמרא: לֹא קָאָמְרַ סתירה זו, הָאֵ – הברייתא הראשונה האומרת
 20 שכבר לאחר שנשדפה התבואה שתי פעמים אינו זורעה שוב אלא מנכה
 21 ההפסד מדמי החכירה, נשנתה בְּשֵׁיטַל רַבִּי שֶׁתַּבְּאֵר לַהֲלֵךְ, וְהָאֵ –
 22 הברייתא השנייה שרק לאחר שנשדפה שלש פעמים אינו זורעה שוב,
 23 נשנתה בְּשֵׁיטַל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁתַּבְּאֵר לַהֲלֵךְ. מבאר הגמרא
 24 את השיטות, הָאֵ – הברייתא הראשונה נשנתה בְּרַבִּי דְּאָמַר דְּתַרִּי וַיִּמְנִי
 25 הָיוּ – שכבר בשתי פעמים שקרה דבר נחשב לְחֻקָּה שכך יקרה גם בפעמים
 26 הבאות, וְהָאֵ – הברייתא השנייה נשנתה בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דְּאָמַר
 27 בְּתַלְתֵּי וַיִּמְנִי הָיוּ – שרק כשקרה הדבר שלש פעמים נחשב לְחֻקָּה שיקרה
 28 כך בפעמים הבאות.

29 הגמרא מביאה תנאי נוסף לדין המבואר במשנה, שאם זרע תבואה ואכלה
 30 חגב או נשדפה והיתה זו מכת מדינה מנכה ההפסד מדמי החכירה: אָמַר
 31 רִישׁ לְקִישֵׁי, לֹא שָׁנוּ בְּמִשְׁנֵה שִׁיבּוּל לְנִכּוֹת לְמַחְכִּיר מִדְּמֵי חֲחִכְרוֹ, אֲלֵא רַק
 32 כְּשֶׁזְרָעָה לְתַבּוּאָה וְצִמְחָה, וְאֲכָלָה חֲגָב או נשדפה, אֲכָל זְרָעָה וְלֹא צִמְחָה
 33 כלל, אינו מנכה למחכיר מדמי החכירה, משום שְׂמַצֵּי אָמַר לֵיהּ – יכול
 34 לומר לו בְּעַל תְּקַרְקַע, בָּל יָמֵי הַזְרַע שִׁיבּוּאֵר וּזְמַנָּה לַהֲלֵךְ וְרַעָא לֵהּ וְאוּל
 35 – זרע את התבואה שוב ושוב עד שתצמח, שאולי לא הגיע עדיין זמן הראוי
 36 לזריעה, וְעַד אֵימַת הם ימי הזרע, שבהם צריך החוכר לנסות לזרוע את
 37 התבואה שוב. אָמַר רַב פַּפָּא, עַד הַזְמַן דְּאָתוּ אַרְיִסֵי מְדַבְּרָא – שבו ישבו
 38 האריסים מעבודתם בשדה, והיינו בסוף השעה העשירית מעלות השחר,
 39 וְבִאוּתָה שַׁעָה קְרִימָא בְּיָמָה אַרְיִישִׁיחוּ – עומד הכוכב ששמו 'כימה' מעל
 40 ראשיהם, כלומר באמצע הרקיע, והזמן שבו עומד 'כימה' באמצע הרקיע
 41 בסוף השעה העשירית מעלות השחר, חל בתחילת חודש אדר, ועד אז הם
 42 ימי הזרע.

43 הגמרא מקשה על דברי רב פפא בענין הזמן של סוף ימי הזרע: מִיְּתִיבִי.
 44 שנינו בברייתא, שה' הבטיח לנח ובניו לאחר המבול, שכל תקופת השנה
 45 לא ישבותו מלשמש בתקופתם, והם זרע וקציר, קור וחום, קיץ וחורף
 46 (בראשית ח כב), ונחלקו התנאים מאימתי מתחילות תקופות אלו. רַבִּי
 47 שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מְשׁוּם רַבִּי מְאִיר אָמַר, וְכֵן הָיָה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מְנַסָּא
 48 אָמַר בְּרַבְרִיו, תקופות השנה מתחילות מחציו השני של חודש תשרי,
 49 ונמצא שמכך התקופה הוא הַחֲצִי השני מחדש תְּשֻׁרִי, וכל חודש מַרְחֶשֶׁן,
 50 וְחֲצִי הראשון מחדש כְּסֵלִיו, והם ימי הַזְרַע, שאז זורעים את רוב מיני
 51 הזרעים, והתקופה של הַחֲצִי השני מחדש כְּסֵלִיו, וכל חודש מַבְּתָי, וְחֲצִי
 52 הראשון מחדש שְׁבָט, הם ימי החורף, שאז זורעים את הדברים הממחרים
 53 להתבשל וצריכים תקופה קצרה יותר לזריעתם, והתקופה של הַחֲצִי השני
 54 מחדש שְׁבָט, וכל חודש אָדָר, וְחֲצִי הראשון מחדש נִיסָן, הם ימי הקור,
 55 שהקור בו קשה מן החורף ואין זורעים בו כלום, והתקופה של הַחֲצִי השני
 56 מחדש נִיסָן, וכל חודש אֲבִיר, וְחֲצִי הראשון מחדש סִיוֹן, הם ימי הקציר,
 57 שאז קוצרים את התבואה ושאר הפירות שגדלו בשדה, והתקופה של הַחֲצִי
 58 השני מחדש סִיוֹן, וכל חודש תַּמּוּז, וְחֲצִי הראשון מחדש אָב, הם ימי
 59 הַקֵּץ, שהעולם חם ויבש מאוד, ואז לוקטים התבואה והפירות ומייבשים

לבעלי אותה שדה. ושמואל אמר, שבאופן זה שאילן עומד על הגבול, אף
 ששורשיו נוטים לאחת מן השדות, חולקין בעלי שתי השדות ביניהם את
 פירות האילן.
 הגמרא מקשה על שיטת רב: מיתבי, שנינו בברייתא, אילן העומד על
 המיצר – הגבול שבין שתי שדות, יחולקו בעלי השדות בפירות האילן.
 תיובתא דרב – הרי זו קושיא על רב, שלדבריו הדין במקרה זה שרואים
 להיכן נוטים השורשים, והפירות שייכים רק לבעלי השדה שאליה נוטים.
 מתרצת הגמרא: תרנמא שמואל אליבא דרב – ביאר שמואל את הברייתא
 לשיטת רב, שמדברת באילן הממלא את כל המיצר פולו, ושורשיו נוטים
 לשתי השדות בשוה, ולכן אמרה הברייתא שיהולקו בעלי השדה בפירות
 האילן.
 שואלת הגמרא: אי הכי, מאי למימרא – מדוע צריך לומר זאת, הרי זה
 דבר מובן מאליו שכשאינן נוטה לשתי שדות, פירותיו שייכים לבעלי שתי
 השדות. משיבה הגמרא: לא צריכא – לא היתה צריכה הברייתא לחדש
 דין זה, אלא מפני שמדובר דתלי מוניה לחד גיסא שאף ששורשיו נוטים
 לשתי השדות מכל מקום כל משא פירותיו וענפיו נוטה לאחת מן השדות.
 וחדשה הברייתא שאף על פי כן חולקים בעלי השדה בפירות האילן בשוה.
 שבה הגמרא ושואלת: ואפתי – ועדיין צריך ביאור מאי למימרא – מדוע
 היתה צריכה הברייתא לומר זאת גם במקרה זה, הלא דבר פשוט הוא
 שיהולקו אף אם משא הפירות והענפים נוטה לשדה אחת. מבארת הגמרא
 את החדוש: מהו דתימא – היה אפשר לומר דאמר ליה – שיכול לומר
 בעל השדה שאליה נוטה משא הפירות והענפים, פלוג הכי – תחלק כך
 את האילן, כלומר לאורך הגבול שבין שדותינו, ואז נמצא שכל הפירות
 שייכים לי, ולכן קא משמע לן – השמיעה לנו הברייתא, דאמר ליה –
 שיכול להשיב לו בעל השדה השניה, מאי חזית דפלת הכי – מה ראית
 שחילקת את האילן לאורך הגבול, כך שהפירות יהיו שייכים רק לך, פלוג
 הכי – חלק את האילן לרוחבו, כך שהפירות יהיו שייכים לשנינו ויתחלקו
 בינינו.
 מאמר נוסף שאמר רב יהודה לרבין בר רב נחמן: אמר ליה רב יהודה לרבין
 בר רב נחמן, רבין אחי, לא תבין ארעא דסמיכא למתא – אל תקנה
 קרקע הסמוכה לעיר כדי שתזרע בה שדר, כיון שהאנשים שבעיר רואים
 אותה תמיד, ויש חשש שמא יתנו בה עין רעה. דאמר רבי אבהו דאמר רב
 הויןא אמר רב, אסור לו לאדם שייעמוד על – בסמוך לשדה חבירו בשעה
 שהתבואה שבה עומדת בקמותיה, שמא יתן בה עין רעה ויפסידנה.
 מקשה הגמרא: איני, והא אשכחניהו רבי אבהו לתלמידיה דרב – והרי
 כשפגש רבי אבהו את תלמידי רב אמר להו, מאי אמר רב בהני קראי –
 מה דרש רב בפסוקים אלו (דברים כח ג, ו) 'ברוך אתה בעיר וברוך אתה
 בשדה', 'ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך'. ואמרו ליה תלמידי רב
 לרבי אבהו, הכי אמר רב – כך דרש רב, 'ברוך אתה בעיר' הכוונה לברכה
 שהיא ביותד סמוך לבית הפנסת, כדי שיהא ביתך סמוך למקום שה' נמצא
 בו, ומה שכתוב 'ברוך אתה בשדה' הכוונה היא שיהו נכסיו דהיינו
 שדותיך קרובים לעיר, ולא תצטרך לטרוח הריחה מרובה להביא מן
 פירות, ומה שכתוב 'ברוך אתה בבואך' הכוונה היא שלא תצטרך
 כשהמציא אשתך כשהיא במקום שמה היא נדה, בשעת ביאתך מן הדרך,
 אלא תהא טהורה, ומה שכתוב 'ברוך אתה בצאתך' כוונת הברכה שיהו
 צאצאי מעיר – בניך במותך, בתורה, בעושר ובכבוד.
 ואמר להו רבי אבהו לתלמידי רב, רבי יוחנן לא אמר הכי – לא דרש
 פסוקים אלו כפי שדרש רב, אלא דרש פסוקים אלו כך, מה שכתוב 'ברוך
 אתה בעיר' הכוונה היא שיהא בית הפנסת סמוך לשולחןך כלומר סמוך
 לביתך, ולא תצטרך להרחיק לבית הכסא שבשדות כדי להפנות, ועל ידי
 כך לא תבוא לחשש מחלה. אבל בית הפנסת לא סביר רבי יוחנן שאין זו
 מעלה שהוא קרוב לביתו של אדם, רבי יוחנן סבר כן לפי מעמיה, דאמר
 (סוטה רב) ששכר פסיעות יאן לרדם המטריח עצמו ללכת לבית הכנסת
 שהוא רחוק ממנו, ונמצא שיש ברכה במה שבית הכנסת קרוב לביתו.
 וביאור המשך הפסוקים לרבי יוחנן הוא כך: מה שכתוב 'ברוך אתה בשדה'
 הכוונה היא שיהו נכסיו משולשין – שיהיו שדותיך מחולקים לשלושה מיני
 זרעים, שליש מהן יהיו זרעים בתבואה, ושלש פותים, ושלש גפנים,
 כדי שגם אם ילקה אחד מן מינים אלו או שנים, ישאר המין השלישי
 לפליטה. ומה שכתוב 'ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך', ביאור
 המשך עמוד קיג

מיקל, שאף אם לא התנה במעמד אנשי העיר, שישתמש עם הכסף לצורך
 התקנת רצועה לסנדלו, מותר לו לעשות כן, משום שאין אדם מקפיד בדבר
 שאינו חסר. ומוכח שלא כביאור רב חסדא בדעת רבן שמעון בן גמליאל
 שאדם מקפיד שהשני לא ירמזהו אף כשאין לו הפסד בכך.
 לכן מבארת הגמרא טעם אחר בדברי רבן שמעון בן גמליאל: אלא אמר
 אבבי, מעמא דרבן שמעון בן גמליאל שאסר לזרוע מין אחר ממה שפסק
 עם חבירו, הוא כפי מאמרו דמר – של רבה בר נחמני, דאמר מר, האי
 מאן דניחא ליה דתתבור ארעיה – הרוצה שתהא שדה בורה, ולא
 תצמח, לירעה שתא חפי ושתא שערי – יזרענה שלא כפי הסדר, אלא
 שנה אחת זרע חטים ובשנה הבאה כנענים, או שתא שתי ושתא ערב –
 שנה אחת בסדר של שתי, שנה ממורח למערב, ובשנה הבאה בסדר של
 ערב, מצפון לדרום, שהשינוי בסדר הזריעה מוזק לקרקע. ומטעם זה אסר
 רשב"ג לשנות ממה שפסק עמו בעל השדה, כיון שיש חשש שמא בשנה
 הקודמת זרע בה בעליה דרוקא אותו מין שפסק עמו, ואם זרע בה מין אחר
 נמצא מקלקלה.
 מבארת הגמרא: ולא אמרן שהזרוע מין אחר ממה שזרוע בשנה הקודמת
 הרי הוא מקלקל את השדה, אלא דלא קריב ותני – שלא חרש לאחר
 הקצירה של המין הראשון, ושנה לחרוש בה שוב קודם זריעת המין השני,
 אבל אם קריב ותני, לית לן בה – אין לנו לאסור לזרוע מין אחר:
 שנינו במשנה: אם פסק עמו לזרוע תבואה לא יזרענה קמנית [וכו'], ואם
 פסק עמו לזרוע קטנית יזרענה תבואה: מתיני ליה רב יהודה לרבין בדברי
 המשנה 'אם פסק עמו לזרוע תבואה יזרענה קמנית', להיפך מהכתוב
 לפנינו. אמר ליה רבין, והא אנן מני תבואה לא יזרענה קמנית, אמר
 ליה רב יהודה, לא קשיא, הא – מה ששניתני שמותר לשנות מתבואה
 לקטנית, הוא לך, בני בבל, שהקרקע בארצנו טובענית ומלאה ביצות עקב
 היותה עמוקה ומלאה מים, וממילא איך חשש שתיכחש אם זרע בה קטנית,
 ולכן יכול לשנות ולזרוע אף קטנית כשפסק עמו לזרוע תבואה, והא – מה
 שכתוב במשנה שלפנינו שאסור לשנות מתבואה לקטנית הוא להו, לבני
 ארץ ישראל, שהקרקע בארצם יבשה כיון שהיא במקום הרים, וממילא יש
 לחשוש שהקרקע ראויה רק לזריעת תבואה ולא לזריעת קטנית
 שתכחישה, ולכן אסור לחזר לשנות ולזרוע קטנית כשפסק עמו בעל
 הקרקע לזרוע עין תבואה.
 דין נוסף שאמר רב יהודה לרבין: אמר ליה רב יהודה לרבין בר נחמן,
 רבין אחי, הני תתלי רבי ביתא – שחלים אלו הגדלים בערוגות הפשתן
 בין גידוליה, אין בהן משום גול אם תולשם אדם אחר ממקומם, שכיון
 שהם מזיקים לפשתן והנוק מרובה על דמיהם, וכיון שיש לעוקרם משם,
 אין בעליהם מקפידים אם אחר עוקרם, אבל אם הם עומדות על הגבולין
 שבין ערוגות הפשתן ולא בערוגה ממש, ואינם מפסידים הפשתן, מקפידים
 בעליהם שלא יעקרום ויש בהן משום גול, ואם עמדו שם השחלים זמן
 רב עד גמר גידולם וכבר הוקשו לזרוע השחלים ונגמר גידולם, ואין
 עקירתם מעלת לבעל הפשתן להשיב פשתנו, באופן זה אפילו רבי
 ביתא נמי – אף הגדלים בתוך ערוגות הפשתן, יש בהם משום גול. מאי
 מעמא משום דמאי דאפסיד אפסיד – מה שהפסיד בעל הפשתן בגדילתם
 כבר הפסיד, ומעתה אין עקירתם מועילה, אלא רק מפסיד בכך את
 השחלים עצמם, ולכן אסור.
 דין נוסף שאמר רב יהודה לרבין: אמר ליה רב יהודה לרבין בר נחמן,
 רבין אחי, הני דילי – יש אילנות הגדלות בשדה שלי, שפירותיהם דילך –
 שלך, כיון ששני סמוכה לשך ושורשי אילנותי הסמוכים לשך נוטים
 אליה ויונקים ממנה, ודילך – ויש אילנות הגדלות בשך, שפירותיהם דילי
 – שלי, כיון שיש משורשי אילנותיך הנוטים לשדי ויונקים ממנה, וההלכה
 בזה היא כפי שנהוג –[נהגו בני מצרא – בעלי שתי שדות הסמוכות
 בגבולותיהן זו לזו, שהאילן הנוטה – ששורשיו נוטים לכאן – לאחת מן
 השדות, פירותיו שייכים לכאן – לבעלי אותה שדה, והאילן הנוטה –
 ששורשיו נוטים לכאן – לשדה השניה, פירותיו שייכים לכאן – לבעלי
 אותה שדה.
 הגמרא מביאה מחלוקת בענין זה: דאיתמר, אילן העומד על המיצר –
 הגבול שבין שתי שדות, אמר רב, האילן הנוטה – ששורשיו נוטים לכאן –
 לאחת מן השדות, פירותיו שייכים לכאן – לבעלי אותה שדה, והאילן
 הנוטה – ששורשיו נוטים לכאן – לשדה השניה, פירותיו שייכים לכאן –

בבא מציעא. פרק תשיעי - המוקבל שדה מחבירו דף קז עמוד א - מתוך מהדורת טובי'ס צא

רש"י

תוספות

מיקל. אע"ג דמשני לא סבר דמקפיד איניש מידי דלא חסר בה: דאמר מר. רבה
בר נחמני רביה דאביי דרבה גידלו בביתו: דתתפור. שתעשה בורה שלא יצמחו
זרעוניה: לזרע [שתא] חסין וכו'. ה"נ פסק עמו חסין שמא הוא זרעה חסין בשנה
רשעבריה ואם זרענה זה שעורין נמצא זה מקלקלה: דלא פריב ותני. תרשה
לאחר קצירה ושינה בשעת הזרע: מתני לה
רב יהודה לרבין. במתני תבואה זרענה
קטנית: הא לן והא להו. מתני בא"י קאי
שהיא מקום הרים ואיכא למיחש לבחשא
דארעא אנו השתא בבבל קיימינן שהיא
מצולה וטבועה בבגעי המים ולכא למיחש
לבחשא דארעא הלך המונה בכל מקום
שרצה מקטנית לתבואה ומתבואה לקטנית
ור"ש אוסר בדאמרו: תחלי דבי ביתנא.
שחלים שקורין ברישין הגדולים בין הפשתן:
אין בהם משום גזל. לכל הבא ועוקרו לפי
שהוא משביח את הבעלים שמפסידים
פשתן יותר על דמיה: ואם עומדת על
גבול הערוגה שאין עומדין בתוכה: יש
בהם משום גזל. דלא מפסדי: הויקשו
לזרע. אותן שחלים שעמדו בפשתן זמין
רבים עד שנגמר גידוליהן. שוב אין עוקרותן
מועלת לפשתן ויש בהם משום גזל: דיילי
דיילך דיילך דיילך. יש באילנותי שהפירות
שלך ובאילנותיה שהפירות שלי ששדותינו
זו לזו סמוכות והמזרים גבוהים ואילנות
נטועין בהם יש מהן שנטועין בשלי ששרשיתן
כפפו ונטו כולן לתוך שדך ויזנקים משלך
ויש בשלך שנטועין לתוך שלי ויזנקים
מארצי: ונתנו בני מצרא וכו' נוטה לבא
ולכאן. נטען שרשי שלדה זו הפירות שלו:
בממלא כל המצור. שנטוען שרשין לבא
ולכאן: תחילי טונייה. משא פירותיו ונעמי
נוטה לצד האחד: פלוג הכי. טול אתה חצי
שאצלך ואני חצי שאצלי: פלוג הכי.
לעבר רוחב השדה חלוק האילן אם עומדת
השדה מזרח ומערב יחלוק אותו האילן
צפון ודרום: לא יתבון. לא תקנה שדה
הסמוכה לעיר שעין בני האדם שולטת בה
תמיד: אסור לאדם כו'. שלא יפסידנה בעין
הרע: קרובין לעיר. שלא יהא טורח
להכניס פירות: ספק נדה. וכ"ש ודאי אמר
להו ר' אבא רבי יוחנן לא אמר הכי: סמוך
לשולחנה. כלומר סמוך לביתך שלא
תצטרך להרחיק בשדות והאי דנקט
שולחנה שנוכל לברוק עצמן לפני אכילה
ולאחר אכילה כדאמר בשבת (דף מו.)
כדתניא הנצרך לנקבו ואוכל דומה לתנור
שהסוקוהו על גבי אפרו ואחר אכילה
שהמאכל דוחק ומוציא את המעוהל ואם
יהא צריך להרחיק פעמים שהעמוד חוזר
ובא לידי הורקון אבל בית הכנסת סמוך
בביתו לר' יוחנן לאו מעליהא היא: ר'
יוחנן למעמיה. דאמר במסכת סוטה (דף כו.)
שכר פסיעות יש דאמר למדנו ר'אחא חטא מנתולה וקיבול שכר מאלקנה שאמרה
לו ולא שכר פסיעות יש אם ש בית הכנסת בשכונתי ואני גאה לבית מדרשך
להתפלל: משולשין. שיש שנה שלוקה בגנפים ובזיתים ואין לוקה בתבואה ויש
שנה שלוקה בו ולא בו ותהי לו פליטה.

הא מאן דבגעי דתתבור וארעיהו. פי' בקוביא שתקלקל שדה וקשה דאדרבה
כך הוא רגילות של עובדי אדמה שזורעים שנה חסין ושנה שעורין
ובשזורעין אותה ב' שנים חסין רצופין או שעורין מתקלקלת וכן נמי משמע
בשיליה חוקת הבתים (כ"ג דף טו.) גבי אחד אמר אכלה חסין ואחד אמר אכלה
שעורין כפ"י רבינו שמואל התם לכך יזיל
האי מאן דבגעי שתתא שדהו חשובה
כאילו הניחה שנה אחת בורה כי בן דרך
לזרעה שנה ולזהבירה שנה כדי שתחזור
לכחה ממה שהוב' לזרע שתא חסין
ונתתא שעורים ולכך אסר רשב"ג כשאמר
לזרעה חסין שלא יזרע שעורים כי שמא
אשתקד זרעה שעורים ואי פריב ותני לית
לן בה עם לא יאסור רשב"ג.
תני תחילי דבי ביתנא אין בהם משום גזל.
אע"ג שתתנה יהושע שיהו מלקטין
עשבים בכל מקום כדאמר בסוף פ' מרובה
(כ"ט דף פ"ה) התם מיירי בעשבים שאין ראויים
לאדם אלא לבהמה וכן משמע מדלא נקט
זיקות אבל תחילי שחן מאכל אדם אסור
אא"כ הוא שדה פשתן: אילן העומד על
המיצר. פי' הקונטרס אינו מיישב שפירש
אילן שנטוע בקרקע סמוך למיצר
והשרשים נוטים בשל חבירו אלא נראה
לפרש שהאילן עומד ממש על המיצר
שהוא של שניהם ואין השרשים משפיעין
לקרקעו של זה יותר משל זה אך הענפים
נטועין יותר לשל אחד מהם רב אמר הנוטה
לכאן לכאן כיון שהשרשים שוים בשל זה
כמו בשל זה אוליין בתר הענפים מה שיש
מן הענפים כנגד המיצר חולקים והשאר
לרשות שנטועין התי הכל שלו ושמא לאמר
חולקין אוליין בתר השרשים שהם שוים
כמו כן יהיו שוים בענפים אבל אי נטוע
כולו ברשות אחד והענפים נוטים ברשות
חבירו גזא אמר ר' יוחנן כ"ס' לא יתפור
(כ"ג דף כ"ג וכו' וכו') מביא וקורא שעל מנת
כן הנחיל יהושע את הארץ בשל הענפים
יהא לבצל השרשים והקא והוא מודו נמי ר'
ושמואל דשמעתין ופרקי אילן העומד על
המיצר חולקים ומשני בממלא כל המיצר
כמו שהשרשים הן כולן על המיצר כף הם
הענפים ותחילי טעוניה לחד גיסא דקאמר
לא שהענפים עוברים המיצר אלא שיש
פירות לצד אחד יותר מלצד חבירו מהו
דתימא ניפלוג לאורכו של מיצר קמ"ל
דחולקין לרוחבו של מיצר וישליה הבית
והעלמיה (לפני דף ק"ח) דתנן שתי גינות זו
למעלה מהו זרק ביתנים השרשים לביע'
הם של עליון לפי שהם יזנקים מגינתו אבל
הנוף שהוא באייר התחתון לר' יהודה הוא
של התחתון ולר"מ הוי לשל עליון דאמר
שדי נופו בתר עיקרו וזהם פסיק בר"ש
דאמר כל שיכול עליון לפשוט ידו ולטול
הרי אלו שלו והיינו בר"מ והשאר מסתמא הפקיר לתחתון ונראה דאפי' לרב
דלית ליה הכא שדי נופו בתר עיקרו סובר כר"מ דכיון דהתם כל השרשים
כולן בשל עליון דין הוא למימר שדי נופו בתר עיקרו כדאמר נמי רבי יוחנן
בשיליה לא יתפור ושמואל דאמר הכא חולקין יכול לסבור התם פריב יהודה
דלא אמר שדי נופו בתר עיקרו משום דרגילות למלאות גינתו עקר ולחשוותו
אל גינת חבירו ועוד דאין כלל מן הנוף ברשות העליון אלא מיד שגראה חוץ לארצה הוא ברשות
נוטים לכאן ולכאן חוץ לרוחב המיצר.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57

תשען

צב בבא מציעא. פרק תשיעי – המקבל שדה מחבירו דף קז עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס
תוספות

1 **לא קשיא** דרב אדרב: **שורא וריתקא**. חומה ורתוקת גדר של גצרים כמו וא"כ
2 חיל וחומה: כל חלי. דבר שכל ההלאים תלוין בו וזו העין עין רעה: **עבד מה**
3 **דעבד**. יודע היה ללחוש על הקברות ולהקבין על כל קבר וקבר באיזו מיתה מת
4 אם מת בקומנו אם בעין רעה: **הכל ברותי**. כל ההלאים והוצאות מיתה על
5 נשיבת הרוח באין הכל לפי השעה והאדם
6 יש לה אדם שרוח פלוני קשה לו ובשעה
7 פלוני: **והאיכא ררוני מלכות**. ררוני נחב.
8 **אי לאו זיקא**. שנכנס במכה: **עבדי סמא**
9 וכו'. סם המחבר בשר הנוכה וזמן העשבים
10 הוא כדאמר בהמוכר את הספינה (נ"ב דף ע"א):
11 **צנינים פחים**. קור הנופה ולא היינו רוח
12 דקאמר שמואל דשמואל זיקא בלא צנינה
13 נמי מקנה: זו **קרה**. שהמיריד שבה גדולה
14 ונובעת ומתפשטת בגידין ובצמחות: **וכולן**
15 **פת במלה מבטלתן**. פדילוף לקמן מקראי
16 וקיתון של מים. למי שאין לו יין: **וזיקון**.
17 היינו רוח דאמר שמואל: **מחכימת פתי**.
18 שדעתו מושבת עליו לפי שאינו מצטער
19 בעיניו: **חוכה בדיון**. אם יש לו דין עם חבירו
20 דעתו מיושבת לישב בדיון בב"ד להטעים:
21 **ללמוד וללמד**. מחמת ישוב הדעת: **ודבריו**
22 **נשמעין**. לבריות שיש לו לב להטעמקן.
23 **הכל**. וזעה יהודים: **נוקם לאשתו**. אם בעל
24 הרהורים הוא ומתוך שלבו טוב בבקר
25 שאכל קצת טובע לאשתו ובצאתו לשוק
26 ורואה נשים אינו מתאנה להן: **כינה שבבני**
27 **מעיון**. תולעים: **מוציא את הקנאה ואת**
28 **התגר**. שפשטין לבו טוב עליו הוא נוח
29 לכעוס: **ואמרו רבנן השכם ואכול**.
30 בעברי פסחים (דף ק"ג). בדברים שאנה רבי
31 לבניו: **משוהאה**. מודד נקראות היה בשכר
32 לקונים ולמוכרים ולאחין ולשותפין לבאין
33 לחלוק: **בוךבמא רישקא**. פרכוס של גן
34 שקורין קרוג אודמניל"ט והוא משוהב
35 שבכורבמא: **ארבע אמות דאניגרא**. אמת
36 המים שהמשיכה מן הנקרה הגדול אל
37 השדות על פני הבקעה כולה ומניחין בעלי
38 כל אמה ושדה מלויזע את אגפיה רוחב
39 ארבע אמות שלא תתקלקל שפתה ומודדין
40 אותם כולם ביחד ומצינינים אותם שלא
41 יחרשו מן הסימן ולחורן: **ולול פהו**. אל
42 תדקדק בהן להרדיון: **לא תמשחנהו כלל**.
43 אלא באומד הדעת תניחנה כרי שיהו
44 ניקרים לעינים שהן שלימות ורחבות: **לבני**
45 **אניגרא**. אינו מזיק אלא יחידים ויש בין
46 למחול: **לכ"ע**. ומאן מחיל: **מלי בתפי נגדי**
47 **בתרי עברי נהרא קוצו**. המוצא יער או
48 אילנות נטועין על שפת הנקרה יקור ברוחב
49 מלא בתפו מושכי חבל הספינה והן משין
50 עצמן באלכסון והולכין בשדה משופעין
51 לצד הדקשה שלא תמשכס הספינה לפני
52 וכל כמות הצריך להלכות דנים לקור ובשני
53 עברי הנקרה שפעמים שהילוכן מכאן
54 ופעמים שהילוכן מכאן: **קין שיתכר**
55 **אמקא**. כרוחב דרך רה"ר כדתנן בבבא
56 בתרא (דף ע"ג): **דרך רה"ר** שש עשרה אמה:
57 **בני משרוניא**. שם העיר והעיר היה שלהן:
58 **דפנוהו**. הלוקח: **אשליהו**. חבלים שלהן: **אבא**. יער:
59 **דבי רופילא**. הנה. אותן שלמטה ושלמעלה לא של ישראל היה שיכול לקצוץ אותו יער של בית פרנק פחת פסדים היה יודע הוא שלא יקצוץ ומה תועיל
60 קציצה שלי: **אי** ממתתו **אשליהו** **מסתגי** **להו**. אם יוכלו למחות חבלם ולבא ממסע למסע או מכפר לכפר לילך ממטה למעלה ולכו:

1 **תשעין** וט' מתו בעין הרע ואחד בדרך ארץ. וא"ת א"כ בני יוסף שלא שלטה
2 בהן עין הרע היה להן לחיות הרבה מכל השבטים וי"ל שמתו בדרך
3 ארץ יותר מאחרים בשתקב"ה היה רוצה להמיתן היה שולח להם הלאים
4 אחרים: **צנינים**. קור כדמוכב הקב פחים חוס כדמוכב בריש מסכ' ע"ז (דף ע"ג)
5 **על ד"ס (סג) ומיירי** הקב במאורעות הקאים
6 **ות האדם דאילו** במדות אמר בפ' כל היד
7 **(מש דף ט"ז; וס' ד"ס סג)** הכל בידי שמים חוץ
8 מיראת שמים: **שיתין** רהיטי רהוט. יש
9 מפרשים דנקט שיתין לפי שימי החורף
10 ששים וכן ימי הקיץ כדאמר לעיל (דף ק"ג):
11 **ופת שחרית מצלת** מן החמה וזמן הצנה
12 אי"ן פן דרך למניקט בכל מקום שיתין
13 כדאמר בהחובל (דף ק"ג ע"ב) שיתין תכלי
14 מטייה לכבא דקל חברה שמע כו':
15 **ארבע** גרמדי דאניגרי ולול בהו. פירוש
16 ארבע אמות שאנה מודד לבני אניגרא
17 שדולים משם להשקות שדותיהם ולול
18 פירוש מדוד אותם שחוקות ולא
19 מצומצמות כדי שיקבלו לעמוד שם ברוח
20 ולא כפי' הקונט' דעל נהרא שמניחין
21 מקום גם למושכי ספינות לא תמשח כלל
22 שצריכין רוח הרבה שלא יפלו במים
23 אלא בלא מדידה יתנו שיהא ניכרת
24 ונהרא לעינים:
25 **בתרי** עברי נהרא קוצו. פי' ענפי אילנות
26 הער קוצו שצריכין להטות
27 בתפיהם לצד העיר שלא יפלו במים וא"ת
28 דאמרין בסוף פרק המוכר פירות (נ"ב דף ע"ג):
29 **(ס' ד"ס (סג))** אמה בית השלחין אני מוכר
30 לה נתן לו ב' אמות לתוכה אמה מכאן
31 ואמה מכאן לאגפיה וי"ל דהתם מיירי
32 באמת המים שהיא לאדם ארך שהיא
33 עושה חריץ תוך שדהו להשקות ממנה
34 ואין צריך לאגפיים רק אמה מכאן ואמה
35 מכאן והקב אניגרא הוא יאור גדול
36 להשקות כל אותה בקעה לכך צריך
37 ארבע אמות לאגפיה תדע דהתם זורעים
38 אותן אמות ונטועין שם אילנות כדאמר
39 התם אכל הקב אין זורעין ונטועין כלל
40 שכל העם הולכים שם להשקות שדותיהם
41 והא דקאמר דאנהרא לכ"ע לאו משום
42 דאניגרא ליהו פוליה דאדם אנה אלא
43 אינו דכ"ע אלא לאותן המשקין שדותיהם
44 לבד אי נמי ארבע אמות דהקב היינו ב'
45 אמות של תוכה ואמה מכאן ואמה מכאן:
33 **משוהאה ד' אמות דאניגרא ולול** בהו דאנהרא לא תמשחנהו כלל רב יהודה לטעמיה דאמר
34 **רב יהודה ארבע אמות דאניגרא לבני אניגרא דאנהרא** דכולי עלמא מכריו רבי אמי מלא בתפי
35 **נגדי בתרי עברי נהרא קוצו** רב נתן בר הושעיא קין שיתכר אמתא אתו עליה בני משרוניא
36 **דפנוהו** הוא סבר פרושות הרבים ולא היא התם בעיני פולי האי הקב משום אמתוחי אשליהו
37 **הוא במלא בתפי נגדי** סגי רבה בר רב הונא הנה ליה ההוא אבא אנהרא דנהרא אמרו ליה
38 **ניקוין** מר אמר להו קוצו עילאי ותתאי והדר ניקוין אנה הכי והפתח התקוששו
39 **וקשו** ואמר ריש לקיש קשום עצמך ואחר כך קשום אחרים התם אבא דבי פרוק ופילא
40 **הנה ואמר אי קייצו קייצנא ואי לא קייצו אמאי איקוין דאי** ממתתו **הו** **אשליהו** **מסתגי** **להו**

בבא מציעא דף קז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) צג

בעל הרהורי תאוה הוא, מכיון שאכל פת בבוקר ולבו טוב עליו הוא נִנְקָק
 לְאִשְׁתּוֹ, ומכיון שכך בצאתו לשוק אִינוּ מְתַאֵהָ לְאִשָּׁה אַחֲרָתָּה. יג. וְהוֹרֵגְתָּ
 בְּיָמָה – תולעת שֶׁנִּמְצָאָה בְּכַנֵּי מַעֲיָם. יד. וְיֵשׁ אֲמֹרִים מעלה נוספת בפת
 שחרית, שֶׁאִם מוֹצֵיא אֶת הַקֶּאֱמָה שִׁישְׁנָה באדם בשעה שאינו אוכל, שאז
 אין לבו טוב עליו והוא נוטה לכעוס, וּמְכַיֵּם אֶת הָאֲחֵיכָה ללבו.
 הגמרא מבררת את מקורן של אמרות שנאמרו בענין אכילת פת בשחרית:
 אָמַר לִיָּה רַבָּה לְרַבָּא בַר מַרְיָ, מָנָא הָא מִלְּתָא דְאִמְרֵי אִינְשֵׁי – מהו
 המקור למה שרגילים אנשים לומר, שִׁיתִין רְהִימֵי רְהוּט – שִׁישִׁים איש רצו
 וְלֹא מָטוּ לְנִבְרָא דְמַצְפָּרָא כְּרַךְ – ולא השיגו את האדם שרץ לאחר שאכל
 פת בשחרית. וכן מהו המקור למה שֶׁאִמְרוּ בְּכַנֵּי בענין זה, הַשֶּׁכֶם וְאִכּוֹל
 פת בשחרית, בְּכַנֵּי תַעֲשֶׂה כִּךְ מַפְנֵי שעל ידי כך לא תנוק מחום הַתְּמָה,
 וּבְחֻרְף תַעֲשֶׂה כִּךְ מַפְנֵי שלא תנוק מְהִיבְיָה. אָמַר לִיָּה, המקור הוא
 מִדְּכַתִּיב (שעשה מט') בגאולה העתידה, שכל העולים מהגולה 'לֹא יִרְעֻבוּ
 וְלֹא יִצְמָאוּ וְלֹא יִבְּשׁוּ שָׂרָב וְשֶׁמֶשׁ', שכן יש לפרש את הפסוק כך, לֹא יִבְּשׁוּ
 שָׂרָב וְשֶׁמֶשׁ כִּיִּן דְלֹא יִרְעֻבוּ וְלֹא יִצְמָאוּ, כלומר מאחר שיאכלו בתחילת
 היום ולא ירעבו ולא יצמאו ממילא לא יבש השרב והשמש.
 אָמַר לִיָּה רבא לרבא בר מרי, אֵת אֲמֵרְתָּ לִי מֵהֵמָּה – אתה אומר לי
 שלמדים זאת מהפסוק ההוא, וְאֵנָּה אִמְרֵי לְךָ מֵהֵמָּה – ואני יאמר לך
 שלמדים זאת מכאן, שנאמר (שמות כג כה) 'וְעִבְדֶתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם
 וְכִרְדָּה אֶת לְחֶמְדָּה וְאֵת מִימֵיךָ וְהִסְרֵתִי מִחֶלְדָּה מִקְרָבְךָ, וְכִן נִדְרַשׁ, 'וְעִבְדֶתֶם
 אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם', עבודה זו היא קְרִיאַת שְׁמַע וְתַפִּילָה של שחרית, 'וְכִרְדָּה
 אֶת לְחֶמְדָּה וְאֵת מִימֵיךָ' ברכה זו נאמרה על פת בְּמֶלֶח וְקִיתוֹן שֶׁל מִים
 שאתה אוכל ושותה באותה שעה, וּמִכָּאֵן וְאֵילָף – לאחר שתעשה כן,
 מובטח לך 'וְהִסְרֵתִי מִחֶלְדָּה מִקְרָבְךָ'.
 הגמרא ממשיכה להביא מאמרים מדברי רב יהודה: אָמַר לִיָּה רַב יְהוּדָה
 לְרַב אֲרָא מְשׁוֹחָא – מודד הקרקעות, לֹא תִזְלֹל בְּמִישְׁחָתָא – אל תזלול
 מלדייק במדידותיך, כיון דְכָל פּוֹרְתָא וּפּוֹרְתָא חַוִּי לְכוּרְבָמָא רִישָׁא –
 כל שטח אדמה מועט ראוי לזריעת כרכום של גינה שהוא המשובח
 שבכרכומים, ואם אינך מדייק לתת לכל אחד כפי חלקו נמצאת גורם לו נוק
 גדול.
 הוראה נוספת של רב יהודה בענין מדידת קרקע: אָמַר לִיָּה רַב יְהוּדָה לְרַב
 אֲרָא מְשׁוֹחָא, אֲרַבְעָ אַמּוֹת דְאִנְיָרָא – אותם ארבע אמות שבעלי
 השדות מתרחקים מאמת המים המוליכה מים לשדותיהם ואינם זורעים
 בהם, וְלָזֶל קָהוּ – אתה יכול לזלול במדידתם ואינך צריך למדוד אותם בעין
 יפה. אבל דְאִנְיָרָא – את ארבע אמות שהם מתרחקים משפת הנהר
 ומניחים אותם מלזרוע, לֹא תִמְשְׁחָהוּ – אל תמדדנו כְּלָל, אלא תניח שם
 קרקע במדה מספקת לפי אומד דעתך, שיהא ניכר לעינים שנשאר במדה
 שלימה ורחבה כפי הנצרך.
 הגמרא מבארת את דברי רב יהודה: רַב יְהוּדָה לְמַעְמֵיהּ, דְאָמַר רַב יְהוּדָה,
 אֲרַבְעָ אַמּוֹת דְאִנְיָרָא לְכַנֵּי אִנְיָרָא – ארבע אמות שעל שפת אמת המים
 שייכים לבעלי השדות שבסביבתה, לפיכך אם יטעה ויחסיר במדידתם אינו
 מוזיק אלא ליהודים, ובודאי ייחללו לו. אבל דְאִנְיָרָא וְכַנֵּי עֲלִיָּה – ארבע
 אמות שעל שפת הנהר שייכים לכל העולם, ואם יחסר במדידה נמצא הוא
 מוזיק לרבים ומי ייחללו לו, לפיכך לא ימדוד כלל אלא יניח בעין יפה.
 הוראה נוספת בענין השארת קרקע פנויה על שפת הנהר: מְכַרִּין רַבֵּי אַמֵּי,
 מְלֵא כַתְפֵי נְגָדֵי בְתֵרֵי עֲבָרֵי נְהָרָא קוּצוּ – המוצא עצי יער או אילנות
 נטועים על שפת הנהר משני עבריו, יש לו לקצצם עד שיעור כמלוא כתפי
 מושכי חבל הספינה. לפי שהם מותחים את החבלים בשפת הנהר ולפעמים
 מהצד הזה ולפעמים מהצד האחרו כדי להעמיד את הספינה, ואם יהיו שם
 אילנות יפגעו בהם וינזקו.
 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רַב נְתָן בַר הוֹשִׁעִיא קִיץ שִׁיתָרְתָא אֲמַתָּא
 – קצץ אילנות שהיו נטועים על שפת הנהר בשטח של שש עשרה אמות,
 אֲתוּ עֲלִיָּה – באו עליו בְּנֵי הַעִיר מְשֻׁרְוֵיָא שהיער היה ברוחם, וְדַפְנֵיהּ
 – הלוקהו על מה שעשה. הוּא סָבַר – רב נתן בר הושעיא עשה כך סבר,
 ששיעור קציצת האילנות הוא ברוחב שש עשרה אמה כְּדֶרֶךְ רְשׁוֹת
 הַרְבִּיבִים, וְלֹא הִיא – אך סברא זו אינה נכונה, כיון שְׁהֵתָם – שם, בדרך רשות
 הרבים, בְּעֵינֵי פּוֹלֵי הָאֵי – צריך רוחב במדה רבה כל כך כדי שיהא מקום
 למעבר הרבים, אבל הָבָא – כאן, בקציצת האילנות שעל שפת הנהר,
 הטעם הוא מְשׁוּם אֲמַתְהוּי אֲשֵׁלְתָן הוּא – כדי שיוכלו מושכי חבל הספינה
 המשך עמוד פג

מתרצת הגמרא: לֹא קִשְׁיָא – דברי רב אינם סותרים אלו את אלו, הָא – מה
 שאמר ששדה סמוכה לעיר היא ברכה מאחר ואין בה טורח בהכנסת
 הפירות לבית, מדובר באופן דְמֵהֶדֶר לִיָּה שוֹרָא וְרִתְקָא – כשהקיף את
 השדה בחומה ועליה גדר, ובני אדם אינם יכולים להתבונן בתוכה ולתת בה
 עין רעה, וְהָא – מה שלמדו רב יהודה מתוך דברי רב שאין רצוי לקנות שדה
 בסמיכות לעיר מדובר באופן דְלֵא מְהֵדֶר לִיָּה שוֹרָא וְרִתְקָא, ומכיון שכך
 יש לחשוש שמא יתן בה אדם עין רעה.
 הגמרא מביאה דבר נוסף שאמר רב בענין עין רעה: בברכת משה לישראל
 אם ישמרו את התורה והמצוות, נאמר (דברים ז טו) 'וְהִסִּיר ה' מִקֶּדֶם כָּל
 חַלִּי', ויש לפרש שה' יסיר את יסוריו שכל החלאים באים בעטיו, וְאָמַר רַב
 זו עֵין רְעָה שאדם נותן בחבירו, שהיא הגורמת לכל החלאים. מבארת
 הגמרא: רַב אמר זאת לְמַעְמֵיהּ – לפי שיטתו ודבריו במקום אחר, דְרַב כְּלִיק
 לְבִי קְרָרֵי – עלה ונכנס פעם לבית הקברות, וְעָבַד מֵאֵי דְעָבַד – עשה מה
 שעשה, היינו שאמר על הקברים איזה לחש שעל ידו הבין בכל קבר אם
 האדם הקבור בו מת בעתו או מחמת עין רעה, וְאָמַר, שמתוך כל מאה
 אנשים הקבורים שם תִּשְׁעִין וְתִשְׁעֵת מהם מתו בְּעֵין רְעָה שנתן בהם אדם
 אחר, וְאָמַר מהם בלבד מת כְּדֶרֶךְ אֲרָן – בדרך מיתת כל העולם, על ידי
 חלאים שונים.
 ביאורים אחרים בפסוק: וְשִׁמּוּאֵל אָמַר, הדבר שגורם לכל החלאים זה
 הָרוּחַ – נגיבת הרוח על האדם. מבארת הגמרא: שִׁמּוּאֵל לְמַעְמֵיהּ, דְאָמַר
 שִׁמּוּאֵל, חֶבֶל – כל החלאים הגורמים למותו של אדם, באים בְּרוּחַ – מחמת
 נגיבת הרוח עליו. שיש אדם שרוח זו מוזיקה לו ויש שמזיקה לו רוח אחרת,
 וכן יש אדם שהרוח מוזיקה לו בשעה זו ויש שהיא מוזיקה לו בשעה אחרת.
 מקשה הגמרא: וְלִשְׁמּוּאֵל קשה, הָא אֵיכָא – הרי ישנם גם הָרוּחֵי מְלַכּוּת
 שמתו בחרב ולא מחמת הרוח. מתרצת הגמרא: הִנֵּה נָפִי – גם אלו, אֵי לֹא
 יִקָּא – אם לא היתה הרוח נושבת על פצעיהם, עֲבָרֵי לְהוּ סָמָא – היו
 מכינים עבורם סם שבכווחו לחבר בשר שנחתך, ומניחים על גבי המכה וְחַיִּי
 – והיו ממשיכים לחיות.
 רַבֵּי חִנְיָא אָמַר, יָבֵל חַלִּי זו הַצִּינָה – רוח קרה הנושבת על האדם וגורמת
 לו לחלות. דְאָמַר רַבֵּי חִנְיָא, חֶבֶל בִּידֵי שָׁמַיִם – כל המחושים והמכאובים
 באים על אדם בגזירת שמים ואינו יכול להישמר מהם, חוץ מְצַנֵּים פְּהִיִם
 – מלבד חולי הבא על ידי הקור שנופח על האדם, שמחמת פשיעתו הוא
 ניזוק ממנו, שִׁנְאָמַר (משלי כב ה) 'צִנִּים פְּהִיִם כְּדֶרֶךְ עֵקֶשׁ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ'
 וְרִתְקָ מֵהֵם' – הקור הנופח באדם וגורם לו לחלות נמצא רק בדרכו של
 העיקש שאינו נשמר ממנו, אבל זה שמתרחק ונשמר שומר את נפשו וניצול.
 הרי שהחולי הבא מחמת הקור תלוי בידו של האדם ויכול להישמר ממנו.
 וכונת הפסוק שאפילו חולי זה שאינו בא בידו שמים יסיר אותו ה' ממך.
 רַבֵּי יוֹסִי בַר חִנְיָא אָמַר, זו ריבוי הַצִּינָה שבאף ושבאזניים. דְאָמַר מַר,
 צִוּוֹת הַחוּמִם וְצִוּוֹת הָאוֹז, וְיוֹן קִשָּׁה – כשהם מרובים מוזיק הדבר לגוף,
 וּמִיעוּטוֹן יָפָה לגוף לרפואתו, וטוב שיהיה מעט משלא יהיה כלום. ואף
 מחלה זו בכלל הברכה.
 רַבֵּי אֶלְעָזָר אָמַר, זו מְרָה, שכשהמרירות שבכיס המרה גוברת היא
 מתפשטת אֲמֵיהּ, ובעצמות ומזיקה לגוף. תְּנִיָּא נְמִי הָבֵי, נאמר בפסוק
 (שמות טו כו) 'כָּל הַמַּחְלָה אֲשֶׁר שִׁמְתִי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ, מִ'מַּחְלָה' זו
 מְרָה, וְלִמָּה נִקְרָא שְׁמָה מִ'מַּחְלָה', משום שְׁכַשְׁחִיא מתפשטת היא מִ'מַּחְלָה'
 – מוזיקה לְכָל גּוֹפֵי שֶׁל הָאָדָם. דְבַר אַחֵר, נקראה מִ'מַּחְלָה', משום שְׁשִׁמּוּמִים
 וְשִׁלְשָׁה חֲלָאִים וכמנין חיבת מ'חלה' תְּלִין בְּמְרָה, וְאֵת בּוֹלֵן – כל
 המחלות הללו, אכילת פת שִׁחְרִית בְּמֶלֶח וְשִׁתִּית קִיתוֹן שֶׁל מִים באותה
 שעה מְכַבְּלֵתָן.
 אגב פת שחרית, מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: תְּנִין רַבְּנָן, שְׁלִשָּׁה עֶשֶׂר
 דְּבָרִים נְאֻמְרוּ בְּמַעֲלַת הַאוֹכֵל פַּת בְּשַׁחְרִית: א. מְצַלֵּת את האדם שלא
 ינזק מן הַתְּמָה. ב. וּמִן הַצִּנָּה. ג. וּמִן הַיָּקִין – הרוחות הנושבות על האדם
 וגורמות לו לחלות, כפי שאמר שמואל לעיל. ד. וּמִן הַמְּיוּקִין – השדים
 הרוצים להזיקו. ה. וּמִקְבִּימַת אדם פְּתִי, שכאשר אינו מתענה ומצטער
 דעתו מיושבת עליו ומחכים. ו. וְזוֹכָה בְּרִין – אם יש לו דין עם חבירו, מאחר
 והוא אוכל דעתו מיושבת ושוטח את טענותיו כראוי וכן זוכה בדין. ז. חוּכָה
 לְלַמֵּד תּוֹרָה ח. וְלַלְמֵד כְּרֹאֵי, מחמת ישוב הדעת. ט. וְדִבְרֵי נְשִׁמְעִין
 לבריות, כיון שיש לו לב להטעימם בפניהן. י. ומתוך שלומד ביישוב הדעת
 תְּלַמְּדוּ מִתְקַיִים כְּרִדוֹ. יא. וְאֵין בְּשׁוֹר מַעְלָה חֶבֶל – זיעה חודהמה. יב. וְאֵם

למטה מתקנים אותו, צריכים העליונים לסייע להם כיון שגם הם נהנים מן
התיקון, שכל זמן שלא יצאו המים שלמטה חוץ לעיר יתעכבו המים אצלם
למעלה.
הגמרא מביאה סיוע מברייתא לדין זה: **תניא נמי הָבֵי – שנינו כך גם**
בברייתא (תוספתא פ"א ה"א), חָמֵשׁ גְּזוּת שזויעות זו מתחת לזו,
הַמְסַתְּפֹקֶת מִיָּם להשקייתן מִמַּעַן אֶחָד העובר בסמוך אליהן, וְנִתְקַלְקַל
הַמַּיְוִי, כִּיֹּם מִתְקַנְגוֹת עִם הָעֲלִיזוֹנָה – אם הקלקול נעשה בסמוך לגינה
העליונה, צריכים כל בעלי הגינות להשתתף עמו בתיקון, כיון שקלקול
הנעשה במקום כזה מעכב אף אותם מלהשקות את שדותיהם. אבל אם
נעשה הקלקול בהמשך מרוצת המעין, ליד אחת הגינות התחתונות, אין
בעל הגינה העליונה צריך להשתתף עם בעלי הגינות התחתונות בתיקון,
לפי שאינו נהנה מכך כלל. נִמְצְאָת אומר, הַתְּחַתּוֹנָה מִתְקַנְגָת עִם כּוֹפֵן –
בעל הגינה התחתונה ביותר צריך לתקן עם כל אחד מבעלי הגינות
העליונות, אם התקלקל המעין לידו, וְנִתְקַנְגָת לְעֲצָמָה – אך אם התקלקל
המעין לידה הוא מתקנו לבדו, אבל העליונים אינם צריכים לסייע.
וְכֵן הדין להיפך. בְּחֵמֶשׁ הַצְּרוֹת זו מעל זו, שְׁהָיוּ מְקַלְחוֹת מִיָּם סרוחים, או
מי גשמים, לְבֵיב אֶחָד – לתוך חריץ המיועד להוביל את המים הללו אל
מחוץ לחצר, וְנִתְקַלְקַל הַבַּיִת, כּוֹפֵן מִתְקַנְגוֹת עִם הַתְּחַתּוֹנָה – אם התקלקל
הביב סמוך לחצר התחתונה צריכים שאר בעלי החצרות לסייע ולתקנו, כי
אם לא יזוהו המים משם הם יתעכבו מול החצרות העליונות ויזיקו להם,
לפיכך אף הם נהנים וחיובים להשתתף בתיקון. אבל אם הביב התקלקל
סמוך לאחת מהחצרות העליונות אין בעלי החצרות שמתחתיו חייבים
לסייע ולתקן, שכן אדרבה הם נהנים יותר בכך שהמים מתעכבים אצלו.
נִמְצְאָת אומר, שְׁהָעֲלִיזוֹנָה מִתְקַנְגָת עִם כּוֹפֵן – בעל החצר העליונה חייב
לסייע לכל אחד מבעלי השדות, אם התקלקל הביב לידו, וְנִתְקַנְגָת לְעֲצָמָה
– אך אם התקלקל הביב ליד החצר העליונה, אין שאר בעלי החצרות
חייבים לסייע לתקן כיון שאין הקלקול נוגע אליהם, אלא אדרבה מוכידי
**הוא על זרימת המים ביב מדן ולאֶרֶץ.
הגמרא מביאה דין בענין תפיסת קרקע שרבים משתמשים בה: אָמַר**
שְׁמוּאֵל, הָאִי מֵאֵן דְּאֲחֻזִּין בְּרִקְתָּא דְּנִהְרָא – מי שתפס קרקע על שפת
הנהר, במקום שהספינות עוגנות, והחזיק בה על מנת לבנות עליה בנין או
לחרוש ולזרוע בה, חֲצִיפָא הָיוּ – אדם זה חצוף, לפי שהוא מקלקל מקום
שמועד לשימוש הרבים, נְדָרְכָם לפרוק שם משאות מן הספינות וכן
להטעין אותן בסחורות אחרות. ואף על פי כן, סְלוּקִי לֹא מְסַלְקִינָן לִיה –
מן הדין אין מסלקים אותו מהקרקע ההיא, כיון שהיא אינה שייכת לשום
אדם. וְהָאִידִינָא דִקָּא בְּהַבֵּי פְרָסְאֵי – אולם עתה, שהחלו הפרסיים לכתוב
בשטרות המכירה של השדות שסביבות הנהר, 'קְנִי לָךְ עַד מְלֵי צִאוּרֵי
סוּסְפִיא מִיָּא' – הקרקע קנויה לך עד תוך הנהר בשיעור שיתמלא צואר
הסוס במים, ונמצא שהקרקע שעל שפת הנהר, שבא זה והחזיק בה, שייכת
לבעל השדה הסמוכה: החזיק בה מכבר, לפיכך סְלוּקִי נְמִי מְסַלְקִינָן לִיה
– אף מסלקים את המחזיק מן הקרקע, מאחר והוא תפס קרקע השייכת
**לאדם אחר.
דין נוסף בענין תפיסת קרקע: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הָאִי מֵאֵן דְּאֲחֻזִּין**
בְּיַד אַחֵי וּבְיַד שׁוֹתְפֵי – מי שתפס והחזיק בקרקע הנמצאת בין קרקעות
של שני אחים וְשִׁנְפְּלָה להם בירושה ועדיין לא חילקהוּ, או בין קרקעות של
שני שותפים, חֲצִיפָא הָיוּ – הוא אדם חצוף, מאחר והאחים או השותפים
רוצים להחזיק בה והוא בא ונכנס ביניהם, אולם אף על פי כן סְלוּקִי לֹא
**מְסַלְקִינָן לִיה – אין מסלקים אותו מן הקרקע כיון שהחזיק בה בדין.
הגמרא מביאה דעה החולקת: וְרַב נְחֻמִּי אָמַר, נְמִי מְסַלְקִינָן – אף מסלקים**
את המחזיק מן הקרקע ההיא, מחמת טענת השותפים. אבל וְאִי מְשׁוּם דִּינָא
דְּבַר מְצָרָא – אם בעלי הקרקעות הסמוכות אינם טוענים כנגד המחזיק
אלא משום דין 'בר מצרא', וכגון שאינם אחים או שותפים אלא יש להם
קרקע סמוכה לה וטוענים שרוצים להחזיק בקרקע הזו דווקא כדי שהיו
קרקעותיהם סמוכות ולא יצטרכו לקנות במקום אחר מרוחק יותר, לֹא
מְסַלְקִינָן לִיה – אין מסלקים את המחזיק מן הקרקע ההיא, כיון שאין לבן
**המיצר זכות קדימה בקנין הקרקע.
דעה שלישית בענין: נְהָרְעֵי אָמַר, אֲפִילוּ אִין בעלי הקרקעות הסמוכות**
טוענים כנגד המחזיק אלא מְשׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא – שרקעותיהם
סמוכות לקרקע זו והם רוצים שתהיה להם קרקע נוספת סמוכה לה,

וְאִי לֹא – ואם אינם יכולים למתוח את החבלים לכל אורך הנהר שבצד
היערות, הרי לֹא מִיִּתְגִּי לָהּ – הרי כשהם הולכים מול היער של בית פרוק
אין להם מעבר בצידו הזה של הנהר, ובעל כרחם יעברו לצידו השני.
וכשיגיעו מול היער שלי הרי לא יטרדו לעבור את הנהר ולשוב לכאן, כיון
שלאחר שיעברו מול היער שלי יבאו שוב כנגד היער של בית פרוק ויצטרכו
לשוב ולעבור לצד השני, נמצא שהיער שלי אינו מעכב בעד מושכי חבל
הספינה ולכן אינו חייב לקצצו.
הגמרא מספרת מה עלה בסופו של היער של רבה בר רב הונא: **רַבָּה בַר רַב**
נְחֻמִּי הָיָה קָא אָוִיל פְּאָרְכָא – הפליג בספינה באותו נהר שעל שפתו היה
נטוע היער של רבה בר רב הונא, הוּא הָוֵא הָוֵא אֲכָא דְקָאֵי אֲנֹדָא דְנִהְרָא –
וראה יער נטוע על שפת הנהר, אָמַר לָהּ דְמָאֵן – בירר רבה בר רב נחמן
אצל האנשים שסביבו של מי היער הזה, אָמַר לִיה – השיבו לו, רַבָּה בַר
רַב הוּנָא הוא. אָמַר על כך רבה בר רב נחמן את הפסוק האמור על בני
ישראל כשנשאו נשים נכריות בתחילת תקופת בית המקדש השני (עזרא ט
ב) 'וַיֵּרֶד הַשָּׂרִים וְהַסִּנְיִים הִיתָה בְּמַעַל הַיָּהּ רִאשׁוֹנָה', כלומר האנשים
החשובים ביותר בעם חטאו תחילה. אף כאן, רבה בר רב הונא שהוא
מגדולי חכמי ישראל, אינו מקיים את תקנת חכמים שהורו לקצוץ את
האילנות הנטועים על שפת הנהר. מיד אָמַר לָהּ – ציוה רבה בר רב נחמן
לאותם אנשים, קוּצוּ קוּצוּ – קצצו את אילנות היער. לאחר שקצצו, אָמַר
– בא רַבָּה בַר רַב הוּנָא וְאֲשַׁכְּחִיהִי דְקָוִיִן – ומצא שנקצץ היער. אָמַר, מֵאֵן
קָצְצִינָה תְקִינָן עֲנִיפֵיהּ – מי שקצץ את היער יקצצו ענפיו, כלומר ימותו בניו.
אָמַר – אמרו, שאכן כוּלְהוּ שְׁנֵי – כל שנותרו רַבָּה בַר רַב הוּנָא, לֹא
אֲפִינָם לִיה וְרַעָא – לא התקיים זרע רַבָּה בַר רַב נְחֻמִּי, שמתו בחייו כל
**הבנים שנולדו לו באותן שנים.
הגמרא מביאה הוראה אחרת של רב יהודה, בענין החיוב להשתתף בצרכי**
הציבור: אָמַר רַב יְהוּדָה, הַבַּל לְאִיְלֵי גִפְא – כשבאים לגדור את חומת
העיר ולהציב בה שערים כדי למנוע מהאויב להיכנס לתוכה, גובים את
ההוצאות מכל אנשי העיר, וְאֲפִילוּ מִיתְבִּי – מיתומים קטנים גובים, כי
זכות היא להם שיש להם שמירה. אָבֵל רַבְּנָן – מתלמידי חכמים, לֹא מֵאִי
מַעֲמָא – מה הטעם שאין גובים מתלמידי חכמים הוצאות אלו, משום
שְׂרָבְנָן לֹא צָרִיבֵי נְטִירוֹתָא – תלמידי חכמים אינם צריכים שמירה נוספת
מפני האויב, כי התורה שהוגים בה שומרת עליהם שלא יאונה להם כל רע.
ואילו לְבָרְיָא דְפְתִיא – כשכורים מעיין או חופרים בור כדי שיהיה לבני
העיר מים לשתות, גובים את ההוצאות מכל בני העיר וְאֲפִילוּ מִרְבָּנָן, כיון
**שגם הם זקוקים למי השתיה.
ולֹא אָמְרִין שתלמידי חכמים צריכים להשתתף בחפירת הבורות, אָלֵא דְלֵא**
נַפְקֵי פְּאֹבְלוֹתָא – כאשר בני העיר אינם יוצאים בהמונם לחפור בעצמם,
אלא גובים ממון ושוכרים פועלים, רק במקרה זה אמרו שגם תלמידי
חכמים צריכים להשתתף בהוצאות אלו. אָבֵל לְאֹבְלוֹתָא – אם בני העיר
יוצאים וחופרים בעצמם, לֹא – תלמידי חכמים אינם צריכים לצאת עמם,
משום שְׂרָבְנָן לֹא כְּנִי מַיְפִק פְּאֹבְלוֹתָא נִיְהוּ – אין דרכם של תלמידי
חכמים לזלזל בכבודם וגנאי הוא להם לעשות מלאכה בקרקע לפני המון
**העם.
דין נוסף שאמר רב יהודה, בענין החיוב לסייע בתיקון הנזקים שברשות**
הרבים: אָמַר רַב יְהוּדָה, לְבָרְיָא דְנִהְרָא – נהר שהעלה שירטון באמצעו
או שהתגלגלו בו אבנים ומעכבות את מרוצת המים, וצריכים לחפור בו
ולתקנו כדי שישובו המים לאיתנם, תְּתָאֵי מְסִינְעֵי עֵילָא – אם התקלה היא
במעלה הנהר והאנשים שגרים שם מתקנים אותה, צריכים האנשים שגרים
במורד הנהר לסייע להם, כיון שתקלה במעלה הנהר מעכבת את המים
מלרדת ונמצא שהתיקון הזה מועיל גם להם, אבל עֵילָא לֹא מְסִינְעֵי תְּתָאֵי
– אם התקלה אירעה במורד הנהר והאנשים שגרים שם מתקנים אותה, אין
העליונים צריכים לסייע להם, כיון שתיקון זה אינו מועיל להם כלל, אלא
אדרבה הוא מזיק להם לפי שכל זמן שהמים יורדים למטה הנהר גתמעט
למעלה ושדותיהם מתייבשות. וְחִילוּפָא בְּמִיָּא דְמִיְטְרָא – במי גשמים
היורדים בעיר ומקלקלים את הדרכים ברפש וטיט, ובונים חריץ במורד
העיר כדי שהמים יגרו חוץ לעיר, הדין הוא להיפך. שאם התקלקל החריץ
במעלה העיר והאנשים שגרים למעלה מתקנים אותו, אין האנשים שגרים
למטה צריכים לסייע להם, לפי שנזק להם שיתעכבו המים למעלה ולא
ירדו אליהם. אבל אם התקלקל החריץ במורד העיר והאנשים שגרים

בבא מציעא. פרק תשיעי – המקבל שדה מחבירו דף קח עמוד א – מתוך מהדורת טוב'ס צה רש"י

תוספות

1 ליקוין ענפיה. שדה היה אותו יער עצמו של פרוקי רופילא ולא היה זה
2 במעל כלל לכך קולל: **האי** מאן דאחזיק ברקתא דנהרא. קיבל
3 בטסקא מן המלך כדפי' בקונטרס וליהי קאמר דאחזיק ולא קאמר דובין
4 כדאמרינן לקמן ובין במאתים ובין מעברים וכן האי מאן דאחזיק ביני אחי
5 דבסקמוך מפר' דוקא באחזיק שהיתה
6 קרקע הפקר וקבלה מן המלך בטסקא לא
7 מסלקין ליה ולרב נחמן דוקא ביני אחי
8 מסלקין ליה שעשה יותר מדיא שלא
9 כהוגן להחזיק ביני אחי אכל משום
10 מצרנות לא מסלקין ליה דלא שייך כאן
11 ועשיית הישר והטוב כיון שייכלו לקבל מן
12 המלך ולא חשו אכל ממכר מודים הם
13 כ'ע' דשייך דינא דבר מצרא דלא היה ליה
14 לאסוקי אדעתיה דמצרין שהיו הבעלים
15 רוצים למכור ונהרדעי סברי דאפילו הכי
16 שייך ועשיית הישר והטוב והשתא אתי
17 שפיר הא דאמרי נהרדעי משניה דרב
18 נחמן בשמעתין אין אונאה לקרקעות
19 דאמצרנות קאמר כדמוכח בכתובות ב'פ'
20 אלמנה (דף ע"ב וס' ל"א) דקאמר רבא
21 גבי טעה השליח והאמר מר אין אונאה
22 לקרקעות גבי מצרנות שהוא בעין שליח
23 שהפקח לא יזהה שלו ואין צריך לזהוק
24 כפי' הקונטרס דרב נחמן לית ליה דינא
25 דבר מצרא:

1 **ואי לא לא מסתגי** להו רבה בר רב נחמן הוה קא אויל
2 בארבא הוה ההוא אבא דקאי אגודא דנהרא אמר להו
3 דמאן אמרו ליה דרבה בר רב הונא אמר ויד השרים
4 והסגנים היתה במעל הנה ראשונה אמר להו קוצו קוצו
5 אתא רבה בר רב הונא אשכחיה דקייץ אמר מאן קצייה
6 תקיץ ענפיה אמרי פוליהו שני דרבה בר רב הונא לא
7 אקיים ליה ורעא לרבה בר רב נחמן אמר רב יהודה
8 הכל לאוילי גפא ואפילו מיתמי אבל רבנן לא מ"ט רבנן
9 לא צריכי נטירותא לכריא דפתיא ואפילו מרבנן ולא
10 אמרן אלא דלא נפקא באוכלאזא אבל לאוכלאזא לא
11 דרבנן לאו בני מיפק באוכלאזא וניהו אמר רב יהודה
12 לכריא דנהרא תתאי מסייעי עילאי עילאי לא מסייעי
13 תתאי וחילופא במיא דמיטרא תניא נמי הכי חמש גנות
14 המסתפקות מים ממעין אחד ונתקלקל המעין כולם
15 מתקנות עם העליונה נמצאת התחתונה מתקנת עם
16 כולן ומתקנת לעצמה וכן חמש הצרות שהיו מקלחות
17 מים לביב אחד ונתקלקל הביב כולן מתקנות עם
18 התחתונה נמצאת העליונה מתקנת עם כולן ומתקנת
19 לעצמה אמר שמואל האי מאן דאחזיק ברקתא דנהרא
20 חציפא הוי סלוקי לא מסלקין ליה והאידנא דקא בתבי
21 פרסאי קני לך עד מלי צוארי סוסיא מיא סלוקי נמי
22 מסלקין ליה אמר רב יהודה אמר רב האי מאן דאחזיק
23 ביני אחי ובני שותפי חציפא הוי סלוקי לא מסלקין
24 ליה ורב נחמן אמר נמי מסלקין ואי משום דינא דבר
25 מצרא לא מסלקין ליה נהרדעי אמרי אפילו משום

1 **והאידנא** דכתבי פרסאי. לא כפירוש
2 הקונטרס דמפ' דמסלקין
3 ליה שהראשון קנאו מן המלך אלא
4 דמסלקין ליה לבא להחזיק לכתחילה
5 משום דכיון דכתבי פרסאי כו' הישיין
6 שלא יבא להחזיק עד תוך הנהר כמו
7 שכתוב בו המלך ויעכב הילוך הספינות
8 וביאתן לנמל וקניסין ליה משום הכי
9 להסתלק מכולה רקתא אפילו ממה שחזץ
10 לנהר:

מזבנין

1 דינא דבר מצרא מסלקין ליה משום שצאמר ועשיית הישר והטוב בעיני ה' אתא אימליד ביה
2 אמר ליה איזיל איזבון ואמר ליה זיל זבון צריך למיקנא מיניה או לא רבינא אמר לא צריך
3 למיקנא מיניה נהרדעי אמרי צריך למיקנא מיניה והלכתא צריך למיקנא מיניה השתא דאמרת
4 צריך למיקנא מיניה אי לא קנו מיניה אייקור וזול ברשותיה וכן במאה וישו מאתן חוינא אי
5 לכולי עלמא קא מוזילא ומזבין היב ליה מאה ושקיל ליה ואי לא היב ליה מאתן ושקיל ליה
6 זבן במאתן ושויא מאה סבור מינה מצי אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעותי אמר ליה מר
7 כשישא בריה דרב חסדא לרב אשי הכי אמרי נהרדעי משום דרב נחמן אין אונאה לקרקעות
8 ובין ליה גריוא דארעא במיצעא נכסיה חזין אי עדיית היא אי זיבורית היא זביניה זביני
9 ואי

1 כנגדה אין אחר מסייעה: המלכות מים. מים סרוחין מי מטר: לביב אחי. חריץ מתוקן להוריד מי גשמים בו. כולן מתקנות עם התחתונה. מסייעות אותה לתקן
2 כנגדה כדפרשית לעיל: **האי מאן דאחזיק ברקתא דנהרא.** בשני הפרטים היה הקרקע מופקר לכל הקודם להחזיק בו ולפרוע לפולחן טסקא דקא מס על שול קרקע ואם
3 בא אחד ומחזיק על שפת הנהר מקום שהספינות עולות לנמל וצריך לפרוקי משאות לספינות מתוקן ומזבנין ואין זה החזיק לכתוב שם כגון אם
4 לחרוש ולזרוע: **האי חציפא הוי.** שמקלקל מקום הרבים: **אבל סלוקי.** מדינא לא מסלקין ליה: **והאידנא דכתבי פרסאי.** לאותן הלוחצין שדות שעל שפת הנהר קני לך
5 השדה עד תוך הנהר מלא צואר הסוס והלוחצין גודרין גדין רחוק מן הנהר שלא יוצד הנהר מסלקין ליה
6 לפי שהיא קנהה לבעל הנהר עד תוך המים: **כני אחי.** שדה העומדת ליחך בטסקא ושדות שני אחים סמוכין לה מפאן מפאן: **ואי משום דינא דבר מצרא.** אם אין
7 לא אחים ולא שותפים אלא מבח מצרנות באין על המחזיק ואומרים אנו היינו מצפים לקחתה שאנו צריכין לקרקע וטוב לכל אחד לקנות בסמוך לו ולא ליחך במקום
8 אחר: **לא מסלקין ליה.** דלא איכפת לן לדינא דבר מצרא כלל: **ועשיית הישר והטוב.** דבר שאי אתה נחסר כי"ב שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן
9 המצר להיות נכסיו חלוקין: **אתא לאימילוי ביה.** שדה היוצאה לימכר ובא אחר ונטל רשות מן המצרין וא"ל זיל זבון: **נהרדעי אמרי.** צריך למקני. דאי לא קנה
10 מיניה מצי אמר ליה משעה הייתי בך כדי להעמידה על דמים הראויין לה שאם באתי אני אצל הבעלים היה מעלה לי בדמים שבביל שחביבה עלי: **השתא דאמרת**
11 **צריך למיקנייה מיניה.** אי"כ אין קניינו של זה כלום אם אייקר או זול ארעא ברשותא דבר מצרא אייקר או זול לא יוסף ולא ירע הלוחץ מלקבל דמים שנתן בה
12 דכי אייקר רוחא דבר מצרא הוא וכי זול פסידא דבר מצרא הוא: **ואי לא היב ליה מאתן.** דגבי דהאי הוא דאחזיק: **כי מיצע דנכסי.** של מוכר שדות המוכר מקיפות
13 לה מקל צד: **חזין אי עדיית היא.** דבר העשוי לימכר לעצמו שאינו דומה לשאר שדות הסמוכות לה: **זביניה זביני.** ואין מצרני המוכר וכולים לסלקי שהרי יש

בינידון הפסק:

1 **ואם לאו לא מסתגי** להו. אין להם מהלך בעבר זה והולכין על פרקן דרך שפתו
2 השנית שהרי על פרקן כשהולכין כנגד היער של עבדים ילכו בשפתו השניה
3 ולכשיגיעו כנגד שלי למה יטריחו לעבור את רוחב המים והרי הן צריכין לחזור
4 ולעבור צד אחר כשבלתה הקצירה: **הוא ההוא אבא.** יער שהיה רבה בר רב
5 הונא לפי שאין העליונים והתחתונים
6 קוצצין ורבה בר רב נחמן לא היה יודע שכן
7 היה שיהא עליון ותחתון של עבדים
8 המושל: **יד השרים והסגנים.** פסוק הוא
9 בספר עזרא: תיקוין ענפיה. ומתו בניו:
10 **לאילי גפא.** הכל מסייע לנהר חומת
11 העיר ולהעמיד שעריה שלא יבסו צבא
12 שונאים לעיר: **אילי.** שערים כמו פרכות (ד'
13 טרזוקים גלי: **גפא.** סתימת העיר כדנתן
14 לעיל (דף ע"ב) מצא אחר הגפה גזולות: **לא**
15 **צריכי נטירותא.** תורתו משמרתו כדכתיב
16 (משל ו') בשבכך תשמור עליו: **לכריא**
17 **דפתיא.** וברות מעין או בורות למים
18 לשלות: **ואפילו מרבנן.** שהרי גם הם
19 צריכים לשלות ועל שם כלי ששותין בו
20 משקין שקורין פתיא בלשון ארמי קרי ליה
21 פתיא דפתיא: **דלא נפקי באכלאזא.** שאין
22 יוצאין בעלי בתים עצמן באכלאזא
23 ובאכלאזא לחפור אלא גובין מעות
24 ושוכרין פועלים: **לאו בני מיפק וכו'.** גנאי
25 הוא לה: **לכריא דנהרא.** כשמעלת שרטון
26 ונפלים בה אבנים ומעבדין מרובת המים
27 וכוורין ומנזקין אותו להעביר מבשוליה
28 תתאי מסייעי לעלא. כשהעליונים
29 מתקנן כנגדן למעלה. יש על התחתונים
30 לסייען שמכשולין העליונים מעבדים מים
31 מלידך נמצא תיקון העליונים לעזרת
32 התחתונים: **אבל העליונים אין צריכי**
33 **לסייע את התחתונים.** כשמתקנן למטה
34 שתיקון של מטה אינו לעזרת עליונים אלא
35 לרעתם שכל זמן שהמים רצים למטה
36 הנהר מתמעט למעלה והשדות שלהן
37 מתתיבשות: **וחילופא במיא דמיטרא.** גגון
38 בעיר שהמים קושי להרבות טיט ולקלקל
39 את הדרכים ועושיין להם חריץ במיוחד
40 להוריד המים חוץ לעיר אם נתקלקל
41 החריץ כנגד התחתונים וכוורין להם
42 העליונים צריכים לסייע את התחתונים
43 לכתוב כנגדן שכל זמן שלא ירדו המים
44 התחתונים חוץ לעיר יעמדו העליונים
45 במקומן אבל התחתונים אין להן לסייע
46 לעליונים לכתוב למעלה שכל זמן שלא
47 ירדו העליונים למטה טוב להן לתחתונים:
48 **ומתקנת לעצמה.** בפני עצמה כשמגיעת

1 כנגדה אין אחר מסייעה: המלכות מים. מים סרוחין מי מטר: לביב אחי. חריץ מתוקן להוריד מי גשמים בו. כולן מתקנות עם התחתונה. מסייעות אותה לתקן
2 כנגדה כדפרשית לעיל: **האי מאן דאחזיק ברקתא דנהרא.** בשני הפרטים היה הקרקע מופקר לכל הקודם להחזיק בו ולפרוע לפולחן טסקא דקא מס על שול קרקע ואם
3 בא אחד ומחזיק על שפת הנהר מקום שהספינות עולות לנמל וצריך לפרוקי משאות לספינות מתוקן ומזבנין ואין זה החזיק לכתוב שם כגון אם
4 לחרוש ולזרוע: **האי חציפא הוי.** שמקלקל מקום הרבים: **אבל סלוקי.** מדינא לא מסלקין ליה: **והאידנא דכתבי פרסאי.** לאותן הלוחצין שדות שעל שפת הנהר קני לך
5 השדה עד תוך הנהר מלא צואר הסוס והלוחצין גודרין גדין רחוק מן הנהר שלא יוצד הנהר מסלקין ליה
6 לפי שהיא קנהה לבעל הנהר עד תוך המים: **כני אחי.** שדה העומדת ליחך בטסקא ושדות שני אחים סמוכין לה מפאן מפאן: **ואי משום דינא דבר מצרא.** אם אין
7 לא אחים ולא שותפים אלא מבח מצרנות באין על המחזיק ואומרים אנו היינו מצפים לקחתה שאנו צריכין לקרקע וטוב לכל אחד לקנות בסמוך לו ולא ליחך במקום
8 אחר: **לא מסלקין ליה.** דלא איכפת לן לדינא דבר מצרא כלל: **ועשיית הישר והטוב.** דבר שאי אתה נחסר כי"ב שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן
9 המצר להיות נכסיו חלוקין: **אתא לאימילוי ביה.** שדה היוצאה לימכר ובא אחר ונטל רשות מן המצרין וא"ל זיל זבון: **נהרדעי אמרי.** צריך למקני. דאי לא קנה
10 מיניה מצי אמר ליה משעה הייתי בך כדי להעמידה על דמים הראויין לה שאם באתי אני אצל הבעלים היה מעלה לי בדמים שבביל שחביבה עלי: **השתא דאמרת**
11 **צריך למיקנייה מיניה.** אי"כ אין קניינו של זה כלום אם אייקר או זול ארעא ברשותא דבר מצרא אייקר או זול לא יוסף ולא ירע הלוחץ מלקבל דמים שנתן בה
12 דכי אייקר רוחא דבר מצרא הוא וכי זול פסידא דבר מצרא הוא: **ואי לא היב ליה מאתן.** דגבי דהאי הוא דאחזיק: **כי מיצע דנכסי.** של מוכר שדות המוכר מקיפות
13 לה מקל צד: **חזין אי עדיית היא.** דבר העשוי לימכר לעצמו שאינו דומה לשאר שדות הסמוכות לה: **זביניה זביני.** ואין מצרני המוכר וכולים לסלקי שהרי יש

1 כנגדה אין אחר מסייעה: המלכות מים. מים סרוחין מי מטר: לביב אחי. חריץ מתוקן להוריד מי גשמים בו. כולן מתקנות עם התחתונה. מסייעות אותה לתקן
2 כנגדה כדפרשית לעיל: **האי מאן דאחזיק ברקתא דנהרא.** בשני הפרטים היה הקרקע מופקר לכל הקודם להחזיק בו ולפרוע לפולחן טסקא דקא מס על שול קרקע ואם
3 בא אחד ומחזיק על שפת הנהר מקום שהספינות עולות לנמל וצריך לפרוקי משאות לספינות מתוקן ומזבנין ואין זה החזיק לכתוב שם כגון אם
4 לחרוש ולזרוע: **האי חציפא הוי.** שמקלקל מקום הרבים: **אבל סלוקי.** מדינא לא מסלקין ליה: **והאידנא דכתבי פרסאי.** לאותן הלוחצין שדות שעל שפת הנהר קני לך
5 השדה עד תוך הנהר מלא צואר הסוס והלוחצין גודרין גדין רחוק מן הנהר שלא יוצד הנהר מסלקין ליה
6 לפי שהיא קנהה לבעל הנהר עד תוך המים: **כני אחי.** שדה העומדת ליחך בטסקא ושדות שני אחים סמוכין לה מפאן מפאן: **ואי משום דינא דבר מצרא.** אם אין
7 לא אחים ולא שותפים אלא מבח מצרנות באין על המחזיק ואומרים אנו היינו מצפים לקחתה שאנו צריכין לקרקע וטוב לכל אחד לקנות בסמוך לו ולא ליחך במקום
8 אחר: **לא מסלקין ליה.** דלא איכפת לן לדינא דבר מצרא כלל: **ועשיית הישר והטוב.** דבר שאי אתה נחסר כי"ב שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן
9 המצר להיות נכסיו חלוקין: **אתא לאימילוי ביה.** שדה היוצאה לימכר ובא אחר ונטל רשות מן המצרין וא"ל זיל זבון: **נהרדעי אמרי.** צריך למקני. דאי לא קנה
10 מיניה מצי אמר ליה משעה הייתי בך כדי להעמידה על דמים הראויין לה שאם באתי אני אצל הבעלים היה מעלה לי בדמים שבביל שחביבה עלי: **השתא דאמרת**
11 **צריך למיקנייה מיניה.** אי"כ אין קניינו של זה כלום אם אייקר או זול ארעא ברשותא דבר מצרא אייקר או זול לא יוסף ולא ירע הלוחץ מלקבל דמים שנתן בה
12 דכי אייקר רוחא דבר מצרא הוא וכי זול פסידא דבר מצרא הוא: **ואי לא היב ליה מאתן.** דגבי דהאי הוא דאחזיק: **כי מיצע דנכסי.** של מוכר שדות המוכר מקיפות
13 לה מקל צד: **חזין אי עדיית היא.** דבר העשוי לימכר לעצמו שאינו דומה לשאר שדות הסמוכות לה: **זביניה זביני.** ואין מצרני המוכר וכולים לסלקי שהרי יש

צו בבא מציעא. פרק תשיעי – המקבל שדה מחבירו דף קח עמוד ב – מתוך מהדורת טובי' טוספות

1 **מוֹזְבִּינֵן** בלא אכרותא. אין לפרש כל הני מילי לצורך יתומים דא"כ הוה
2 משמע דלשאר צורכי יתומים אין מוכרין בלא אכרותא כי הנהו
3 דחשיב פ' הנזקין (גיטין דף כג. טס) מוכרים שדותיהן לקנות להן מגלה וצריצת
4 ושופר בו וא"כ בפרק שום יתומים (גיטין דף כג. טס) דפריך לרב אשי דאמר אין
5 נזקקין בו מדתנן שום יתומים שלשים
6 יום ומכרין בבוקר ובערב לוקמה במילי 1
7 דיתמי שצריכי הכרזה אלא ודאי לכל 2
8 מילי דיתמי אין צריכין הכרזה ובשמעתין
9 מיירי בכרנא ומוזני וקבורה דאשה ובנות 3
10 ואם תאמר לקבורה ששיטא דמוזבנין בלא
11 אכרותא דאטו יתיה מת מוטל באשפה כל 4
12 ימי הכרזה וי"ל דאם לוו לצורך קבורה
13 קאמר דמוזבנין בלא אכרותא כדי לפדות
14 אי נמי דה"א שמשכבנין מחפצי יתומים 5
15 עד שמכרין קמ"ל: 6
16 **משמתנין** ליה עד דמקבל בו'. דוקא 7
17 שישאל רוצה ליקח 8
18 בדמים שתתן העבדים: 9
19 **שביני** העיר כתי. הוה מילתא דדין 10
20 הקדמה קמיידי בששניהם 11
21 מצרינים ושכן עיר מצרן מצד העיר שיש 12
22 לו שדה אחוה ביתו הסמוכה לוו ושכן 13
23 שדה שיש לו שדה רחוקה מן העיר 14
24 הסמוכה לוו: 15

25 **ארעא** דחד ובתי דחד. שהבית בנוי על 16
26 גבי קרקע מרי דארעא מעכב 17
27 שלא ימכור הלה עציו ואבניו כי אם לו 18
28 אכל בבית אצל בית או קרקע שאינו 19
29 עומד לזרעה לא שייך דינא דבר מצרא 20
30 דלא שייך התם טעמא דקאמר בסמוך 21
31 להכניס תלם אחד ודוקא בשדה של 22
32 וזיעה שייך הישר והטוב שכולל לחורשה 23
33 בבת אחת וכן פ"ת בתשובה אחת 24
34 המתחלת חזרונו על כל צידי צדדים ולא 25
35 מצאנו דין מצרנות בבתי: 1
2 אלא 3

4 **ואי לא איצרומי קא מערים** מתנה לית בה משום דינא 5
6 **דבר מצרא אמר אממר אי כתב ליה אחריות** אית בה 7
8 **משום דינא דבר מצרא מכר כל נכסיו לאחד** לית בה 9
10 **משום דינא דבר מצרא לבעלים הראשונים** לית בה 11
12 **משום דינא דבר מצרא זבן מעבדים** וזבין לעבדים לית 13
14 **בה משום דינא דבר מצרא זבן מעבדים** דאמר ליה ארי 15
16 **אברחי לה ממצרא זבין לעבדים** עכו"ם ודאי לאו בר 17
18 **ועשית הישר והטוב** הוא שמותי ודאי משמתנין ליה עד 19
20 **דמקבל עליה** כל אונסי דאתי ליה מהמתיה משפנתא 21
22 **לית בה משום דינא דבר מצרא דאמר רב אשי אמרו** 23
24 **לי סבי דמתא מחסאי מאי משפנתא** דשכונה גביה מאי 25
26 **נפקא מינה לדינא דבר מצרא למכור ברחוק ולגאול** 27
28 **בקרוב ברע ולגאול** כיפה לית בה משום דינא דבר מצרא 29
30 **לכרנא ולמוזני ולקבורה** לית בה משום דינא דבר מצרא 31
32 **דאמרי הדרעא לכרנא למוזני ולקבורה מוזבנין בלא** 33
34 **אכרותא לאשה וליתמי ולשותפי** לית בה משום דינא 35
36 **דבר מצרא שביני העיר ושביני שדה** העיר קודמין 37
38 **שכן ותלמיד חכם תלמיד חכם קודם קרוב ותלמיד חכם** 39
39 **תלמיד חכם איבעיא** להו שכן וקרוב מאי ת"ש 40
41 **טוב שכן קרוב מאח רחוק הני זוין מבי והני זוין תקולי** 42
43 **לית ביה משום דינא דבר מצרא הני ציירי והני שרי** לית 44
45 **ביה משום דינא דבר מצרא אמר איזיל ואמרה ואיתי** 46
47 **זוין לא נטרינן ליה אמר איזיל איתי זוין חזינן אי גברא** 48
49 **דאמיד הוא דאזיל ומייתי זוין נטרינן ליה ואי לא** 50
51 **נטרינן ליה ארעא דחד ובתי דחד מרי ארעא מעכב** 52

53 **אמרי בתי מרי בתי לא מעכב אמרי** דארעא ארעא דחד ודיקלי דחד מרי דארעא מצי מעכב 54
55 **אמרי דיקלי מרי דיקלי לא מצי מעכב אמרי** דארעא ארעא לבתי וארעא לזרעא ישוב עדיף ולית 56
57 **בה משום דינא דבר מצרא אפסיק משונותא או ריכבא דדיקלא חזינא** אם יכול להכניס בה 58
59 **אפילו תלם אחד** אית בה משום דינא דבר מצרא ואי לא לית בה משום דינא דבר מצרא הני 60
61 **ר' בני מצרני דקודים חד מיניהו וזבין זביניה זביני ואי כולהו אתו בהדי הדדי פלגו לה בקרנויל:** 1
2 **מתנ'** 3

4 להרחיקו מעלי וכן יתמי ושותפי שמכר לו לחבירו חלקו בשדה שהן שתתפין בה אין לנו לסלקו משום דינא דבר מצרא ולומר אין אתה בא בחלק בחיברך אלא באחד 5
6 המצרנין ויקנה עמך אלא כיון דלא נתברר חלקו ודרי הוא בשכן בבולח: **שביני העיר ושביני השדה** שביני העיר קודמין. נראה בעיני דלאו בדינא דבר מצרא 7
8 איירי אלא להשיא עצה דרך ישר וטוב למוכר שאם יש לו שדה למכור ובאו עליה ללוקח שכינים הדרים אצלו בדירה ושכן שיש לו בשדה ששדותיהן סמוכות זו לזו 9
10 וזו שיש לו למכור אינה סמוכה למצרן שביני העיר קודמין ואני לא דקדקתי בה מפי רבינו כל צרכי ועד הנה פירשתי דבמצרן דיליה קאמר והשתא לא נראה לי דאם 11
12 כן הוה ליה למיתנינהו בהדי הני דלעיל ולמימר הכי לאשה וליתמי ולשותפי ולשביני העיר ולת"ח לית בה משום דינא דבר מצרא מאי שגא דשני בלישא דבולי 13
14 שמתא למינקט לישא דקודמין ותו דקאמר שכן ותלמיד חכם ת"ח קודם אי תאי שכן מצרן הוא אמאי ת"ח קודם תלמיד חכם לאו בר ועשית הישר והטוב הוא דהאי 15
16 ועשית אלוהק שדייה רבנן כדאמרין לעיל גבי זבין לעבדים עבדים כו' ותו קרוב ותלמיד חכם מאי דינא דבר מצרא איבא ואי כתיב בששניהן ומצרנין אטו 17
18 משום דת"ח הוא משלם גלמא דאינשי: **זוין מבי זוין תקולי.** מצרן שבא לעורר על המקח מביא מעות שמשקלן טוב יותר על של לוקח אבל של לוקח טובין ותיפין 19
20 במטבע היוצאה יותר משל מצרן ואי נמי איפכא: **לית בה משום דינא דבר מצרא.** דאמר ליה המוכר בהא נחיא: **הני ציירי והני שרי.** לוקח ומצרן ששלחו 21
22 מעותיהן של מצרן צוררין וחתומין הוה נרא להתיין שלא יאמר יותר הוה ושל לוקח מותרין: **לית בה משום דינא דבר מצרא.** דפסידא דמוכר הוא דאמר לזוין 23
24 צריכנא: **אמר ליה איזיל ואמרה וכו'.** מילתא באפי נפשיה היא מצרן שאמר איזיל ואמרה וכו': **דאמרי הוא.** שאנו אומרים אותו דאפשר לו לקיים דבריה: **ובתי** 25
26 **דחד.** כגון שעליה: **מרי ארעא מעכב אמרי בתי.** שלא למכור הבגן לאחר הדואיל והוא בא למוכרם וזה צריך לה טוב שיהיה בנינו בקרקע שלו ואיבא הישר והטוב: 27
28 **מרי בתי לא מעכב אמרי ארעא.** שהוא אינו חשוב שכן לכשיגיעו שני עומד להסתלק מיניה: **ודיקלי דחד.** שמכר לו דקלן בשרדו להתיחן שם עד זמן פלוגי או 29
30 **עד שיבשה: ארעא לזרעה.** המצרן תפח בה לזרעה ותלוק צריך בה לבנין בתי: **ישוב דבתי עדיף.** לבית דין ולא תתנו כאן עצות ישר וטוב שזו טובה מה: **אפסיק** 31
32 **משונותא.** שן שלע מפסיק בין שדה זו לשדה של מצרן: **או ריכבא דדיקלא.** הדקלים הכפופין וסמוכין זו לצד זו ומסוגרין באותן פלשירי בלע"ז: **אם יכול** 33
34 **להכניס המצרן תלם אחד.** משדהו לתוך שדה זו אית בה וכו': **תלם.** שורות המענה: **ואי איתי בהדי.** שמערער כל אחד על מצרנותו: **פלגי לה בקרנויל.** בארבע 35
36 אלכסונות שהיא כל אחד נוטל בה על פני בולח סמוך לו כזה ולשון קרנויל ויל בה לקרנות: 37

60 שותף בשדה עם חבירו ומכר לו חלקו בה, ושדות אלו היו סמוכות לשדות
61 אחרות, בכל אלו לית בה – אין בשדה הנמכרת משום דינא דבר מצרא,
62 משום שאין דרכם של אשה ויתומים לחפש אחר מי שימכור להם, ואין זה
63 עשיית הישר והטוב להרחיק מהם שדה שמצאו, ושותף נחשב כשכן בכל
64 השדה, ויכול לקנות את כולה.
65 הגמרא נותנת עצה כיצד להתנהג בדרך הישר והטוב במכירת קרקע:
66 הרוצה למכור שדהו, ושני סוגי שכנים רוצים לקנותה, שכיני העיר הדרים
67 בסמוך אליו, ושכיני השדה האחרת שלו וולא לוז שרוצה למכורה, שכיני
68 העיר קודמין לשכיני השדה, שנוח לו למכרה להם מפני שמכרים יותר.
69 באו לפניו שכן, ותלמיד חכם שאינו שכינו, תלמיד חכם קודם, שעל ידי
70 כך יצדיקו מעשיו לזכותו במיתתו. ואם היו קרוב משפחתו, ותלמיד חכם
71 שאינו קרובו, תלמיד חכם קודם, מהטעם האמור.
72 מסתפקת הגמרא: איבעיא להו, שנים באו לקנותה, שכן, וקרוב שאינו
73 שכינו, מאי – מי קודם. פושטת הגמרא: תא – בוא ושמע את הדין מן הפסוק
74 (משלי כו ז) 'טוב שכן קרוב מאה רחוק', ולכן יקדים את שכינו, שטוב
75 להתחבר עמו בהיותם בכל עת יחד, מאשר עם האח הרחוק ממנו.
76 הגמרא חוזרת לדון במקרים אחרים, אם יכול בן המצר לעכב קנייתו על ידי
77 אחר: א. בן המצר שבא לעורר על הקונה שקדם לו, והני וזני מבי – הוויים
78 שנתן הלווקא, טובים ומתקבלים יותר מן הוויים שהביא בן המצר, והני וזני
79 שהביא בן המצר תקולי – משקלם יותר משל הלווקא, לית ביה משום דינא
80 דבר מצרא, משום שהמוכר יכול לטעון שנוח לו יותר לקבל את המעות
81 שהביא הקונה.
82 ב. שלחו שנים את המעות למוכר, והני צירי – המעות ששלח המצרן היו
83 צרות במטפחת, וירא המוכר להתיר המטפחת, שמא יאמר המצרן שהיו
84 יותר מעות ונאבדו ויתבע ממנו, והני שרי – והמעות ששלח האחר היו
85 מגולות, לית ביה – אין במקרה זה משום דינא דבר מצרא, שאם יהיה
86 צריך למוכר דווקא למצרן, יצטרך להמתין עד שיתברר כמה מעות היו
87 במטפחתו, ויתכן שצריך הוא למעות מיד.
88 ג. הביא הקונה מעות, ואמר המצרן למוכר, איזיל ואמרה ואיתי וזני –
89 אלך ואטרח ואביא זחים, לא נמרינן ליה – אין המוכר מחויב להמתין
90 למצרן הצריך לטרוח על להביאם, שכן יתכן שצריך המעות מיד.
91 ד. אם כשהביא האחר מעות מצרן המצרן למוכר, איזיל איתי וזני – אלך
92 ואביא מביתי זחים, וזני – מעיינים בו, אי נבא דאמרי הוא – שאומדים
93 אנו אותו בכך דאזיל ומיתי וזני – שאכן ילך ויביא המעות מיד, נמרינן ליה
94 – ממתנינים לו, ואי לא, שאי אפשר לאומדו בכך, לא נמרינן ליה – אין
95 ממתנינים לו, שאינו אלא משתמש מלהביא עתה את המעות, לכך אומר לו
96 המוכר, או הבא מעות עתה, או מוכר אני השדה לאחר שהביא המעות.
97 ה. ארעא דתד וכתתי דתד – היתה הקרקע שייכת לאחד, והבנין שעליה
98 לאדם אחר, שמכרם לו בעל הקרקע לזמן מסוים, מרי ארעא מעבב אמרי
99 בתי – בעל הקרקע יכול לעכב על בעל הבנין שימכור אותו דווקא לו,
100 שיותר טוב שיהיה הבנין שבקרקעו שייך לו ולא לאחר, אבל מרי בתי לא
101 מעבב אמרי דארעא – בעל הבנין אינו יכול לעכב מטעם זה על בעל
102 הקרקע שימכור אותה דווקא לו, משום שאינו חשוב בן מצר הסמוך לקרקע,
103 כיון שאין הבנין שלו אלא לזמן מסוים.
104 ו. ארעא דתד ודיקלי דתד – היתה הקרקע שייכת לאחד, והדקלים שעליה
105 היו שייכים לאדם אחר, שמכרם לו בעל הקרקע לזמן מסוים, מרי דארעא
106 מצי מעבב אמרי דיקלי – בעל הקרקע מעבב על בעל הדקלים שלא
107 למכרם לאחר, שטוב יותר שהדקלים שבקרקעו יהיו שלו, אבל מרי דיקלי
108 לא מצי מעבב אמרי דארעא – בעל הדקלים אינו יכול לעכב על בעל
109 הקרקע שלא ימכור אותה אלא לו, משום שאינו חשוב בן מצר הסמוך
110 לקרקע, כיון שאין הדקלים שלו אלא לזמן מסוים.
111 ז. היו שנים רוצים את הקרקע, אחד רוצה ארעא לבתי – קרקע כדי לבנות
112 בתים, והמצרן לה רוצה ארעא לזרעא – כדי לזרוע בה, ושוב הארץ על
113 ידי בניית בתים בה עדיף, ולית בה משום דינא דבר מצרא.
114 ח. היתה הקרקע שרצה לקנות סמוכה לקרקע של אחר, אלא שבין
115 הקרקעות אפסיק משוניתא או ריבבא דריקלא – היה מפסיק שן של סלע,
116 או שמפסיקה רכובת הדקלים. הווינא – מעיינים בגבול זה שבין השדות, אם
117 יבול בן המצר לתבנים משדהו בה – בתוך שדה זו אפילו רק תלם אהד –
118 שורת חרישה אחת, אינו חשוב הפסק, ושדהו סמוכה לקרקע הנמכרת,
119 המשך בעמוד קיד

1 ואי לא שונה קרקע זו שבאמצע משאר שדותיה, חוששים אנו שהקונה
2 איצירומי קא מערים – מערים על בני המצר, ומקדים הוא לקנות קרקע זו
3 שבאמצע שדות המוכר, בכדי שמעתה יוכל לקנות את שאר השדות
4 שמסביב ולא יוכלו בני המצר לסלקו כיון שהוא סמוך לשדות המוכר
5 כמותם, ולכן מסלקים אותו עתה מן הקרקע שקנה, ומקדו בטל ויחזור לו
6 המוכר את המעות.
7 הגמרא מביאה כמה אופנים שבהם אין בני המצר קודמים לאחר: א. נתן
8 קרקע במתנה, לית – אין בה משום דינא דבר מצרא, שאין המצרן יכול
9 לסלק את מקבל הקרקע. אמר אממר, מכל מקום אי פתה ליה הנותן
10 למקבל אחריות שאם יטרפו ממנו את הקרקע יתן לו מעות, אית – יש בה
11 משום דינא דבר מצרא, ויכול המצרן לסלק את המקבל, שאין דרך נותני
12 מתנה לקבל על עצמם אחריות, ובודאי מכר לו את הקרקע, ומה שכתב לו
13 שנתנה במתנה, הוא כדי שלא יסלקו המצרן.
14 ב. מבר כל נכסיו – שדותיו לאדם אהד בכל מקום שהן, וחלקם היו
15 סמוכות לשדות אחרים, לית בה – אין במכירה זו משום דינא דבר מצרא,
16 משום שאם יסלקוהו משדה אחת לא יקנה גם את שאר שדות המוכר,
17 ובמקום שיתכן שיהיה רעה למוכר, לא תקנו חכמים לקונה לעשות הישר
18 והטוב ולהסתלק מן הקרקע.
19 ג. קנה שדה ומכרה בחורה לבעלים הראשונים שלה, לית – אין בה משום
20 דינא דבר מצרא, שאין לך טוב וישר מזה שתשוב השדה לבעליה.
21 ד. וכן – קנה מעובד בוכבים שדה הסמוכה לאחר, וזני – וכן אם מכר
22 שדה כו לעובד בוכבים, לית – אין בה משום דינא דבר מצרא. מבאת
23 הגמרא: במקרה דזני – שקנה מעובד בוכבים אין המצרן יכול לסלק את
24 הקונה, משום דאמר ליה הקונה למצרן, הלא ארי אבתי לך ממצרא –
25 הברחתי לך אריה מגבול שדך, ואין לך טוב וישר יותר ממעשה זה, לכן אין
26 לך לטעון על מכירה זו. ובמקרה דזני – שמכר שדה כו לעובד בוכבים
27 אין בן המצר יכול לסלקו, משום שחייב עשיית הישר והטוב הוא על הקונה
28 שמחמתו לא תהא השדה ביד בן המצר, אך על המוכר אין חיוב זה, שהרי
29 יכול שלא למכרה כלל, והקונה הוא עובד בוכבים שנדא לאו בר – אינו
30 מצויה ביעשית תישר והשוב הוא, ואינו צריך להסתלק. אמנם, שפתי
31 ודאי משפתינו – מנדים ליה – למוכר, עד דמקבל עליה כל אוניא דאיתי
32 ליה מתקתיה – שישלם כל מה שיקרהו מחמת הנכרי הסמוך לשדהו.
33 ה. משפנתא – אם היתה שדה זו ממושכנת ביד אחר, תמורת הלוואה
34 שהלוה לבעל השדה, ומכרה למלוה, לית בה – אין במכירה זו משום דינא
35 דבר מצרא, משום שהמלוה הוא השכן הגדול ביותר לשדה זו, שכולה
36 שוכנת אצלו. ומבוואר כן ממה דאמר רב אשי, אמרו לי סבי דמתא
37 מתקיא – חכמי קני העיר מחסיא, מאי – מדוע נקרא מה שנתון הלוה בשם
38 'משפנתא', משום דשכונת נביה – ששוכן אצל המלוה. ומאי נפקא מינה
39 – איזה דין יוצא מטעם זה, לענין דינא דבר מצרא, שאין בני מצר הסמוכים
40 לשדה הממושכנת יכולים לסלק למלוה כאשר בא לקנותה מהלוה,
41 וכאמור.
42 ו. רצה למכור שדהו הנמצאת ברחוק ממקום מגוריו, ולנאול – ולקנות
43 בקרוב למקומו, וכן אם רצה למכור ברע – את שדהו הרעה, ולנאול בפה
44 – ולקנות שדה יפה יותר, לית בה – אין במקרים אלו משום דינא דבר
45 מצרא, שכן אם ימתין מלמכרה, אפשר שבינתיים השדה הקרובה או היפה
46 תמכר לאחר ויפסיד מכר, וכשם שמצוה לעשות הטוב והישר עם בן המצר,
47 כך מצוה לעשות הישר והטוב עם המוכר שלא יגרם לו הפסד.
48 ז. כאשר מוכר השדה כדי שיהיה לו מעות לבריא – לשלם את מס
49 הגולגולת למלך, שחושש שיכעסו עליו שוטרי המלך, וכן במכירת שדה
50 היתומים למוזני – שלא יחסר מזונות לאלמנה ובנותיה, ולקבורה של המת,
51 שלא יתבוה ללא קבורה, לית בה – אין בכל אלו משום דינא דבר מצרא,
52 כיון שיכול לבוא רעה לבעלי השדה, וסיוע לכך מדאמרי נהרדעא, שאם
53 צריך למכור שדה של יתומים לבריא, או למוזני ולקבורה של המת או
54 לצורך היתומים, אף שבכל מכירה מנכס יתומים מכריזים במשך שלושים
55 יום שהשדה עומדת להמכר, בכל אלו מונגינן – מוכרים בלא אבדנותא,
56 מחשש שבזמן זה יכעסו שוטרי המלך, או יחסרו מזונות, או יתבוה המת.
57 ואם ביטלו את ההכרזה אף שיש בדבר רוח ליתומים, ודאי שאין לחוש
58 לרווח המצרנים להשהות בעבורם את המכירה.
59 ת. מכר השדה לאשה, וכן אם מכר ליתמי, וכן מכירה לשותפי – אם היה

משנה

1 המשנה במבארת דיני החוכר שדה מחבירו, לענין זריעת פשתן וקציצת ענפי
 2 עץ השקמה: **הַמְקַבֵּל שְׂדֵה מַחְבִּירוֹ בַחֲכִירוֹת לְשָׁנִים מוֹעֲטוֹת**, דהיינו פחות
 3 משבע שנים, **לֹא יוֹרְעָה הַחֹכֵר פְּשֵׁתָן**, משום שמכחישי את הקרקע, ואינה
 4 מתחזקת עד שבע שנים, וכאשר תשוב השדה לבעליה לא יוכל לזרוע
 5 כראוי. וכן **אִין לֹא חֵלַק בְּקוֹרוֹת שְׁעוּשִׁים מַעֲנַפֵּי עֵץ הַשְּׁקָמָה**, שאינו חוזר
 6 להוציא ענפים בפחות משבע שנים, ולא חכר על דעת ליטול הקורות.
 7 **קִיבְּלָהּ הַיָּמִינוּ לְשִׁבְעַת שָׁנִים**, שָׁנָה רִאשׁוֹנָה וְיַרְעָנָה פְּשֵׁתָן, כאשר יחזרנה
 8 לבעלים תהיה חזקה כבתחילה, וכן **יֵשׁ לֹא בִּאוּתָה שָׁנָה חֵלַק בְּקוֹרוֹת**
 9 **שְׁקָמָה**, שכן יגדלו הענפים שוב כפי שהיו.

גמרא

10 שנינו במשנה שהחוכר אינו נוטל מקורות עץ השקמה: **אָמַר אַבְיִי**, דווקא
 11 **בְּקוֹרוֹת מִגּוּף עֵץ הַשְּׁקָמָה אִין לֹא חֵלַק**, אבל **בְּשִׁבְחָה עֲנֵפֵי הַשְּׁקָמָה**,
 12 שהשביחו ועתה שוים יותר, **יֵשׁ לֹא חֵלַק בָּהּ**, וכשמסתלק נוטל שווי השבח.
 13 **וְרַבָּא אָמַר**, אֲפִילוּ בְּשִׁבְחָה עֲנֵפֵי הַשְּׁקָמָה נִמְי אִין לֹא חֵלַק.
 14 הגמרא מקשה על דעת רבא: **מִיֵּתִיבִי**, שנינו בברייתא, **הַמְקַבֵּל שְׂדֵה**
 15 **מַחְבִּירוֹ, וְהִנְיַע זָמַנו לְצִאתָה, שְׁמִין לֹא**. מפרשת הגמרא: **מֵאֵי לֹא** – האם
 16 אין הכוונה ששָׁמִין לֹא בְּשִׁבְחָה שְׁקָמָה ליתן לו את שוויים, וקשה לרבא.
 17 מתרצת הגמרא: **לֹא**, אין הכוונה ששָׁמִין את שווי שבח ענפי השקמה, אלא
 18 שָׁמִין לֹא את שווי שבח **יָרְקָא וְסִילְקָא** – מידוע שמין רק את שוויים, נַעֲקוֹר
 19 וְנִשְׁקוּל – ויטול אותם עצמם. משיבה הגמרא: הברייתא דיברה **בְּרִלָא מִטָּא**
 20 – שלא הגיע עדיין **יִזְמָא** דְּשׁוּקָא שבו מוכרים את הירקות, ואין לעורקם
 21 מחשש שיתקלקלו, לכן שמין לו רק שווי שבחם.
 22 הגמרא מקשה על רבא מברייתא אחרת: **תָּא שְׁמַע**, הַמְקַבֵּל שְׂדֵה מַחְבִּירוֹ,
 23 **וְהִנְיַע שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית, שְׁמִין לֹא**.

24 תחילה מבררת הגמרא את דברי הברייתא: משמע שבהגיע שנת השביעית
 25 עליו להסתלק מן השדה, וקשה, וכי בשנת השביעית **מִי קָא מְפָקְעָא**
 26 **אַרְעָא** – האם נפקעת הקרקע מן המחזיק בה. מתרצת הגמרא: **אֵלֹא אִימָא**,
 27 **הַמְקַבֵּל שְׂדֵה מַחְבִּירוֹ, וְהִנְיַע שְׁנַת הַיּוֹבֵל, שְׁמִין לֹא**, שביובל אכן חוזרת
 28 השדות לבעליהם. וְאִבְתִּי – ועדיין קשה, וכי יוֹבֵל **מִי מְפָקְעָא** את השדה
 29 כאשר קיבלה ב**בְּבִלְלוֹת** לזמן מסוים, הלא **יְהָרַץ לֹא תִמְכַּר לְצִמְיֹתוֹ**
 30 **אָמַר רַחֲמָנָא** (ויקרא כה כג), הרי שרק מהקונה לצמיתות היובל מפקיע.
 31 מסיימת הגמרא לבאר את דברי הברייתא ומתוך כך קשה על רבא: **אֵלֹא**
 32 **אִימָא, תְּלוּקָתָה** – הקונה שְׂדֵה מַחְבִּירוֹ וְהִנְיַע הַיּוֹבֵל, שְׁמִין לֹא. ומבואר,
 33 שאמנם גוף השדה חוזר לבעלים, מכל מקום את שווי השבח שמין לזוקת,
 34 שהשבח נידון כפירות, ואף החוכר יש לו ליטול שווי השבח. וקשה לרבא.
 35 **וְכִי תִימָא לְתַרְץ דְּהִקָּא נִמְי** – שגם כאן הכוונה ששָׁמִין לֹא בְּיָרְקָא וְסִילְקָא,
 36 אין לתרץ כן, שהרי **סִילְקָא וְיָרְקָא בְּיּוֹבֵל הַמְקַנְדָּא הוּא** לכל הרוצה
 37 ליטלם, וממילא אין שמין לו את שבחם. **אֵלֹא** מהי כוונת הברייתא, האם
 38 **לֹא** – אין הכוונה ששמין לו את שווי שִׁבְחָה שְׁקָמָה, וקשה לרבא.
 39 מתרצת הגמרא: **תִּרְנָמָא אַבְיִי אֵלִיפָא דְרַבָּא, שְׂאֲנֵי הָתָם כַּשְׁהִיגַע הַיּוֹבֵל**,
 40 **דְּאָמַר רַבָּא** (ויקרא כה לג) **וְיִזְעָא מִמְכַּר פֶּת וְעִיר אֶחָדוֹ בִּיבֹל**, ודייקו
 41 חכמים מן הפסוק, שדווקא **מִמְכַּר חוֹזֵר בִּיּוֹבֵל**, אבל **הַשִּׁבְחָה אִינוֹ חוֹזֵר**, אלא
 42 שמין את שווי לקונה ונטולו. אך כל זה אמרה תורה במכר, אבל המקבל
 43 שדה לזמן מסוים, לא נאמר בו דין זה שהשבח אינו חוזר לבעל השדה.
 44 שואלת הגמרא: וְנִגְמַר מִיָּנִיָּה – נלמד דין המקבל שדה מדין קונה שדה,
 45 שאף שגוף השדה חוזר, מכל מקום את השבח נוטל מי שהשביח ברשותו.
 46 משיבה הגמרא: הָתָם – שם, במוכר שדה והגיע היובל, הלא **יְבִינִי מַעֲלִיא**
 47 **הוּא** – מכירה גמורה היא לקונה, וכאשר השביחה השדה היה זה ברשותו,
 48 ומה שחוזר ביוֹבֵל, **אֲפָקְעָתָא דְמִלְכָא הוּא** – מצות המלך היא שהפקיעה
 49 את השדה מן הקונה, וההפקעה היא רק על גוף השדה ולא על השבח, וכפי
 50 שלמנו מעל מן הפסוק, אבל כאן במקבל שדה, שמתחילה לא היתה אלא
 51 לזמן, אף השבח אינו שלו.

52 הגמרא מביאה מעשה שבו דנו על השבח: **רַב פָּפָא קָבִיל אַרְעָא**
 53 **לְאַסְפִּסְתָּא** – קיבל קרקע בחכירות כדי לזרוע בה שחת, וכשהיתה ברשותו
 54 **קָרְחוּ בָּהּ תַּאֲלִי** – צמחו בה אילנות. **כִּי קָא** – כאשר מְסַתְּלֵק היה רב פפא
 55 מן הקרקע בסוף זמן החכירות, **אָמַר לְהוּוּ לְבַעֲלֵי הַקֶּרֶקֶע, הָבּוּ לִי שְׁבְחָתָא** –

הביאו לי את שווי שבח האילנות. **אָמַר לִיהּ רַב שִׁישְׁא בְּרִיהּ דְרַב אִידִי**
לְרַב פָּפָא, אֵלֹא מַעֲתָה לדברך שמגיע לך שבח האילנות, וכי אם היית
 מקבל **דְּיָרְקָא** – דקל לפירותיו, וְאֵלִים – והיה הדקל מתחזק ומתעבה גזעו,
 הָבִי נִמְי דְרַעְי מִרְ שְׁבְחָתָהּ – האם גם בזה היית תובע את מה שהשביח,
 הרי לא קיבלת את הדקל אלא לאכול פירותיו. ואף כאן לא קיבלת את
 הקרקע כדי ליטול שבח האילנות הצומחים בה. **אָמַר לִיהּ רַב פָּפָא לְרַב**
שישא, יש לחלק בין הדברים, הָתָם לגבי דקל שנתעבה, אכן אין לו ליטול
 בשבח גופו, שהרי **לֹא אֲרַעְתָּא דְהָבִי נְחִית** – לא ירד על דעת ליטול את
 שבוהו של הדקל אלא רק כדי לאכול פירותיו, אבל **אֵמָא הָכָא** – אני
 כשיריהו כאן לשדה, **אֲרַעְתָּא דְהָבִי נְחִיתָנָא** – על דעת כן ירדת, ליטול
 את כל מה שיצמח בשדה. והרי צמחו גם אילנות.

מבררת הגמרא: **בְּמָאן** – כמו מי סבר רב פפא, לכאורה **כְּאַבְיִי דְאָמַר**
 שהחוכר קרקע, **בְּשִׁבְחָה עֲנֵפֵי הַשְּׁקָמָה יֵשׁ לֹא חֵלַק**, ולכן תבע את שווי מה
 שהשביח. ודחה הגמרא: **אֲפִילוּ תִימָא שֵׁרַב פָּפָא סַבַּר בְּרַבָּא** שאמר שאינו
 נוטל בשבח השקמה, מכל מקום כאן תבע את שווי שבח האילנות, שהרי
 יש לחלק, הָתָם – שם בחוכר שדה והיה בה עץ שקמה אינו נוטל בשבח.
 מכיון דלִית לִיהּ פְּסִידָא – אין לחוכר הפסד במה שהשביחו ענפי עץ זה
 בשדהו, שהרי עץ זה עמד במקומו קודם שחכר השדה, ואף השבחת העץ
 לא מנעה ממנו לחרוש ולזרוע בשאר חלקי השדה, אבל **הָכָא** בחכירותו של
 רב פפא, **אִיכָא** – יש לו פְּסִידָא מכך שצמחו אילנות, שהרי מנעו את
 הזריעה באותו מקום, ולכן צריך לשלם לו שווי שבחם של האילנות.
אָמַר לִיהּ רַב שִׁישְׁא לְרַב פָּפָא, וְכִי מֵאֵי פְּסִידָתִיךָ – כמה הוא ההפסד מכך
 שצמחו אילנות בשדה, הלא הוא **יָדָא דְאַסְפִּסְתָּא** – מקום האילנות שבו
 היית זורע שחת, ואם כן **שְׁקוּל יָדָא דְאַסְפִּסְתָּא וְיִוֵּל** – טול את שווי השחת
 שהיית מגדל באותו מקום, שהוא פחות משווי שבח האילנות, ולך, ומדוע
 רוצה אתה ליטול את שווי שבח האילנות. **אָמַר לִיהּ רַב פָּפָא, אֵמָא בּוּרְבָנָא**
רִישְׁקָא רַבָּא – אני במקום האילנות הייתי מגדל כרכום גינה משוכב
 שדמיו יקרים, והפסדתי מכך שצמחו אילנות הרבה יותר משווי השחת
 שהייתה גדילה שם, ולכן תובע אני את שווי שבח האילנות שצמחו שם.
אָמַר לִיהּ רַב שִׁישְׁא, בְּכַךְ שאמרת שהיית מגדל כרכום גינה הנקצר בכל
 שנה, נְלִית אֲרַעְתָּהּ דְלְמִשְׁקַל אֲסַתְלוּנִי עֲבָדְתָּ – גילית שהייתה דעתך
 לזרוע שם דבר שתטלנו אחר צמיחתו ותסתלק, ולא לזרוע דבר המתקני,
 כדי ליטול את שווי שבחו, לכן **שְׁקֵל בּוּרְבָנָא רִישְׁקָא וְיִוֵּל** – טול את כרכום
 הגינה שהיית מגדל שם ולך, כלומר עקור את האילנות שצמחו באותו
 מקום ותקחם לעצמך, וְאִין לָךְ אֵלֹא דְמִי עֲצִים בְּלָבָד שיתן לך בעל
 הקרקע, שהרי כאשר תקערם לא יהיו הם אילנות חיים שמישיבו להשביח
 אלא עצים יבשים בלבד.

מעשה נוסף: **רַב פִּיבִי בְר אַבְיִי קָבִיל אַרְעָא** – קרקע בחכירות, וְאֲתִירָךְ לִיהּ
מְשׁוּנִיתָא – וכמין שן של סלע הר הקיפה את הקרקע, וקָרְחוּ בִיהּ וְיָרְדָתָא
 – וצמחו על סלע זה עצי זרדים. **כִּי קָא מִיִּסְתְּלֵק רַב בִּיבִי, אָמַר לְהוּוּ לְבַעֲלֵי**
הַקֶּרֶקֶע, הָבּוּ לִי שְׁבְחָתָהּ שהשביחו אילנות אלו. **אָמַר רַב פִּיבִי בִיבִי,**
מְשׁוּבֵי דְאֲתִיתוּ מְמוּלָא – משום שאתם מביים עלי, מנפוחה רעועה.
אָמַר לִיהּ מוּלִייתָא – אומרם אתם דברים שאינם נכונים, הלא **אֲפִילוּ**
רַב פָּפָא לֹא אָמַר שרוצה השבח שהשביחו האילנות שצמחו בשדהו, **אֵלֹא**
 משום דאִית לִיהּ פְּסִידָא – שנגרם לו הפסד בכך, שהרי צמחו במקום הראוי
 לזריעה, אבל **הָכָא** שצמחו בסלע שאינו מקום זריעה, **מֵאֵי פְּסִידָא אִית לָךְ**
 – איזה הפסד יש לך, הרי אף אם לא היה צומח לא היית זורע שם, ולכן
 אינך זכאי ליטול בשווי השבח שהשביחו אילנות אלו:
רַב יוֹסֵף הָהוּא לִיהּ הָהוּא שְׁתָּלָא – היה לו אדם שהיה נוטע כרמים
 בקרקעותיו, ועובד בהם כאריס גם לאחר נטיעתם כל ימיהם, לקבל בשכרו
 מחצה מהם. לימים **שְׁכִיב** – מת, וְשִׁבְק חֲמִשָּׁה תַּחְנוּנוֹתָא – והשאיר אחריו
 חמשה חתנים. **אָמַר רַב יוֹסֵף, עֵד הָאֲדִינָא תָּךְ** – עד עתה עבד בשדותי אדם
 אחד, וְהַשְׁתָּא – עתה חֲמִשָּׁה. **עֵד הָאֲדִינָא לֹא הוּוּ מְסַכְכוּ אַחֲרָי** – עד עתה
 שאחד היה עובד, לא היה סומך על אחרים, וְלֹא מְפָקְדוּ לִי – לא היה
 נפסדים הכרמים, אבל **הַשְׁתָּא חֲמִשָּׁה אַנְשִׁים, וְסַכְכוּ אַחֲרָי** – יסמכו כל
 אחד על עבודתו של השני, וּמְפָקְדוּ לִי. לכן **אָמַר לְהוּוּ רַב יוֹסֵף לְאוֹתָם**
הַחֲמִשָּׁה, אִי שְׁקָלִיתוּ שְׁבְחָתֵיכוּ – אם תיטלו את השבח שמגיע לכם
 בירשת חותנכם, דהיינו מחצה מן הפירות שצמחו בשדותי עד עתה,
 וּמְסַתְּלִיתוּ – ותסתלקו משדותי, מוּסְבִיב, וְאִי לֹא, מְסַלְקָנָא לְכוּ – אסלק
 והמשך בעמוד לח

בבא מציעא. פרק תשיעי – המקבל שדה מחבירו דף קט עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס צט

רש"י

1 **מתני'** לשנים מועטות. פחות מ' שנים: לא יורענה פשתן. שרע פשתן
2 מחביו בארץ הרבה ואינה חוזרת ליושנה עד ז' שנים והא לא מיתוקמא
3 אלא בחבירות דאי בקבלנות מאי דבעי לירע שהרי הבועלים חולקין בו.
4 ואין לו בקורות שקמה. עץ סרק הוא וקוצצין ענפיו לקורות הבנן וכן
5 חוזרין וגדילין ופחות מ' שנים אין נעשות
6 קורות הלך קיבלה לפחות מ' שנים לא
7 יקרו קורות שבה דלאו אדעתא דקורות
8 נחית דבשנים מועטות אינם חוזרים לקורות
9 אבל קיבלה ל' שנים שנה ראשונה וזרעה
10 פשתן וקוצץ שנה ראשונה שקמה שבה:
11 **גמ'** שבה שקמה יש לו. עשו והשבירו
12 שמין לו שבהם לכשיסתלק: **לצמיתות**
13 **אמר רחמנא.** מי שאילולי יובל היתה
14 נבמתת דכתיב ויכלא (סו) והארץ לא תמכר
15 לצמיתות: ונגמר מיניה. המקבל: התם
16 וביני מעליא הוא. וכל כמה דאשכחא
17 ארעא ברשתייה אשכחא וארעא דהורא
18 משום דיובל אפקתא דמלכא הוא ומאי
19 דלא פקע מלכא לא מפקע ממכר אפקע
20 שבהא לא פקע: קדתי בה תאלי. צמחו בה
21 אילנות: **דיקלא ואלים.** קיבל הימנו אילו
22 לפירותיו פר ובה שנים ונתעבה והגבירו
23 עקרו ה"ג וכו': לאו אדעתא דהכי נחת.
24 אלא לאכילת פירות הכא אדעתא דהכי
25 נחת לכל אשר צמחו בה: התם לית ליה
26 פסידא. כל מה שהשבית שקמה לא מנע
27 ממנו חרישה וזריעה: **ידא דאספסתא.**
28 מקום הדקלין היה זורע אספסתא ידא כמו
29 (מכילת ס) איש על דה: **אנא בורכמא רישקא**
30 **רבאי.** אני הייתי מגדל במקומן כרבים
31 שדמיו זקרו: **א"ל.** מדרקמא בורכמא
32 רישקא רבאי שהוא דבר הנקרא בכל שנה
33 ולא אמרת אנא תאלי הייתי נוטע בה
34 למישקל שבחיהו גלית אדעתא דלא נחתת
35 להא ארעא אדעתא למיעבד בה מידי
36 דבר קומא למישם ליה שבחיה ומפיק
37 אלא מידי דתיעקריה ותישקליה ותיחיל
38 כי מסתלקת שקול בורכמא רישקא אותו
39 בורכמא רישקא דהיינו תאלי שקיימו בה
40 עקור אותו ולך וכשתבא לעקור אינו אלא
41 עצים וזה ימן לך דמי עצים: **אחר ליה**
42 **משוניתא.** הגביהו סביב גבוליה בעין שן
43 הר: קדתי ביה ודרתמא. בההיא משוניתא
44 צמחו בה אילנות של עוזרין קורמייר
45 בלע"ז: **מטילא.** מבית עלי שהיה ממשפחה
46 רעועה: **אמרתו מילי מוליתא.** בדרים
47 גבנונים לשון מוליא במוליא במורק וה'
48 (ג) גבשושית: **אפילו רב פפא.** דבעי
49 שבר שבהא דתאלי: **דאית ליה פסידא.**
50 שצמחו במקום הראוי לזריעה: **הכא מאי**
51 **פסידא איכא.** במשונותא אין דרך לזרוע:
52 **שתלא.** נוטע פרס בקרקע בעל הבית
53 ועליו להיות אריס כל הימים ונטל מחצה
54 בפירות: **אפסיד.** מאי דאשבה כבד מיהו

1 **מתני'** המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות לא
2 יורענה פשתן ואין לו בקורות שקמה קיבלה הימנו
3 ל' שנים שנה ראשונה יורענה פשתן ויש לו בקורות
4 שקמה: **גמ'** אמר אבבי בקורות שקמה אין לו בשבח
5 שקמה יש לו ורבא אמר אפילו בשבח שקמה גמי
6 אין לו מיתבי המקבל שדה מחבירו והגיע זמנו לצאת
7 שמין לו מאי לאו שמין לו בשבח שקמה לא שמין
8 לו ירקא וסילקא ירקא וסילקא נעקור ונשקול ברלא
9 מטא יומא דשוקא ת"ש המקבל שדה מחבירו והגיע
10 שבעית שמין לו שבעית מי קא מפקעא ארעא אלא
11 אימא המקבל שדה מחבירו והגיע יובל שמין לו ואפתי
12 יובל מי מפקעא קבלנות לצמיתות אמר רחמנא אלא
13 אימא הלוקח שדה מחבירו והגיע יובל שמין לו וכי
14 תימא ה"ג שמין לו בירקא וסילקא וירקא ויובל
15 הפקירא הוא אלא לאו שבה שקמה תרומא אבבי אליבא
16 דרבא שאני התם דאמר קרא ויצא ממכר בית ממכר
17 חוזר שבה אינו חוזר ונגמר מיניה התם וביני מעליא
18 הוא יובל אפקעתא דמלכא היא רב פפא קביל ארעא
19 לאספסתא קדחו בה תאלי כי קא מסתלק אמר להו רב שישא בריה
20 דרב אידי לרב פפא אלא מעתה דיקלא ואלים ה"ג דבעי מר שבחיה א"ל התם לאו אדעתא
21 דהכי נחית אנא הכא אדעתא דהכי נחיתנא כמאן פאפיי דאמר בשבח שקמה יש לו אפילו
22 תימא כרבא התם לית ליה פסידא הכא איכא פסידא א"ל מאי פסדתיך ידא דאספסתא
23 שקול ידא דאספסתא וזיל אמר ליה אנא בורכמא רישקא רבאי א"ל גלית אדעתא דלמשקל
24 ואסתלוקין עבדת שקל בורכמא רישקא וזיל אין לך אלא דמי עצים בלבד רב ביבי בר
25 אבבי קביל ארעא ואחר ליה משוניתא קדחו ביה ודרתמא כי קא מסתלק אמר להו רב
26 לי שבחאי אמר רב פפי משום דאתרתו ממוליא אמרתו מילי מוליתא אפילו רב פפא לא
27 אמר אלא דאית ליה פסידא הכא מאי פסידא אית לך: רב יוסף הוה ליה ההוא שתלא
28 שכיב ושכב חמשה חתנוותא אמר עד האידנא חד השתא חמשה עד האידנא לא הוו
29 סמכו אהרדי ולא מפסדו לי השתא חמשה סמכו אהרדי ומפסדו לי אמר להו אי שקליתו
30 שבחייכו ומסתלקיתו מוטב ויא לא מסלקנא לכו בלא שבחא דאמר רב יהודה ואיתימא
31 רב הונא ואיתימא ר"ג האי שתלא דשכיב וירשים דיליה מסתלקין להו בלא שבחא ולא
32 מילתא היא ההוא שתלא דאמר להו אי מפסדינא מסלקנא אפסיד אמר רב יהודה מסתלק
33 בלא שבחא רב כהנא אמר מסתלק ושקול שבחא ומודה רב כהנא דאי אמר אי פסדינא
34 מסתלקנא בלא שבחא מסתלק בלא שבחא רבא אמר אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא
35 ולרבא מאי שנא מהא דתנן אם אוכיר ולא אעביד אשלים במטבא התם מאי דאפסיד משלם
36 הכא מאי דאפסיד מנבינן ליה ואידך נבינן ליה רוינא שתלא דרבינא הוה אפסיד סלקיה
37 אתא לקמיה דרבא א"ל חזי מר מאי קא עביד לי א"ל שפיר עביד א"ל הא לא התרה
38 בי א"ל לא צריכא להתרות רבא למעמיה דאמר רבא מקרי דרדקי שתלא טבחא ואומנא

1 **א"ל** מעתה דיקלא ואלים ה"ג דבעי מר שבחא באלימות הדקל הא ודאי
2 אפילו לאבבי לית ליה דדוקא בשבח שקמה דליכא פרי אלא שבח
3 וגידול ענפים קאמר אבבי דיש לו דאדעתיהו נחת אבל אדעתא דאלימות
4 הדקל לא נחת ה"ג מר לא נחת אדעתא דתאלי אלא אדעתא דהכי נחת
5 התם ודאי לאו אדעתא דהכי נחת
6 כדקאמרת אבל אנא נחתנא ואלו
7 שיצמיח תהרצע דהיינו אספסתא ואלו
8 צמחו במקומה:
9 **כמאן** פאפיי. דאילו לרבא דאמר
10 בשבח שקמה אין לו אע"ג
11 דאיכא למימר דאדעתא דהכי נחית ומשני
12 דאפילו תימא כרבא דהתם כו': **א"ן** לך
13 אלא דמי עצים בלבד. ואע"ג דכסוף פרק
14 השואל (שפי"ד פ"ק סו) אמר דמצי למימר
15 ויתי אני נוטל אי לאו משום ישוב אי
16 הכא לא מצי אמר ליה דמיידי דהני תאלי
17 לא היו ראיים לנוטעם במקום אחר ואם
18 היה נוטעם היו מתים ולא היו שרים אלא
19 לעצים אינן מדלא א"ל תאלי הך נוטענא
20 אלא בורכמא דרישקא שמשועקין אותן
21 אין נוטעין אותן במקום אחר גלית
22 אדעתיה שלא היית חושש כדבר שראוי
23 לנוטע ולכן אין לך אלא דמי עצים וכגון
24 שהתאלי לא היו מפחישין אותו יותר
25 מאספסתא ובורכמא דרישקא שאם לא כן
26 לא יכול לומר תאלי הוה נטענא שהרי
27 לאספסתא קבלה:
28 וספר

1 אבתי הוה שבחא ומסתלקנא דקאמר בלא שבחא קאמר: ורב כהנא אמר וכו'. דה"ק אי מפסדינא מסתלקנא על קרחי וישקילנא מאי דאשכחתי:
2 לא קנינא. ואפילו אמרת הכי לא מסלקין ליה בלא שבחא: מאי דאפסיד מנבינן ליה. שיימינן מאי דמטי לבעל הבית בהפסד ומנבינן ליה
3 מחלקו דשתלא בשבחא: **אומנא.** מוהל תינוקות: **כמותרין ועוזרין דמי.** לסלקניהו: מקרי דרדקי. פסידא דלא הדר הוא דשבשבתא פיון דעל על
4 א"ל

1 **מתני'** לשנים מועטות. פחות מ' שנים: לא יורענה פשתן. שרע פשתן
2 מחביו בארץ הרבה ואינה חוזרת ליושנה עד ז' שנים והא לא מיתוקמא
3 אלא בחבירות דאי בקבלנות מאי דבעי לירע שהרי הבועלים חולקין בו.
4 ואין לו בקורות שקמה. עץ סרק הוא וקוצצין ענפיו לקורות הבנן וכן
5 חוזרין וגדילין ופחות מ' שנים אין נעשות
6 קורות הלך קיבלה לפחות מ' שנים לא
7 יקרו קורות שבה דלאו אדעתא דקורות
8 נחית דבשנים מועטות אינם חוזרים לקורות
9 אבל קיבלה ל' שנים שנה ראשונה וזרעה
10 פשתן וקוצץ שנה ראשונה שקמה שבה:
11 **גמ'** שבה שקמה יש לו. עשו והשבירו
12 שמין לו שבהם לכשיסתלק: **לצמיתות**
13 **אמר רחמנא.** מי שאילולי יובל היתה
14 נבמתת דכתיב ויכלא (סו) והארץ לא תמכר
15 לצמיתות: ונגמר מיניה. המקבל: התם
16 וביני מעליא הוא. וכל כמה דאשכחא
17 ארעא ברשתייה אשכחא וארעא דהורא
18 משום דיובל אפקתא דמלכא הוא ומאי
19 דלא פקע מלכא לא מפקע ממכר אפקע
20 שבהא לא פקע: קדתי בה תאלי. צמחו בה
21 אילנות: **דיקלא ואלים.** קיבל הימנו אילו
22 לפירותיו פר ובה שנים ונתעבה והגבירו
23 עקרו ה"ג וכו': לאו אדעתא דהכי נחת.
24 אלא לאכילת פירות הכא אדעתא דהכי
25 נחת לכל אשר צמחו בה: התם לית ליה
26 פסידא. כל מה שהשבית שקמה לא מנע
27 ממנו חרישה וזריעה: **ידא דאספסתא.**
28 מקום הדקלין היה זורע אספסתא ידא כמו
29 (מכילת ס) איש על דה: **אנא בורכמא רישקא**
30 **רבאי.** אני הייתי מגדל במקומן כרבים
31 שדמיו זקרו: **א"ל.** מדרקמא בורכמא
32 רישקא רבאי שהוא דבר הנקרא בכל שנה
33 ולא אמרת אנא תאלי הייתי נוטע בה
34 למישקל שבחיהו גלית אדעתא דלא נחתת
35 להא ארעא אדעתא למיעבד בה מידי
36 דבר קומא למישם ליה שבחיה ומפיק
37 אלא מידי דתיעקריה ותישקליה ותיחיל
38 כי מסתלקת שקול בורכמא רישקא אותו
39 בורכמא רישקא דהיינו תאלי שקיימו בה
40 עקור אותו ולך וכשתבא לעקור אינו אלא
41 עצים וזה ימן לך דמי עצים: **אחר ליה**
42 **משוניתא.** הגביהו סביב גבוליה בעין שן
43 הר: קדתי ביה ודרתמא. בההיא משוניתא
44 צמחו בה אילנות של עוזרין קורמייר
45 בלע"ז: **מטילא.** מבית עלי שהיה ממשפחה
46 רעועה: **אמרתו מילי מוליתא.** בדרים
47 גבנונים לשון מוליא במוליא במורק וה'
48 (ג) גבשושית: **אפילו רב פפא.** דבעי
49 שבר שבהא דתאלי: **דאית ליה פסידא.**
50 שצמחו במקום הראוי לזריעה: **הכא מאי**
51 **פסידא איכא.** במשונותא אין דרך לזרוע:
52 **שתלא.** נוטע פרס בקרקע בעל הבית
53 ועליו להיות אריס כל הימים ונטל מחצה
54 בפירות: **אפסיד.** מאי דאשבה כבד מיהו

1 אבתי הוה שבחא ומסתלקנא דקאמר בלא שבחא קאמר: ורב כהנא אמר וכו'. דה"ק אי מפסדינא מסתלקנא על קרחי וישקילנא מאי דאשכחתי:
2 לא קנינא. ואפילו אמרת הכי לא מסלקין ליה בלא שבחא: מאי דאפסיד מנבינן ליה. שיימינן מאי דמטי לבעל הבית בהפסד ומנבינן ליה
3 מחלקו דשתלא בשבחא: **אומנא.** מוהל תינוקות: **כמותרין ועוזרין דמי.** לסלקניהו: מקרי דרדקי. פסידא דלא הדר הוא דשבשבתא פיון דעל על
4 א"ל

ק בבא מציעא. פרק תשיעי – המקבל שדה מחבירו דף קט עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס תוספות

1 א"ל אַנא פּלגא בשבחה קאמינא. בדרף שאר שתלים שאינן מסתלקין: השתא
2 קבצי למיתב מנתא לאריסא. כלומר פיון דמסתלק לו בלא זמנו אמאי שקיל
3 פלגא בשבחה עד האידנא הנה שקיל בעל הבית פלגא בפירות וזה הנה עושה
4 בה כל עבודתו כמשפט אריסו: דהשתא קבצי למיתב מנתא לאריסא. עכשיו
5 זה יטול כל המגיע לו וזהל ועל בעל הבית
6 ליטול עבודת הכרם ויצטרך לתתה
7 לאריסא ודרך אריס שיוזר לכרם נטוע
8 ליטול שליש בפירות נמצא בעל הבית
9 מפיסדו שליש ממחציתו בכל שנה: ריבועא
10 דשבחה. לקמן מפרש ואזיל: סבר רב אשי
11 למימר ריבועא. דתרי תילתי המגיעין לבעל
12 הבית משתוציא השליש שיצטרך ליתן
13 לאריס שיוזר לן דהוא דנקא בכל שנה
14 הכרם כגון אם השבח ששה דינרים יוציא
15 מהן שליש שעתיד ליתן לאריס נוהרו ד'
16 דינרין מהן יטול השתל דינר והיינו ריבועא
17 במאי דמטא לבעל הבית דהוא דנקא
18 דשבחה כוליה: דנקא. שותו: דאמר רב
19 מניימי בארתא דשקיל שתלא פלגא.
20 בפירות ועושה עבודת העולם: ואריסא
21 תילתא. אריס היוזר לתוך הכרם גמורה
22 ועבודה נטל שליש בפירות: האי שתלא
23 דבצי איסתלוקי. שיימין ליה כי היכי דלא
24 נפסיד בעל בית כלומר מעיינין במילתא
25 למיתב ביה כי היכי דלא נמטייה פסידא
26 לבעל הבית בסילוק של זה: אי אמרת
27 בשלמא דנקא. שקיל שתלא שפיר דכי
28 הדר שקיל אריסה תילתא גרי ודינרין בין
29 שניהן פש ליה פלגא דבעל הבית בדהוה
30 שקל עד השתא: אלא אי אמרת ריבועא
31 ממש. דינר וחצי והאריס יטול שליש שהו
32 דינר: דינרין פסידא לבענה"ב. חצי דינר
33 ממחציתו: ולימא ליה. שתלא אנת מנתא
34 דינר הב ליה לאריסא שיתרח בו החצי
35 שלף שהיה מוטל עלי לעשות ואתה אוכל
36 פירות הב ליה לאריסא ועלי לנכות מחלקי
37 כפי המגיע לו והיינו ריבועא ממש דינר וחצי
38 כיצד יטול אתה פלגא רבעי הכרם לחלקך
39 מהן טל השליש לאריס נמצאת אוכל כל
40 השנה חצי פירות הכרם בלא יציאה: מנתא
41 דידי מאי דבצינא עבדינא פיה. אני
42 אמכור לאחרים הרביע המגיע לזיו ולא
43 שיהי גבאי ליתן מנתא לאריסא דהא
44 מוזבנינא ומסתלקנא הקונה יוד ועושה
45 ויאכל ואם באת לקנותו הרי אין עלי
46 לעשות לך ותאכל את פירותי בחנם אם
47 תתנהו לאריס לישקול מניה וביה שהו חצי דינר והדינר ישאר לך והיינו תרי
48 תילתי שהרי עכשיו אתה קונה מפני ועלולם ריבועא ממש קאמר רב פפא ואין
49 בעל הבית מפיסד כלום שער עתה הנה אוכל חצי הפירות ומעתה אוכל ב'
50 שלישיש דהיינו ד' דינרים: כי מטית לשחיטת קרשיים. הכרתיה פת שאתה חודד
51 ויודע להעמיק ולהקשות וכי מטית למסכת ובהם שיהיה עמוקה תא אקשי לי
52 ואמן לב לתרץ לפי שאלתך ויש אומרים ודחי ולא היא דעל כרתיך כובלי
53 קיבלה תרא דקושיא מעליא היא ועוד מדקאמר קסבר רב אשי למימר מכלל
54 דמסקנא לאו הכי הוא: קופא סבא פלגא. נון שהוקינה בכרם הרי הוא כשאך
55 ומורות שחולקין בהם ונטל בה שתלא פלגא כשאך פירות דכיון דאירחה בהכי
56 אדעתא דהכי נחת: שטפה נהר. ובאו לחלק העצים הנה ליה כי שתלא דמסתלק
57 בלא זמניה וישקיל ריבועא שטפה נהרא פגעמי שעקרין לגמרי ופגעמי ששוטף
58 את הנרקע ומחישו ואין ראוי לצמוח בו כלום עד זמן מרובה: הווא נברא
59 דמשפין פרידא לחבריה. משפן לו כרם במשכנתא דסורא א"נ בנכיתא: וקש. הוקין ובזמנו שהיה ראוי לכך: פריא הוי. עצים שבו וישלם המלך: ובש האיילן.
60 במשכנתא קאי: מה נקצינ בזמנו. שאין אדם קוצץ אילן שעושה פירות אלא בזמנו שחולד לעשות פרי דכיון
61 דלאו אנדחיה לאו פריא הוא ולא אדעתא דהכי נחת: נפלו לה. לאשה משניית מת אביה ונפלו לה בירושה:

1 וספר מתא כמותרין ועומדין דמי כללא דמילתא
2 כל פסידא דלא הדר כמותרין ועומדין דמי ההוא שתלא
3 דאמר להו הכו לי שבחה דבצינא למיסק לארעא
4 דישראל אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל אמר להו
5 הכו ליה שבחיה א"ל רבא איהו אשבח ארעא לא
6 אשבח א"ל אַנא פּלגא דשבחה קאמינא לך א"ל עד
7 האידנא הנה שקיל בעל הבית פלגא ושתלא פלגא
8 השתא בעי למיתב מנתא לאריסא א"ל ריבועא דשבחה
9 קאמינא סבר רב אשי למימר ריבועא דהוא דנקא דאמר
10 רב מניימי בריה דרב נחומי בארתא דשקיל שתלא פלגא
11 ואריסא תילתא האי שתלא דבצינא לאסתלוקי והכינון ליה
12 שבחה ומסקלינן ליה כי היכי דלא נמטייה הפסד לבעל
13 הבית אי אמרת בשלמא ריבועא דהוא דנקא שפיר אלא
14 אי אמרת ריבועא ממש קא מטי ליה פסידא לבעל הבית
15 פלגא דנקא א"ל רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי
16 ולימא ליה אנת מנתא דילך הב ליה לאריסא ואנא
17 מנתא דילי מאי דבצינא עבדינא ביה אמר כי מטית
18 לשחיטת קרשיים תא ואקשי לי גופא אמר רב מניימי
19 בריה דרב נחומי בארתא דשקיל שתלא פלגא ואריסא
20 תילתא האי שתלא דבצינא איסתלוקי והכינון ליה שבחיה
21 ומסקלינן ליה כי היכי דלא ליפסוד בעל הבית אמר
22 רב מניימי בריה דרב נחומי קופא סבא פלגא שטפה
23 נהרא ריבועא ההוא נברא דמשפין פרידא לחבריה
24 לעשר שנין וקש לחמש שנין אביי אמר פריא הוי רבא
25 אמר קרנא הוי וילקח בו קרקע והוא אוכל פירות
26 מיתבי יבש האילן או נקצץ שניהם אסורים בו כיצד
27 יעשו ימכרו לעצים וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות
28 מאי לאו יבש דומיא דנקצץ מה נקצץ בזמנו אף יבש
29 בזמנו וקתני וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות אלמא
30 קרנא הוי לא נקצץ דומיא דיבש מה יבש בלא זמנו
31 אף נקצץ בלא זמנו ת"ש נפלו לה גפנים ויתים וקנים
32 ימכרו
33 ימכרו
34 ימכרו
35 ימכרו
36 ימכרו
37 ימכרו
38 ימכרו
39 ימכרו
40 ימכרו
41 ימכרו
42 ימכרו
43 ימכרו
44 ימכרו
45 ימכרו
46 ימכרו
47 ימכרו
48 ימכרו
49 ימכרו
50 ימכרו
51 ימכרו
52 ימכרו
53 ימכרו
54 ימכרו
55 ימכרו
56 ימכרו
57 ימכרו
58 ימכרו
59 ימכרו
60 ימכרו
61 ימכרו

60 אָמַר רב אשי לרב אחא, מדבריך ניכר שמוחך מחודד ומעמיק בדברים
61 להבינם ולהקשות על פיהם, ולכן בִּי מִטִּית – כשתגיע לעניני שְׁחִיטָת
62 קַדְשִׁים שבמסכת זבחים העמוקה, תָּא וְאַקְשִׁי לִי – בא והקשה לי שם, ואתן
63 לב לתרץ קושייתך.
64 הגמרא מביאה הלכות נוספות דיני נוטע כרמים למחצית השבח: נוֹפֵא,
65 אָמַר רב מְנוּיָוִי בְּרִיהַ דְּרַב נְחוּמִי, בְּאַתְרָא דְשִׁקְלֵי שְׁתַּלָּא פְּלָגָא – במקום
66 שנהגו שהנוטע נוטל חצי משבח הכרם, וְאַרְיִסָא תִּילְתָּא – ודאריס נוטל
67 שליש מן השבח, הָאִי שְׁתַּלָּא דְבָעֵי אִיסְתַּלְּוֹן – אם רוצה הנוטע להסתלק
68 מנטיעת הכרם, וְהִבְיָן לִיהַ שְׁבָחִיהַ וּמְסַלְקִין לִיהַ – ונתנים לו את חלקו
69 בשבח הכרם ומסלקים אותו. והחלק ניתן לו, בִּי תִּיבִי דְלֵא לִפְסוּד – באופן
70 שלא יפסיד בְּעַל הַפִּית, מחמת שצריך לשכור אריס ובאמור לעיל.
71 אָמַר רב מְנוּיָוִי בְּרִיהַ דְּרַב נְחוּמִי, קוֹפָא קָבָא – גפן שהוקנה בכרם ושוב
72 אינה ראויה להצמיח פירות, ורוצה בעל הכרם לעוקרה וליתול זמורות
73 הגפן, נוטל נוטע הכרמים פְּלָגָא – חצי בזמורות, משום שהם כשאר פירות
74 הכרם שירד לעבוד בשדה; על דעת ליטול בהם מחצה לכשיקונו ויעקרום.
75 ואם שְׁמַפְּה נְהָרָא את הכרם, ונעקרו עצי הגפן, או שמחמת השטפון אין
76 הקרקע ראויה להצמיח פירות עד זמן מרובה וצריכים לעקור את הגפנים,
77 ורוצה בעל הכרם ליטול העצים, נוטל נוטע הכרמים רִבְעָא – רבע בעצים,
78 משום שעל כרחו צריך הוא להסתלק מעבודת הכרם, והרי הוא כנוטע
79 המסתלק מן השדה קודם זמנו, שנתבאר לעיל שנוטל רק רבע בשבח הכרם.
80 הגמרא מביאה מעשה ברין כרם שהוקן: הָוּא זָבְרָא דְמַשְׁכִּין פְּרִדִּיסָא
81 לְהַבְרִיָּה – שמשכן כרם לחבירו כשהלוה לו, וזמן המשכון היה לְמַשְׁרַע עֶשְׂרִי
82 שָׁנִין, שבחן יאכל פירות הכרם, ובסיומן תשוב הקרקע לבעליה בלא
83 שיצטרכו לשלם מעות להחזיר ההלוואה, וְקָשׁ – והוקין הכרם ונתייבש,
84 לְאַחַר חֲמִשָּׁ שָׁנִין מוֹמֵן שְׁקִיבַל הַמְלוּהַ אֶת הַכְּרָם, והיה זה הזמן שראוי
85 הכרם לייבש, ויש לדון האם יכול המלוה ליטול זמורות הכרם או לא. אָבִי
86 אָמַר, מכיון שנתייבש הכרם בזמנו, לכן פְּרִדָּא הֵו – הזמורות נחשבים
87 לפירות הכרם, ויכול המלוה ליטולם. וְרַבָּא אָמַר, אף שנתייבש בזמנו קָרְנָא
88 הֵו – נחשבים הזמורות כקרן של הכרם ולא כפירותיו, ולכן אין המלוה
89 יכול ליטולם, שאם יעשה כן הרי הוא מכלה את הקרן, אלא ימכר הכרם
90 וְיִלְקַח בּוֹ – תמורת מעותיו קָרְקַע, וְהוּא – המלוה אוֹבַל אֶת פִּירוֹת קְרַקַע
91 זו כפי שהיה אוכל בכרם.
92 הגמרא מקשה על אבִי: מִיִּתְיָב – הקשו בני הישיבה על דברי אבִי ממה
93 ששנינו בברייתא, אדם שהלוה לחבירו מעות לכמה שנים ומשכן לו קרקע
94 ובה אילן, וְהִבֵּשׁ הָאֵילָן אוֹ נִקְצִין, שְׁנֵיהֶם – המלוה והלוה אֲסוּרִים
95 להשתמש בו, משום שאם ישתמשו בו תכלה הקרן. בִּיצִד יַעֲשׂוּ, יִמְכְּרוּ
96 עצי האילן לְתַשְׁמִישֵׁי עֲצֵיבָם, וְיִלְקַח בָּהֶן – במעות שנתקבלו תמורתם
97 קָרְקַע, וְהוּא – המלוה אוֹבַל פִּירוֹת עד תום שנות המשכון, שאז תשוב
98 הקרקע ללוה.
99 מוכיחה הגמרא מלשון הברייתא יבש האילן או נקצץ: מֵאִי לֹא יָבֵשׁ
100 דִּמְקִצִין – האם אין כוונתה שיבש האילן מדובר בְּזִמְנֵו – שהגיע זמנו
101 שנקצץ האילן, ואם כן מה – כשם שנקצצין מדובר בְּזִמְנֵו – שהגיע זמנו
102 להקצץ כיון שהוקן וכבר אינו עושה פירות, שהרי אין דרך אדם לקצוץ
103 האילן קודם לכן, אִף בְּיָבֵשׁ מדובר כשיבש בְּזִמְנֵו, וְעַל אוֹפֵן זה קָרְנֵי –
104 שנינו בברייתא שִׁילְקַח בָּהֶן קָרְקַע וְהוּא אוֹבַל פִּירוֹת, אֲלֵמָא קָרְנָא הֵו
105 – מוכח שאילן הגדל בקרקע הממושכנת נחשב לקרן עבור המלוה ולא
106 לפירות, ולכן אם יבש האילן בזמנו אינו יכול להשתמש בעצים עצמם
107 כשאר הפירות היוצאים מן הקרקע, ושלא כדברי אבִי שאמר שנחשבים
108 הזמורות כפירות ויכול להשתמש בהם.
109 מתרצת הגמרא: לֹא – אין זו כוונת הברייתא, אלא להיפך נִקְצִין דִּמְקִצִין
110 דְיָבֵשׁ – שנקצץ האילן מדובר בדומה ליבש האילן, מה – כשם שבְּיָבֵשׁ
111 מדובר בְּזִמְנֵו, ובוה גם אבִי מרצה שאין העצים נחשבים לפירות, כיון
112 שלא קיבל המלוה על דעת כן את הקרקע למשכון, אלא קיבלה על דעת
113 שעד סוף זמנו של האילן יאכל מפירותיו, ורק אחר כך ישתמש בעצים, ואם
114 כן אִף בְּנִקְצִין מדובר בְּזִמְנֵו, אבל אם נקצץ בזמנו ודאי יכול להשתמש
115 בו, שעל דעת כן קיבל את הקרקע.
116 הגמרא מקשה על שיטת אבִי מברייתא אחרת: תָּא שְׂמַע ממה ששנינו
117 בברייתא, נְפָלוּ לָהּ – לאשה נשואה בירושה מאביה נְפָלִים וְיִתִּים וְקָנִים
118 שאינם ראויים עוד להצמיח פירות,

1 וְכַפֵּר מָהָא – סופר העיר, בּוֹלָן בְּמוֹתְרִין וְעוֹמְדִין דְּמִי ולכן אם הפסידו
2 מותר לסלקם מיד בלא התראה נוספת. בְּלָא דְמִיִּלְתָּא, כָּל האומנים
3 הגורמים פְּסִידָא דְלֵא הָרָד – הפסד שאינו חוזר, ואי אפשר לתקנו,
4 בְּמוֹתְרִין וְעוֹמְדִין דְּמִי – הרי הם כמותרים ועומדים שאם יפסידו
5 במלאכתם יסלקום בלא התראה נוספת.
6 מעשה נוסף בענין הנוטע כרמים: הָוּא שְׁתַּלָּא – נוטע כרמים ועובד בהם
7 כאריס כדי לקבל מחצית מפירותיהם, דְּאָמַר לְהוּ לבעלי הכרמים, הָבּוּ לִי
8 שְׁבָחֵי – תנו לי את מה שהשבחתי בכרמיכם, כיון שאני רוצה להפסיק
9 לעבוד בהם, משום דְּבָעֵינָא לְמִיִּסַּק לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל – שאני רוצה לעלות
10 לארץ ישראל, ולא רצו בעלי הכרמים לתת לו מה שהשבח. אָתָּא לְקַמְיָה
11 דְּרַב פִּפְא בְּרַ שְׁמוּאֵל לתובעם לדון, אָמַר לְהוּ רב פפא לבעלי הכרמים,
12 הָבּוּ לִי שְׁבָחֵיהּ – תנו לנוטע מה שהשבחתי בכרמיכם.
13 ומתחילה סבר רבא, שכונת רב פפא שישלמו בעלי הכרמים לנוטע את כל
14 שבח הכרם, ולפיכך אָמַר לִיָּה רַבָּא לרב פפא, מדוע חייבת את בעלי
15 הכרמים לתת לנוטע את כל שבח הכרם, אִיהוּ אֲשַׁבַּח אֶרְעָא לֹא אֲשַׁבַּח –
16 וכי רק הוא השבחי בעבודתו את הכרמים, והקרקע לא השביחה אותם,
17 הלא השבח בא משניהם, ולכן צריך הוא ליטול רק חלק מן השבח ולא את
18 כולו.
19 אָמַר לִיָּה רב פפא, אכן לא נתכוונתי שיטול את כל השבח אלא אֲנָא פְּלָגָא
20 דְשְׁבָחָא קְאָמִינָא לָךְ – נתכוונתי לומר שיתנו לו חצי מן השבח, כפי המגיע
21 לו תמיד ככל שאר נוטעי הכרמים שלא שנתלקו מן השדה.
22 חזר רבא וְאָמַר לִיָּה לרב פפא, עדיין יש הפסד לבעלי הכרמים בכך, שהרי
23 עַד הָאִידִנָּא הָוּ שְׁקִיבֵל בְּעַל הַפִּית פְּלָגָא וְשְׁתַּלָּא פְּלָגָא – עד עתה היה
24 בעל הכרם נוטל חצי הריוח, והנוטע היה נוטל חציו השני, ואילו הַשְׁתַּא
25 בְּעֵי לְמִיתָב מְנַתָּא לְאַרְיִסָא – עתה שנסתלק הנוטע בתוך זמנו, הרי צריך
26 בעל הכרם לקחת אריס חדש לעבודת הכרם, ודרך אריס היורד לקרקע
27 נוטע שנוטל שליש בפירות, ונמצא שצריך בעל הכרם לתת מחצי השבח
28 שלו לאריס, והרי הוא מפסיד שליש מן המחצית שהיה נוטל בשבח הכרם.
29 אָמַר לִיָּה רב פפא, רִבְעָא דְשְׁבָחָא קְאָמִינָא – אכן לא נתכוונתי לומר
30 שיטול חצי מכל השבח, אלא נתכוונתי לומר שיטול רבע מן השבח.
31 הגמרא מבארת את כוונת רב פפא, שהנוטע נוטל רבע מן השבח
32 כשמשתלק; ומתחילה קָבַר רב אָשִׁי לְמִיִּרָא שלא התכוין רב פפא לומר
33 שמקבל רבע ממש מהשבח, אלא רִבְעָא דְהוּא דְנָקָא – רבע משני שליש
34 השבח שנוטל בעל הכרם יקבל הנוטע, שהוא שיעור ששית מכל השבח,
35 וכפי שיתבאר הטעם בסמוך. וכן מוכח ממה דְאָמַר רב מְנוּיָוִי בְּרִיהַ דְּרַב
36 נְחוּמִי, בְּאַתְרָא דְשִׁקְלֵי שְׁתַּלָּא פְּלָגָא – במקום שנהגו שהנוטע כרמים
37 בשדות אחרים נוטל חצי משבח הכרם, וְאַרְיִסָא תִּילְתָּא – ואריס נוטל
38 שליש מן השבח, הָאִי שְׁתַּלָּא דְבָעֵי לְאַסְתַּלְּוֹן – כאשר חפץ הנוטע
39 להסתלק מעבודת הכרם, וְהִבְיָן לִיָּה שְׁבָחֵיהּ וּמְסַלְקִין לִיָּה, בִּי תִּיבִי דְלֵא
40 נְמַמְיָה הַפְּסֵד לְבַעַל הַפִּית – נותנים לו את חלקו בשבח הכרם ומסלקים
41 אותו באופן שלא יגיע הפסד לבעל הכרם.
42 ומעתה, אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא רִבְעָא דְהוּא דְנָקָא שְׁפִיר – אם תאמר
43 שנותנים לנוטע רבע מחלק השבח המגיע לבעל הכרם, שהוא ששית מכל
44 שבח הכרם, יתקיימו דברי רב מְנוּיָוִי שאמר לתת שבח לנוטע באופן שלא
45 יבוא הפסד לבעל הבית. אֵלֵא אִי אֲמַרְתָּ רִבְעָא מְמִשׁ – אבל אם תאמר
46 שנותנים לנוטע רבע מכל השבח, הרי באופן זה קָא מְטִי לִיָּה פְּסִידָא לְבַעַל
47 הַפִּית, פְּלָגָא דְנָקָא – יגיע הפסד לבעל הכרם בשיעור חצי מששית השבח,
48 שהרי הוא צריך לתת שליש מן השבח לאריס, ואם היה השבח ששה
49 דינרים ונותן לאריס שני דינרים מתוך הששה, ורבע מן השבח שהוא דינר
50 ומחצה צריך לתת לנוטע, נמצא שישארו לבעל הכרם שני דינרים ומחצה,
51 במקום שלשה שהיה נוטל קודם לכן, והפסיד מחלקו חצי דינר שהוא ששית
52 מן השבח.
53 אָמַר לִיָּה רב אָהָא בְּרִיהַ דְּרַב יוֹסֵף דְּרַב אָשִׁי, וְלִמָּא לִיָּה הַנוטע לבעל
54 הכרם, כיון שמגיע לך חצי מן השבח טול אותו, וטול עוד רביע לתת לאריס
55 תמורת עבודתו, ואני אטול את הרבע הנותר מן השבח, וְאַנְתָּ מְנַתָּא דִּילָךְ
56 תָּב לִיָּה לְאַרְיִסָא – ואתה מתוך חלקך תן לאריס את חלקו, כלומר תן שליש
57 מחלקך לאריס שהוא רבע מכל שבח הכרם, וישאר לך חצי השבח כפי
58 שמגיע לך, וְאַנָּא מְנַתָּא דִּילִי מֵאִי דְבָעֵינָא עֲבִידִנָּא בִּיהַ – והרבע שאטול,
59 לא יצטרך האריס שלך לעבודו כיון שאני אשכור לי אריס לעבוד בו.

60 שְׁמָרָא של משכנתא דסורא, בִּינָן דְּלִגְבוּיָנָא קָאָא – כיון שעומד אצל
 61 המלוה לצורך גביית הפירות שבקרקע הלוה, מִיִּתְרָא דְּהִירָא בִּיה – הוא נוהר
 62 בו שלא יאבד, ומכך שהוא טוען שאיבדו מוכח שהוא רמאי, ואינו נאמן
 63 אפילו במיגו, ואנו אומרים שבאמת השטר נמצא אצלו וּמִיִּכְבֵּשׁ הוּא
 64 דְּכַבְּשִׁיהִ לְשִׁמְרֵיהִ – הוא ממעינו ואינו מראהו ללוה, כְּבֵר המלוה, 'אוֹכְלָה
 65 תִּרְמִין וְשִׁנִּין' (תִּירְתָא) – אעלים את השטר ואוכל את הפירות שתי שנים
 66 יתירות על מה שכתוב בשטר, ולכך אין המלוה נאמן ומוציאים את הקרקע
 67 מידו.
 68 הגמרא דנה בשיטת רב יהודה, שהמלוה נאמן שאבד לו שטר המשכון
 69 במיגו שהיה אומר שקנאה ואבד שטרו: אָמַר לִיה רְבִינָא לְרַב אֲשֵׁי, אָלָא
 70 מַעֲתָה – לדברי רב יהודה שאדם שקיבל קרקע כמשכון יכול לטעון
 71 שקנאה, אם כן הֵיא מְשַׁכְּנָתָא דְּסוּרָא – במשכון זה הנהוג בסורא, שהמלוה
 72 אוכל את פירות קרקע המשכון במשך כמה שנים ותמורת זה נפטר הלוה
 73 מהחוב, דְּכַתְּבֵי הֵבִי – שתקנו חכמים שיכתבו כך בשטר המשכון, כְּמִישְׁלָם
 74 שְׁנִינָא אֲלִין תִּפּוּק אֲרַעָא דָא בְּלֵא כְּסָף – בתום שנים אלו תצא קרקע זו
 75 מהמלוה ותשוב ללוה, בלא ששיב הלוה את דמי ההלוואה, הִיאָא דְּכַבְּשִׁיהִ
 76 לְשִׁטְר מְשַׁכְּנָתָא – כשהטמין המלוה את השטר שהיה בידו וְאָמַר שהקרקע
 77 לְקוּחָה הֵיא בְּרִי, הֵבִי נָמִי דְּמַהֲרִינָן – האם גם באופן זה היא נאמן לדברי
 78 רב יהודה. ואם תאמר שאכן הוא נאמן, קשה, וְכִי מַתְּקֵנִי רְבִנָן מִלְּתָא –
 79 וכי אפשר שחכמים יתקנו דבר שהוא לטובתו של המלוה, שיוכל לאכול
 80 את פירות הקרקע של הלוה ללא חשש ריבית, דְּאֲתֵי בַהּ [לְיָדִי] פְּסִירָא –
 81 שיכול הלוה לבוא לבסוף לידי הפסד על ידי שיכחיש המלוה שהקרקע
 82 שבידו משכון היא, ויאמר שלקוחה היא בידו.
 83 רב אשי מבאר את החילוק בין הדברים: אָמַר לִיה רַב אֲשֵׁי, הָתָם –
 84 במשכנתא דסורא, תְּקִינֵי לִיה רְבִנָן ללוה כדי שלא יוכל המלוה לטעון
 85 שקנה את הקרקע, דְּמַרִי אֲרַעָא יְהִיב מְסָקָא – שבעל הקרקע, שהוא הלוה,
 86 הוא שיתן את המס על הקרקע, וְכָרִי בְּרִיאָא – וכן יתקן את החרוץ שהיו
 87 מסמנים כגבול בין השדות, ובכך יראה בעל הקרקע ואינה לקוחה
 88 ביד המלוה.
 89 שאל רבינא: ובאֲרַעָא דְּלִית לָהּ בְּרִיאָא – שלא סימנו את גבולותיה בחריץ,
 90 וְלֵא יְהִיב מְסָקָא – ואין משלמים עליה מכס, מָאִי – מה יעשה הלוה כדי
 91 שלא יוכל המלוה לטעון שקנאה. אָמַר לִיה רַב אֲשֵׁי, אִיבְעֵי לִיה לְמַחְוִי –
 92 צריך הלוה למחות בתוך שלש השנים שהמלוה מחזיק בקרקע ולהודיע
 93 שהקרקע שלו ואינה של המלוה. המשך רבינא ושאל: לֵא אִימְהָא מָאִי –
 94 אם לא מחה הלוה, מה תקנתו. השיב לו רב אשי: באופן כזה אכן אין הלוה
 95 יכול להוציא את הקרקע ממנו, וְאִיהוּ הוּא דְּאֲפִסֵּד אֲנַשְׁיָהּ – הוא הפסיד
 96 לעצמו בכך שלא מחה קודם.
 97 הגמרא דנה בוויכוח אחר בין אריס לבעל הקרקע. מסתפקת הגמרא: אדם
 98 שקיבל עליו לעבוד באריסות בקרקע של אחר, הָאֲרִיס אֹמְרָא, על מנת
 99 לְיִטוּל מַחְצָה מִן הָרוּחִים וְרִדְתֵי לְשֹׂדֵה, וְכַעַל תְּבִיתֵי אֹמְרָא על מנת לְיִטוּל
 100 שְׁלִישׁ הָאֲרִיסוֹת, מִי נֶאֱמָן. מביאה הגמרא את שיטות החכמים בנידון זה:
 101 רַב יְהוּדָה אָמַר, כַּעַל תְּבִיתֵי, מִי נֶאֱמָן שהורידו על מנת ליטול רק שלישי. וְרַב
 102 נַחֲמָן אָמַר, הַכֵּל – בכל מקרה יש לנהוג כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה, ואם מנהגה הוא
 103 שנוטל מחצה מן הרווחים הדין עמו. מבארת הגמרא את טעמיהם: כְּבוֹר
 104 מִיָּגָה – סברו בני הישיבה מתוך דברי החכמים, דְּלֵא פְּלִיגֵי, ולדברי שניהם
 105 עושים כמנהג המדינה, וְהָא – ורב נחמן שאמר שנוטל לפי מנהג המדינה,
 106 אמר את דינו בְּאֲתָרָא דְּשִׁקְלֵי אֲרִיסָא פְּלָגָא – במקום שנהגו שנוטל האריס
 107 מחצה, ולכן אין בעל הבית נאמן לטעון שהורידו על מנת ליטול שלישי, וְהָא
 108 – ורב יהודה שאמר שבעל הבית נאמן שהורידו על מנת ליטול שלישי, אמר
 109 זאת בְּאֲתָרָא דְּשִׁקְלֵי אֲרִיסָא תִּילְתָא – במקום שהמנהג הוא שנוטל האריס
 110 רק שלישי.
 111 אָמַר לְהוּ רַב מְרִי בְּרַה דְּכַת שְׁמוּאֵל, הֵבִי אָמַר אֲבִי, אֲפִילוּ בְּאֲתָרָא
 112 דְּשִׁקְלֵי אֲרִיסָא פְּלָגָא, פְּלִיגֵי רַב יְהוּדָה וְרַב נַחֲמָן, שֶׁרַב יְהוּדָה אָמַר כַּעַל
 113 תְּבִיתֵי נֶאֱמָן שהורידו לשלישי, שלא כמנהג המדינה. משום דְּאִי בְּעֵי אָמַר
 114 – שאם היה רוצה יכל להכחיש את אריסותו ולומר 'שְׁכִירִי וְלִקְחֵי הוּא' –
 115 הוא עובד אצלי כשכיר לתקופה מסוימת המקבל מעות תמורת עבודתו
 116 ואין לו חלק בשדה כלל, ומתוך כך נאמן גם לומר שהוא אריס, אך ירד
 117 לשליש בלבד:
 118 לזה שמת והוריש קרקעות לבניו, יכול המלוה לגבות את חובו מהקרקע,

1 וְיִמְכְרוּ לְתַשְׁמִישֵׁי עַצְמֵיהֶן, וְיִלְקַח בְּהֵן – בדמיהם קרקע, וְהוּא – הבעל אוֹכְלָ
 2 את הפירות שיצמחו בה. ואם נכונים דברי אביי שעצי הגפנים דינם כפירות,
 3 מדוע ימכרו וילקח בדמיהם קרקע, הלא הבעל יכול להשתמש בעצים הללו
 4 בעצמו, שהרי תקנו לו חכמים שיאכל את פירות הנכסים שנפלו לאשתו.
 5 מתוצרת הגמרא: אין לגרוס בברייתא שנפלו לה גפנים וזיתים 'זקנים',
 6 שמשמע שהוקינו ונתייבשו בזמנם, אלא אִימָא 'וְהִקְיִנוּ' – שקפצה עליהם
 7 זקנה ונתייבשו קודם זמנם, וזוה מודה אביי שאינם נחשבים פירות אלא
 8 קרן, ואינם של הבעל, ומה שאמר שדין העצים כפירות הוא רק כשנתייבשו
 9 בזמנם.
 10 תירוץ נוסף: וְאִיבְעִיתִי אִימָא, שבמשנה זו של בעל בבבא אשתו, אף אם
 11 העצים נחשבים כפירות אין הבעל נוטלם, שכן לֵא מִי אֹמְרִינָא לְהֵיא –
 12 האם לא העמדנו את המשנה שם בְּגוֹן שְׁעִצִים אלו וְכֵלֵי לָהּ בִּירוּשָׁה
 13 בְּשִׁדָּה אֲתָרָת שאינה שייכת למוריש, ורק העצים היו שייכים לו, דְּקָא
 14 בְּרִיאָא קְרָנָא – שהעצים נחשבים כ'קרן' אצל האשה, ואם ישתמש הבעל
 15 בעצים ויכלה אותם, לא תוכל ליטע עצים אחרים אלא תתכלה הקרן
 16 ותפסיד האשה, ולכן ימכרו העצים ויקנו בדמיהם קרקע והבעל יאכל
 17 פירות. אך אביי שאמר שהעצים שנתייבשו נחשבים לפירות, היינו כשהם
 18 של בעל הקרקע עצמו, שאף אם יכלו הפירות לא תכלה הקרן שהיא
 19 הקרקע העומדת לפניו וראויה להצמיח עצים ופירות חדשים:
 20 הגמרא מביאה ספק בענין המשכון שהיה נהוג בסורא, שהמלוה אוכל
 21 פירות מקרקע הלוה זמן מסוים, ואזר כך חזרת הקרקע ללוה ללא פרעון
 22 החוב: הוּא שְׁמָרָא, שנכתב על משכון זה שנהגו בסורא, דְּהִקְוָה בְּתִיב בִּיה
 23 'שְׁנִינִין' סְתָמָא – שהיה כתוב בו בסתם שבתום השנים הללו תשוב השדה
 24 ללוה, ולא התפרש בו בתום כמה שנים, הַמְלִיחָה אָמַר שניתנה לו השדה
 25 לשְׁלִישׁ שנים, והלִיחָה אָמַר שניתנה לו רק לשְׁתַּיִם, קְרִים מְלִיחָה וְאֹכְלִינְהוּ
 26 לְפִירֵי – קדם המלוה ואכל את פירות השנה השלישית, והלוה תובעו
 27 שישלם לו עליהם, ויש להסתפק מִי מזהם נֶאֱמָן. מביאה הגמרא מחלוקת
 28 בזה: רַב יְהוּדָה אָמַר, קְרָקַע בְּהִזְקָת בְּעֻלְיָה קְרִימָא וְעוּמְדָתָא, והיינו
 29 ברשות הלוה, והפירות צמחו ברשותו, ועל המלוה להשיב את פירות השנה
 30 השלישית שאכל. וְרַב כְּהֵנָא אָמַר, כיון שהספק הוא על הפירות, הרי
 31 הפירות בְּהִזְקָת אֹכְלִינָן קְרִימֵי וְעוּמְדִים, והמלוה שאכלם פטור משלם
 32 עד שיביא הלוה ראיה לדבריו. פוסקת הגמרא: וְהִלְכְתָא בְּוִתְיָה דְּרַב
 33 כְּהֵנָא, דְּאָמַר פִּירוֹת בְּהִזְקָת אֹכְלִינָן (קְרִימֵי).
 34 שואלת הגמרא: מדוע נפסקה כך ההלכה, וְהָא קְרִימָא לָן דְּהִלְכְתָא בְּוִתְיָה
 35 דְּרַב כְּהֵנָא, דְּאָמַר לעיל (קב): שֶׁקְרָקַע בְּהִזְקָת בְּעֻלְיָה עוּמְדָתָא, ולכן כשיש
 36 ספק על הקרקע מעמידים אותה ברשות בעליה בזמן המסופק. משיבה
 37 הגמרא: הָתָם, בנידונו של רב נחמן, מִלְּתָא דְּלֵא עֵבִירָא לְאִיגְלוֹי הֵיא –
 38 הספק הוא בדבר שאינו עתיד להתברר, ולכן מספק מעמידים את הקרקע
 39 בחזקת בעליה, אך הָבָא, מִלְּתָא דְּעֵבִירָא לְאִיגְלוֹי הֵיא – הדבר עתיד
 40 להתברר, שיעידו עדי השטר לכמה שנים קיבל את הקרקע כמשכון, ואם
 41 יוציא בית דין עתה את שווי הפירות מן המלוה, יתכן שלבסוף יעידו עדים
 42 שאכן קיבל את הקרקע לשלש שנים ואכלם כדן, ויצטרפו בית דין לחזור
 43 ולהוציא את שווי הפירות מהלוה ולהחזירם למלוה, וְאֲמַרְוּהִי בִי דִינָא תְּרִי
 44 זְמַנֵי לֵא מְטַרְחִינָן – אין מטריחים את בית הדין פעמיים שלא לצורך, אלא
 45 ממתנינם שיבואו עדים, ובינתיים משאירים את הפירות ביד המלוה.
 46 הגמרא דנה במקרה אחר לגבי משכון זה שנהגו בסורא: מעשה בלוח
 47 שמשכון קרקע למלוה למספר שנים, ואין שטר המשכון לפנינו עתה, הַמְלִיחָה
 48 אֹמְרָא שקיבל את הקרקע לְחֵמֶשׁ שנים, והלִיחָה אֹמְרָא שמשכנה לו רק
 49 לשְׁלִישׁ. אָמַר לִיה הלוה, אִיבְעִי לִי שְׁמָרָא – הבא לי את השטר שבידך
 50 ונראה מה כתוב בו, אָמַר לִיה המלוה שְׁמָרָא אֲרִיכָם – השטר אבד לי. אָמַר
 51 רַב יְהוּדָה, הַמְלִיחָה נֶאֱמָן שקיבל את הקרקע לחמש שנים, מִגּוּ דְּאִי בְּעֵי
 52 אָמַר לְקוּחָה הֵיא בְּרִי – מתוך שאם היה רוצה לשקר היה אומר שקנה את
 53 הקרקע לגמרי, וכיון שכבר עברו שלש שנים לא נזדוהתי בשטר המקא אבד
 54 ממני, ומבוואר בבבא בתרא (טז). שאדם נאמן בטעה זו כיון שאין דרך
 55 לשמור שטר אחר שלש שנים, ומתוך כך נאמן גם לומר שהקרקע ממושכנת
 56 אצלו לחמש שנים.
 57 דעה החולקת על רב יהודה: אָמַר לִיה רַב סְפָא לְרַב אֲשֵׁי, רַב זְבִיד וְרַב
 58 עֻרְיָא לֵא כְּבִירָא לְהוּ הָא דְּרַב יְהוּדָה, וְמָאִי מַעֲמָא, משום שרק בשטר
 59 מקא אין דרך האדם לשמורו אחרי שלש שנים, ויתכן שאיבדו, אבל הֵיא

בבא מציעא. פרק תשיעי – המוקבל שדה מחבירו דף קי עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קג

תוספות

רש"י

1 בשעושיין קצת מלאכה דאי לאו הכי מה מכירה שייך בהם דמי יקנה וה"נ מיירי
2 דאיבא בזיתים קצת פירי ולכך הוה קרנא אפילו לאבוי ולפי שאין עושיין אלא
3 פירות מועטין ילקח בהן קרקע ויאכל פירות וזהו טובת שניהם אבל בשמעתין
4 דליבא פרי או העצים מיקרו פרי לאבוי וי"ל דמי"מ מוכח שפיר דקרנא הוי
5 אפילו כשיבש לגמרי ולהכי קאמר תנא
6 קמא ילקח בהן קרקע אפילו מעתה
7 שעושיין קצת פירות וטובתו של בעל
8 ופליג ארשב"ג דאמר לא תמכור משום
9 שבח בית אביה ולא היישיון לטובת הבעל
10 כל זמן שעושיין קצת פירות עד שתיביש
11 לגמרי ואו ילקח בהן קרקע אבל לאבוי
12 דאמר פרי הוי כשיבש לגמרי נוטל בעל
13 הבית הכל אם כן אין זה טובת הבעל מה
14 שלקח בהן קרקע ואוכל פירות משלו כי
15 טוב לו יותר להמתין מעט עד שתיביש
16 לגמרי והוא הכל שלו: א"ל רבינא לרב
17 אשי משכנתא דסורא אם אמר לקוחה
18 היא בקדי הי"ד דנאמן כו'. אלא ודאי לא
19 מהימן דקוחה לרב רבי אלחנן דהא תנן
20 (כ"ד דף פ"א) חוקת הבתים כו' חוקתן ג' שנים
21 ואומר ר"י דהתם בטוען שמתחוק בה בגגול
22 הויא חוקה שהיה לו למחות תוך שלש פי
23 יודע בודאי פיון שפכנס לה בגגול אם
24 יתחוק לו ג' שנים ולא ימחה שישעון על
25 די ג' שנים שהיה שלו ולכך היה לו
26 למחות שידעו לכל שתקנו חכמים למחות
27 תוך שלש ואם לא ימחה הפסיד אבל
28 כשמשכנתא בא לידו טובר המקשה כי
29 לא תקנו חכמים אין להושי שאמר ג' יסעון
30 שקר וא"ת אם כן לעולם יהיה בעל
31 התקנה נאמן לומר שגגול הוא בא מגו
32 דא' בעי אמר משכנתא היה אצלך או
33 לפירות הורדתוך וי"ל דהוי מגו במקום
34 עדים דאנן סהדי אם היה בא בגגול לא
35 היה שתיק אלא היה מודה אי נמי אין זה
36 מגו שאין טוען ברצון משכנתא היה או
37 לפירות הורדתך לפי ששבור להוציא גם
38 הפירות שביך אכלי אי נמי חשיב אלא
39 להוציא שכן שאכלה שני חוקה וקשה
40 דטעמא דבשלש שנים הויא חוקה משום
41 דער שלש שנים מיוחדר אינש בשטריה
42 טפי לא מיוחדר והשתא הלא ע"כ צריך
43 לשמור לעולם כי שמוא יטעון זה משכנתא
44 היא וע"כ נראה דלא בעי למימר שלא
45 יתא נאמן ולומר לקוחה היא בקדי אלא
46 שזאל מה תקנה יעשה הממשכן שלא
47 יוכל להחזיק ולטעון לקוחה היא בקדי
48 דמתחא נראה דלא מהניא אלא כשאומר
49 פליגא אבל ארעאי בגולנותא ומשני רב
50 אשי דאיבעי ליה למחוי ולומר תוך
51 שלשה דעו כי משכנתא היא בקדי דחשיבא שפיר מחאה כבי האי גוונא וכי
52 האי גוונא יש לפרש בפ' חוקת הבתים (כ"ד דף פ"א) גבלי ואי טעין ונאמר לפירות
53 הורדתך נאמן ואף על גב דהתם רב אשי פריך לרב כהנא ואי לפירות אחתיה
54 מאי הוה ליה למיעבד ורב כהנא משני דאיבעי ליה למחוי ומייתי ראייה
55 ממשכנתא דסורא ובשמעתין רב אשי משני איבעי ליה למחוי וכן משני רב
56 אשי התם כההוא פירקא (כ"ד דף פ"א) גבי האי מאן דובין דקלא לתביריה איבא למימר
57 דרב אשי התם קיבל שינויא מרב כהנא ולחכי משני ליה איהו נמי הכי: תא"ל
58 משכנתא דסורא כו'. אע"ג דהא גופא דהכא אפטר דמשכנתא דסורא הוי שייך
59 שפיר לאקשויי בהאי לישאנא לפי שמשכנתא דסורא הוה קים ליה שתקנו
60 חכמים לעשות להכי קאמר אלא מעתה תקנת משכנתא דסורא וכו':

1 ימכרו וכו'. אלמא קרנא הוי דאי פירא הוה הא תקנו רבנן פירות לבעל:
2 והוקינו קפצה עליהו וקנה בלא זמן: לאו מי אוקימנא. כבתובות בפרק
3 האשה שפלו לה נכסים (דף ע"ט): בשדה אחרת. שלא היתה התקנה שלה שהיו
4 דקלים בשדה של דאחרים דהא בליא קרנא דידה לגמרי אי אמרת ליסקלינהו
5 בעל לכוהה: ההוא שטרך. שטר
6 משכנתא דסורא במישלם שניא אלן ולא
7 פירש בו מנן השנים: הכי גרסינן וזריים
8 מלוה ואכלינהו לפירי. דשנה שלישית
9 מקמי דנתבעיה לדינא: קרקע בחוקת
10 בעליה עומדת. אע"ג דלא תבעיה עד
11 לאחר אכילת פירות אנו בתר קרקע אוליין
12 וכי מספקא לן שנה זו של מי אוקי ארעא
13 בחוקת מריה ושלא בדין אכלינהו לפירי:
14 בחוקת אוכלינהו עומדות. פיון דקדים
15 ואכלינהו ואתא לאפוקי מיניה נייטי ראייה
16 דלאו שלש הוה דבתר אכילת פירות
17 אוליין: והא קו"ל הלכתא קרב הנמן
18 בדיני. ורב נחמן קרקע בחוקת בעליה
19 עומדת קאמר גבי שוכר משנים
20 עשר ודברים לשנה מדייר זכה לחדש
21 בהשואל (דף ע"ב ע"א) ואפילו בא בסוף החדש
22 אמר כולו למשכיר בשתבערה השנה: הני
23 מילי מילתא דלא עבידא לאגלויי.
24 בלומר בתר קרקע ודאי אית לן למיול
25 ומיהו הני מילי כספק שאין עומד לעולם
26 להתביר פי ההוא דמספקא לן בין אם
27 תפיס לשון ראשון ואי תפיס לשון אחרון:
28 אבל הכא מילתא עבידא לאגלויי.
29 בסוף שיבאו עדי שטר והעידה: ואמרוהי כי
30 דינא תרי זמיני. שמוא הדין עם המלוה
31 ואם נוציאנו מידו עתידין אנו לחזור
32 ולגבורי מיד שלח לאתר זמן: מלוה
33 אומר המש וכו'. מילתא אחריתי היא
34 מלוה ולוה שבאו לדין מלוה אומר המש
35 שנים מושכנת לי ואין השטר לפנינו ולוה
36 אומר שלש וכבר אכלת שלש: מגו דאי
37 בעי אמר לקוחה היא בקדי. לעולם
38 ואכלתיה שני חוקה ונאבד השטר ממני: לא
39 קבירא להו הוי דאמר רב יהודה: ולא
40 אמרינן מגו שהדברים מוכיחין שהוא
41 רמאי שאמר אבד השטר והאי שטרך לא
42 דמי לשטר וביני דאילו שטר זביני לעדות
43 שמכרה לו הוא באי ובי עד עולם תאמר
44 לו להזהר בו אמור רבנן ביה עד תלת שנין
45 מצי לאידוהרי אינש בשטרך טפי לא
46 מיוחדר דקסבר לא יצא עוד ערעור עליה
47 אבל זה שהוא מודה ששטר משכנתא הוא
48 לראיית מנן שנים של אכילת פירות
49 לגובינא דאכילת פירות דמנן השנים קאי
50 ומיוחדר והירי ביה דלא לירפס ליה עד
51 בלות השנים והאי דקאמר אירכס לא מהימן דמכבש הוא דכבשיה וכו': אלא
52 מעתה. אדרב יהודה קפריך דאמר אי בעי אמר לקוחה היא בקדי: הכי נמי
53 דמתהימן. וכי עביד רבנן מילתא דאתי בה ליד רמאות פי האי: תקנו רבנן למרי
54 ארעא דהויב טסקא. למלכא: וכרי פריא. מתקן חרירי סביבות הגבולים: ואי
55 ארעא קניא הוא. דלית ליה טסקא וכריא נמי לית ליה מאי ליצביד: למחוי.
56 הוה יודעים שלא מכרתיה לו אלא היא משכון בידה: הכי גרסינן הא באתרא
57 דשקיל אריסא פלגא הא באתרא דשקיל אריסא תילתא. ולא גרסינן שתקלא
58 בבולי מילתא: שכרי. לימים או לתדשים ושבתות ושכרתינו במעות וכל שקלא
59 דקאמר בשבועת היסת הוא: אנו השפחנו. ואין לבע"ח במה שהשביחו ותומים
60 כלום:

1 ימכרו לעצים וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות אימא
2 והוקינו ואיבעית אימא לאו מי אוקימנא לההיא בגון
3 שגפלו לה בשדה אחרת דקא בליא קרנא: ההוא שטרך
4 דהוה כתיב ביה שנין סתמא מלוה אמר שלש ליה
5 אמר שתיים קדים מלוה ואכלינהו לפירי מי נאמן רב
6 יהודה אמר קרקע בחוקת בעליה קיימא רב כהנא
7 אמר פירות בחוקת אוכלינהו קיימי והלכתא בנותיה דרב
8 כהנא דאמר פירות בחוקת אוכלינהו (קיימי) והא קו"ל
9 דהלכתא בנותיה דרב נחמן דאמר קרקע בחוקת בעליה
10 עומדת התם מילתא דלא עבידא לאגלויי היא הכא
11 מילתא דעבידא לאגלויי היא ואמרוהי כי דינא תרי זמיני
12 לא כמטריהוין מלוה אומר המש ליה אומר שלש א"ל
13 אייתי לי שטרך א"ל שטרך אירכס לי אמר רב יהודה
14 מלוה נאמן מגו דאי בעי אמר לקוחה היא בקדי א"ל רב
15 פפא לרב אשי רב זביד ורב עיורא לא סבירא להו הא
16 דרב יהודה מאי טעמא האי שטרך פיון דלגובינא קאי
17 מזהר והירי ביה ומכבש הוא דכבשיה לשטרך סבר
18 אוכלה תרתין שנין יתירתא א"ל רבינא לרב אשי אלא
19 מעתה האי משכנתא דסורא דכתבי הכי במישלם שניא
20 אלן תיפוק ארעא דא בלא כסף היבא דכבשיה לשטרך
21 משכנתא ואמר לקוחה היא בקדי הכי נמי דמהימן וכי
22 מתקני רבנן מילתא דאתי בה [לידי] פסידא א"ל התם
23 תקינו ליה רבנן דמרי ארעא יהיב טסקא וכרי פריא
24 ארעא דלית לה פריא ולא יהיב טסקא מאי א"ל איבעי
25 ליה למחוי לא אימחא מאי איהו הוא דאפסיד אנפשיה
26 ארים אומר למחצה ורדתי ובעל הבית אומר לשלש
27 הורדתיו מי נאמן רב יהודה אמר בעל הבית נאמן
28 רב נחמן אמר הכל כמנהג המדינה סבור מינה לא
29 פליגי הא באתרא דשקיל אריסא פלגא הא באתרא
30 דשקיל אריסא תילתא אמר להו רב מרי ברה דבת
31 שמואל הכי אמר אבי אפילו באתרא דשקיל אריסא
32 פלגא פליגי רב יהודה אמר בעל הבית נאמן דאי בעי
33 אמר שכרי ולקטי הוא: יתומים אומרים אנו השפחנו
34 ובעל חוב אומר אביכם השביה על מי להביא ראייה
35 סבר

1 ימכרו לעצים וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות אימא
2 והוקינו ואיבעית אימא לאו מי אוקימנא לההיא בגון
3 שגפלו לה בשדה אחרת דקא בליא קרנא: ההוא שטרך
4 דהוה כתיב ביה שנין סתמא מלוה אמר שלש ליה
5 אמר שתיים קדים מלוה ואכלינהו לפירי מי נאמן רב
6 יהודה אמר קרקע בחוקת בעליה קיימא רב כהנא
7 אמר פירות בחוקת אוכלינהו קיימי והלכתא בנותיה דרב
8 כהנא דאמר פירות בחוקת אוכלינהו (קיימי) והא קו"ל
9 דהלכתא בנותיה דרב נחמן דאמר קרקע בחוקת בעליה
10 עומדת התם מילתא דלא עבידא לאגלויי היא הכא
11 מילתא דעבידא לאגלויי היא ואמרוהי כי דינא תרי זמיני
12 לא כמטריהוין מלוה אומר המש ליה אומר שלש א"ל
13 אייתי לי שטרך א"ל שטרך אירכס לי אמר רב יהודה
14 מלוה נאמן מגו דאי בעי אמר לקוחה היא בקדי א"ל רב
15 פפא לרב אשי רב זביד ורב עיורא לא סבירא להו הא
16 דרב יהודה מאי טעמא האי שטרך פיון דלגובינא קאי
17 מזהר והירי ביה ומכבש הוא דכבשיה לשטרך סבר
18 אוכלה תרתין שנין יתירתא א"ל רבינא לרב אשי אלא
19 מעתה האי משכנתא דסורא דכתבי הכי במישלם שניא
20 אלן תיפוק ארעא דא בלא כסף היבא דכבשיה לשטרך
21 משכנתא ואמר לקוחה היא בקדי הכי נמי דמהימן וכי
22 מתקני רבנן מילתא דאתי בה [לידי] פסידא א"ל התם
23 תקינו ליה רבנן דמרי ארעא יהיב טסקא וכרי פריא
24 ארעא דלית לה פריא ולא יהיב טסקא מאי א"ל איבעי
25 ליה למחוי לא אימחא מאי איהו הוא דאפסיד אנפשיה
26 ארים אומר למחצה ורדתי ובעל הבית אומר לשלש
27 הורדתיו מי נאמן רב יהודה אמר בעל הבית נאמן
28 רב נחמן אמר הכל כמנהג המדינה סבור מינה לא
29 פליגי הא באתרא דשקיל אריסא פלגא הא באתרא
30 דשקיל אריסא תילתא אמר להו רב מרי ברה דבת
31 שמואל הכי אמר אבי אפילו באתרא דשקיל אריסא
32 פלגא פליגי רב יהודה אמר בעל הבית נאמן דאי בעי
33 אמר שכרי ולקטי הוא: יתומים אומרים אנו השפחנו
34 ובעל חוב אומר אביכם השביה על מי להביא ראייה
35 סבר

1 שלשה דעו כי משכנתא היא בקדי דחשיבא שפיר מחאה כבי האי גוונא וכי
2 האי גוונא יש לפרש בפ' חוקת הבתים (כ"ד דף פ"א) גבלי ואי טעין ונאמר לפירות
3 הורדתך נאמן ואף על גב דהתם רב אשי פריך לרב כהנא ואי לפירות אחתיה
4 מאי הוה ליה למיעבד ורב כהנא משני דאיבעי ליה למחוי ומייתי ראייה
5 ממשכנתא דסורא ובשמעתין רב אשי משני איבעי ליה למחוי וכן משני רב
6 אשי התם כההוא פירקא (כ"ד דף פ"א) גבי האי מאן דובין דקלא לתביריה איבא למימר
7 דרב אשי התם קיבל שינויא מרב כהנא ולחכי משני ליה איהו נמי הכי: תא"ל
8 משכנתא דסורא כו'. אע"ג דהא גופא דהכא אפטר דמשכנתא דסורא הוי שייך
9 שפיר לאקשויי בהאי לישאנא לפי שמשכנתא דסורא הוה קים ליה שתקנו
10 חכמים לעשות להכי קאמר אלא מעתה תקנת משכנתא דסורא וכו':

1 שלשה דעו כי משכנתא היא בקדי דחשיבא שפיר מחאה כבי האי גוונא וכי
2 האי גוונא יש לפרש בפ' חוקת הבתים (כ"ד דף פ"א) גבלי ואי טעין ונאמר לפירות
3 הורדתך נאמן ואף על גב דהתם רב אשי פריך לרב כהנא ואי לפירות אחתיה
4 מאי הוה ליה למיעבד ורב כהנא משני דאיבעי ליה למחוי ומייתי ראייה
5 ממשכנתא דסורא ובשמעתין רב אשי משני איבעי ליה למחוי וכן משני רב
6 אשי התם כההוא פירקא (כ"ד דף פ"א) גבי האי מאן דובין דקלא לתביריה איבא למימר
7 דרב אשי התם קיבל שינויא מרב כהנא ולחכי משני ליה איהו נמי הכי: תא"ל
8 משכנתא דסורא כו'. אע"ג דהא גופא דהכא אפטר דמשכנתא דסורא הוי שייך
9 שפיר לאקשויי בהאי לישאנא לפי שמשכנתא דסורא הוה קים ליה שתקנו
10 חכמים לעשות להכי קאמר אלא מעתה תקנת משכנתא דסורא וכו':

קד בבא מציעא. פרק תשיעי – המקבל שדה מחבירו דף קי עמוד ב – מתוך מהדורת טובי"ס תוספות

1 קס"ב. בבבא בתרא (דף כ"ז) באילן הנטוע בתוך חמשים אמה סמוך לעיר וקנהיה ההם
2 אם העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים ספק זה קדם ספק זה קדם קוצץ ואינו נותן
3 דמים אלמא פיון דבין הכי ובין הכי למקצץ קאי דכי קדם אילן נמי קתני קוצץ כי
4 מספקא לו אמרינן קוצ ממה נפשך שיהי עזיך לעשות נמצא הספק מוטל על

5 הדמים ולא על קציצת האילן דאילו גבי
6 אילן הסמוך לבור של חדר קתני בה גבי
7 ודאי דידיה אם הבור קדמה קוצץ ונותן
8 דמים אם האילן קדם לא קוצץ תנן גבי ספק
9 זה קדם וספק זה קדם לא קוצץ תנן גבי ספק
10 ספק אילן דעיר טעמא משום דממה נפשך
11 עומד לקציצה והכא נמי בין יתומים
12 השבירו ובין אביהן השביתו דינו לישול
13 קרקע עם השבח ואם היתומים השבירו
14 מעלה להן השבח בנמים בדרך קפידה הלכך
15 גבי ארעא עם השבח ממה נפשך נמצא
16 היתומים תובעין להוציא ממנו ועליון
17 הראיה: בארעא מסלקין להו. והבינו להו
18 גרידא דארעא שיעור שבחיהו: ומעלין
19 אותן. מן הקרקע בנמים. ולא שקלי
20 בארעא גופיה: בכור לפשוט. בכור ופשוט
21 שהשבירו קרקע קודם שחלקו וקיל"ב דף
22 קמ"ג. שאין הבכור נוטל פי שנים בשבח
23 שהשבירו ונכסים לאחר מיתת אביהן דהנה
24 ליה ראוי ואין הבכור נוטל הבכורה בראי
25 דכתבי בכל אשר ימצא לו ובשנה פאן
26 לחלוק נוטל בכור פי שנים בקרקע שהיא
27 משוהבת ושמן את השבח ונותן לפשוט
28 רביע שהוא מגיע לו בשבח שבתוך חלקו
29 של זה: וכן בעל חוב ליתומין. וכן בעל
30 חוב שקדם שטר הלקאתו לשרט מקח של
31 לקוחות טורפה מן עם מה שהשבירו ושם
32 להן שכן ונותן דמים וטעמא דכחלהו משום
33 דמעיקרא ארעא דידיה הוא ואין לנו לכופו
34 למכור להן קרקע שלו בשביל השבח אם
35 יש בידו מעות ולקמן מוקי לה בקרקע
36 שנעשית לו אפותיקי: הפגיע לכתפיים.
37 צריכין לקרקע דבר מועט דאילו אין צריכין
38 לקרקע הוה להו פירות ולא מיקור שבח
39 ובעל חוב גובה השבח קאמר ולא פירות
40 גמורין כדאמרינן בפ"ק הניחא למ"ד.
41 פלוגתא במסכת כתובות (בהובות): א'
42 אית ליה זוזי ללוכת. שיעור דמי החוב:
43 שפיר. איכא למימר דארעא מעיקרא
44 דידיה הווא והוא נחת לה שלא ברשות
45 שקל שבחא בזוזי ולא בארעא הואיל והנה
46 מסיק ביה שיעור ארעא בוליה: מתני'
47 שכיר יום גובה כל הלילה. שכיר
48 שפעולתו ליום ויוצא לערב גובה כל

1 סבר ר' הנינא למימר בארעא מסלקין להו. תימיה בין דטעמא דעל היתומין
2 להביא ראיה משום שהקרקע בחזקת בעל חוב והיינו בשעשה אפותיקי
3 כדמסיק א"כ הנה ליה ביהוד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות דפשיטא
4 דלא שקיל מגוף הקרקע את השבח וי"ל דכיון שהיה הקרקע בחזקת אביהם
5 תחלה ועדיין לא יצאת מרשותו עדיפי
6 מיורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא
7 ברשות א"כ ביהוד לתוך שדה חבירו נמי
8 היה סבור דמסלקין ליה בארעא:
9 יצא בליזה גובה כל הלילה וכל היום.
10 וכן ברישא בשכיר שעות דלילה
11 אע"פ שקצא ממלאכתו ועוד לילה גובה
12 כל היום ואינו עובר בכל הלילה בעמוד
13 השחר דלינה משמע כל הלילה וזה
14 השכירות לא לן כל הלילה וא"ת לא ילן
15 דחלב חגי (מסות כ) הוא בעמוד השחר
16 גרידא שאם העלה אימורים על גבי
17 המזבח בתחילת הלילה והורידו לפני
18 עמוד השחר נפסקין בלינה כדאמרינן
19 בזהב"ש (דף ט) וי"ל מפני שהן ראויין
20 להקריב בתחילת הלילה קרינא ביה לינה
21 אפילו בעמוד השחר ודוחק ועוד דבפרק
22 שני דזבחים (דף כ) משמע גבי קידוש ידים
23 ונגלים ונמי כבוד דעמוד השחר פוסל
24 בלינה אפילו לא התחיל לינה אלא לאחר
25 תחילת הלילה:

1 סבר רבי הנינא למימר ארעא בחזקת יתמי קיימא ועל
2 בעל חוב להביא ראיה אמר להו ההוא סבא הכי א"ר
3 יוחנן על היתומים להביא ראיה מאי טעמא ארעא פיון
4 דלגוביינא קיימא כמאן דנבוא דמיא ועל היתומין להביא
5 ראיה אמר אביי אף אנן נמי תנינא ספק זה קדם וספק
6 זה קדם קוצץ ואינו נותן דמים אלמא פיון דלמיקץ קיימא
7 אמרינן ליה איתיה ראיה ושקול הכא נמי האי שטרא פיון
8 דלגוביינא קיימא כמאן דנבוא דמיא ועל היתומים להביא
9 ראיה איתו ותמי ראיה דאינהו אשבחו סבר רבי הנינא
10 למימר כי מסלקין להו בארעא מסלקין להו ולא היא
11 בדמי מסלקין להו מדרב נחמן דאמר רב נחמן אמר
12 שמואל שלשה שמין להם את השבח ומעלין אותן
13 בדמים ואלו הן בכור לפשוט ובעל חוב וכתובת אשה
14 ליתומים ובעל חוב ללקוחות א"ל רבינא לרב אשי
15 למימרא דסבר שמואל בעל חוב ללקוחות ונמי אית ליה
16 שבחא ללוכה והאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח
17 וכי תימא לא קשיא פאן בשבח הפגיע לכתפיים פאן
18 בשבח שאין מגיע לכתפיים והא מעשים בכל יום וקא מגבי שמואל אפי' בשבח הפגיע לכתפיים
19 לא קשיא הא דמסיק ביה בשיעור ארעא ושבחא הא דלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא וכי
20 לא מסיק שיעור ארעא ושבחא דיהיב ליה זוזי ללוכה ומסלק ליה הניחא למ"ד אי אית [ליה]
21 זוזי ללוכה לא מציי מסלק ליה לבעל חוב שפיר אלא למ"ד אית ליה זוזי ללוכה מציי מסלק ליה
22 לבעל חוב ונימא ליה אי הוה לי זוזי הוה מסליקנא לך מכולא ארעא השתא דלית לי זוזי תב
23 לי גרינא דארעא בארעא שיעור שבחא הכא במאי עסקינן כגון דשווי ניהליה אפותיקי דא"ל
24 לא יהא לך פרועון אלא מו: מתני' המקבל שדה מחבירו לשבוע אחד בשבע מאות זוז
25 השביעית מן המנן קבלה הימנו שבע שנים בשבע מאות זוז אין השביעית מן המנן שכיר יום
26 גובה כל הלילה שכיר לילה גובה כל היום שכיר שעות גובה כל הלילה וכל היום שכיר שבת
27 שכיר הדיש שכיר שנה שכיר שבוע יצא ביום גובה כל היום יצא בלילה גובה כל הלילה וכל
28 היום: גמ' ת"ר מנן לשכיר יום שגובה כל הלילה ת"ל לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר
29 ומנן לשכיר לילה שגובה כל היום שנאמר ביומו תתן שכרו ואימא איפכא שכירות אינה
30 משתלמת אלא בסוף ת"ר ממשמע שנאמר לא תלין פעולת שכיר אתך איני יודע שעד בקר
31 מה ת"ל עד בקר מלמד שאינו עובר אלא עד בקר ראשון בלבד מכאן ואילך מאי אמר רב עובר
32 משום כל תשעה אמר רב יוסף מאי קראה אל תאמר לרעה לך ושוב ומחר אתן ויש אתך ת"ר
33 האומר לחבירו צא שכור לי פועלים שניהן אין עוברין משום כל תליו זה לפי שלא שכן

1 הלילה כל הלילה הוא זמן גבייתו בין לענן שבועה שתקנו לו חכמים שכיר בזמנו הוא נשבע ונטול בין לענן שאינו עובר עליו משום לא תבוא עליו השמש והיום (כ)
2 אלא משום לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר (ויקרא יט): שכיר לילה. שיוצא ממלאכתו בבוקר: גובה כל היום. בין לענן שבועה ובין לענן שאינו עובר עליו משום
3 כל תלין אלא משום לא תבא עליו השמש ובגמרא יליף לה: שכיר שעות. גובה כל היום וכל הלילה אמוראי מפרשי לה בגמ': שכיר שבוע. שמיטה: יצא ביום.
4 שבלתה שכירותו לבוקר או ביום: גובה כל היום. ובין ששקעה חמה עובר עליו: יצא בלילה. שבלתה שכירותו בלילה: גובה כל הלילה וכל היום. דכיון דמשכב
5 פעולתו משתחשף הוה ליה שכיר לילה ואינו עובר עליו בבוקר עד למחרת בשקיעת החמה: גמ' איפוד אגא. דלא תלין בשכיר לילה לא תבא בשכיר יום: שכירות
6 אינה משתלמת אלא בסוף. כדאמר באיזהו נשך (פס"ב). בשכיר שנה בשנה שכירות שנה זו משתלמת בתחילת שנה אחרת אלמא לא משתעבד ליה לשכיר יום עד
7 שתשקע החמה וכי כתיב לא תבא על בקרך בשכיר לילה תוקמיה שששתעבד לו לבוקר משבלתה שכירותו וכן לא תלין נמי לא תוקמיה בשכיר לילה דהא לא משתעבד
8 ליה עד הבוקר: ממשמע שנאמר וכו'. שאין לינה קרויה אלא עד הבקר דכתיב (מסות כ) ולא ילין לבקר וכל לינה שבמקרא לינת לילה הוא: מאי קראה. היכא רמין
9 כל תשקא: זה לפי שלא שכו' ולא קרינא שכיר גבייה.

60 שביד הלוקחות גזכה גם את השבחה שהשביחה הקרקע לאחר שמכרה
 61 הלוה ללוקה, ואינו צריך לשלם ללוקה כלום על השבח.
 62 ממשיכה הגמרא: וְכִי תִמְכַּר – ואם תרצה לתרץ דלא קשׁיאת הסתירה
 63 בדברי שמואל, כיון שפאן – מה שאמר שמואל שהבעל חוב משלם
 64 ללקוחות על השבח, היינו נשׁבחה המניע לכתפיים – כשהפירות גדלו כל
 65 כך ועומדים להיקטף ולהינשא על התפיים, וצריכים לניוק רק עוד מעט
 66 מהקרקע, שבאופן זה אינם נחשבים כחלק מהקרקע ואין הבעל חוב רשאי
 67 לגבותם בחובו, ואילו פאן – מה שאמר שמואל שהבעל חוב גובה גם את
 68 השבח, היינו נשׁבחה שאין מניע לכתפיים, והוא צריך לניוק עוד הרבה מן
 69 הקרקע, שבאופן זה הרי הוא כחלק מן הקרקע, ובעל חוב גובה אף אותו.
 70 הרי יקשה על כך, והא יש מעשים כאלו בכל יום, וקא מניב – שמגבה
 71 שמואל לבעלי חובות מקרקעות שביד הלוקחות אפילו נשׁבחה המניע
 72 לכתפיים, כיון שאפילו מחמת צורך ביניקה מועטת נחשבים הפירות כחלק
 73 מהקרקע.

74 מתרצת הגמרא את הסתירה בדברי שמואל: לעולם בעל חוב יכול לגבות
 75 בחובו אף את השבח, ולא קשׁיאת, הא – מה שאמר שמואל שהבעל חוב
 76 גובה את השבח, היינו באופן דמסיק ביה כשיעור ארעא ושכחא –
 77 שהמלוה נושה בלוה מעות כשיעור שווי הקרקע והשבח יחד, והא – מה
 78 שאמר שמואל שהבעל חוב צריך לשלם ללקוחות את שווי השבח, היינו
 79 באופן דלא מסיק ביה כשיעור ארעא ושכחא – שחוב המלוה נושה בלוה
 80 אלא כשווי הקרקע בלבד, שאז פשוט שאינו גובה יותר מחובו, וכיון שנטל
 81 את השבח יחד עם הקרקע עליו לשלם ללוקה את דמי השבח.
 82 הגמרא מבררת מדוע סובר שמואל שהבעל חוב משלם את השבח במעות
 83 ולא בקרקע. מקשה הגמרא: וְכִי לֹא מְסִיק שְׂעִיר אֲרֵעָא וְשִׁבְחָא – וכשאין
 84 הבעל חוב נושה בלוה כשיעור שווי הקרקע והשבח יחד, שסובר שמואל
 85 דיהיב ליה זוני ללוקה ומסלק ליה – שיכול לפרוע ללוקה את שווי השבח
 86 בדמים, ואינו חייב להשאיר לו חלק מהקרקע עצמה כשיעור השבח, הנתיב
 87 למאן דאמר (כתובות צא): דאי אית ליה זוני ללוקה – שאף אם יש
 88 ללוקה מעות ורוצה לשלם למלוה במקום שיגבה ממנו את הקרקע, מכל
 89 מקום לא מצי מסלק ליה לבעל חוב מהקרקע תמורת מעות אלו, משום
 90 שהבעל חוב קדם ללוקה בהלוואתו, והלוקה נחשב כמי שירד לשדה ללא
 91 רשות, שפיר – מובן הדבר, שיכול הבעל חוב לגבות את הקרקע כולה
 92 בחובו, ומשלם לו תמורת השבח במעות.

93 מסיימת הגמרא את קושיתה: אלא למאן דאמר (שם) דאי אית ליה זוני
 94 ללוקה, מצי מסלק ליה לבעל חוב מהקרקע על ידי פרעון החוב במעות,
 95 אם כן הקרקע אינה משועבדת לגמרי לבעל חוב לפרעון חובו, וכשם שיכול
 96 לסלקו במעות כך יכול לסלקו בשבח' השייך לו, ואם כן נימא ליה – יאמר
 97 הלוקה לבעל חוב, אי הווי לי זוני, הוה מסלקינא לך מכוףא ארעא – הרי
 98 אם היו לי מעות לשלם לך עבור כל החוב, הייתי מסלק אותך לגמרי מכל
 99 הקרקע תמורתם, ואם כן השתא דלית לי זוני – גם עתה שאין לי מעות,
 100 אשלם לך בשבח תמורת חלק מהחוב, והב לי גרידא דארעא פארעא,
 101 שיעור שכתבתי בה, ואתה תגבה את שאר הקרקע, וזו שאתה גובה ממני, כשווי
 102 השבח שהשבתני בה, ובתה תגבה את שאר הקרקע, היתירה על שווי
 103 השבח, שקרקע זו יחד עם השבח שעליה שוה כנגד כל החוב.
 104 מתרצת הגמרא: הָאָא – בדברי שמואל פמאי עסקינן, בגון דשויא ניהליה
 105 אפוחיקי – שהלוה עשה את הקרקע 'אפוחיקי' לבעל חוב, והיינו דאמר
 106 ליה הלוה למלוה בשעת ההלוואה 'לא יהא לך פירעון לחוב זה אלא
 107 מקרקע זו', ולכן הקרקע משועבדת לגמרי לבעל חוב, ואז לדברי הכל אין
 108 הלוקה שקנאה לאחר ההלוואה יכול לסלק את הבעל חוב מן הקרקע
 109 במעות, ולכן גם הבעל חוב יכול לשלם לו על השבח במעות, ואינו חייב
 110 לתת לו קרקע:

משנה

111 החלק הראשון במשנה דן במי שקיבל שדה מחבירו בארץ ישראל במחיר
 112 מסוים, ולא סיכמו ביניהם מתחילה אם התשלום כולל את שנת השמיטה,
 113 שלא עובדים בה.
 114 המקבל שדה מחבירו, ואמרו שיקבלנה ל'שבוע אחר' – שבע שנים
 115 רצופות, פשעע מאות וזו שישלם לו המקבל, וכשהגיעה שנת השמיטה
 116 טוען המקבל שלא התכוין לכלול שנה זו שאינו יכול לעבוד בה במנן
 117 המשך בעמוד פג

1 סבר רבי הנינא למימר – בתחילה חשב רבי חנינא לומר, דארעא פהיקת
 2 יתמי קיימא – שהקרקע עומדת עתה בחזקת היתומים שירשוה מאביהם,
 3 ולכן על הבעל חוב להביא ראיה שאביהם השביחה, כדי להוציא מידם
 4 את השבח.

5 אמר להו תהוא סבא – אותו זקן, אין ההלכה כך, אלא הָאָא רבי
 6 יוחנן, על היתומים להביא ראיה שהם השביחו את הקרקע, ובלא זה יגבה
 7 הבעל חוב את השבח. מאי טעמא, דארעא, פינן דלגובינא קיימא – כיון
 8 שהקרקע והשבח בודאי עומדים להגבות על ידי הבעל חוב, אלא שאם הם
 9 השביחה עליו לשלם להם ממון תמורת השבח, לכן כבר מעתה פמאן
 10 דנביא דמאי – הרי היא כגוביה בידו, והיתומים הם שרוצים להוציא ממנו
 11 את שבוה, ולכן על היתומין להביא ראיה שהם השביחו, שהמוציא
 12 מחבירו עליו הראיה (ב"ק מו.).

13 הגמרא מביאה ראיה לדברי רבי יוחנן: אמר אביי, אף אגן נמי הנינא
 14 – אף אגו שנינו דין כעין זה במשנה (ב"ב כד:). מרחיקין את האילן מן
 15 העיר עשרים וחמש אמה, ובכל אופן קוצצים את האילן, אלא שאם העיר
 16 קדמה לנטיעת האילן אין משלמים לבעל האילן כלום, ואם האילן קדם
 17 צריכים בני העיר לשלם לו, אם ספק זה קדם וספק זה קדם, קוצצין,
 18 שהרי אף אם האילן קדם רשאי לקוצצו, ואינו נותן דמים מספק, שיתכן
 19 שהעיר קדמה ופטור. אלא – מוכח מדין זה, שפינן דאילן זה למינן
 20 קיימא – ועמד להקצץ בין כך ובין כך, והספק הוא רק לגבי התשלום,
 21 אמרינן ליה לבעל האילן, איתיה ראיה ושאול – הבא ראיה שאילנך
 22 קדם לעיר וטול את דמיו, והָאָא נמי לגבי שבח, האי שפרא, פינן
 23 דלגובינא קיימא – כיון שבין כך ובין כך עומד הבעל חוב לגבות את
 24 הקרקע מכח השטר, והספק הוא רק על תשלום השבח, פמאן דנביא
 25 דמאי – הרי זה כאילו כבר גבאה, והיתומים הם שרוצים להוציא ממנו
 26 את השבח, ועל היתומים להביא ראיה שהשביחו, שהמוציא מחבירו
 27 עליו הראיה.

28 הגמרא מבררת את הדין באופן שהוכיחו היתומים שהם השביחו את
 29 הקרקע: איתיה יתמי ראיה דאניהו אשכחו – אם הביאו היתומים ראיה
 30 שהם השביחו, סבר רבי הנינא למימר – בתחילה חשב רבי חנינא לומר,
 31 כי מסלקינן להו, פארעא מסלקינן להו – כשמסלקם הבעל חוב מהקרקע
 32 אינו יכול לשלם להם את השבח במעות, אלא חייב לשלם להם בקרקע,
 33 כלומר, להשאיר להם חלק מהקרקע בשווי השבח, כיון שהקרקע עדיין
 34 ברשותם שירשוה מאביהם ועדיין אינה בחזקת הבעל חוב.

35 דוחה הגמרא: ולא היא – אין ההלכה כן, אלא דרמי מסלקינן להו – אפשר
 36 לפרוע להם את שווי השבח במעות, ולומדים זאת מדין דרב נחמן, דאמר
 37 רב נחמן אמר שמואל, שלשה שמין להם את השבחה שהשביחו בקרקע,
 38 ומעלין אותן – וכשמציאים אותם מהקרקע משלמים את שווי שבחם
 39 בדמים, ולא בקרקע עצמה. ואלו הן, א. שבח שמשלם בכור ל'פשוט
 40 ו- שאינו בכור, כשהשביחו שניהם יחד קרקע שהוריש להם אביהם קודם
 41 שחלקוה, שהדין הוא שבכור נוטל פי שנים רק בקרקע עצמה ולא בשבח
 42 שהשביחה הקרקע לאחר מיתת האב, והשבח שהשביחה הקרקע בחלק
 43 הנוסף שקיבל מחמת בכורת שייך לכל האחים בשוה, ועל הבכור לשלם
 44 לפשוט את מחצית השבח שהשביח חלק בכורתו, הדין הוא שמשלם הבכור
 45 חלק זה במעות, ואינו צריך לשלם דווקא בקרקע.

46 ב. ובעל חוב וכתובת אשה שגובים חובם מקרקע המת שהשביחו היתומים
 47 לאחר מיתת האב, כשמשלמים ליתומים את דמי השבח נותנים להם מעות,
 48 ואינם צריכים לשלם להם דווקא בקרקע, והוה שלא כדברי רבי חנינא.

49 ג. ובעל חוב שגובה חובו מקרקעות הלוה שמכר לאחר ההלוואה,
 50 כשמשלם ללקוחות על השבח שהשביחו את הקרקע, משלם במעות, ואינו
 51 צריך לשלם דווקא בקרקע.

52 והטעם בשלשה אופנים אלו, כיון ששיעבורו של המשלם על הקרקע
 53 ומחמת ההלוואה או שהוא בכור קדמה לקנייתם, והרי זה כאילו היתה
 54 הקרקע שלו מתחילה, ואין לכופו לתת אותה תמורת השבח שמשלם עליה.
 55 הגמרא מקשה סתירה בדברי שמואל: אמר ליה רבינא לרב אשי, למימרא
 56 – לכאורה יש לומר מתוך דברי רב נחמן, דסבר שמואל שבעל חוב חייב
 57 לשלם ללקוחות על השבח שהשביחו לאחר שקנו את הקרקע שגובה
 58 בחובו, וקשה, מי אית ליה שכחא ללוקה – וכי לדעת שמואל משלם הבעל
 59 חוב ללוקה על השבח, והָאָא שמואל, בעל חוב שגובה את חובו מקרקע

60 אלא לְצַדִּיקִין קָתְנִי – המשנה עוסקת בשני אופני השכירות, וכוונתה בלשון
 61 'שכיר שעות גובה כל היום וכל הלילה, שכיר שעות גובה או כל היום או
 62 כל הלילה, כלומר, שְכִיר שְׁעוֹת דְיוֹם גּוֹבֵה כָּל הַיּוֹם, וְשִׁכְרֵי שְׁעוֹת דְּלַיְלָה
 63 גּוֹבֵה כָּל הַלַּיְלָה.
 64 הגמרא מוסיפה להקשות על רב: תַּנְן במשנתנו, תְּנֵי שְׁכִיר שְׁפָתַי ו-שבוע
 65 ימים; שְׁכִיר חֲרָשׁ, שְׁכִיר שָׁנָה, שְׁכִיר שָׁבוּעַ ו-שבע שנים; זמן תשלום
 66 שכרו תלוי בזמן סיום מלאכתו, אם יוֹצֵא – מסיים מלאכתו בַּיּוֹם, גּוֹבֵה כָּל
 67 אותו הַיּוֹם, מעת סיום שכירותו ועד שקיעת החמה, ואם יוֹצֵא בְּלַיְלָה, גּוֹבֵה
 68 כָּל הַלַּיְלָה וגם כָּל הַיּוֹם שאחריו עד השקיעה. וכיון שמבואר במשנה
 69 שבשכירות ממושכת בהסתיימה בתוך הלילה גובה את שכרו בלילה
 70 וביום, ונכלל לתלמוד שגם בשכירות שעות שהסתיימה באמצע הלילה הדין
 71 כן, וגובה כל הלילה וכל היום, ושלא כדברי רב.
 72 הגמרא מבארת שאכן מהמשנה מבואר שלא כדברי רב, אך כבר נחלקו בזה
 73 תנאים. מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַב, שאמנם דברי המשנה כאן אינם
 74 כדבריו, אך תַּנְנֵי הֵיא – כבר נחלקו תנאים בדין זה, ויש תנא החולק על
 75 משנתנו, ורב סובר כמותו. מביאה הגמרא את המחלוקת: דְּתַנְיָא בברייתא.
 76 שְׁכִיר שְׁעוֹת דְיוֹם גּוֹבֵה כָּל הַיּוֹם, וְשִׁכְרֵי שְׁעוֹת דְּלַיְלָה גּוֹבֵה כָּל הַלַּיְלָה,
 77 דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, שְׁכִיר שְׁעוֹת דְיוֹם גּוֹבֵה כָּל הַיּוֹם,
 78 אבל שְׁכִיר שְׁעוֹת דְּלַיְלָה גּוֹבֵה כָּל הַלַּיְלָה וְכָל הַיּוֹם. והסיפא של משנתנו
 79 נשנתה כדעת רבי שמעון, וכמותו סובר שמואל, אך רב סובר כרבי יהודה
 80 ששכיר שעות בלילה גובה רק על הלילה.
 81 אגב שהובאה הברייתא להשמיענו את מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון,
 82 מביאה הגמרא את המשך דברי הברייתא. אומרת הברייתא: מִכָּאן אָמְרוּ
 83 – מאחר שאמרנו שאפילו בשכיר שעות עוברים על איסור, אם כן ודאי
 84 שבְּכָל מִינֵי שְׁכִירוֹת שבעולם יהא הַפּוֹכֵשׁ שְׁכִיר שְׁכִיר עוֹבֵר בְּהַמְשָׁה
 85 שְׁמוֹת ו-לאוין הֶלְלוּ, וכן עובר באיסור עֲשֵׂה, ואלו הן: א. מ. שוֹם 'בַּל
 86 תַּעֲשׂוּק אֶת רֵיעֶךָ', ב.ו. מִשׁוֹם 'בַּל תַּגְזוּל', ג.ו. מִשׁוֹם 'בַּל תַּעֲשׂוּק שְׁכִיר
 87 עֲנִי', ד.ו. מִשׁוֹם 'בַּל תַּלְוִין', ה.ו. מִשׁוֹם 'בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׁכָרוֹ', וזהו איסור
 88 עֲשֵׂה, ו.ו. מִשׁוֹם 'לֹא תִבֵּא עֲלֶיךָ הַשְּׂמֵשׁ'.
 89 הגמרא מבררת האם עוברים על כל האיסורים בכל פעם, כפשוטו לשון
 90 הברייתא. שואלת הגמרא: כיצד יתכן שבמעשה אחד של עיכוב השכר
 91 יעבור האדם על כל האיסורים האלה, והרי איסורים אלו נאמרו כלפי
 92 אופנים שונים של שכירות, וְהֵנִי דְאִיבָא בְּמִקְמָא – אותם איסורי תורה
 93 שנכתבו לגבי שכיר יום, לְיָבָא בְּלַיְלָה – לא נאמרו בשכיר לילה, וכן
 94 האיסורים דְאִיבָא בְּלַיְלָה לְיָבָא בְּמִקְמָא, וכיצד יתכן שיעבור אדם על כל
 95 האיסורים יחד.
 96 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב הֶסְדָּא, אכן אין עוברים על כל האיסורים האלו
 97 יחד, אלא כוונת התנא לשם שְׁכִירוֹת בְּעֶלְמָא – שכל האיסורים האלו
 98 נאמרו בתורה בענין שכר שכיר, אמנם על חלק מהם עוברים רק בשכיר יום
 99 ועל אחרים עוברים רק בשכיר לילה.
 100 הגמרא מבררת את החילוק בין 'לא תעשוק' לבין 'לא תגזול', שהחכור
 101 בברייתא. שואלת הגמרא: אִיזוהו הוּא 'עוֹשֵׂק' שנאמר לגבי שכר שכיר,
 102 שעוברים עליו ב'לא תעשוק', וְאִיזוהו 'גּוֹזֵל' וכחש בעמיתו בַּפְּקֻדוֹן או
 103 תגזול, והרי לכאורה עניינם אחד, שאינו משלם לשכירו.
 104 משיבה הגמרא: אָמַר רַב הֶסְדָּא, כאומר בעל הבית לשכירו התובע את
 105 שכרו, לָךְ וְשׁוֹב, לָךְ וְשׁוֹב, כלומר, דוחהו בדברים אך בדעתו לשלם לו
 106 בסוף, זֶה הוּא עוֹשֵׂק, ואילו כאומר לשכיר אכן יֵשׁ לָךְ בְּיָדִי מִמּוֹן שעלי
 107 לשלם לך, וְאִילֵּם אֵינִי נוֹתֵן לָךְ, זֶה הוּא גּוֹזֵל, שבכך שהוא מונע ממנו
 108 לגמרי את התשלום הוא דומה לגזול שנוטל מהשני דבר השייך לו.
 109 מקשה הגמרא: מִתְקַרְף לָךְ רַב שְׁשֵׁת, איך אפשר לפרש ש'עושק' הוא
 110 כשומדה בחיובו ודוחהו בדברים, לשלם לו בזמן אחר, והרי דין זה של
 111 העושק את חבירו החכר בתורה גם לגבי חיוב קרובן שבוטע שקר, שנאמר
 112 (ויקרא ה' כא) וְפָשַׁע כִּי תִחַסַּד וּמְעַלְמָה מֵעַל בְּדָ' וְכַחֵשׁ בְּעֵמִיתוֹ בַּפְּקֻדוֹן או
 113 בְּתַשְׁמֵרָה יָד או בְּגִזְלָה או עֲשָׂק אֶת עַמִּיתוֹ, ויש לברר את סיום הפסוק, אִיזוהו
 114 'עוֹשֵׂק' זה שְׁחִיבָה עֲלָיו תּוֹרָה קֶרֶבֶן שבוטע, בודאי הוא דוּמְיָא דְשְׁבוּעַת
 115 הַפְּקֻדוֹן שהחכרה בפסוק, ובפקדון הרי מדובר באופן דְקָא בְּפָר לֵיה
 116 מְמוֹנָא, שנאמר וְכַחֵשׁ בְּעֵמִיתוֹ בַּפְּקֻדוֹן, והיינו הכחשה וכפירה בעיקר
 117 החיוב, שכלל לא קיבל את הפקדון או שכבר החזירו, והוא הדין בעושק
 118 מדובר שהכחיש לגמרי את חיובו. וכשם שלענין קרובן שבוטע פירושו של

1 וכן זה – השליח ששכר את הפועלים, אינו עובר ב'בל תלין', כיון שהאיסור
 2 הוא 'לא תלין פעלת שכיר אתך עד פקר', ולא שייכת בשליח האזהרה שלא
 3 להלין 'פעלת שכיר', לְפִי שְׂאִין 'פְּעוּלְתָא' – שכר הפועל אֶצְלוּ, כלומר,
 4 לא מוטל עליו לשלם לו, וממילא אין זה נחשב שהוא מלין את שכר השכיר
 5 בידו, ואינו בכלל איסור זה.
 6 הגמרא מבררת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: דין זה ששניהם אינם
 7 עוברים בבל תלין, הֵיכִי רַמִּי, אִי באופן דְאָמַר לָהּ השליח לפועלים
 8 'שְׁכַרְכֶּם עָלַי', אם כן קשה מדוע אינו עובר ב'בל תלין', הרי מאחר שאמר
 9 'שכרכם עלי' שְׁכָרוֹ של הפועל עָלָיו הוּא מוטל, ובעל הבית נפטר מחובת
 10 התשלום, וכשאינו משלמו הרי הוא מלין את פעולת השכיר אצלו.
 11 ומוכיחה זאת הגמרא: דְּתַנְיָא, הַשׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל, ואמר לו שהוא שוכרו
 12 לְעֻשׂוֹת מלאכה בְּשָׂלוּ – בשל השוכר, וְהִרְאָהוּ הַשׁוֹכֵר שיעשה מלאכה
 13 בְּשָׂל הַבַּיִת, הדין הוא שְׁנוּתָן לוֹ הַשׁוֹכֵר אֶת שְׁכָרוֹ מְשָׁלֵם – כפי שסיכמו
 14 ביניהם בתחילה, וְהַזֶּה הַשׁוֹכֵר וְנִמְלָל מְפַעֵל הַבַּיִת שנעשתה אצלו
 15 המלאכה את דמי מַה שְׁהִתְנָה אֹתוֹ על ידי עבודת הפועל. ומבואר
 16 בברייתא שאם שכר אדם פועל על דעת כן שהוא ישלם לו, חייב לשלם לו
 17 אף אם אמר לו לעשות מלאכה בשל חבירו.
 18 משיבה הגמרא: לֹא צָרִיכָא – אכן לא הוצרכה הברייתא לומר דין זה אלא
 19 באופן דְאָמַר לָהּ הַשׁוֹכֵר לפועלים 'שְׁכַרְכֶּם עַל פְּעַל הַבַּיִת', וזוהא אמרה
 20 הברייתא ששניהם אינם עוברים בבל תלין.
 21 הגמרא מביאה את מתנגדם של האמוראים שחששו שמא יכשלו באיסור:
 22 וְהוּדָה בַּר מְרִימָה הוֹצִיחַ לְשׁוֹכֵר פּוֹעֵלִים, וחשש שבזמן שיצטרך לשלם
 23 להם יהיה טרוד במלאכה אחרת, ויעבור באיסור, ולכן לא שכרם בעצמו,
 24 אלא אָמַר לֵיהּ לְשִׁמְעִיה ו-לשמשו, וְיַל אָגִיד – צא ושכור לִי פּוֹעֵלִים,
 25 וְאִימָא לָהּ – אמור להם 'שְׁכַרְכֶּם עַל פְּעַל הַבַּיִת', ובאופן זה אף השמש
 26 לא יעבור איסור אם לא ישלם להם בזמן, וכמו שביארה הגמרא שבאופן זה
 27 שניהם אינם עוברים על בל תלין. וכן מְרִימָה וְרַב זְוַנְרָא, אָגְרֵי לְהָדְרִי –
 28 היו שוכרים זה לזה, כלומר, כאחד מהם בצרך לשכור פועלים, לא היה
 29 שוכרם בעצמו, אלא חבירו היה שוכרם עבורו, כדי שלא יעבור באיסור.
 30 הגמרא מביאה אופן נוסף שאין עוברים בו ב'בל תלין': אָמַר רַבָּה בַּר
 31 רַב הוּנָא, הֵנִי שׁוֹקֵא דְסִנְרָא – אותם אנשי העיר 'סורא' שפרנסתם
 32 תלויה ביום השוק, וידוע שעד אותו יום אין להם מעות, אם שכרו
 33 פועלים קודם יום השוק, אף אם התאחרו מלשלם את שכר הפועלים
 34 בזמן לֹא עָבְרֵי מִשׁוֹם כָּל הַלַּיְלָה, כיון שְׁמִידַע יִדְעִי – ידעו הפועלים
 35 מתחילה שבעלי הבתים לא ישלמו להם בזמן, משום דְעַל יוֹמָא דְשׁוֹקָא
 36 סְמִיכֵי – שהרי בעלי הבתים סומכים על מה שירויחו ביום השוק,
 37 וממעות אלה בדעתם לשלם לפועלים, ועד אז אין מעות מצויות
 38 ברשותם וכיון שידעו זאת מחלו על התשלום עד יום השוק, ואף אם יש
 39 ביד בעלי הבתים מעות לשלם קודם יום השוק, פטורים מלשלם. ואף
 40 אם אינם משלמים לאחר יום השוק אינם עוברים בבל תלין, כיון שרק
 41 בבוקר ראשון עוברים על איסור זה, כמבואר לעיל (ק"ג). ובוקר ראשון
 42 כבר עבר עליהם גזירתו. מסיים רבה בר רב הונא: אָבָל מִשׁוֹם איסור
 43 'בַּל תַּשְׁחָא' שגזרו חכמים, וְדַאי עוֹבֵר אִם אֵין יִתֵּן לַפּוֹעֵל אֶת שְׁכָרוֹ
 44 אחרי יום השוק;
 45 שנינו במשנה: שְׁכִיר שְׁעוֹת, גּוֹבֵה כָּל הַלַּיְלָה וְכָל הַיּוֹם;
 46 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים האם יש חילוק בין שכיר שעות ביום
 47 לשכיר שעות בלילה, ומבארת את המשנה לדבריהם: אָמַר רַב, שְׁכִיר
 48 שְׁעוֹת דְיוֹם, ששכירותו מסתיימת קודם שקיעת החמה, גּוֹבֵה כָּל הַיּוֹם –
 49 מזמן סיום מלאכתו ועד שקיעת החמה, ולאחר מכן עובר עליו. וְשִׁכְרֵי
 50 שְׁעוֹת דְּלַיְלָה, גּוֹבֵה כָּל הַלַּיְלָה – מזמן סיום מלאכתו ועד הבוקר. וְשִׁמְוֵאל
 51 אָמַר, שְׁכִיר שְׁעוֹת דְיוֹם, גּוֹבֵה כָּל הַיּוֹם, וזוהו אינו חולק על רב, ואילו
 52 שְׁכִיר שְׁעוֹת דְּלַיְלָה, גּוֹבֵה אֶת שְׁכָרוֹ כָּל הַלַּיְלָה וגם כָּל הַיּוֹם שאחריו עד
 53 שקיעת החמה, כיון שבעתה התשלום היום הולך אחר הלילה, ונחשבים
 54 לגבי תשלום השכר כזמן אחד.
 55 הגמרא מקשה ממשנתנו על דעת רב: תַּנְן במשנתנו, 'שְׁכִיר שְׁעוֹת גּוֹבֵה
 56 כָּל הַלַּיְלָה וְכָל הַיּוֹם', ובשלמא שמואל יבאר שמדובר בשכיר שעות
 57 דלילה, שגובה כל היום וכל הלילה, אך זו תּוֹבִיבְתָא דְרַב, שהרי לדבריו אין
 58 שכיר שעות שגובה גם כל היום וגם כל הלילה.
 59 מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַב בביאור המשנה, שלא מדובר באופן אחר,

בבא מציעא. פרק תשיעי – המקבל שדה מחבירו דף קיא עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קז

רש"י

תוספות

1 **אמר** ליה לשמעיה זיל אגיר לי פועלים. לא משום שהיה דעתו לדחות אלא
 2 היה ירא שלא יתא פנוי ליתן להם ואפילו משום כל תשואה לא היה
 3 עובר כיון שהוא עסוק במלאכה אחרת: **מתקנה** לה אביי איהו גול בו.
 4 תימה ובי לא ידע אביי דרב ששת מוקי לה באודי ליה והדר כפריה וי"ל דסבר
 5 אביי דאית לן לאוקמי גול דומיא דעשק
 6 וכי היכי דלא קאי וכחש אעושה לא קאי
 7 נמי אגול אלא תחילת גול דקרא ותחילת
 8 עושק הוא פיתש ולא דייק כדדייק רב
 9 ששת בסמוך דהקא כתיב או בגול והקא
 10 כתיב או עשק בלא בית:
 11 **או** עשק פתיב. לא גרסינן שעשקו כפר:
 12 **ולמה** חלקן הכתוב לעבור עליו
 13 בשני לאוין. לא משום דכתיב גול ועשק
 14 ששינה בלשון דייק אלא משום דכתיב
 15 תרי לאוין תימה בשלמא הקא חלקון כדי
 16 לעבור עליו בשני לאוין אבל גבי אשם
 17 גזילות למה נכתבו שניהם או בגול או
 18 עשק:

מאריך

12 **שכיר** שעות דלילה גובה כל הלילה ושמואל אמר שכיר שעות דיום גובה כל היום ושכיר
 13 שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום תנן שכיר שעות גובה כל הלילה וכל היום תיובתא
 14 דרב אמר לך רב לצדודין קתני שכיר שעות דיום גובה כל היום שכיר שעות דלילה גובה
 15 כל הלילה תנן היה שכיר שבת שכיר שנה שכיר שבוע יוצא ביום גובה כל
 16 היום יוצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום אמר לך רב תנאי היא דתנאי שכיר שעות
 17 דיום גובה כל היום שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה דברי ר' יהודה ר"ש אומר שכיר
 18 שעות דיום גובה כל היום שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום מפאן אמרו כל
 19 הכובש שכר שכיר עובר בה' שמות הללו ועשה משום כל תעשוק את ריעך ומשום כל
 20 תגזול ומשום כל תעשוק שכיר עני ומשום כל תלון ומשום ביומו תתן שכרו ומשום לא
 21 תבא עליו השמש הני דאיבא ביממא ליבא בליליא ליבא ביממא אמר רב
 22 חסדא שם שכירות בעלמא איהו הוא עושק ואיהו גול א"ר חסדא לך ושוב לך ושוב זה
 23 הוא עושק יש לך בדי ואיני נתון לך זה הוא גול מתקנה לה רב ששת איהו עושק שהייבה
 24 עליו תורה קרבן דומיא דפקדון דקא כפר ליה ממונא אלא אמר רב ששת נתתיו לך זהו
 25 עושק יש לך בדי ואיני נתון לך זה הוא גול מתקנה לה אביי איהו הוא גול שהייבה עליו
 26 תורה קרבן דומיא דפקדון בעינן דקא כפר ליה ממונא אלא אמר אביי לא שכרתיך מעולם
 27 זה הוא עושק נתתיו לך זה הוא גול ולרב ששת מאי שנא עושק דקשיא ליה ומאי שנא
 28 גול דלא קשיא ליה אמר לך גול הגזילה והדר כפריה אי הכי אפילו עושק נמי והדר כפריה
 29 הכי השתא בשלמא התם כתיב או בגול מפלל דאודי ליה מעיקרא אבל גבי עושק מי פתיב
 30 או בעושק או עשק פתיב שעשקו כפר רבא אמר זה הוא עושק זהו גול ולמה חלקן הכתוב
 31 לעבור עליו בשני לאוין: **מתני'** אחד שכר אדם ואחד שכר בהמה ואחד שכר פלים יש
 32 בו משום ביומו תתן שכרו ויש בו משום לא תלון פעולת שכיר אתך עד בוקר אימתי בזמן
 33 שתבעו לא תבעו אינו עובר עליו המחנהו אצל חנוני או אצל שולחני אינו עובר עליו שכיר
 34 בזמנו נשבע ונוטל עבר זמנו אינו נשבע ונוטל אם יש עדים שתבעו (בזמנו) הרי זה נשבע
 35 ונוטל גר תושב יש בו משום ביומו תתן שכרו ואין בו משום לא תלון פעולת שכיר אתך
 36 עד בקר: **גמ'** מני מתני' לא תנא קמא דמאריך ולא רבי יוסי פריי יהודה מאי היא דתנאי

מאריך

1 **וזה לפי שאין פעולתו עליו** ולא קרינא ביה פעולתו אתה: **ואימא** להו וכו'.
 2 דאי לא משתלימנא לא עברנא: **אגרי** להדדי. כשהיה האחד צריך לפועלים
 3 חבירו פוסק עמהן ואמר להן שכרכם על בעל הבית: הני **שוקאי** דסוראי. בעלי
 4 בתים של סורא שאין מגיעין למעוה עד יום השוק: **לא עברי**. על שכר פועלין:
 5 **מידע ידעי** דעל **יומא** ו**יומא** השוקא **ספכי**.
 6 להגיע למעוה ההך אפילו אית ליה מעוה
 7 גביה לא עבר דאדעתא דהכי איתגר ליה
 8 ובין דמיומא קמא לא עברי תו לא עברי
 9 כדאמרינן לעיל שאינו עובר עליו אלא
 10 בקר ראשון: **אבל** משום כל תשואה עובר.
 11 מיום השוק ואיל: **שכיר** שעות דיום.
 12 שנשכר על מן הבקר עד חצות: **גובה** כל
 13 היום. דקא בלתי שכירתו מחצות ואיכא
 14 בלא תבא: **שכיר** שעות דלילה **גובה** כל
 15 הלילה. ולכשעלה עמוד השחר עובר
 16 משום כל תלון דקא נשתעבד לו קודם לכן:
 17 ושמואל אמר שכיר שעות דיום הוא
 18 גובה כל היום. כדקאמרת ואין לילה הולך
 19 אחר יום אבל שכיר שעות דלילה גובה כל
 20 הלילה וכל היום שהיום הולך אחר הלילה
 21 הואיל ושכירותו בליל יום זה לא דמי
 22 לשכיר יום דאתמול שאינו גובה אלא כל
 23 הלילה: תנן שכיר שעות גובה כל הלילה
 24 וכל היום. בשלמא שמואל מוקי לה
 25 בשכירות שעות דלילה אלא רב גמאי מוקי
 26 לה: **לצדודין**. והכי קאמר שכיר שעות יש
 27 שגובה כל הלילה ויש שגובה כל היום
 28 וכדאמרי אגא: **יצא** בלילה וכו'. אלמא
 29 הואיל ומשכב פעולתו בלילה היה ליה
 30 שכיר שעות דלילה וקתני גובה כל הלילה
 31 וכל היום: משום לא תגזול. דקא אוקמיה
 32 באיזהו נשך (דף סו) לכובש שכר שכיר דאי
 33 גול ממש. מלאו דריבית ואנוהא נפקא: ה'
 34 שמות. חמשה לאוין לא תעשוק את רעך
 35 ולא תגזול ולא תלץ ולא תעשוק שכיר עני
 36 ואביון ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו
 37 השמש ועשה ביומו תתן: שם שכירות.
 38 כולו: חדר ודאי לא משכחת לה אלא הכי
 39 קאמר עבירות כל בשמות הללו בשם
 40 שכירות הן יש מהן בשכירות לילה ויש מהן
 41 בשכירות יום: גול. משמע שאנסו בידו מידו
 42 ממש טפי מעושק דכתיב (מחולב ב מ) ויגזול
 43 את החיית מיד המצרי וכן (מפטיס ט) בבבלי
 44 שכם ויגזלו את כל אשר יעבור עליהם
 45 בדרך: **מתקנה** לה רב ששת. על פרחין
 46 עושק דקא כפר ליה הוא מדהייביה עליו
 47 בתורת פהנים קרבן שבועה דכתיב (ויקרא ט)
 48 וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד וגו':
 49 **אלא אמר רב ששת** וכו'. לקמן פריך לרב
 50 ששת מאי שנא עושק דקשיא ליה ומ"ש
 51 גול דלא קשיא ליה: לא שכרתיך מעולם.
 52 לא דמי לגול כי נתתיו לך דקא מודי ליה
 53 דעבר בהדיה וקא גול ליה: **מי'ש** גול דלא
 54 בב"ד אלא בינו לבין עצמו היה גולו ואמרו איני נתון לך וכשתבעו בב"ד כפר ונשבע ולעולם גול לא איקרי אלא א"כ אומר לו איני נתון לך: אי הכי עושק נמי.
 55 נוקמיה כרב חסדא בלך ושוב דקשיא לך שבועה היכא גזון דהדר כפריה: הכי גרסינן הכי השתא בשלמא התם או בגול. כתיב וכחש השתא מפלל דאודי ליה
 56 מעיקרא בלומר וכחש בעמיתו בגול כמה שהיה גולו עד עתה בתורת גול בחד עכשיו וכפר ומקודם בחד קריי גול: **אבל** הקא מי פתיב או בעושק. דינמי וכחש
 57 בעושק דמעיקרא: או עשק פתיב. על ידי הבחשה עשוק: שעשקו כפר. משעה שהתחיל לתובעו עושקו בבחישה ולא נקרא עשק על ידי דבר אחר קודם פחישה:
 58 **מתני'** שכר בהמה וכלים. לא תבעו אינו עובר עליו. בגמרא ילף ליה דכתיב אתך מדעתך ולא מדעתה: המחנהו. נתקן מאצלו והעמידו אצל חנוני
 59 שהיה פועל צריך לקנות פירות מחנוני ואמר לו בעל הבית לחנוני תן לו בדינך פירות ועליל לשלם: או אמר לשולחני. תן לו בדינך מעות: נשבע ונוטל. מפרש בגמרא:
 60 ואם יש עדים שתבעו. בזמנו: גר תושב. שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז ואוכל גבילות וטריפות: יש בו משום וכו'. מפרש בגמרא: **גמ'**

מאריך

קח בבא מציעא. פרק תשיעי - המקבל שדה מחבירו דף קיא עמוד ב - מתוך מהדורת טובי'ס תוספות

1 מאחריך. לא תעשוק שכיר עני ואביון מאחריך. פרט לאחריים. עובד בוכבים: זה גר
2 אוכל גבילות. דכתיב ביה שערך והכיס ים לגר אשר בשערך תתננה ואכלה:
3 וכולו. על שכר ישראל ועל שכר בהמה וכלים וגר תושב. עובר בכל השמות
4 הללו. בין הכתובים כאן ובין האמורים בתורת כהנים דילף גזירה שנה לאיתחיהו

5 הקא בדלקמן: ויש פה משום כל תלין.
6 האמור בתורת כהנים והוא הדין ללא
7 תעשוק ולא תגזול דכתיב גביה ומיהו של
8 שכיר יום ליתיה בשכיר לילה: ר' יוסי בר'
9 יהודה וכו'. לקמן מפרש לה: אין פה
10 אלא משום לא תעשוק שכיר וגומר.
11 דכתיב ביה בארץ דמרי בהמה וכלים
12 אכל ביומו תמן שכרו וע"ג דסמיך ליה לא
13 ולקמן מפרש טעמא: קשיא גר תושב.
14 דמתניתין תנן אין בו משום כל תלין האמור
15 בתורת כהנים ובגרייתא קתני מולן עובדים
16 בכל השמות הללו: קשיא בהמה וכלים.
17 דקתני מתני' יש בהם משום ביומו תמן
18 שכרו ומשום כל תלין ור' יוסי בר' יהודה
19 סבר אין בהן אלא משום לא תעשוק
20 דמשנה תורה ואפילו משום ביומו וגו'
21 דסמיך ליה לא: גר תושב יש בו משום
22 ביומו תמן שכרו. וכל שכן משום לא
23 תעשוק שכיר דבגרייתא כתיב בשערך: ואין
24 בו משום לא תלין. דתורת כהנים וכן
25 משום לא תעשוק ולא תגזול דתיב והאי
26 דקתני משום ומפרשי בהו שכיר יום
27 ושכיר לילה וה"ק יש בו משום ביומו תמן
28 שכרו דמשתעי גבי שכיר לילה ואין בו
29 משום שכיר יום: גמר שכיר שכיר. כתיב
30 הקא לא תעשוק שכיר וכתבי בשכיר יום לא
31 תלין פעולת שכיר מה כאן גר תושב בהמה
32 וכלים איתרבאי אף בתיב נמי גר תושב
33 בהמה וכלים: לא גמר. הלכך דתורת כהנים
34 ליתנהו לא בבהמה וכלים ולא בגר תושב:
35 משום דביומו תמן שכרו. ליתניב דהך
36 סמיך ליה דבבבא דלעיל כתיב מארץ:
37 להקדים עני לעשיר. ושכרו שני פועלין
38 אחד עני ואחד עשיר ואין קודו ליתן אלא
39 לאחד מהו העני קודם: אביון מעונה מעני
40 ולשון אביון הואבד ואינו משיג מה שפשו
41 מתאנה לכל טוב ואשמעינן קרא דעני קודם
42 לאביון משום דעני כסף למיתבעיה אף על
43 גב דצריך: אבל אביון. הורגל לבושת ולא
44 כסף למיתבעיה: ואי אשמעינן עשיר.
45 דלקדמיה עני משום דלא צריך ליה העשיר
46 לשכר כמו העני: אבל אביון דצריך ליה.
47 טפי מעני אימא דלקדמיה לעני קמ"ל דעני
48 קודם דצריך ליה וכסף למיתבעיה: ותנא
49 ד"ה. וכן דבי רבי ישמעאל דאמרו תרתייהו
50 בהמה וכלים אבולוהו וגר תושב לית להו
51 דתיב' אף גמרי ג'ש אפילו גר תושב נמי
52 ליתבייה משום שכיר יום: אהך. גמ'
53 ותירא הוא: שפעולתו אהך. ואפילו בהמה
54 וכלים: וצד. בהך דתורת כהנים כתיב לא
55 תעשוק את רעה עשוקו. שכר שכיר: גזלו.
56 גזילה ממש: ור' יוסי האי אתה מאי עבדי
57 ליה. דמרי מניה תנא דין בהמה וכלים
58 אף על גב דגזרה שנה לא גמרי: אלא
59 לבצור אשכול אחד. כלומר שכיר שעות:
60 מואלו הוא נושא את נפשו. כל ששיעבד
61 עצמו עליה.

1 פרט לאחריים. תימה אמאי איצטרך מאחריך למעוטי עבדים מגר
2 תושב נפקא דדוקא גר תושב ולא עבדים ועוד תימה אמאי
3 איצטרך למיכתב גר צדק מגר תושב נפקא דכ"ש גר צדק ולכא למימר דאי
4 לאו דכתיב גר צדק הוה מוקמינן בשערך לגר צדק דבשערך לא משמע אלא
5 גר תושב שאוכל גבילות דמויא והכיס ים

6 דלגר אשר בשערך תתננה ואכלה:
7 מגרף זה גר צדק. תימה אמאי איצטרך
8 למימר גר צדק דמאחריך נפקא דגר צדק
9 אחריך לכ"ע לרבי יהודה ולרבנן דפליגי
10 בהחובל (כ"ק דף פו. ו) וכו' גבי אין לעבדים
11 בושט דיש לו אהנה ואחך הוא במצות
12 וי"ל דשאני הקא דכתיב מאחריך דמשמע
13 ממוכר שפאחך כדדרשין ב"ק דף פ"א
14 מקרב אחך אי נמי מאחך ולא כל אחך
15 כדדרשין קדושין (ש"ס דף כ"ד) מן העוף ולא כל
16 העוף והנה ממעטין גר אי לאו דכתיב
17 גרף אבל באיתרו נשך (ש"ס דף פ"א) גבי רבית
18 דריש גר זה גר צדק קשיא לר"י אמאי
19 איצטרך שפאחך דמה לי ישראל מה לי
20 גר צדק וכי בכל המצות אין גר צדק
21 בכלל ישראל וכן קשה דזימנן כתיב
22 לאורח ולגר וזימנן דלא כתיב ומ"ש.
23 כל שפאחך. ולא מוקמינן ליה למעוטי
24 חוצה לארץ דחובת הגוף היא ואינה
25 תלויה בארץ:
26 ורבי יוסי ברבי יהודה לא יליף שכיר
27 שכיר. ובפ"ק דקדושין (דף י"ז ו) וכו'
28 דלא משבח תנא דלא יליף שכיר שכיר
29 היינו דוקא גבי עבד עברי משום דסבר
30 דההוא דהקא לא מופנה והאי מופנה:
31 ואי אשמעינן גזל משום דלא טרח. לא
32 הוה צריך להאי צריכותא דאי לא
33 כתיב אלא חד אפילו לא תגזול הנה
34 מוקמינן לה בעושק דמשתעי ביה קרא
35 כדאמר באיתרו נשך (ש"ס דף כ"ד לעמוד)
36 אבל השתא דכתיבי תרתייהו מוקמינן לה
37 בגזל עובד בוכבים באם אינו ענין אלא
38 משום דמשתבח צריכותא אפי' מעטיה
39 בהדיא מגזל לא הנה שמייען עשוק:
40 ורבי יוסי בר' יהודה האי לא תלין אתך
41 מאי עבדי ליה. תימה דבסמוך
42 בבביתא דריש מיניה פמה דרשות
43 ומצאתי כותב כמזומה בתוס' רבינו
44 אלהן דהקא משכיר קבשי מאי עבדי ליה
45 דתני ליה למיכתב לא תלין פעולתו אתך:
46 לבצור אשכול אחד היינו שכיר שעות
47 נראה לר"י דאיצטרך למיכתב
48 משום דשכיר משמע שכיר יום או חצי
49 יום שאן רגילות להשכיר פועלים אלא
50 ליום או לחצי יום אבל לכל דהו לא אי
51 נמי איצטרך לאשמעינן דאפילו שכו
52 לבצור אשכול אחד וכלו אפילו הכי
53 עובר עליה.

חזר
40 לא ואי אשמעינן עושקו משום דלא
41 ורבי יוסי ברבי יהודה האי לא תלין פעולת שכיר אתה עד בקר מאי עבדי ליה מפייעא
42 ליה לכדרב אפי' דאמר רב אפי' אפילו לא שכרו אלא לבצור לו אשכול אחד של ענבים
43 עובר משום כל תלין ואיך מואלו הוא נושא את נפשו נפקא דכר המוסר נפשו עליו ואיך

60 שבספר ויקרא, מכל מקום יש לחייב בזה משום כל האיסורים שנאמרו בספר
61 דברים, ואם כן לגבי פהמה וכלים, משום ב'יזמו תתן שפיר' האמור שם
62 נמי יתייב, וכמו שבגר תושב נאמר איסור זה, ומדוע הוא מחייב בהמה
63 וכלים רק משום 'לא תעשוק'. מתרצת הגמרא: תני רבי חנניא, אמר קרא
64 בפסוק שבספר דברים, 'ולא תבא עליו השמש כי עני הוא', ויש לדרוש
65 שאיסור זה נאמר רק במי שהתן פאון לידו עניות ועשירות, כלומר
66 בשכירות אדם, ששייכת בו עניות ועשירות. יצאו מכלל זה פהמה וכלים,
67 שאינן פאון לידו עניות ועשירות, ולכן אף שמרבים בהמה וכלים מהפסוק
68 'לא תעשוק', מכל מקום לא נאמרו בהם שאר האיסורים שבפרשה זו.
69 שואלת הגמרא: ותנא קמא, שאינו ממעט מפסוק זה בהמה וכלים, האי כי
70 עני הוא מאי עבדי ליה – כיצד הוא דורשו. משיבה הגמרא: תהא מיבעי
71 – פסוק זה בא ללמד שאם אין לבעל הבית די מעות לשלם לכל שכיריו, יש
72 להקדים תשלום לפועל עני לפני תשלום לעשיר.
73 שואלת הגמרא: ורבי יוסי פריי יהודה, הממעט מהפסוק 'כי עני הוא'
74 בהמה וכלים, מהיכן הוא לומד שיש להקדים פועל עני לעשיר. משיבה
75 הגמרא: תהא – דין זה, מ'לא תעשוק שכיר עני ואביון' נפקא – הוא למד.
76 שהרי גם עשיר אסור לעשוק, ומכך שהזכירה התורה דווקא את העני יש
77 ללמוד שהוא קודם לעשיר. שואלת הגמרא: ותנא קמא, מה הוא דורש
78 מ'לא תעשוק שכיר עני ואביון', והרי הקדמת העני כבר נדרשה מ'כי עני
79 הוא'. משיבה הגמרא: שני הפסוקים נצרכים, חד – הפסוק 'כי עני הוא'
80 מלמד שיש להקדים עני לעשיר, וחד – הפסוק 'לא תעשוק שכיר עני ואביון'
81 מלמד שצריך להקדים עני לאביון – שהוא עני ביותר וחסר כל, התאב
82 ונצרך לכל דבר, שהרי הקדים הפסוק את העני לאביון.
83 מבאר הגמרא את הצורך בשני הלימודים: וצריכא, דאי אשמעינן – שאם
84 היתה התורה משמיעה לנו רק שעני קודם לאביון, היינו סוברים שזהו
85 משום דהאביון לא כפיס למהתעיה – אינו מתבייש לתבוע את שכרו,
86 שמחמת רוב דחוקו ועניותו הוא נצרך תמיד לבריות והורגל בבושת, ולכן
87 יש להקדים את העני, שלא הורגל בכך ויתבייש לתבוע את שכרו אם לא
88 יקבלו עתה, אבל כשהשני הוא עשיר, דגם העשיר כפיס למהתעיה, אימא
89 לא יקדם העני לעשיר, לכן פירשה התורה שיש קודם אף לעשיר. וכן
90 להיפך, אי אשמעינן שעני קודם לעשיר, היינו סוברים שזהו משום
91 דהעשיר לא צריך ליה – לכסף כל כך, ולכן העני קודם לו, אבל כשהשני
92 הוא אביון, דצריך ליה, אימא לא יקדם העני לאביון, אלא האביון קודם.
93 צריכא – הוצרכה התורה להשמיע שעני קודם גם לעשיר וגם לאביון.
94 הגמרא מבאר עתה את טעם התנא של משנתנו. שואלת הגמרא: ותנא
95 דידן – של משנתנו, הסובר שבבהמה וכלים עובר על הכל, ובגר תושב
96 עובר רק על האיסורים שנאמרו בשכיר לילה, קשה לשיטתו מה נפשך, אי
97 יליה – אם הוא דורש את הגזירה שיה של 'שכיר שכיר', ומחמתה הוא
98 סובר שאף בהמה וכלים שנדרשו מהפסוק שבספר דברים, עוברים עליהם
99 משום האיסורים שבספר ויקרא, וכדעת תנא קמא שבברייתא, אם כן אפילו
100 בגר תושב נמי נאמר שעוברים בו על כל האיסורים, וכמו בהמה וכלים,
101 ומדוע סובר התנא שעובר רק משום 'ביזמו תתן שפיר' שכו'. ואי לא יליה שכיר
102 שכיר, ומחמת כן בגר תושב הנדרש מספר דברים אין עוברים על
103 האיסורים שבספר ויקרא, וכדעת רבי יוסי שבברייתא, אם כן פהמה וכלים
104 מנא ליה – מנין לו שעובר על כל האיסורים.
105 מתרצת הגמרא: לעולם התנא של משנתנו לא יליה 'שכיר שכיר', ולכן
106 בגר תושב אינו עובר על האיסורים שבספר ויקרא, ושאני התם – לגבי
107 בהמה וכלים, שעובר בכל האיסורים אף ללא גזירה שיה. משום דאמר
108 קרא 'ולא תתן פועלת שכיר עד בקר', והתיבה 'אתך' מיותרת
109 לכאורה, ויש לדרוש ממנה שכל שפועלתו – ומתן שכרו אתך ועליך
110 לשלם לו, הוא בכלל איסור זה, ואף בהמה וכלים.
111 מקשה הגמרא: אי הכי, אפילו פהמה וכלים נמי יתרה מ'אתך' להיות בכלל
112 האיסור, ומדוע סובר התנא במשנתנו שבגר תושב לא נאמרו כל
113 האיסורים. מתרצת הגמרא: אמר קרא בפסוק שבספר ויקרא 'לא תעשוק את
114 רעהך, ומשמעות לשון רעהך היא שדווקא אם הפועל הוא ישראל כמותך
115 נאמר בו איסור זה, ולא כשהוא גר תושב.
116 מקשה הגמרא: אי הכי, אפילו פהמה וכלים נמי יתמעטו מרעהך. מתרצת
117 הגמרא: תהא פתני אתך, לרבות בהמה וכלים.
118 שואלת הגמרא: מה ראתי – מדוע העדיף התנא לרבות פהמה וכלים

1 נאמר בפסוק בפרשת שכיר לילה (דברים כד יד) 'לא תעשוק שכיר עני
2 ואביון מאחריך או מגרך אשר בארצך בשעריך, ויש לדרוש, שרק בשכיר
3 'מאחריך' נאמר איסור זה, פריש לאחריים, שמתור להלין שכרו של פועל גוי.
4 'גרך' האמור בפסוק זה גר צדק, שקיבל על עצמו את כל המצוות ונכנס
5 לכלל ישראל. 'בשעריך' האמור בפסוק זה 'אובל נבילות', כלומר גר תושב
6 שקיבל על עצמו שלא לעבוד עבודה זרה, ועובר על שאר האיסורים,
7 כאכילת נבילות, שנאמרה לגבי בפרשה אחרת לשון 'שעריך', שנאמר
8 (דברים יד כא) 'לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה'.
9 ממשכה הברייתא לדרוש פסוק זה: אין לי ללמוד מהפסוק איסור הלנת
10 שכר אלא בשכר פועלת אדם, מנין לרבות אף את המעכב מלשלם דמי
11 שכירות פהמה ושכירות כלים, תלמוד לומר 'בארצך', לרבות כל דבר
12 שנמצא בארצך, ואף בהמה וכלים.
13 הברייתא מביאה מחלוקת תנאים באלו איסורים עוברים בכל אחד מאופנים
14 אלו. ממשכה הברייתא: ועל פולן – שכר ישראל, גר צדק וגר תושב, וכן
15 על שכר בהמה וכלים, עוברים בכל השמות – האיסורים הללו. מ'באן
16 אמרו – מכך שבפסוק זה שבספר דברים בפרשת שכיר לילה נדרשו
17 איסורים אלו של שכר בהמה וכלים, וגר תושב, יש ללמוד שאף האיסורים
18 שנאמרו בספר ויקרא בפרשת שכיר יום שייכים בדברים אלו, ולכן אהך
19 שכר אדם, ואהך שכר בהמה, ואהך שכר כלים, יש בו משום איסור של
20 'ביזמו תתן שפיר' וכן איסור 'לא תעשוק' ו'לא תבא עליו השמש' האמורים
21 בספר דברים (כד יד-טו), וכמו כן יש בהן משום 'כל תלין פועלת שכיר'
22 ואיסור 'לא תעשוק' ו'לא תגזול' האמורים בספר ויקרא (ויקרא יט יג) בענין
23 שכיר יום. רבי יוסי פריי יהודה חולק ואמר, גר תושב, יש בו משום
24 'ביזמו תתן שפיר', וכן שאר האיסורים שנאמרו בספר דברים לגבי שכיר
25 לילה, ואולם אין בו משום 'לא תלין', ולא את שאר האיסורים שנאמרו
26 בספר ויקרא לגבי שכיר יום. ובשכר פהמה וכלים מיקל רבי יוסי ברבי
27 יהודה יותר, ואומר שאין המעכבם עובר בהן אלא משום 'כל תעשוק'
28 בלך, ולא משום איסורים אחרים.
29 מסיימת הגמרא את שאלתה: מני – כדעת מי נשנתה משנתנו, אי תנא
30 קמא של ברייתא זו דדרשת על הפסוק 'מאחריך', קשיא דין גר תושב,
31 שהרי לדבריו עוברים בגר תושב על כל האיסורים, ואילו במשנתנו מבואר
32 שעוברים בו רק משום 'ביזמו תתן שפיר'. ואי משנתנו כרבי יוסי, קשיא
33 דין פהמה וכלים, שלרבי יוסי עוברים בהם רק משום 'לא תעשוק' ואילו
34 במשנתנו מבואר שעוברים בהם על כל האיסורים.
35 מתרצת הגמרא: אמר רבא, תהא תנא של משנתנו, תנא דבי – מבית
36 מדרשו של רבי ישמעאל הוא, ותנא דבי רבי ישמעאל, אהך שכר אדם,
37 ואהך שכר בהמה, ואהך שכר כלים, יש בו משום 'ביזמו תתן שפיר'
38 ומשום 'לא תלין'. גר תושב יש בו משום 'ביזמו תתן שפיר' ואין בו
39 משום 'כל תלין', והיינו כמבואר במשנתנו.
40 עד כאן התבאר שלש שיטות בדיני הלנת שכר בגר תושב ובשכר בהמה
41 וכלים. א. לתנא קמא של הברייתא, בין בגר תושב ובין בשכר בהמה וכלים
42 נאמרו כל האיסורים, ובשכיר יום יעבור על האיסורים שנאמרו בו, ובשכיר
43 לילה על האיסורים שנאמרו בו. ב. לרבי יוסי ברבי יהודה, בגר תושב נאמר
44 רק האיסורים שבספר דברים לגבי שכיר לילה 'ביזמו תתן שפיר', לא
45 תעשוק שכיר עני ואביון ו'לא תבא עליו השמש', ובבהמה ובכלים נאמר
46 רק הלאו 'לא תעשוק' האמור שם, ובכל אלו בשכירות יום אינו עובר כלל.
47 ג. משנתנו וכן תנא דבי רבי ישמעאל סוברים בגר תושב כרבי יוסי ברבי
48 יהודה, ובבהמה וכלים כתנא קמא, וזו היא דעת התנא של משנתנו.
49 והגמרא מבאר עתה מהיכן דורש כל תנא את דיניו.
50 הגמרא מבאר את טעמיהם של התנאים שבברייתא. מבררת הגמרא: מאי
51 טעמא דתנא קמא של הברייתא 'מאחריך', הסובר שבכל אופני השכירות
52 נוהגים כל האיסורים. מבאר הגמרא: גמר – הוא למד את דינם של שכיר
53 יום ושכיר לילה זה מזה בגזירה שיה 'שכיר' שבעיניהם נכתבה
54 תיבה זו, ולכן בכל אופני השכירות יעבור על כל מה שנאמר בשתי
55 הפרשיות. מסיימת הגמרא: ורבי יוסי פריי יהודה, לא גמר 'שכיר שכיר',
56 וכיון שדיני גר תושב ושכר בהמה וכלים נדרשים מהפסוק שבספר דברים,
57 לכן אינו עובר באופנים אלו על האיסורים שנאמרו בספר ויקרא.
58 מקשה הגמרא על רבי יוסי: נהי – הגם דלא גמר 'שכיר שכיר', ולכן
59 באופנים שהתברר מהפסוק שבספר דברים אין עוברים על האיסורים

הגמרא מבררת את גדר הפטור של ההמחאה. מסתפקת הגמרא: **איבעיא** 60
להו, בעל הבית שהמחה את השכיר אצל חנוני, והחנוני אינו משלם לו, 61
האם הוֹדֵר – יכול השכיר לחזור ולתבוע את בעל הבית, או שמאחר וכבר 62
המחהו שוב אינו הוֹדֵר עליו, אף אם החנוני אינו משלם לו. 63
מביאה הגמרא מחלוקת בזה: **רב שישת אמר** אינו הוֹדֵר על בעל הבית, 64
ורבא אמר, הוֹדֵר. 65
רבה מוכיח את דבריו ממשנתו: **אמר רבא**, **מנא אמניא לה** – מהיכן 66
למדתי דין זה, **מדקתני** במשנתנו שאם המחהו אצל חנוני **אינו עובר** 67
עליו, ויש לדייק שרק **מעבר** – לעבור ביב' תלין' הוא **דלא עבר**, **הא** 68
מיהדר – לענף חזרה, **הדר** – רשאי לחזור. 69
רב ששת מפרש את המשנה לשיטתו: **ורב שישת אמר**, **מאי לשון אינו** 70
עובר שבמשנתנו, לומר שאחרי ההמחאה בעל הבית אינו **בתורת לעבור** 71
– אינו יכול לעבור כלל מכאן ולהבא, בשום אופן שיהיה, ואין השכיר יכול 72
לחזור בו. 73
הגמרא דנה עתה האם איסור 'בל תלין' נוהג גם כלפי קבלן. **בעו מיניה מרב** 74
ששת, פועל העובר בקבלנות, האם המאחר את שכרו **עובר עליו משום** 75
בל תלין, וכדין שכיר, או שאין **עובר עליו משום בל תלין**, ונקטה 76
הגמרא בפשטות שסתם קבלן דינו כשכיר ועוברים עליו, והספק הוא 77
כשעבודתו הוסיפה שבח בכלי. ומבאר הגמרא את צדדי הספק: האם **אומן** 78
קונה בשבח בלי – אותו שוויו שנוסף בכלי מחמת השבח שהשביחו האומן 79
שיך לתמונן עצמו, וכשישלם לו בעל הבית הרי הוא כקונה ממנו את 80
השבח, ונמצא שהתשלום אינו עבור הפעולה אלא כדמי מקח, ואם בעל 81
הבית מתעכב מלשלם לו הרי מעות אלו כהקלואה הוא אצל בעל הבית, ולא 82
כשכר פעולה שהוא מעכב, ואינו עובר, או שאין **אומן קונה בשבח בלי**, 83
ושכירות היא זו שהוא מעכב, ועובר. 84
רב ששת פושט את הספק: **אמר להו רב ששת**, בעל הבית **עובר** ביב' תלין' 85
באחור שכר הקבלן, לפי שאין אומן קונה בשבח כלי. 86
מקשה הגמרא: **והתניא** בברייתא שבקבלן **אינו עובר**. מתרצת הגמרא: 87
התם, מדובר שהמחהו **אצל חנוני ואצל שולחני**, אך לולי זאת היה עובר, 88
ואפילו בקבלן. 89
הגמרא מנסה לסייע לרב ששת מברייתא: **נימא מסייעא ליה**, שנינו 90
בברייתא. **הנזון פליתו לאומן** שיתקן אותה, ו**גמרה** ו**גמרה** לתקן אותה, 91
והודיעו לבעל הטלית שהיא מוכנה, ועדיין לא בא הבעלים ליטלה, הדין 92
הוא שאפילו ימתין בעל הטלית **מבאן ועד עשרה ימים**, אינו **עובר משום** 93
בל תלין, כיון שכשהטלית בידו הרי זה כאילו קיבל משכון על שכרו, 94
וכשיש בידו משכון אין הבעלים עובר. אך אם **נתנה** (החזירה) לו אפילו 95
בחדיו היום, **מששקעה עליו החמה**, **עובר משום בל תלין**. מסיימת 96
הגמרא את ראייתה: **ואי אמרת** שאומן **קונה בשבח בלי**, **אמאי** ביום 97
שהחזירו לו **עובר**, והרי כיון שקנה את השבח הרי המעות המעוכבות הם 98
כחלואה, ולא כשכירות. ומכך שעובר מוכח שאינו קונה את השבח, וכדברי 99
רב ששת. 100
רב מרי מבאר את הברייתא באופן אחר, ודוחה את הראיה: **אמר רב מרי** 101
בריה דרב בהנא, מהברייתא אין ראיה, כי יתכן שמדובר באומן שמלאכתו 102
היתה **בגדרא דסרבלא** (לסרוק בגד הנקרא סרבל), ובמלאכה זו אין שבח, 103
אלא להיפר, הסירוק מחליש את האריג, וכיון שאין כאן שבח שיקנהו 104
האומן, דינו כשכיר שהבעלים עוברים עליו ביב' תלין: 105
מקשה הגמרא על החיה זו: הרי **למאי יהבה ניהליה** – לשם מה מסר לו 106
בעל הבית את הטלית, ודאי כדי **לרבויה** – לרכבה, וכיון שרצונו בכך 107
היינו שבהיה – זה השבח שיש לו בסרבל, ואם אומן קונה בשבח כלי לא 108
היה בעל הבית עובר בכל תלין, וכיון שאמרה הברייתא שעובר, מוכח כרב 109
ששת שאין אומן קונה בשבח כלי. משיבה הגמרא: **לא צריכא** – אין 110
כונתו של רב מרי לומר שאין שבח במלאכתו, אלא שהברייתא לא 111
עוסקת כלל בקבלן, אלא בפועל שכיר, ומדובר **דקא אמריה מיניה** 112
לבושוי – ששכרו לדרוך על גבי האריג, שהיו דורכים עליו בעת הכנתו 113
לשימוש בתוך כלי עם מים וארמה מסוג שמועיל לפעולה זו, ורצו בזה 114
לעשות את האריג עבה, ושכרו אינו קבלן לפי השבח, אלא לפי פעולתו 115
ואף אם אין בהם שבח, כל **במשא ובמשא** שיעשה תהא **במעטא** – במעה 116
אחת, ולכן דינו ככל שכיר שעוברים עליו, ואין ראיה לדברי רב ששת שאף 117
בקבלן עוברים: 118

שואלת הגמרא: **ואידך** – רבי יוסי ברבי יהודה, מזה הוא לומד מהפסוק 1
ואליו הוא נשא את נפשו, משיבה הגמרא: **ההוא מיבעי ליה** – פסוק זה 2
נצרך **לכתניא** בברייתא, שהפסוק **ואליו הוא נשא את נפשו** בא 3
להשמיע כמה חמורה הלנת השכר, וכי **מפני מה עלה שכיר זה** בעת 4
עבודתו **בכבש** – בעליה מסוכנת שאפשר ליפול ממנה, ו**נתלה באילן** גבוה 5
לקטוף ממנו פירות, ובעבודתו אלו כאילו **מסר את עצמו למיתה**, וכי לא 6
פשוט שעשה כן רק על מנת לקבל את **שכרו**, ויש ללמוד מזה עד כמה הוא 7
נצרך לשכר זה, וכמה חמור עונש המלינו. ממשיכה הברייתא: **דבר אחר** – 8
דרשה אחרת. **ואליו הוא נושא את נפשו**, ללמד **שכל הכובש שכר** 9
שכיר, **כאילו נוטל נפשו ממונו**. 10
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור הפסוק שדרשה הברייתא, 11
'כאילו נוטל נפשו'. **אומרת הגמרא**: נחלקו **רב הונא** ו**רב היריה** בביאור 12
משמעות הפסוק שהכובש שכר שכיר 'כאילו נוטל נפשו', **האמר**, כאילו 13
נוטל את **נפשו של הגולן** – של עצמו, שנענש על כבישת השכר וגורם 14
מיתה לעצמו. **והאמר**, עונשו חמור כאילו נטל את **נפשו של הגולן** – 15
השכיר. 16
מבאר הגמרא את טעמיהם: **מאן דאמר** כאילו נטל **נפשו של הגולן**, למד 17
זאת **מדקתני** (משלי כב כב-כג) **אל הגולן דל פי דל הוא ואל תדבא עני** 18
בשער, **וכתיב פי ה' וריב ריבם את קבעיהם** וייעניש את הגוזלים 19
אותם **נפש**, כלומר, אל תסבור שאתה יכול לגולל דל, שמחמת דלותו אין 20
מי שיעורנו, כי ה' הוא שיעורנו ויעניש את הגולל, ובפשטות ביאור לשון 21
הפסוק **וקבע את קבעיהם נפש** הוא שה' מעניש את הגולן על חטאו על ידי 22
שנוטל את נפשו ממנו, וכן כאן כוונת הברייתא שהכובש שכר שכיר גורם 23
מיתה לעצמו. 24
ממשיכה הגמרא: **ומאן דאמר** כאילו נוטל את **נפשו של הגולן**, לומד זאת 25
מדקתני (שם א יט) **בן ארחות כל בצע בצע את נפש בעליו וקה**, 26
כלומר, 27
כך דרכו של הגולן, שהוא גם הורג את הגולל, ולשון 'בעליו' הרי מתפרשת 28
על בעל הממון, שהוא הגולל, וכמו כן יש לפרש את הפסוק לגבי שכר 29
שכיר, שהכובש שכרו כאילו נוטל את נפשו. 30
הגמרא מבררת כיצד כל אחד יבאר את הפסוק שהביא חבירו. שואלת 31
הגמרא: **ואידך נמי** – הרי גם לדעת הסובר שכונת הפסוק לנפשו של גולל, 32
הקתיב את נפש בעליו וקה, ומשמע שמדובר על הגולל. משיבה הגמרא: 33
לדבריו כוונת הפסוק שהגולן לוקח את נפש **בעליו** של הממון **דהשתא** – 34
של עכשיו, לאחר הגזילה, והיינו נפש הגולן. 35
ממשיכה הגמרא ושואלת: **ואידך נמי** – לדעת הסובר שהפסוק עוסק בנפשו 36
של הגולל, **הקתיב את קבעיהם נפש**, ומשמע שהכוונה לגולן 37
שנענש ונפשו ניטלת ממנו. משיבה הגמרא: אף לדעתו התיבות 'וקבע את 38
קובעיהם' פירושה 'יעניש את הגולן', אך תיבת 'נפש' אינה מבארת את 39
מהות עונשו, שנוטלים את נפשו, אלא **'מה פעם' קאמר**, כלומר, **מה הפעם** 40
שעונשו כה חמור עד כדי **שקבע את קבעיהם** – ה' נוטל את נפש הגולנים, 41
משום דנטלו נפש – את נפש הגולל: 42
שנינו במשנה: **אימתי עובר בעל הבית על איסור 'בל תלין'**, **בזמן שתבעו** 43
השכיר ולא שילם לו, אך אם **לא תבעו אינו עובר עליו**: 44
הגמרא מביאה ברייתא בביאור מקור הדין: **תנו רבנן**, נאמר בתורה (ויקרא 45
יט יג) **'לא תלין פעולת שכיר'**, **יכול** – מתוך לשון זו הייתי יכול לומר 46
שאיסור זה נאמר **אפילו אם לא תבעו**, **תלמוד לומר** 'לא תלין פעולת 47
שכיר אהד', כלומר, אל תלין **'לדעתך'** – כשרק אתה רוצה בעיכוב זה, אבל 48
אם השכיר לא תבע את שכרו יתכן שגם הוא התרצה בעיכוב זה, ואין בעל 49
הבית עובר. 50
דרשה נוספת מלשון 'אתך': **יכול** יעבור בעל הבית ביב' תלין' **אפילו כשאין** 51
לו במה לשלם, **תלמוד לומר אהד'**, והיינו **שנש אהד** ממנו. 52
דרשה נוספת: **יכול** יעבור בעל הבית **אפילו אם המחהו** – העביר את חובת 53
התשלום לידי אחר, כגון **אצל חנוני ואצל שולחני**, והם לא שילמו לו 54
בזמן, **תלמוד לומר אהד'**, כשהחוב התשלום מוטל עליו, **ולא כשהמחהו** 55
אצל חנוני ואצל שולחני, שאז אין השכר 'אתך' אלא עם החנוני, ולכן אף 56
תבעם השכיר ולא שילמו לו, אין בעל הבית עובר: 57
שנינו במשנה: **המחהו אצל חנוני ואצל שולחני**, אף אם לא שילמו 58
לשכיר, בעל הבית **אינו עובר**: 59

בבא מציעא. פרק תשיעי – המקבל שדה מחבירו דף קיב עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס קיא רש"י

תוספות

1 הזוּר עליו או אינו חוזר עליו. היכא דא"ל אני פוטרך לגמרי אפי' לא יתן לי
2 פשיטא דאינו חוזר דאם לא כן בכל מחילה בעלמא תיבעי ליה אי בעי
3 קנן או לא והיכא דא"ל נמי אני פוטרך אם יפרע לי שולחני פשיטא דחוזר כיון
4 דאין שולחני רוצה ליתן לו והכא מיירי בשאמר ליה הפועל סתמא שיקמוך על
5 שולחני ומיבעיא ליה מי אמרי' דאדעתא

6 דהכי סמך אם יתן לו או דלקא לגמרי
7 פטורו אפילו לא יתן לו וא"ת פשיטא שלא
8 פטור לגמרי אלא דוקא אם יתן שהרי
9 שולחני יכול לחזור בו אפי' במעמד
10 שלשמן כיון שאין לבעל הבית בידו לא
11 פקדון ולא מלוה וכיון דיכול לחזור
12 מסתמא לא פטור לגמרי דלאו בשופטני
13 עסקין וי"ל דלעולם איכא למימר שפטור
14 לגמרי ומתחייב לו שולחני מדין ערב
15 דבשמשמיכו השולחני הוי כאומר סמוך
16 עליו ופטור בעל הבית לגמרי וה"ה דההו
17 מצי למיבעי אם השולחני יכול לחזור בו
18 אם לאו דהא בהא תליא והשתא מוכח
19 דמחילה אינה צריכה דקן דע"כ ה"ה אלא
20 קנן איירי דקנן לא שייך אלא בשפטר
21 לגמרי בהדיא ואפי' לא פטור לגמרי
22 בפירוש כיון שהקנה לו דומה ודאי
23 שלפטורו הקנה לו דאם לא כן מאי צריך
24 קנן ובפטורו בהדיא פשיטא דאינו חוזר
25 בדפרישותי ובהא לא מיבעיא ליה אלא
26 ודאי בלא קנן איירי ומיהו מצטנן לקרש
27 דהכא איירי בשאמר ליה בהדיא אני
28 פוטרך אם יתן לי ואם לא אחזור עליך
29 ופליגי כל זמן שלא חוזר בו שולחני אם
30 יכול לחזור על בעה"ב וקנה הפירוש נמי
31 יש להוכיח קצת דמחילה אינה צריכה קנן
32 מדאמר רב ששת אינו חוזר אלא פטורו
33 כל זמן שירצה שולחני לפרוע לו ובלא קנן
34 מיירי דבקנן אפילו רבה מודה ועוד י"ל
35 דפלוניתא דהכא לא שייקא מידי למחילה
36 דלכ"ע פועל חוזר על בעה"ב ולא פליגי
37 אלא לענן בל תלין בשחזור בו מיד ביום
38 ראשון על בעה"ב דלרב ששת אינו חוזר
39 עליו לענן להתחייב בכל תלין כיון דניתק
40 שעה אחת ממנו בשעמד אצל שולחני שוב
41 אינו חוזר לאיסור בל תלין ורבה אמר כיון
42 דתוך זמנו חוזר הנה כדמיעיקרא דרייק רבה
43 ממתניתין דקתני המחזהו אצל שולחני אינו
44 עובר עליו משמע דוקא כל זמן שעומד
45 אצל שולחני הא מיהדר הדר וחוזר
46 לאיסורו דאי לא הדר לאיסורו הנה ליה

47 למיתני אינו יכול לעבור עליו ולא דמי להא דקתני אחר זמנו אינו עובר עליו ולא קתני אינו יכול דהתם ליכא למיטעי ורב ששת דחי דאינו בתורת לעבור עליו
48 ככל אפילו יחזור בו ומיהו בירושלמי דשבעות גבי חנוני על פנקסו דנשבעין ונטולין מבעל הבית קאמר דדוקא בשלא העמיד לפועלים אצל חנוני אבל העמידם
49 אצלו אין בעל הבית חייב לפועלים כלום ומפרש רב אלפיס דירושלמי אתי אליבא דרב ששת דכמוזו אבל מ"מ לדין קי"ל פרבה וקמי' ההיא דלא פליגי לענן
50 בל תלין אלא לענן אם צריך בעל הבית לשלם לפועלים אם לאו וכן משמע בפ"ק דקדושין (ף טו. טז) דמחילה אינה צריכה קנן גבי עבד עברי דקאמר למה ל
51 שטרא לימא ליה באפי תרי לו אמר רבא זאת אומרת עבד עברי גופו קניו והרב שמואל על גרעונו אין גרעונו אלא גרעונו קניו לו הנה יכול למחול
52 ובלא קנן איירי דבקנן לא היה צריך עבד דאפילו עבד כנעני עבדו עבדו בחליפין כדמכוח בהשולח (יטו טז. טז) דקאמר שקל כומתא ושדא בה וקאמר קניי הא
53 וקניי נפשך וקאמר דלא עשה ולא כלום משום דהנה ליה בכליו של מקנה אבל אי הנה בכליו של קונה הנה קניא נפשה בחליפין וכן בפרק הנושא (מטו טז. טז) אמרינן
54 דלאחר כ"ה שנה אבדה בתובתה משום דמסתמא מחלה ואע"ג דלא עשתה שום קנן דבקנן לא לתר נמי אבדה בתובתה ומדאמר לעיל באיזהו נשך (ף טז) תן על
55 גבי קרקע והפטר ובפרק דנורק גביטין (ף טז. טז) ורוק לי והפטר אין ראיה דאיכא למימר דאיירי בקנן ואין להקשות מה"ג שפירש בפ"ק דסנהדרין (ף טז. טז) דמי' גבי
56 פשרה צריכה קנן דשיניהם צריכין קנן המוחל צריך להקנות שמוחל לו והמשלם צריך להקנות שישלם לו החצי דשאני פשרה משום דמי למחילה בטעות שאילו
57 היה יודע שהיה זוכה בדין לא היה מוחל ולהכי צריכה קנן דאלים טפי ומתאי טעמא נמי איכא מאן דבעי ג' ולא סגי ב' משום דמי למחילה בטעות כל שכן אם
58 לא נפרש כמו שפירש בהלכות גזילות אלא הקנן עושים קודם שישמעו שנקיימו דברי הפשרנים דבלא קנן יוכלו לחזור ביה כשישמעו הפשרה דלא לא קשה כלום:
59 **אומן** קונה בשבח כלי בו אמר להו עובר. פי' יש ענן שעובר בגון היכא דליכא שבח כלי כמו בשליחא דאגרתא או דאגריה לבטשי אבד רב ששת סבר
60 שפיר דאומן קונה בשבח כלי כדמוכח בהגוזל קמא (כ"ד טז. טז) פ"ש וכו' דמי' דלמריה) דקאמר התם לימא רב ששת פליגא אדרב אמי דאמר אומן קונה בשבח
61 כלי אמר רב אשי בר חמא דרב ששת בשליחא דאגרתא והנך דבעו מרב ששת לא הויירו בבטייתן אומן קונה בשבח כלי אלא סתם שקאלו קבלו עובר בכל
62 תלין או לאו והגמרא הוא שאומר אומן קונה בו' שלפי הפשט בו תליא הבעיא ולהכי קאמר נמי לימא מסייע ליה שהיה סבור הגמרא דהא בהא תליא ורב
63 ששת שהשיב עובר סבר דאין אומן קונה: ותע' תוס' נדה לר: ד"ה כיו:

שכר

1 ואיך הווא מיבעי ליה לכתניא. להענישו כאילו הוא נוטל את נפשו בדתניא
2 וכו' ומסקנא כל הכובש שכר שכיר וכו': ואילו הווא נושא. כל עצמו הוא מוסר
3 נפשו עליו לעלות בכבש גבוה וסיכון בעצמו ליפול ולהלות באילן ששעלה עליו
4 למוסר ויתים ולגדור תמרים ומסר נפשו עליו למיתה שמא יפול מן הכבש או מן
5 האילן: ח"ג ד"א ואילו הווא נושא את
6 נפשו: ופליגי בהא רב הונא ורב חסדא
7 במשמעותא דקרא חד אמר נפשו של שכיר
8 נענש עליו כאילו הורגו וחד אמר נפשו של
9 גזלן הגיד לך הכתוב שגורם מיתה לעצמו:
10 וקבע. וגזלן את גזולתיה ומח יקבע מנה את
11 נפשו שגורמים הגזלנים רעה לעצמו: אל
12 תגזל דל כי דל הווא ואל תדבא וגו'. אף
13 אם דל הווא ואין לו עור אל תגזלוה והווא
14 אַחד מארבע לשונות שפי משמש בהן אם:
15 דהשתא. לאחר גזילה דהיינו גזלן: משום
16 דנטלו נפש. והכי משמע וקבע את
17 קבעיהם נפש את אשר קבעו את נפשם
18 מהם: ל'דעתך. ולא מדעתו: חוזר. השכיר
19 אצל בעל הבית אם לא נתן התנאי ונתחייב
20 בעל הבית לשלם: אינו בתורת לעבור.
21 כלומר אין לו עליו כלום שהיה עליו
22 בתורת דמים שום גביעות שכר שכיר:
23 קבלנות. אומן שקבל עליו לעשות מלאכה
24 בכך וכך ולא לשכירות ימים: אומן קונה
25 בשבח כלי. תיניו שחיות. דאיכא דניקא לי
26 קבלנותו ויצא לו שבמחזורו לו דרי הווא
27 כמוכר לו שבח שהיה לו בתוכו: תלווא
28 היא. ולא שם שכירות עליה: בגרדא
29 דכרבא. פולקיי'ר בלע"ז שאין כאן שבח
30 כלי שאם היה מניחו כמות שהוא היתה
31 מתקיימת הרבה יותר מעתה: לרבויה.
32 שהיה רף: תיניו שחיות. דאיכא דניקא לי
33 בהכי רפי משמחם יותר ויש נוי בדבר:
34 דאמר לביטשי. אלא לעולם לאו בגרדא
35 אלא בתקוה הראשון שקורין פולקיי'ר
36 בשבא מבית הגדי' בושטין אותו בגלים
37 בתוך כלי עץ במים וקרקע הראיה בכך
38 מיהו לא קבלנות עסקין אלא בשכירות
39 בין ישיבין וכן לא ישיבין שכרו לפי מנן
40 בטישותיה כן וכך בטישות בכך וכך מעות:
41 דאגרי' לביטשי. לחשובן בטישות:
42 הלכות

1 ואיך הווא מיבעי ליה לכתניא ואילו הווא נושא את
2 נפשו מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את
3 עצמו למיתה לא על שכרו דבר אחר ואילו הווא נושא
4 את נפשו כל הכובש שכר שכיר כאילו נוטל נפשו ממנו
5 רב הונא ורב חסדא חד אמר נפשו של גזלן וחד אמר
6 נפשו של גזלן מאן דאמר נפשו של גזלן דכתיב אל תגזל
7 דל כי דל הווא ואל תדבא עני בשער וכתיב כי ה' יריב
8 ריבם וקבע את קבעיהם נפש וכו' נפשו של גזלן דכתיב
9 כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח ואיך נמי
10 הכתיב את נפש בעליו יקח בעליו דהשתא ואיך נמי
11 קבע את קבעיהם משום דנטלו נפש: אימתי בזמן שתבעו
12 לא תבעו אינו עובר עליו: ת"ר לא תלין פעולת שכיר
13 יכול אפילו לא תבעו ת"ל אתך לדעתך יכול אפי' אין לו
14 ת"ל אתך שיש אתך יכול אפי' המחזהו אצל חנוני ואצל
15 שולחני ת"ל אתך ולא שהמחזהו אצל חנוני ואצל שולחני:
16 המחזהו אצל חנוני ואצל שולחני אינו עובר: איבעיא להו
17 חוזר או אינו חוזר רב ששת אמר אינו חוזר ורבה אמר
18 חוזר אמר רבה מנא אמניא לה מדקתני אינו עובר עליו
19 מעבר הווא דלא עבר הא מיהדר הדר ורב ששת אמר
20 מאי אינו עובר אינו בתורת לעבור: בעו מיניה מרב ששת
21 קבלנות עובר עליו משום בל תלין או אין עובר משום
22 בל תלין אומן קונה בשבח כלי והלואה היא או אין
23 אומן קונה בשבח כלי ושכירות היא אמר להו רב ששת
24 עובר והתניא אינו עובר התם שהמחזהו אצל חנוני ואצל
25 שולחני נימא מסייעא ליה הנותן מליתו לאומן קננה
26 והודיעו אפי' מפאן ועד עשרה ימים אינו עובר משום
27 בל תלין נתנה לו בחצי היום מששקעה עליו חמה עובר
28 משום בל תלין ואי אמרת אומן קונה בשבח כלי אמאי
29 עובר אמר רב מרי בריה דרב פהנא בגרדא דסרבא למאי
30 יחקה ניהליה לרבויה היינו שבחיה לא צריכא דקא אגריה מיניה לבטושי במשא במעטא:

31 יחקה ניהליה לרבויה היינו שבחיה לא צריכא דקא אגריה מיניה לבטושי במשא במעטא:
32 שכר

קיב בבא מציעא. פרק תשיעי – המקבל שדה מחבירו דף קיב עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס תוספות

1 **שְׂכִיר** בזמנו נשבע וְנוטל. ב'פ' כל הנשבעין (בכפופות דף מה: וס' ל"ה ממוך) מפרש לא
2 שנו אלא ששָׁכְרוּ בעדים אָבֵל שָׁכְרוּ שלא בעדים מתוך שְׂכִיל לומר
3 לא שְׁכַרְתִּיךָ מעולם; יכול לומר שְׁכַרְתִּיךָ ונתתי לך שְׁכָרְךָ תימיה דהיכי נאָמַן
4 במגו דהוא מפרש בגמ' דטעמא דשְׂכִיר נשבע משום דבעה"ב טרוד בפועליו
5 וְאָנן חושבין אותו כאילו אמר איני יודע
6 מדפרקי בגמ' אי הכי ניתב ליה ב'א
7 שבועה וא"כ מה מוזהב מגו דאילו אומר
8 איני יודע לא הוה מהני שום מגו והוה
9 חייב דהוה ליה כאומר הלוינני ואיני יודע
10 אם פרעתיך דחייב כדתנן בהגוזל בתרא
11 (ב"ק דף ק"ח) וביבמות בפרק האשה שהלכה
12 מה (ק"ה) משמע נמי דלא מהני מגו כבי האי
13 גוונא דאמר אינה נאמנת לומר מת בעלי
14 במלחמה משום דאמרה בדרמתי לה ואינה
15 יודעת בברור שמת ולא מהני לה מגו דאי
16 בעיא אמרה מת על משה:
17 **מַבְלָל** דאיכא קטנות. אע"ג דבפרק
18 השולח (פי"ט דף ק"ו) אמרין תקנה
19 גדולה התקינו שיהיו מפרשין שמותיקן
20 בגיטין וכן בהגוזל קמא (ב"ק דף ק"ג) תקנה
21 גדולה התקינו שאם יציאה יתירה על
22 הקרן כו' לא פריך אלא הך דקאמר שנו
23 כאן דימשמע ולא במקום אחר:
24 **תַּקְנֵי תַּקְנֵי** קבועות. הן דנקט לשון רבים
25 משום דקאי אכל הנהו דנשבעין
26 וְנוטלין בפרק כל הנשבעין (בכפופות דף מה:)
27 דשְׂכִיר וְנוגל וְנוחל וְשִׁכְנָנְדוּ חשוד על
28 השבועה והנני על פנקסו וקרי להו קבועות
29 משום דקרו לשבועה ממקומה וקבעה
30 לשכנגדו שיהא נשבע וְנוטל והגמרא לא
31 הרצרכה לפרש טעם כולם אלא טעמא
32 דשְׂכִיר: **שְׂקָלְוֶה** רבנן לשבועה מבעה"ב
33 וְשִׁדְיָהּ אשְׂכִיר. וא"ת והלא אף בכופר הכל
34 דאורייתא ומאי קאמר דשקלוה רבנן מבעל הבית ו"ל דאמודה במקצת קאמר דשקלוה וְאָפִי
35 לְשֵׁלֶם שְׁהָרִי אם מודה מקצת הוא נשבע ולפי שהיתה ראויה להיות על בעל הבית קאמר דשקלוה: **מָרְוֶה**
36 כדתנן בהגוזל בתרא (ב"ק דף ק"ח) הלוינני ואיני יודע אם פרעתי לך חייב ולא פליג בין אם יש לו פועלים הרבה בין אין לו.
37 **אִי** הכי ניתב ליה בלא שבועה. וא"ת מאי פריך וכי לעולם ישבח פעמים שאומר בעל הבית ולכך לא רצו לתקן ביטול בלא שבועה תדע דאי חשוב
38 כדודאי שבה אמאי פטר ר' יהודה כופר הכל אלא ודאי חששא בעלמא דהיישיון שקא שכן ודלכך פטר ר' יהודה ביטול הכל לליכא שבועה דאורייתא
39 אבעל הבית דלא חשבין ליה לבעה"ב כאומר אנו יודע כי רגילות הוא שיועד יפה אָבֵל בשמודה מקצת חששו לשקא שבו כי פגמין שהוא שוכח מחמת
40 שהוא טרוד בפועליו וישבע לשקר לפי ששבר שפרע וה"נ לרבנן דלא מחזקין ליה כדודאי שכן ו"ל דנראה לגמ' דלת"ק מחזקין ליה כדודאי שכן ואומר איני
41 יודע מדמחייב בכופר הכל שאם לא היתה אלא חששא בעלמא אמאי שקיל שְׂכִיר אָפִי שבועה כיון דאיכא למימר דבעה"ב יודע יפה שפרע אלא ודאי דחשבו
42 ליה כאומר איני יודע ומשני להפסי דעתו של בעה"ב לפי ששבר דעתו בברור שפרע אָבֵל בהלוינני ואיני יודע אם פרעתיך אין צריך שבועה דלא שייך הספק
43 כיון שהוא מודה שאינו יודע אם פרע: **וְנִיחָיִיב** ליה בעדים. פי' נתקן שלא יתן לו אלא בעדים ואם יפרע בלא עדים איהו דאפסיד אנפשיה ולא נצטרך להפסי
44 דעתו דכל כמה שנוכל לתקן שלא ישבע על חנם יש לתקן וכן ניתב ליה מעיקרא פריך דנתקן אם לא יקח שְׂכִיר מתחלה שישפסיד קודם שנתנה שבועה על
45 חנם: **אִי** הכי יפילו קצץ נמי. וא"ת והא קציצה הוה כאומר אנו יודע אם הלינני דפטר לר"ג ור' יוחנן דאמר' (פי"ד דף ק"ג) מנה לי בךך והלא אומר איני יודע
46 פטור ו"ל דהכא שמודה מקצת יש לחייבו דהוה בחמשין דענא וחמשין לא דענא (ס"ג דף ק"ג) וא"ת לוקי בגון שאותה אחת שמודה כבר פרע דהשתא הוה כופר
47 הכל ו"ל דניחא ליה לשנויי קציצה מידבר דכירי שהוא מתורץ גם לרב הוה אורב ויהוה ועוד אָפִי לר"ג ור' יוחנן ניחא ליה לשנויי הכי כדאי לאוקמי בכל ענין
48 אָפִי לא פרע אותה אחת שמודה ועוד דהפשט משמע שלא פרע דומיא דמילתיה דר' יהודה: **שְׁתֵּימָם** קצצת לי כו'. המוציא מחבירו עליו הראיה ואם לא
49 הביא ראיה ישבע בעה"ב ויפסיד אומן דכלא שבועה אינו יכול להפטר כיון שמודה במקצת וכדי מפרש לה בנהדיא בריש כל הנשבעין (בכפופות דף ט"ו) וא"ת דהכא
50 קתני המוציא מחבירו עליו הראיה והחוקת הבתים (ב"ב דף ל"ה) תנא דבקציצה נמי נשבע וְנוטל ו"ל דבריש כל הנשבעין פריך כי האי גוונא ומשני דהך
51 ברייתא דחוקת הבתים ר' יהודה היא: **קַצִּיצָה** מידבר דכירי איכא. אי הכי מצי לשנויי דהכא משום הכי אין שְׂכִיר נשבע וְנוטל משום דאורייתא כששָׁכְרוּ שלא
52 בעדים דאי איכא עדים נחוי עדים מאי קאמר' כמה קצץ דהייך פריך ב'פ' חוקת הבתים (ס"ג דף ק"ג) בהלכה דאומן דהוא ע"כ איירי בשיש עדים דומיא דרישא דקתני
53 שְׂכִיר בזמנו נשבע וְנוטל דמוקי לה רב ושמואל ששָׁכְרוּ בעדים כדאמר' הָתָם בשבועות (דף ק"ה) בנהדיא וה"נ סיפא איירי בשָׁכְרוּ בעדים ולא שמעו הקציצה או
54 שמעו ושכחו והחוקת הבתים דפריך רבא לאב"י דאמר אי לא ראה אע"ג דאיכא עדים יש לאומן חוקה ואי ראה אע"ג דליכא עדים אין לו חוקה מהנותן טליתו
55 לאומן ואומר שנתם קצצת לי ובעל הבית אומר לא קצצתי לך אלא אחת כל ומן שהשטיל ביד אומן על בעה"ב להביא ראיה ואי דאיכא עדים נחוי מאי
56 קאמר' אלא לאו דליכא עדים אע"ג דרָאָה אומן נאָמַן הָתָם לא הוה מצי למימר דאיכא עדים וכגון ששכחו או לא שמעו הקציצה דאי"כ אף לדידיה תקשי
57 דכיון דמשמע ליה דאיירי בכל ענין אפילו בראה אי מיירי נמי דאיכא עדים אמאי נאָמַן אומן דבאיכא עדים וְרָאָה לכולי עלמא אין לו חוקה כדתנן במנתי
58 וְרָאָה דקאמר אלא לאו דליכא עדים (ולא רָאָה) אינו אומר כן אלא כד שאל קשה לו למה שרצה לתעמיוו אף בראה אָפִי דמשני ליה לא דליכא עדים
59 ולא רָאָה הוה מצי לאוקמה בדאיכא עדים ולא רָאָה ובגון שלא שמעו הקציצה אלא משום דרבא אוקמה בדליכא עדים אוקמה איהו הכי ועוד נראה דאי
60 משום מגו בעל הבית נאָמַן אמאי נקט שחולקין בקציצה ושכח לומר שחולקין בפרעיה וְהוה אומר נתתי וְהוה אומר לא נתת כדתנן ב'פ' כל הנשבעין (בכפופות דף מה:)
61 ועוד יש לתרץ דאפילו איירי בששָׁכְרוּ שלא בעדים אין נאָמַן במגו כיון שהוא מודה במקצת שלא היה יכול להענין ולכופר ולומר לא שְׁכַרְתִּיךָ מעולם כדיון כל
62 מודה מקצת דאין נאָמַן במגו דאי בעי כפר הכל ועוד אומר ר"י דודאי כי איכא עדים רגילות שיועדים וְחֻכְרִין הקציצה כדאמרין בחוקת הבתים וברייתא כולה
63 בדליכא עדים איירי ורישא דקתני נשבע

הַלְבוֹת גְּדוּלוֹת שָׁנוּ פֶּאן. כאותם שמנו חכמים בנשבעין וְנוטלין במס' שבועות
(דף מה) דשְׂכִיר וְנוגל וְנוחל וְחֻכְרִין על פנקסו: הַנִּי הַלְכָה נִינְהוּ. בתמיה וכי הלכות
למשה מסיני הם וְהלא אינם אלא תקנות חכמים בדמקראש הָתָם: תַּקְנֵי תַּקְנֵי
קבועות. ראוי לעשותן קבע לעקור עליהם דבר מן התורה דמדאורייתא מי שיש
עליו לשלם הוא נשבע דחייב (ס"ג דף ק"ה) וְלָקַח
בְּעֵלְיוֹ ולא יְשַׁלֵּם וְהָאֵל הַקָּלָה לְשָׁבוּעָה
מבעל הבית וְשִׁדְיָהּ אשְׂכִיר: וְיִפְקַע. יפסיד
שְׂכִיר: כִּי הִכִּי דְלִינְרָהוּ. שלא יפגעו
מלשוכרו שידאגו לומר חשוד הוא זה
לתבוע שְׂכִיר ממשקלו: על כְּרַחֲמֵי אַנְר.
כשהוא צָרִיךְ לְפֻעֲלִין על פרוו שוכרם:
עַל כְּרַחֲמֵי מִתְנַר. נשכר שצריך למונות:
טְרוּד כְּפֻעֲלִין. וסבר שמתן לו ולא נתן:
לִיתִיב לִיה בְּעֵדִים. ויתן לו בלא שבועה
לתקנו לְהוּ לְכַל שוֹכְרֵי פֻעֲלִין שִׁתְנֵי שְׂכָרָם
בעדים ואם יאמר פרעתי שלא בעדים יתן
בלא שבועה: טְרוּחָא לְהוּ מִיִּלְתָּא. לחזר
בְּתַר עֵדִים כָּל הַיּוֹם: וְנִיחָיִיב לִיה מַעֲרָא.
לתקן לבעל הבית דְּחֻיב אַנְרֵיהּ בְּעֵרָא
מקמי שְׂכִיר וְהוה דאי אָפִי שְׂכִיר לא מדיקון:
שְׁנִיחָה רוֹצִים כְּהַקְפָּה. בעל הבית פעמים
שאיין לו ופועל שקא יפלו מִמֶּנּוּ אִי הָכִי.
דבעל הבית טרוד ושוכו: אָפִי עֵבֶר זְמַנּוּ
נְפִי. ותיבועו למחר להימנהו לפועל:
גב

הַנִּי הַלְכָה נִינְהוּ. בתמיה וכי הלכות
למשה מסיני הם וְהלא אינם אלא תקנות חכמים בדמקראש הָתָם: תַּקְנֵי תַּקְנֵי
קבועות. ראוי לעשותן קבע לעקור עליהם דבר מן התורה דמדאורייתא מי שיש
עליו לשלם הוא נשבע דחייב (ס"ג דף ק"ה) וְלָקַח
בְּעֵלְיוֹ ולא יְשַׁלֵּם וְהָאֵל הַקָּלָה לְשָׁבוּעָה
מבעל הבית וְשִׁדְיָהּ אשְׂכִיר: וְיִפְקַע. יפסיד
שְׂכִיר: כִּי הִכִּי דְלִינְרָהוּ. שלא יפגעו
מלשוכרו שידאגו לומר חשוד הוא זה
לתבוע שְׂכִיר ממשקלו: על כְּרַחֲמֵי אַנְר.
כשהוא צָרִיךְ לְפֻעֲלִין על פרוו שוכרם:
עַל כְּרַחֲמֵי מִתְנַר. נשכר שצריך למונות:
טְרוּד כְּפֻעֲלִין. וסבר שמתן לו ולא נתן:
לִיתִיב לִיה בְּעֵדִים. ויתן לו בלא שבועה
לתקנו לְהוּ לְכַל שוֹכְרֵי פֻעֲלִין שִׁתְנֵי שְׂכָרָם
בעדים ואם יאמר פרעתי שלא בעדים יתן
בלא שבועה: טְרוּחָא לְהוּ מִיִּלְתָּא. לחזר
בְּתַר עֵדִים כָּל הַיּוֹם: וְנִיחָיִיב לִיה מַעֲרָא.
לתקן לבעל הבית דְּחֻיב אַנְרֵיהּ בְּעֵרָא
מקמי שְׂכִיר וְהוה דאי אָפִי שְׂכִיר לא מדיקון:
שְׁנִיחָה רוֹצִים כְּהַקְפָּה. בעל הבית פעמים
שאיין לו ופועל שקא יפלו מִמֶּנּוּ אִי הָכִי.
דבעל הבית טרוד ושוכו: אָפִי עֵבֶר זְמַנּוּ
נְפִי. ותיבועו למחר להימנהו לפועל:
גב

בבא מציעא דף קיב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קיג

53 צריך את שכרו למזונותיו, ולכן ישכיר עצמו גם לבעל הבית החשוד לומר
54 שנתן את השכר אף שלא נתן, ואם כן חזרת הקושיא, מדוע עקרו חכמים
55 את השבועה מבעל הבית ונתנה לשוכר.
56 מאחר שנדחה הטעם הראשון שהיפוך השבועה הוא משום צורך חייו של
57 השכיר, מביאה הגמרא טעם אחר: **אָלָא** טעם אחר יש למה השכיר נשבע
58 ונטול ואין בעל הבית נשבע ונפטר, **שֶׁפַעַל הַבַּיִת טָרִיד בְּפִנְעָלִים הוּא**,
59 שכיון שעליו לתת שכר לכמה פועלים, על כן יתכן שאף אם לאחד מהם
60 עדיין לא נתן בכל זאת סבור הוא שנתן לו.
61 מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן שבעל הבית טרוד בפועליו ואינו נאמן
62 לומר שנתן את השכר, **נִיתַב לִיה** שישלם לשכיר **בְּלֹא שְׁבוּעָה**, כיון
63 שהשכיר זוכר טוב יותר מבעל הבית. מתרצת הגמרא: אכן לא היה צריך
64 השכיר להשבע, ולא נתקנה השבועה אלא **כְּדִי לְהַפִּיחַ דַּעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל**
65 **הַבַּיִת**, שכיון שבעל הבית טוען ברי וסבור שפרע את שכר השכיר, על כן
66 אמרו חכמים שלא יטול השכיר אלא אם כן נשבע, כדי להפיס דעתו.
67 מקשה הגמרא: **וְנִיתַב לִיה בְּעָרִים** – היה לחכמים לתקן שכל שוכרי
68 הפועלים יצטרכו לתת את השכר בעדים, וכך לא יהיו ספקות האם פרע
69 או לא, ואם יטען בעל הבית שפרע בלא עדים, לא יהיה נאמן, ויטול השכיר
70 בלא שבועה. מתרצת הגמרא: לא רצו לתקן שיהיה צריך לתת את שכר
71 הפועלים בעדים, כיון ש**טָרִידָא לְהוּ מִלְתָּא** – טורח הוא לבעלים דבר זה,
72 כיון שיצטרך תמיד לחזר אחר עדים בכדי לשלם לפועליו.
73 מקשה הגמרא: **וְנִיתַב לִיה בְּעָרְקָא** – היה לחכמים לתקן שיתן לו את
74 שכרו בתחילת היום קודם תחילת העבודה, ואם יאמר השכיר בערב שלא
75 קיבל את שכרו, לא יהיה נאמן. מתרצת הגמרא: לא רצו חכמים לתקן כן,
76 לפי **שֶׁנִּתְּנִים** –[בעל הבית והשכיר] **רוֹצִים בְּהַקְפָּה** – שהתשלום יהיה
77 לאחר גמר העבודה, שבעל הבית אינו מעונין לתת בתחילת היום כיון
78 שפעמים שאין אז בידו מעות, והשכיר אינו רוצה לקבל את שכרו בתחילת
79 היום כיון שחושש שמא יאבד את המעות.
80 מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן, שמה שנטלו את השבועה מבעל הבית
81 ואמרו שהשכיר ישבע ויטול הוא משום שבעל הבית טרוד בפועליו, **אֲפִילוּ**
82 **קָצִין נָמִי** – גם באופן שהיכוח בין בעל הבית לשכיר הוא לענין כמה קצץ
83 לו בשכרו, ישבע השכיר ויטול מפני שבעל הבית טרוד בפועליו, **אֲלֵמָה** –
84 מדוע **תִּנְיָא** בברייתא, שאם יש ויכוח בין האומן לבעל הבית, **אֲוִמְן אֲוִמְרָא**
85 **שְׂתִים קָצְצִית לִי** – התחייבת לי שני סלעים עבור עבודתי, **וְהֵלֵךְ** –[בעל
86 הבית] **אֲוִמְרָא**, **לֹא קָצְצִיתִי לָךְ אֲלֵא אַחַת**, הדין הוא, שה**מִצִּיא מְהִבְרִיז**
87 **עָלָיו הַרְאִיה**, ולכך על האומן להביא עדים שבעל הבית קצץ לו שתיים
88 בשכרו, כיון שהוא בא להוציא מידי בעל הבית שמוחזק בממון. הרי מוכח
89 שלענין קציצה אין השכיר נאמן בשבועה, ועליו להוכיח כדבריו בעדים,
90 ואף שבעל הבית טרוד בפועליו ועשוי לטעות בכך.
91 מתרצת הגמרא: **קָצְצִיה וְדָא מִיְדֵבֵר דְּכִידִי לִיה אִינְשִׁי** – האדם ודאי זוכר
92 כמה הוא קצץ, ואין בעל הבית טועה בכך, ולכן דין תביעת ממון זו ככל
93 תביעות ממון, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.
94 מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן שמפני שבעל הבית טרוד ושוכח תיקנו
95 שהשכיר ישבע ויטול, היה לחכמים לתקן שהשכיר ישבע ויטול **אֲפִילוּ עֵבֵר**
96 **זְכָנִי נָמִי** – גם באופן שתבע את בעל הבית לאחר שעבר הזמן שעליו לשלם
97 לו, **אֲלֵמָה תִּנְן** – מדוע שנינו במשנתנו (לעיל קיא.) שאם **עֵבֵר זְכָנִי** – שאם
98 תבע את בעל הבית לאחר שכבר עבר הזמן שעליו לשלם בו, **אִינוּ נִשְׁבַּע**
99 **וְנוֹמְל**, משום ש**חִזְקָה שְׂאִין בַּעַל הַבַּיִת** משהיה את התשלום לשכיר **וְעוֹבֵר**
100 **בְּכָךְ מִשּׁוּם 'בַּל תִּלְוִי'**, וקשה **הָא** – הרי **אֲמַרְתָּ שֶׁפַעַל הַבַּיִת טָרִיד בְּפִנְעָלִים**
101 **הוּא**, וכיון שבזמנו הוא היה טרוד ושכח שלא פרע, אף שעבר הזמן שוב
102 אינו זוכר, ומדוע אינו נשבע ונטול גם בתבעו אחר זמנו.
103 מתרצת הגמרא: **הֲנִי מִלִּי** – כל מה שבעל הבית טרוד בפועליו, זהו **מִקְמֵיה**
104 **דְּלִימְמֵיה** זְמַן הַיְבִיחָה – לפני שיבוא זמן החיוב

1 שנינו במשנה: **שְׂכִיר** הטוען שבעל הבית לא שילם את שכרו ובעל הבית
2 טוען ששילם, אם טען זאת **בְּזִמְנֵהוּ**, דהיינו שעדיין לא עבר זמן תשלום
3 השכר, **נִשְׁבַּע וְנוֹמְל וְכוּ'** שכרו מבעל הבית:
4 הגמרא דנה בטעם הדין. מבררת הגמרא: **שְׂכִיר**, **אֲמַאי** תִּקְיֵנו לִיה רְבִין
5 **לְמִשְׁתַּבְּע וְשִׁקְלִי** – מדוע חכמים תיקנו שהשכיר ישבע ויטול את שכרו,
6 הרי על בעל הבית להישבע שאינו חיוב. מיישבת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוֹרֵה**
7 **אָמַר שְׂמוּאֵל**, **הַלְכוּת גְּדוּלוֹת שָׁנוּ בְּאֵן**, שחיוב השבועה של השכיר הוא
8 מן ההלכות שנאמרו במסכת שבועות (מד.), שיש אופנים שתיקנו חכמים
9 שיהיה התובע נשבע ונטול.
10 מקשה הגמרא: שמואל נקט בלשונו שהן 'הלכות גדולות', וקשה, **הֲנִי**
11 **הַלְבָּתָּא נִינְהוּ** האם שבועת השכיר ושבועות שאר אלו הנשבעים ונטולים
12 ששנינו שם, הן הלכה למשה מסיני, הרי **הֲנִי** – אלו **תִּקְנוֹת** חכמים **נִינְהוּ**
13 – הן, וכמו שמבואר שם. הגמרא מביאה את דברי שמואל בנוסח אחר: **אָלָא**
14 **אָמַר רַב יְהוֹרֵה אָמַר שְׂמוּאֵל**, **תִּקְנוֹת גְּדוּלוֹת** וחשובות **שָׁנוּ בְּאֵן** חכמים
15 שנשבעים ונטולים, שניתקנו מפני שיש צורך גדול לתקן.
16 מקשה הגמרא: מדברי רב יהודה שאמר **'גְּדוּלוֹת'**, **מְבַלְל דְּאִיבָא** – משמע
17 שאר התקנות שתקנו חכמים הן **קְטָנוֹת**, ואינו כן שהרי יש עוד תקנות
18 שניתקנו מפני צורך גדול. הגמרא מביאה את דברי שמואל בנוסח אחר:
19 **אָלָא אָמַר רַב נְחֶמְן**, כך **אָמַר שְׂמוּאֵל**, **תִּקְנוֹת קְבוּעוֹת שָׁנוּ בְּאֵן** – תקנות
20 אלו, שא שנקשר בהן דבר מן התורה, שמן התורה כל הנשבעים נשבעים
21 בבדי אף לשלם וכאן השכיר נשבע בבדי ליטול, אף על פי כן ראוי
22 לעשותן קבע.
23 הגמרא מבארת את התקנה שתקנו בשכיר: מעיקר הדין **שְׁבוּעָה דְּבַעַל**
24 **הַבַּיִת הִיא**, שישבע ויפטר, שכך הוא דין התורה שהנתבע נשבע ונפטר,
25 **וְעָקְרִיהּ רְבִין לְשְׁבוּעָה דְּבַעַל הַבַּיִת** – חכמים עקרו את השבועה מבעל
26 הבית ואמרו שלא ישבע **וְשִׁדְיִיהּ** – והטילה **אֲשִׁכִּיר** – על השכיר, שישבע
27 ויטול, והטעם לכך הוא **מִשּׁוּם כְּדִי תִּיּוֹ דְּשְׂכִיר** – שכיון שלשכיר דרוש
28 את השכר כדי לחיות, חסו עליו חכמים ונתנו לו את הזכות להישבע
29 וליטול.
30 מקשה הגמרא: **וּמִשּׁוּם כְּדִי תִּיּוֹ דְּשְׂכִיר מִפְּסִדְנָא לִיה** – מפסידים אנו
31 **לְבַעַל הַבַּיִת** שלא יוכל להישבע ולהיפטר. מתרצת הגמרא: התקנה
32 שהשכיר נשבע ונטול איננה הפסד לבעל הבית, מפני **שֶׁפַעַל הַבַּיִת נוֹפִיחָה**
33 **נִיחָא לִיה** – הבעל הבית עצמו נוח לו **דְּמִשְׁתַּבְּע** – שישבע **שְׂכִיר וְשִׁקְלִי**
34 – ויטול, **כִּי תִיבִי דְּלִתְתִּירוּ לִיה פּוֹעָלִים** – כדי שהפועלים ירצו להשכיר
35 את עצמם אליו, שהוא ירא שאם יהיה הדין שבעת שיבואו לתובעו על
36 התשלום יהא הוא נשבע ונפטר, שוב לא ירצו הפועלים להשכיר עצמם
37 לעבור אצלו, מפני שיחששו שלא ישלם להם את שכרם וכשיבואו לתבעו
38 ישבע ויפטר, לכן אף הוא חפץ שהבירור על ידי השבועה יעשה על ידי
39 השכיר.
40 מקשה הגמרא: כשם שלבעל הבית נוח שהשכיר ישבע כדי שלא ימנעו
41 פועלים מלעבוד אצלו, כך **שְׂכִיר נוֹפִיחָה נִיחָא לִיה** – השכיר עצמו נוח לו
42 **דְּמִשְׁתַּבְּע בַּעַל הַבַּיִת וְיַפְטֵר** – שישבע בעל הבית ויפטר, אף שעל ידי כך
43 הוא יפסיד את שכרו, **כִּי תִיבִי דְּלִינְרוּהוּ** – כדי שישכרו אותו לעבוד, שאם
44 הדין יהיה שהוא נשבע ונטול, שוב בעל הבית לא ישכור אותו לעבוד אצלו,
45 כיון שיחששו שלאחר שיקבל השכיר את שכרו יתבענו שוב, וישבע, ויטול
46 שכר פעם נוספת. מתרצת הגמרא: אין השכיר חושש שמתוך שיחשדו בו
47 שידרוש את שכרו פעמיים שוב לא ישכרוהו, מפני **שֶׁפַעַל הַבַּיִת עַל פְּרִיחִיה**
48 **אָנֹר** – בעל כרחו ישכור פועלים בשעה שהוא נצרך להם, גם אם הוא
49 חושש שיתבעו את שכרם פעמיים.
50 מקשה הגמרא: אם כן, גם בעל הבית אינו חושש שאם יהיה דינו להשבע
51 ולהפטר שוב לא ירצו הפועלים להשכיר עצמם לעבוד אצלו, שהרי **שְׂכִיר**
52 **נָמִי בַּעַל פְּרִיחִיה אִיתְגַּר** – גם השכיר נשכר הוא בעל כרחו, כיון שהוא

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שני עמ' א

5 שלא יטרח בהבאת הפירות ממנה לעיר, ואין חוששים שמא יפסידה אנשי
6 העיר, ולא כדברי רב יהודה לרבין שלא יקנה קרקע הסמוכה לעיר, משום
7 דברי רב שאסור לאדם להסתכל על שדה חבירו העומדת בקמותיה שמא
8 יתן בה עין רעה ויפסידנה.

1 הברכה היא **שְׂתֵּהא וְצִיאָתָךְ מִן הָעוֹלָם** – פטירתך **בְּבִיאָתָךְ לְעוֹלָם** –
2 כהולדתך, **מָה בִּיאָתָךְ לְעוֹלָם** היתה **בְּלֵא הַמָּא**, **אָף וְצִיאָתָךְ מִן הָעוֹלָם**
3 **תְּהָא בְּלֵא הַמָּא**, כלומר שלא תחטא כל ימי חיך.
4 מבואר, שדעת רב היא שעדיף שתהא שדוה של אדם קרובה לעיר כדי

1 **וְשֵׁנֵי הַתָּם** – שונה הדין במוכר שדהו שרק כשאין תבואה כלל בכל
 2 המקומות אין שנים אלו עולות להם ממנין המכירה, משום **דְּאִמְרַן קָרָא** –
 3 שכתוב בפסוק בענין זה (ויקרא כה טו) **בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת יִמְכַר לָךְ**,
 4 שיש לדייק שכל השנים שיש בָּהֶן תְּבוּאוֹת פְּעוּלָם הן בכלל זה, ואף אם
 5 ישנה תבואה במקום אחר לגמרי ולא סביבות שדהו.
 6 שואלת הגמרא: **אִמְרַן לִיה רַב אֲשֵׁי לָרֵב בְּהֵנָּא, אֵלָּא מַעֲתָה שִׁישׁ לַרְבוֹת**
 7 מן הפסוק שכל שנה שהיא בכלל שְׁנֵי תְבוּאוֹת' דהיינו שיש בה תבואה
 8 במקום אחר בעולם, עולה למנין השנים שממתין המוכר קודם שיגאל את
 9 השדה שמכר, אם כן שנת השְׁבִיעִית גם היא תִּעָלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן להחשב
 10 בכלל 'שני תבואות', דִּקְרָא – שהרי אף שאינו יכול לזרוע תבואה בשדהו
 11 שבארץ ישראל, מכל מקום **אֵיבָא** – הרי ישנה תְּבוּאוֹת פְּחוּצָה לְאִרְזֵי,
 12 ומדוע מבואר במשנה ששנת השביעית אינה עולה מן המנין.
 13 משיבה הגמרא: **אִמְרַן לִיה רַב כְּהֵנָּא לְרַב אֲשֵׁי, שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית אֵינָה נַחֲשֶׁבֶת**
 14 שנת תבואה, אף שבחוצה לארץ אפשר לזרוע, משום **דְּאִפְקֵתָא דְּמִלְכָּא**
 15 **הָיָא** – שהיא הפקעה במצות המלך ה', ובשל את בעל השדה למזרוע
 16 תבואה בשדהו בשביעית, וכיון שאינה ראויה לתבואה בארץ כיון שאסור
 17 לזרוע, לכן אינה בכלל 'שני תבואות' שנאמר בפסוק ואינה עולה למנין
 18 שנים אלו.
 19 שבה הגמרא ומקשה: **אִמְרַן לִיה מַר זִוְרְמָא פְּרִיה (בנו) דְּרַב מַרְי לְרַבִּינָא,**
 20 **אֵלָּא מַעֲתָה שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית אֵינָה נַחֲשֶׁבֶת שְׁנַת תְּבוּאוֹת אֵף שֶׁגְּדִילָה בַּה**
 21 תבואה בחוצה לארץ, משום שאסור לזרוע בה תבואה, אם כן שנת
 22 הַשְּׁבִיעִית **לֹא תִעָלֶה לוֹ** – למקדיש שדהו ובא לפדותה, מִן הַגְּזִירָע – למה
 23 שצריך לגרוע מדמי פדיונו, שהרי אם הקדישה אחר היובל ורוצה לפדותה
 24 מיד צריך לשלם חמשים שקל כסף (ויקרא כז טז). דהיינו חמישים סלעים,
 25 ואם פודה מאוחר יותר גרוע מן הפדיון (שם כז יח). והשיעור אחד מארבעים
 26 ותשעה חלקים לכל שנה כדלהלן, לפי החשבון שנותרו ארבעים ותשע
 27 שנים עד היובל הבא, ואם שנת השביעית אינה עולה למנין השנים היה
 28 צריך לחלק גירוע הפדיון לארבעים ושנים חלקים, דהיינו להפחית מן
 29 החשבון את שבע שנות השביעית, ואם כן **אֵלְמָה תִּנְן** – מדוע שנינו במשנה
 30 (ערכין כה), שאם רוצה לפדות השדה שהקדיש נוֹתֵן סְלַע וּפְזוּנְדִיזִין
 31 – מטבע שהוא אחד מארבעים ותשעה חלקים מסלע) לְכַל שְׁנָה, ומבואר
 32 שמחלקים הפדיון לארבעים ותשעה חלקים ולא לארבעים ושנים, ושנות
 33 השביעית עולות מן המנין.
 34 מתרצת הגמרא: **אִמְרַן לִיה רַבִּינָא לְמַר זִוְרָא בְּנו שַׁל רַב מַרְי, בַּעֲנִין הַמוֹכֵר**
 35 שדהו ורוצה לגואלה כתוב שיכול לגאול רק לאחר שתי שנים הנחשבות
 36 שְׁנֵי תְבוּאוֹת', ולכן אין שנת השביעית עולה למנין שנים אלו, כיון שאסור
 37 לזרוע בה תבואה ואינה שנת תבואה, אבל במקדיש שדהו ורוצה לפדותה
 38 **שֵׁנֵי הַתָּם** – שם שונה הדבר, כיון שלא כתוב שצריך שיהיו השנים 'שני
 39 תבואות' כדי שיהא ראוי לפדיון, וממילא אין זה תלוי כלל אם היתה שנת
 40 תבואה או לא, אלא צריך שתהא השדה ראויה לתשמיש כלשהו, ואם כן
 41 גם בשביעית ראויה הקרקע לתשמיש אחר אף שאסור לזרוע בה, דִּקְרָא

42 לְמִישְׁמָתָא – שראויה היא לשטוח בָּהּ פְּרִי, ולכן שנת השביעית הרי היא
 43 בכלל מנין השנים לענין גירוע פדיון ההקדש.
 44 הגמרא עוברת לדון בעצם דברי המשנה, שאם היתה מכת שדהו מכת
 45 מדינה, מנכה החוכר למחכיר את ההפסד מדמי החכירה: **אִמְרַן שְׁמוּאֵל, מַה**
 46 ששנו במשנה לשיטת תנא קמא שבמכת מדינה מנכה החוכר, **לֹא שְׁנֵי זֹאת**
 47 **אֵלָּא כְּשֶׁרָעָה הַחוֹכֵר וְצִמְתָּהּ, וְאֵכְלָה תִּבְבָּה לְתַבּוּאוֹת שְׁעִמְחָה בַּה, או**
 48 נשדפה, **אֵכְלָא אִם לֹא זִרְעָה כְּלָל, וְנִשְׁדַּפְתּוּ רֹב שְׁדוֹת הַבְּקָעָה שֶׁל אוֹתָהּ**
 49 שדה, **לֹא מִנְכָה לְמַחְכִּיר אֵת הַהֶפְסֵד שֶׁהִיָּה נִגְרַם אִם הִיָּה זֹרַע וְהִיָּה**
 50 הַתְּבוּאוֹת נִשְׁדַּפְתּוּ, משום דְּאִמְרַן לִיה הַמַּחְכִּיר לְחוֹכֵר, אֵילוּ זִרְעָתָה – אם
 51 היית זורע את השדה, אפשר דִּהְיָה מִקְנִיִּים בִּי מאמר הכתוב (תהלים לו יט)
 52 **לֹא יִבְשׂוּ בְּעֵת רָעָה וְיִבְיִי וְעֵבּוֹן יִשְׁבְּעוּ**, דהיינו שאף בעת רעה ובימי
 53 רעבון היתה צומחת לי תבואה מעולה בשדה והייתי שבע ממנה, ואתה
 54 גרמת לי להפסיד זאת בכך שלא זרעת את השדה כלל, ולכן איני צריך
 55 להפסיד מדמי חכירותי.
 56 הגמרא מקשה על דברי שמואל: **מַתִּיב רַב שְׁשֵׁת, הֲרֵי שְׁנֵינוּ בְּרִייתָא**
 57 (לעיל מא). **רוּעָה שְׁתֵּיהּ רוּעָה עַד חֲבִירוֹ, וְהַנִּיחַ עָרְדוּ שְׁהִיָּה רוּעָה, וְכֹא**
 58 **לְעִיר, ולאחר שהלך בֹּא זֶמֶן וְנִרְפָּה בְּהֵמוֹת מִן הָעֵדֶר, וְכֹא אֲרִי וְרָרִים אוֹתָן,**
 59 **אֵין אוֹמְרִים שְׂדוּאֵי אֵילוּ תִּיהּ הַרוּעָה שֶׁם תִּיהּ מְצִיל אֵת הַבְּהֵמוֹת מֵהֶם,**
 60 **אֵלָּא אוֹמְרִין אוֹתוֹ – אֵת הַרוּעָה, אִם יָכוֹל לְהַצִּיל בְּהֵמוֹת מֵאֲרִי חָאֵב שֶׁלֹּא**
 61 **יִטרְפוּם תִּיִּיב לְשַׁלֵּם עַל מַה שֶׁהִלֵּךְ וְטִרְפוּם, וְאִם לֹא פְּטוּר, שְׁהֲרִי זֶה כֻּכַל**
 62 **אוֹנֵס שְׂאֵינוּ יָכוֹל לְהַצִּיל מִמֶּנּוּ שְׁטוּר, ולא גרע במה שלא היה שם. וְלִפִּי**
 63 **דְּבִרֵי שְׁמוּאֵל קִשָּׁה אִמְרֵי פְטוּר אִם לֹא הִיָּה יָכוֹל לְהַצִּיל, נִימָא לִיה – הֲרֵי**
 64 **יָכוֹל בַּעַל הַבְּהֵמוֹת לומר לו, אֵי הָיִית הַתָּם – אִם הִיִּית שֶׁם, הָיִית מִקְנִיִּים בִּי**
 65 **מַה שֶׁאִמַר דוֹד לְשֶׁאֵל כְּשֶׁרָצָה לְהַלְחֵם בְּגִלְתִּי הַפְּלִישְׁתִּי נָם אֵת הַתְּאֲרִי נָם**
 66 **(אֵת) הַדּוֹב הֶקְהָ עֲבָדְךָ, דהיינו שהיה מתרחש נס והיית יכול להתגבר על**
 67 **חיות הטרף ולהציל את בהמותי, ועתה שהלכת לא נתקיים נס זה, וטענה**
 68 **טובה היא, כשם שיכול בעל השדה לטעון כך על חוכר שלא זרע את שדהו**
 69 **שאם היה זורע היה מתרחש נס והייתה צומחת תבואה מעולה על אף**
 70 **שברוב שדות הבקעה נתקלקלה התבואה.**
 71 מתרצת הגמרא: במקרה של הברייתא לא יכול בעל הבהמות לומר כן,
 72 **מִשּׁוּם דְּאִמְרַן לִיה – שִׁיכּוֹל הַרוּעָה לְהַשִּׁיב לוֹ, אֵי הָיִית הָיִית לְאִיתְרַחוּשֵׁי**
 73 **לָךְ נִיכָא – אם אכן היית ראוי שיתרחש לך נס כזה שהייתי מנצח את חיות**
 74 **הַטְּרָף אֵילוּ הִיִּיתִי שֶׁם, הֲרֵי אֵף אִם לֹא הִיִּיתִי שֶׁם הָיִית אֵיתְרַחֵישׁ לָךְ נִיכָא**
 75 **– הִיָּה מִתְרַחֵשׁ לָךְ נֵס גְּדוֹל יוֹתֵר, כְּפִי הֵנֵס שְׁקָרָה לְרַבִּי הֲנִינָא בְּן דִּיקָא**
 76 **(תענית כה). דְּמַתְרִין עֵינֵי דִּיקָא בְּקַרְנֵיהוּ – שֶׁהִבְאִיו עֵינִים שְׁהִיו אֲצִלוֹ**
 77 **דוֹבִים בְּקַרְנֵיהֶם, דהיינו שבהמות היו מתגברות בעצמן על חיות הטרף,**
 78 **וכיון שלא קרה בבהמותיך נס כזה, מובח שאינך ראוי גם לנס שהייתי מנצח**
 79 **את החיות אף שאיני יכול להציל במקרה רגיל.**
 80 מקשה על כך הגמרא: **נִימָא לִיה בַּעַל הַבְּהֵמוֹת לְרוּעָה, נְהִי דְּלִנְיָא רַבָּה**
 81 **לֹא תִּיהּ חֲוִינָא – אֵף שְׂאֵינוּ רֵאווִי לֵנֵס גְּדוֹל כֵּל כֵּךְ שִׁיתְגַּבְרוּ הַבְּהֵמוֹת עַל**
 82 **חיות הטרף כפי שקרה אצל רבי חנינא בן דוסא, מכל מקום לִנְיָא זִוְרָא**

7 **מִינִיְהוּ וְזָבִין** – שאחד מהם קדם לשאר בני המצר וקנה את השדה, וְבִינִיהּ
 8 וְזָבִינֵי – קנייתו קנייה, ואין אחד מהם יכול לעכב בעדו, שהרי שדהו סמוכה
 9 לה כמותם, וְאֵי בּוֹלְהוּ אֵתוּ בְּהֲרִי תְּרִי – ואם כולם באו יחד ותבעו
 10 לקנותה מחמת היותם מצרנים, מוכר אותה לכולם יחד, וּפְלִגּוּ לָהּ בְּקַרְנָיוֹל
 11 – ומחלקים אותה ביניהם בארבעה קוי אלכסון, וכל אחד מהם נוטל את
 12 החלק הסמוך לו על פני כל רוחב השדה.

1 **וְאִיתָ בָּהּ** – יש בשדה זו משום דִּינָא דְּכֶר מְצָרָא להקדים את בן המצר,
 2 וְאֵי לֹא – ואם אינו יכול לעשות כן, הרי דברים אלו נחשבים הפסק בין
 3 הקרקעות, ואין שדהו חשובה סמוכה לקרקע זו, ולכן לִיתָ בָּהּ מִשּׁוּם דִּינָא
 4 דְּכֶר מְצָרָא, ואינו יכול לעכב שלא יקנה אותה אחר.
 5 הגמרא דנה בארבעה בני מצר, ששדותיהם סמוכות לשדה הנמכרת: הֲנִי
 6 אֲרַפְקָה פְּנֵי מְצָרֵי הַנְּמָצִים בְּגוּבֵל שְׁדֵה הָעוֹמֶדֶת לְהַמְכֵר, דְּקָרִים תְּדִ

המשך תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר"

קטו

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום חמישי עמ' א

1 אמנם אם לאחר מיתת הלזה השביחו היורשים את הקרקע, אין המלוה
2 יכול לגבות את החוב מאותו שבח שהשביחו היתומים.
3 מסתפקת הגמרא: לזה שמת ולא השאיר אחריו ממון לתשלום חובו, ורוצה
4 המלוה לגבות חובו מן הקרקע שהוריש האב לבניו, ומהשבח שבה, יתומים

5 אומרים, אנו השפחנו שבח זה, ואיך יכול לגבותו, ובעל חוב אומר,
6 אביכם השפית שבח זה, וממילא יכול אני ליטלו, על מי מהם להביא ראיה
7 לטענתו, האם על היתומים או על הבעל חוב.
8

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שישי עמ' א

1 עושה הוא שכפר וטען שאינו חייב כלל, כך יש לפרש את הלאו של לא
2 תעשך שכיר' שהוא כופר בעיקר חיובו, ולא שאומר רק 'לך ושוב' כדי
3 לדחות את מועד הפרעון.

4 רב ששת מבאר באופן אחר מזה 'לא תעשוק' שנאמר לגבי שכר שכיר: אלא
5 אמר רב ששת, בעל הבית האומר לשכירו התובע את שכרו 'לתתנו לך',
6 זהו עושה, שהרי כפר בחיוב הממון, ואם אומר לו 'יש לך ביד ממון שעלי
7 לשלם לך, ואיני נותן לך', זה הוא גזול, כי אמנם אינו כופר בחיובו, אך
8 מכל מקום מסרב לשלם לו ומעכב בידו את ממון חבירו.

9 הגמרא מקשה על רב ששת: מתקנה ליה אפי', כיצד אפשר לפרש שלא
10 תגזול' שנאמר בשכר שכיר הוא באומר 'יש לך ביד ואיני נותן לך', והרי
11 בפרשת קרבן שבועה מחזר גם גזול, וכמו שדימה רב ששת את העושה
12 האמור שם לפקדון, כך יש לדמות את הגזול האמור שם לפקדון, ולפרש כך,
13 איזה הוא גזול שחייבה עליו תורה קרבן שבועה, דומיא דפקדון בעינו,
14 דקא כפר ליה ממונא וטוען שאינו חייב כלל, וכך יש לפרש 'גזול' האמור
15 בשכר שכיר, שהוא בטוען איני חייב, ולא באומר 'יש לך ביד ואיני נותן לך',
16 כמו שפירש רב ששת.

17 אלא אמר אפי', בין בעושה ובין בגזול' מכחיש בעל הבית את חיובו,
18 ובדומה לפקדון שנאמרה בו הכחשה, וכשבעל הבית אומר לשכירו 'לא
19 שכרתיה מעולם', זה הוא עושה, כיון שהוא כופר בעיקר התחייבותו,
20 ובשמודה ששכרו ואומר לו 'לתתנו לך', זה הוא גזול, שמודה שהתחייב לו
21 ממון, וגזלו ממנו בטענה שכבר שילם לו.

22 הגמרא חוזרת לדון בדברי רב ששת, שחלק על רב חסדא בפירוש 'עושה',
23 הודיה לו לגבי גזול'. מקשה הגמרא: ודרב ששת, מאי שנא עושה'
24 דקאשיא ליה – מדוע לגבי עושה הקשה שאין לפרשו באופן של 'לך ושוב'
25 מחמת שאין זה דומה לכופר בפקדון, ומאי שנא גזול' שביאר רב חסדא
26 שזהו 'יש לך ביד ואיני נותן לך', דלא קאשיא ליה, והרי גם בזה יש להקשות
27 שאין זה דומה לפקדון שכופר בעיקר חיובו, וכפי שאכן הקשה אביי.

28 מתרצת הגמרא: אמר רב ששת, אכן אף בגזול צריך כפירת ממון, ומכל
29 מקום אפשר לפרש 'גזול' כרב חסדא, כי האופן של גזול הנוכח לגבי קרבן
30 שבועה הוא הגזול – שבתחילה אמר בעל הבית לשכירו 'יש לך ביד ואיני
31 נותן לך', ויהדר בפרייה – וחזר וכפר בחיובו לגמרי כשבאו לבית דין, ואמר
32 שכבר שילם ונשבע על כך, וכפירה זו היא בדומה לכפירה של פקדון, ועל
33 שבועה זו מתחייב בקרבן. אך הטענה שמחמתה הוא נקרא 'גזול', היא
34 טענתו הראשונה.

35 מקשה הגמרא: אי הכי, אפילו בעושה נמי יכול רב ששת לבאר כך, ולומר
36 שבתחילה אמר בעל הבית לשכירו 'לך ושוב' וזהו עושה, ואמנם אין בו
37 כפירת ממון, אלא יהדר – חזר בעל הבית מטענתו כשבאו לבית דין,
38 וכפרייה – כפר וטען שכבר שילם, ונשבע על כך לשקר, בדומה לפקדון.
39 וחזרת הקושיא מדוע בעושה לא הסכים רב ששת לפירושו של רב חסדא,
40 ובגזול הסכים עמו.

41 מתרצת הגמרא: הכי השתא – וכי כך נראה עתה בעיניך, שיש לדמות את
42 הדברים, והלא בשלמא התיב – מובן הדבר לגבי גזול, שצריך לבאר
43 שבתחילה בעל הבית הודה שהוא חייב וסירב לשלם, ולבסוף כפר בעצם
44 החוב, שהרי בתיב בתחילת הפסוק 'כחש בעמיתו', ובהמשך כתוב 'או
45 בגזול', והיינו שהכחשה זו יכולה להיות בכחח סוגי ממונות, ואחד מהם הוא
46 שכפירתו היתה בממון שהוא כבר 'גזול', מפלל דאנדי ליה מעיקרא –
47 משמע שמדובר באופן שהודה לו בתחילה שהוא שלו ובכוונתו לגזולו,
48 ובאותו ממון 'גזול' הוסיף אחר כך וכחש בעמיתו' לומר שאינו חייב כלל,
49 והיינו כביאורו של רב חסדא שבגזול עצמו אין כפירת ממון, ולכן לא נחלק

50 רב ששת בזה. אכל נפי עושה, מי בתיב לשון 'או בעושה', שמשמעותה
51 שאותו ממון שעליו נאמר 'וכחש בעמיתו' נעשה בו בתחילה עושה ועתה
52 הכחשה, והרי לא כך כתוב, אלא 'או עושה בתיב', ומשמע שעל ידי
53 ההכחשה עצמה נעשה עושה בתיב, כלומר, העושה נעשה על ידי הכחשה, ולא
54 היתה טענת עושה בפני עצמה שקדמה לטענת ההכחשה, ולכן ביאר רב
55 ששת שיש לפרש שטענת עושה עצמה יש בה כפירת ממון, ולא כדברי רב
56 חסדא.

57 הגמרא מביאה ביאור אחר מה הם עושה וגזול: רבא אמר, זה הוא עושה
58 וזהו גזול, כלומר עושה וגזול הם דבר אחד ואין חילוק ביניהם, ולמה תקנו
59 התיב לשני איסורים שונים, כדי להחמיר על הגזול ועל העושה לעבוד
60 עליו בשני אופנים:

משנה

61 המשנה מבארת באיזה אופנים של שכירות נאסרה הלנת שכר: אחר שכר
62 פעולת אדם, ואחר שכר פעולת בהמה המשתלם לבעליה, ואחר שכר
63 שכירות בליה, בכל אלו אם מעכב השוכר את התשלום יש בו משום
64 איסור של 'ביומו תתן שכרו' אם הסתיימה השכירות ביום, וכן יש בו
65 משום 'לא תלין פעולת שכיר אהך עד בוקר', אם הסתיימה השכירות
66 בלילה, ועובר גם משום כל שאר האזהרות שנאמרו בענין שכר שכיר.
67 אומרת המשנה: אימתי עובר בעל הבית איסור, בזמן שהתבעו השכיר
68 שישלם לו, אך כל זמן שלא התבעו, אינו עובר עליו.
69 אופן נוסף שבעל הבית פטור: המקחו – בעל הבית שהעביר את האחריות
70 לתשלום השכר לידי אחר, וכגון שהיה הפועל צריך פירות ואמר לו
71 שיקבלם אצל הקונני, ובעל הבית ישלם לחונני, או שהמחה אצל שולחני
72 ו-אדם המחליף מעותו, מעתה בעל הבית אינו עובר עליו, גם אם החונני
73 או השולחני יתעכבו מלמת לו את שכרו.

74 המשנה מבארת מה הדין כשיש הכחשה בין בעל הבית לפועל, האם כבר
75 קיבל את שכרו: שכיר הטוען שבעל הבית לא שילם לו, וטוען כן בתוך זמנו
76 – זמן תשלום שכרו, ובעל הבית טוען ששילם, נשבע השכיר על טענתו,
77 ונזמל את שכרו. אולם אם כבר עבר זמנו, ואם אכן לא שילם לו בעל הבית
78 עבר באיסור, אינו נשבע ונזמל, אלא בעל הבית פטור. ואף לאחר זמנו, אם
79 יש עדים שהתבעו השכיר גם קודם שעבר הזמן (בזמנו), הרי זה נשבע
80 ונזמל, אף שעתה כשבאה התביעה לפני בית דין כבר עבר זמנו, והגמרא
81 (קיב) תבאר את הטעם בדינים אלו.

82 דין נוסף: המעכב את שכרו של גר תושב – גוי שקיבל על עצמו רק שלא
83 לעבוד עבודה זרה, אך הוא עובר שאר עבירות, יש בו משום 'ביומו תתן
84 שכרו' שנאמר בשכיר לילה, ואולם אין בו משום האיסור של 'לא תלין
85 פעולת שכיר אהך עד בוקר' שנאמר בענין שכיר יום, וטעם החילוק יבואר
86 בגמרא:

גמרא

87 הגמרא מבררת מיהו התנא ששנה את משנתו. שואלת הגמרא: מני
88 מתניין – מיהו התנא ששנה את משנתו, וסובר ששכר אדם, בהמה
89 וכלים התרבו לכל האזהרות שהזהירה התורה בשכר שכיר, וגר תושב
90 התרבה רק לאיסורים שנאמרו בשכיר לילה. והרי לכאורה אין זה לא תנא
91 קמא של הברייתא המובאת להלן, שדרשה את הפסוק דנכתב בו 'מאיהך',
92 וגם לא רבי יוחנן בריה דהוריה באותה ברייתא, החולק על תנא קמא.
93 מבארת הגמרא את השאלה: מאי היא – היכן נחלקו תנא קמא ורבי יוסי
94 בריה דהוריה, דתניא – ששנינו ברייתא.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

1 ז יש מקומות נוהגים לומר מזמור שיר ליום השבת קדם ברכו ובאמירת מזמור זה הם מקבלים תוספת שבת
2 עליהם ונאסרין בעשיית מלאכה אבל במדינות אלו⁵⁹ אף על פי שנוהגים לומר גם כן מזמור זה קדם ברכו אף
3 על פי כן עושים כל המלאכות עד ברכו ממש לפי שמתחלה כשהתחילו לומר זה המזמור לא היה ברעתם לקבל
4 תוספת שבת באמירת מזמור זה אלא באמירת ברכו⁶⁰:

ביאורים

מדן אבל במדינות אלו – בקצות השלחן⁵⁹ הסיק שבמקום שמתפללים ערבית אחר צאת הכוכבים – ועכ"פ אחר השקיעה, רק מקדימין לומר לכו נרננה ומזמור שיר קודם השקיעה, ע"כ צריך לומר דמזמור שיר או בואי כלה הוי קבלת שבת, דאם לא כן, במה נקבל שבת כיון שברכו אומרים אחר השקיעה.

אמנם ברוב הקהילות היום אומרים 'מזמור שיר' ו'ברכו' לאחר השקיעה, ואין מקבלים שבת בפירוש בקבלה בפה, ומסתמכים על הא דמקובל ועומד מהר סיני⁶⁰.
מה] אלא באמירת ברכו – והוא הדין שאין אמירת 'בואי כלה' נחשבת כקבלת שבת⁶¹.

מקורות

(59) סימן עו בדי השלחן סק"ב.
(60) וראה לעיל סימן רנו שיש ליהזר שלא יטעו לחשוב שהשבת לא נכנסה עד שלא אמרו ברכו, ויש שכתבו שהמתפללים אחרי השקיעה צריכים לקבל שבת בדיבור לפני

השקיעה (שו"ת ארץ צבי ס"ס).
(61) ראה בדי השלחן סימן עו סק"ב שהסיק מהפרי מגדים שאין להכריח שיבואי כלה נחשב כקבלת שבת.

חלק ב סימן רטא, זמן הדלקת נרות לשבת טע"ף ז

שולחן ערוך – הלכות תפלה

1 ב אם התחיל להתפלל לשם חובה שהיה סובר שלא התפלל
2 עדיין ונזכר בתוך התפלה שכבר התפלל צריך לפסוק אפילו
3 באמצע ברכה ואפילו יכול לחדש בה דבר אינו יכול לגומרה
4 לשם נדבה כיון שכבר התחיל בה לשם חובה ואי אפשר להביא
5 קרבן שחציו חובה וחציו נדבה:
6 ג חידוש זה שאמרנו הוא שיחדש איזה דבר בכל ברכה מן
7 האמצעית מעין הברכה ואם חידש אפילו בברכה אחת דיו
8 כדי להודיע שהוא נדבה ולא חובה:
9 ד אין צבור מתפללים תפלת נדבה לפי שאין צבור מביאין
10 קרבן נדבה אלא לקיץ המזבח כשהמזבח בטל וזהו דבר
11 שאינו מצוי לכן אין להתפלל תפלת י"ח כנגד זה אבל יחיד יכול
12 להתפלל תפלת נדבה אפילו בצבור:
13 ה הרוצה להתפלל תפלת נדבה צריך שיהא מכיר את עצמו
14 זריז וזהיר ואומד בדעתו שיוכל לכוין בתפלתו מראש ועד
15 סוף אבל אם אינו יכול לכוין יפה אנו קורין בו למה לי רוב
16 זבחיכם והלואי שיוכל לכוין בג' תפלות הקבועים ליום:
חלק א סימן קז המסופק אם התפלל ודין תפלת נדבה ובו ה' טע"פים:
17 א טעה או נאנס ולא התפלל שחרית צריך להתפלל מנחה
18 שתים הראשונה לשם מנחה והב' לתשלומין שצריך להקדים
19 תפלת המנחה שהיא חובת שעה לתפלת התשלומין ואם היפך

שהיתה בדעתו שתהא הראשונה לתשלומין לא יצא ידי חובת
תפלה שהיא לתשלומין וצריך לחזור אותה אחר התפלה שהוא
חובת שעה (לפי שלא תקנו תשלומין אלא כשעוסק בתפלה
שהיא חובת שעה שאז חוזר ומשלים מה שפסק בתפלתו ולא
קודם לכן ולא אח"כ כמו שיתבאר) וכן הדין בכל מקום שצריך
להתפלל תפלה לתשלומין.
ויש מקפיקים לומר שא"צ לחזור ולהתפלל אלא א"כ גילה
דעתו בפירוש בתפלתו שהשניה היא לשם חובה והראשונה
לתשלומין וכגון שהוא מוצאי שבת והבדיל בשניה ולא הבדיל
בראשונה כמו שיתבאר ויש לחוש לדבריהם לחדש איזה דבר
כשחוזר ומתפלל שאז אין חשש ברכה לבטלה לדברי הכל כמו
שנתבאר בסי' ק"ז סעיף א':
ב טעה או נאנס ולא התפלל מנחה צריך להתפלל ערבית שתים
הראשונה לשם ערבית והב' לתשלומין ואע"פ שהתפלות הן
כנגד הקרבנות אין אומרים כיון שעבר יומו בטל קרבנו כיון
שמכל מקום התפלות הן בקשת הרחמים וכל אימת שיתפלל יש
לו שכר תפלה אלא שאין לו שכר תפלה בזמנה:
ג טעה או נאנס ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים
הראשונה לשם שחרית והשניה לתשלומין ואסור לאכול עד
שיתפלל השניה ואם התחיל אין צריך להפסיק:
חלק א סימן קח מי שלא התפלל לסיבת טעות או אונס טע"פים א"ג:

1 תוכן הפרק: הפירושו הפנימי בכתוב "ולא תחללו" -
2 שלא תעשו חלל ומקום פנוי מאלקות
3 [בפרק זה יבאר פירוש עמוק יותר בכתוב "ולא
4 תחללו", וכיצד זה נפעל על ידי לימוד התורה כדבעי]

5 והנה ידוע, שלהיות התהוות העולמות נעשה חלל
6 ומקום פנוי ואח"כ נמשך קו לתוך מקום החלל.

7 בכתבי האריז"ל מבואר סדר בריאת העולם: "טרם
8 שנאצלו הנאצלים ונבראו הנבראים הי' אור עליון
9 פשוט ממלא כל המציאות ולא הי' שום מקום פנוי
10 בבחינת אויר ריקני וחלל אלא הכל הי' ממולא מן אור
11 אין סוף פשוט ההוא.. והוא הנקרא אין סוף.. וכאשר
12 עלה ברצונו הפשוט לברוא העולמות ולהאציל
13 הנאצלים.. צמצם את עצמו.. ואז נשאר מקום פנוי..
14 וחלל ריקני.. אחר הצמצום הנ"ל אשר אז נשאר מקום
15 החלל.. המשיך מן אור אין סוף קו א' ישר.. ומשתלשל
16 ויורד תוך החלל ההוא, וראש העליון של הקו נמשך
17 מן האין סוף עצמו ונוגע בו.. ודרך הקו הזה נמשך
18 ונתפשט אור אין סוף למטה".

19 פירושו הדברים: אור אין סוף, כשמו כן הוא, שאין
20 לו סוף ותכלית, ובמילא מובן שלית אתר פנוי מיני,
21 שנמצא ומתפשט בלי קץ. וזהו שאומר ש"טרם
22 שנאצלו הנאצלים.. הי' אור עליון פשוט ממלא כל
23 המציאות", היינו שלא היתה שום נתינת מקום
24 למציאות אחרת, כי במקומו ומדריגתו של האין סוף
25 אין שייך שום מקום לנברא מוגבל. וכדי שיהי' ענין
26 הבריאה "צמצם את עצמו", ש"סילק" אורו הגדול אל
27 הצד (כלומר, אורו הפשוט האין סוף נתעלם בעצמותו)
28 ובמילא "נשאר מקום פנוי.. וחלל", היינו "מקום"
29 (מדריגה) שהאין סוף אינו נרגש שם, ואז יש אפשרות
30 למציאות של נברא.

31 אולם בשביל ענין הבריאה הוצרכה להיות
32 "המשכה" וגילוי של אור ושפע האלקי, שממנו הוא
33 קיום וחיות הנבראים, והרי מן האור הפשוט אי אפשר
34 להיות נברא מוגבל, ואם יתגלה אור זה שוב תתבטל
35 האפשרות לבריאה, ולכן המשיך תוך ה"חלל" רק "קו
36 אחד", שהוא אור מוגבל (שלכן נקרא "קו" או "חוט").

37 [משל לדבר:

38 גאון גדול שלימודו הוא בעמקות גדולה שאי
39 אפשר כלל לתלמידים לעמוד על סוף דעתו. אלא
40 שבכל זאת רוצה הוא ללמד תלמידים ולגלות להם

41 ולוא במקצת את עומק הסברות שבסוגיא זו, דבתחלה
42 עליו לסלק לגמרי ממחשבתו את עומק הסברות כפי
43 שמבין לעצמו (וזהו משל על צמצום אורו הגדול על
44 הצד), ואח"כ "מצמצם" את עצמו לבאר להם עכ"פ
45 חלק מן העמקות שהם יכולים להבין, שזהו כבר ענין
46 של "גילוי", ועוד זאת, שיש בו קצת מן העמקות של
47 הרב, אלא שאינו אלא חלק מוגבל ממנה (וזה משל
48 על המשכת "אור הקו" מן האין סוף)].

49 וענין החלל הוא העלם האור, והקו היא בחינת
50 הגלוי.

51 ונמצא שבריאת העולמות היתה על ידי שני
52 הענינים ד"חלל" ו"קו", ד"חלל" ענינו העלם האין
53 סוף ב"ה, ו"קו" ענינו - גילוי (אלא שהוא גילוי אור
54 מוגבל, שביכולתם של עולמות ונבראים לסבול).

55 אך כיון שהגילוי מעמ, רק עד"מ בבחינת קו וחוט
56 לבד, על כן ברבוי ההשתלשלות העולמות נעשה
57 למטה בחינת העלם והסתר.

58 אע"פ שה"קו" עצמו הוא גילוי אור, מ"מ, מכיון
59 שהוא אור מצומצם ומוגבל, הרי סוף סוף לאחר כמה
60 צמצומים וירידות יסתעף ממנו העלם והסתר.

61 וכמו במשל הנ"ל מרב המשפיל את עצמו ללמד
62 תלמידים, דככל שהתלמידים הם יותר קטנים ופשוטים
63 יצטרך הרב למעט ולצמצם את האור יותר ויותר, עד,
64 שאם התלמידים פשוטים ביותר ילמד אתם את הסוגיא
65 באופן פשוט ביותר שאין בו כלל מהעמקות כפי
66 שהרב מבין את הסוגיא כשלומדה לעצמו.

67 וכך הוא בנמשל, דאף שבעולמות עליונים ישנו
68 גילוי אור אלקי (מאור ה"קו"), אך בירידת האור
69 ממדריגה למדריגה, לעולמות תחתונים יותר, הולך
70 האור ומתמעט, עד שבעוה"ז הגשמי והחומרי - עולם
71 התחתון ביותר - האור האלקי המחיי את כל הנבראים
72 הגשמיים שבעולם הזה הוא בהעלם והסתר לגמרי.

73 וגם כי הארת הקו מסתיים במלכות דאצילות, אלא
74 שאח"כ נמשך ובוקע דרך הפרסא.

75 עוד סיבה להעלם והסתר האור בעולמות
76 תחתונים, שמלבד הצמצום ומיעוט האור בירידתו
77 ממדריגה למדריגה - הנה מבואר בכתבי האריז"ל
78 שאור הקו עצמו מסתיים באצילות (שהוא אלקות
79 ממש), והאור האלקי שמאיר בעולמות שלמטה

1 מאצילות [שהם נבראים נפרדים מאלקות] נמשך דרך
2 "פרסא", שענין ה"פרסא" ("מסך") אינו רק מיעוט
3 האור, אלא הוא "אור של תולדה", היינו שהאור
4 המקורי מתעלם לגמרי, והאור שנמשך ע"י הפרסא
5 הוא רק "הארה דהארה".

6 כלומר: ההבדל בין אור של תולדה לאור מקורי
7 אינו רק בכמות, אם הוא אור גדול או אור קטן, אלא
8 זוהי איכות ומהות אחרת, דהיות שאור של תולדה נולד
9 על ידי דבר זר (שאינו ממהות האור) המפסיק בינו לאור
10 המקורי, אין בו את אותה האיכות של האור המקורי.

11 דוגמא גשמית לאור של תולדה היא מאור הלבנה,
12 שאינה אלא השתקפות אור השמש, שעל ידי שהוא
13 "מכה" בלבנה נולד אור חדש, אור הלבנה, ונראה
14 בחוש שאור הלבנה אינו כלל מאותה האיכות של אור
15 השמש.

16 וכן הוא גם ב"אור הקו", שהאור המאיר מעולם
17 האצילות לתוך עולם הבריאה (ועולמות שלמטה
18 ממנו), על ידי ה"פרסא" המפסקת בין אצילות
19 לבריאה, נקרא בשם "אור של תולדה".

20 **אמנם לעתיד לבא יהי גילוי אור אין סוף שלמעלה**
21 **מהצמצום וחלל.**

22 לפי המבואר בכתבי האריז"ל, זה שלעתיד לבא
23 יתגלה אור הקדושה גם בעולם הזה הגשמי, וימלא
24 כבוד ה' את כל הארץ - הכוונה בזה, שאז יתגלה
25 בעולם אור אין סוף ב"ה בעצמו, דאע"פ שבשביל
26 בריאת העולמות הוצרך האור להתעלם בעצמותו כדי
27 שיהי' "מקום לעמידת העולמות" [והיינו ה"חלל"
28 ומקום פנוי כנ"ל] - הנה לעתיד לבא יתגלה אור
29 אין סוף ב"ה בתוך העולמות ונבראים, ומ"מ לא
30 יתבטלו מציאותם.

31 **ולא יהי' עוד הגילוי בבחינת קו אלא עצמות אור**
32 **אין סוף יתגלה, ולא יהיה עוד חלל והפסק כלל.**
33 ונמצא, שהחידוש דלעתיד לבא הוא - ביטול
34 ה"חלל" ומקום פנוי.

35 דעכשיו בזמן הזה, אע"פ שישנו גילוי אור הקו
36 בתוך העולמות, הנה אין זה מבטל את גדר ה"חלל",
37 כי אור הקו הוא רק אור מוגבל ואין כאן גילוי אור
38 אין סוף ב"ה עצמו.

39 ורק לעתיד לבא, כשיתגלה אור אין סוף ב"ה
40 הבלתי בעל גבול, יתבטל ה"חלל".

41 והגילוי יהיה למטה דוקא, משא"כ עכשיו שהקו
42 מסתיים באצילות בו'.

43 זאת ועוד:

44 גילוי אור אין סוף ב"ה עצמו (שלמעלה
45 מהצמצום והחלל) יהי' למטה דוקא, דבזמן הזה,
46 כאשר בעולמות מאיר רק "אור הקו", אור מוגבל
47 שיכולים העולמות לקבל בתוכיותם, הנה עיקר הגילוי
48 הוא למעלה, משא"כ בעולמות תחתונים האור הוא
49 בצמצום מאד, ובפרט ע"פ מ"ש לעיל שעצם אור הקו
50 מסתיים באצילות.

51 משא"כ לעת"ל כשיתגלה אור אין סוף ב"ה עצמו,
52 יהי' הגילוי למטה דוקא.

53 **והא כהא תליא, שכשהגילוי רק בבחינת קו על בן**
54 **הולך ומתמעט, וכמשל החבל שבראשו עב והולך**
55 **ומתקצר בו', עד שמסתיים באצילות.**

56 גדרו של אור הקו - אור מוגבל - הוא אור שנתפס
57 בכלי המקבל, ולפיכך האור הולך ומתמעט ממדרגה
58 למדרגה, דכל שהעולם יותר נמוך במדרגתו, כך
59 האור האלקי המלוכש בו הוא אור קטן יותר.

60 **משא"כ כשהגילוי הוא עצמיות האור שלא בבחינת**
61 **קו הנה מעלה ומטה שוין.**

62 "עצמיות האור" היינו אור אין סוף ב"ה בעצמו
63 שהוא למעלה מכל העולמות כולם בשווה, עד
64 ש"מעלה ומטה שוין" לפניו, כלומר, העולם העליון
65 ביותר אינו קרוב יותר אליו מעולם התחתון ביותר,
66 כמאמר "השוה ומשוה קטן וגדול".

67 ולפיכך, כשעצמיות האור מתגלה אין הבדל בין
68 "עליון" ו"תחתון", ומתגלה למטה כמו למעלה.

69 **וגילוי זה לעתיד לבא הוא על ידי עסק התורה**
70 **עכשיו בבחינת ביטול.**

71 *[והולך ומבאר הטעם שגילוי זה דלעתיד לבא תלוי*
72 *בלימוד התורה בבחינת ביטול:]*

73 **שבחכמת התורה שורה ומלוכש אור אין סוף, אלא**
74 **שהוא בבחינת "קו".**

75 הובא לעיל שאור אין סוף ב"ה מתלבש בחכמה,
76 אך מאחר שגם כח החכמה הוא כח מוגדר ומסויים,
77 מובן, שסוף סוף אין זה האור כפי שהוא למעלה מגדר
78 צמצום אלא זהו כפי שהאור אין סוף מצומצם כבר
79 בבחינת "קו" (המורה על אור מצומצם כנ"ל).

14 אין סוף ב"ה שלמעלה מעלה מגדר ה"קו" וחלל
 15 (שמצד עצמו אי אפשר שיתגלה כלל בעולמות).
 16]כי ביטול היש מעורר מאד למעלה, לכן ביטול
 17 זה של הנפש והחכמה-בינה-דעת שלה ולבושיה
 18 מחשבה ודיבור בעסק התורה בבחינת "ולא תחללו",
 19 גורם להמשיך תוספת אור בהתורה".
 20 וזהו גם עומק הפירוש בכתוב "ולא תחללו" -
 21 "שלא לעשות חלל.. להפסיק בינו ובין אין סוף ב"ה
 22 שבתורה.. ועי"ז הוא גורם ג"כ שלעתיד לבא לא יהי'
 23 בחינת חלל, ויתגלה עצמיות אין סוף ב"ה שלמעלה
 24 מהחלל" - "וזהו לא תחללו".
 "חשיבות מצות תלמוד התורה", מתוך מאמר "ביאור על פסוק ולא תשבית",
 מספר לקוטי תורה פ' ויקרא (דף ד')

1 ועל ידי הביטול של הנפש האדם, שעצמיות הנפש
 2 נכללת בבחינת ביטול בהקו אור אין סוף שבתורה,
 3 גורם וממשיך התגלות עצמיות האור שלמעלה
 4 מהקו וחלל בו'.
 5 כשם שנת"ל, דהיות שחכמה שבנפש היא כלי
 6 לעצמיות הנפש, וכן למעלה שאור אין סוף ב"ה שורה
 7 בבחינת החכמה, לפיכך, ע"י שהאדם משיג בשכלו
 8 וחכמתו חכמת התורה, נעשה בדרך ממילא "יחוד יותר
 9 עליון", היינו "התכללות עצמיות הנשמה בעצמיות
 10 אור אין סוף ב"ה" - הנה עד"ז, על ידי שעצמיות הנפש
 11 נכללת באור אין סוף ב"ה שבתורה (שזהו רק גילוי אור
 12 אין סוף בבחינת "קו"), הרי זה גורם שלעתיד לבא
 13 תהי' המשכה נעלית יותר, שתומשך העצמיות דאור

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

25 ליבטל מישותו לאי"ן כלל וגם נשמה שבמוח אינו בבחי'
 26 אי"ן בעצם רק בצמצום גדול, ע"כ עושה י"ש בהשגתו'
 27 רק ההשגת שכל מצד עצמו כאו' אין לי כו' והוא
 28 הגריעותא דמאי"ן ליש הנ"ל וגריעו' הגוף שעושה תרתי
 29 לריעותא הנ"ל וד"ל. וכמ"כ בעבודה דתו' וק"ש ששוב
 30 קדם לרצוא כנ"ל, יש תרתי לריעות' מצד ששמי"ע דבינה
 31 דנשמה בק"ש אינו עושה בחי' ביטול דרצוא שבלב
 32 בואהבת כלל ממילא יהי' יש גדול בעוסק בתו' ואו' אין
 33 לי אלא כו' כנ"ל וד"ל. ונמצא יש ריחוק ערך מדרגי'
 34 בדילוג גדול כמעט מן הקצה לקצה בב' מיני עבודה הנ"ל
 35 בין כשהם תרתי למעליותא שהרו"ש דב' רחימו' הנ"ל
 36 בתכלי' האמיתי דממילא ודאי תפלתו ותורתו ביראה עילא'
 37 ותתא' בתכלי' כמו לר"י הנשיא שתורתו אומנתו כנ"ל
 38 ותפלתו ברחב"ד שנחש כרוך כו' וכה"ג, ובין תכלית
 39 השקר בעוסק בתו' שלא לשמה רק או' אין לי כו' ובתפלה
 40 וק"ש בפיו ושפתיו וכבד לכו רחוק כו', מאחר שאין בו
 41 התפעלו' אהבה ברצוא כלל ולא בחי' שוב דבינה לבא כלל
 42 רק מרחוק מאד ה' נראה לו, ועושה זה ליש נפרד לעצמו
 43 כנ"ל היפך גמור מבחי' מ"ה האמיתי דאין ויש בחו"ב
 44 הנ"ל וכמ"ש בביטול היש דיראה תתא' ע"י ירידה דמ"ה
 45 למטה כנ"ל שגבוה יותר כנ"ל, ונמצא תלוי הכל בנשמה
 46 קדושה ביותר וגוף טהור ביותר דטהרת הלב מביאה
 47 לקדושת הנשמה וקדושה דנשמה עושה לטהרת הלב והכל
 48 א' כמובן מכל הנ"ל וד"ל.

1 **ובכל** זה יתרוץ הקושי' דלעיל בענין ב' מיני תיקון הנ"ל
 2 ביי"ש ואין בעצ"ם ובחילוף דאין ויי"ש באו"כ הנ"ל,
 3 דהנה לפי כל הנ"ל מובן עכ"פ דההעלא' וההמשכה דאין
 4 ויי"ש באופן א' הם באין, אך הנה לפי המבואר למעלה
 5 ברו"ש דב' מיני עבודה הנ"ל הכל למעליותא א' ברצוא
 6 שקודם לשוב דרצוא שבלב בפסד"ז לפי ערך עומקה
 7 ודקותה בהתפעלו' וביטול הי"ש באהבה שבלב כך יומשך
 8 מאי"ן דחכמ' בהשג' לעומק ודקו' בעונג המורגש באהבת
 9 הנ"ל, ומי שלא מתפעל בלב מן השכל כ"כ לעומק לא
 10 יומשך כ"כ מאין ליש בשמ"ע ישראל, וכן בעבודה הב'
 11 דתפלה שהכנעה בביטול חיצוני ממשך בחי' שוב דמ"ה
 12 העליון ג"כ לפי ערך דוקא, וכמ"כ בעבודה הב' דשוב
 13 שקודם לרצוא כמו בק"ש שנמשך ואהב"ת בינ"ה לב"א
 14 ובת"ת דשו"ב דמ"ה דח"ע נמשך ביראה תתאה ביטול
 15 חיצוני הב' בא במדה לפי ערך רו"ש דב' רחימו' הנ"ל
 16 שהרי אם או' אין לי כו' כנ"ל וד"ל. אך מה שאנו רואי'
 17 על גריעותא בב' מיני המשכו' דמאין ליש וב' מיני ביטול
 18 דרצוא הנ"ל כמו במיעוט קבמ"ש והכנע' שהוא או' אין
 19 לי כו' להיות מאי"ן יש גמור הרי תרתי לריעותא, וכן
 20 בק"ש אינו מתפעל בלב כלל וגם אינו נמשך לבינה
 21 להתענג על ה' למס"נ אדרבה עושה מזה י"ש שיי"ש מי
 22 שמשג כאיש חכם בעיניו לומר רזי לי כו' וכאו' אין לי
 23 כו', הנה כל זה בא מתרתי לריעותא שבנשמתו וגופו
 24 דהנשמה במוח ורוח בלב וכשגופו גס אינו מתפעל לכו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

1 **שיגלח** המצורע כל שערו כשיטהר שנאמר והיה ביום
 2 השביעי יגלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו
 3 ואת גבות עיניו ואת כל שערו יגלח (ויקרא י"ד ט') ואמרו
 4 ז"ל שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה הנזיר והמצורע והלויים
 5 (נגעים פי"ד מ"ד), ואולם שלשה אלו אינן שוים לכל
 6 דבריהם שגילוח הלויים היה לשעה במדבר ואינה נוהגת
 7 לדורות (ולפיכך לא מנאה בתרי"ג) וגילוח מצורע ונזיר
 8 נוהגת לדורות, ולפיכך מנה מצות גילוח הנזיר ג"כ מצוה
 9 והוא חלק ממצוה שע"ז שיגלח הנזיר ויביא קרבנותיו
 10 ביום מלאת ימי נזרו וכשיטמא שנאמר בסדר נשא וגלח
 11 הנזיר וגו' אך זהו דוקא במלאת ימי נזרו או כשנטמא
 12 שכשנטמא אפי' באמצע ימי נזירותו מצוה שיגלח ויביא
 13 קרבן ואז ישוב ויגדל פרע כבתחלה בקדושה מנין כל ימי
 14 הנזירות שאסר על נפשו אבל בימי נזירותו הרי הוא אסור
 15 בתגלחת כמ"ש מצוה שע"ג שלא יגלח הנזיר שערו כל
 16 ימי נזרו שנאמר תער לא יעבור על ראשו (במדבר ו' ה')
 17 ואדרבה מ"ע שיגדיל שערו כמ"ש מצוה שע"ד שיגדיל
 18 שערו כל ימי נזרו שנאמר קדש יהי גדל פרע שער ראשו:
 19 להבין זה הנה יש לבאר כ"ז ע"פ מה ששמענו ע"פ וגלחה
 20 את ראשה (דברים כ"א י"ב) שנאמר ביפת תאר, כי נתבאר
 21 בתורה ע"פ הנ"ל שיפת תואר היא חלק הנשמה שאינה
 22 מתלבשת בגוף כ"א עומדת בבחי' מקיף ממעל שנקראת
 23 כן על סיבת היותה נמשכת מבחי' כללות כמה בחי' שמוזה
 24 בא היופי כמו בגשמיות גוון אחד אינו יפה כ"כ אבל
 25 כשדבר א' יש בו כמה גוונים יחד הוא יפה ונחמד למראה
 26 וכן בחי' תפארת כלולה מחו"ג יחד כנודע ל"ח, ואשת
 27 יפ"ת היינו חלק מהנשמה המלוכש בגוף שהוא בחי'
 28 מקבל מחלק הנשמה הבלתי מתלבש בגוף הנק' יפת תאר,
 29 והנה כאשר האשת יפת תואר היא בבחי' גלות בנפש
 30 הבהמית ובגוף שהוא משכא דחויא שאז מדות ולבושי
 31 נה"ב שולטים על נפש האלהית ע"ד שנתבאר בלק"א ח"א
 32 פי"א, זהו ענין מ"ש וראית בשביה אשת יפת תאר (דברים
 33 כ"א י"א), וכאשר יתעורר האדם להוציא ממסגר אסיר
 34 להוציאה מן הגלות עד שתהא היא המושלת בגוף ע"ד
 35 שנת' בלק"א ח"א פי"ב, אז נאמר וחשקת בה כו'
 36 וגלחה את ראשה, פי' וחשקת בה הוא ענין התהפכות
 37 המדות רעות כמש"ש פי' וגלחה את ראשה הוא בחי'
 38 העברת הלבושים צואים דנה"ב עכ"פ כמש"ש פי"ב, ופי'
 39 וענין הלבושים צואים דנפש הבהמית המה כל המחשבות
 40 ודיבורים אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו ובכלל זה
 41 ההתחכמות היתירה במילי דעלמא אפי' בעסק מו"מ שבזה
 42 הוא מטמא בחי' המדות ובחי' חב"ד שבנפשו האלהית

43 בטומאת קליפת נוגה כמו שמשמע בלק"א פ"ח ואע"פ
 44 שהמשא ומתן יש בו צורך לעבודת ה' מ"מ כיון שהוא
 45 בהתחכמות יתירה שאינו כראוי עפ"י ציווי התורה בהנהגת
 46 המו"מ ה"ז בחי' לבושים צואים ממש, ולכן צ"ל העברת
 47 לבושים צואים אלו ועז"נ וגלחה את ראשה. אך הטעם
 48 שנקראו לבושים צואים אלו בשם שערות, הענין כי הנה
 49 מצינו בתורה פעם הגביה מעלת השערות במאד כמו בנזיר
 50 קדש יהי גדל פרע שער ראשו וכמ"ש גבי שמשון
 51 (שופטים ט"ז י"ט) שכל כחו הי' בשערות ופעמים מצינו
 52 שהשערות השפילה אותם התורה מאד כנ"ל בענין
 53 המצורע והלויים, וכן אמרו ז"ל שער באשה ערוה (ברכות
 54 כ"ד א'), וכן למעלה בעולמות העליונים יש ג"כ חילוקים
 55 כי שערות דע"ק הם מקור חיות כל העולמות כי אבא
 56 ראשית האצילות יונק ממזל השמיני כנודע משא"כ שערות
 57 דנוק' יש מהם יניקת החיצונים, והענין כי השערות הם
 58 מותרים מוחין ולכן ענין מעלתם הוא כפי המקום שמשם
 59 הם נמשכים כי בחי' ע"ק שהוא א"ס ממש הנה גם בחי'
 60 מותרות שלו הם יש בהם חיות רב להחיות כל העולמות
 61 ואדרבה דוקא בהם וע"י נמשך החיות בעולמות כי מבחי'
 62 ע"ק כמו שהוא במהותו ועצמותו א"א לעולמות לקבל
 63 כלל כי לא יוכלו לסבול גילוי החיות בבחי' א"ס אלא ע"י
 64 שמתצמצם בבחי' שערות ולכן השערות הם קדושה רבה
 65 ונפלאה וכמ"ש עתיק יומין יתיב לבושי' כתלג חיור ושער
 66 רישי' כעמר נקא (דניאל ז' ט') והנה בחי' הנזיר בימי
 67 נזירותו הוא שמאיר הארה משם ומתלבשת בשערות שלו
 68 כמ"ש האריז"ל בטעמי מצות פ' נשא לכן הוזהר שלא
 69 יגלח ומצוה לגדל פרע כנ"ל וגם בכל אדם אפי' אינו נזיר
 70 הנה בשערות הזקן ובפאות מאיר הארה מקדושת שערות
 71 העליונות דדיקנא עילאה ודפאות לכן הוזהרו שלא לגלחם
 72 וכמ"ש מצוה רנ"א רנ"ב מפסוק לא תקיפו פאת ראשכם
 73 ולא תשחית את פאת זקנך כו' (ויקרא י"ט כ"ז) ואולם
 74 הנזיר מאיר בו קדושה עליונה דע"ק בכל שער ראשו,
 75 משא"כ בחי' נוק' דאצילות שהיא בבחי' צמצום לגבי ע"ק
 76 אז מבחי' מותרים מוחי' שלה יוכל להיות יניקת החיצונים
 77 ולכן הנשים הוזהרו על גילוי שערות כמשרז"ל שער
 78 באשה ערוה, וביאור הדבר לקרב אל השכל יובן ע"ד
 79 מארז"ל (סוכה כ"א ב') ע"פ ועלהו לא יבול (תלים א' ג')
 80 אפי' שיחת חולין של ת"ח צריכה לימוד והיינו כי הת"ח
 81 לגודל חכמת אלקי' אשר בקרבו הנה גם במה שאומר
 82 כלאחר יד שהוא כמו בחי' מותרים מוחי' שאינו מפנימיות
 83 חכמתו כ"א בחי' חיצוני' ומותרות מחכמתו שיחה בעלמא
 84 אעפ"כ צריכה לימוד עד שהיא חכמת אלהות ממש כמו

משלים שיוריד עומק תעלומת חכמתו ברבוי הורדות זו
 אחר זו ממשל למשל עד כי במשל ודוגמא האחרונה הי'
 אפשר לבני אדם להשיגם במוחם ותבונתם ור"מ היה סגי
 לי' להסביר חכמתו ע"י ג' מאות משלים והורדות, והנה
 המשל לגבי הנמשל הרי הוא בחי' לבוש גס ועב והוא
 כמו השערה שמלבשת ליניקת המוחי' שבחלל השערה
 שהיא חלולה כדאי' בגמ' בנוזי' (דף ל"ט א' ב') ובפ"ק
 דב"ב (דף ט"ז א') גבי איוב ונק' המשל מותרי מוחי'
 שאינו מערך עצמיות הנמשל שבמוחו והנה בחכמים
 גדולים כשלמה ור"מ וכיוצא הנה גם המותרי מוחי' שהוא
 המשל הי' בהם תועלת רב וקדושה רבה וחכמה עצומה
 ואדרבה היו לצורך גדול שבלעדם לא הי' יכול להיות כלל
 השפעה מהם לזולתם משא"כ בשאר חכמים קטנים
 בערכם לא היו [יכולים] לומר משלים כמ"ש בגמרא בטלו
 מושלי משלים והיינו לפי שחכמתם קטנה בערך ויכולה
 להיות מושגת לבנ"א בלא משלים ודוגמות אלא כמו
 שהיא ולכן אינן מצטרפים למשל, ואם ירצו להמשיל
 משלים לדבריהם יהיו שטותים ודברים בטילים כי אין
 צורך בהם, ועפ"י יובן כן למעלה שהמשכת החיות מע"ק
 שהוא א"ס א"א להתקבל בעולמות גם באצי' שלא
 יתבטלו ממציאותם אלא דוקא ע"י לבושים שהם הנק'
 שערות כנ"ל ועיין בסידור כפי' האל אב הרחמן המהולל
 בפה עמו משובח כו' כנודע שאו"א יונקים ממזלות דכתר,
 משא"כ כאשר כבר נתצמצם האור בבחי' נוקבא דז"א אזי
 ההארה הנמשכת ממנה בבחי' נובלות ומותרי מוחין אינן
 בערך ודוגמת מותרי מוחי' דע"ק עד שמהם יוכל להיות
 יניקת החיצוני'. וכעד"ז כל שהאור הולך ומתמעט יוכל
 להיות מבחי' השערות והנובלות שבו אחיזת החיצוני'
 ביותר, ומזה הטעם הוזהרו הלויים במדבר להעביר תער על
 כל בשרם כי דרכם והילוכם בקדש הוא בבחי' התלהבות
 וכלות הנפש להסתלק מן הכלי שזה הי' עבודתם בשיר
 של יום בקול רינה ונעימה וכמ"ש בלק"א ח"א פ"נ ומאחר
 שעבודתם בהסתלקות מהכלי הנה האור שבכלי מצומצם
 כי כל עיקרו עולה מהכלי א"כ אם יהי' המשכה מרשימת
 האור שבכלי יהי' מזה יניקת חיצונים. והנה עפ"ז יובן ג"כ
 מצות תגלחת המצורע בהיות כי המצורע מוחלט נת"ל
 (מצוה קס"ט) שענינו הסתלקות מוחי' דאבא ופרצופי לאה
 ורחל שהם בחי' לבושים הקדושים ותמורתם יצאו הנגעים
 שאת או ספחת או בהרת שהם דינים תקיפים ומהם יונקים
 אח"כ החיצונים ע"י שיער לבן כמבואר שם, ובעודו טמא
 נצטוה שלא לגלח שער הנתק כמ"ש מצוה ק"ע מפסוק
 ואת הנתק לא יגלח (ויקרא י"ג ל"ג) וכן מוזהר שלא יקוץ
 שאר סימני טומאה כמ"ש מצוה תקפ"ג בסדר תצא מפסוק
 השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ולעשות וגו' (דברים כ"ד
 ח') וירצה בזה שלא יקוץ סימני טומאה שמהם יונקים
 החיצונים כנ"ל בענין השיער הלבן, ור"ל שלא ידמה

שאמר ר"ש (בסוכה כ"א ב') משיחתו של ר"ג למדנו שני
 דברים כו' שהן הן רצון עליון ב"ה, משא"כ כשאדם שאינו
 ת"ח יאמר שיחת חולין בכלל דב"ט יחשב שהוא בחי'
 לבושים צואים הנ"ל ומטמא בזה נפשו האלהית לפי
 שמלביש אותה בלבושים צואים חלף מה שראוי לו
 להלבישה בלבושים קדושים דתורה ומצות וכדאי' ביומא
 (דף י"ט ב') שהשח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר
 ודברת בם (דברים ו' ז') ולא בדברים בטלים, והיינו אפי'
 באדם כשר יודע התורה מ"מ אין בו חכמה כ"כ עד שגם
 שיחת חולין שלו יהיו בהם ד"ת אלא השיחת חולין שלו
 הם דב"ט ממש, והיינו שמותרי מוחי' שלו הם גרועים
 אבל המוחי' עצמם שלו טובים הם והוא כשלא ישיח
 שיחת חולין כ"א יעסוק בתורה משא"כ בת"ח שגם מותרי
 מוחי' שהוא שיחת חולין שלו יש בהם קדושה. ועד"ז הוא
 מ"ש בזהר (ח"ג מ"ז ב') שרב המנונא סבא הי' אומר
 פירקא דשטותא לתלמידיו טרם שהתחיל במילי דחכמתא
 וענין פירקא דשטותא אינו שטותים ממש ח"ו כ"א בחי'
 נובלות חכמתו כענין שיחת חולין של ת"ח וכן רבה הוה
 אמר מילתא דבדיחותא ובדחי רבנן ולבתר פתח
 בשמעתתא (שבת ל' ב'), משא"כ כשאחר יאמר שטותא
 יהי' שטות ממש. ולהעמיק בדבר יותר להבין איך שיש
 הכרח שיהי' ההשפעה מקדושה עליונה דע"ק ע"י שערות
 דוקא ולזאת עיקר הקדושה תלוי בהם שזה אינו מובן
 עדיין היטב ממשל שיחת חולין של ת"ח הנ"ל דלכאורה
 קשה אם אמנם אמת שגם שיחת חולין של ת"ח צריכה
 לימוד, דמ"מ תורתו וחכמתו פשיטא שמעולים ביותר
 בכפלי כפלים לתושי' וא"כ למה זה השיחת חולין שלו
 יעסוק רק בתורה הפנימי' וכן למעלה יהי' הקושיא למה
 היתה זאת ההמשכה ע"י השערות ומותרי מוחי' אם אמנם
 אמת שהם מעולים ונכבדים עד מאד מ"מ הטוב טוב היה
 אם הי' ההמשכה מעצמות הע"ק. [אך] קצת נת"ל שמבחי'
 ע"ק כמו שהוא א"א לעולמות לקבל וביאור הענין במשל
 ובנמשל, הוא ע"פ מ"ש שלמה המע"ה להבין משל
 ומליצה (משלי א' ו') וכתוב וידבר שלשת אלפים משל
 (מ"א ה' י"ב) וכן בר"מ אמרו משמת ר"מ בטלו מושלי
 משלים (סוטה מ"ט א') דהוה אמר תלת מאה משלים
 (סנהדרין ל"ח ב'), והענין כי מפני עומק חכמתם ברזי
 התורה וסודותיה לא אפשר לתלמידים להבין ולהשכיל
 דברי קדשם בתעלומות חכמה אא"כ יאמרו להם משל
 והוא מה שיעלימו עומק המכוין והחכמה ההיא באיזו דבר
 אחר שהוא דוגמת דבר חכמה ההיא ועפ"י הבנת הדוגמא
 יצטייר בלב התלמיד שמץ מיני' מתעלומת החכמה
 שבנמשל, ובהיות לסיבת עומק תעלומת החכמה כי רבה
 היא הנה גם הדוגמא שלה היא למעלה מהשכלתם
 ותבונתם אשר לזאת יצטרך המשל למשל ר"ל דוגמא
 לדוגמא ולפי ערך חכמת שהע"ה הי' נצרך לג' אלפים

1 בנפשו להעביר יניקת החיצונים ע"ז שיקוץ סימן טומאה
2 שממנו הם יונקים וידמה בנפשו שבהפרידו סימן זה ממנו
3 בחזקה הוא מדחה אותם כי לא זו הדרך כי ח"ו יתגברו
4 יותר לפי שאין הש"י בא בטרוניא על בריותיו וכשם
5 שמפרנס כל צבא מעלה הקדושים כך נותן יניקה וחיות
6 גם לסט"א כדי סיפוקם עד עת קץ הימין, ומאחר ששורת
7 דין תורה נותן שמגיע להם יניקה זו משרש נפשו של זה
8 ומלבושים די"ס עליונות שמושרשת בהם נפשו של זה
9 המצורע לא ימנע מהם בלי טענה ואם יקוץ זה סימן
10 הטומאה יוכל להיות שיתגברו ביותר על נפשו כי בזה
11 שנותנים להם המגיע להם מסתפקים שלא לחטוף ביותר,
12 וע"ד מ"ש בזהר בענין שעיר המשתלח וכ"ה בענין עגלה

13 ערופה, ולזה הזהיר השמר מאד וגו', אלא הדרך להעביר
14 יניקתם הוא ע"י תשובה ואז ימשיך מוחי' דאבא והוא
15 דוחה החיצונים ע"פ התורה ע"י כהן כנ"ל מצוה קס"ט
16 וכאשר שב לה' ונרפא ואין יניקה לחיצונים ממנו אז
17 נצטוה לגלח שערותיו כי אעפ"י שטהר מתוך טומאה זו
18 מ"מ שערות שלו שהם הנובלות ומותרי מוחי' שלו יוכלו
19 החיצונים להתאחו בהן כי הם דינים קשים לסיבת קטנות
20 האור עדיין בו שאין בו עדיין מבחי' קדושה עליונה
21 שמהם נמשכים לבושים קדושים הנ"ל דשערות, משא"כ
22 כשאח"כ מאיר בו קדושה עליונה דאבא אזי כתיב לא
23 תקיפו פאת ראשכם וגו' (ויקרא י"ט כ"ז) כי מהם
24 המשכות לבושים קדושים כנ"ל:

מצות תגלחת המצורע

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ב

1 **ולהבין** ענין הגאולה שנמשל לנר, יובן בהקדים הענין
2 מ"ש על לע"ל כי לא בחפזון תצאו, מהו המעלה
3 שלא יהי' בחפזון הלא בגאולת מצרים ע"י החפזון לא
4 הספיק בצקת להחמיץ ונגלה עליהם מלך מלכי המלכים,
5 הקב"ה וגאלם. ובכדי להבין כ"ז צ"ל פי' ממה"מ כי הנה
6 איתא בפרד"א עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו בלבד, וכ"ה
7 הנוסח מה שאנו אומרים אתה הוא עד שלא נבה"ע ואתה
8 הוא משנברא העולם, שלכאורה אינו מובן לשון נברא
9 דהל"ל בראת כמ"ש בראשית ברא אלקים. אך הענין הוא
10 שהתהוות כל העולמות הוא מבחי' שמו ית'. ושם ואור
11 הוא בחי' אחת, שפי' אור הוא הארה בעלמא שאינו נוגע
12 לעצמותו כלל, כמשל אור השמש או אור הנר שאינו נוגע
13 להשמש או להנר כלל אם מאיר האור אם לאו, שאינו
14 תופס מקום לגבי המאור ועד"מ כשיש איזה מסך מסתיר
15 או עננים המסתירים ומאפילים על אור השמש לבלי יאיר
16 אורה אחר המסך לא יש שום שינוי בהשמש או בהנר, וכן
17 כשלא יש דבר המסתיר והשמש או הנר מאירים בטוב, לא
18 יש שום תוס' וגירעון בהשמש כלל, וכמארז"ל אלה
19 תולדות השמים והארץ בהבראם כיום הבראם. ועד"ז יובן
20 למעלה ענין אור שהגם שבחי' אור הזה הוא כללות
21 ההשתל', הנה אור זה אינו תופס מקום כלל ואינו נוגע אל
22 עצמותו, ובחי' אור זה הוא בחי' אחת עם שם עד"מ כי
23 שם אינו עצמות כי שכל ומדות נק' בשם עצמות אבל שם
24 אינו עצמות, הגם שע"י אותיות השם נמשך חיות הנפש,
25 אבל הוא הארה מצומצמת מאד שאינו נוגע לו קריאת
26 השם כלל, כי לעצמו א"צ להשם כלל כ"א זולתו יקראנו
27 בשמו אבל לעצמו א"צ להשם כלל, כמ"כ נבין שבבחי'

28 אוא"ס השם אינו נוגע כלל וכלל. ונמצא כי שם ואור הכל
29 בחי' אחת הוא כו'.
30 **והנה** בבחי' שם ואור הזה הוא בחי' מלכותך מלכות כל
31 עולמים, ויש בזה שני בחי' הא' מ"ש מלכותך, והב'
32 הוא בחי' מלכות כל עולמים, שבחי' מלכותך הוא האור
33 כמו שהוא כלול בעצמותו, והיינו כמו קודם שנבה"ע שהי'
34 הוא ושמו בלבד, ולכאורה אם לא הי' עולם מי קראו
35 בשמו אלא כי שמו הוא האור והכח כמו שהי' כלול
36 בעצמותו ואז האור הוא ביתר שאת ויתר עז וכמ"ש
37 בסש"ב ממשל זיו השמש כשהוא בכדור השמש הוא ביתר
38 שאת, וזה שיאיר האור והשם הוא ירידה והשפלה, וזהו
39 ההפרש בין מלכותך לבחי' מלכות כל עולמים, מלכותך
40 הוא בחי' מל' דא"ס שהוא בחי' האור כמו שהוא כלול
41 בעצמותו. ולכן נאמר לשון נברא שמשמע מאליו, כי לשון
42 בראת הוא בחי' כח הפועל בנפעל לשון זה אינו שייך כ"א
43 בשם אלקים שהוא האור המאיר לכל נברא בפרט, אבל
44 בשם הוי' הוא לשון ונבראו מאיליו וממילא, ואם בשם
45 הוי' נאמר לשון נברא מכש"כ בשמו שהוא מל' דא"ס. וזהו
46 לשון נברא העולם ולא בבחי' התלבשות כח הפועל בנפעל
47 וכן בנוסח שלנו נאמר אתה הוא לכן אומרים לשון נברא
48 וזהו מלכותך. ומלכות כל עולמים הוא מל' דאצי' שהוא
49 האור כמו שמאיר להוות עולמות ב"ע, שזהו פי' מלכות
50 כל עולמים שמהווה כל העולמות שבד"כ נחלקים לג' בחי'
51 ב"ע כמ"ש ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, בראתיו
52 הוא בחי' בריאה יש מאין כמו באדם אותיות המח' הם
53 ראשית הגילוי, הגם שיש אותיות בקדמות השכל ג"כ אבל
54 אינם מורגשים עדיין, וראשית ההרגש הוא במח', אך מח'

10 ג"כ לג' בחי' והם ג' מיני אדם, אדם דבריאה בחי' א"ק
11 מח' הקדומה, ואדם דיצי' הוא בחי' כתר בכלל, ואדם
12 דעשי' הוא בחי' אצי', וזה"ע מ"ש בהבראם בה' בראם
13 שתמונת הה"א הוא ג' קוין ששני קוין מחוברים וקו א'
14 הוא נפרד, והוא מרמז שב' עולמות בריאה ויצי' הם
15 מחוברים זל"ז והם בבחי' הביטול ביותר וכמ"ש וצבא
16 השמים לך משתחווים, אף עשיתיו הפסיק הענין, שזהו כמו
17 רגל השמאל שבה"א שהוא נפרד ונפסק מן הב' קוין
18 להורות על המקור לבחי' העשי' ועזה"ז הגשמי כו'.

ד"ה כי עמד מקור חיים והנחה מוגה

ש"פ וישב, חנוכה. תרל"ב

1 הוא עדיין העלם כי אם יחשוב כל היום לא ידע זולתו כ"א
2 כשבא אח"כ בבחי' הדבור שבא לגילוי בדיבור בחי'
3 ההעלם שבמח' שהדיבור מגלה העלם מחשבתו. ועד"ז
4 יוכן למעלה שבחי' בריאה נק' חשך והעלם, ויצי' נק' אור
5 כמ"ש יוצר אור ובורא חשך, והיינו שבחי' יצירה מגלה
6 העלם הבריאה, וכענין חומר וצורה שהצורה הוא ציור
7 הדבר מגלה העלם החומר כו', ובד"כ בחי' בריאה הוא
8 בחי' ג"ע תענוג הנשמות ויצי' הוא בחי' עולם המלאכים.
9 אף עשיתיו עולם הגלגלים. ובכללות בחי' ההשתל' נחלק

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

התעוררות רע בהתגלות ר"ל (וענין הקרירות בזה באמת הוא מחמת עוצם טרדתו בההבטה והוא כח התענוג הנעלם שבנפשו שבא בהראי' וההבטה והיא כמו נקודה ומקור הרע ר"ל. וכנודע שבנקודה המקוריית אין בזה התפעלות בהתגלות) והיא מתפשטת ומוציאה להתגלות עומק הרע ר"ל והשי"ת ישמרנו מכל רע. ורז"ל אמרו מראות עיניהם של הצדיקים מעלים אותם לגדולה והוא ענין לאסתכלא ביקרא דמלכא בבחי' דביקות נפשו בעצם התענוג שבו בבחי' עצמות אור א"ס ב"ה וההיפך הוא בלעוז"ו כו'. והחובה היא על כל אדם להתגבר על עצמו ולהגדיר א"ע בחוש הראי' ובזה יציל את נפשו מן הרע ואז תהי' עבודתו רצוי' ויפעול ישועות בנפשו ויעלה מעלה כו'.

והנה ישנם בני"א אשר רחוקים המה מאיזה דבר רע בפועל ח"ו, אבל לבם מושך אותם לראות ולהביט וההבטה היא כמו בקר רוח ואינו מרגיש בעצמו בעת מעשה איזה התפעלות, ובאמת סיבת המשיכה הוא מפני שתענוג נפשו בעצם הוא מקושר בזה (וע"ד המבו' בענין א"י באיזה דרך כו', שיכול להיות דבכחות הגלויים הוא בעסק התורה ועבודה ועצם נפשו היא בתוך הקל"ו והסט"א כו' כן הוא בדבר הזה שגם שהוא רחוק מרע כפז"מ ואדרכא הוא עושה טוב בכחותיו הגלויים. מ"מ עצם תענוג נפשו הוא משוקע ומקושר בענין רע ר"ל וזאת היא סיבת המשיכה אל ההבטה וההסתכלות) וההבטה עם היותה בקר רוח לכאורה הנה היא עושה רושם וחקיקה גדולה בנפש ולא תעבור בלי

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'תרפ"ז

תיכף לסמיכה שחיטה – קרבנות ותפלה. תיכף לנט"י ברכה – עבודת הבירורים בקיום המצוות. תיכף לגאולה תפלה – חיבור לאלקות ע"י תורה. עבודת האדם – להעלות המדות למדרגת החכמה, שהמדות יהיו ע"פ השכל. וברכו את ה' – שפועל גילוי שם הוי' בעולם

8 שמים, ומשפיעים לו רב טוב ואין מקטרג. תכף לגאולה
9 תפלה – שהוא ענין ההתחברות באלקות על ידי עסק
10 התורה, וזהו "שאו ידיכם קדש", דעבודת האדם שהוא
11 בחיר הנבראים הוא להעלות את הידיים שהם המדות
12 במדרגת קדש שהיא בחינת חכמה. וראוי להרחיב הדבור
13 בענין זה, כי ישנם הרבה הטועים בזה עד כי לפעמים
14 יוצאים מגדר הראוי והאמת בחשבם כי הוא מדרכי

1 וזהו "שלוש תכיפות הן", דכללות כלם היא העבודה
2 בשלישה קוין דתפלה תורה ועבודה וקיום המצוות
3 שהוא ענין עבודת הברורים, תכף לסמיכה שחיטה –
4 העבודה דקרבנות, שהוא ענין התפלה. והנה שחיטה הוא
5 מלשון המשכה ורצון, והיגו שהעבודה היא אפר ההספם
6 שבתפלה יבוא לידי פעל טוב ואז אין פסול נוגע באותו
7 קרבן. תכף לנטילת ידיים ברכה – דכל עשיתיו יהיו לשם

1 הַעֲבֹדָה, וְהוּא הַפֶּן הָאֵמֶת מִמֶּשׁ. דְּהֵנָּה מְדוּת בְּכָלֵל הֵם
 2 מְדַרְגֵת הַחַי שְׁבַמְדַבֵּר, וּכְמוֹ בְּגִשְׁמִיּוֹת הָרִי הַבְּעַל חַי אֵין לוֹ
 3 דַעַת וְהוּא רַק בַּעַל כַח, וְכֹאֲשֶׁר הָאָדָם מְנַהֵיג אֶת הַבְּעַל חַי
 4 אֲזוּ מְבִיא תוֹעֵלֶת בְּעֲבֹדָה וּמְלֹאכָה כְּפִי עֲנִיּוֹ, וְאִם חַי
 5 מִתְנַהֵג בְּעֲצָמוֹ הָרִי הוּא מְזִיק, וְכֵן הוּא בְּעֲנֵן הַמְדוּת
 6 דְּכֹאֲשֶׁר הֵם עַל פִּי הַשֶּׁכֶל אֲזוּ הֵם מְדוּת טוֹבוֹת, וְהֵינּוּ דְּעֲנִינִים
 7 הוּא לְהִבְיֵא כָּל דְּבָר טוֹב מֵהַכַּח אֶל הַפְּעֵל, אֲכָל כֹּאֲשֶׁר אֵינִים
 8 עַל פִּי הַשֶּׁכֶל אֲזוּ הֵמָּה פְּחִיּוֹת רְעוּת, וְאֲשֶׁר עַל כֵּן הֵנָּה עֶקֶר
 9 הַעֲבֹדָה הוּא לְהַעֲלוֹת אֶת הַמְדוּת שְׂיֵהִי עַל פִּי הַמַּחֲזִין
 10 דְּוָקָא, וּבְזָה יְכוּלִים לְהִיּוֹת כְּמָה מִינֵי טְעוּת, אֲשֶׁר עַל כֵּן
 11 צָרִיכִים זְהִירוֹת יִתְרָה. וּבְזָה יוֹכֵן גְּדֹל אֲזִיּוֹת רַבְּנֵי הַגְּדוֹל
 12 נִשְׁמָתוֹ עֲדוֹן בְּבֹאוֹ מִפְּטָרְבוֹרְג בְּאַגְרַת "קְטָנְתִּי": "וְלֹאֵת
 13 בְּאֵתִי מִן הַמּוֹדִיעִים מוֹדְעָה רַבָּה לְכָלֵל אֲנִשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ
 14 (בְּכָל דוֹר וְדוֹר) עַל רַבּוּי הַחֲסִידִים אֲשֶׁר הַגְּדִיל ה' לַעֲשׂוֹת
 15 עִמָּנוּ, לְאַחֲזוֹ בְּמְדוּתֵינוּ שֶׁל יַעֲקֹב שְׂאֵר עִמּוֹ וְשִׁאֲרֵי יִשְׂרָאֵל,

16 שְׂמֵשִׁים עֲצָמוֹ כְּשִׁירִים וּמוֹתְרוֹת מִמֶּשׁ שְׂאֵין בּוֹ שׁוּם צָרָה,
 17 לְבַלְתִּי רוּם לְכַבֵּם מֵאַחִיהֶם כּוֹ' וְלֹא לְהִרְחִיב עֲלֵיהֶם פֶּה אוֹ
 18 לְשַׁרֵּק עֲלֵיהֶם חַס וְשָׁלוֹם הֵם מְלֵהֲזִכִּיר בְּאֲזִיּוֹת נוֹרָאָה,"
 19 לְפִי שְׁבַעֲנִינִים כְּאֵלוֹ בְּנִקְל יוֹתֵר שְׂיִפְלוּ עֲנִינֵי הַטְּעוּת בְּפַעֲלַת
 20 הַמְדוּת, כְּמוֹכֵן לְכָל דוֹרֵשׁ הָאֵמֶת. וְזֵהוּ "שְׂאוּ יְדֵיכֶם קִדְשׁ
 21 וּבְרַכּוּ אֶת הַוְיָ", דְּעֶקֶר הַעֲבֹדָה הוּא לְהַעֲלוֹת אֶת הַיְדִים
 22 שֶׁהֵן הַמְדוּת בְּמְדַרְגֵת קִדְשׁ שֶׁהוּא בְּחִינַת חֲכָמָה, וְכֹאֲשֶׁר
 23 תִּגִיעוּ לְמְדַרְגָה זוֹ ד' "שְׂאוּ יְדֵיכֶם קִדְשׁ", הֵנָּה אֲזוֹ "וּבְרַכּוּ אֶת
 24 הַוְיָ", שְׂיֵהִי גְלוּי שֵׁם הַוְיָ בְּעוֹלָם, שְׂעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ
 25 תּוֹסֶפֶת אוֹר בְּשֵׁם הַוְיָ, וְאֲזוֹ "וּבְרַכְךָ הַוְיָ" דְּלַעֲלֵא י'
 26 "מִצִּיּוֹן", שְׂמַתְגַּלָּה נְקֻדַת הַנְּשִׁמָּה, וְנִשְׁלַם עַל יְדוֹ הַפְּנוּהַ
 27 הַעֲלִיּוֹנָה שְׂיֵהִי גְלוּי אוֹר בְּעוֹלָם, וְזֵהוּ עֲבֹדַת הַחֲסִידוֹת
 28 לְהַסִּיר כָּל מְדָה לֹא טוֹבָה לְבְרָרָה וּלְזַכָּה וּלְהַעֲלוֹתָהּ לְקִדְשׁ
 29 הַעֲלִיּוֹן לְהִיּוֹת גְלוּי שֵׁם הַוְיָ בְּעוֹלָם, וּבְזָה מְמַשִּׁיכִים בְּרָכָה
 30 בְּעוֹלָם, דְּשֵׁם הַוְיָ הוּא בְּרָכָה וְרַחֲמִים, וְכָלוּ טוֹב.

שְׁבַת פְּרֻשֶׁת פְּנִיּוֹת וְתוֹרַפ"ו. פֶּעֶטְעֶרְסְבּוֹרְג, טְעוּדַת הוֹדָאָה.

יד. שלמעלה.

לקוטי דיבורים

1 עג. מחשבה ודיבור שהם לבושי הנפש הם כוחות
 2 משרתים.
 3 בשפת החקירה העתיקה, חלוקים כוחות הנפש
 4 בארבעה חלקים: עונג ורצון נקראים בשם "נבדלים";
 5 שכל - חב"ד - נקרא בשם "אדונים"; מחשבה ודיבור
 6 נקראים בשם "משרתים" וכוח המעשה נקרא בשם
 7 "עבד". שכן, כוח המעשה הוא זה שעושה בפועל מה
 8 שיש לו תענוג ממנו, שרוצה בו, שיש לו בו הבנה
 9 והתפעלות, ושמהרהר ומדבר בו.
 10 מחשבה ודיבור שהם כוחות משרתים, הרי מחשבה
 11 היא משרת אל השכל ודיבור משרת אל המדות.
 12 ההשכלה כפי שהיא באה מכוח המשכיל בכוח החכמה,
 13 היא תנועה של ברק המבריק. למרות שבכוח החכמה
 14 ישנה ההתכללות של הכוחות בינה ודעת, הרי בכל זאת
 15 מן ההכרח שיהיה משרת לנקודת ההשכלה, והמשרת
 16 הוא המחשבה. דיבור הוא משרת המדות, לכן אופן
 17 התגלות המדה תלוי בדיבור. זה תוכן הענין של דברים
 18 היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב², כשם שענין השכל
 19 הרי לא זו בלבד שהוא עצמו יודע את דבר ההשכלה
 20 אלא גם מסבירו לשני, כך גם תוכן ענין המדות הוא שזה
 21 ישפיע גם על השני, וזה תלוי במשרת המדות, שכפי אופן
 22 הדיבור כך היא התגלות המדות.

23 חסידות מחלקת את כוחות הנפש בשלושה חלקים: א) (א
 24 כוחות מקיפים. ב) כוחות פנימיים. ג) לבושים. לעונג
 25 ורצון קוראת חסידות "כוחות מקיפים", שכן הם הסיבה
 26 הגורמת לכל הכוחות ולפעולות הכוחות. שכל, חב"ד
 27 ומדות וכדומה, כל הכוחות שיש להם כלים, כלומר אברי
 28 הגוף שהכוחות מתלבשים בהם, נקראים בחסידות
 29 "כוחות פנימיים". למחשבה דיבור ומעשה קוראת
 30 חסידות בשם "לבושים".
 31 הכוחות המקיפים, עונג ורצון, גם להם יש משרת,
 32 והוא - הניגון. כשם שמשרתי מחשבה ודיבור יש להם
 33 תכונות מסויימות, שמצד התכונות שהטביע השי"ת בכוח
 34 המחשבה הוא משרת אל השכל ומצד התכונות שהטביע
 35 השי"ת בכוח הדיבור הוא משרת למדות, כך ישנן גם
 36 תכונות מסויימות בנגינה שבגללן נגינה היא משרת לעונג
 37 ורצון.
 38 משרתים ועניני השירות, למרות שהם שווים במדה
 39 ידועה בכל מקום, במהלך רוחם ובמהות ענינם, בכל זאת
 40 ישנם חילוקי דרגות. כך אנו רואים במוחש גם בעבודה
 41 הפנימית של הכהן הגדול בבית המקדש.
 42 הכהן הגדול נקרא משרת ה', וישנם שני שמות הוי':
 43 הוי' דלעילא והוי' דלתתא³. כשהכהן הגדול נכנס לפני
 44 ולפנים להקטיר, היה משרת הוי' דלעילא, וכשנכנס

(3) ראה לקו"ת ד"ה וידבר אלקים גו' אנכי, ד"ה בחדש השלישי תש"ב.

(2) ראה ברכות ו, ב.

13 פנימיים. מה זה "מקיפים" ומה זה "פנימיים" וההבדל
 14 ביניהם - יודעים אנו מכוחות הנפש. זהו שנגינה היא
 15 משרת לעונג ורצון. ולכן ניגון מכוון פותח שער מיחידה
 16 לחי' ומחי' לנר"ן. פתיחת שער היא גילוי האורות
 17 המקיפים בכוחות הפנימיים.
 18 "ניגון מכוון" שבאימרת הרבי האמורה, הכוונה לניגון
 19 של רבי: ניגון שרבי חיבר אותו או שרבי בחר בו.
 20 בניגונים ישנן שלש דרגות: (א) ניגון מכוון. (ב) ניגון
 21 המביע משהו, כפי שהיה בחסידים הראשונים: ניגון של
 22 תשובה, ניגון של התבוננות, ניגון של אהבת ריעים
 23 וכדומה. (ג) ניגון שוטה שאינו אומר שום דבר ואינו מכוון
 24 לשום דבר.

סעודת ליל שביעי של פסח ה'תש"ג

1 להתפלל על עדת ישראל ועל העבודה אז הוא משרת הוי'
 2 דלתתא.
 3 חילוקי הדרגות בשירותו של הכהן הגדול בבית
 4 המקדש, הם בנין אב להבנת חילוקי הדרגות בכוחות
 5 המשרתים, במה שדיבור הוא משרת אל המדות,
 6 המחשבה - אל השכל, והנגינה - אל העונג והרצון.
 7 עד. בהסבר זה נבין אימרתו של אב"הסבא ה"צמח
 8 צדק" - בסעודת יום השני של חג השבועות תר"י: ניגון
 9 מכוון פותח שער מיחידה לחי' ומחי' לנר"ן.
 10 חמש הדרגות שבנשמה: נפש, רוח, נשמה, חי',
 11 יחידה⁴, חלוקות בשתי חלוקות כלליות: מקיפים
 12 ופנימיים. יחידה וחי' - מקיפים, נפש, רוח ונשמה -

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק נ"ד (ב) - נסתרים חדשים גם ישנים

1 משה לייב וגרונום אליהו ישבו מרותקים למקומותיהם ובלעו בצמא כל מלה אשר שמעו. גרונום
 2 אליהו היה מבוגר בשנתיים ממשה לייב וידע יותר ממנו על הנסתרים, על-פי מה ששמע וראה אצל
 3 אביו. משה לייב ביקש לשמוע מחברו עוד ועוד פרטים על הנסתרים, והסיפורים ששמע הלהיבו את
 4 דמיונו. בכל הזדמנות דרש משה לייב שחברו יספר לו מסיפורי הצדיקים הנסתרים, ובמשך הזמן גמלה
 5 בליבו תשוקה לראות צדיק נסתר כמו עיניו. "עשה לי טובה" - הפציר בגרונום אליהו - "והפגישני עם
 6 אחד הנסתרים הבאים לבישנקוביץ ומתחברים עם אביך".

7 גרונום אליהו הניע ראשו לאות הסכמה, אך עברו חדשיים-שלושה ומשה לייב טרם זכה לראות
 8 צדיק נסתר. סיפוריו של גרונום אליהו המשיכו לקלוח, אך כל הנסתרים שבהם דוּבָר היו מְעַרְיָם אחרות.

9 פעם אחת, בדרכו מביתו לבית-המדרש, הבחין משה לייב מרחוק בהתקהלות של אנשים. היה זה
 10 יום בהיר ושטוף שמש, ומשה לייב הסתקרן לדעת מה הניע אנשים להתאסף בסתם יום של חול בכיכר
 11 השוק. הוא התקרב אל ההתקהלות ונדחק בין האנשים עד שהגיע למרכז של ההתקהלות. כאן הבחין
 12 באדם בלתי מוכר העומד ומדבר אל כל הציבור שמסביבו.

13 מראהו החיצוני בלבד של אדם זה עורר פליאה בעיני משה לייב. היה זה אדם גבוה ותמיר, שחור
 14 שיער ובעל פנים מצומקות, לבוש פרווה וכובע שיער, למרות החום הקיצי.

15 דבריו של הזר עוררו פליאה לא פחות ממראהו. הוא דיבר הרבה על המשמעות של משא ומתן
 16 באמונה וביושר. הוא סיפר על העונש המגיע למי שפוגע בפרנסתו של חברו. המתקהלים הקשיבו ברוב
 17 עניין לדבריו, ומשה לייב הניח שהאיש הוא צדיק נסתר. הוא נתקף בהתרגשות רבה: כל העת הוא
 18 חולם על ראיית פני נסתר, והנה הוא עומד לנגד עיניו! מיד רץ לבית המדרש וסיפר לחברו על המאורע.
 19 גרונום אליהו הסכים שכפי הנראה הרי זה צדיק נסתר, ומיד הביע רצונו לגשת ולראות את התופעה.

1 שניהם יצאו אל הרחוב. בינתיים גדלה ההתקהלות, כאשר כל המתקהלים שומעים בדריכות את
2 דבריו של ההלך, ביניהם הבחינו בר' וולף השמש. הפעם לא הצליחו שני הנערים להבקיע לעצמם דרך
3 בגוש האנשים הגדול. לאכזבתם אף לא יכלו לשמוע את דבריו.

4 מאז לא ראה משה לייב את הנסתר, וגם לא נסתרים אחרים, כאשר חזר באותו ערב לביתו סיפר
5 לאביו, ר' יוסף עקיבא ראש-הישיבה, על פגישתו עם הנסתר, ועל כל מה ששמע מפי חברו, גרונום
6 אליהו, על הנסתרים בכלל. אביו האזין לדבריו ברוב עניין, אך כאשר סיים את סיפוריו השמיע אביו
7 באוזניו הסבר משלו על תופעה זו של הנסתרים. הסבר זה היה שונה לחלוטין ממה שסבר משה לייב.
8 לראשונה נודע למשה לייב כי אביו אינו מחזיק כלל מהנסתרים, וכי בעיניו הם אנשים פחותים
9 והדיוטות המשתמשים בשמות הקודש והשבעות מלאכים, בניגוד מוחלט לרוח התורה.

10 "עליך להתרחק כליל מחברת הנסתרים" - פקד עליו - "והנני גוזר עליך בגזרת כיבוד אב להימנע
11 מלהקשיב לדבריו של נסתר, אם יזדמן לך לפגוש כזה. כן הנני דורש ממך לחדול מלהתחבר עם גרונום
12 אליהו ולשמוע לסיפוריו על הנסתרים, שאינם אלא דברי הבל וריק".

13 משה לייב חש כמי שנשפכו עליו מים צוננים. הוא לא היה מסוגל להבין מנין נובע יחס זה של
14 זלזול, או אף של שנאה, מצד אביו כלפי הנסתרים, שעד עתה עוררו אצלו הערצה והשתאות. אביו
15 הרס לו את עולמו. משה לייב רצה לשמוע הסברים נוספים מפי אביו, אך הלה סירב להמשיך לדון
16 בדבר זה, בהצהירו שהעניין חתום לדידו. אחת ידע משה לייב, כי עליו לשמוע בקול אביו. הוא יכול
17 לסמוך על אביו שהוא יודע את אשר הוא אומר, ובוודאי יש לו סיבה מספקת ליחסו כלפי הנסתרים.

18 למשה לייב אף לא הייתה שוב הזדמנות לשמוע על הנסתרים, שכן אביו שלחו מיד לישיבה
19 בוויטבסק. כנראה חשש להשאירו בישיבתו שלו שמא יושפע מגרונום אליהו. לפני נסיעתו של משה
20 לייב לוויטסק חזר אביו באוזניו בצורה תקיפה על אזהרתו שלא יהין להתעניין בנסתרים ובמעשיהם,
21 ושיתמסר אך ורק לתורה.

22 שבע שנים למד משה לייב בישיבה שבוויטבסק. במשך כל העת שמר על אזהרתו של אביו לבלתי
23 התעניין בנסתרים. אמנם הגיעו אליו שמועות אודותם, שכן כפי הנראה היווה נושא זה תופעה שאי
24 אפשר להתעלם ממנה, אך היו אלו אך ורק שמועות שליליות המדברות בגנותם. למרות סקרנותו
25 ותמיהותו לא העז לחקור על טיב השמועות, מקורן וסיבתן, שכן פקודת אביו הייתה לנגד עיניו והוא
26 שמר עליה.

27 כאשר חזר הביתה הייתה שאלתו הראשונה של אביו אם קיים את פקודתו בקשר לנסתרים, ומשה
28 לייב השיב בחיוב. ר' יוסף עקיבא הביע קורת רוח על כך, אך, למרבה הפלא של משה לייב, המשיך
29 - אביו - ואמר כי במשך השנים נתברר לו כי ישנם בין הנסתרים גם גאונים וצדיקים גדולים, אך עדיין
30 עומד הוא על דעתו כי אין לבוא במגע איתם, שכן דרכם מבוססת על תורת הקבלה, ולהתעסקות בתורה
31 זו הכרחיות הכנות מוקדמות מיוחדות. לאור כל זה - אמר ר' יוסף עקיבא למשה לייב - יש אמנם
32 להימנע מלהתחבר איתם, אך מצד שני אין לדבר עליהם סרה.

33 משה לייב לא השכיל לרדת לסוף דעתו של אביו, לא על עמדתו הקודמת ולא על עמדתו החדשה,
34 אך לא יכול היה לשאול אותו לפרש הדברים, שכן הבחין כי אביו אינו נוטה לשוחח עוד בנושא זה.
35 משה לייב החליט לחפש הזדמנות נאותה לברר אצל אביו את פרטי הדברים. אך ההזדמנות לא הגיעה,
36 שכן אביו נפטר במשך השנה הקרובה.

1 משה לייב המשיך וסיפר לברוך כי רבו בישיבת וויטבסק היה מתנגד מושבע ויריב מר לנסתרים,
 2 ונלחם בהם בכל דרך אפשרית. ככל הזדמנות חזר ראש הישיבה והסעיר את הרוחות בהתייחסות רמוזה
 3 ל"פלוגי, מלמד דרדקי שהפך לשוחט, אשר לפתע פתאום הופיע כבעל מוסר והחל לכנות עצמו בשם
 4 בעל-שם-טוב". כפי שהוברר היה זה רבי ישראל בעל-שם-טוב, אשר הנסתרים קבלוהו לרבם והחלו
 5 לספר בכל מקום על גדולתו ועל נפלאותיו, כמכשיר הדרך לגאולה.
 6 פתאום נתחוויר לברוך כי הוא בעצם יעד למאבק שבין תלמידי ומעריצי רבי ישראל בעל-שם-טוב,
 7 לבין מתנגדיו. כאן, בין חתניו של הנפח מדוברומיסל, הוא רואה, אפוא, את נציגיהם של שני המחנות
 8 שהחלו להסתמן כחוצים את העולם היהודי - החסידים והמתנגדים.

אגרות קודש

1 ב"ה מוצאי ת"ב תרצ"ג
 2 מ"ב
 3 מורנו הבעש"ט נייע אמר אשר כל פתגם שהאדם שומע,
 4 באמת הוא דבר ד', שהאדם השומע את הפתגם, יכול לקבל
 5 איזה תועלת בעבודת השם, גם בדברים פשוטים.
 6 דער - רבי, - רבינו הגדול - האט גיזאגט פראסט אי ניטא,
 7 נאר דער מענטש מאכט די ענינים וואכעדיק, אבער יעדער זאך
 8 ווי ער איז בשרשו איז ער ניט פראסט, עס איז א געטליכער
 9 חיות.
 10 יעדער ווארט און יעדער טראט פון דעם מענטשין איז
 11 דאס בהשגחה פרטית און א אויספיר פון דער כוונה העליונה
 12 ית', וכתתי מדי מצעדי גבר כוננו וגוי יעדער טריט פון דעם
 13 מענטשין הי' תחלה במחשבה הקדומה וכמאמר צופה ומביט
 14 עד סוף כל הדורות, וכולם נסקרים בסקירה אחת, שהם שני
 15 הפכים בנושא אחד הצפוי וההבטה הפרטית בכל מעשי בני"א
 16 ותנועותיהם וכל הנבראי כולם, ועם זה הכל בא בסקירה
 17 אחת.
 18 חתני רמ"מ שי' הכהן סיפר לי בשם הרב רמ"מ שי' אשר
 19 ידידי סיפר לו כי בהביהכ"נ שהוא מתפלל ישנו אי' (כמדומה
 20 שטודענט) אשר הי' רחוק מיהדות, והתנכר עם עלמה אחת
 21 גי"כ כמותו שהיתה רחוקה מיהדות, ולבסוף השתדכו ביניהם
 22 והתחילו פירן א אידעשין לעבין, וההורים שלו או שלה הם
 23 אסימלארטערן ואינם חפצים בזה, וקנה לו לאסט-אויטא
 24 ומוביל סחורה ומזה הוא מתפרנס, אמנם מעניני יהדות אינם
 25 יודעים או שיודעו רק מעט מזעיר.
 26 בלילה העברה ראיתי את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק

27 ואחרי דיבורים שונים א"ל התזכור מה שספרתי לך במענטאן
 28 (זה הי' בשנת תרע"ב) מה שאמר הבעש"ט (והוא המאמי הנ"ל)
 29 בתחלת המכ"ה הזה) מי האט דיר דערציילט א מעשה מיט א
 30 פאר פאלק, און דו האסט ניט דער הערט דעם תוכן הענין.
 31 האסט דורך וועמען צו טאן, אין אלע דייעע התעסקות וועסט
 32 האבין נשיאות חן והצלחה, טו אלץ וואס דו קענסט להציל
 33 נשמות עשוקות, מאכין אידן וועט מקוים ווערין וואס עס
 34 שטייט להוציא יקר מזולל כפי תהי' אז דייעע תפלות וועלין
 35 נתקבל ווערין און דייעע ברכות וועלין מקוים ווערין.
 36 על כן יכתבו לי בפרטיות מהצעירים האלו מי המה ויודע
 37 איך הנהגתם ואם יודעים המה מענין טהרת המשפחה ואם
 38 שומרים זאת, וכמובן אשר המה לא ידעו מאומה...
 39 מהאמור לעיל מבין ידידי עד כמה הוא נוגע להשתדל בכל
 40 המיני אפשרות לבוא אין בערירונג עם אברכים וצעירים
 41 להוציא יקר מזולל כאמור.
 42 ע"ד הרחבת המכינות נדבר אי"ה פנים, ובמשך הזמן תוכל
 43 להכין [איזה הצעה בסדר מסודר בעניני סדר המכינות כפי
 44 שכתבתי במכ"ה הא', אמנם מה שאתה כותב ובד"כ אין אצלינו
 45 עדיין בעלי מסי"נ כאלו שלא יתחשבו כלל אודות עצמם, באמת
 46 הנה זה מחסור גדול ולכל לראש צריכ"י בעזרתו ית' להעמיד
 47 כאלו, שיהי' להם כח זה לעבדה ולשמרה.
 48 דיבור אחד אמרתי בי"ב [תמוז] שנה זו, ודיבור זה הי'
 49 צריך להיות נקבע בלב השומע "כי כל אלו המיוחדים עצמו
 50 לעבודה עם הזולת, להרביץ תורה ביראת שמים, ולקרב אל
 51 חינוך של חסידות, אחי המה, אתם עמם הנני מקושר
 52 בהתקשרות תמידית".

כו חזי די אנא זיב קדמיכון
 יומא דין ברין ולוטין: כו ית
 ברין די תקבלון לפקודיא דיי
 אלהכון די אנא מפקד יתכון
 יומא דין: כח ולוטיא אם לא
 תקבלון לפקודיא דיי אלהכון
 ותסטון מן ארחה די אנא מפקד
 יתכון יומא דין למהך בטר טעות
 עממיא די לא ידעתון: כט ויהי
 ארי זעלנך יי אלהך לארעא די
 את עלל תמן למירתה ותתן ית
 מברכיא על טורא דגרוזין וית
 מלטטיא על טורא דעיבל:
 ל הלא אנון בעברא דירדנא
 אחורי ארחה מעלני שמשא
 בארעא פנענא דיתב במישרא
 לקבל גלגלא בסטר מישרי מרה:
 לא ארי אתון עברין ית ירדנא
 למעל למירת ית ארעא דיי
 אלהכון זיב לכון ותירתון יתה
 וישבתם בה כס"י: לד

כו ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה
 וקללה כס"י: כז את הברכה אשר תשמעו אל-
 מצות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם
 היום כס"י: כח והקללה אם לא תשמעו אל-
 מצות יהוה אלהיכם וסרתם מן הדרך אשר
 אנכי מצוה אתכם היום ללכת אחרי אלהים
 אחרים אשר לא ידעתם כס"י: ס כט והיה פי
 יביאך יהוה אלהיך אל הארץ אשר אתה
 בא שמה לרשתה ונתתה את הברכה על-
 הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל כס"י:
 ה הלא יהמה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא
 השמש בארץ הפנעני הישב בערבה מול
 הגלגל אצל אלוני מרה כס"י: לא פי אתם
 עברים את הירדן לבא לרשת את הארץ
 אשר יהוה אלהיכם נתן לכם וירשתם אתה וישבתם בה כס"י: לד

רש"י

(כו) ראה אנכי נתן. ברכה וקללה. האמורות
 בהר גרזים ובהר עיבל: (כז) את הברכה. על-
 מנת אשר תשמעו: (כח) מן הדרך אשר אנכי
 מצוה אתכם היום ללכת וגו'. הא למדת
 שכל העובד עבודת פוכבים, הרי הוא סר מכל
 הדרך שנצטוו ישראל. מכאן אמרו: (ספרי) 'כל
 המודה בעבודת פוכבים, ככופר בכל התורה בלה':
 (כט) ונתתה את הברכה. פתרגומו: 'ית מברכיא',
 את המברכים: על הר גרזים. (סוטה לב) כלפי הר
 גרזים הופכין פניהם, ופתחו בברכה: 'ברוך האיש
 אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו'', כל הארורים
 שבפרשה, אמרו תחלה בלשון 'ברוך', ואחר כך
 הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה:

(ל) הלא יהמה. נתן בהם סימן: אחרי. אחרי
 העברת הירדן, הרבה והלאה למרחוק, וזהו לשון
 "אחרי", כל מקום שנאמר "אחרי", מפלג הוא:
 דרך מבוא השמש. להלן מן הירדן לצד מערב.
 וטעם המקרא מוכיח שהם שני דברים, שננקדו
 בשני טעמים, "אחרי" נקוד בפשטא, ו"דרך" נקוד
 במשפל והוא דגוש. ואם היה 'אחרי דרך' דיבור
 אחד, היה נקוד "אחרי" במשרת בשופר הפוף,
 ו"דרך" בפשטא ורפה: מול הגלגל. רחוק מן
 הגלגל: אלוני מרה. שכם הוא, שנאמר (בראשית
 יב): "עד מקום שכם, עד אלון מורה": (לא) פי
 אתם עברים את הירדן וגו'. נסים של ירדן יהיו
 סימן בידיכם שתבואו ותירשו את הארץ: תורה לב

לב וְשִׁמְרֹתֶם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל־הַחֻקִּים וְאֶת־
 הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לְפָנֵיכֶם הַיּוֹם:
 יב אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר
 תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי
 אֲבֹתֶיךָ לְךָ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם
 חַיִּים עַל־הָאָדָמָה: ^ב אַבְד תִּאבְדוּן אֶת־כָּל־
 הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר עֲבַדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם
 יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־הַהָרִים הַרְּמִים
 וְעַל־הַגְּבְעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן ^{כס"ו}:
^ג וְנִתְצַתֶּם אֶת־מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבְרֹתֶם אֶת־
 מִצְבְּתָם וְאֲשִׁרְיֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בְּאֵשׁ וּפְסִילֵי
 אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן וְאַבְדֹתֶם אֶת־שִׁמְם מִן־
 הַמְּקוֹם הַהוּא ^{כס"ז}: ^ד לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם ^{כס"ח}: ^ה כִּי אִם־אֶל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־שְׁבִטֵיכֶם לְשׂוֹם אֶת־שְׁמוֹ
 שֵׁם לְשַׁכְּנוֹ תִּדְרָשׁוּ וּבֵאתָ שָׁמָּה ^{כס"ט}: ^{ישראל}
 וְהֵבֵאתֶם שָׁמָּה עֲלֵתֵיכֶם וּזְבִחֵיכֶם וְאֵת תְּרוֹמַת

ותיתבון בה: לב ותשרון למעבד
 ית כל קמיא וית דיניא די אנא
 יתב קמיכון יומא דין: א אילן
 קמיא ודיניא די תשרון למעבד
 בארעא דיתב יי אלהא דאבהתך
 לך למירתה כל יומיא די אתון
 קמיין על ארעא: ב אבדא
 תאבדון ית כל אתריא די פלחו
 תמן עממיא די אתון ירתין תהון
 ית טעותהון על טוריא רמיא ועל
 רמתא ותחות כל אילן עבוף:
 ג ותתרעון ית אגוריהון ותתברון
 ית קמתהון ואשריהון תוקדון
 בנורא וצלמי טעותהון תקוצצון
 ותובדון ית שמהון מן אתרא
 ההוא: ד לא מעבדון כן גדם יי
 אלהכון: ה אלהן לאתרא די
 יתרעי יי אלהכון מפל שבטיכון
 לאשראה שכנתה תמן לבית
 שכנתה תתבעון ותיתון לתמן:
 ו ותיתון לתמן עלותיכון ונקסת
 קודשיכון וית מעשרתיכון וית
 אפרשות ידכון ונדריכון

רש"י

(ב) אבד תאבדון. "אבד", ואחר כך "תאבדון",
 (ע"ז מה) מכאן לעוקר עבודה זרה בארץ ישראל
 שצריך לשרש אחריה: אֶת־כָּל־הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר
 עֲבַדוּ־שָׁם וְגו'. ומה תאבדון מהם? "את אלהיהם
 אשר על ההרים": (ג) מִזְבְּחֹתָם שֵׁם אֱבָנִים הַרְּבֵה:
 מִצְבָּה. שֵׁם אֶבֶן אַחַת, וְהִיא בִּימוֹס, (אלטאר)
 ששונה במשנה (ע"ז מז): 'אבן שחצבה מתחלתה
 לבימוס': אֲשִׁרְיָהּ אֵילָן הַנֶּעֱבֵד: וְאַבְדֹתֶם אֶת־
 שְׁמֵם. (שם מז) לכנות להם שם לגנאי: 'בית גליא'
 קורין לה 'בית פריא', 'עין כל', 'עין קוז':

(ד) לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן. להקטיר לשמים בכל מקום,
 כי אם במקום אשר יבחר. דבר אחר: 'ונתצתם
 את־מִזְבְּחֹתֶם וְאַבְדֹתֶם אֶת שְׁמֵם, לא תעשון כן',
 (ספרי) אזהרה למוחק את השם ולנותץ אבן מן
 המזבח, או מן העזרה. אמר רבי ישמעאל: 'וכי
 תעלה על דעתך שישראל נותצין את המזבחות?
 אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עונותיכם
 למקדש אבותיכם שיחרב': (ה) לְשַׁכְּנוֹ תִּדְרָשׁוּ.
 (ספרי) זה משכן שילה: (ו) וּזְבִחֵיכֶם. שלמים של
 חובה: מעשרתיכם. מעשר בהמה ומעשר שני

יְדַכְּם וְנִדְרִיכֶם וְנִדְבַתִּיכֶם וּבְכֹרֶת בְּקֶרְכֶם
 וְצֹאנֵיכֶם כִּשׁ"י: וְאֶכְלֶתֶם-שָׂם לִפְנֵי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמִיחָתֶם בְּכֹל מִשְׁלַח יְדָכֶם אִתְּם
 וּבִתְיִכֶם אֲשֶׁר בִּרְכָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּשׁ"י: ח לֹא
 תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אָנַחְנוּ עֲשִׂים פֶּה הַיּוֹם
 אִישׁ כָּל-הַיֶּשֶׁר בְּעֵינָיו כִּשׁ"י: ט כִּי לֹא-בִאתֶם
 עַד-עֵתָה אֶל-הַמְּנוּחָה וְאֶל-הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר-
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ כִּשׁ"י: י וְעַבְרֹתֶם אֶת-
 הַיַּרְדֵּן וַיִּשְׁבַּתֶּם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 מִנְּחִיל אֶתְכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל-אִיְבֵיכֶם
 מִסָּבִיב וַיִּשְׁבַּתֶּם-בְּטַח כִּשׁ"י: ע"ב כּוּחַ שְׁנֵי י"א וְהָיָה
 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בּוֹ לְשֹׁבֵן
 שְׂמוֹ שָׂם שָׂמָה תָבִיאוּ אֶת כָּל-אֲשֶׁר אָנֹכִי

וּנְדַבְתִּיכֹן וּבְכוֹרֵי תוֹכוֹן
 וְעֹבְדוֹן: ז וְתִכְלוּן תַּמָּן גְּדָם יי
 אֱלֹהֵיכֹן וְתַחֲדוֹן בְּכֹל אוֹשְׁטוֹת
 יְדֹכוֹן אִתּוֹן וְאָנַשׁ בְּתִיכוֹן דִּי
 בְּרַכָּךְ יי אֱלֹהֶיךָ: ח לֹא תַעֲבֹדוֹן
 כְּכֹל דִּי אָנַחְנָא עֲבָדִין הָכָא יוֹמָא
 דִּין גְּבַר כָּל מִן דְּכָשֶׁר גְּדַמּוּהֵי:
 ט אֲרִי לֹא אִתִּיתוֹן עַד כְּעֵן לְבֵית
 גִּיחָא וְלֹא חֲסָנָא דִּי אֱלֹהֶיךָ יְהִיב
 לָךְ: י וְתַעֲבֹרוֹן יְתַי יְרֻדְנָא
 וְתִתְבוֹן בְּאֶרְעָא דִּי אֱלֹהֵיכֹן
 מִחֲסַן יְתִכוֹן וַיִּנִּיחַ לְכוֹן מִכָּל
 בְּעֲלֵי דְבְּבִיכוֹן מִסְּחוֹר סְחוֹר
 וְתִתְבוֹן לְרַחֲצוֹן: יא וַיְהִי אֶתְרָא
 דִּי יִתְרַעֵי יי אֱלֹהֵיכֹן בְּהַ
 לְאֶשְׂרָאָה שְׁכֵנְתָה תַּמָּן לְתַמָּן
 תִּיתוֹן יְתַי כָּל דִּי אָנָּא מִפְּקֹד יְתִכוֹן
 עֲלוֹתִיכוֹן וְנִכְסַת קוֹדְשִׁיכוֹן
 מִעֲשֻׁרְתִּיכוֹן וּמִפְּרִשׁוֹת יְדֹכוֹן וְכֹל

רש"י

עֲדִין: אֶל-הַמְּנוּחָה. (זבחים קיט) זו שילה: הַנַּחֲלָה.
 זו ירושלים: (י) וְעַבְרֹתֶם אֶת-הַיַּרְדֵּן וַיִּשְׁבַּתֶּם
 בְּאֶרֶץ. שְׁתַּחֲלִקוּהָ, וַיְהִי כָּל אֶחָד מִכִּיר אֶת חֲלֹקוֹ
 וְאֶת שְׁבֹטוֹ: וְהֵנִיחַ לָכֶם. לְאַחַר כְּבוֹשׁ וְחֲלוּק
 וּמְנוּחָה (שופטים ג) מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הֵנִיחַ ה', לְנִסּוֹת
 בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאִין זו אֶלָּא בִימֵי דָּוִד. אָז:
 (יא) וְהָיָה הַמָּקוֹם וְגו'. בְּנוֹ לָכֶם בֵּית הַבְּחִירָה
 בִּירוּשָׁלַיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּדוֹר (ש"ב ז): "וַיְהִי
 כִּי-יָשָׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וְהָ הֵנִיחַ-לוֹ מִכָּל-אִיְבָיו
 מִסָּבִיב, וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל-נְתַן הַנְּבִיא: רֵאֵה נָא אָנֹכִי
 יוֹשֵׁב בְּבֵית אַרְזִים וְאֶרֶן הָאֱלֹהִים יֹשֵׁב בְּתוֹךְ
 הַיַּרְדֵּעַ": שְׂמָה תָבִיאוּ וְגו'. לְמַעַלָּה אָמַר לְעֲנִין
 שִׁילָה, וְכֵאֵן אָמַר לְעֲנִין יְרוּשָׁלַיִם, וְלִכְךָ חֲלָקֶם
 הַכְּתוּב, לִיתֵן הַתָּר בֵּין זו לְזו: מִשְׁחַרְבָּה שִׁילָה
 וּכְבָאוּ לְנוֹב, וְחַרְבָּה נוֹב וּכְבָאוּ לְגִבְעוֹן, הָיוּ הַבְּמוֹת
 מִתְרוֹת עַד שְׁבָאוּ לִירוּשָׁלַיִם: מִבְּחַר נְדַרִיכֶם.

לְאֶל לְפָנִים מִן הַחוּמָה: תְּרוּמַת יְדָכֶם. אֵלוֹ
 הַבְּכוֹרִים, שְׁנֵאמַר בְּהֶם (דברים כו): "וְלָקַח הַכֹּהֵן
 הַטָּהוֹר מִיָּדְךָ": וּבְכֹרֶת בְּקֶרְכֶם. לְתַתֶּם לְכַהֵן,
 וְיִקְרִיבֶם שָׂם: (ז) אֲשֶׁר בִּרְכָךְ ה'. (ספרי) לְפִי
 הַבְּרָכָה, הָבֵא: (ח) לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אָנַחְנוּ
 עֲשִׂים וְגו'. מוֹסֵב לְמַעַלָּה, עַל "כִּי אִתְּם עוֹבְרִים
 אֶת הַיַּרְדֵּן וְגו'", כְּשֶׁתַּעֲבֹרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, מִיַּד מִתְּרִים
 אִתְּם לְהִקְרִיב בְּכֻמָּה כָּל י"ד שָׁנָה שֶׁל כְּבוֹשׁ וְחֲלוּק,
 וּבְכֻמָּה לֹא תִקְרִיבוּ כָּל מָה שְׂאֵתֶם מִקְּרִיבִים פֶּה
 הַיּוֹם בְּמִשְׁכָּן, שְׁהוּא עִמָּכֶם וְנִמְשַׁח וְהוּא כְּשֶׁר
 לְהִקְרִיב בּוֹ חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת, נְדָרִים וְנִדְבוֹת, אֲכָל
 בְּכֻמָּה, אִין קָרֵב אֶלָּא הַנֶּדֶר וְהַנְּדָב, וְזֵהוּ: "אִישׁ כָּל
 הַיֶּשֶׁר בְּעֵינָיו", נְדָרִים וְנִדְבוֹת שְׂאֵתֶם מִתְּנַדְּכִים עַל
 יְדֵי שְׂיִשֶׁר בְּעֵינֵיכֶם לְהִבְיֵאֵם, וְלֹא עַל יְדֵי חוֹבָה,
 אוֹתֶם תִּקְרִיבוּ בְּכֻמָּה (זבחים קיז): (ט) כִּי לֹא-
 בִאתֶם. (ספרי) כָּל אוֹתָן י"ד שָׁנָה: עַד-עֵתָה. כְּמוֹ

מִצְוָה אֶתְכֶם עוֹלְתֵיכֶם וּזְבִיחֵיכֶם מֵעֲשׂוֹתֵיכֶם
 וּתְרַמֶּת יַדְכֶם וְכֹל מִבְּחַר נְדָרֵיכֶם אֲשֶׁר תִּדְרוּ
 לַיהוָה כִּשׁ"י: יב וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 אַתֶּם וּבְנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְעַבְדֵיכֶם וְאִמֵּהֵיכֶם
 וְהַלְוֵי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֵיכֶם כִּי אֵין לוֹ חֶלֶק וְנַחֲלָה
 אִתְּכֶם: יג הַשְּׁמֹר לָךְ פֶּן־תַּעֲלֶה עֲלֵתֶיךָ בְּכָל־
 מְקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה כִּשׁ"י: יד כִּי אִם־בְּמְקוֹם
 אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה בְּאַחַד שְׁבֻטֶיךָ שֵׁם תַּעֲלֶה
 עֲלֵתֶיךָ וְשֵׁם תַּעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶיךָ כִּשׁ"י:
 טו רַק בְּכָל־אֹת נִפְשֶׁךָ תִּזְבַּח | וְאִכְלַת בָּשָׂר
 בְּבִרְכַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ בְּכָל־
 שְׁעָרֶיךָ הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר יֵאָכְלֶנּוּ בְּצִבִּי
 וּכְאֵיל כִּשׁ"י: טז רַק הַדָּם לֹא תֹאכְלוּ עַל־הָאָרֶץ
 תִּשְׁפְּכֶנּוּ בַּמּוֹם כִּשׁ"י: יז לֹא־תוֹכֵל לֶאֱכֹל בְּשַׁעְרֶיךָ מֵעֵשֶׂר דִּגְגָךְ וְתִירְשֶׁךָ

שפר נדריכון די תדרון קדם יי:
 יב ותחרון קדם יי אלהכון אתון
 ובניכון ובנתיכון ועבדיכון
 ואמהתיכון ולואה די בקרויכון
 ארי לית לה חלק ואחסנא
 עמכון: יג אסתמר לך דילמא
 תסק עלותך בכל אתרא די תחזי:
 יד אלהן באתרא די יתרעי יי
 פחד מן שבטיך תמן תסק עלותך
 ותמן תעבד כל די אנא מפקדך:
 טו לחוד בכל רעות נפשך תפוס
 ותיכול בשרא בכרפתא דיי אלהך
 די יחב לך בכל קרויך מסאבא
 ודביא יכלנה כבשר טביא
 ואילא: טז לחוד דמא לא
 תיכלון על ארעא תשדנה כמיא:
 יז לית לך רשו למיכל בקרויך
 מעשר עבורך חמרך ומשחך
 ובכורי תורך וענף וכל נדרך די

רש"י

תלמוד לומר: "רק": תזבח ואכלת. (בכורות טו.
 יבמות עג) אין לך בהם הטר גיזה וחלב אלא אכילה
 על ידי זביחה: הטמא והטהור. לפי שבאו מכת
 קדשים שנאמר בהם (ויקרא ז): "והבשר אשר יגע
 בכל־טמא לא יאכל", הצריך להתיר בו שטמא
 וטהור אוכלין בקערה אחת: פצבי וכאיל. שאין
 קרבן בא מהם: פצבי וכאיל. לפטרן מן הזרוע
 והלחיים והקבה: (טז) רק הדם לא תאכלו. אף
 על פי שאמרתי שאין לך בו זריקת דם במזבח, לא
 תאכלנו: תשפכנו פמים. לומר לך שאין צריך
 פסוי. דבר אחר: הרי הוא פמים, להכשיר את
 הזרעים (ספרי חולין עד): (יז) לא־תוכל. בא
 הפתוב לתן "לא תעשה" על הדבר: לא־תוכל.
 רבי יהושע בן־קרחא אומר: יכל אתה,

מלמד שקביאו מן המבחר: תורה יב (יג) השמר
 לך. (ספרי) לתן "לא תעשה" על הדבר: בכל־
 מקום אשר תראה. אשר יעלה בלבך, אבל אתה
 מקריב על פי נביא, כגון אליהו בהר הפרמל:
 (יד) באחד שבטיך. בחלקו של בנימין. ולמעלה
 הוא אומר: "מכל שבטיכם", הא כיצד? כשקנה
 דוד את הגרן מארונה היבוסי, גבה הזזה מכל
 השבטים, ומכל מקום הגרן בחלקו של בנימין
 היה: (טו) רק בכל־אות נפשך. במה הפתוב
 מדבר? אם בכשר תאווה, להתירה להם בלא
 הקרבת אמורים, הרי הוא אמור במקום אחר: "כי
 ירחיב ה' אלהיך את גבך וגו' ואמרת אכלה בשר
 וגו'", במה זה מדבר? בקדשים שנפל בהם מום,
 שיפדו ויאכלו בכל מקום, יכל יפדו על מום עובר?

וַיַּעֲהֹרֶךְ וּבְכֹרֶת בְּקֶרֶךְ וּצְאֵנְךָ וְכָל־נְדָרֶיךָ
 אֲשֶׁר תִּדְרֹר וּנְדַבְּתֶיךָ וּתְרוּמַת יָדְךָ כִּשִׁי׃ יח כִּי
 אִם־לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר
 יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ אֶתָּה וּבְנֶךָ וּבְתֶיךָ
 וְעַבְדְּךָ וַאֲמַתְךָ וְהַלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְשִׂמְחַתְךָ
 לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מִשְׁלַח יָדְךָ כִּשִׁי׃
 יט הַשְּׁמֹר לָךְ פֶּן־תַּעֲזֹב אֶת־הַלְוִי כָּל־יְמֵיךָ
 עַל־אֲדָמְתְּךָ כִּשִׁי׃ ׀ כִּי־יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 אֶת־גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לָּךְ וַאֲמַרְתָּ אֲכַלָּה
 בָּשָׂר כִּי־תֵאָוֶה נַפְשֶׁךָ לֵאכֹל בָּשָׂר בְּכָל־אֹת
 נַפְשֶׁךָ תֹאכַל בָּשָׂר כִּשִׁי׃ כא כִּי־יִרְחַק מִמֶּךָ
 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׁמוֹ
 שָׁם וְזָבַחְתָּ מִבְּקֶרֶךְ וּמִצְאֵנְךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה
 לָּךְ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ וְאָכַלְתָּ בְּשַׁעְרֶיךָ בְּכָל־אֹת נַפְשֶׁךָ כִּשִׁי׃ כב אַךְ כַּאֲשֶׁר
 יֹאכַל אֶת־הַצְּבִי וְאֶת־הָאֵיל כֵּן תֹאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר יַחְדָּו

תדר ונדבתיך ואפרשתי ידך:
 יח אלהן קדם יי אלהך תיכלנה
 באתרא די יתרעי יי אלהך בה
 את וברך וברתך ועבדך ואמתך
 ולואה די בקרויך ותחדי קדם יי
 אלהך בכל אושטות ידך:
 יט אסתמר לך דילמא תשבוק נת
 לואי כל יומיך על ארעך: כ ארי
 יפתי יי אלהך ית תחומך כמא די
 מליל לך ותימר אכול בשרא ארי
 תתרעי נפשך למיכל בשרא בכל
 רעות נפשך תיכול בשרא:
 כא ארי יתרחק מנך אתרא די
 יתרעי יי אלהך לאשראה שכנתה
 תמן ותכוס מתורך ומענך די יהב
 יי לך כמא די פקדתך ותיכול
 בקרויך בכל רעות נפשך:
 כב ברם כמא די מתאכל בשר
 טביא ואילא כן תיכלנה מסאבא

כב אך כאשר יחדו

רש"י

שְׁלֵמִיךָ: (יט) הַשְּׁמֹר לָךְ. לתן לא תעשה על
 הדבר: על־אדמתך. אכל בגולה, אינה מזהר עליו
 יותר מעניי ישראל: (כ) כִּי־יִרְחִיב וגו'. (חולין
 פד) למדה תורה דרוך ארץ שלא יתאוה אדם לאכל
 בשר אלא מתוך רחבת ידים ועשר: בְּכָל־אֹת
 נַפְשֶׁךָ וגו'. (שם ט"ו) אָכַל בַּמִּדְבָּר נֶאֱסַר לָהֶם
 בָּשָׂר חֲלִין אֵלָא אִם כֵּן מִקְדִּישָׁה וּמִקְרִיבָה שְׁלָמִים:
 (כא) כִּי־יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם. ולא תוכל לבא
 ולעשות שלמים בכל יום, כמו עכשו שהמשפן
 הולך עמכם: וְזָבַחְתָּ וגו' כַּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ. (חולין
 כח) לְמַדְּנוּ שֵׁישׁ צוּרִי בְּזִבְחָהּ הֵי אֵךְ יִשְׁחוּט, וְהֵן
 הַלְכוֹת שְׁחִיטָה שְׁנֵאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינִי: (כב) אַךְ
 כַּאֲשֶׁר יֹאכַל אֶת־הַצְּבִי וגו'. אינה מזהר לאכלן

אבל אינה רשאי. פיוצא בו: (יהושע טו) וְאֵת
 הַיְבוּסִי יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם לֹא יָכִלוּ בְּנֵי יְהוּדָה
 לְהוֹרִישָׁם, יְכוּלִים הָיוּ, אֲלֵא שְׂאִינָן רִשְׁאִין, לְפִי
 שְׂפָרַת לָהֶם אֲבָרָהֶם בְּרִית כְּשֶׁלַּקַח מֵהֶם מַעֲרַת
 הַמִּכְפֵּלָה, וְלֹא יְבוּסִים הָיוּ אֲלֵא חֲתִיִּים הָיוּ, אֲלֵא
 עַל שֵׁם הָעִיר שֶׁשְׁמָהּ יְבוּס, כִּף מִפְּרֵשׁ בְּפָרְקֵי דְרָבִי
 אֲלֵיעֶזֶר (פ' לו), וְהוּא שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוּאֵל ב ה): "כִּי אִם־
 הִסִּירְךָ הָעוֹרִים וְהַפְּסָחִים", צוּרוֹת שֶׁכָּתְבוּ עֲלֵיהֶם
 אֵת הַשְּׁבוּעָה: וּבְכֹרֶת בְּקֶרֶךְ. אֲזַהֲרָה לְכַהֲנִים:
 וּתְרוּמַת יָדְךָ. אֵלּוּ הַבְּכוֹרִים: (יח) לִפְנֵי ה'.
 לִפְנֵים מִן הַחֹמֶה: וְהַלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ. אִם
 אֵין לָךְ לְתַת לוֹ מַחְלָקוֹ, כְּגוֹן מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן, תֵּן
 לוֹ מַעֲשֵׂר עֲנִי! אֵין לָךְ מַעֲשֵׂר עֲנִי, הַזְּמִינָהוּ עַל

יֹאכְלֶנּוּ רש"י: כג רַק חֶזֶק לְבַלְתִּי אֶכֶל הַדָּם פִּי
הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תֹאכֵל הַנֶּפֶשׁ עִם־
הַבָּשָׂר רש"י: כד לֹא תֹאכְלֶנּוּ עַל־הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ
בַּמַּיִם רש"י: כה לֹא תֹאכְלֶנּוּ לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ
וּלְבִנְיֶיךָ אַחֲרָיֶךָ כִּי־תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי
יְהוָה רש"י: כו רַק קִדְשֶׁיךָ אֲשֶׁר־יִהְיוּ לָךְ וַנְּדַרְיָךְ
תֵּשֵׂא וּבָאתְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה רש"י:
כו וְעָשִׂיתְ עֲלֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל־מִזְבֵּחַ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְדַם־זִבְחֶיךָ יִשְׁפֹךְ עַל־מִזְבֵּחַ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹאכֵל רש"י: כח שְׂמֹר
וּשְׁמַעְתְּ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי
מְצַוְנֶךָ לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וּלְבִנְיֶיךָ אַחֲרָיֶיךָ עַד־
עוֹלָם כִּי תַעֲשֶׂה הַטּוֹב וְהַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה
כִּי־יִכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אִתָּה

וּדְכִיא פְחָדָא יְכַלְגָּה: כג לְחֹד
תְּקַף בְּדִיל דְּלֹא לְמִיכַל דְּמָא אַרִי
דְּמָא הוּא נַפְשָׂא וְלֹא תִיכּוּל
נַפְשָׂא עִם בְּשָׂרָא: כד לֹא
תִיכַלְגָּה עַל אַרְעָא תִשְׁדַּגָּה כְּמִיָּא:
כה לֹא תִיכַלְגָּה בְּדִיל דְּיֵיטֵב לָךְ
וּלְבִנְיָךְ בְּתַרְוָךְ אַרִי תַעֲבַד דְּכָשֵׁר
קָדָם יי: כו לְחֹד מַעֲשֵׂר קוּדְשֶׁיךָ
דִּיהוֹן לָךְ וַנְּדַרְךָ תַטּוּל וְתִיתִי
לְאַתְרָא דִּי יִתְרַעֲי יי: כז וְתַעֲבַד
עֲלוֹתְךָ בְּשָׂרָא וְדָמָא עַל מִדְּבַחָא
דְּיֵי אֱלֹהֶךָ וְדַם נִכְסַת קוּדְשֶׁיךָ
יִשְׁתַּפֵּךְ עַל מִדְּבַחָא דְּיֵי אֱלֹהֶךָ
וּבְשָׂרָא תִיכּוּל: כח טַר וְתִקְבֵּל יַת
פְּתַגְמִיָּא הָאֵלִין דִּי אָנָּא מִפְּקֻדְךָ
בְּדִיל דְּיֵיטֵב לָךְ וּלְבִנְיָךְ בְּתַרְוָךְ עַד
עֲלָם אַרִי תַעֲבַד דְּתַקֵּן וְדְכָשֵׁר
קָדָם יי אֱלֹהֶךָ: כט אַרִי יִשְׁצִי יי
אֱלֹהֶךָ יַת עַמְמִיָּא דִּי אִתָּה עַלֵּל
אֱלֹהֶיךָ רש"י: ס שְׁלִישִׁי כט

רש"י

וּלְבִנְיֵי אַחֲרָיו, קַל וְחֹמֶר לְגִזֵּל וְעֲרִיוֹת, שְׁנַפְשׁוֹ שֶׁל
אָדָם מִתְאַוֶּה לָהֶם: (כו) רַק קִדְשֶׁיךָ. אֵף עַל פִּי
שְׂאֵתָה מִתֵּר לְשַׁחַט חֲלִין, לֹא הִתְרַתִּי לָךְ לְשַׁחַט אֶת
הַקִּדְשִׁים וְלֹאֲכֹלָן בְּשַׁעֲרֶיךָ בְּלֹא הַקְּרָבָה, אֲלֹא
לְהַבְיֵאֵם לְבֵית הַבְּחִירָה: (כז) וְעָשִׂיתְ עֲלֶיךָ. אִם
עֲלוֹת הֵן, תֵּן הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ, וְאִם
זִבְחֵי שְׁלָמִים הֵם, דַּם זִבְחֶיךָ יִשְׁפֹךְ עַל הַמִּזְבֵּחַ
תַּחֲלָה, וְאַחֵר כָּף: "וְהַבָּשָׂר תֹאכֵל"; וְעוֹד דָּרְשׁוּ
רַבּוֹתֵינוּ (ספרי): "רַק קִדְשֶׁיךָ", שְׂבָא לְלַמֵּד עַל
הַקִּדְשִׁים שְׂבַחוּן לְאַרְץ, וְלַלְמַד עַל הַתְּמוּרוֹת וְעַל
וְלְדוֹת קִדְשִׁים שִׁיקְרִיבוּ: (כח) שְׂמֹר. (ספרי) זו
מִשְׁנָה, שְׂאֵתָה צְרִיף לְשִׁמְרָה בְּבִטְנְךָ, שְׁלֹא תִשְׁכַּח,
כְּעִנְיָן שְׂנֵאֲמַר (משלי כב): "כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמְרֶם
בְּבִטְנְךָ", וְאִם שְׁנִיתָ, אֲפָשֶׁר שֶׁתִּשְׁמַע וְתִקֵּים. הָא
כָּל שְׂאִינוּ בְּכֹלֵל מִשְׁנָה, אִינוּ בְּכֹלֵל מַעֲשֶׂה: אֵת

בְּטַהֲרָה; אִי מַה צָבִי וְאֵיל חֲלָבִין מִתֵּר, אֵף חֲלִין
חֲלָבִין מִתֵּר? תְּלַמּוּד לֹמַר: "אֵף": (כג) רַק חֶזֶק
לְבַלְתִּי אֶכֶל הַדָּם. (ספרי) מִמָּה שְׂנֵאֲמַר "חֶזֶק",
אִתָּה לְמַד שֶׁהָיוּ שְׁטוּפִים בְּדָם לְאֲכֹלוֹ. לְפִיכֵן הִצְרִיף
לֹמַר "חֶזֶק", דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן עֲזַאי
אוֹמַר: לֹא בָּא הַפְּתוּב אֲלֹא לְהַזְהִירָךְ וְלַלְמַדְךָ עַד
כְּמָה אִתָּה צְרִיף לְהַתְּחִיזֶךָ בְּמִצּוֹת, אִם הַדָּם, שֶׁהוּא
קַל לְהַשְׁמֵר מִמֶּנּוּ, שְׂאִין אָדָם מִתְאַוֶּה לוֹ, הִצְרִיף
לְחַזְקֶךָ בְּאַזְהָרְתּוֹ, קַל וְחֹמֶר לְשַׁאֵר מִצּוֹת: וְלֹא־
תֹאכֵל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר. (חולין קב. ספרי) אֲזַהֲרָה
לְאַבְרָם מִן הַחֵי: (כד) לֹא תֹאכְלֶנּוּ. (כריתות ד)
אֲזַהֲרָה לְדָם הַתְּמַצִּית: (כה) לֹא תֹאכְלֶנּוּ. (חולין
קלב) אֲזַהֲרָה לְדָם הָאֲבָרִים: לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וּגְוִי.
(מכות כג) צֵא וּלְמַד מִתֵּן שְׂכָרֶן שֶׁל מִצּוֹת: אִם הַדָּם,
שְׁנַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה מִמֶּנּוּ, הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ זֹכֶה לוֹ

בא־שמה לרשת אותם מפניך וירשת אתם
 וישבת בארצם: להשמר לך פן־תִּנְקַשׁ
 אחריהם אחרי השמדם מפניך ופן־תִּדְרֹשׁ
 לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה
 את־אלהיהם ואעשה־כן גם־אני כס"י: לא לא־
 תעשה כן ליהוה אלהיך כי כל־תועבת יהוה
 אשר שנא עשו לאלהיהם כי גם את־בניהם
 ואת־בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם כס"י:
 יג א את כל־הדָּבָר אשר אנכי מצוה אתכם
 אתו תשמרו לעשות לא־תסַף עליו ולא
 תגרע ממנו כס"י: פ ב כִּי־יָקוּם בְּקִרְבְּךָ נָבִיא או
 חֵלֶם חִלּוֹם וְנָתַן אֵלֶיךָ אוֹת או מוֹפֵת כס"י:

לתמן לתרכא יתהון מקדמך
 ותירת יתהון ותיתב בארעהון:
 ל אסתמר לך דילמא תתקל
 בתריהון בטר דישתצון מקדמך
 ודילמא תתבע לטעותהון למימר
 אכדין פלחין עממיא האלין ית
 טעותהון ואעבד כן אף אנא:
 לא לא מעבד כן קדם יי אלהך
 ארי כל דמרחק קדם יי די סגי
 עבדו לטעותהון ארי אף ית
 בניהון וית בנתיהון יוקדין בנורא
 לטעותהון: א ית כל פתגמא די
 אנא מפקד יתכון יתה תטרון
 למעבד לא תוספון עלוהי ולא
 תמנעון מנה: ב ארי יקום בינך
 נביא או חלם חלמא ויתן לך את

רש"י

לגבה, בא ולמדך כאן שאם דרפה של עבודה
 זרה לעבדה בדבר אחר, כגון פוער לפעור, וזורק
 אכן למרקוליס, זו היא עבודתו, ותיב. אבל זבוח
 וקטור ונסוד והשתחואה, אפלו שלא בדרפה חייב:
 (לא) כי גם את־בניהם. (ספרי) 'גם', לרבות את
 אבותיהם ואמותיהם. אמר רבי עקיבא: 'אני ראיתי
 עובד כוכבים שפפתו לאביו לפני כלבו ואכלו':
 (א) את פל־הדָּבָר. קלה כבחתמורה: תשמרו
 לעשות. לתן 'לא תעשה' על 'עשה', האמורים
 בפרשה, שכל 'השמר', לשון 'לא תעשה' הוא,
 אלא שאין לוקין על 'השמר' של 'עשה': לא־תסַף
 עליו. (ספרי) חמשה טוטפות בתפליו, חמשה מינין
 בלולב, ארבע ברכות בכרפת כהנים: (ב) ונתן
 אליך אות. בשמים, כענין שנאמר בגדעון (שופטים
 ו): "ועשית לי אות", ואומר (שם): "יהי־נא
 חרב אל־הגדה וגו'": או מופת. בארץ [ספריים
 אחרים: ונתן אליך אות. בשמים, דכתיב (בראשית
 א): "והיו לאתת ולמועדים": או מופת. בארץ,

פל־הדָּבָרִים. (שם) שתהא חכיבה עליך מצוה קלה
 כמצוה חמורה: הטוב. בעיני השמים: והישר.
 בעיני אדם: תורה כט (ל) פן־תִּנְקַשׁ. אונקלוס
 תרגם לשון מוקש; ואני אומר שלא חש לדקדק
 בלשון, שלא מצינו נוי"ן בלשון יוקש, ואפלו ליסוד
 הנופל ממנו, אבל בלשון טרוף וקשקוש מצינו
 נוי"ן: (דניאל ה) "וארפכתה דא לדא נקשן", ואף
 זה אני אומר: "פן־תִּנְקַשׁ אחריהם", פן תטרף
 אחריהם, להיות כרוף אחר מעשיהם, וכן (תהלים
 קט): "ינקש נושה לכל־אשר־לו", מקלל את הרשע
 להיות עליו נושים רבים, והיו מחזירין ומתנקשין
 אחר ממונו: אחרי השמדם מפניך. אחר שתראה
 שאשמדם מפניך, יש לך לתת לב, מפני מה
 נשמדו אלו? מפני מעשים מקלקלים שבידיהם. אף
 אפה לא תעשה כן, שלא יבאו אחרים וישמידוך:
 איכה יעבדו. לפי שלא ענש על עבודה זרה, אלא
 על זבוח וקטור ונסוד והשתחואה, כמו שפיתוב
 (שמות כב): "בלתי לה' לבדו", דברים הנעשים

ג וּבֹא הָאוֹת וְהַמוֹפֵת אֲשֶׁר-דִּבֶּר אֵלַיךָ לֵאמֹר
 גַּלְכָּה אַחֲרַי אֱלֹהִים אַחֲרַי אֲשֶׁר לֹא-יִדְעֶתֶם
 וְנַעֲבַדְם: ד לֹא תִשְׁמַע אֶל-דִּבְרֵי הַנְּבִיא הַהוּא
 או אֶל-חֹלֶם הַחֲלוֹם הַהוּא כִּי מִנְּסָה יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לְדַעַת הַיִּשְׁכֶּם אֱהָבִים אֶת-
 יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל-לִבְבְּכֶם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם:
 ה אַחֲרַי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תֵּלְכוּ וְאֵתוּ תִירָאוּ
 וְאֶת-מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וּבְקִלּוֹ תִשְׁמְעוּ וְאֵתוּ
 תַעֲבֹדוּ וְכוּ תְדַבְּקוּן כס"ו: ו וְהַנְּבִיא הַהוּא או
 חֵלֶם הַחֲלוֹם הַהוּא יוֹמֵת כִּי דַבְּרֵ-סֵרָה
 עַל-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם וְהַפְּדֶה מִבַּיִת עֲבָדִים לְהַדְיָיֵחַ מִן-
 הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בָּהּ
 וּבַעֲרַת הָרַע מִקֶּרְבְּךָ כס"ז: ס כִּי יִסִּיתְךָ אַחֲיֶיךָ
 בֶּן-אִמְךָ אוֹ-בְנֶךָ אוֹ-בֵתְךָ אוֹ אִשְׁתְּ חֵיקְךָ
 או רֵעֶךָ אֲשֶׁר כִּנְפֹשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר גַּלְכָּה

או מופתא: ג וייתי אתא
 ומופתא די מליל עמך למימר
 נהך בטר טעות עממיא די לא
 ידעתנון ונפלחנון: ד לא תקבל
 לפתגמי נביא ההוא או לחלם
 חלמא ההוא ארי מנסי יי
 אלהכון יתכון למדע האייתכון
 רחמין ית יי אלהכון בכל לבכון
 ובכל נפשכון: ה פתר דחלתא
 דיי אלהכון תהכון ויתה תדחלון
 ונת פקודיה תטרון ולמימרה
 תקבלון וקדמוהי תפלחון
 ובדחלתא תתקרבון: ו ונביא
 ההוא או חלם חלמא ההוא
 יתקטל ארי מליל סטיא על יי
 אלהכון די אפק יתכון מארעא
 דמצרים ודפרקך מבית עבדותא
 לאטעיותך מן ארעא די פקדך יי
 אלהך למהך בה ותפלי עבד
 דביש מבינך: ז ארי ימלכך
 אחוך בר אמך או ברך או ברפך
 או אפת קינך או חכך די
 כנפשך בסתר למימר נהך
 ונפלח לטעות עממיא די לא

רש"י

וְהַפְּדֶה מִבַּיִת עֲבָדִים. (ספרי) אֶפְלוּ אֵין לוֹ עֲלֶיךָ
 אֶלָּא שְׁפַדְאַךְ, דִּיּוֹ: (ז) כִּי יִסִּיתְךָ. אֵין הִסְתָּה אֶלָּא
 גְרוּי, שְׁנַאֲמַר (ש"א כו): "אם ה' הִסִּיתְךָ בִּי",
 אמיטר"א בלע"ז [אן רייצען], שְׁמַשִּׂאוֹ לַעֲשׂוֹת
 כֵּן: אַחֲיֶיךָ. מֵאֵב: בֶּן-אִמְךָ. מֵאֵם (קידושין פו):
 חֵיקְךָ. הַשׁוֹכֵבֵת בְּחֵיקְךָ וּמְחַוְקָה בָּךְ, אִפְקִיט"א
 בלע"ז (אנהאנגענד), וְכֵן (יחזקאל מג): "וּמְחִיק
 הָאֶרֶץ", מִיִּסוּד הַתְּקוּעַ בְּאֶרֶץ: אֲשֶׁר כִּנְפֹשְׁךָ. זֶה
 אֲבִיךָ, פֶּרֶשׁ לָךְ הַכְּתוּב אֶת הַחֲבִיבִין לָךְ, קַל וְחֹמֶר
 לְאַחֲרַיִם: בַּסֵּתֶר. דַּבְּרֵ הַכְּתוּב בַּהוּא, שְׁאֵין דִּבְרֵי
 מִסִּית אֶלָּא בַּסֵּתֶר, וְכֵן שְׁלֵמָה הוּא אוֹמֵר (משלי ז):

דְּכָתִיב: "אם טל יִהְיֶה עַל-הַגֶּזֶה לְבִדָּה וְעַל כָּל-
 הָאֶרֶץ תִּרְבַּב], אִף עַל פִּי כֵן "לֹא תִשְׁמַע לוֹ", וְאִם
 תֹּאמַר: מִפְּנֵי-מָה נוֹתֵן לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 מְשַׁלָּה לַעֲשׂוֹת אוֹת? "כִּי מִנְּסָה ה' אֱלֹהֵיכֶם
 אֶתְכֶם": תוֹרָה ג (ה) וְאֶת-מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ. תוֹרַת
 מֹשֶׁה: וּבְקִלּוֹ תִשְׁמְעוּ. בְּקוֹל הַנְּבִיאִים: וְאוֹתוֹ
 תַעֲבֹדוּ. בְּמִקְדָּשׁוֹ: וְכוּ תְדַבְּקוּן. (סוטה יד) הַדְּבַק
 בְּדַרְכָּיו: גָּמַל חֲסָדִים, קָבַר מֵתִים, בְּקַר חוֹלִים!
 כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: (ו) סֵרָה. דַּבְּרֵ
 הַמוֹסֵר מִן הָעוֹלָם, שְׁלֵא הָיָה וְלֹא נִבְרָא וְלֹא צוּיָתוּ
 לְדַבְּרֵ כֵן, דִּישְׁטוֹרנור"א בלע"ז (אבווענדונג):

וְנַעֲבֹדָה אֱלֹהִים אַחֲרַיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעַתְּ אֶתָּה
 וְאַבְתִּיךָ ^{כס"י}: ח מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר
 סְבִיבֹתֶיכֶם הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ אוּ הַרְחֻקִים מִמֶּךָ
 מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ ^{כס"י}: ט לֹא־
 תֵּאבְדָה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֱלֹוֹי וְלֹא־תַחֹס עֵינֶךָ
 עָלָיו וְלֹא־תַחְמַל וְלֹא־תִכְסֶה עָלָיו ^{כס"י}: י כִּי
 הָרַגְתָּ תַהֲרֹגְנוּ יָדְךָ תִהְיֶה־בּוֹ בְּרֵאשׁוֹנָה
 לַהֲמִיתוֹ וְיֹד כָּל־הָעַם בְּאַחֲרֹנָה ^{כס"י}: יא וְסַקְּלֹתוּ
 בְּאֲבָנִים וּמַת כִּי בִקֵּשׁ לְהַדְיִיחֹךָ מֵעַל יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית
 עַבְדִּים: יב וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ וְלֹא־
 יוֹסְפוּ לַעֲשׂוֹת כַּדְּבַר הָרַע הַזֶּה בְּקִרְבְּךָ: ס
 כִּי־תִשְׁמַע בְּאַחַת עֲרִיף אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 נָתַן לְךָ לְשֹׁבֵת שָׁם לֵאמֹר ^{כס"י}: יד יִצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיעֵל מִקְרַבְךָ

יִדְעַתְּ אֶתָּה וְאַבְתִּיךָ: ח מִשְׁעוֹת
 עִמָּמִיָּא דִּי בְּסַחְרֵינִיכּוֹן דְּקָרִיבִין
 לְךָ אוּ דְרַחֲקִין מִמֶּךָ מִסִּפֵּי אֶרְעָא
 וְעַד סִפֵּי אֶרְעָא: ט לֹא תִיבִי לֵה
 וְלֹא תִקְבַּל מִנֶּה וְלֹא תַחֹס עֵינֶךָ
 עַל־וְהִי וְלֹא תַרְחַם וְלֹא תִכְסִי
 עַל־וְהִי: י אַרִי מִקְטֵל תִּקְטֵלְנָה
 יָדְךָ תִּהְיֶה בֵּה בְּקַדְמִיתָא לְמִקְטֵלָה
 וְיָדָא דְכָל עַמָּא בְּכַתְרִיתָא:
 יא וְתַרְגְּמָנָה בְּאַבְנֵיָא וְיָמוֹת אַרִי
 בְּעָא לְאַטְעִייתָךָ מִדַּחֲלָתָא דִּי
 אֱלֹהֶיךָ דִּי אִפְקִי מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם
 מִבֵּית עַבְדוֹתָא: יב וְכָל יִשְׂרָאֵל
 יִשְׁמְעוּן וְיִדְחֲלוּן וְלֹא יוֹסְפוּן
 לְמַעַבְדַּד כַּפְתָּגְמָא בִישָׂא דְדִין
 בִּינְךָ: יג אַרִי תִשְׁמַע בְּחַד
 מִקְרַבֶּיךָ דִּי יִי אֱלֹהֶיךָ יִהְיֶה לְךָ
 לְמַתָּב תַּמָּן לְמִימְרֵי: יד גְּפָקוּ
 גְּבָרִין בְּנֵי רִשְׁעָא מִבִּינְךָ וְאַטְעִיו
 בְּנֵי־בְלִיעֵל מִקְרַבְךָ

רש"י

"בְּנִשְׁפָּ בְּעָרֵב יוֹם, בְּאִישׁוֹן לִילָה וְאַפְלָה": אֲשֶׁר
 לֹא יִדְעַתְּ אֶתָּה וְאַבְתִּיךָ. דְּבַר זֶה, גְּנָאֵי גְדוֹל הוּא
 לְךָ, שְׂאֵף הָאוֹמוֹת אֵין מְנִיחִין מַה שְׁמָסְרוּ לָהֶם
 אַבּוֹתֵיהֶם, וְזֶה אוֹמֵר לְךָ: 'עֹזֵב מַה שְׁמָסְרוּ לְךָ
 אַבּוֹתֶיךָ' (ח) הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ אוּ הַרְחֻקִים.
 (סְנַהֲדִרִין סא) לְמַה פִּרְט קְרוֹבִים וְרַחֲוּקִים? אֲלֵא כִּךָ
 אָמַר הַפְּתוּב: מְטִיבֵן שֶׁל קְרוֹבִים, אֶתָּה לְמַד טִיבֵן
 שֶׁל רַחֲוּקִים, כְּשֵׁם שְׂאֵין מִמֶּשׁ בְּקְרוֹבִים, כִּךָ אֵין
 מִמֶּשׁ בְּרַחֲוּקִים: מִקְצֵה הָאָרֶץ. (ספרי) זֹו חֲמָה
 וּלְבָנָה וְצָבָא הַשְּׂמִים, שְׁהֵן מִהֲלָכִים מִסּוּף הָעוֹלָם
 וְעַד סוּפוֹ: (ט) לֹא־תֵאבְדָה לוֹ. (שם) לֹא תִהְיֶה תָאֵב
 לוֹ, לֹא תִאָּהֲבֶנּוּ, לְפִי שְׁנֵאֲמַר (ויקרא יט): 'וְאִהֲבַתְּ
 לְרַעֲךָ כְּמוֹךָ', אֶת זֶה לֹא תֵאֲהֵב: וְלֹא תִשְׁמַע אֱלֹוֹי
 בְּהַתְחַנְּנוּ עַל גִּפְשׁוֹ לְמַחַל לוֹ, לְפִי שְׁנֵאֲמַר (שמות

(כג): "עֹזֵב תַּעֲזֹב עִמּוֹ", לְזֶה לֹא תַעֲזֹב: וְלֹא תַחֹס
 עֵינֶךָ עָלָיו. לְפִי שְׁנֵאֲמַר: "לֹא תַעֲמַד עַל־דַּם רַעֲךָ",
 עַל זֶה לֹא תַחֹס: וְלֹא־תַחְמַל. לֹא תַהַפֵּךְ בְּזַכּוֹתוֹ:
 וְלֹא־תִכְסֶה עָלָיו. (ספרי) אִם אֶתָּה יוֹדֵעַ לוֹ חוֹבָה,
 אֵינְךָ רִשְׁאֵי לְשִׁתֵּק: (י) כִּי הָרַגְתָּ תַהֲרֹגְנוּ. [אִם יִצְאָ
 מִבֵּית דִּין וְכָפֵי, אֵל תַּחֲזִירָהוּ לְזַכּוֹת (ספרי): יָדְךָ תִהְיֶה־בּוֹ
 בְּרֵאשׁוֹנָה. מִצְוָה בְּיַד הַנִּיסָת לְהַמִּיתוֹ, לֹא מֵת בְּיָדוֹ,
 יָמוֹת בְּיַד אַחֲרִים, שְׁנֵאֲמַר: "וְיָד כָּל הָעַם וְגוֹ'":
 תּוֹרָה יֵא (יג) לְשֹׁבֵת שָׁם. (ספרי) פִּרְט לִירוֹשָׁלַיִם,
 שְׁלֹא נִתְּנָה לְדִירָה: כִּי־תִשְׁמַע וְגוֹ' לֵאמֹר. אוֹמְרִים
 כֵּן: "יִצְאוּ וְגוֹ'": (יד) אֲנָשִׁים. (סְנַהֲדִרִין פה) וְלֹא
 גְּשִׁים: בְּנֵי־בְלִיעֵל. (שם) בְּלִי עַל, שְׁפָרְקוּ עַלֹו שֶׁל
 מִקּוּם: יִשְׁבִּי עִירָם. וְלֹא יוֹשְׁבֵי עִיר אַחֲרָת. מִכָּאן

וַיִּדְיָחוּ אֶת־יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר נִלְכָּה וְנַעֲבֹדָה
 אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יַדְעֵתֶם כְּשִׁי׃
 וַדְרִשְׁתָּ וַחֲקַרְתָּ וּשְׁאַלְתָּ הַיִּטֵּב וְהִנֵּה אִמַּת
 נִכּוֹן הַדָּבָר נַעֲשֶׂתָה הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת
 בְּקִרְבְּךָ כְּשִׁי׃ מִן הַכֶּה תִּכֶּה אֶת־יֹשְׁבֵי הָעִיר
 הַהוּא לְפִי־חֶרֶב הַחֶרֶם אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־
 בָּהּ וְאֶת־בְּהֵמָתָהּ לְפִי־חֶרֶב כְּשִׁי׃ יִי וְאֶת־כָּל־
 שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל־תּוֹךְ רַחֲבֶהּ וְשֹׂרֶפֶת בְּאֵשׁ
 אֶת־הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ כָּלִיל לַיהוָה
 אֱלֹהֶיךָ וְהִיְתָה תֵּל עוֹלָם לֹא תִבְנֶה עוֹד כְּשִׁי׃
 יִי וְלֹא־יִדְבַק בְּיַדְךָ מְאוּמָה מִן־הַחֶרֶם לְמַעַן
 יָשׁוּב יְהוָה מִחֲרוֹן אַפּוֹ וְנִתַּן־לְךָ רַחֲמִים
 וְרַחֲמֹךָ וְהִרְבֶּךָ בְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ כְּשִׁי׃
 יִי כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר
 אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצִוֶּה הַיּוֹם
 לַעֲשׂוֹת הַיֵּשֶׁר בְּעֵינַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ ם רַבִּיעִי
 יד א בָּנִים אַתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא
 תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא־תִשְׁמְרוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת כְּשִׁי׃ ב כִּי עִם קְדוּשָׁ

רש"י

ית יתבי קרתהון למימר נהי
 ונפלה לטעות עממא די לא
 ידעתון: טו ותתבע ותבדוק
 ותשאל אות והא קשטא כון
 פתגמא אתעבידא תועבתא קדא
 בינך: טז ממקא תמחי ית יתבי
 קרתא התיא לפתגם דחרב גמר
 יתה וית כל די בה וית בעירה
 לפתגם דחרב: יז וית כל עדאה
 תכנוש לגו פתיה ותוקד כנורא
 ית קרתא וית כל עדאה גמיר
 קדם יי אלקה ותחי תל חריב
 לעלם לא תתבני עוד: יח ולא
 ידבק בידך מדעם מן חרמא
 בדיל דיתוב יי מתקוף רגזה ויתב
 לך רחמין וירחם עלך ויסגוף
 כמא די קיים לאברהם: יט ארי
 תקבל למימרא דיני אלקה למטר
 ית כל פקודיה די אנא מפקדך
 יומא דין למעבד דכשר קדם יי
 אלקה: א בנין אתון קדם יי
 אלקהון לא תתחממון ולא תשוון
 מרט בין עיניכון על מית: ב ארי
 עם קדיש את קדם יי אלקה וכך

לקמיתם במיתה הפתובה בהם, המיתם באחרת:
 (יז) לה' אלקיך. לשמו ובשבילו: (יח) למען
 ישוב ה' מחרון אפּו. (ספרי) שכל זמן שעבודת
 כוכבים בעולם, חרון אפּו בעולם: תורה יט (א) לא
 תתגדדו. לא תתנו גדידה ושרט בכשרכם על מת,
 כדרך שהאמוריים עושין, לפי שאתם בניו של
 מקום, ואתם ראויין להיות נאים ולא גדודים
 ומקרחים: בין עיניכם. אצל הפדחת, ובמקום
 אחר הוא אומר (ויקרא כא): "לא יקרחו קרחה
 בראשם", לעשות כל הראש כבין העינים: (ב) כי

אמרו: 'אין נעשית עיר הנדחת עד שידיחוה
 אנשים, ועד שיהיו מדיחיה מתוכה':
 (טו) ודרשת וחקרת ושאלת היטב. (סנהדרין מ)
 מכאן למדו שבע חקירות, מרבו המקרא פאן לש
 ג': דרישה, וחקירה והיטב; ושאלת, אינו מן
 המנין, וממנו למדו בדיקות. ובמקום אחר הוא
 אומר (דברים יט): "וּדְרִשׁוּ הַשּׁוֹפְטִים הַיִּטֵּב", ועוד
 במקום אחר הוא אומר (שם יז): "וּדְרִשׁוּ הַיִּטֵּב",
 ולמדו: 'היטב היטב' לגורה שנה, ליתן האמור של
 זה בנה: (טז) הכה תכה. (ב"מ לא) אם אינך יכל

אתרעי יי למהוי לה לעם חביב
 מכל עממיא די על אפי ארעא:
 ג לא תיכול כל דמרקק: ד דין
 בעירא דתיכלון תורין אמרין
 דרחלין וגדן דעזין: ה אילא
 וטביא ויחמורא ויעלא ורימא
 ותורבלא ודיצא: ו וכל בעירא
 דסדיקא פרסתא ומטלפא טלפין
 תרתין פרסתא מסקא פשרא
 בבעירא יתה תיכלון: ז ברם ית
 דין לא תיכלון ממסקי פשרא
 וממסדיקי פרסתא מטלפי טלפיא
 ית גמלא וית ארנבא וית טפזא
 ארי מסקי פשרא אנון ופרסתהון
 לא סדיקא מסאבין אנון לכוון:
 ח וית חזירא ארי מסדיק פרסתא
 הוא ולא פשר מסאב הוא לכוון
 מבסרהון לא תיכלון ובגבלתהון
 לא תקרבון: ט ית דין תיכלון
 לא תגועו ואתזה לא תאכלו

אתה ליהוה אלהיך ובך בחר יהוה להיות
 לו לעם סגולה מכל העמים אשר על-פני
 האדמה כס"י: ס לא תאכל כל-תועבה כס"י:
 ו זאת הבהמה אשר תאכלו שור שיה כשבים
 ושה עזים כס"י: ה איל וצבי ויחמור ואקו ודישן
 ותאו וזמר כס"י: ו וכל-בהמה מפרסת פרסה
 ושסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה
 בבהמה אתה תאכלו כס"י: ז אך את-זה לא
 תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה
 השסועה את-הגמל ואת-הארנבת ואת-
 השפן כי-מעלה גרה המה ופרסה לא
 הפריסו טמאים הם לכם כס"י: ח ואת-החזיר
 כי-מפריס פרסה הוא ולא גרה טמא הוא
 לכם מבשרם לא תאכלו ובגבלתם לא תגעו כס"י: ט את-זה לא תאכלו

רש"י

ארמי: (ו) מפרסת. סדוקה, פתגומו: פרסה.
 פלאנט"ה (פוסזאהלע): ושסעת. חלוקה בשתי
 צפרנים, שיש סדוקה ואינה חלוקה בצפרנים, והיא
 טמאה: בבהמה. (חולין סט) משמע מה שנמצא
 בבהמה, אכל! מכאן אמרו (שם ע"ד) שהשלייל נתר
 בשחיטת אמו: (ז) השסועה. (נדה כד) בריה היא
 שיש לה שני גבין ושני שדראות; אמרו רבותינו:
 (חולין ס"ג) 'למה נשנו? בבהמות, מפני השסועה,
 ובעופות, מפני הראה, שלא נאמרו בתורת פהנים':
 (ח) ובגבלתם לא תגעו. (ת"כ) רבותינו פשו:
 ברגל, שאדם חיב לטהר את עצמו ברגל. יכל יהיו
 מזהרים בכל השנה? תלמוד לומר (ויקרא כא):
 "אמר אל הפהנים וגו'", ומה טמאת המת, חמורה,
 פהנים מזהרים ואין ישראל מזהרים, טמאת נבלה,

עם קדוש אתה. קדשת עצמך מאבותיך, ועוד:
 "ובך בחר ה'": (ג) כל-תועבה. (בכורות לד) כל
 שתעבתי לך, גגון: צרם און בכור כדי לשחטו
 במדינה, הרי דבר שתעבתי לך: "כל מום לא יהיה
 בו", ובא ולמד כאן, שלא ישחוט ויאכל על אותו
 המום. בשל פשר בחלב, הרי דבר שתעבתי לך,
 והזהיר כאן על אכילתו: (ד) זאת הבהמה וגו':
 (ה) איל וצבי ויחמור. למדנו (ספרי. חולין עא)
 שהחיה בכלל בהמה, ולמדנו (חולין סג) שהבהמה
 וחייה טמאה מרבה מן השחורה, שבכל מקום פורט
 את המעט: ואקו. מתרגם: 'יעלא', (איוב לט) יעלי
 סלע, הוא אשטנבו"ק (ת"א וחולין פ): ותאו.
 תורבל"א, [וכן פרש"י איוב ל"ט. ר"ה כו ב. וע"ע
 ברש"י חולין נט ב] תור היער. באל"א, יער בלשון

מכל אשר במים כל אשר לו סנפור
 וקשקשת תאכלו: וכל אשר אין לו סנפור
 וקשקשת לא תאכלו טמא הוא לכם: ׀
 ׀ כל צפור טהרה תאכלו רש"י: יב וזה אשר
 לא תאכלו מהם הנשר והפרס והעזניה רש"י:
 ׀ והראה ואת האיה והדיה למינה רש"י: יד ואת
 כל ערב למינו: טו ואת בת היענה ואת
 התחמס ואת השחף ואת הנץ למינהו:
 טז את הכוס ואת הינשוף והתנשמת רש"י:
 יז והקאת ואת הרחמה ואת השלך רש"י:
 יח והחסידה והאנפה למינה והדוכיפת
 והעטלף רש"י: יט וכל שרץ העוף טמא הוא
 לכם לא יאכלו רש"י: כ כל עוף טהור תאכלו רש"י: כא לא תאכלו
 כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מנר לנכרי פי עם

מכל די במיא כל די לה ציצין
 ומלפין תיכלון: י וכל די לית
 לה ציצין ומלפין לא תיכלון
 מסאב הוא לכון: יא כל צפר
 דכנא תיכלון: יב ודין די לא
 תיכלון מנהון נשרא וער ועזנא:
 יג ובת פנפא וטרפיתא ודיתא
 לזנה: יד ונת כל ערבא לזנה:
 טו ונת בת נעמיתא וציצא וצפר
 שחפא ונצא לזנהי: טז וקנדא
 וקפופא וכותא: יז וקתא
 וירקרקא ושלי נונא:
 יח וחריתא ואבו לזנה ונגר
 טורא ועטלפא: יט וכל רחשא
 דעופא מסאב הוא לכון לא
 יתאכלון: כ כל עופא דכי
 תיכלון: כא לא תיכלון כל

רש"י

הבר, ובלע"ז הרופ"א (וידעהאפץ), וכרבלתו
 כפולה: (יט) שרץ העוף. הם הנמוכים הרוחשים
 על הארץ, כגון: זבובין, וצרעים ונחבים טמאים,
 הם קרויים 'שרץ': (כ) כל עוף טהור תאכלו.
 ולא את הטמא, בא ליתן 'עשה' על 'לא תעשה',
 וכן בכהמה: אותה תאכלו ולא בכהמה טמאה,
 ולא הבא מכלל 'עשה', 'עשה', לעבר עליהם
 ב'עשה' ולא תעשה: (כא) לגר אשר בשעריך.
 גר תושב, שקבל עליו שלא לעבד עבודה זרה
 ואוכל נבלות: פי עם קדוש אתה לה. (ספרי)
 קדש את עצמו במתן לך, דברים המפירים ואחרים
 נוהגים בהם אסור, אל תפירם בפניהם: לא-
 תבשל גדי. (חולין קיג) שלש פעמים, פרט לחיה,
 ולעופות ולבהמה טמאה: לא תבשל גדי וגו':

קלה, לא כל שפן?!: תורה ט (יא) כל צפור
 טהרה תאכלו. (קידושין נו) להתיר משלחת
 שבמצרע: (יב) וזה אשר לא תאכלו מהם.
 לאסור את השחוטא: (יג) והראה ואת האיה
 וגו'. היא ראה, היא איה, היא דיה, ולמה נקרא
 שמה 'ראה'? שרואה ביותר, ולמה הזהירך בכל
 שמותיה? שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלק,
 שלא יהא האוסרה קורא אותה ראה, והבא להתיר,
 אומר: 'זו, דיה שמה, או איה שמה, וזו לא
 אסור הכתוב'. ובעופות פרט לך הטמאים, ללמד
 שהעופות הטהורים מרבים על הטמאים, לפיכך
 פרט את המעט: תורה יד (טז) התנשמת. קלב"א
 שורייץ (פלעדערמויז): (יז) שלך. (חולין סג)
 השולה דגים מן הים: (יח) דוכיפת. הוא תרנגול

קדוש אתה ליהוה אלהיך לא תבשל גדי
 בחלב אמו כס"י: פ חמישי כב עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר אֶת
 פֶּלֶת־תְּבוּאת זֵרַעַךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שְׁנֵה שָׁנָה כס"י:
 כג וְאִכַּלְתָּ לִפְנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־
 יִבְחַר לְשֵׁבֶן שְׁמוֹ שֵׁם מַעֲשֵׂר דְגַנְךָ תִּירְשָׁךָ
 וַיִּצְהָרְךָ וּבְכֹרֶת בְּקֹרֶךָ וְצֹאנְךָ לְמַעַן תִּלְמַד
 לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־הַיָּמִים כס"י:
 כד וְכִי־יִרְבֶּה מִמֶּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאתוֹ
 כִּי־יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׁמוֹ שֵׁם כִּי יִבְרַכְךָ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ כס"י: כה וְנִתְּתָה בַּכֶּסֶף וְצִרְתָּ הַכֶּסֶף
 בַּיָּדְךָ וְהִלַּכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בו: כו וְנִתְּתָה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּאָוֶה
 נַפְשֶׁךָ בַּבָּקָר וּבַצֹּאן וּבַיִּין וּבַשֶּׂכֶר וּבְכֹל אֲשֶׁר
 תִּשְׂאֲלֶךָ נַפְשֶׁךָ וְאִכַּלְתָּ שֵׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 וְשִׂמַּחְתָּ אֹתָהּ וּבֵיתְךָ כס"י: כז וְהִלּוּי אֲשֶׁר־
 בְּשַׁעֲרֶיךָ לֹא תַעֲזֹבֵנוּ כִּי אֵין לוֹ חֶלֶק וְנִחַלָּה

רש"י

בני ישראל וגו', ונתן להם רשות לאכול בכל
 מקום שנאמר (שם): "ואכלתם אותו בכל מקום";
 על פרוך זה מעשר אחר הוא: (כד) כי יברכה.
 שתהא התבואה מרבה לשאת: תורה כה (כו) בכל
 אשר-תאנה נפשך. כלל: בבקר ובעזאן וביין
 ובשכר. פרט: ובכל אשר תשאלה נפשך. (ספרי.
 ב"ק סג) חזר וכלל: מה הפרט מפרש: ולד ולדות
 הארץ, וראוי למאכל אדם וכו': (כז) והלווי וגו'
 לא תעזבנו. מליתן לו מעשר ראשון: כי אין לו
 חלק ונחלה עמך. (ספרי) יצאו לקט, שכחה, ופאה

(כב) עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר. (תנחומא) מה ענין זה אצל זה?
 אמר להם הקדוש ברוך הוא, לישראל: 'לא תגרמו
 לי לבשל גדיים של תבואה, עד שהן במעי
 אמותיהן, שאם אין אתם מעשרים מעשרות פראוי,
 כשהוא סמוך להתבשל, אני מוציא רוח קדים והיא
 משדפתן, שנאמר (מלכים ב כו): "ושדפה לפני
 קמה", וכן לענין בפורים: שנה שנה. (ספרי) מפאן
 שאין מעשרין מן החדש על הישן: (כג) וְאִכַּלְתָּ
 וגו'. זה מעשר שני, שפבר למדנו ליתן מעשר
 ראשון ללוויים, שנאמר (במדבר יח): "כי תקחו מאת

עֲמֹךָ כַּסִּי: ם כח מִקְצֵה | שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא
 אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַהוּא וְהִנַּחְתָּ
 בְּשַׁעֲרֶיךָ כַּסִּי: טו וּבֹא הַלְוִי כִּי אֵין־לוֹ חֶלֶק
 וְנִחַלְהָ עִמָּךְ וְהִגֵּר וְהִיתוּם וְהֵאֱלַמְנָה אֲשֶׁר
 בְּשַׁעֲרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבְעוּ לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כַּסִּי: ם
 שְׁשִׁי מו א מִקֵּץ שִׁבְע־שָׁנִים תַּעֲשֶׂה
 שְׁמִטָּה כַּסִּי: ב וְזֶה דְבַר הַשְּׁמִטָּה שְׁמוֹט כָּל־
 בַּעַל מַשָּׂה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְּרַעְהוּ לֹא־יִגָּשׁ
 אֶת־רַעְהוּ וְאֶת־אָחִיו כִּי־קָרָא שְׁמִטָּה
 לַיהוָה כַּסִּי: ג אֶת־הַנִּכְרִי תִגָּשׁ וְאֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ
 אֶת־אָחִיךָ תִשְׁמַט יָדְךָ: ד אָפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה־
 בָּךְ אֲבִיוֹן כִּי־בָרַךְ יִבְרַכְךָ יְהוָה בְּאָרְץ אֲשֶׁר
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן־לָךְ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ כַּסִּי: ה רַק
 אִם־שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֵר

חֶלֶק וְאַחְסָנָא עִמָּךְ: כח מִסּוּף
 תְּלַת שָׁנִין תִּפְקֵת יָת כָּל מַעֲשֵׂר
 עֲלִלְתָּךְ בְּשַׁתָּא הַהִיא וְתַצְנַע
 בְּקַרְוִיךָ: כט וְיִיתִי לְרָאָה אָרִי לִית
 לָהּ חֶלֶק וְאַחְסָנָא עִמָּךְ וְגִיּוּרָא
 וְיִתְמָא וְאַרְמָלָא דִּי בְּקַרְוִיךָ
 וְיִכְלוּן וְיִשְׁבְּעוּן בְּדִיל דִּי יִבְרַכְנֵךְ
 יְי אֱלֹהֵךְ בְּכָל עוֹבְדֵי יָדְךָ דִּי
 תַּעֲבֹד: א מִסּוּף שִׁבְעֵי שָׁנִין תַּעֲבֹד
 שְׁמִטָּתָא: ב וְדִין פְּתָגָם שְׁמִטָּתָא
 דְּתִשְׁמַט כָּל גְּבַר מְרִי רְשׁוּ דִּי
 יִרְשִׁי בְּחִבְרָה לֹא יִתְבַע מִן חִבְרָה
 וּמִן אַחוּהִי אָרִי קָרָא שְׁמִטָּתָא
 קָדָם יְי: ג מִן פִּר עִמְמִין תִּתְבַע
 וְדִי יְהִי לָךְ עִם אַחוּךָ תִּשְׁמַט
 יָדְךָ: ד לַחֹד אָרִי לֹא יְהִי בָךְ
 מִסְפָּנָא אָרִי בְּרַכָּא יִבְרַכְנֵךְ יְי
 בְּאַרְעָא דִּי יְי אֱלֹהֵךְ יְהִי לָךְ
 אַחְסָנָא לְמִירְתָּהּ: ה לַחֹד אִם
 קִבְּלָא תִקְבַּל לְמִימְרָא דִּי אֱלֹהֵךְ
 לְמִטְרָא לְמַעֲבַד יָת כָּל תַּפְקִדְתָּא
 הָדָא דִּי אָנָּא מִפְּקִדְךָ יוֹמָא דִּין:

רש"י

שנים לכל מלוג ומלוג? תלמוד לומר: "קִרְבָּה
 שְׁנַת הַשְּׁבַע", ואם אִתָּה אומר שבע שנים לכל
 מלוג ומלוג להלואת כל אָחֵד וְאָחֵד, הִיאֵךְ הִיא
 קִרְבָּה? הָא לְמַדְתָּ שִׁבְעֵי שָׁנִים לְמַנְיֵן הַשְּׁמִטוֹת:
 (ב) שְׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשָּׂה יָדוֹ. שְׁמַט אֶת יָדוֹ
 שֶׁל כָּל בַּעַל מַשָּׂה: תוֹרָה ג (ד) אָפֶס כִּי לֹא
 יִהְיֶה־בָּךְ אֲבִיוֹן. וְלַהֲלֹן הוּא אומר: "כִּי לֹא יִחַדֵּל
 אֲבִיוֹן?" אֵלָּא בְּזִמְנֵי שְׁאַתָּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל
 מְקוֹם, אֲבִיוֹנִים בְּאַחֲרִים וְלֹא בְּכֶם, וּכְשֵׁאִין אִתָּם
 עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם אֲבִיוֹנִים בְּכֶם. אֲבִיוֹן,
 דֵּל מַעֲנִי, וְלִשׁוֹן 'אֲבִיוֹן' שֶׁהוּא תָּאֵב לְכָל דְּבַר:
 (ה) רַק אִם־שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע. אִז לֹא יִהְיֶה בָּךְ
 אֲבִיוֹן: שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע. שְׁמַע קִמְעָא, מִשְׁמִיעִין אוֹתוֹ

וְהַפְקֵר, שְׁאֵף הוּא יֵשׁ לוֹ חֶלֶק עִמָּךְ בְּהֵן כְּמוֹךְ, וְאֵינִן
 חִיבִין בְּמַעֲשֵׂר: (כח) מִקְצֵה שְׁלֹשׁ שָׁנִים. בָּא
 וְלַמַּד, שְׁאֵם הַשְּׁהָה מַעֲשֵׂרוֹתָיו שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה
 וְשָׁנִיָּה לְשְׁמִטָּה, שְׁיִבְעָרָם מִן הַבֵּית בְּשְׁלִישִׁית:
 (כט) וּבֹא הַלְוִי. וְיִטַּל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן: וְהִגֵּר
 וְהִיתוּם. וְיִטְלוּ מַעֲשֵׂר שָׁנִי, שֶׁהוּא שֶׁל עֲנִי שֶׁל שָׁנָה
 זוֹ, וְלֹא תִאֲכַלְנוּ אִתָּה בִירוּשָׁלַיִם כְּדָרְךָ שְׁנוֹזְקֵת
 לְאָכַל מַעֲשֵׂר שָׁנִי שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים: וְאָכְלוּ וְשָׂבְעוּ.
 תֵּן לָהֶם כְּדִי שְׂבִיעָה, מִכָּאן אָמְרוּ: 'אֵין פּוֹחַתִּין
 לְעֲנִי בַגֵּרָן וְכוּ'. וְאַתָּה הוֹלֵךְ לִירוּשָׁלַיִם בְּמַעֲשֵׂר שֶׁל
 שָׁנָה רִאשׁוֹנָה וְשָׁנִיָּה שֶׁהִשְׁהִיתָ, וּמִתְּוֹדָה: (דברים כו)
 "בַּעֲרִיתִי הַקֶּדֶשׁ מִן הַבֵּית", כְּמוֹ שְׁמִפְרָשׁ (שם) בְּכִי
 תִכְלֶה לַעֲשׂוֹר: (א) מִקֵּץ שִׁבְעֵי־שָׁנִים. יְכַל שִׁבְעֵי

לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי
 מֵצִוְּךָ הַיּוֹם כִּשִׁי: וּכְיִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בִּרְכֶךָ
 כַּאֲשֶׁר דִּבַּר־לְךָ וְהֶעֱבַטָה גוֹיִם רַבִּים וְאֵתָהּ
 לֹא תַעֲבֹט וּמִשְׁלַת בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא
 יִמְשְׁלוּ כִּשִׁי: ם כִּי־יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן מֵאַחַד
 אַחֶיךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּאַרְצֶךָ אֲשֶׁר־יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לֹא תֵאֱמֵן אֶת־לִבְּךָ וְלֹא
 תִקְפֹּץ אֶת־יָדְךָ מֵאַחֶיךָ הָאֶבְיוֹן כִּשִׁי: ח כִּי־פָתַח
 תִּפְתָּח אֶת־יָדְךָ לוֹ וְהֶעֱבַט תַּעֲבִיטְנוּ דִּי
 מִחִסְרוֹ אֲשֶׁר יַחֲסֹר לוֹ כִּשִׁי: ט הַשְּׁמֹר לְךָ
 פֶּן־יִהְיֶה דָבָר עִם־לִבְּךָ בְּלִיעַל לֵאמֹר קָרְבָה
 שְׁנַת־הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָה וְרָעָה עֵינֶיךָ
 בְּאַחֶיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עָלֶיךָ
 אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ חֲטָא כִּשִׁי: י נָתַן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא־יִרַע לִבְּךָ בְּתַתֶּךָ
 לוֹ כִּי בְגַלְלֵל | הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרְכֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל

ו ארי יי אלהיך ברכיך כמא די
 מליל לך ותוזף לעממין סגיאיין
 ואת לא תזוף ותשלוט בעממין
 סגיאיין וברך לא ישלטון: ז ארי
 יהי בך מסכנא חד מאחיה בחדא
 מקרניך בארעה דיני אלהיך יהב
 לך לא תתקף ית לבך ולא תקפץ
 ית ידך מאחורף מסכנא: ח אלא
 מפתח תפתח ית ידך לה ואוזפא
 תוזכנה כמסת חסרונה דיחסי
 לה: ט אסתמר לך דילמא יהי
 פתגם עם לבך ברשע למימר
 קריבא שתא שביעתא שתא
 דשמטתא ותבאש עינך באחורף
 מסכנא ולא תתן לה ויקרי עלך
 קדם יי ויהי בך חובא: י מתן
 תתן לה ולא יבאש לבך במתנה
 לה ארי בדיל פתגמא חדין
 יברכנה יי אלהיך בכל עובדיך

אל-יהוה והיה בך חטא כשׁי: י נתון תתן לו ולא ירע לביך בתתך
 לו כי בגלל | הדבר הזה יברכך יהוה בכל מעשיך ובכל

רשׁי

נאמר: "ולא תקפץ": מאחיה האביון. אם לא תתן
 לו, סופך להיות אחיו של אביון: (ח) פתח
 תפתח. אפלו כמה פעמים: כי־פתח תפתח. הרי
 'כי' משמש בלשון 'אלא': והעבט תעביטנו. אם
 לא רצה במתנה, תן לו בהלוואה: די מחסרו. ואי
 אתה מצוה להעשירו: אשר יחסר לו. אפלו סוס
 לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו: לו. (כתובות טו) זו
 אשה, וכן הוא אומר (בראשית ב): "אעשה לו עזר
 כנגדו": (ט) וקרא עליך. (ספרי) יכל מצוה?
 תלמוד לומר (דברים כד): "ולא יקרא": והיה בך
 חטא. מכל מקום, אפלו לא יקרא. אם כן למה
 נאמר: "וקרא עליך"? ממהר אני ליפרע על ידי
 הקורא יותר ממי שאינו קורא: (י) נתון תתן לו.
 אפלו מאה פעמים: לו. בינו ובינה: כי בגלל

הרבה: (ו) כאשר דבר־לך. והיכן דבר? (דברים
 כח) "ברוך אתה בעיר": והעבטת. כל לשון
 הלוואה, כשנופל על המלוה נופל בלשון מפעיל,
 כגון: "והלוית", "והעבטת", ואם הנה אומר
 "ועבטת", הנה נופל על הלוה, כמו "וְלוֹיִת":
 והעבטת גוים. יכל שתהא לנה מזה ומלוה לזה?
 תלמוד לומר: "ואתה לא תעבט": ומשלת בגוים
 רבים. יכל עובדי פוכבים אחרים מושלים עליך?
 תלמוד לומר: "ובך לא ימשלו": (ז) כי־יהיה בך
 אביון. התאב תאב, קודם: מאחד אחיך. אחיך
 מאביך קודם לאחיה מאמך: שעריך. עניי עריך
 קודמים לעניי עיר אחרת: לא תאמן. יש לך אדם
 שמצטער אם יתן אם לא יתן, לך נאמר: "לא
 תאמן"; יש לך אדם שפושט את ידו וקופצה, לך

מִשְׁלַח יְדָךְ כְּשִׁי: יא כִּי לֹא־יַחֲדֵל אֲבִיוֹן מִקְרֹב
הָאָרֶץ עַל־כֵּן אֲנֹכִי מִצִּוְךָ לֵאמֹר פָּתַח תִּפְתָּח
אֶת־יְדֶךָ לְאַחֶיךָ לְעֵנֶיךָ וּלְאֲבִינֶךָ
בְּאַרְצֶךָ כְּשִׁי: ס יב כִּי־יִמְכַר לְךָ אַחֶיךָ הָעֵבְרִי
אוֹ הָעֵבְרִיָּה וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבִשְׁנֵה
הַשְּׁבִיעִת תִּשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי מֵעִמְךָ כְּשִׁי: יג וְכִי־
תִשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי מֵעִמְךָ לֹא תִשְׁלַחְנוּ רִיקָם:
יִד הָעֵנִיק תִּעְנִיק לוֹ מִצְאֲנֶךָ וּמִגְרָנֶךָ וּמִיִּקְבֶּךָ
אֲשֶׁר בִּרְכָךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִתֵּן־לוֹ כְּשִׁי:
טו וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאָרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־כֵּן אֲנֹכִי מִצִּוְךָ אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה הַיּוֹם כְּשִׁי: טז וְהָיָה כִּי־יֹאמֶר אֵלֶיךָ לֹא
אֵצֶא מֵעִמְךָ כִּי אַהֲבֶךָ וְאֶת־בֵּיתְךָ כִּי־טוֹב לוֹ
עִמְךָ: יז וְלָקַחְתָּ אֶת־הַמְרִצֵּעַ וְנָתַתָּה בְּאָזְנוֹ

ובכל אושטות ידך: יא ארי לא
יפסוק מסכנא מגו ארעא על כן
אנא מפקדך למימר מפתח תפתח
ית ידך לאחורף לענך ולמסכנך
בארעא: יב ארי יזכרן לך אחורף
בר ישראל או בת ישראל
ויפלהנך שית שנין ובשתא
שביעתא תפטרה בר חורין
מעמך: יג וארי תפטרה בר
חורין מעמך לא תפטרה
ריקנון: יד אפרשא תפרש לה
מענך ומאדךך וממעצרתך די
יברכנך יי אלהך תתן לה:
טו ותדבר ארי עבדא הויטא
בארעא דמצרים ופרקך יי אלהך
על כן אנא מפקדך ית פתגמא
הדין יומא דין: טז ויהי ארי
יימר לך לא אפוק מעמך ארי
רחמך וית אנש ביתך ארי טב לה
עמך: יז ותסב ית מרצעא ותתן
באדנה ובדשא ויהי לך עבד פלח

רש"י

תורה יג (יד) העניק תעניק. לשון עדי, בגבה
ובמראית העין. דבר שיהא נפר שהטיבת לו. ויש
מפרשים לשון הטענה על צוארו: מצאנך ומגרנך
ומיקבך. יכל אין לי אלא אלו בלבד? תלמוד
לומר: "אשר ברכך", מפל מה שברכך בוראך.
ולמה נאמרו אלו? מה אלו מיחדים שהם בכלל
ברכה, אף כל שהוא בכלל ברכה. יצאו פרדות.
ולמדו רבותינו במסכת קדושין בגזרה שנה כמה
נותן לו מפל מין ומין: (טו) וזכרת פי עבד היית.
והענקתי ושניתי לך מבנות מצרים ובנות הגם, אף
אתה הענק ושנה לו: תורה טז (יז) עבד עולם.
יכל כמשמעו? תלמוד לומר (ויקרא כה): "ושבתם
איש אל אחותו, ואיש אל משפחתו תשובו", הא
למדת, שאין זה אלא עולמו של יובל (מכילתא):
ואף לאמתך תעשה כן. הענק לה, יכל אף לרציעה

הדבר. אפלו אמרת ליתן, אתה נוטל שכר האמירה
עם שכר המעשה: (יא) על-כן. (סס) מפני כן:
לאמר. (ספרי) עצה לטובתך אני משיאך: לאחריך
לעניך. לאיזה אח? לעני: לעניך. ביו"ד אחד,
לשון עני אחד הוא, אבל עניך בשני יודיין,
שני עניים: (יב) כִּי־יִמְכַר לְךָ. (קידושין יד) על
ידי אחרים, שמכרוהו בית דין בגנבתו הפתוב
מדבר, והרי כבר נאמר (שמות כא): "כי תקנה עבד
עברי", ובמכרוהו בית דין הפתוב מדבר? אלא
מפני שני דברים שנתחדשו כאן: אחד, שפתוב
"או העבריה", אף היא תצא בשש, ולא שמכרוה
בית דין, שאין האשה נמכרת בגנבתה, שנאמר:
"בגנבתו", ולא 'בגנבתה', אלא בקטנה שמכרה
אביה; ולמד כאן שאם יצאו שש שנים קדם שתביא
סימנין, תצא, ועוד חדש כאן: "העניק תעניק":

וּבִדְלַת וְהָיָה לְךָ עֶבֶד עוֹלָם וְאָף לְאַמְתְּךָ
 תַּעֲשֶׂה-כֵן כַּסִּי: יח לֹא-יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ בְּשִׁלְחֶךָ
 אֹתוֹ חֲפָשִׁי מֵעִמְךָ כִּי מִשְׁנֵה שְׂכָר שְׂכִיר
 עֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבִרְכֶךָ יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל
 אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כַּסִּי: פ שְׁבִיעִי יט כָּל-הַבְּכוֹר אֲשֶׁר
 יוֹלֵד בְּבִקְרֶךָ וּבְצֹאֲנֶךָ הַזָּכָר תִּקְדָּשׁ לַיהוָה
 אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד בְּבִכּוֹר שׁוֹרְךָ וְלֹא תִגְזוּ בְּכוֹר
 צֹאֲנֶךָ כַּסִּי: כ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ שָׁנָה
 בְּשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה אֶתָּה
 וּבֵיתְךָ כַּסִּי: כא וְכִי-יְהִיָּה בּוֹ מוֹם פִּסְחָ אוֹ עוֹר
 כָּל מוֹם רַע לֹא תִזְבְּחֶנּוּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּסִּי:
 כב בְּשַׁעֲרֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ הַטֶּמֶא וְהַטְּהוֹר יַחְדָּו
 בְּצִבִּי וְכֹאֵיל: כג רַק אֶת-דָּמּוֹ לֹא תֹאכַל

לְעֵלִם וְאָף לְאַמְתְּךָ תַּעֲבֹד כֵּן:
 יח לֹא יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ בְּמִסְפָּרְךָ יְתֵה
 בַּר חוֹרִין מֵעִמְךָ אֲרִי עַל חַד תְּרִין
 בְּאֵגֶר אֲגִירָא פְּלַחָךָ שִׁית שְׁנִין
 וּבִרְכֶנָּךָ יי אֱלֹהֶךָ בְּכָל דֵּי תַעֲבֹד:
 יט כָּל בּוֹכְרָא דֵּי יְתִילִיד בְּתוֹרְךָ
 וּבְעֵנָךָ דְּיוֹכְרִין תִּקְדָּשׁ קָדָם יי
 אֱלֹהֶךָ לֹא תִפְלַח בְּבוֹכְרָא דְתוֹרְךָ
 וְלֹא תִגְזוּ בּוֹכְרָא דְעֵנָךָ כ קָדָם יי
 אֱלֹהֶךָ תִּיכְלִנָּה שְׂפָא בְּשָׂא
 בְּאַתְרָא דֵּי יִתְרַעֵי יי אֶתָּ וְאַנְשׁ
 בֵּיתְךָ: כא וְאֲרִי יְהִי בַּהּ מוֹמָא
 חֲגִיר אוֹ עוֹרִי כָּל מוֹם בֵּישׁ לֹא
 תִפְסִינָה קָדָם יי אֱלֹהֶךָ:
 כב בְּקִרְוֶיךָ תִּיכְלִנָּה מִסְּאֲבָא
 וְדִכְיָא בְּחֻדָּא כְּבִסֶּר טְבִיא וְאֵילָא:
 כג לְחוֹד יֵת דְּמָה לֹא תִיכּוֹל עַל

עַל-הָאָרֶץ תִּשְׂפְּכֶנּוּ

רש"י

השנה הפתוח אוֹתָהּ? תלמוד לומר: (שמות כא)
 "וְאִם אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד", עֶבֶד נִרְצַע וְאִין אָמָה
 נִרְצַעַת: (יח) כִּי מִשְׁנֵה שְׂכָר שְׂכִיר. מִכָּאן אָמְרוּ:
 עֶבֶד עֲבָרִי עוֹבֵד בֵּין בְּיוֹם וּבֵין בְּלֵילָה, וְזֵהוּ פְּפָלִים
 שְׁבַע-עֲבֹדֵת שְׂכִירֵי יוֹם, וּמָהוּ עֲבֹדָתוֹ בְּלֵילָה?
 רבו מוסר לו שפחה פנענית, והולדות לאֲדוֹן:
 (יט) כָּל-הַבְּכוֹר וְגו' תִּקְדָּשׁ. וּבַמָּקוֹם אַחֵר הוּא
 אוֹמֵר "לֹא יִקְדָּשׁ אִישׁ אוֹתוֹ" (ויקרא כז) הָא כִּיצַד?
 אִינוּ מִקְדָּשׁוֹ לְקָרְבָן אַחֵר, וְכָאן לְמַד שְׂמִצָּה
 לוֹמֵר: 'הָרִי אֶתָּה קָדוֹשׁ לְבִכּוֹרָה' (ערכין כט). דָּבָר
 אַחֵר: אִי אֶפְשָׁר לוֹמֵר 'תִּקְדָּשׁ', שְׂכָר נֶאֱמַר: "לֹא
 יִקְדָּשׁ", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמֵר: "לֹא יִקְדָּשׁ", שְׁהָרִי כְּבָר
 נֶאֱמַר: "תִּקְדָּשׁ", הָא כִּיצַד? מִקְדָּשׁוֹ אֶתָּה הָקָדֵשׁ
 עֲלוּי, וְנוֹתָן לְהַקְדֵּשׁ כְּפִי טוֹבַת הַנָּאָה שְׂבוּ: לֹא
 תַעֲבֹד בְּבִכּוֹר שׁוֹרְךָ וְלֹא תִגְזוּ וְגו'. אִף הַחֲלוּף לְמַדוּ
 רַבּוֹתֵינוּ (בכורות כה) שְׂאִסוֹר, אֲלֹא שְׂדָבָר הַפְּתוּב
 בְּהוֹה: (כ) לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ תֹאכְלֶנּוּ. לִכְהֵן הוּא

אוֹמֵר, שְׂכָר מְצִינוּ שֶׁהוּא מִמִּתְּנוֹת כְּהֵנָּה, אֶחָד תָּם
 וְאֶחָד בְּעַל מוֹם, שְׂנֵאֲמַר (במדבר יח): "וּבְשָׂרָם יִהְיֶה
 לְךָ וְגו'": שָׁנָה בְּשָׁנָה. מִכָּאן, שְׂאִין מִשְׁהִין אוֹתוֹ
 יוֹתֵר עַל שְׁנָתוֹ, יִכַּל יֵהָא פְּסוּל מִשְׁעֲבָרָה שְׁנָתוֹ?
 כָּבָר הַקָּשׁ לְמַעֲשֵׂר, שְׂנֵאֲמַר (לעיל יד): "וְאֹכְלָתָ לִפְנֵי
 ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשֵׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ, וּבְכֹרוֹת
 בְּקִרְךָ וְצֹאֲנֶךָ", מָה מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אֵינוּ נִפְסָל מִשְׁנָה
 לְחִבְרָתָהּ, אִף בְּכוֹר אֵינוּ נִפְסָל, אֲלֹא שְׂמִצָּה תוֹף
 שְׁנָתוֹ: שָׁנָה בְּשָׁנָה. אִם שְׁחָטוּ בְּסוֹף שְׁנָתוֹ, אוֹכְלוּ
 אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְיוֹם אֶחָד מִשְׁנָה אַחֲרָת; לְמַד שְׂנֵאֲכַל
 לְשָׁנֵי יָמִים וְלֵילָה אֶחָד (ספרי): (כא) מוֹם. כָּלֵל:
 פִּסְחָ אוֹ עוֹר. פְּרֹט: כָּל מוֹם רַע. חֲזוֹר וְכָלֵל,
 מָה הַפְּרֹט מִפְּרֹשׁ: מוֹם הַגְּלוּי וְאֵינוּ חֲזוֹר, אִף כָּל
 מוֹם שְׂפָגְלוּי וְאֵינוּ חֲזוֹר: תוֹרָה כב (כג) רַק אֶת-
 דָּמוֹ לֹא תֹאכַל. שְׂלֵא תֹאמַר: הוֹאֵיל וְכָלוּ הַתֵּר
 הַבָּא מִכָּלֵל אִסוּר הוּא, שְׁהָרִי קָדוֹשׁ וְנִשְׁחַט בַּחוּץ
 בְּלֹא פְדִיּוֹן וְנֶאֱכַל, יִכַּל יֵהָא אִף הַדָּם מִתֵּר? תַּלְמוּד

בַּמִּיּוֹם כִּשְׁמֹרֶת אֶת־חֹדֶשׁ הָאָזִיב
וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בַחֹדֶשׁ הָאָזִיב
הוֹצִיאָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לַיְלָה כִּשְׁמֹרֶת:
ב וּזְבַחַת פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבִקֵּר
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה לְשִׁכְּנֵן שְׁמוֹ שָׁם כִּשְׁמֹרֶת:
ג לֹא־תֹאכַל עָלָיו חֲמִיץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל־
עָלָיו מִצּוֹת לֶחֶם עֲנִי כִּי בַחֲפוּזִין יֵצֵאתָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם יְצִאתְךָ מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ כִּשְׁמֹרֶת: ד וְלֹא־יִרְאֶה לְךָ
שָׂאֵר בְּכָל־גְּבוּלְךָ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא־יִלִּין מִן־
הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בַּעֲרֵב בַּיּוֹם הַרְאִשׁוֹן
לְבִקֵּר כִּשְׁמֹרֶת: ה לֹא תוֹכַל לִזְבַּח אֶת־הַפֶּסַח

רש"י

(ד) וְלֹא־יִלִּין מִן־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בַּעֲרֵב בַּיּוֹם
הַרְאִשׁוֹן לְבִקֵּר. אֲזַהְרָה לְמוֹתִיר בְּפֶסַח דְּוֵרוֹת, לְפִי
שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֲלֵא בְּפֶסַח מִצְרַיִם, וַיּוֹם רֵאשׁוֹן הָאָמֹר
כֵּאֵן הוּא י"ד בְּנִסְיָן, כְּמָה דְאָתָּה אָמַר: (שְׁמוֹת יב)
"אֵךְ בַּיּוֹם הַרְאִשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאוֹר מִבֵּיתְכֶם", וְלְפִי
שֶׁנֶּסְתַּלַּק הַפְּתוּב מֵעֲנִינוּ שֶׁל פֶּסַח וְהַתְּחִיל לְדַבֵּר
בְּחֻקוֹת שִׁבְעַת יָמִים, כְּגוֹן: "שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל
עָלָיו מִצּוֹת, וְלֹא יִרְאֶה לְךָ שְׂאוֹר בְּכָל גְּבוּלְךָ",
הַצֵּרֶךְ לְפָרֵשׁ בְּאִיזוֹ זְבִיחָה הוּא מְזַהֵר, שְׂאֵם כְּתָב:
"וְלֹא יִלִּין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בַּעֲרֵב לְבִקֵּר",
הַיִּתִּי אֹמֵר: שְׁלָמִים הַנִּשְׁחָטִים כֹּל שִׁבְעָה, כֵּלֵן
בְּכָל תּוֹתִירוֹ, וְאֵינָן נֶאֱכָלִין אֲלֵא לַיּוֹם וְלַיְלָה, לְכַף
כְּתָב: "בַּעֲרֵב בַּיּוֹם הַרְאִשׁוֹן". דְּבָר אַחֵר: בְּחֻגֵיגַת
י"ד הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְלָמַד עָלֶיךָ שֶׁנֶּאֱכָלֶת לְשִׁנֵּי
יָמִים, וְהַרְאִשׁוֹן הָאָמֹר כֵּאֵן בַּיּוֹם טוֹב הַרְאִשׁוֹן
הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְכֵן מְשַׁמְעוֹת הַמִּקְרָא: בְּשָׂר חֲגִיגָה
אֲשֶׁר תִּזְבַּח בַּעֲרֵב, לֹא יִלִּין בַּיּוֹם טוֹב הַרְאִשׁוֹן עַד
בְּקָרוֹ שֶׁל שְׁנֵי, אֲכָל נֶאֱכָלֶת הִיא בִּי"ד וּבִט"ו, וְכָף

אַרְעָא תְּשַׁדְּנָה כְּמִיָּא: א טַר יֵת
יִרְחָא דְאָבִיבָא וְתַעֲבַד פֶּסַחָא
קָדָם יֵי אֱלֹהֵךְ אָרִי בִּירְחָא
דְאָבִיבָא אֶפְקֵךְ יֵי אֱלֹהֵךְ מִמִּצְרַיִם
וְעַבְד לֵךְ נִסְיָן בְּלִילִיָּא: ב וְתַכּוּס
פֶּסַחָא קָדָם יֵי אֱלֹהֵךְ מִן בְּנֵי עֲנָא
וְנַכְסַת קוּדְשִׁיָּא מִן תּוֹרֵי בְּאַתְרָא
דִּי יִתְרַעֵי יֵי לְאַשְׁרָאָה שְׁכַנְתָּהּ
תַּמָּן: ג לֹא תִיכּוּל עֲלוּהֵי חֲמִיעַ
שִׁבְעָא יוֹמִין תִּיכּוּל עֲלוּהֵי פִטִיר
לֶחֶם עֲנֵי אָרִי בְּכַהִילוֹ נִפְקַתָּא
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּדִיל דְתַדְּבַר יֵת
יוֹמָא מִפְּקֵךְ מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם כֹּל
יוֹמֵי חַיֶּיךָ: ד וְלֹא יִתְחַזִּי לְךָ
חֲמִיר בְּכָל תַּחֲוּמָךְ שִׁבְעָא יוֹמִין
וְלֹא יִבִּית מִן בְּסָרָא דִּי תַכּוּס
כְּרַמְשָׂא בַּיּוֹמָא קְדָמָאָה לְצַפְרָא:
ה לִית לְךָ רְשׁוֹ לְמַפְסַת יֵת פֶּסַחָא

לוֹמַר: "רַק אֶת־דָּמוֹ לֹא תֹאכַל": (א) שְׁמֹרֶת
אֶת־חֹדֶשׁ הָאָזִיב. מִקְדָּם בּוֹאוּ, שְׁמֹרֶת שְׁיֵהָא רְאוּי
לְאָבִיב, לְהַקְרִיב בּוֹ אֶת מִנְחַת הָעֹמֶר, וְאֵם לְאוּ,
עֲבַר אֶת הַשָּׁנָה: מִמִּצְרַיִם לַיְלָה. וְהֵלֵא בַּיּוֹם יְצִאוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר לג): "מִמִּחְרַת הַפֶּסַח יֵצֵאוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְגו'": אֲלֵא לְפִי שֶׁבְּלִילָה נִתֵּן לָהֶם פְּרֻעָה
רְשׁוּת לְצִאתָא, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת יב): "וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה
וְלֹא־הֲרִן לַיְלָה וְגו'": (ב) וְזְבַחַת פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
צֹאן. שֶׁנֶּאֱמַר: "מִן הַכֹּבָשִׁים וּמִן הָעִזִּים תִּקְחוּ":
וּבִקֵּר. (סְפָרִי) תִּזְבַּח לְחֻגֵיגָה, שְׂאֵם נִמְנוּ עַל הַפֶּסַח
חֲבוּרָה מְרֻבָּה, מְבִיאִים עִמּוֹ חֲגִיגָה כְּדִי שְׁיֵהָא נֶאֱכָל
עַל הַשִּׁבְעָה, וְעוֹד לְמִדּוֹ רְבוּתֵינוּ דְבָרִים הַרְבֵּה
מִפְּסוּק זֶה: (ג) לֶחֶם עֲנִי. לֶחֶם שֶׁמְזַכֵּיר אֶת הָעֲנִי
שֶׁנִּתְעַנּוּ בְּמִצְרַיִם: כִּי בַחֲפוּזִין יֵצֵאתָ. וְלֹא הִסְפִּיק
בְּצֶק לְהַחֲמִיץ וְזֶה יִהְיֶה לְךָ לְזִכְרוֹן, וְחֲפוּזִין לֹא
שֶׁלֶךְ הִיָּה אֲלֵא שֶׁל מִצְרַיִם, שֶׁכֵּן הוּא אֹמֵר (שְׁמוֹת
יב): "וְתִחְזַק מִצְרַיִם עַל הָעָם וְגו'": לְמַעַן תִּזְכֹּר.
עַל יְדֵי אֲכִילַת הַפֶּסַח וְהַמִּצְּחָה, "אֶת־יוֹם יְצִאתְךָ":

בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ:
וְכִי אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְשִׁבְנוּ שְׁמוֹ שֶׁם תִּזְבַּח אֶת־הַפֶּסַח בְּעָרֵב
כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם כִּשׁ"י:
וּבִשְׁלֹתָ וְאִכַּלְתָּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפְנִיתָ בַּבֶּקֶר וְהִלַּכְתָּ לְאֹהֲלֶיךָ כִּשׁ"י:
ח שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
עֲצַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה
מְלָאכָה כִּשׁ"י: ט שְׁבַעַת שְׁבַעַת תִּסְפְּרֶלְךָ
מִהַחֵל חֲרַמְשׁ בַּקָּמָה תַּחֲלֵל לְסִפְרֵ שְׁבַעַת
שְׁבַעַת כִּשׁ"י: י וְעֲשִׂיתָ חֹג שְׁבַעַת לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ מִסֵּת נִדְבַת יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֵּן בְּאֲשֶׁר
יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּשׁ"י: יא וְשִׂמַּחְתָּ לִפְנֵי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָהּ וּבְנֶדְךָ וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ
וְאִמְתְּךָ וְהַלְוִי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְהַגֵּר וְהַיְתוּם

בְּחֵדָּא מִקְרוֹיךְ דִּי אֱלֹהֶיךָ יְהִי
לָךְ: ו אֱלֹהֵינוּ לְאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יִי
אֱלֹהֶיךָ לְאַשְׂרָאָה שְׁכִנְתָּהּ תַּמָּן
תְּכּוּס ית פִּסְחָא בְּרַמְשָׁא כְּמַעַל
שְׁמַשָּׁא זְמַן מִפְקֵךְ מִמִּצְרַיִם:
ז וְתִבְשַׁל וְתִיכּוֹל וְתִתְרַעֵי דִּי
יִתְרַעֵי יִי אֱלֹהֶיךָ בְּהַ וְתִתְפַּנֵּי
בְּצִפְרָא וְתִתְרַעֵי לְקְרוֹיךְ: ח שְׁתָּא
יוֹמִין תִּיכּוֹל פְּטִירָא וּבִיּוֹמָא
שְׁבִיעָאָה כְּנֵשׁ קָדָם יִי אֱלֹהֶיךָ לֹא
תַעֲבֵד עֲבִידָא: ט שְׁבַעַת שְׁבִיעָת
תַּמְנִי לָךְ מִדְּשְׁרִיּוֹת מְגַלָּא בְּחֵצַד
עוֹמְרָא דְאַרְמוֹתָא תִּשְׁרִי לְמִמְנֵי
שְׁבַעַת שְׁבִיעָת: י וְתַעֲבֵד חֲגָא
דְּשְׁבִיעָתָא קָדָם יִי אֱלֹהֶיךָ מִסֵּת
נִדְבַת יָדְךָ דִּי תִתֵּן כְּמָא דִּי יִבְרַכְךָ
יִי אֱלֹהֶיךָ: יא וְתִתְרַעֵי קָדָם יִי
אֱלֹהֶיךָ אֹתָּ וּבְנֶדְךָ וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ
וְאִמְתְּךָ וְלֹאָהּ דִּי בְּקְרוֹיךָ וּגְיֹרָא
וְיִתְמָא וְאַרְמְלָא דִּי בִינְךָ בְּאַתְרָא
דִּי יִתְרַעֵי יִי אֱלֹהֶיךָ לְאַשְׂרָאָה

רש"י

וְיִצְא מִן הַפֶּלֶל לְלַמֵּד שְׂאִין אֲכִילַת מִצָּה בּוֹ חוּבָה
אֶלָּא רְשׁוּת, וְלֹא לְלַמֵּד עַל עֲצָמוֹ יִצְא, אֶלָּא לְלַמֵּד
עַל הַפֶּלֶל כְּלוֹ יִצְא: מֵה שְׁבִיעֵי רְשׁוּת, אִף כָּלֵם
רְשׁוּת, חוּץ מִלִּילָה הָרֵאשׁוֹן שֶׁהַכְּתוּב קָבַעוּ חוּבָה,
שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת יב): "בְּעָרֵב תֹּאכְלוּ מִצֹּת": עֲצַרְתָּ
לְה' אֱלֹהֶיךָ. עֲצַר עֲצָמְךָ מִן הַמְּלָאכָה. דְּבַר אַחֵר:
כְּנוֹפֵיָא שֶׁל מְאָכֵל וּמִשְׁתָּהּ, לְשׁוֹן (שׁוֹפְטִים יג):
"נִעְצָרְהָ־נָא אוֹתְךָ": (ט) מִהַחֵל חֲרַמְשׁ בַּקָּמָה.
(ספרי. מנחות עא) מִשְׁנַקְצַר הָעֹמֵר, שֶׁהוּא רֵאשִׁית
הַקִּצִּיר: (י) מִסֵּת נִדְבַת יָדְךָ. דִּי נִדְבַת יָדְךָ, הַכֹּל
לְפִי הַבְּרָכָה, הֵבֵא שְׁלָמִי שְׁמִחָה וְקִדְשׁ קְרוֹאִים
לְאַכֵּל: (יא) וְהַלְוִי וְהַגֵּר וְהַיְתוּם וְהָאֵלְמָנָה.
אַרְבַּעַת שְׁלֵי כְּנֶגֶד אַרְבַּעַת שְׁלֵף: "בְּנֶדְךָ וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ

שְׁנוּיָהּ הִיא בְּמִסְכַּת פִּסְחִים (ע"א): תוֹרָה ה
(ו) בְּעָרֵב. כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ. מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרַיִם.
(ספרי) הָרִי שֶׁלְשָׁה זְמָנִים חֲלוּקִים: בְּעָרֵב מִשֶּׁשׁ
שְׁעוֹת וְלִמְעַלָּה זְבַחְהוּ, וּכְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ תֹּאכְלֵהוּ,
וּמוֹעֵד צֵאתְךָ אֹתָהּ שׁוֹרְפָהּ; כְּלוֹמֵר, נַעֲשֶׂה נוֹתֵר
וְיִצְא לְבֵית הַשְּׁרָפָה: (ז) וּבִשְׁלֹתָ. זֶהוּ צְלִי אֵשׁ,
שְׂאִף הוּא קְרוֹי בְּשׁוּל: וּפְנִיתָ בַּבֶּקֶר. (ספרי) לְבָקֶר
שֶׁל שְׁנֵי; מִלְּמַד שֶׁטָּעוּן לִינָה לְיָלָה שֶׁל מוֹצָאֵי יוֹם
טוֹב (חגיגה טז): (ח) שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצֹּת.
וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (שְׁמוֹת יב): "שְׁבַעַת יָמִים",
שְׁבַעַת מִן הַיֵּשֶׁן וְשֵׁשֶׁת מִן הַחֲדָשׁ. דְּבַר אַחֵר: לְמַד
עַל אֲכִילַת מִצָּה בְּשְׁבִיעֵי, שְׂאִינָה חוּבָה. וּמִכָּאֵן
אֹתָהּ לְמַד לְשֵׁשֶׁת הַיָּמִים, שֶׁהָרִי שְׁבִיעֵי בְּפֶלֶל הָיָה,

שְׁכַנְתָּהּ תִּמְן: יב וְתִדְבַר אַרְי
עֲבָדָא הוּיָא בְּמִצְרַיִם וְתִטְר
וְתַעֲבַד ית קְמִיָא הָאֲלִין: יג חָגָא
דְּמַטְלִיא תַעֲבַד לָךְ שְׁבַעָא יוֹמִין
בְּמִכְנָשׁ מֵאֲדָרָךְ וּמִמְעַצְרָתָךְ:
יד וְתַחֲדֵי בְּחָגָךְ אֶת וּבְרָךְ וּבְרָתָךְ
וְעֲבָדָךְ וְאִמְתָּךְ וְלוֹאָהּ וּגְיוֹרָא
וְיִתְמָא וְאַרְמְלָא דִּי בְּקִרְוֵיךָ:
טו שְׁבַעָא יוֹמִין תַּחֲוֹג קְדָם יי
אַלְהָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יי אַרְי
יְבָרְכְנָךְ יי אַלְהָךְ בְּכָל עֲלֻלְתָךְ
וּבְכָל עוֹבְדֵי יָדְךָ וְתַחֲי בְרַם חֲדָי:
טז תַּלְת זְמַנִּין בְּשַׁפְּא יִתְחַזֵּי כָל
דְּכוּרָךְ קְדָם יי אַלְהָךְ בְּאַתְרָא דִּי
יִתְרַעֵי בְּחָגָא דְּפִטְרִיָא וּבְחָגָא
דְּשַׁבּוּעִיָא וּבְחָגָא דְּמַטְלִיא וְלֹא
יִתְחַזֵּי קְדָם יי רִיקְנֹנִין: יז גְּבַר
כְּמַתְנַת יְדָה כְּבַרְכְּתָא דִּי אַלְהָךְ
דִּי יֵהֵב לָךְ: ס ס ס

וְהֵאֱלַמְנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁכְּנָן שְׁמוֹ שָׁם כְּסִי: יב וְזָכַרְתָּ
כִּי־עָבַד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וְשִׁמְרַת וְעָשִׂיתָ אֶת־
הַחֻקִּים הָאֵלֶּה כְּסִי: פ מִפְּטִיר יג חָג הַסִּפְתָּ
תַּעֲשֶׂה לָךְ שִׁבְעַת יָמִים בְּאַסְפָּךְ מִגְּרַנְךָ
וּמִיִּקְבְּךָ כְּסִי: יד וְשִׂמַּחְתָּ בְּחָגְךָ אֶתְּהָ וּבְנֶךָ
וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְהַלְוֵי וְהַגֵּר וְהַיְתוּם
וְהֵאֱלַמְנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ: טו שִׁבְעַת יָמִים
תַּחֲוֹג לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה
כִּי יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל תְּבוּאֹתֶיךָ וּבְכָל־
מַעֲשֵׂה יָדְךָ וְהָיִיתָ אֶךְ שִׂמַּח כְּסִי: טז שְׁלוֹשׁ
פְּעָמִים | בְּשָׁנָה יִרְאֶה יִרְאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי |
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּחָג הַמִּצּוֹת
וּבְחָג הַשְּׁבָעוֹת וּבְחָג הַסִּפּוֹת וְלֹא יִרְאֶה אֶת־פְּנֵי יְהוָה רִיקָם כְּסִי:
יז אִישׁ כְּמַתְנַת יָדוֹ כְּבַרְכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ כְּסִי: ססס

קכ"ו פסוקים פליאה סימון

רש"י

וְאִמְתְּךָ, אִם אֶתְּהָ מִשְׁמַח אֶת שְׁלִי, אֲנִי מִשְׁמַח אֶת
שְׁלִי: (יב) וְזָכַרְתָּ כִּי־עָבַד הָיִיתָ וְגו'. עַל־מְנַת
כֵּן פְּדִיתִיךָ, שֶׁתִּשְׁמַר וְתַעֲשֶׂה אֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה:
(יג) בְּאַסְפָּךְ. בְּזֶמֶן הָאֵסִיף, שֶׁאֶתְּהָ מְכַנֵּס לְבֵית
פְּרוֹת הַקִּיץ. דְּבַר אַחֵר: בְּאַסְפָּךְ מִגְּרַנְךָ וּמִיִּקְבְּךָ,
לְמַד שֶׁמְסַכְכִּין אֶת הַסִּפָּה בְּפִסְלַת גֵּרָן וְיָקֵב (סוכה
יב): תוֹרָה יד (טו) וְהָיִיתָ אֶךְ שִׂמַּח. לְפִי פְּשׁוּטוֹ

אֵין זֶה לְשׁוֹן צְוִי אֶלָּא לְשׁוֹן הַבְּטָחָה, וּלְפִי
תְּלַמוּדוֹ: לְמַדוּ מִכָּאן לְרַבּוֹת לַיַּל יוֹם־טוֹב אַחֲרוֹן
לְשִׁמְחָה (שם): (טז) וְלֹא יִרְאֶה אֶת־פְּנֵי ה'
רִיקָם. אֶלָּא הֵבֵא עֲלוֹת רֵאִיָּה וְשְׁלָמֵי חֲגִיגָה:
(יז) אִישׁ כְּמַתְנַת יָדוֹ. מִי שֵׁישׁ לוֹ אוֹכְלִין הַרְבֵּה
וּנְכָסִים מְרַבִּין, יָבִיא עֲלוֹת מְרַבּוֹת וְשְׁלָמִים מְרַבִּים:
חסלת פרשת ראה

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולא אחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲצֵחִים הַיָּה לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיךָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיֹבְתֶיךָ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בְּיָמֶיךָ, בְּשִׂמְחָה
עֲשֶׂה וְכָבוֹד. יי חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרות כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרות לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצְדָק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרות כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרות כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרות ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרות לקריאה בציבור ולשמו"ת בישעיה פרק נד

נָד יי עֲנִיָּה סְעָרָה לֹא נַחֲמָה הִנֵּה אֲנֹכִי מִרְבִּיץ בַּפּוֹךְ אֲכַנּוּךָ וַיִּסְדַּתִּיךָ בַּסְּפִירִים: יב וְשִׁמְתִּי
בְּדָכְדֹךְ שִׁמְשִׁתִּיךָ וְשַׁעֲרֶיךָ לְאֲבָנֵי אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלְךָ לְאֲבָנֵי־חֶפֶץ: יג וְכָל־פְּנֵיךָ לְמוֹדֵי יְהוָה
וְרַב שְׁלוֹם פְּנֵיךָ: יד בְּצַדִּיקָה תִּכּוֹנְנֵי רַחֲמֵי מַעֲשֶׂק כִּי־לֹא תִירָאֵי וּמִמַּחֲתָה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלֶיךָ:
טו הֵן גֹּזֵר יָגוּר אֶפֶס מֵאוֹתֵי מִי־גַר אֶתְּךָ עֲלֶיךָ יְפוּל: טז הִנֵּה אֲנֹכִי בְּרֵאתִי חָרַשׁ נֶפֶחַ בְּאֵשׁ
פָּחָם וּמוֹצִיא כָּלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאֲנֹכִי בְּרֵאתִי מִשְׁחִית לְחַבֵּל: יז כָּל־כְּלִי יוֹצֵר עֲלֶיךָ לֹא יִצְלַח
וְכָל־לְשׁוֹן תִּקְוִים־אֶתְּךָ לְמַשְׁפָּט תְּרִשְׁעֵי זֹאת נִחַלְתָּ עֲבָדֵי יְהוָה וְצַדִּיקְתֶּם מֵאֵתִי נְאֻם־יְהוָה:
נה א הוּי כָּל־צִמָּא לָכוּ לְמִים וְאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף לָכוּ שִׁבְרוּ וְאִכְלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף
וּבְלוֹא מַחִיר יֵין וְחֵלֶב: כ לָמָּה תִּשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לָחֶם וַיִּגִּיעַכֶּם בְּלוֹא לְשַׁבְעָה שְׁמֵעוּ
שְׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנְּג בְּדִשָּׁן נֶפְשְׁכֶם: ג הַטּוֹ אֲזַנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שְׁמֵעוּ וְתַחֲי נַפְשְׁכֶם
וְאִכְרַתְהָ לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חֲסֵדֵי דָוִד הַנְּאֻמָּנִים: ד הֵן עַד לְאוֹמִים נִתְּתוּ נִגִּיד וּמִצְוָה
לְאֹמִים: ה הֵן גֹּזֵי לֹא־תִדְעוּ תִקְרָא וְגֹזֵי לֹא־יִדְעוּךָ אֵלֶיךָ יִרְצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל כִּי פִאֲרָךְ:

לאחר שמסיים ההפטרות יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֵמַת
וְצְדָק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבַּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ

אַחֲרַיִם לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אֶתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל
הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבֹת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֶיהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה נִרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ
יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלֵד: לִיל ו', שְׁעָה 10 בְּעָרְב, 3 דְּקוֹת, 6 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוֹל, בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי וּבְיוֹם הַשִּׁישִׁי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב מני"א, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו כותב, אשר נדמה לו אשר אין גורלו מצליח וכו'

והנה יסיח דעתו מכל זה כי אינו אמת, והקב"ה בורא העולם ומנהיגו שהוא עצם הטוב, משגיח על
כאו"א מבני ישראל בענייניהם כשעושים הכלים המתאימים לקבלת ברכות בורא העולם שהם עניני התורה
והמצוה, ממשיכים הברכות ומקבלים אותם ומצליחים בחיים, וככל שיגדל הבטחון בחסדי השי"ת כן
תגדל הברכה ותוקדם, ולכן יסדר חייו שיהיו על פי הוראת תורתנו תורת חיים וימשיך בהמקצוע בו עובד
עתה או עבד קודם להמקצוע הזה בזה שיקל יותר עליו להסתדר בו והשי"ת יצליחו.

מהנכון שיבדקו את התפילין שלו שיהיו כשרים כדין ובכל יום אחר תפלת הבקר יאמר איזה
סימנים תהלים ועכ"פ סימן אחד בו.

בברכה,

לוח זמנים לשבוע פרשת ראה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
								אדמוה"ז		מג"א				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
20:02	19:10	19:52	19:58	19:27	19:33	10:30	10:29	09:22	09:21	08:50	08:48	06:03	05:59	באר שבע (ק)
20:04	19:00	19:54	20:00	19:29	19:35	10:28	10:27	09:20	09:18	08:48	08:46	06:00	05:56	חיפה (ק)
20:01	18:49	19:53	19:59	19:28	19:34	10:27	10:27	09:19	09:18	08:48	08:46	05:59	05:55	ירושלים (ק)
20:03	19:11	19:52	19:59	19:28	19:34	10:30	10:29	09:22	09:21	08:49	08:48	06:03	05:59	תל אביב (ק)
21:14	20:08	20:44	20:55	20:13	20:23	10:33	10:30	09:20	09:16	08:48	08:44	05:45	05:36	אוסטריה וינה (ק)
18:25	17:30	18:14	18:09	17:48	17:43	10:36	10:39	09:41	09:45	09:09	09:13	07:02	07:09	אוסטרליה מלבורן (ח)
20:44	19:53	20:40	20:51	20:10	20:19	10:37	10:35	09:25	09:22	08:52	08:49	05:53	05:45	אוקראינה אודסה (ק)
20:33	19:41	20:31	20:42	19:59	20:10	10:18	10:16	09:04	09:01	08:32	08:29	05:29	05:20	אוק. דנייפרופטרובסק (ק)
21:04	20:11	21:00	21:12	20:27	20:38	10:42	10:40	09:29	09:25	08:56	08:52	05:52	05:43	אוק. ז'יטומיר (ק)
20:59	20:05	20:55	21:07	20:21	20:32	10:34	10:32	09:20	09:16	08:48	08:44	05:43	05:33	אוקראינה קייב (ק)
20:22	19:30	20:18	20:29	19:46	19:56	10:07	10:05	08:54	08:51	08:22	08:19	05:20	05:12	אוקראינה דונייצק (ק)
21:19	20:18	21:04	21:14	20:34	20:43	11:04	11:02	09:52	09:49	09:20	09:17	06:21	06:13	איטליה מילאנו (ק)
18:55	18:12	18:51	18:52	18:29	18:30	10:13	10:14	09:11	09:12	08:41	08:42	06:07	06:08	אקוואדור קיטו (ח)
19:01	18:07	18:50	18:46	18:25	18:21	11:08	11:11	10:13	10:16	09:40	09:44	07:31	07:37	ארגנטינה ב. איירס (ח)
19:42	19:05	19:38	19:32	19:11	19:05	12:01	12:05	11:07	11:12	10:36	10:41	08:29	08:37	ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)
20:35	19:47	20:31	20:39	20:04	20:12	10:51	10:50	09:42	09:40	09:09	09:07	06:17	06:11	ארה"ב בולטימור (ק)
20:38	19:41	20:25	20:34	19:58	20:06	10:40	10:38	09:29	09:27	08:57	08:55	06:03	05:57	ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)
20:38	19:40	20:25	20:33	19:57	20:05	10:40	10:39	09:30	09:27	08:58	08:55	06:04	05:58	ארה"ב ג'רסי (ק)
21:18	20:21	21:06	21:15	20:37	20:46	11:15	11:13	10:04	10:01	09:32	09:30	06:36	06:29	ארה"ב דטרויט (ק)
20:39	19:48	20:29	20:35	20:05	20:11	11:11	11:11	10:04	10:03	09:32	09:30	06:46	06:43	ארה"ב היוסטון (ק)
20:19	19:27	20:09	20:16	19:44	19:50	10:40	10:40	09:32	09:30	09:00	08:58	06:11	06:06	ארה"ב לוס אנג'לס (ק)
20:32	19:42	20:22	20:27	19:59	20:04	11:13	11:12	10:06	10:05	09:34	09:33	06:51	06:49	ארה"ב מיאמי (ק)
20:35	19:36	20:21	20:29	19:53	20:01	10:36	10:34	09:25	09:23	08:53	08:50	05:59	05:53	ארה"ב ניו הייבן (ק)
20:35	19:39	20:24	20:33	19:55	20:04	10:33	10:32	09:22	09:20	08:51	08:48	05:54	05:48	ארה"ב שיקאגו (ק)
18:59	18:15	18:55	18:54	18:33	18:32	10:37	10:39	09:37	09:39	09:08	09:10	06:41	06:45	בוליביה לה פאס (ח)
22:00	20:50	21:40	21:53	21:06	21:18	11:18	11:16	10:04	10:00	09:32	09:27	06:26	06:17	בלגיה אנטוורפן (ק)
21:59	20:51	21:40	21:53	21:07	21:18	11:18	11:16	10:04	10:00	09:32	09:28	06:26	06:17	בלגיה בריסל (ק)
21:14	20:17	21:10	21:25	20:33	20:46	10:28	10:25	09:11	09:06	08:40	08:35	05:27	05:16	בלרוס ליובאוויטש (ק)
18:24	17:37	18:18	18:16	17:55	17:53	10:15	10:17	09:17	09:20	08:46	08:48	06:27	06:32	ברזיל ס. פאולו (ח)
18:11	17:24	18:05	18:03	17:42	17:40	10:01	10:03	09:03	09:06	08:32	08:34	06:13	06:17	ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)
21:19	20:11	21:01	21:14	20:27	20:39	10:35	10:33	09:21	09:17	08:49	08:45	05:42	05:32	בריטניה לונדון (ק)
21:37	20:25	21:17	21:31	20:41	20:54	10:42	10:39	09:27	09:22	08:55	08:50	05:45	05:34	בריטניה מנצ'סטר (ק)
21:14	20:19	21:10	21:23	20:35	20:47	10:41	10:38	09:26	09:22	08:54	08:49	05:46	05:36	גרמניה ברלין (ק)
21:26	20:32	21:22	21:34	20:49	21:00	11:02	10:59	09:48	09:44	09:16	09:12	06:10	06:01	גרמניה פרנקפורט (ק)
19:35	18:51	19:31	19:35	19:08	19:12	10:33	10:33	09:28	09:28	08:56	08:55	06:18	06:16	הודו בומביי (ח)
19:32	18:48	19:28	19:32	19:06	19:09	10:29	10:29	09:24	09:23	08:52	08:51	06:12	06:11	הודו פונה (ח)
20:34	19:43	20:30	20:41	19:59	20:09	10:23	10:21	09:10	09:07	08:38	08:34	05:37	05:29	הונגריה בודפשט (ק)
19:38	18:49	19:34	19:42	19:06	19:14	09:48	09:47	08:38	08:35	08:05	08:03	05:11	05:05	טורקיה אינסטמבול (ח)
20:52	20:05	20:48	20:56	20:21	20:29	11:11	11:10	10:01	09:59	09:29	09:27	06:37	06:32	יוון אתונה (ק)
20:53	20:02	20:49	20:59	20:18	20:28	10:44	10:42	09:32	09:29	08:59	08:56	05:59	05:52	מולדובה קישינב (ק)

לוח זמנים לשבוע פרשת ראה בערים שונות בעולם

קנא

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
19:39	18:55	19:35	19:39	19:12	19:16	10:29	10:29	09:23	09:23	08:53	08:53	06:10	06:08	מקסיקו מ. סיטי (ח)
18:18	17:27	18:14	18:08	17:46	17:39	10:49	10:53	09:56	10:01	09:24	09:28	07:23	07:31	ניו-זינלנד קרייסטצ'רץ (ח)
19:16	18:31	19:12	19:18	18:48	18:53	09:53	09:53	08:46	08:45	08:15	08:14	05:28	05:25	נפאל קטמנדו (ח)
19:42	18:59	19:38	19:39	19:17	19:18	11:05	11:06	10:03	10:04	09:31	09:32	07:02	07:02	סינגפור סינגפור (ח)
20:44	19:49	20:40	20:53	20:05	20:17	10:10	10:08	08:55	08:51	08:24	08:19	05:15	05:05	פולין ורשא (ק)
18:32	17:48	18:28	18:27	18:06	18:06	10:14	10:15	09:14	09:16	08:41	08:43	06:19	06:22	פרו לימה (ח)
21:37	20:36	21:23	21:33	20:53	21:02	11:21	11:19	10:09	10:06	09:37	09:34	06:37	06:29	צרפת ליאון (ק)
21:58	20:54	21:42	21:54	21:10	21:21	11:28	11:26	10:15	10:11	09:43	09:39	06:39	06:31	צרפת פריז (ק)
18:41	17:58	18:37	18:39	18:16	18:18	09:54	09:55	08:51	08:52	08:21	08:22	05:45	05:46	קולומביה בוגוטה (ח)
21:07	20:08	20:54	21:03	20:25	20:34	10:59	10:58	09:48	09:45	09:16	09:13	06:18	06:12	קנדה טורונטו (ק)
20:50	19:49	20:35	20:45	20:05	20:15	10:35	10:33	09:23	09:20	08:51	08:48	05:51	05:44	קנדה מונטריאול (ק)
20:05	19:18	20:01	20:08	19:35	19:42	10:33	10:32	09:25	09:23	08:52	08:50	06:04	06:00	קפריסין לרנקה (ק)
22:11	20:56	21:50	22:05	21:11	21:25	10:59	10:56	09:42	09:37	09:11	09:06	05:55	05:44	רוסיה מוסקבה (ק)
21:11	20:19	21:07	21:17	20:35	20:45	11:00	10:59	09:48	09:45	09:16	09:12	06:15	06:07	רוסיה רוסטוב(נא-דון) (ק)
21:28	20:26	21:14	21:25	20:43	20:53	11:04	11:02	09:51	09:48	09:20	09:17	06:17	06:09	שווייץ ציריך (ק)
19:08	18:25	19:04	19:08	18:42	18:45	10:14	10:15	09:10	09:10	08:38	08:38	06:02	06:01	תאילנד בנקוק (ח)

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קִדְּשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאויב ואורב ולסטים וחיית רעות בדרך ומפלפורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכלמעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כלרואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כלפה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אל

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 Israel - ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00177
09/08/2009

P.P.
שולם
1949
תל אביב